C. PLINI SECUNDI
NATURALIS HISTORIAE

LIBRI XXXVII.

RECOGNOVIT ATQUE INDICIBUS INSTRUXIT

LUDOVICUS IANUS.

VOL. IIII. LIBB. XXIII—XXXII.

LIPSIAE
SUMPTIBUS ET TYPIS B. G. TEUBNERI.
MDCCCLIX.

PRAEFATIO.

Argumentum magis quam subsidiorum criticorum rationem respiciens librum XXXII. inserui huic volumini, ut in editione minore Silligius, qui in maiore eum posuit in fronte voluminis ultimi, quia ab hoc libro incipit praestantissimus *codex Bambergensis* qui a me detectus et anno MDCCCXXXV. (cf. Sillig. ed. min. vol. V. pagg. 335—507.) in lucem prolatus crisi Naturalis historiae Plinianae novam omnino aperuit viam. *Codicis rescripti Sessoriani*, qui est Romae in bibliotheca monasterii S. Crucis Hierosolymitanae, exiguae sane reliquiae ad libri XXV. quasdam paragraphos pertinentes vix unius loci (§. 21) mihi praebuerunt medelam. *L. Urlichsii Chrestomathia Pliniana* quum ad me perlata est, iam quattuor libri typis erant descripti, sed eius discrepantiam scripturae in his quoque notavi; M. Strackii nonnullas recepi coniecturas; alia quibus usus non esset Silligius mihi praesto non fuerunt, sed e codicibus ab eo adhibitis non pauca mihi videbantur esse emendanda, de quibus alia (e libris XXIII—XXV.) tractavi in Philologo vol. XII. pagg. 170—175., alia (e libris XXVI—XXXI.) in disputatione de auctoritate codicum Plinianorum quam misi *Friderico Thierschio*, viro amplissimo atque summe reverendo, studiorum meorum Plinianorum auctori atque moderatori, decem lustra post delatos summos in philosophia honores egregia cum laude peracta congratulans.

Scribebam Suevofurti prid. id. Iul. MDCCCLVIII.

SCRIPTURAE DISCREPANTIA.

Lib. XXIII. p. 3. lin. 9. *artes* TVadΘ*), *has partis* SMan. Dal. | 26. *cummis* S (V *gum.*), *gummi* ad. | 4. 9. *consparsum* SV (d edd. *spers.*), *compress.* a. | 11. *lienem* Sa, ..*ne* Vd. | 14. *nervorum* Vad, *item nerv.* Sv. | 20. *sint* SVaΘ, *sunt* Td. edd. | 24. *ossibus* ad (V *uss.*), *auribus* Hard. ex Dioscor. 5, 6, ubi Plinius videtur legisse ὀστᾶ pro ὦτα. | 28. *a nobis* d edd. | 30. *in stom.* Vd. | 31. *iocineris* VdΘ, ..*ri* Sa. | 34. *sint* SVd, *sunt* a edd. | *sede* Vd, *sedi* Sv. | 35. *scabritiem* S Man. Dalec., cf. §. 7; 31, 116. 130; 34, 153., *scabiem* Vad edd. | 38. *et par.* SV, *par..* (om. *et*) ad. | 5, 1. *percoquitur* Sd. | 7. *spiritus* S Broter. (qui praeterea coniecit *spirituum*), *spiritum* TVad, Harduinus coniecit *stomachum spiritus inflatione alvumque turbant* ex Dioscor. 5, 3. ἐκταράσσει κοιλίαν καὶ ἐκπνευματοῖ στόμαχον. An forte legendum est *stomachum spiritu, inflatione alvom turbant?* | 12. *Quae autem* a edd. | *aut in* Vd (S coll. 20, 161.) Murbac., *aut* a, om. edd. | 13. *et* V, *e* STad, *in* edd. | 17. 18. *saluberrimum* Vd. | 20. *oris* vet. Dal., *coris* V, *cordis* Td, *decoris* Sa. | *vomitionibus* I, ..*nis* TVad, ..*ne* Sv. | 21. *febri* TV. | 22. *et in os* Vd. | 29. *capitis* a edd. | *faciant* VaΘ, ..*unt* Td edd. | 30. *et* om. ad. | 36. *et fotu* edd., *et potu* Vd, *ac fotu* Sa. | 6. 11. *ceria* SPint. e Diosc., *teria* Tad, *theria* V. | 17. *erectis* TV. | 23. *quia* I, *quae* VadΘ, *quod* ST. | 26. *rheumatismum* a edd. | 29. *et pl.* a edd. | 31. *a* om. a. | 35. *Coi* Sa coll. 27, 44., om. TVd. | 38. *expiationem* TVad, *exspuitionem* S codd. Gelen. contra usum Plinii;

---

*) *S* significat contextum editionis Silligianae, *Sill.* commentarium Silligii, *U* Urlichsii Chrestomathiam Plin. Berol. 1857, *I* emendationes editoris, *Barb.* Hermolai Barbari Castigationes Rom. 1492, *Salm.* Exercitationes Plin. Trai. ad Rhen. 1689, *B* cod. Bambergens. sec X. vel XI., *P* cod. Pollingens. nunc Monac. sec. XV., *R* cod. Riccardian. sec. XI., *T* cod. Toletan. sec. XI.—XIII., *V* cod. Vossian. Leid. n. 61., *a* cod. Paris. 6795. sec. VIII. vel IX., *d* cod. Paris. 6797. sec. XIII., *Θ* cod. Chiffletian., *v* scripturam nullius codicis auctoritate nominatim confirmatam.

videtur excidisse *ad exscreationem.* | 7. 7. *ampelon leucen* d (a..*chen*), *ampeloleucen* SV. | 7. 8. *alii staphylen* S (Vad *stafil.*), *a fistafilen* a, *alii ophiostaphylon*, Barb. e Diosc. 4, 181. | 9. *cedrostim* SBarb., *cedrosin* Va (d..*usin*), *agrostin* T. | 15. *taedio* Sv, *taedioque* a, *taediumque* Vd, cf. 26, 3; 22, 69., Dioscor. 4, 181. σαπροκνήμων. | 16. *crocino* STV Murbac., *croci* ad edd. | 25. *turbat* Cornar. Sill. coll. Dioscor. l. c. ὑποταράττει, *purgat* Sv, fortasse huc tractum e fine huius paragr. | 30. *volsis*, *ruptis* Sv., cf. 22, 43., *vulsis corruptis* TVdΘ, *evulsis ruptis* a. An legendum est *ruptis*, *convolsis* ut 47; 27, 21; 30, 71; 32, 103. al.? cf. Dioscor. l. c. ῥήγμασι καὶ σπάσμασι. | 33. 34. *mulsa. Sucus radicis colligi debet* S, sed vid. Diosc. l. c. | 36. *mangonicat corpore* a (edd. *corpora*). | *serpentis fugat* om. TVd. | 38. *vitiet* SV, *uretet* ad, *urit* edd. | 8. 6. *asparagos* S codd. Gelen., ..*go* a. | 19. *balneis a*, *balin* Sv. | *simul* a. | 34. 35. *cognominatus* Sad, ..*tis V*, ..*tum* edd. | 35. *postea vero* SVd, *vero postea* a, *vero post illum* T. | *innumera* Vad edd., ..*ri* ST vet. Dalec. | 38. *indices* SΘ, *iudices* Vad edd. | 9. 8. *usquam* S, *nusquam* Vd, *umquam* a. | 11. *haec* ad, *hae* SV. | *videntur* I, vid. ad vol. III. p. 190, 17. et 294, 4; 295, 23. 27., *videntur sententiae* SVdΘ, *videntur victoriae* a. | 11. 12. *quoniam* Vd. | 14. *in frigido* S, *ne rigido* ad (V *ni*), *non rigido* T. | 15. *idem* Vd. | 18. *nec non* VΘ. | 26. *Falerno* TVad Θ, *Falerna* S (Gron. supra *Surrentina*, *Albana*). | 27. *Signium* (ut Graeci) Vd, *Signum* a, sed cf. 32, 109. | 30. *circumtectis* TVdΘ. | 31. *lactis* edd., *lactus* V[1] Θ(Td. *let.*), *lacteus* SUV[2]Dalec. | 32. *aqua* TVΘ. | 34. *sicut* U, sed cf. 20, 181. | 35. *recreatur*, *appet.* (om. *et*) d edd. | 10. 1. *posse* SV, om. d edd. | 1. 2. *magis novo* UV[2](V[1] *ovo*, Td *otio*). | 9. *vinum. sit vinum* (e dittographia) Vd (TΘ *situinum*, Θ in lemmate *De vino situino med.*), *vinum*, *si sit* Sv. | 11. *addunt his quae* SUΘ, *addi his quae* T, *addi atque* Vd. | 12. *traxere* Vd, *trahunt* SUΘ. | 15. *salubria* SGesn. coll. §. 44., *insal.* UTVdΘ. | 18. *salubre* U. | 23. *curis* Vd, *curas* Sv. | 24. *intend.* Gron. | 27. *debemus* S codd. Barb. cf. 7, 205., *demus* UVΘ, *damus* Td. | 29. *iugi* Vd, *e iugi* U Hard. Gesn., *iuge* Θ, *iugem* SGesn. | 36. *cum haemorrh.* Vd. | 11. 5. *infuso* I (edd. *quo etiam infuso*), *iufusa* TVd Θ, ..*sum* Sv. | *auferri* d (V *aut peri*), *aufert* S, *auferunt*

Θ, *auferri aiunt* edd. | 14. (*non*) *et* Sd Gron., *sit* V, *etiam* edd. | 31. *Helvetico in agro quo* I coll. 4, 106. et 14, 18., *helvencypacro quo* d (V ..*co*), *helvennaco* Sv. | 32. *valit.* V²d, *valet.* Sv. | 33. *febri* SVdΘ, ..*re* edd. | 36. 37. *nec*... *aegrotantibus* om. Vd. | 12. 1. *fient* SVdΘ, *fiant* edd. | 6. *coniv.* V, vid. ad vol. III, p. 3, 4., *conniv.* Sv. | 12. *effundetur* SV, .. *datur* TdΘ. | 13. *hanc* Sill., *hanc vino* VdΘ, *in vino* Sv. | 14. *sed* I, *sed id* Sv, *sed iis* Sill. | 15. *in remiss.* VdΘ, *non nisi in remiss.* Sv. | 22. *aquae* ST vet. Dal., *a quae* (cum ras.) V, *atque* d edd. | *cyathum* TVd, *vini cyathum* Sv. | 23. *largius dandum* Sv. | 25. *Mitto* I, *mit* V, *inter* Sd edd. | 26. Fort. *iam omnia*, cf. 14, 111. | *supervacuum est* S, *supervacue* (in ras.) V, *superbire* d. | 26. *usum docere* S vet. Dalec. | 27. *fingitur* Vd. | 28. *e napis* S Barb., *in apis* Vd. | 30. *e iunipero* S, *et iunipino* Vd, vid. ad vol. II, p. 238. 37. | 32. *et* V, *omittatur et* Sd (edd. ..*tetur*). | 36. *praegnat.* I, vid. ad p. 22, 1. et vol. II, p. 153. 2., *praegnant.* Sv. | 13. 3. *terra* S vet. Dalec., sed *spumet* h. l. est verbum inpersonale. | 5. *prohibet* V¹Θ. | *sternum.* S. | *olfaçtatum* S, *olfactat. vim* d (V *vini*), *olfactu. Vim* edd. | 6. 7. *bibitur, multorum stomacho utiliter gargarizatur*, Sv, dist. I. | 9. *post potas hirudines* I coll. §. 55. *post excisos calculos* et Diosc. 5, 21. *βδέλλας ποθεῖσας ἀποβάλλει*, *post hirudines* Θ Murbac. (Td *hirund.*, V *irund.*), *potae hirudini* SHard. | 14. *et sedis* SV Murbac., *sedis* (om. *et*) ad edd. | 17. 18. *discutit. contra lichenas* om. Vd Murbac. (In a legitur *lignē*). | 27. *vomitrix* Vad. | 31. *lasere* Sa, *lasari* d (V *lasar*). | 38. Lacunam in fine notavit Sill., quam sic vult expleri: *et demersis* ... *morbi statim eum liberavit morbo.* Cf. Philolog. XII. p. 173. | 14. 2. *cibis* Sa, *ubi* Vd. | 3. *gustatura* Sa, sed cf. §. 72. | *et his* Sa, *et in his* TVd. | *vomant* SV, ...*unt* ad edd. | 5. *dolorem* TVdΘ. | 10. *renium* Sd, *renum* Va. | 11. *exulcerandis* TVd. | 12. *Dieuches* Sa (V *diavehes*), *Diocles* Td. | 13. *minas* SBarb., *eminas* a, om. Td. | 14. 15. *marinae* Vad edd., *pluviae* S Murbac., Dioscor. 5, 22. *ὕδατος* tantum. | 15. 16. *defervente* Td. | 18. *databant* SVaΘ, *dab.* Td. | *fatetur S*, ..*entur* Sv. | 20. *caldum* SΘ. | 21. *oxalme* S Diosc. l. c. | *id est* V, *idem* STd, *id* a edd. | 25. *urucas* S, vid. ad vol. II, p. 177. 7. | 26. *et contra* a edd. | 27. *a balineis* SV (a *baln.*), *ab alimentis* Td. | 30. *fae-*

cibus ad (TVΘ *fec.*), *faeci* S (Murb. *feci*). | 34. *inflammationi* S (edd. vett. *..nes*) cf. §. 14, *inflationi* TVadΘ. | 15. 1. *non inclusa* SVΘ, *loco non incluso* ad edd. | 16. 1. *efflorescentes* S (V *ex flor.*), *et flor.* d, *flor.* a edd. | 4. et 6. *destill.* SV, *distill.* ad edd. | 9. *tenerum e* TVd. | *cortice* Td. | *derasum* TVad. | 12. *ipsa* Vd. | 28. *Cyprio* Sa, *cypro* T, *qui pro* Td. | 30. *exigit* Sd, *exigat* Va edd. | *curationem* STVdΘ, *..one* a edd. | 17. 1. 2. *podagras* SΘ, *..gros* TVad. | 9. *est de eo* I, *et de eo* TVd (a *et de*), *ideo* SPint. | 13. *coctum* Vad. | 16. *doloribus* TV. | 19. *manas* Vad. | 27. *custodit magis* Sv, dist. I. | *alibi* TVad, *albat* Pint., *aliud* Sv. | 30. *et* om. d edd. | 33. *salamandram* S, *..dra* Vad, *..dras* edd. | 34. *potum* SBarb., *lotum* Vad. | 35. *dicta laudatissimum lass.* S (edd. *Et lass.*). | *lassitudinem* Vd. | *perfrictionem* a. | 18. 2. *rictent* T(Vd *..et*), *ruptat* a. | 9. *calidae* d. | 22. *tegmine* S vet. Dal., *germine* Vad edd. | 28. *quod* Va. | *quodque a.* | 19. 3. *carynum* VdΘ, *carenum* a. | 5. *ceterum* a edd. | 6. *putidi* SV. | *modius* S vet. Dal., *modus* Vad edd. | 6. 7. *peril* Td. | 9. *quod* Sd, *et qua* (*dros.*) V, *et que* a. | 22. *qui olet* I, *olet qui* Sv, interpolationi haec deberi censet Sill. | 23. *qua* SV, *et qua* ad (edd. *qua et*). | 20. 3. *effectu* Sd, *..tum* Va, *..tum habent* edd. | 4. *valit.* Vd, *valet.* Sv. | 7. *Lilinum* VadΘ, cf. 21, 22., *lirin.* S edd. | *et Phaselinum* om. Vad. | 9. *Selgiticum* a (VdΘ *..tium*), *Selgicum* S, vid. ad vol. II. p. 283. 19. | 10. *herbacium* SVd. | *Egovini* VdΘ. | 14. *aquae* om. Vad. | 16. 17. *et passim* a edd. | 17. *ad quadr.* Va edd. | 19. *— minus siccae, —* S. | 32. *stathe* a, *state* Vd. | 37. *renium* S, vid. ad p. 24, 35. al., *renum* Vad. | 21. 1. *et tormina* Vad, Sill. statuit verba nonnulla esse deperdita. | 3. 4. *medicinarum quae* S, *..rumque* Vd (a *macerar.*), *..rumque quae* edd. | 7. *ac* SV, *et* ad. | 8. *possunt* Vad edd. vett., *prosunt* SΘ Hard. An *item prosunt?* | 15. *conduntur* Vad, *condiuntur* Sv. | 17. *conduntur* Va, *..diuntur* Sd edd. | 21. *fit et* a edd. | 22. *ex illis* S, *ex iliis* V (d *exilis*), *ex his* a edd. | 27. 28. *qui id* SDalec., *quid* VaΘ, *qui* (om. *id*) d edd. vett. | 28. *sic* Sa, *siccat* V, *siccata* Td. | 36. *earum* Vd. | 22. 1. *praegnatibus* I vid. ad p. 88, 35; 257, 25; 295, 29. et vol. II. p. 153. 2., *..nant.* Sv. | 4. *apyrena* S coll. 13, 112., *apyrina* Vad edd. | 9. *et* SVd, *sed* a edd. | 14. *per-*

ficere edd. | *ob id* SV, *novit: ob id* a edd. (d *obiri*). | 17. 18. *videtur* Va. | 26. *sex libris* Td. | 33. *coperculo* SvdΘ, *coop.* Hard. Plin. Valer. 4, 40, *op.* a edd. vett. | 37. *a* STVd, om. a edd. | 23. 4. *eodem* STVΘ, *eo* ad edd. | 36. *pondere* * * *repugnante* I (videtur fuisse *pondere drachmae venenum repugnante* vel simile quid, idque a librario mutilatum in *pondere pugnante*), *pondere et pugnante* Sv. | 24. 8. *adpositu* S (THard. *app.*), ..*tum* VdΘ, ..*ta* a, ..*to* edd. vett. | 15. *alii* a edd. | 16. *eorum* Td, *et alius eorum* SVΘ, *eorum tamquam* a edd. | 21. *restingunt* S coll. 20, 223; 24, 45. 154; 29, 62., *restring.* Vad edd. | *ficu* Vad edd., *fico* S. | 23. et 32. *ficus* d. | 29. et 38. *valit.* I, cf. vid. ad 11, 32; 20, 4., *valet.* Sv. | 36. *renium* SVad, *renum* edd. | 38. *recolligenti* SGron., ..*tis* Vad alii codd. Gron. | 25. 1. *item in* VΘ. | 2. *sint* SV, *sunt* ad edd. | 3. *aut iri* I coll. 22, 69 et Diosc. 1, 183. σὺν ἴριδι, *aut si* TVadΘ, om. Sv, *aut iridis radice* Pint. | *admixta* Pint., ..*tae* a, ..*to* STVdΘ. | 6. *earum feminas.* Sv, dist. I coll. 30, 120; 31, 65.) Dioscor. l. c., Plin. Valer. 4, 47. | 7. *quoque decocto eodem* I (Vd *decocta*, a ..*tae*), *decoctae quoque eaedem* Sv. | 8. *peripleum.* I, vid. ad 59, 22; 150, 11; vol. III, p. 216, 30., *plerim.* Vd, *pleum* T, *peripneum* Sa edd. | *peripneumonicis. Cum ruta coctae torminibus prosunt* Sv, dist. I coll. Plin. Valer. l. c. | *coctae, et omnibus* I (Vad. *cocta*), cf. Plin. Valer. l. c., *coctae torminibus* SBarb. | 9. *et parotidi* om. d edd. | 11. *cum* ST, *cum et* Vad, *et cum* edd. | *hordeacia* S (V ..*diac.*). | 11. 12. *Nitro addito* SPint. coll. Dioscor., *nitro addito.* Vad edd. | 14. *carcinomatae* Vd (a ..*tas*), fort. *carcinomata, si sine ulcere sunt.* | 19. Lacunam notavit Sill., quam explet: *cineris drachma sumpta e cyathis.* An fuit: *cineris cyathus cum cyathis*? Cf. 14, 85. *salis cyatho.* | 22. *cum ambustis* Vd. | 23. *inlinitus* SV² (d *ill.*), *illinatus* Va, *illitus* edd. | 26. *licio e* Sa, *ilicio* V, *ilico* Td. | 27. *ulcera* SV, *vulnera* TadΘ. | 28. *crudae* TBarb., cf. §. 127; 15, 73; 17, 254., *cruda* V, *crudi* d, om. a. | *thymo* Vd. | *farinaque* SBarb. | 30. *lotus* I coll. §. 97; 32, 97., *totum* a, *coctus* TVdΘ, *tostus* Sv. | 33. *lacte* SVΘ, vid. ad vol. II. p. 197. 36., *lac* ad edd. | *caseo* Vad. | 36. *potamenses* ad edd. | 26. 8. *sanantur* Ta, ..*atur* Vd, ..*ant* Sv. | 9. *morsus, recentes cum* Sv, dist. I. | *phagedaenae* I, ..*nas* Sv. | 10. *grossae* Vad. | 11. 12. *suffitu*, *resi-*

stunt...potae, *item* Sv, dist. I. | 13. *parotidas* Vad, cf. 20, 167., *parotidas sanant* Sv. | 19. *e ramo* I coll. 21, 5. (Vd[1] *ramenterimo*, d[2] ..*mos*.), *ramo* a, *ramorum* S vet. Dal., *rami* edd. | 21. *intumescentem* SHard. Plin. Val. 3, 29, *impub.* TVad edd. | 22. *defracto ramo* a edd. (T *defracturam*, Vd *effracturam*), cf. §. 138; 17, 123., *detracto ramo* S Plin. Valer. qui infra habet *tollat dentibus*. | 26. *reddendam* Sa, ..*da* Vd (edd. supra *Herba quoque quam*). | 30. II *drachmis cum cyathis IIII*. I (Barb. *cyathis Attici IIII*) coll. Diosc. 4, 29., *ut cum ciati ut* a, *cum ut lati* Vd, *utcumque autem* Sv. | *decerpto ramo* I, *decerptarum* d (V *decrept.*, a *decept.*), *decerpta* Sv. | 33. *decocta* om. SMan. Dal. | 34. *decocto eo* Gron. ad §. 105., *decocta et* Sd (Va *tacet*) | *conluto ore* S, *coluere* Vad, *ore colluto* edd. | 37. *expressus. Qui* S, *expressusque* Vad, *expressus. Nec est* edd. | *eis* a edd., *eius* SVdΘ. | 27. 1. *eius* insertum esse videtur corrupto pronomine *eis*, nisi forte addendum erat l. 7. ante *decocti*. | 12. 13. *altior* Vd, *altiore* Sa. | 13. *sicca est* I, *siccae si* Vad, *siccae* SMan. Dal. | 21. *fic'* d. | *corticibus* ad edd., ..*cem* V, ..*ce* S. | 34. *mira* Vad, *Mori* Sv. | 35. *folia* SΘ, *in folia* Vad. | *futuri pomi* Vd. | 28. 12. *quae* Vd. | 14. *conferentem* S, ..*te* Vad. | 31. *in singulas singulis* Sv et Dal. (Plin. Valer. 4, 56. *singulae in singulis*), *in singulis* Vad, *in singulas* Gron. | 29. 2. *porcilacae* TVadΘ. | 17. *magnitudo* SVa, ..*tudine* Td. | 20. *tamen* om. Vd. | 29. *ungino.* a, *in vino* V (d eras. *in*, T om. *in*). | 31. 32. *ieiunis*, *aptae tenesmo solo* Sv., emend. I coll. §. 145 et Dioscor. 1, 178. | 35. *inponuntur cum* Sv, dist. I. | *et ruta* Vad, *et cum ruta* SBrot. | 30. 1. *ad* om. Vad. | 2. *taenias* Svet. Dal., *tineas* Vad edd. | 11. *hi* SV, om. ad. | 15. *haec* d. | 17. 18. *et effectus* om. Tad. | 26. *lamna* SV Θ, *lamina* ad edd. | 33. *apium* SVa, *apum* d. | 37. *cum cumino* Td. | 31. 3. *heminis* d. | 8. *concoquunt* edd. vett., *coquunt* ad Hard., *concuunt* V[1], *concuciunt* V[2](S ..*tiunt*). | 11. *et ulcera oris* Sa, om. VdΘ. | 15. *eius* edd., *et* Vd, *ea* Sa. | *quae* Sa, om. Vd. | 26. *calef.* SV[2]. | 32. 2. *manducata pituitas extr.* SMurbac. apud Cornar. ad Diosc. 4, 128., *manducata. Pituitas extr.* Vad. edd. | 15. *eruptionibus* a edd., cf. 26, 120., ..*nis* Vd, ..*ni* S. | *seminis* Strack. | 25. *quae* STd, *quod* a edd., *ad quod* V. | *liparas* S codd. Barb., *lepras* SVd (a

leph.). | 33. 6. *alarum* SDalec. (Diosc. 1, 55. μασχάλαις), *mal.* Va edd., *maxill.* Td. | 9. *a* om. SV.

Lib. XXIIII. pag. 34. lin. 6. *ilico* I (BV 34, 151; Va 27, 89; V 28, 78.), *illico* Sv. | 17. *cummis* S, *gummis* V, *cummi* d, *commi* Θ. | 35. 4. *vehementiores* (sc. duritias) Vd, ..*tior est* S, ..*tiora sunt* edd. | *iligna* S, *ligna* V edd., *lichenas* d. | 14. *Africa* I, cf. 16, 32; 22, 3; *Attica* Sv. | 15. *vermis subtilis* Sill., *vermis ultimis* TVd, *vermiculum* Sd. | *scolecion* S codd. Barb., *scolechilum* a codd. Salm., *scolecinum* Salm., *stultilum* TVd. | 18. *vi* S. | 19. *similis* ad edd., ..*li* Sv. | 23. *ulceribus* SMan. Dal. | 27. *ex aceto* Hard., *aceto* Sa, om. Vd. | 32. *nihil* om. ad edd. | *conmanducant* SV. | 35. *tumores* S codd. Gelen., cf. §. 16., *umores* Va (Td *hum.*). | 36. 1. *relegione* V, sic etiam 28, 24. 25. 34. 201; 29, 30; 30, 2. et B 36, 43. | 6. Lacunae signum posuit S. | *vero* om. edd., *vere* Strack. | 7. *capillos* Vad, quod vide ne a glossatore sit additum, cf. 20, 263. | 19. et 25. *ramiti* V (sic 20, 251. *ramites* V[1]d; 24, 15. *ramiti* bis V; 26, 78 et 79. *ramiti* RVd; 30, 135. *rāmes* RVd; 136. *ramitosis* RVd; 137. *ramiti* RVd; nihil enotatum est 20, 142; 22, 84. 121.), *ramici* Sv. | 22. *amineo* SVΘ, *ammineo* ad edd. | 30. *umores* a. | 37. 10. *illinatur* V edd. vett. (d ..*nantur*), *inlinant* SΘMan. Dal. (a *si ill.*). | 13. *sorbere* a edd. | 17. *fructus* S codd. Barb., *frutices* TVad. | 19. *ad antidota contra* I coll. Dioscor. 1, 105., *contra admota* Vad, *admoti*, *contra* Sv. | 22. *et* Vd(a *quales*), *sed* Sv. | *docuimus. Per* Sv, dist. I. | 34. *et vino* STV, *et in vino* ad edd. | 38. 17. *emendat* ad edd., *dai* (suprascr. *r*) V, ..*dare* S. | 31. *Sphacnos* Va[2], *phagos* a[1]d. *phacos* V. | 33. 34. *aqua salsa* a edd. | 34. *et* TVd, *ac* SaΘ. | 35. *iunipiris* I, vid. ad vol. II. p. 238, 37., ..*peris* TVadΘ. | 39. 3. E Dioscoride 1, 86. lacuna sic fere est explenda: *folia trita inflammationibus medentur.* | 31. *ligula* ad. | 40. 1. *ac* Sv, *et* ad edd. | 10. *quae sunt* Vd probante Sill. | 16. *terebinthina* videtur esse glossema; cf. §. 75., *Terebinthina*... S. | 31. *a magis* V, *autem magis* S. | 32. *ex* Sv. | 36. *sternutamentis* TdΘ (a ..*ta*). | 41. 3. *sulpure* V etiam 28, 139., *sulph.* Sv. | 14. *Ad aurium* S edd. | 17. Lacunam notavit Sill. coll. Dioscor. 1, 95. Videntur haec fere excidisse: *sanat, quae et pisselaeon.* | 22. *matrum.* S vet. Dal., .*Maturum* Vad edd. | 28. *ex arbore*

SMan. Dal., *et arbor* Td, *et arbores* V (a .. *cis est arb.*) | 37. *zmecmata* T, *smegm.* ad edd. | 38. *ad omnia* SaΘ, *omnia* (om. *ad*) V, *amonia* Td. | 38. 42. 1. *acaciae* add. S ex Dioscor. 1, 89., *hammoniaci* edd. | 42. 1. *vis* STd edd., *ius* V (a *qua eius*). | 3. *virilia* Sa Barb., *ut ita* TVd. | *valit.* I (28, 53 V, 28, 56; 29, 26. 93; 30, 5. R), *valet.* Sv. | 9. *et scorpionum* Sa, om. T VdΘ. | 11. *malandrias* I coll. 26, §. 149., Marcell. Empir. 34; Veget. 2, 42., *melandrias* TVadΘ (an vera scriptura est *melandryas?*), *melanias* SBarb. | 19. *quae* SVΘ, *quo* ad edd. | 31. *metuatur* Va, *metuitur* STd. | 33. *aceto.* Vad, *aceto utile* Sv. | *fundit* S edd., *infundit* Vad. | 36. *obortas* S (Gron. *ortas*), *odoratas* TVadΘ. | 37. *ad quae* I, *aquae* TVd, *ex qua* a, *aeque ac* SHard. (Hard. *aeque propoli.*) | 43. 8. *primo vini* VaΘ (d *vino*). | 8. 9. *decocti* Sa, .. *to* VdΘ. | 10. *cortice* V(d .. *ces*), .. *cis* SΘ vet. Dal. Barb. | 14. *lenius* STVΘ, *leniter* d (a edd. add. *tusa*). | 15. *et ad* Vad edd., *ad* (om. *et*) S. | 16. *et conm.* Vad, *conm.* (om. *et*) SV. | 18. *Sabucus* V, vid. ad vol. II, p. 249. 27. ubi pro 29. scr. 24., *Samb.* Sv. | 19. *hellon* Vad, sed vid. Diosc. 4, 172. | 31. et 37. *sabuci* I, *samb.* Sv. | 33. *podagricis* a edd. | 34. *idem* V, *iidemque* ad edd. | 44. 1. *Iunipirus* a, vid. ad vol. II, p. 238. 37, .. *perus* Sv. | 2. *altera maior* om. Vad. | 17. *altero* I coll. 14, 122; 23, 70; 37, 170; *alterum* Vad edd., *alter* S. | *flore* Vad. | 18. *hic valet* SMan. Dal. Vide ne l. 20. post *extrahendas* exciderit *datur.* | 19. *obstent* Sa, *obsistent* V (Td .. *stunt.*) | 22. *punici* Sad Barb., .. *co* TVΘ. | 23. *vel folia* a edd. | 24. *decocti* Va. | 28. *balin.* SΘ. | 37. *in* om. Vd. | 45. 1. *admixto* Sa, .. *tum* Vd. | 2. *lassitudines* Td. | *ciet* S Vd. | 16. 17. *difficile concoquentes cum* Vad, cf. 18, 110.; 28, 68., *facile concoquit tunsum* SMan. Dal. | 18. 19. *eruptionum* (sc. ulcera) TVaΘ, .. *ones* Sv (Sill. *eruptiones papularum*). | 21. *semen et folium* a edd. | *ad curationem nervorum* Sill. | 22. *lethargo* SΘ, .. *gi* V, .. *gia* ad edd. | 25. 26. *a vitice* I coll. §§. 59 et 65., *a bilice* V, *bulice* Td (Pint. *ab ulice*), *a myrice* Sa Barb. coll. Dioscor. 1, 117. | 28. *floris* SV, .. *res* ad edd. | 36. *nascentium* Vad. | 38. *frondei* I, *fronde in* Vad, *cum fronde in* Sv. | 46. 6. *iam ericam* I (a *eam*), *camericam* TVdΘ, *quam ericen* SBod. | *vocat* ad edd., *vocant* SV. | 7. *Amerinis* Sad, cf. §. 58., *samerinis* V, *ait tamaricis* Sill. coll. 16, 108.

14. *ea defractam* a edd., cf. 23,130., *eadem fractam* SVdΘ. | 19. *vocat* edd., ..*ant* STVdΘ. | 30. *imposita* Vd, *vel imposita* a edd., *ipsa imposita* S, Sill. vidit excidisse obiectum verbi *sedant.* | 31. *dolori* STd, .. *ore* VaΘ, *ad dent. dolorem* edd. | 47. 6. *cicatrices ulcerum* Svet. Dal. | *praesanuere* Sa, ..*navere* Vd edd. | 12. *in* add. S. | 12. 13. *nervis, articulis, algoribus* edd. | 14. *exulcerationi* Sd, ..*ne* VΘ, ..*nibus* a edd. vett. | 18. *tumoris* Vad, ..*ri* Sv. | 21. *nervis* videtur esse interpretamentum; cf. §. 35. | 37. *taenias* SDalec., *tineas* Vad edd. | 48. 6. *aure* a edd. | 7. 8. *aut torm. labor.* om. Vd[1]. | 10. *cacoetes* Vd (a ..*hestes*). | 16. *vaso* SVΘ, vid. ad p. 137, 32., *vas a* a, *vase* d edd. | 20. *cummim* S, *gummi* Vad. | 30. *tanta vi* ISPint., ..*tam vim* PTad (V ..*tum*). | 31. *chamaecisson* S ind., ..*ciston* Vad. | 49. 2. *efficacissimi* Vad, ..*mis* Sv. | *in totum* I coll. 25, 36; 28, 41. 253. al., *in tantum* Vad, *in tantum ut* Sv. | 3. *nocitura sint* S edd. | 10. *XXVIIII* Sa, *XXXVIIII* TΘ, *XXXVIII* Vd. | 13. 14. *felicis* S, vid. ad vol. III, p. 50, 27. 28., *filicis* Vad edd. | 14. *quo* Vad. | 16. *et* om. a edd. | 21. *radici* Sa, ..*ce* VdΘ, *a radice* Sill. | 31. *papyrum* Sa (edd. ..*rus*), *ipsarum* VdΘ. | 34. *ea* a edd. | 37. *ebenus* d edd. | 50. 13. *tineas* T edd. (d ..*nias*). | 15. *et mal.* Vad. | 17. Deesse aliquid vidit Sill., fort. *folia sanant.* | *inlita* Sa, *intr.* TVdΘ. | 24. *alvo soluta* TVdΘ, *alvom solvit* S (a edd. *alvo s.*). | 27. *vulnera* TVadΘ, cf. 24, 36; 25, 141; 28, 41., *ulcera* Sv. | 51. 3. *saniem* S codd. Barb., *insaniam* Vad. | 5. *lanas* Sa, *ramis* Vd. | 8. *poterion* Sill., *petition* VΘ, *perion* Td, *pectori* a, *poculum* Sv. | 12. *et* om. SV. | 14. *sternutamento* Td Hard. (VΘ ..*tum*), *sternumen.* a, *ad sternumentum* S (Cornar., ..*tam.*) | 18. *vitiaculis* Vd. | 21. Talia fere excidisse videntur: *Libanotis a quibusdam vocatum rosmarinum est.* cf. 19, 187; Dioscor. 3, 89. | 29. *sint* SVΘ, *sunt* ad edd. | 30. *lacte* SaΘ (V ..*tem*), *lac* d edd. | 52. 9. *herbae* a edd., ..*ba est* Td, .. *ba* SV. | *est* SV, *eius* a, om. Td. | 14. *omnium* Vad. | 15. *fumo* Vad. Fort. *eius* est delendum, ut ex §. 102. huc translatum. | 16. *samolum* S (in ind. V, ibid. *samulo* a, *samalo* R), *samosum* TVad (in ind. Td), *famosum* Td. | 18. *neque alibi quam* SVa (edd. *nec*), *neque quam* Θ, *nequaquam* Td. | 19. *continere* STdΘ (V ..*tinerere*), *conterere* Td. | 20. *in* SVΘ, *ex* ad

edd. | 22. *reiic.* a edd., Plin. Val. 1, 64. 66., *eic.* SVd. | 23. *inutiles* STVdΘ (a edd. .. *lem*); sed vide ne legendum sit *utiles*, cf. Galen. de fac. simpl. med. 7, p. 195. | 25. *spissandis* (ut idem sit quod paulo supra *adstrictis* et 23. 139. *adstringi*) I, *spissandi* Sv. | *visceribus* Vad, *viribus* Sv. | 26. *praeponuntur* ST, *prop.* VadΘ. | 28. *musto* S vet. Dal., *mixto* Vad edd. | 31. *inutil.* V, *in util.* ad Barb. | 32. *Spina Aegyptia* Va. | *sive* S Hard. (in ind. Td, ubi in RVa om. *Aegyptia sive*), *spinae* Vad. | 34. *mensum* SV (ad *mes.*), *mensium* edd. | 37. *est* om. a. | 53. 3. *opisthotonis* TVd, cf. §. 121. *ad remedia splenis.* | 5. *acacia est* I, *acaciae* STVd (de a non liquet). | *spina fit* STVd, dist. I. | 6. *arbore* Sa, *arbores* Vd[1], *arbor est* Td[2]. | *viridi* Sa, ..*dis* VdT. | *melior e* edd. (ad *ē*), *meliorem* V, *melior est* S. | 8. *minore* S (edd. *minore est*), *minor* Vad. | 16. *alia* SVΘ, *alias* a edd., *omnia* Td. | *utilis* SDalec., ..*les* Vad edd. | 20. *mensum* SV, ..*sium* ad edd. | 23. *aenae* S (V *enae*), *anae* d, *lanae* T, *unae* a. | 24. *fulloniae* a edd., ..*nis* STd (V *foll.*). | 27. *et arboris* SV. | 28. *Est et* Td. | 29. *erysisc.* S (12, 110. Rad), *syrisc.* Tad, *syris ac.* V. | 29. 30. *adipsatheon* S (V in ind.), *adipsa pheocon* V, *at ipsa pheoenon* d, *at ipsa phoe* a. | 30. *Syri diaxylon* S e Diosc. 1, 19., *Syridia zyron* TV, *Syri diaziron* a, *Syria ziron* d. | 38. fort. *est et.* | 54. 10. *Agrifolia* SHard. Plin. Valer. 2, 25; 3, 15. 49., *aliqui folia* d, *folia aliqui* V (Td ..*qua*). | 17. *recubitu* a Hard. (edd. vett. *sese rec.*), *secubitu* V (Sd *sese cub.*). | 24. *mora scorpionibus volnera* S, dist. I, *mora. Scorpionum volnera* edd. | 25. *iungunt* S vet. Dal. (a *iug.*), *iunguntur* Vd, *inungunt* edd. | 26. *eorum teneri* Vd (cf. 18, 177. *germinum tenera*), *teneri* S (a *urinas eorum teneri* omissis verbis *eorum caules cient*, edd. *urinam cient. Caules eorum tunduntur teneri*). | 29. *intellegitur* S (TdΘ ..*lig.*), *ut intelleg.* a, om. V edd. | 55. 10. *nascitur; gignit* S, dist. sustulit I. | 15. *tota* STV, om. ad edd. | 33. *eius* SVd, *est* a edd. | 36. *alter ille* Tad edd., *autem ille* V (S *ille autem*). | 56. 4. *qualem* SVd, *quales* a edd. | 9. *quidem* ST. | 10. *additur* a edd. | 16. *a mul.* ad edd. | 22. 23. *cumminosam* S (T *gumm.*, V ..*nusam*), *gummosam* ad Gron. Hard. | 36. *chamaeropem* a Hard., ..*dropem* S e Diosc. 3, 102., om. Vd. | 57. 1. *carpitur* a edd. | *praegnas* I, vid. ad p. 22, 1. | 13. *lauri*

folio Gron. Hard., *lauro folia* V (a *tenui in lauru*, S *lauro. Folia...*), *lauro* (om. *folia*) Td. | 25. *Chamaesyce* SBarb., *chamesici* V (a ..*chi*), *chamesicus* d. | 27. *utilissimum* Vad. Lacunam sic fere explendam esse: *utilissimum sucum qui sanat* docet Dioscor. 4, 167., *utilissima* Sv. | 27. 28. *inunctus* I coll. Dioscor. l. c. ἐγχριόμενος ὁ ὀπός, *iniunctus* V, *inuncta* a (de d non liquet), *in vino cocta inuncta* (e dittographia) Sv. | 34. *farfarum sive farfugium* SHard. (in ind. *farfaro* Vd, *farfano* R Ta, et altero loco *farfarfugio* Td), *farfarfugium* TVd (a *farrarif.*) | 37. *bibitur* ad Θ. | *in vetere* ad edd. | 58. 1. *Chamaecyparisto* ad (V ..*cyph.*) | 3. *Ampeloprasos* I (V ..*prassos*, d *prassus*), *ampheloprasso* a, *ampeloprason* Sv e Diosc. 2, 179. | 10. *Clinopodium* Vad, ..*dion* Sv. | *cleopiceton* Vad (in ind. RTad, V *leop.*, ubi cum S scripsi *cleoniceton*), *cleonicon* S e Diosc. 3, 99., *cleonicion* edd. | *zopyrontion* I (d *zopir.*), *zopironthon* V, *zopyrontrion* a (in ind. *zopirotio* [a *zophir.*], *zopyronontio* Td), *zopyron* Sv e Diosc. quem secutus sum in ind. | 12. *nascitur in* edd. | 13. *praebentem* ad, ..*enti* VΘ, ..*ens* edd. | 14. *ictus; item* Sv, distinct. sustulit I (idem est *item* ..*et* quod *aeque* ..*ac.*) | 18. *Graeci* a, om. TVd, ut videtur propter *egregii.* | 19. *idem* ad. | 20. *cum oxym.* edd. | 21. 22. *efficax est. Graeci* S(V *efficax si*). | 23. *aetilen* a (V *et.*, d *tet.*, in ind. *etite* d, *ethine* V, *ethyne* a), *echiten* Sv (in ind. T, R *echine*). | *laginen* Sa (edd. ..*em*; in ind. *lacine* RVa cod. Salm.), *larginen* Vd (in ind. Td). | 24. *bipedalis* SV, *ped.* Tad. | 30. *haemorroida* a, ..*dam* VdΘ, ..*das* Sv. | 59. 5. *arum* I (Va *har.*), *aron* S(d *har.*). | *alium* om. Vd. | 7. *aros* SVa, *haron* d. | 10. *Quin et ipsi* a edd. | *Graeci* ex interpretamento ortum putaverim. | 12. *ei* ST, *et* Vad. | *ut* STd, *et* Va. | *inferret* V[1]a, *infert* V[2], *inferat* Sd. | 15. *in potionem* edd. vett. (Hard. ..*ne*), vid. ad p. 245, 4., *potione* Va, ..*nem* (om. *in*) d, *potioni* S vet. Dal. | 19. *et dec. bibere* SV. | *elixum* om. TVd. | 20. *infudit* I, *infundit* SVd, *infudere* a edd. | 21. *Cleophantus* add. Sill., lacunam notavit S. | *laudavit* Vad, *laudavit Cleophantus* Sv. | 22. *peripleum.* V, vid. ad p. 25, 8., *peripneum.* Sv. | 23. 24. *semen.. dolori* non suo loco videntur esse inserta. | *infunditur* SVa (Td ..*ditur et*), ..*dens* edd.; an *infudit*? | 24. *aut susp.* ad edd. | 25. *farinae* STVΘ,

..*na* ad edd. | 26. *pane* Vad, *in pane* Sv. | *Diodor us* Reines. | 28. *radix* Vd. | 33. *in sale* TdΘ. | 60. 2. *cibis* (om. *in*) Vd. | 10. *adeo* Tad, *ideo* SV. | *maiore vi in* I, *maiorem ut* Vad (Sv *ut et*). Lacunam statuit Sill. | 19. *totidemque* S edd. vett. (V *quae*), *totidem ac* Hard. | 21. *et aris* edd., *et aeris* a, *haec haris* V (in ind. RV *harix*), *echaris* d (in ind. Td *echari*), *et arisaros* SBarb. e Diosc. 2, 198. | 24. *altera unum* S edd., *alteram* Vad. | 26. *decoctarum* (sc. collyria) Vad edd. vett., *decocta earum* Hard., *decocta folia earum* S vet. Dal. | 27. *trita* S vet. Dal. | 30. *milifolium* Vd (a *mil li.*) vid. ad p. 65, 8., p. 231, 10; 239, 20; 240, 22; 245, 12., *millef.* Sv. | 32. 33. *volnera cum aceto.* Hard. Sill. e Diosc. 4, 113., *volnera. Cum aceto* Sv. | 34. *aut* Vad, *et* Sv. | 37. *folia dari* Vad. | 38. *rusus* V, cf. §. 168; 26, 24. | 61. 1. *Pseudobunion* S Barb. e Diosc. 4, 123., ..*dounion* ad, *pseodovinon* V. | *napi* Sa, *apii* Vd. | 5. *Myrrhis* edd., *myrris* a, *myris* TVd, *murris* S. | *myrrhizan* I, *myrizam* S Td (V *mir.*), *smyrician* a, *smyrrhizam* edd. | *myrrhan* I (edd. ..*am*), *myran* Vd (T..*am*), *miram* a, *murram* S. | 9. *data* STdΘ, om. Va edd. | 10. *restinguit* SVdΘ (T *restr.*), *restringit.* edd. | 13. *Oenobreches* I (V..*ces*, in ind. RVa *oenobreche*, cf. 1. 15. *inspersa vino albo* et apud Diosc. 3, 160. μετ' οἴνου δὲ πινομένη), *onobreces* a, *enobrices* d (in ind. Td), *onobrychis* Sv e Diosc. | 21. *Coracesia* Hard. (edd. vett. *coriac.*), *Coracesta* SVad. | 24. *Minyada* a Hard. (in ind. R *minaides*, a *minaicles*), *minsada* STVd (in ind. TdV *minsaides*), vid. ad vol. II. p. 282, 36. | *et* Vad, om. Sv. | *corysidiam* a Hard. | 26. *herbam* SV, cf. 17, 48., *herba* ad (edd. *eund. effusum*). | 31. *qui* Vad, *si qui* Sv. | 33. Videntur excidisse haec fere: *quotiens ea herba floreat.* | *florente* a (V ex superioribus add.: *brass. quamv. san.*), om. STd. | 36. *vero* Va, vid. ad vol. III. p. 270, 2., *verum* STd, om. edd. | 62. 1. *Cleemporum* S codd. Gelen., *emporum* a, *temporum* Va. | 3. *chirocmeia* SSalm., *et hirocm.* V, *hirocm.* Tad. | 5. *aglaoph.* SBarb., *Naglaop.* Vd, *glaop.* a. | 8. *hac* S, *ac* V, *hoc* Td, om. edd. | 9. *nasci* S codd. Gelen., *nascens* Vad. | 9. 10. *in Tradastilis* SVΘ (a *Tara.*), *intra dastiles* d. | 10. *cuius .. in die* om. Vad. | 11. *nocte* om. ad. | 12. *hippophobada* Sd, ..*phorbada* Θ (Vd ..*phorbado*, a ..*porbada*). | 13. 14. *Theombrotion* edd. vett., cf. §. 166. | 14. *nasci*, *pavonum* I,

aspicavonum V, *pavonum* (om. *nasci*) S, *nasci pavonis* a, *a spicavonis* d. | 15. *autem* om. ad. | 15. 16. *comedi aut* om. Vd (a usque ad *corporum*). | 17. *mentis* om. Vd. | 22. *Theronarca* I, *thecoearna* Va (d ..*charna*, in ind. V *therocarna*, R *thironarca*), *therionarca* S Barb. (d in ind.). | 24. *urina* Sd, ..*nam* Va, ..*nae* edd. | 30. *Thalassaeglen* SGesn., ..*eglem* Vad. | 31. *potamaugis* SGesn. (Vad ..*aucis*, in ind. Vd *potamaucyde*), *potamancis* Θ. | *haec* Vd. | 38. *Hestiaterida* I, *hestitateride* adΘ (V *haest.*, in ind. d *hestit.*, V *hesitiat.*, Ra *hesteriat.*), *hestitarida* T etiam in ind., *hestiatorida* SGron. | 63. 1. *quia* STVd, *quae* Θ, *qua* a Hard. | 12. *theombrotio* Vad edd. vett., *theonbr.* Hard., *theobr.* S coll. §. 162. | 13. *a conceptu puerperas* S, dist. I, *a conc. et puerp.* Dal., *a conc. feminas, item puerp.* Sill. | 18. *onothurim in* d (T ..*thurin*, V ..*thorin*), cf. 26, 111. Galen. simpl. 8. et Aegin. 7. ὄναγρα ἢ ὀνόθηρα ἢ ὀνοθουρίς (Dioscor. 4, 116. ὄνουριν), *onothuriden in* a (in ind. V *onothuride*, Ra *onothoride*), *oenotheridem* Sv, *oenotherinem* Θ. | 22. *alia* STVΘ, *alio* ad edd. | 25. *susum* SV, vid. ad p. 60, 38. | 64. 2. *in* TVadΘ, om. SMan. Dal. | 11. *abiecto* SMan. Dal., *adi.* Vad edd. | 13. *super* SVdΘ, *supra* a edd. | 24. *terna* a (cf. 28, 36. *terna desp. praedicatione*), *terra* Vd, *ter. Iam* SMan. Dal. | 33. *eo* I, *e* Vd, *ab eo* Sa. | *subus* Sa, vid. ad vol. II. p. 187. 1., *subtus* Vd. | 35. *interemi* V, vid. ad vol. II, p. 167. 18., ..*imi* Sad. | 65. 2. *familiaris* I, *eam hilaris* Va (Sv *ea in*), *ea villaris* Td, *ea mularis* Hard. | 2. 3. *nominibus*, Vad, *nominibus*, — *nomas curat* Sv. | 3. *potam e* S, *potae* V, *potas* d, *potam in* edd. | 8. *milifolio* Sa, vid. ad p. 60, 30., *millef.* Sv. | 9. *subus* S, vid. ad p. 64, 33., *sabus* V, *suibus* ad Θ edd. | 12. *subus* SVΘ, *suibus* ad edd. | *quae* SΘ, *que* V, *qui* ad edd. | 29. 30. *inflation.* TVdΘ. | 30. *plagas* a edd., *placata* VΘ, *pacata* Td, *praeligata* S. | 66. 3. *se* add. I. | 29. *ut* S, *aut* Vad, *ut, cum* edd. codd. Gelen. | *dein* SΘ, *deinde* Td, *de* a. | 33. *idem* I, *item* STVadΘ, om. Sill. | 37. 38. *Damion* S ex ind. auct., *Damon* Hard., *Timon* TVadΘ. | 67. 4. *potum* S. | 7. *feni emendat* TdΘ edd. (cf. l. 2. *decoctum eius*), *feni semen dat* a, *foenis emendat* V, *feni semen emendat* S.

Lib. XXV, pag. 67. lin. 34. *quodque* Ta, *quoque* SVΘ, *quaeque* d. | 68. 6. *est* SGron., *si* TVad, om. Hard. | 13. *utili-*

tatium UV, .. *tum* Sv. | 22. *animo adverto* SaΘ (V eraso *o*), *animadverto* d edd. | 33. *de* om. Vad. | 35. *reliqua in* Sill., *reliqua* (om. *in*) Vad, *in reliqua* Sv. | 69. 5. *auctores* SVΘ, *auct. medicinae* ad edd. | 11. *fors* Vad, *sors* SUTd. | 12. *quadripartitis* V edd. | 15. *indicta* TVdΘ. | 16. *potestatem* Td, ..*tas* V. | 28. *Media* SUVd, vid. ad vol. II, p. 24., 36., *Medea* a edd. | *Itala* Ua edd., *Italacis* V, *Italicis* d, *Italis* S. | *Circe* Sa edd., ..*ca e* d, ..*ca ac* V, ..*ca* U. | 70. 5. *sint* S, *sunt* Vad edd. | 15. *balim* a Sessor., *bali* V, *balum* d, *ballim* S ex Etym. Magn. et Arcad. | 27. *confecerunt* SV, ..*rint* U ad edd. | 29. *causa est* S codd. Gelen., *causae si* Vad. | 71. 8. *relegioni* V. | 14. *quam* Vad. | 15. *remedio* SGron., ..*dia* Vad. | 16. *hoc* Vd. | 19. *appareret* Vad. | 27. *scelotyrben* Sessor.[2] ap. Keil., ..*turben* SV Sessor.[1] (d .. *turbim*), *sceletorben* a (Sessor. ap. Bethm. *sceleturben*). | 33. *gens tum* I (Sessor. in init. pag. *DISCIENSTVM*, i. e. *dit gens tum*), *Frisii*, *gens tum* S C. F. Herm. in vindic. Iuvenal., *Frisii*, edd., om. Vad, cf. 16, 3. | *fida, in* SVadΘ (Sessor. *IIDAIN*), om. edd. | 35. *veluti* ad Sessor., ..*ut* SV. | 72. 8. *nova* Td, *et nova* V, *ei nova* S, *nomina* a edd. | 10. *stultitia* Sessor. edd. vett. | *possit* Tad (Sessor. ..*et*), *potest* SV. | 12. *aevi* Sa, *aut* TVdΘ, *avi* (*experimento*) edd. vett. | 17. *tradit* SVΘ, ..*dat* ad edd. | 23. *memoro* Vad. | *Lucillum* Vd. | 26. *fuit* ad edd. | 27. Videtur excidisse *aetate Homerica* vel simile quid. | 33. *haud* S coll. Theophr. h. pl. IX, 15, 7., *autem* Vad edd. | 35. *e* add. Strack. | 36. *memini* I, *mihi* Sv. | 73. 6. *pentorobon* Sa, *pentoron* d, *penteron* VΘ. | 6. 7. *glycysiden* S (a Hard. ..*dem*), *cycliodem* Θ (TVd ..*dem*). | 7. *nam* om. ad edd. | 16. *a quo is* Sessor., *quos* V, *quoniam is* Sa. | *Panaciam* ST (Vd *panoc.*), ..*ceam* a edd., *firnaciam* Sessor. | 17. *coctus* V. | 23. *evanescit* ad edd. Sessor., *van.* S RV. | 23. 24. *inprobatur* Sa, *prob.* RVdΘ, in Sessor. est lacuna. | 27. *item* I (R *ide*, Sessor. *heracleoticum* .. *estlvestre*), *aut* ST Vd, om. a edd. | 30. *pina est chirontum* V (R ..*hir.*), *linaces chironte*.. Sessor. | 35. *panacis* a edd. | 37. *serior* RTVd. | *huic* Td. | 38. *longioribus quam* Sa, *flos* RTVd. | 74. 2. *foli* S (Tad ..*ii*), *folio* RV. | 15. *irionis* S Barb., *trionis* a (RVd. ..*nes*). | 25. Videtur excidisse *biberunt*. | 26. *arbitrantes* RVd Murbac., ..*tranta*, ..*trantur* S. | 30. *cogerent* I, ..*ret* SRVad. | 31...75.

23. om. RVd.. | 75. 7. *excoquatur* I, *coqu.* a, *decoqu.* edd., *percoqu.* S vet. Dal. | 12. *lilino* I, vid. ad vol. II, p. 236, 12., *lir.* Sv. | 16. *vesicis* Sa, ..*cae* edd. | 20. *decocta* Svet. Dal., ..*tae* a, ..*tum* edd. | 24. *Invenies* a, om. RVd. | 27. *et a* S, *cia* RV, *ci a* Tad, *a* ΘHard., *ex* a edd. vett. | 29. *heracleam* Vd (Ra ..*iam*), ..*cleon* Sv. | *sideritim* S (edd. ..*ritin*), ..*ritem* a, ..*riten* dΘ, ..*riaten* RV, sed vid. l. 36. | 31. *feniculis* (om. *foliis*) RVΘ (d ..*li*). | 36. *sideritims* RVd, ..*tin* a edd. | 76. 2. *felicis* S coll. 17, 29., *fil.* Vad edd., *foliculicis* R. | 6. *hemionion* SBarb., *hermioneon* d (RV ..*oncon*), an *hemionicon*? | 7. *nascentem* SV, om. Rad. | *austere* (om. *sapore*) RVd. | 11. *edint* SV¹Θ, *ederint* R edd., *edant* Td, *edunt* V²a. | 23. *nigri* Sa edd. vett., ..*ra* RV, ..*ro* Θ, ..*rae* Gron. | *platani* a edd. vett. | 29. *in Oete* Sa, *nocte e* RVd. | 33. *Parnas.* Rd, ..*nass.* Va edd. | 36. *relegiosius* V. | 34. *vicino* SSalm., *vinicio* R Vad. | 77. 5. *fodietur* RVd. | *alii encymon* Tad, *aliam vocymon* V, *aliū vocimon* R, *alii ectomon* SBodaeus. | 8. *promiscuum* ad (S ..*cum*), *praesumiscū* R, *praecipuum* V. | 10. Ex Gell. 17, 15. et Val. Max. VIII, 7, ext. 5. Sill. coniicit excidisse: *usum ferunt elleboro ad intendendum suum ingenium.* | 12. *plebs ddstans* ST (a edd. *stans*), *ples astans* d, *pla^c et arstane* V, *plietas stare* R. | *plausit* Sad edd., *phousit* RV. | 25. *radiantis* I, *ita dantes* RVTadΘ, *ita dant* S codd. Gelen. | 30. *aquas* RVad (cf. 30, 124., *per genitale effluentis aquas*), *Ex aqua* Sv. | 31. *una* STVΘ, *upa* a, om. Rd edd. | 78. 2. *ac pice* SBarb. e Diosc. 4, 149., *haropice* Va²d (a¹ ..*pide*), *harispice* R. | 8. *tardiores* om. RVd. | 9. *solitos* Sill. | 10. *extrahere* Strack., ..*rent* Sv. | 12. *terribili* Sa, ..*lis* RTVdΘ. | 16. *coquatur* RVa edd., cf. §. 67., ..*antur* STd. | 23. *hunc* Td, *huc* RV, *hoc* Sa. | 79. 1. *cynicis* Sa, *quinicis* RTVd. | 3. *et pueris* R edd. | *mollibus* RV. | 7. Lacunam notavit Sill. | 8. *inlinitum* SRV, *illitum* ad edd. | 16. *Lenaeus* edd. S codd. Gelen., *lenius* RVad. | 17. *quadriang.* RadΘ, vid. ad vol. II, p. 249, 5., *quadrang.* SV. | *querna* S Hard., *quernae* RVad edd. | 23. *chiliodynamum* S(RVa in ind.), ..*mam* d edd., *chilodynamiam* RVa. | 29. 30. *per extremitates* SGron., *pertemitatis* RVad, *per ambitum* edd. | 34. *ei* STd, *et* RV, om. a edd. | 34. 35.

pedem Sa, *pede* RTVd. | 80. 2. *Pholoe et* SBarb., *phorpoe* RV (d ..*pe*), *phorus e* a. | 4. *et* RTad edd., om. SVΘ. | *est* I, *sic* RVd, *vis* a, om. Sv. | 5. *coquatur* RVd, cf. §. 57. et Dioscor. 3, 6., ..*antur* Sa. | 7. *medetur et* a edd. | 7. 8. *volvarum morbis* I (Diosc. l. c. ὑστέρας ἀλγήματα), *et obvium morbis* RVa (Td ..*us*), *et iisdem omnibus* SPint. | 9. *centaurium* RVad, ..*ion* SΘ. | 10. *libadeon* RVad. | 12. *palmum* SBarb. (Dioscor. 3, 7. ὑπὲρ σπιθαμήν), *paulum* RVadΘ. | *fruticante* a, *fruticum* RVd. | *lychenidis* RVad. | 15. *centaurium* Rad, ..*rion* SV. | 16. *terrae* Sa, om. RTVd. | 17. *corpore* SRV, *e corp.* ad edd. | *exsiccat* a. | 22. *triorchi* S coll. 10, 207. | *unde* STd(R ū), *a quo* edd., om. Va. | *accepit* SR, *accip.* TVadΘ. | 30. *veluti* (om. *in*) S vet. Dalec. | 33. *in* om. RVad. | 38. *praegnat.* I, vid. ad vol. II, p. 153. 2., ..*nant.* Sv. | 81. 8. *Ilithyia* Sa, *litida* RVd. | 9. *putant* R a edd. | 12. *tenera* videtur ortum e dittographia. | *teneriorihus* RVad Brot., sed Diosc. 3, 117. ἡ δὲ λεπτότερα. | 13. *appellant* RV. | 19. ante *ideoque* nonnulla excidisse statuit Sill. | 21. *mallon* RVadΘ, *madon* Sv (Theophr. h. p. IX, 13, 1. μαδωνίαν). | 22. *magnis et in* SV. | 24. Videntur nonnulla excidisse, cf. Diosc. 3, 138. ἐν ᾧ καρπὸς μέλας, πλατὺς, πυκνὸς, γενομένῳ γλισχρὸς, ὁ δὲ καυλὸς λεῖος. | *autumno. Radix* Sv, sed cf. Diosc. l. c. ῥίζα ἥτις τέμνεται φθινοπώρῳ. | 25. *ea alvi malis* I coll. Diosc. l. c. κοιλιακοὺς ὠφελεῖ, δυσεντερικούς, et Theophr. l. c. χρησίμη δὲ καὶ πρὸς τὰς δυσεντερίας πινομένη, *et alium* ad (S *ei*), om. RV, *alopeciis* Strack. coll. § 132. | 30. *multo* RTVd. | 31. *mos* om. RV. | 32. *sicuti* SV, ..*ut* Rad edd. | 34. *thyrsi* SSalm., *tur si* a, *tun si* RTVd. | 35. *ut* S codd. Gelen., *vel* RVad. | *incisa* SVd, ..*sae* Ra edd. | 82. 1. *abdita* SPint. coll. Dioscor. 3, 86. καὶ ῥάψῃ τὸ τραῦμα. | 2. *taedio* V probante Strack. (RTad *tedio*), *tepido* S codd. Salm., *ter die* Strack., *hoedino* edd. | 14. *cubitalis caulis* I, *cauli cubitalis* Sa, *cubitali* (om. *caulis*) RVd. | *napi* RVad, *napi similis* Sv. | 16. *cauterii* Sv. | 20. 21. *caninam linguam* I (R ..*na* ..*ua*, Td..*nas* ..*uas*), *caninam* (om. *linguam*) S (V ..*nan*). | 21. *imitata, topiariis* I, *imitatopiariis* R (V *imitt.*), cf. 13, 98; 37, 116., *imitato topiariis* a, *imitatur, topiariis* ST (d *op.*). | 22. *mittat* VdΘ(R *mit.*), *inmittat* a, *emittat* S codd. Barb. | 28. *cachlam* SBarb. Diosc. 3, 146., *calcham*

Θ(RVd ..*an*), *chalcan* a. | *cera steat.* S vet. Dal. codd. Barb. I obss. crit. p. 25., *cerasia flat.* Vd (R *flath.*), *erasia fat.* a, *cera scirrhom.* edd. | 30. 31. *primam* RVad, ..*um* Sv. | 31. *Maeotim* SPint. coll. 27, 2. et Theophr. h. pl. IX, 13, 2., *Boeotiam* RVad edd. | 32. *asthmata* SSalm. e Theophr., *sparmata* T(RVd ..*matam*, a ..*tama*). | 35. *distincta* Rad, cf. §. 129., *dicta* TV edd., *sic dicta* S. | 36. *habeat* edd., ..*ant* RVd. ..*et* S, ..*ere* a. | 38. 1. *Thracia* SR, *traida* V, *trahyda* a, *trayela* d. | 3. *farcitur* Sa, *parcitum* Rd(V ..*tam*). | 4. *naris. Quae* Sv, dist. I. | 7. *serratula* Sa, ..*tura* RVd. | 8. *psychotrophon* S Barb., *pychrotropon* a (RV *phycro*, d *pycro*). | 9. *e rad.* SVΘ, *a rad.* Rad edd. | 14. *est* S edd. vett., *si* d, *sit* a, *sic* RTVΘ Hard. | 28. 29. *nomini inventione* SSalm. (cf. §§. 26. 34.; 7, 197.), *nomini* (om. *invent.*) Θ, *nomini inventioni* Vd, *nomine inventioni* R (a edd. *assignato*). | 36. *balneis* ad. | 84. 6. *fruticosa* TVd (R. *fruct.*, a ..*so*), *fruticosa caule* Sv. | 10. *arescunt* TVd. | 15. *Invenerunt* a edd. | 18. *animalis* om. S Pint. | 22. *helxine* a, *helsine* RTVadΘ (sic codd. 21, 94. 95; 27, 34; 28, 220., sed 22, 41. *helixinen* R, idem infra bis *helexine*, ubi Vd habent *helxine*; 27, 34. in ind. V habet *helixine*, Ra *elexine*). | 26. *aut* (*semen*) RTVd, *erat* a, *ei aut* S, *ei est aut* codd. Barb. | 31. *eam* V edd. | 32. *ibi aut* I coll. 2, 211., *aut* S, *vel* a edd., sed RV habent *ferulavia ut*, d ex corr. *ferula hii aut.* | 33. *utrumque* et 34. *verum* Strack. | 37. *nascatur* SVd, ..*citur* Ra edd. | 85. 6. *omnivori* I, ..*bori* a, ..*vofi* RV, ..*no si* d, ..*vorae* S Barb. | *sint* Rd. | 15. 16. *longa quattuor* S, dist. I, *longa* deletum vult Sill. | 18. *clematitis* S Hard. e Dioscor., *clematis* RTVad. | 29. *quaeque medicinis aptior*, *rotunda contra serpentis*, *oblonga* . . . S, dist. I. | 30. *est et si* RTVd. | 86. 2. *a* Va edd., om. Rd, *e* S. | *est* Vad, *e* S, om. R, *id est* edd. | 6. *Philetaeria* edd. ut §. 64. | 14. *inclusi* d. | 17. *farina reponitur* I coll. §. 115. (RVd *et ponitur*), *inponitur* (om. *farina*) Sv. | 27. *in arvis apud nos. Nostri* Sa edd., *Nostri* om. RTVdΘ. | 32. *Galatia* S Barb. e Diosc. 3, 1., *Gallia* RVad edd. | 34. *gustus* RV, cf. §. 110., ..*tu* Sad. | 37. *carinata* SΘ, *corin.* V, *coron.* Rad edd. | *quattuor datur* edd., sed videntur potius paulo supra nonnulla excidisse. | 87. 7. *peristereon* SV, *aristereon* ad (R ..*terem*). | 26. *ea* RVad edd.,

cf. §. 119. ibique Sill., *eo* SBarb. | 29. *Molemonium* RVd (in ind. RTad, V *melon.*), cf. 26, 40., *Lemonium* Sa. Aliud esse videtur λειμώνιον apud Diosc. 4, 16. | 32. *Graeci vocant* edd. | *sive* Vd edd., *aut* SR. | 33. *aut chamaezelon vocant* S, *aut cameleon vocant* R(dΘ ..*len*), om. V, *sive chamaezelon* (om. *vocant*) edd. vett. (in ind. *chamaezelon* V, *camezeleon* Ra, *chameleon* Td). | 35. *ipsa* (om. *et*) S. | 88. 8. 9. *rotundis, saepe pluribus* om. RTVd. | 9. *quaternis* Td. | 22. *Persollata* I coll. Va ad 26, 28. *persolilatae*, et Diosc. 4, 105. οἱ δὲ προσωπίδα, οἱ δὲ προσώπιον καλοῦσι [Ῥωμαῖοι περσωνάκεαμ], *persolidata* R Vd, *persolata* S a (sic codd. 26, 24. 121. 136., nisi quod 26. 121. a habet *persolutae;* in ind. V, sed Td *persolidata*, Ra *persolitae*). | 33. *et* RTVd, om. a edd., *eius* S. | 35. *praegnas* V, vid. ad vol. II, p. 153, 2. | 89. 6. *necabantur* SRVd, *necantur* a edd. | 7. *prima* RVad, ..*as* Sv. | 8. *ei* SGron., *et* R Va, om. Td. | 12. *osseis* Sa, *offensis* RTVdΘ. An forte hoc idem valet ac „*schartig*“? | 34. *griallis* Vd. (R ..*alis*). | 90. 3. *Thelyphonon* S Theophr. h. pl. IX, 18, 2., Diosc. 4, 77., *theligonon* d (V *helyg.*, R *thetyg.*) | 6. 7. *thelygonos* RVd. | 11. *rubetinis* d, *rultimis* R, *ultimis* V, *rubetis* SBarb. | 12. *patinas* Strack., ..*nis* Sv. | *candefactis* SV². Lacunam notavit Sill. | 13. *phrynion* STd Barb., *phyrion* RV. | 14. *poterion* S codd. Barb. Diosc. 3, 15., *poteriton* RV, *potireton* d. | 15. *parvum* RVdΘ. | 26. *et* RTdΘ, om. SV. | 35. *farina* RVd. | 91. 4. *paranarrhinon* I (R in ind. ..*rinon*), *panarinon* a in ind., *perarinon* RVd (in ind. Td), *anarrinon* S Barb. ex Diosc. 4, 131. | 8. *eupliam* RV (in ind. S), *eupiliam* Td, *eucleam* S Barb. Salm. Schneid. ad Theophr. h. pl. IX, 18, 2. | 21. *nymphaeae Heracliae* S ex ind. (Brot. *et her.*), cf. 26, 32. 44., *nymphaeae lacitae* Θ, *nymphea elacitae* RV, *nymphae lacitae* Td. | 21. *si ea trita* I (an *si viva*, ut §. 167. *ut vivat herba?*), *siveva tritae* RV¹d (V² *sive*), *si una tritae* Sv, (Strack. coll. Dioscor. 3, 138. *nymphaea Heraclia et pix sicca, ut tritae inlinantur*). | 25. *admixta* om. SPint. | 27. An *pepererit?* | 35. *Cacalia* S Barb. e Diosc. 4, 121. (in ind. R *caccalici*, V *cacalis*), *calcalla* RVΘ, *calcala* d (in ind. etiam T). | 92. 7. *per infarina* RV (d del. *per*, T om. *per*), sed cf. Diosc. 3, 27. | 7. 8. *vomitionibus* ..

melle om. RV. | 20. *quicquid* RVd, *quidq.* S, *si quid* edd. | 27. *Spyllion* RVdΘ. | *cynoides* S(V in ind.), *cynoida* RVdΘ. | *chrysallion* S (in ind. V; R *chys.*, T *chryss.*, d *cys.*), *chrysalion* RVdΘ, *crystallion* Sv. | 34. *sextarium* I, ..*ri* V, ..*rio* Sv. | *densat ac* edd. vett. (Hard. *se ac*), *densata* SRVd. | 35. *contrahitur* S. | *inlinere* SV, ..*nire* Rd edd. | 93. 1. *Thryselinum* S Barb., *rhysellium* V(R *rhis.*, ad *rhyss.*). | 4. *minoribus* RVad. | 12. *Euphorbeum* SVd, cf. 26, 54., ..*bium* Ra edd. | 14. *quinquefolium* ad, ..*orum* RV, (*capiti*) *cum quinquefolio* Rv, dist. I. | 18. *spyllion* d (RVaΘ *spil.*). | 21. *poenic.* SV. | 23. *floret et* SV. | 30. *aut* RVad, ;*at* Sv. | 32. *ea* a SV. | 37. *item cum* RTVdΘ, cf. 26, 77. | 94. 3. *praegnat.* I, vid. ad p. 22. 1., *praegnant.* Sv. | 8. 9. *Circaeon* I (a ..*aeo*), *Circeon* STd (RV ..*eo*). | 11. *rufulis* R a edd., *rofolis* V (d *ternis vero foliis*), *nigris foris* S Barb. e Diosc. 4, 76. | 14. *albo* RVad (in edd. ante *hoc*), i. e. si hoc (semen) album est, *album* S, sed ipsi suspectum est. | 17. *folia postea* RV. | 22. *et albi* I (RVd *alvum*), *ex albo* a edd., om. SMurb. | 95. 2. *aneso* SV, *aniso* Rad edd. | 4. *algeri* RVad. | 8. *pastillo* RVa. | 13. *circumlitu* I, ..*tum* RVd, ..*tus* Sa. | 14. *alias* Sill., *alios* Sv. | 17. 18. *exstingunt* RVd. | 19. 20. *praeceperim. vis maxuma* I (Sill. ..*rimus. vis*), ..*rimus. maxima* RVad, ..*rimus. maxuma vis* Sv. | 22. *Cremnos* RVad etiam in ind. et §. 94. | *gremias* RVadΘ, *gramias* S Barb. Fest. p. 90. Müll. | 25. *crassa* RTVad, *crassa radice* Sv. | 26. *lingatur* RTVd (a edd. *eling.*), *liniatur* S codd. Gelen. | 28. *trunca* (ut opponatur fruticosae) I, *truna* RV (T in ind., d ibid. *trima*), *truma* d (a *trum a*), cf. 26, 57., *prima* S (in ind. Ra; ibid. V *pruna*). | *gallinaceos* ad edd., ..*cios* SVd (R ..*tios*). | 34. *hordeaciis* S(Rv ..*cis*). | 96. 2. *Daspetiacae e Galatia* I (R ..*ce galatia*, V ..*ce . galacia*), *daspetice galatiae* d, *despe ie galatia* (cum ras.) a, *aspleticae e Galatia* Sill. coll. Diosc. 4, 108. | 5. *utris* RVad, sed cf. 121, 31; 28, 240. | 12. ,*folio pingui* S (Barb. *pingui folio et*) e Diosc. 4, 90. 91., *pingui* (om. *folio*) RTVadΘ, dist. I, cf. §. 162. | 17. *aizoo* S(RVd *a lzio*), coll. Diosc. 4, 91., . *Aizoi* a edd. | *eius* SV, om. Rad edd. | 18. *vocant* ad edd. | 20. *subgrundis* I (RV *sugr.*), *subgrundiis* ad edd. (S *sugg.*). | 21. *potius* om. SR. | 22. 23. *eritiles* RV, *ericles* d, *erides* (cum ras.) a. | 23. *trichales* a, *tricteles* R

Vd. | *erysithales* Θ (in ind. RTad), *erysis th.* V, *erisist.* Rd, *erythales* V in ind., *chrysothales* Sa Brot. | 24. *isoetes*, *Italia sedum* Sill., *is et similia sedum* R (V *his*), *semitalia sedum* a, *ysetum alii sedum* d; in ind. *issetes aut sedum* (RTd *issetis*, V *ipsetis*), *isoetes* (om. *Italia sedum*) Sv. | *sed qui* RVd, *qui* (om. *sed*) a, *sed* (om. *qui*) Sv. | 25. *semper. aliqui sempervivum* a² edd. | 28. *ita* S, (*stanti*) *ait* R, (*stantia*) *ut* V, *ita ut* ad edd. | *imitantur* Va (R..*tatur*), ..*tentur* d edd. | 30. *foliosum* RTVdΘ, *susum* Sa. | 33. *andrachlen* S et ind., ..*aciem* RVd, ..*ecien* a, ..*achnen* Barb. edd. | *agrian* I (S Barb. ..*am*), *agarian* R(Vd ..*am*), *enagrian* a. | 34. *Italia inlecebram* S (Barb. edd. *itali ill.*), *Italia elecebrant* V, *itali a ecelebrant* R (d ..*bram*), *italice celebrant* a. | *breviori* V (a edd. ..*re*), *et breviori* Θ(Rd ..*or*), *sed breviori* S. | 97. 5. *sucus inunctus* ad edd. | 8. *et cum* ad edd. | 11. *sanat* om. V (edd. habent *parotidas sanat*). | 13. *ozaenam* S, ..*nas* edd., *ozena* RVd, *ozen* a. | 15. *panacis* Sa, ..*ci* RVd. | 17. 18. *conmanducatur* S, ..*cantur* RV ad edd. | 18. *radices* edd. | 19. *utile* RVd (a *inut.*), ..*lia* Sv. | 20. *vel si sanguinis sit reiectio* S vet. Dal. (edd. vett. om. *si*) Diosc. 2. 152., at huc haec non pertinent. | 22. *verbenacae conmanducatae* S vet. Dal. (a *verbenace*). | *decoctae* S vet. Dal., ..*ta* RVadΘ edd. | 25. *lavatur* RVd, ..*antur* Sa. | 98. 1. *minora* RVd (a *minora aminora*), *sed minoribus* Sv, *minoribus tamen* Sill. | 6. *et in* SRTVΘ, *in* ad edd. | 17. *sistit* a edd., *sistint* RV, *sistit, in* STd. | 18. *exesi* RTVad, cf. §. 171; 26, 64., *exesis* S, *et exesis* edd. | 21. *venenarium* RVad. | 35. *eadem* Vad edd., *ad eadem* R, *at eadem* S. | *sternumentum* RV¹Θ, *sternutam.* V²ad edd. | 38. *curata fuerint* S vet. Dal. | 99. 3. *psyllum* a, *pusillum* RVd. | 11. *inlinitus* SRV(Θ *ill.*), *illitus* Tad Hard., *illita* edd. vett.

Lib. XXVI. pag. 99. lin. 25. *et novos* URad. | 28. *magno opere* SVΘ, *magnop.* Rad. | 36. *et intus* SUR¹TV¹dΘ, *et intuitus* R²V²a, om. edd. | 100. 14. *contra* om. R¹T. | 20. *Paulo* SRa, *Paullo* Vd edd. | *Italia.* RVa, quod flagitaret infra *evenisse* ut §. 7. *accidisse.* | 24. *inscitia* S (R ad marg.; a ..*am*). | *pollici* SRTVad Brot., ..*ce* U edd. | 27. *vari* SPint., *varii* R¹TVd(R²a ..*iis*). | 28. *in* RVa (d infra *tendens*), om. SUv. | 35. *increscente* Strack., cf. 37, 196., *inaresc.* SUv. | 101. 5. *gemursa* VdΘ. | 15. *memora-*

uimus U. | 21. *Cei* U, cf. Suid., .*Coi* S (RTVad *Erasistratico.*), om. edd. | 22. *celebratam* URVd edd. (a ..*tum*), *celebrante etiamtum* S. | 24. *descendente* SU edd. vett., (Td..*tem*), *defendente* VHard. (Ra..*tem*). | 102. 3. *demissus* ST, *dim.* Vd, *em.* UR edd., *adm.* a. | 5. *mentis* S (sed pro acc. plur.), ..*tes* v. | *animos iam* I, cf. §. 20., *animalia* (U coll. 8, 219.) RVa, *mirabili* d edd., *mirabili*, *iam* S. | *vinum* URd edd., *vina* SV, *vino* a. | 9. *cognominari se* ad edd. (RV ..*naveris e*), *cognomen a vinis et* U coll. 23, 32., *cognomen ab aegris* SGron. | 11. *iactatu* UR²a edd., cf. 14, 118; 33, 99., *iactatura* SVd²Θ, *iactura* R¹d¹. | 12. *balneas* SRVad, *balin.* edd. | 20. *Asclepiaden* SV, ..*dem* URa edd., ..*des* (*invenit*) Td. | 23. 24. *imbrium creatrice* I (Sill. *nimborum*, coll. 2, 136.), *imperatrice* Sv (U *immo*.. *imper.* uncis inclusit). | 33. *condendis* (sc. oppidis) a, *condiendis* RTVd (S ,*condiend.*), *condyendis* U (quod derivat a *condy*, poculo Persico). An forte inest nomen herbae ut *chondridis*? | 103. 8. *Meroide* SURTVad, *merodie* Θ, unde hoc nomen e dittographia vocis *hodie* ortum esse censet Sill. | 11. *dedit* SUV codd. Gelen., *dedita* RTad. | 15. *in omni* SUV. | 29. *parvo*, *longis* R²a edd., *longo*, *parvis* SR¹TVdΘ. | 31. *petris* R²a edd., *petras* SR¹TVd, an *petrae?* | 38. *fico* STdΘ Dioscor. 3, 27; Plin. Valer. 1, 52., *vino* Va edd. (R ex corr.). | 104. 1. *Proserpina* V²a. | 6. *persollatae* I, vid. ad p. 88. 22. | 9. *circumfusa* (i. e. applicata ut Ovid. Met. 4, 360.) R¹V, ..*fossa* R²a edd., *circum confissa* d, *confissa* S. | *rusus* SV. | 12. *damasione* R¹V (d ..*nem*), *damisionem* R²a, *damasonion* S (Barb. vet. Dal...*um*). | *alcea* S e Diosc. 3, 159., *alcam* Vd, *alcanam* a, *alia* R¹, *alianam* R², *alisma* Barb. vet. Dal. An *alcima?* vid. ad p. 114, 31. | 20. *quoque* om. Ra edd. | 31. *persollatae* I, vid. ad p. 88, 22., *persolil.* Va, *persol.* Sv. | 32. *pondere* S Hard. | 32. 33. *Peucedani sucus pectoris* edd., dist. S. | 33. *et acorum* edd. | 34. *ea demum* SR²ad, *ea demum ex* V, *ex* R¹. | 36. *est flos* RTVdΘ, *flos est* a, *flos* (om. *est*) S edd. vett. | 105. 10. *arcion* STVΘ (Rd *art.*, a *arch.*), *bechion* edd. | 15. *calefit* edd., *calfit* R²a, *calfacit* R¹VdΘ. | 19. 20. *lateris* ... *calida* sequenti capiti et sectioni vulgo tribuuntur. | 35. *asinino* ST. | 106. 4. *aquae calidae* STd (R *aqua*), *aqua calida* Va edd. | 9. *daucum* IS edd. vett., *caucum* TVd(Ra ..*cem*). | 12. *sunt* d edd. |

16. *vini cyathis* Ra edd. | 17. *Gaeum* Va. | 29. *Tripolion* SRa Diosc. 4, 133., *triph.* VdΘ. | 30. *isatis* S Barb. Dioscor., *s atis* RVad. | 31. *caule* add. S e Diosc., cf. §. 68. | *palmo* RVad edd. | 37. *malundrum* SVd, *maland.* Ra. | 107. 1. *vinaceis* S, *vineis* RVad edd. | 4. *molemonium* SRa, cf. 25, 108., *mollium* d, *molium* VΘ, *lemonium* Hard. | 5. *sillibus* Va (Rd..*b'*), *sillybi; iis* S, *Est et silybo* edd. | 11. *hemionium* S Barb. Pint. Gesn., *herm.* R (a *hermionum*, TVdΘ *hermonium*). | 12. *pleur et.* Vd. | *pleripleumonicis* I, vid. ad p. 25, 8., *peripn.* Sv. | 14. *sil* SSchneid., *sic* RVad edd. | 28. *expetit* et 29. *condit* SGron., *expetitur* et *conditur* RVad edd. | 33. *potu* SRa, ..*ui* TVd, *potius* Sill. | *quae et* V (Rad *que*), *quoque* Sv. | 108. 2. *potus* STVd, *succus* Rad (edd. *Vettonicae*). | 7. *pota* ... *et* om. Rad edd. | 9. *alcimae* Sill., vid. ad p. 114, 31., *alcmae* Ra., *alceae* Sv. | 109. 4. *Amineo* SVa, *ammin.* d, *amminn.* R. | 9. *semper eminens* STVdΘ, *superem.* Ra edd. | 15. *venantur eos* SVΘ. | 18. 19. *leuceoron* S e Diosc. 3, 100., ubi nunc λεύκηθρον legitur, *licheroron* RVd (a *lech.*), in ind. *lycoron* R (a *lychor.*, Vd *clycer.*) | 36. *Hysopi manipulus* om. Vd. | 37. *inlitus* om. Ra. | *tritus* S, *tritum* RVad, *contritus* edd. | *in* Vd, *cum* SRa edd. | 110. 11. *alvo leniter soluta* SRTVad, *Alvum leniter solvit* (*et nymphaea in vino austero.*) edd. | 14. *saxosis locis* Ra. | 17. *capnos trunca* I, cf. 25, 155., *capnos struna* d (V *strumam*), *carnostru* Ra, *capnos per urinam* S ex meis obss. critt. p. 28. | 18. *feliculam* S, vid. ad p. 135, 19; 141, 36; vol. III, p. 50, 27., *filicul.* Ra edd., *filiciol.* VdΘ. | 19. *felici* SV (a ..*cis*), *filici* d edd. (R ..*cis*). | 22. *minute* SRT Gron., ..*ta* VdΘ, om. a edd. vett., *minutim* vel *minutatim* Gron. | 24. *leviter* RadΘ, sed cf. §. 56. | 28. *Stamon* Va. | 111. 4. *utile* RTVad, *utili.* SGron. | 5. *vel* TVdΘ, om. SR, *et* a. | *mulso* T. | 12. *inspargatur* SR^2, cf. §. 73., *sparg.* RV, *insperg.* ad edd. | 16. *radice* Sa, ..*cis* R Vd. | *paene oleae* SR Dalec., *paenuleae* Θ, *peneleae* TVd (a ..*le*). | 20. *ficis* S codd. Gelen., *fici* RVd, *fic* a. | 22. *ea* I, *ex* RVa, om. Sd. | 25. *et* SR, om. Vd. | 37. *caryiten* SBarb., *caro et in* R^1Vd, *carosetin* R^2. | 112. 8. *sesima* SR^2, *resima* V(R^1 ..*na*), *sesama* d edd. | 17. *hic* SV. | 18. *gratissimo quod colligitur incipiente uva* (repet. ex lin. 13.) RVd. | 18. 19. *accepit* SV, *accip.* Rd. | 22. *Quintum* d edd.,

Quintumque RV, *Quinto quod* (..23., *nascenti in campestribus*,) S. | 31. *maxumis* R¹VdΘ, (*comosissimum ex omnibus*) *maxume* SR². | 113. 2. *inspargitur* SV, *insperg*. Rd. | 4. *aquam* I, cf. 24, 46. 51., *aqua* TVd, *aquas* Hard., *a* R, om. S e Diosc. 4, 174., (*per alvom.*) *At* Sill. | 18. *ficu* V edd., *fico* SRd. | 36. et 114, 6. *ramiti* RVd, vid. ad p. 36, 19., ..*ci* Sv. | 11. *tenerum* RTVdΘ, ..*ris* SR². | 18. 19. *laudatae* Hard., ..*ta* RVd edd. vett., ..*to* S Dal. coll. §. 83, sed cf. §. 94. | 21. *plantae* I, *elatae* RTVd, *batis* SBarb. | 24. *cachrym* S (edd. ..*yn*), *cacry* R¹, *cacry* Vd, *cacrys* R². | *folia pinguia albicant* S edd. vett., *folio pingui albicante* RTVdΘ (Hard. infra *crassiore et salso.*) | 30. *aequo largior* S codd. Gelen. | 31. *alcimae* I, vid. ad p. 108, 9; 123, 5. 17; 128, 10., *almae* Vd(R¹..*me*), *alce* R², *alceae* S (Brot. coll. §§. 25 et 45., ubi vid. Sill.). | 32. *pota stranguriam* RVd, dist. I, *pota stranguriam tollit* Sv. | 35. *Canthyllion* et 36. *canthyllis* (om. *est*) RVd, in ind. *canthillion* et *canthillis* RTVad; sed cf. Diosc. 3, 143. | 115. 5. *quam* SRd, om. TVa. | 5. 6. *chamaepityn* I, ..*pytin* Sv. | 10. *caron* I, *caro* RTVadΘ, *caros* S codd. Salmas. (in ind. RTVad). | 21. *anthemis* Td (V..*mys*, Θ..*mii*), *anthemum* Ra edd. | 24. *gloriosis* Sa(R² *glor.*), cf. 31, 48., *glabriosis* TVd(Θ..*briolis*, R¹ ..*biosis*). | 34. *semen* SRVa, om. Td. | 38. *infricato* RVad. | 116. 10. *tritaque et* RV edd. (SΘ om. *et*), *trita* a, *trita atque* Td. | 13. *post se* Sv, *posset* Rad, *possit* V. | 15. *argemonion* T (R¹ VΘ.. *nio*), *argemon* R², *argemonem* Sd (cf. 21, 185. *argemonen* SR, ..*em* Vd edd.). | 16. *tantum* SR²a, *lanium* R¹Vd. | 18. *persollatae* I (Sv ..*sol.*), vid. ad p. 88, 22., *persollae* R²ad (R¹V *persol.*). | *ut in* SR²ad, *aut* R¹TV. | 22. *ieiuno* Sad, om. RTVΘ. | 35. *cremnon* RVadΘ. Vid. ad p. 95, 22. | 38. *serapias* S Diosc. 3, 132., ..*piis* RV, ..*pis* a (d *sar.*). | 117. 1. 2. *tenuior* STVadΘ (R.. *uuior*; Diosc. 3, 122. ξηρός, cf. 18, 123.), *durior* Sv. | 5. 6. *habent* V quod deleto *satyrion* ad *radices* referri vult Sill. | 9. *ea ac* Td Hard. | *feminam* SRVad Θ, ..*na* edd. | 10. *creditum* I coll. 8, 78; ..*tam* SRVad. ..*tur* edd. | 12. *trita* SRV, *illita* Td, om. a Hard. | 15. *rubri* R²a edd. | 22. *stimulari* RVad edd., ..*re* S. | *magis adeo* S vet. Dal. probante Handio Turs. I, p. 147. | 32. 33. *cuiusdam* om. Va. | 35. *praestat* SRVad, *persanat* ΘHard., an *prae-*

sanat, ut § 147? | 118. 11. *anagallidis* Rd (a ... *lid*). | 12. *aspera ... suci* om. RVad. | 19. *arefiat* TV(R *eref.*), *exaref.* S R^2d (d *exh.*). | 34. *amomon suco* SVd(R ..*mi*, a *sucus*). | 119. 1. *Clavom* S(R^1Vd. ..*um*), *clavos* R^1a edd. | 5. *inveniuntur* STd, ...*niunt* R^1VΘ, ..*nio* R^2a edd. | 11. *myrrin* Sa, *myrin* R^2, *myren* R^1Vd. | *alii* Sa, *aut* RTVdΘ. | *myrtida* S Hard. (in ind. RVa *myrtis*), *myrtidan* RVad Brot. (T ..*dam*), *myrrhidam* Θ. | 23. *Phthisim* SR^2a. | 24. *e* I, *et* RVad, *cum* S codd. Gelen. | 34. *onothera* RDalec. (Vad *hon.*), cf. §. 146., *onotheras* S non recte citans Salmas. de hyle p. 316 C., *oenotheras* Barb. e Theophr. | 35. *onear* Sa, *oneari* R (Vd ..*rim*), *onuris* Barb. e Diosc. 4, 116. edd. | *amygdalae* S, ..*lice* R ad(V *liace*), ..*laceo* edd. | 120.7. *sanantur* Vd. | *panaces* S, ..*cis* RVad edd. | 9. *oxymelitis* SR^2a, ..*ti* R^1dΘ, ..*te* edd. | 10. *agaricon* S, ..*co* R^1VdΘ, ..*ci* R^2a, ..*cum* edd. | 17. *XXX* SΘ Diosc. 4, 42., *XXXI* RVad edd. | 24. *ante* om. R^1dΘ. | *accessiones* R^1Vd, ..*ne* Θ, ..*nem* SR^2a. | 27. *quaterna* (ut referatur ad radices et ad cyathos aquae) TVadΘ, ..*nae*, SPint., *et quaternas* R Hard. | 121. 4. *continget* R^1Vd, ..*git* SR^2a. | 6. *praestant euphorbeum* R^1TVdΘ, cf. propter pluralem numerum §§. 113, 120, 121., *praestante ut* p̃*beum* R^2 (a *pbeum*), *praestante, ut perhibent* S codd. Gelen. | 7. *sucus* RVd, *suco* Sa codd. Gelen. | 12. *panaces* I (obss. critt. p. 27.) S edd. vett., ..*cis* P, *phanaris* RVd, om. a Hard. | 18. *caldi* VaΘ, *calidi* SRd edd. | 26. *e* (*vet.*) SR^2, *et e* edd., om. R^1Vad. | 28. *medentur* SVd, ..*etur* Ra edd. | 31. *e vino* STdΘ(V *tuditur a e*), *in vino* Ra edd. | 32. *sulpuris* a, *sulph.* Sv. | 34. *enecat* I, *et necat* R^1VdΘ, *et enecat* SR^2a. | 36. *persollatae* I, vid. ad p. 88, 22., *persolatae* Sv, *persolutae* a^1. | 122. 2. *modico* Rd edd. | *ex* om. R^1V. | 3. *tritum* R^1V, *contritum* SR^2ad, *et contr.* edd. | 6. *etiam illam* Sill., *etiam* SRTVΘ, *illam* ad edd. | 7. *febri* SRΘ, *febre* Vad edd. | 13. *cum sale et melle* om. RTdΘ. | 123. 5. *alcimae* SVΘ, vid. ad p. 114, 31., *algmae* Ra (Td *algin.*), *alceae* edd. | 8. 9. *corissum* STa^2(a^1 ..*isum*), *coryssum* d(RVΘ *chory.*), *corion* Barb. edd. | 13. *epithymum* RVad(T ..*mi*, edd. ..*mo*), *et epithymum* S. | 14. *caros* SR^2a, *carus* R^1VdΘ, *coris* Barb. edd. | 15. *abscisos* a Hard. | 17. *alcimae* S, vid. ad l. 5., *algme* RVa, *algine* Vd, *alceae* edd. | 25. *schemon* RVd (*a scem.*). |

28. *pilus* SR²Barb., *plus* R¹Vd, *pulvis* a. | 31. *ex ante* Sa, *extante* V, *ante* (om. *ex*) edd. | 35. *sisti* S Gron., ..*tit* TVad. | 36. *scandente* Vad. | 37. *ex* Sad, *est* V edd. | *geniculis* TVdΘ. | 124. 8. *inposita* Vad. | 12. *inligata* Vad edd., *inlita* SΘ (T *ill.*). | 16. *additum* TVadΘ, cf. 23, 127., *inditum* Sv. | 19. *persollatae* I, vid. ad p. 88, 22., *persolatae* SVa, *herbae persolatae* TdΘ. | 27. *symphyti ius* I (cf. 20, 234. *ius lapathi*), *symphitius* V (d ..*yticius*), *symphyti* (om. *ius*) a edd., *symphyti sucus* S. | 28. *daucos* TVd, ..*us* Sa. | 30. *item* ... 86. *Phthiriasi Sulla* S, dist. I, *item phthiriasi*, *qua Sulla* edd. Verba *Sulla* .. *dictator consumptus est* cum particula *que* vide ne non ab ipso Plinio profecta sint, cf. 11, 114. | 35. 36. *modis* om. TVd. | 125. 13. *feminarum* om. TV, *feminum* (om. *senum*) a. | 27. *persollatae* Va, vid. ad p. 88, 22., *persol.* Sv. | 34. *sic et* TVdΘ. Vide ne l. 33. deleto altero *vel* legendum sit: *cum melle eadem*. | 126. 10. *cacoethe* Sill., *cahoeti* V, *choeti* a, *cacti* d, *cacoethe ex aceto* Sv. | *volnera* om. a. | 13. *praesanatis* Sd codd. Barb., *persan.* VaΘ. | 31. *batrachii* S. | 32. *scabrosas* Vad. | 127. 9. *e vino* SΘ. | 11. *Centauri* a, ..*rii* S, ..*rei* Vd edd. | 16. *traversos* a, *transv.* Sv. | 18. *praegnatium* I, vid. ad p. 22, 1., .. *nant.* Sv. | *potu* Sa, *pota* TVdΘ. | 25. *mensum* S(V *mes.*), *mensium* d edd. (a *mess.*). | 33. 34. *menses albos* ST Hard. (d *albo*), *meses alvos* a, *mese albo* V. | 34. *aquae* ad, *aquae mulsae ciet* SV. | 36. *mortuos* Va. | 37. *sulpure* I, *sulph.* SVd, *sulphure alvi profluvia* a. | *ea ciet* I, *faciet* TVd, (*contra*) *chiet* a, *facit et* S, *facit* Hard. | 128. 6. *cortice* d edd., *corticis* TVaΘ (S ; *corticis*..). | 10. *alcimae* S coll. §§. 128. 130., *alcmea* a, *algmae* T, *alceae* d Hard., *althaeae* edd. vett. | 16. *immo* Vd Hard. | 19. *et* om. V edd. | 24. *praestantissima est* Sad edd. | *quidem* Vd. | 38. *generari* Vad, *generari perhibentur* Sv. | 129. 6. *mammarum e* Sv, dist. I. | *nascentium* (sc. vitiorum) Vad edd., *nascentis* S (vet. Dal. *es*). | 8. *Caccal.* Va. | 12. *corissum* S coll. §§. 85. 129., *coristum* T (a *ecor.*, V *echor.*, d *or.*). | *ophrys* SBarb. et codd. in ind., *ophros* TVad.

Lib. XXVII. pag. 130. lin. 2. *parentium* Vad. | 4. 5. *euphorbeam* a, *euphor herbam* V, *euphorbiam* Sv. | 16. *constat* STdΘ, *cum constat* Va (edd. ..*stet*). | 19. *dormientis* Sad, om.

VΘ. | 21. ortum STd, *mortuum* V, *mortiferum*. *Ortum* Sill. | 27. *veluti* SV²d, *velut* V¹a edd. | *pari intus* S codd. Barb., *parte intus* V¹d, *praesentius* V²a. | 131. 5. 6. *hoc habet nomen* uncis inclusit S. | 7. *magistra* Vd, *magistra tu* a, *magistra natura* SBarb. | 26. *Aethiopis* Sd ind., cf. Diosc. 4, 103., *Aethiopis radix* TVa. | 27. *quadriang.* a, vid. ad vol. II, p. 249, 5., *quadr ang.* Sv. | 33. *aliquot* SMurbac. (a ..*quod*), *aliquibus* TVdΘ. | 34. *pota* Vad, an *potu*? | 35. *potu* SV²ad, *potui* Murbac., *pote* V¹. | 36. *iliaco* a, cf. §. 89. | 37. *Ageraton* S codd. in ind., cf. Diosc. 4, 59., *Eraton* Vad. | 132. 2. *non haec, sed* (i. e. non a verbo agendi) Vad, *haec* vet. Dal., om. SPint. | 5. *antherici* d edd. | 14. *Hierosolyma* SHard., ..*mam* Vad. | 27. *capite* TVad, *capite in sole* Sv, *capitis contra solem* (*capillo*) Θ. | 30. *scabiem* Vad edd., cf. 23, 9., *scabritiem* S. | 38. *exigat* TVad, ..*git* Sv. | 133. 5. *mellis* SR¹Vd, ..*le* R²Ta. | *decocto* SR²Ta, ..*ta* R¹Vd. | 9. *aristereon* SR²ad, ..*teron* R¹TV. | 13. *convulsa* RVad. | 18. *gallinaceo iure* SBarb., ..*ceo fere* ad, ..*ce offere* (V *offerre*). | 19. *Alsine* S codd. in ind. (Td *Salsine sive alsine*), cf. Diosc. 2, 214., *Salsine* RVad. | 20. *alsine* SR²d, *hals.* V, *bals.* R¹. | 23. *helxine* Sv (in ind. *helixine* V, *elexine* Ra), vid. ad p. 84, 22., *haec sine* RVa, *alsine* Td. | 26. *helxine* SBarb., *hels.* R¹Vd, *als.* T. | 134. 19. *Anonim* SBarb. e Dioscor. 3, 18., *Angonim* RVad (Ra in ind. *Anc.*). | 34. *nomen invenit* SR²a codd. Gelen., *non venit* Vd, om. R. | 135. 3. *omphaloc.* SBarb. ex Diosc. 3, 94., cf. infra *concavom* et apud Dioscor. ὑπόκοιλον ἐκ μέσου ὡς ὀμφαλός, *omphacocarpon* RVad edd. | 11. *Arction* S codd. in ind., Diosc. 4, 104., *Art.* R¹Vd. | 14. *dolores* STVdΘ, ..*rem* Ra edd. | *ut ita* I, coll. 32, 80., *ita* (om. *ut*) RVad, *ita ut* Sv. | 14. 15. *contineatur* RVad, cf. 35, 186., *contin. ore* Sv ut 23, 54; 25, 170.; *in ore* additur 23, 79; 32, 80. | 15. *decoctum; bibitur* Sv, dist. I. | 19. *felicis* SRV, vid. ad p. 110, 18., *fil.* ad edd. | 23. *illinuntur* STd, *linuntur* RVaΘ. | 29. *potu* SRd, *potum* Va. | 30. *inlitu* SR²d, *litu* R¹, *inlitum* VaΘ. | 31. *aliquis* SVa, ..*quibus* Rd edd. | 38. *habent* RTVd, cf. Dioscor. 3, 162., *habet* (*ramos quod*) Sa codd. Gelen. | 136. 7. *lenticula; siliquas* Sv, dist. I. | 20. *fresa melle* S, dist. I. | 21. *coicitur* Va, vid. ad p. 265, 27; 292, 14; 298, 16., Lachmann. ad Lucret. 2, 1061.,

conic. S. | 24. *nos* RVad edd., *quod nos* ST. | 137. 5. *agrios* R^2a. | 8. *uvolis* I, cf. Dioscor. 4, 180., *uolis* R^1, *obolis* R^2(V ex emend.), *obilis* a, *appellamus in) violis*. Sd codd. Barb., *viticulis* Sill. | 10. 11. *uvolae* I Diosc., *vole* a, *volvae* S(RVd *vul.*), *varos* Murbac., *viticulae* Sill. | 11. *cutis* RVa Sill., *et cutis* Sd. | *emendant* a Sill., ..*dat* Sv. | 12. *uti* Sd, *uri* RVΘ, *heuri* a. | 15.(bis) *e* STVad, *a* R edd. | 22. *praemio* RVa, *in pr.* STd Θ. | 25. *diu* R^1d, vid. ad vol. II, p. 275, 25., *dio* SR^2, *divo* a, *die* V. | 28. *appelletur* RVadΘ Hard., ..*atur* S edd. vett. | 30. *expressus* SRTVdΘ, ..*ssi* a edd. | 32. *vaso* Sa, vid. ad p. 48, 16., *vase* RVd. | 34. *centaurio* Sa, ..*reo* RVd. | 36. *ille* Sa, *illo* RVd. | *decocti* ST, ..*tis* RVad. | 138. 1. *inflationes* S edd. Diosc. 3, 23., *inflammat.* RVadΘ. | 4. *databant* SR^1Θ, *dabant* R^2Vad. | 11. *caldum* SVΘ, *calid.* Rad. | 24. *nausiam* I(TΘHard. ..*eam*), ..*sia* R^1V^1d, ..*sias* SR^2V^2a. | 29. *musculis* Sa, cf. Dioscor. 3, 23., Macer Florid. de virid. herb. 105., *muscis* R TVad. | 30. *rosaceo* (om. *que*) SMan. Dal. | 31. 32. *seriphum* S coll. 32, 100. (RVd *sery.*, a ..*pum*), *Seriphium* edd. | 139. 13. *velut* R^1Va, ..*uti* SR^2d. | 15. *vis ei* S, *visci* R^1V, *vis* (om. *ei*) R^2ad. | 18. *Bupleri* RVad. | 21. *Catananchen* R^1Vd. | 26. *a* V edd., om. SRadΘ. | 27. *Calyx* SDalec. e Dioscor. 4, 23. (in ind. R, altero loco V *calix*, Ra *calya*), *calsa* RTVad (in ind. altero loco Td, altero iidem *caulis*), vid. ad p. 154, 9., vol. II, p. 282, 36. | *aro; nascitur* Sv, dist. I. | 29. *arisaros* SHard. coll. 24, 151., *arsa* RTVd (a *harsa*), *arum* Sv. | *quoque radix* SV edd., *radix quoque* Rad. | 31. *decocti* S, ..*tis* Vad, ..*tio* R, ..*tus* Hard. | *sanant* Sa, ..*at* RTVdΘHard. | 32. *rhinocliam* I (in ind. R ..*clia*, V *rhinola*), *rinothiam* V(R cum ras. post *ri.*), *rinodiam* Td, *clinosiam* a, *onocliam* SDalec. coll. Diosc. 4, 23. | 140. 9. *capitula* SdBarb. coll. Dioscor. 4, 117., *capirila* R^1V, *capitulata* R^2a. | 12. *Crataeogonon* R edd. Diosc. 3, 129. | 13. *in* RVad, *nascitur in* Sv. | 17. *crataeogonos* d edd. | 19. *crataeogoni* ad edd. | 24. *crataegon* SHard. e Theophr., *crataegonon* Vad(R *grate conon*). | *crataegona* SRd (a *crath.*), *crataegon* Θ. | 30. *Cynosarcim* a (RV ..*cima*, d ..*cimam*), sed cf. Diosc. 3, 131. | 33. *cocti* ad edd. | 34. *inventae* STΘ (a ..*te*), ..*ti* RVd. | 37. *altera* S vet. Dal., *alter* RVad edd. | 141. 10. *cucubali* S edd. vett. Dioscor. 4, 71., *cuculi* a, *culiculi* RT

VdΘ. | 15. *strumae* I, ..*ma* R¹Vad, ..*mas* R², ..*mis* Sv. | 17. *a confer ruminando* a (R²a *confervam.*), *feruminando* R¹V. | 29. *concavo* RVad edd., ..*vom* S. | 30. *sinu* Rad edd., ..*um* SV. | *subsistit* S(V ex emend.), *substitit* RadΘHard. | 36. *felicis* Ra(V *felicissimis*), vid. ad p. 110, 18., *felici* S(d *fil.*). | 142. 1. *iterum* TVadΘ, ..*rumque* SR. | *tertium* SRVΘ, ..*tio* Tad. | 3. *Draphono* d (RVa *draeff.*), in ind. Td *dreffone*, V *droebe*, R *dragbe* (a ..*bae*). | 4. *cubitalibus* SR²a, om. R¹Vd. | 6. *sabuci* Va, vid. ad vol. II, pag. 249, 27., *samb.* Sv. | 8. *Elatine* SR²a (in ind. Ra, V *et lat.*) Dioscor. 4, 40., *elas.* R¹Vd (in ind. Td.). | *casiae* RVadΘ, *helxinae* SBarb. vet. Dal. Dioscor. 4, 40. | 14. *Empetros* STΘ, *empit.* RVad. | 16. *fuit* RVad, *fuerit* Sv. | 17. *terrena* Sd, ..*num* RVa. | 18. *ut* R¹dΘ, *ut in* R²a, *aut* SV, *aut in* edd. Murbac. | 22. *Epicactis* RVa (in ind. Ra *Ephic.*, V *epicastis*), cf. 13, 114., *Epip.* Sd Barb. Gesn. (in ind. Td). | 22. *elleborine* Sd, *elled.* a (V *eled.*, R *selle dorine*) cf. 13, 114., ubi ex Mad recepi *embolinen.* | 26. *at* I, *ac* TVd, *hac* R, om. S. | 33. *felicis* S, vid. ad p. 110, 28., *fil.* RVad. | 34. *pterim* S, *pterin* edd. (in ind. V), *pteria* d, *pterima* in ind. Td (R *pherima*), *pterigia* Ra (V ..*egia*), i. e. πτέρυγα, Dioscor. 4, 181. Πτέρις, οἱ δὲ πτέριον, οἱ δὲ πτερίνεον. | *alii blachnon* SΘ (edd. *blechnon*), *alii biachron* d (in ind. T, d *biacron*, Ra *blaron*, V *braron*), *alibi achron* V (R *acthron*, a *acthro*). | 37. *tylipterim* RV (a *thyli.* d ..*rum;* in ind. RT *ptelipterim*, a *pteript.*, d *ptheript.*), *phtheisphtherin* V. | *nymphaea pterim* d (a..*abth.*), *nimphea iterim* V (in ind. Ra *nympheum pterica*, Td om. *pterica*, Vs. *phacum*). | 143. 1. *canaliculata* SR codd. Barb., *canic.* TVad. | 3. *utriusque* R²VΘ, *utrique* SR¹ad. | 7. *ante* Vad, *antea* SR. | 25. *sanant* SR edd., om. Vad. | 29. *Glaux* S codd. Barb. Diosc. 4, 139., *glaus* RVa²d, *glans* a¹. | 31. *tenues a radice;* Sv, dist. I coll. §. 56; 11, 231; 25, 28. Etiam apud Dioscor. 4, 139. videntur iungenda esse ἀπὸ τῆς ῥίζης ἄνθη. | 33. *quae* S vet. Dal. | 144. 1. *lita* Strack., cf. 35, 35; *litum* Sv. | *calfaciunt* SRa, *calef.* Vd. | 2. *et* SRa, *est* V, *est et* d edd. | 13. *non habet, quoniam* Dalec. e Diosc. 3, 147., *habet quoniam non* Sv. | 14. *candida, quae* I, *candidaque;* Sv. | 25. *in alimentis* I (Murbac. *cum*), *malum mentis* R (a edd. *contra mal.*), *alumen-*

tis VΘ, *a iumentis* STd. | 145. 3. *ilico* Va, vid. ad p. 34, 6., *illico* Sv. | 5. *attigerint* S vet. Dal., ..*rit* RVad edd. | 9. *aristida* Sa, ..*dam* RVd edd. | 10. *Hyoseris* S(Ra in ind.), *hyosoris* R²a, *hysoris* R¹Vd. | 16. *potae* S vet. Dal., *pota et* R¹TVdΘ, *pota* R²a. | 19. *aenae* S coll. 24, 111., *enae* V, *ene* R, *aeneae* d edd. | 27. *dolores* SR²Td., ..*ris* R¹V, ..*re* a, ..*rem* edd. | 28. *Hypecoon* S Diosc. 4, 68., *hypegon* R¹Vd, *hysecon* R², *specon* a. | 34. *Isopyron* SBarb., *Ysophyron* RV(d ..*iron*), *Hysoph.* a. | 35. *phasioli* S codd. Barb., *passeoli* VΘ, *passooli* R¹d (T ..*ly*), om. R²a edd. | 146. 7. *ea, nam* SR, *eam* Vad², om. d¹. | 9. *raphanidion* I, *rapadion* a, *prapandion* R, *prapadion* TVdΘ, *rhapeion* codd. Barb. edd., *pardalion* SPint. e Diosc. 3, 100. | 10. *mirae* I coll. §. 123., *nure* RV(a *a; lenures*), *rune* d, *multae* codd. Barb. edd., *plures* S. | *semen in* Sa codd. Barb., *semine* d (RV *semine acumine*). | 11. *napo* R¹VdΘ, cf. 19, 75. et Theophr. h. pl. 7, 42. ῥαφανίδος γένη, *rapo* SR², *rapa* a. | 15. *lactucae* I(Rad ..*ce*), cf. §§. 98. 119. 138., *lactuca est* S(V ..*cae est*). | 19. *caldae* SVΘ, *calidae* Rd edd. | 21. *exonychon* S e Diosc. 3, 148., *exeonychon* TVd, *exconscon* R¹, *exontycon* R²a (Θ ..*ticon*), *aegonychon* Barb. edd. | 22. *duplum* RVd. | 28. *equidem* STd, *et quidem* RV, *quidem* a edd. | 29. *aurificum* a edd., *artif.* SRVd. | *arte* Sd, *alte* RV, *ante* a. | 35. *est autem* SBarb., *autem* (om. *est*) RVa *ut* d. | 147. 3. αἷμα διώκει SDalec., *hemadioci* RVadΘ, ὕμμε διώκει edd. (Meineke ὕμμε, Sill. ἀμέ). | 11. *Mercurialis* RVad (cf. §. 72. *felicis*), ..*li* Sv. | 17. *acriore* RTVa, ..*rem* Sv. | 20. 21. *coeliacis trita ... adposita, profluvio* S, dist. I coll. 23, 153; 28, 248. | 24. *seridis* SBarb. e Diosc. 4, 18., cf. 20, 76.; *iridis* RVd edd. (a *hir.*), quod vide ne scripserit Plinius, quoniam legebatur etiam apud Dioscoridem ἴριδι correctum ex Oribasio. | 148. 19. *croci* SDioscor. 2, 213., *cocci* RVdΘ(a ..*ti*). | 22. *obstet* SRTVa, ..*at* d edd. | 24. *Onosma* S Diosc. 3, 137., *onoma* RVad. | *IIII* SPint. e Diosc., *tres* RVad edd. | 25. *iacentia* S Pint. e Diosc., *iacentia tria* RVad edd. e dittographia, ut videtur. | 26. *praegnas* I, vid. ad p. 22, 1., ..*ans* Sv. | *edit* RdΘ (a *aed.*), *edat* SV. | 28. *si comederunt* V (edd. ..*rint*), *comederunt* (om. *si*) Ra, *cum ederunt* Sd. | 31. *Osyris* S Diosc. 4, 141., *ospris* RVadΘ. | 149. 7. *similis* SRTVd, *semine* a edd. |

graminis R²Va, vid. ad p. 141, 36., ..*ni* ST, ..*ne* R¹d. | 12. *polygonaton* S Diosc. 4, 4., *pogonon* RVd. | 13. *teuthalida* Sv Dioscor., *halattada* VR²(R¹ *al.*, d *bal.*), an *thalattiada?* | *carcinothron* RVdΘ, ..*ethron* SPint. | 22. *datatur* S, *dabatur* RVd edd. | 32. 33. *inspargitur* S (R *farinā sparg.*). | 34. *ipsa* om. d edd. | 38. *quidem* SV. | 150. 11. *peripleumonicis* RV, vid. ad 25, 8., *peripn.* Sv. | 36. *palmi* SR, ..*mo* VdΘ. | *altitudine* V. | *inplet* SDalec., *imp. et* Θ, *inpet* V, *pet* R, *petit* d edd. | 151. 4. *nullius* S vet. Dal., *nulli* (*usus*) RVd edd. | 6. *altitudinem* R VΘ, ..*ne* Sd. | 7. *sucum radix* Rd. | 8. *cummis* I (d *gum.*), *gummissis* V(R *gumi.*), *cummi* S (edd. *gum.*), *gummibus* Gron. | *simili* RV. | 25. *a femina semine* I, *a femine* V, *a semine* Rad, *mas semine* SBrot. | 29. *Phaleris* I (RVadΘ, ...*ri*, cf. Gelen. de simp. med. 8, p. 239.), ..*aris* SBarb. e Diosc. 3, 149. | 29. *longum habet* R¹Vd, *habet longum* SR²a. | 29. 33. *casamum* R¹Vd. | 30. *sesamae* RVad, *sesimae* S. | 31. *cum* SVd, *vel cum* Ra. | 32. *lacte* SR²Vad², *aceto* R¹d¹Θ. | 38. *e menis* SHard. coll. 26, 23., *eminis* R(VΘ *hem.*), *emina* T(d *hem.*), om. a. | 152. 4. *Rhecoma* a (RVΘ *rec.*; in ind. Td; Ra *rechoma*), *Rhacoma* Sd. | 9. *ex passo* SV(R¹ *pas*), *ex passo inlita* R²ad edd. | 12. *carent* R¹Vd edd., ..*eant* SR²a. | *si* R¹Vd, *sin* SR²a. | 18. *renium* SRV, *renum* ad edd.. | 21. *purgat* SR Va, *sanat* Td. | 22. *herpetas* STd¹Gron. (R¹V *herb.*), *hesperitas* a, *asperitas* a (d² edd. ..*tates*). | 27. *morbis* RVadΘ, ..*bos* Sv. | 27. 28. *scisne*, *scisne quis* SRa, *scisne scis nec in quis* T(d *in aquis*), *scisnec in equis* d (T *ne cinaequis*). | 35. *Zmyrnion* S(V in ind.). | 37. *ad* (om. *et*) R²ad edd. | 153. 5. 6. *extenuare* om. Rd. | 10. *vomitionem* SR²Va, ..*nes* R¹Td. | 13. *renium* SR²a (edd. ..*num*), *lenium* R¹V, *lienum* d. | 15. *crethmo* Sd Barb., *cretamo* RV (a *chr.*). | 33. *esum* I, *lesum* RTadΘ, *collisum* S, *illitum* Hard. | 36. *Thalictrum* SDiosc. 4, 96. (T ..*itrum*, ΘHard. ..*itruum*), *tharitruum* d (V..*ittruum*), *thoaritruum* R²a, *aritthruum* R¹. | 37. *in* Sd, om. RVa. | 154. 3. *semipedali*, vid. ad vol. III, p. 251, 24. | 9. *naps* RVd, vid. ad p. 139, 27., *aps* a. | 11. *prosunt* Sa. | *utrumque* a edd. | 12. *colliget* V, cf. 32, 68., ..*gat* Sa (R e corr.), ..*git* d edd. | 15. *falsum et* SRVad, *et fals. esse* edd. | *Democriti;* Sd (dist. I), *deincerti* RVa. | 18. *iunipiro* RVa, vid. ad vol. II,

p. 238, 37; 241, 22., ..*pero* Sv. | 19. *cummim* SRa (V..*in*), *gummi* d edd. | *in positione* Va edd. | 23. *Est et* SR²a. | 24. *sine* Sd Barb. e Diosc. 4, 51., om. RTVa. | 25. *grano* SBarb. | *acumine* RVad. | 27. 28. *mensum* Sd (a *mes.*), ..*sium* RV edd. | 36. *centaureum* Vd edd. | 36. 37. *et aristolochia VI* S coll. Theophr. h. pl. IX., 14, 1. (RVad om. *VI*), *sex: et aristolochia* Hard. | 37. *in umbra si* I, *si in umbra* S coll. Theophr., *in umbra* (om. *si*) RVad. | *servantur* d edd. | 155. 1. *sphondyle* SΘ Theophr. l. c. 4., *spondile* RTVad. | 12. *Threciae* I, vid. ad vol. I, p. 163, 24., *Thraciae* SBarb. e Theophr. IX, 20, 5., *Graeciae* RVad edd. | 14. *Boeotiae* a, *bo eticae* cum ras. V, *et Boeotiae* SR²(R¹ ..*tia*, d *bolut.*), *Boeotiaeque* edd. | 16. *valentiores* Sill. | 17. *ea in re* I, *eam rem* a (V *rē*, R *eā rē*), *ea re* Td, *omnium rerum* S, *rerum omnium* edd. vett., *omnium* Hard. | 18. *aut* RVd edd., *ut* a.

Lib. XXVIII. pag. 155. lin. 35. *Dictae* d edd. | *erant* RV¹d edd. | *naturae* d edd. | 36. *ima* I coll. 12, 2., *illa* R¹Vd, *ipsa* SR². | 156. 1. *quid* RV, cf. 17, 217.; 29, 15., *Qui* d (S omisso signo interrogandi post *ergo*). | 10. *iudicata* S codd. Gelen., cf. 14, 72., *iudicii ita* Vd(R *iudic ta* cum ras.), an *iudici stata?* | 17. *conexa* V, vid. ad vol. III, p. 3, 4., *conn.* Sv. | 20. *intuentibus* Sill., *ut vivenentibus* SV² codd. Gelen., *ut bibentibus* RTV¹dΘ, *ut iuvantibus* Gron. | *populis* RTVdΘSill., cf. 31, 89., *poculis* S codd. Gelen. Gron. | *morbi* deleri vult Sill. | 24. *mos* Td (videtur fuisse in R, V¹ *oramus* e corr.), *fas* SR² V²d. | 28. *resigmina* R, vid. ad p. 171, 26. et 31; etiam 13, 77. M ad habent *resigminibus*, ut haec scriptura videatur esse praeferenda. | 31. *Osthane* S, cf. 30, 8., (RTV¹ *Ost.*), *ostenta* V²d edd. | 157. 2. *vi* SR², *ubi* R¹Vd. | *gingivam* I, cf. 30, 26., ..*va* Vd, ..*vas* Sv. | 2. 3. *scariphari* Sd, ..*fari* RTV, ..*ficari* edd. | 8. *inflationes* SR²Vd, *inflammat.* R¹TΘ. | 24. *ferri* d edd. | 26. *victimam* S, ..*ma* RVd, ..*mas* Ud edd. | 28. *commendatoriis* I, ..*dationis* SU codd. Barb., ..*tationis* RVd edd. | 30 *quod* S V. | 38. *incesti deprecatio* SU codd. Gel., ..*tae prec.* RVd edd. | 158. 1. *DCIX* SURV, *DCVIII* Td, *DXIX* Merula coll. Liv. epit. lib. 20. | 1. 2. *Graecamque* SUR², *Graecamve* Vd, *graecam* (om. *que*) R¹. | 8. *precationibus* I, ..*nis* R¹VdΘ, ..*ne* SU codd. Gel. | 10. *coniectione* SUVΘ, ..*tatione* RTd edd. | 11. *pro-*

didere Rd edd. | 19. *Olemus* R, *solemus* d. | 159. 16. *an* SU codd. Barb., *in* RVd. | *inridicula* SRV(UTd *irr.*), *ridic.* edd. | 19. *Ulixem* edd. vett., ..*xe* R¹V, ..*xen* SUR², *Ulyssem* d Hard. | 29. *eligimus* S(V *prospere legimus*), cf. §. 2., *legimus* Rd edd. | 33. *memoria* RVd. | 38. *hominum* R²V edd. | 160. 3. *scorpionem* R¹V. | 8. *quoniam* URTd, *quin* SVΘ vet. Dal. codd. Turneb. Pint. | *relegiones* V, vid. ad p. 36, 1. | Post *est* Sill. statuit excidisse sententiam ab adiectivo *alius* incipientem; *est aliis:* U. | 11. *dexteram* R edd. | 14. 15. *mensas* Rd Hard. | 25. *iisque* SΘ. | 29. *dicis* RTdΘ Hard. (U e corr.), *Ditis* SV. | 34. *contra eius* I, *contracti* R¹Vd, *contra* SUR², *contrectari contra* edd. | 161. 15. 16. *e tumido* (sc. vulnere) I, *tumido* TVdΘ, *humido* Salmas., *tumodo* R¹, *modico* SR². | 17. *Paro* R¹TVdΘ, fortasse e memoriae lapsu, cf. 7, 13., *Cypro* SR². | 18. *coiectus* I, vid. ad p. 177, 16., *coniectus* SR²d, *contectus* R¹V. | 22. *gentes* (I an *gentis*? cf. 8, 92. *gens hominum*), *centes* RTVd, *nascentes* SR². | 162. 1. 2. *interfecerunt* SVΘ. | 8. *medicae* SR². | 10. *os*, *ulnae eius* I (Serv. ad Virg. Georg. III, 7. habet *bracchium*, Pausanias V, 13. modo ὀστοῦν, modo ὠμοπλάτην), *ostiliāni* R, *ostiliam* TV, *costa* Sv, *ascilla* coniiciebam Obss. critt. p. 29. coll. Isidor. Orig. XI, 1, 76. | 11. *relegiosum* V, vid. ad p. 36, 1. | 17. *audacioris* SR¹, ..*res* R²TVd edd. | 22. *ilico* I, vid. ad p. 34, 6., *illico* Sv. | 23. *lumbata* R¹Vd. | 26. *manum* S vet. Dal., *manu* RVd edd. | 36. *Opilius* Sd, *Of.* RV. | 38. *superiorem* SR¹. | 38. 163. 1. *palpebra ... tangatur* edd. (R¹ *tangant*, R²V *tangantur*), *palpebram ... tangat* S. | *nos haec* d (RV *eos*), *nos si haec et illa* S codd. Barb. sine interrogationis signo post *adspui.* | An *et extranei?* | 3. *muta tutatur* Sill., *mutuatur* TVd(R *utuat.*), *mutatur* R² edd. vett., *tutatur* SGron. | 7. 8. *respicere* S Rhodigin. lect. ant. 3, 7., cf. Tertull. Apol. 33, p. 28. Tzetz. Chil. 13, 461, 52., *recipere* RTVdΘ, *resipere* vel *resipiscere* Sill. | 12. *reduvias* Barb. edd. vett. (S 30, 111.), ..*via* RV, *redivias* SBrot. Schneid. coll. Fest. p. 270. Muell., *rediviva* Td. | 16. *inpositus* d edd. | 22. 23. *dextra* SR. | 26. *adicit* S(R ..*git*), *ad igitur* V, *adit id* d, *addidit* edd. | *Granus* RVd. | 27. *hic mas* I, vid. ad p. 222, 28., *hec mos* V, *hecinos* d (R *ecin.*), *vicinos* Sv. | 31. *ex* om. SR. | 164. 4. *a* RV (T *et a*), *ac* d edd., *aut*

S. | 27. *percussum* I, .. *sso* Sv. | 165. 24. 25. *valitudo* I, vid. ad p. 42, 3., *valet.* Sv. | 166. 5. *coluere* V², vid. ad p. 188, 35; 291, 35., *colcere* V¹, *conluere* Sv. | 8. *valitudinem* I(S Dal. *valet.*), *valitudini* R (edd. *valet.*), *valetudine* VΘ. | 8. 9. *iuvari varietate* S, *in varietate* RTd(V .. *tem*), *varietate* Θ. | 10. *senescere celerius exta* I (R¹Vd *sceleris*, R¹ *extra*, V *et ita*), *celerius senescere exta* S(R² *extra*). | 12. *L* SR², om. Vd(R *Viriculus*). | 13. *in* om. SΘ. | 16. *Sternutam.* dΘ. | 17. *mulae* SHard. (Reines. *muli*), *mutae* R¹Dal. (Θ *muta ènarras*), *muta* Td. | *sternum.* SR². | 19. *dexterae* SV. | 28. *inplexis* S codd. Gelen., .. *xi* R Vd. | 30. *alteris* Vd, .. *ernis* SR. | 31. *conciliis* Sd. | *potestatium* RV, vid. ad p. 175, 15. et 212, 15.; 218, 32.; 221, 1.; 228, 16., .. *tum* SUd. | 35. *valit.* I, vid. ad l. 8, p. 42, 3., *valet.* Sv. | 167. 2. *cervicium* R¹VΘ, .. *cum* Sd, .. *cis* edd., .. *ci* R², cf. §. 192. et Charis. I, 21, 56. | 3. *dolorem* SRVΘ, cf. 23, 68., .. *re* Td edd. | *fricare* Rd edd. (V .. *gare*), .. *ari* S, sed cf. §. 64. | 10. *pressare* RVd edd., .. *ari* S. | 11. *demitti* Sd(RV *dim.*), *demittere* edd. vett. (Hard. *dim.*). | *sermone* RTd. | 12. *Melissum* STd, *Melissimum* R¹VΘ, *Messimum* R², *Messium* edd. vett. | 14. *et* S(V *e iac.* i. e. *ae iac.* ex *ac iac.*) | 18. *renum* V edd. | 19. *vesicaeve* SR². | 23. *Herculaneum* RTV(Gron. .. *neam* sc. *vim*), *Hercules cum* Sd. | *prodiderit; numerum* Sv, dist. I. | 31. An *veneficia?* | 168. 10. *morsu* SRV, .. *sui* Td edd. | 15. *Augurium* Td (RV *auguriu alet.*), *Auguria* S. | *valit.* I, vid. ad p. 42, 3., *valet.* Sv. | *traditur* Td, *tradentur* R¹VΘ, *traduntur* SR². | 31. *mesum* V, *mensium* Rd edd. | 33. *nidore* S TVd (Θ *nit.*), *odore* R edd. | 37. 38. *sinus addito melle ac ture* Sv, dist. I. | 169. 1. *in formicationes* I coll. §. 60. et 30, 72., *inform.* SRVΘ, *form.* (om. *in*) edd. | 4. *febri* SV, .. *re* Rd edd. | 13. *madidaque* Rd edd. (T .. *data*), *addit atque* V, *additaque* S. | 20. *si sit* S, *sistit* RVd, *si* edd. | *gravior sit* V edd. | 23. 24. *praesertim, ut alii* I, *praestimutatim* V¹ (R¹ *prest.*, d *buprest.*), *bupresti* SR²(V² *praest.*), *buprestique* edd. | 24. *dorycnium* I, .. *num* Rd (V *dorhicnum*), .. *nion* Sv. | 32. *animalia* I coll. §. 37. et 20, 259., *marmora* RVdΘ, *murmura* Sv. | 37. *fascia* SR(V .. *am*), .. *iis* Td. | 170. 11. *urucas* SR²Vd, vid. ad vol. II, p. 177, 5., *verr.* R¹. | 14. *reiectis* SPint. codd. Oudendorp., *retectis* RVd edd. | 16. *sementim* I, .. *tia* RVd,

..*tem* Sv etiam 18, 152. 204. | 17. *làedi, tum rutam* I, *ledituru-tam* R(V ..*tur ut am*), *leditur ut tamen* d, *laedi*, *rutam* S codd. Gelen. | 18. *ilico* V, vid. ad p. 34, 6., *illico* SRd edd. | 19. *alvariis* V(R ..*rihis*), vid. ad vol. III, p. 245, 8., *alvear*. Sv. | 21. *hebetari* ST(V *ebet*., d ..*tare*), *hebetescere* R edd. | 26. *hac vi* S codd. Gelen., *haec vi* V, *haec vis* Rd. | *superare* Vd. | *vestis contactae* Sd codd. Gel., *vesti conteste* VΘ(R .. *exte*), *vestis eo infectae* Sill. | *ne* SR²d, *nec* R¹VΘ. | 27. *igni* SRdΘ, ..*ne* V edd. | 29. 30. *inmunibus; abortus* Sv, dist. I. | 30. *praegnas* I, vid. ad p. 22, 1., ..*nans* Sv. | 31. *Elepatis* d, *Clepatis* V. | *de* om. RVd. An forte *abortivis* librorum titulum significat? | 33. 34. *tot annis non concipere* SRd, *non concipere tot annis* edd. (V om. *non*). | 36. 37. *pronuntiaret* S codd. Gel. | 37. *Bithus* SV, *Bythus* Rd edd. vett., *Bytus* Hard. | *Durrachinus* S, *durach*. R, *dyrach*. V, *dyrac*. d. | 171. 1. *rusus* SV. | 8. *licio* SBarb. et codd. Gel., cf. §. 48., *pellicio* R²Td (R¹VΘ *pel*.). | *inserto* STGron., ..*te* R(V ..*tae*), ..*ta* d edd. | 10. *aegris* SV, ..*ri* Rd edd. | 11. *Icatidas* RV (d *ich*.), *Icetidas* Sv. | 26. *resigmina* Vd, vid. ad p. 156, 28. | 27. 28. *vel quot. vel quartanae* V edd. | 29. *his* SV, *iis* Rd edd. | 30. *vero* SR¹, *ve* R²Vd edd. | 31. *resigmina* Rd, vid. ad l. 26. | 32. *obici* SV². | 172. 6. *iocur* Sill. coll. 32, 76. 114. 123. 135., vid. ad p. 173, 20; 174, 18; 175, 4; 176, 29; 177, 17; 184, 1. 32; 186, 4; 192, 6., *iocus* SVΘ, *iecur* Rd edd. | 7. *adips* S, *adeps* Θ. | 7. 8. *custodit* SΘ. | 8. *candoremque servat*. SΘ (edd. *servant*). | *sanat* SΘ. | 9. *vanitas* SR²d, ..*tates* R¹VΘ. | 13. *inferiori* d(R¹V *inferi*), *inferiore* SR². | 18. *videtur* SR², *videntur* TVd(R¹ *suid*.) | 26. *potae* V(R ..*te*), *pota* d edd., *potam* S. | 34. *de* Td. | 37. *praetergressi* Td Hard. | 38. *mente* RVΘ. | 173. 16. *parte* R¹T Vd, *parte rostri* R², *parte rostri eruti sint* Sv. | 20. *iocur* SR, *iec*. Vd edd. | 24. *Asio* RVdΘ. | 31. *aneto* SR, ..*tho* Vd edd. | 33. 34. *furentis suffiri* S(R² ..*tes*). | 34. *suum* om. SR². | 174. 3. *hunc* R²Hard., *hinc* SR¹TVdΘ. | *ruinae* SR². | 6. *aneso* SV, *aniso* Rd. | 8. *e* I, om. Sv. | 8. 9. *superiori* RTV, ..*ris* Sd edd. | *dextrae partis* SR² edd. | 18. *iocur* SV, *iecur* RTd edd. | 29. *dexteris* et *dexteros* SRd. | 175. 1. *sive pelvi* S codd. Gelen. (R²V² *pulvi*), *sivelvi* R¹V¹ (d *sive vi* cum ras.). | 2. *quod* VΘ. | *tententur* R²d edd. | 4. *iocur* SRV, *iec*. d edd. | 5. *po-*

dagricis SV, ..*gris* Rd. | 7. *interematur* RV, vid. ad p. 287, 30. et vol. II, p. 167, 18., *interimatur* SΘ, ..*imitur* d edd. | 15. *potestatium* I (V..*cium*) vid. ad p. 166, 31., ..*tum* Sv. | 19. *ilico* I, vid. ad p. 34, 6., *illico* Sv. | 20. *molliciae* SR, ..*cia* V. | 22. *crocodilos* R[1]V. | 29. *ea etiam* I, *etiam* S[1]V, *hac etiam* Td, *eadem* SR[2]. | *et adipe* R. | 32. *farta* SV, *referta* R Td. | 35. *enascentis* V[1](R[2]..*ti*, edd...*tes*), *nascentis* SR[1]V[2]d. | 176. 3. *ut cerussa* om. RV. | 4. *sturnorum fimo quos* I e Diosc. 2, 98., *qui sturnos* Barb., *qui* SR[2], *sui* R[1]Vd. | 16. *colos* SR, ..*or* Vd edd. | 17. *et* SVd, *ex* R. | 29. *iocur* SV, vid. ad p. 172, 6., *iec.* Rd. | 32. *coarguentur* I., ..*entium* RV, ..*endum* Sd codd. Gelen. An *utili inrisu coarguentium?* | 38. *pelle hyaenae* Rd. | 177. 9. *somnia* SPint., *omnia* RVd edd. | 11. *sic* STd, *sit* RV, om. edd. | 12. *si* T, om. SRVd. | 13. *cineri* d edd. | *si misc.* S codd. Gel. | 16. *coiecto* V, vid. ad vol. III, p. 162, 30., *coni.* Sv. | *corpori* Rd. | 17. *iocur* S(V[1] *narratio cur*, V[2] *cor*), vid. ad p. 172, 6., *iecur* Rd edd. | 20. *Heleniae* I coll. 21, 159; 25, 12., *hebente* Td(R[1] *beb.*, R[2]V *deb.*), *tepente* SHard. | *animal* R[1]Vd, *animal id* SR[2], *id animal* edd. | 32. *dinoscitur* V, *dign.* Sv. | 35. *poti* SR, *potu* TVd, an *pota?* | 37. *ita* RVd, *ita ut* Sv, sed iungendum est: *utique .. bibantur.* | 178. 7. *cognatio* om. R[1]V. | 8. *hippopotamio* RV. | *detrahendi* SV, *trahendi* RTdΘ. | 9. *plurumo* S(TV ..*rimo*), ..*mi* Rd edd. | 13. *agmina* RVd, *angina* vet. Dal. | 23. *Hactenus de externis* ad superiora trahunt Sv. | *praevertemur* SGron. (R[2] edd. *rev.*), *prae vertens* R[1]V(d *rev.*). | 28. *spongea* RVd, ..*geosa* Sv. | 179. 2. *intus* SMurb. codd. Gelen. Dioscor. 2, 75., *ictus* R[2]V[2]d, *tetus* R[1]V[1]. | 4. *poti ab* SΘ(V *poti* cum ras.), *potior* d, *poscit* (*abstinentiam*) R[1], *post* R[2] edd. | *Arcadia* S codd. Gel., *Achaia* R(Vd ..*am*). | 5. *cachectae* S (edd. *et cach.*), *cachoete* d, *cacoethe* Θ, *cacohetae* RV. | 15. *diu* RVd, vid. ad p. 248, 15; 308, 28; vol. II, p. 275. 25., *dio* Sv. | 16. *satis* I, *salis* RVdΘ, *singulis* Sv. | *quinae* RVd, *quinis* Sv. | 24. *pityocampis* I(R *pytosc.*, V *polio c.*), ..*pes* ST(d *potioc.*). | *bupresti* RVdΘ, ..*tis* ST. | 25. *Colchicum* I, *cholicum* RVd, *colchicon* Sv. | 35. *sesamae* T, *sesimae* S, *sami id* R (d *am.*), *semi* V. | 37. *tertio* SV, ..*ia* Rd edd. | 180. 12. *mollis .. sistit. Sedat* RVd edd., cf. §§. 169. 205. 207., *mollit.., sistit sedatque* SΘ. | 23. *paulum* SVΘ,

..*lulum* Rd edd. | 34. *religiosus erat* SΘ. | 35. 36. Malueris *attinguere* coll. §. 142., sed cf. 29, 30. | 36. *cum* RV, *aut cum* Sd. 37. *utilior quanto* om. RVd. | 38. *iam* RTd(V *eam* e corr.), om. S vet. Dal. | 181. 1. *herbarum causa* R[1]VΘ. | 3. *efficacior e* I, ..*ciore* SRV, ..*cior est* Td Hard. | 15. *Gallica* TVdΘ(R[1] *call.*), *salsa* S(R[2] *sals*). | 18. *et* SRTV, om. dΘ. | *pectoris* ST VdΘ, *pectoribus* R (edd. *et pect.*). | 25. *sulpure* V, vid. ad p. 41, 3., *sulph.* Sv. | 30. *inlita* I (R[1]TVd ..*to*), *inlinitur* SR[2]. | 31. 32. *et convolsa et spasmata* om. R[1]Vd. | 33. *salsamentaria* VdΘ. | 37. *tusa* Vd. | 182. 19. *omne* om. R edd. | 24. *ac cam.* Vd. | 27. *laudatissima e cervis* S, ..*me cervicis* V(R ..*ma*, R[2] *cervis*), ..*ma cervina* edd. (d ..*me*). | 32. 33. *praestantissimum* S(R[2] ..*ma*), ..*antium* R[1]TVdΘ. | 36. *pelvibus* S vet. Dal. Cornar., *pell.* RTVd edd. | 37. *obducendis* S, *duc.* RV[2]d edd., *dic.* V[1]. | 183. 11. *plebe* R[1]. | 16. *effectibus*? S. | 36. *interesse* Vd edd. | 184. 1. *iocur* SR, vid. ad p. 172, 6., *iecur* Rd edd. | 2. *adips* SΘ, vid. ad p. 186, 7; 188, 21. 28., *adeps* RVd edd. | 5. *et* Sd(V *ei*), *vel* R edd. | 15. *sese* SR[1]VΘ (d *serere coll.*), *esse* R[2], *se* edd. | 32. *Laudant hirci* S edd. vett. | *iocur quo* SRV, *iecore* (om. *quo*) Td. | 185. 3. *manica* TVdΘ Sill. (R *manisa*), om. Sv. | 33. *eo contra* RVd. | 186. 2. *additum* SVd, ..*tur* R edd. | 4. *iocur* SR, *iecur* Vd edd. | *fel* SR[2]d, om. R[1]V. | 5. *praevertemur* SRV, *revert.* d edd. | 7. *adips* SR, vid. ad p. 184, 2., *adeps* Vd edd. | 10. *in porriginem* I, cf. §. 71., *in* om. R[2]V[1](R[1] *purr.*, V[2]d *prur.*), *porrigini* SBarb. | 13. *urina* RVd, *urina cui admiscent* Θ(S..*nam*), *cum urina* edd. recte fortasse. | 23. *felium fimum* S(Hard. *felis*), *fellum fimum* RV, *fel lupinum* Td. | 31. *aqua quae* S (edd. *aqua pota quae*), *aquae* R, *quae* V, *ea quae* d. | 187. 2. *apruno* SRV[1], *aprino* TV[2]d, vid. ad p. 191, 3; 192, 16; 197, 9. 29; 199, 2; 200, 17; 201, 1; 202, 26; 204, 29., *aprugno* edd. | 6. *papyracio* SR. | 7. *sesaminio* R[1]Vd. | 17. *edint* S, *edent* RV, *edant* d edd. | 19. *eae quoque* I, *eq°q;* R, *aeque quoque* Vd edd., *quoque* S vet. Dal. | 37. 38. *vitreo* SV[2] Dal. (V[1]Θ ..*io*), *vitro* Rd edd. | 38. *citreo* RTVd, cf. 15, 28; 23, 88., *citrino* Θ, *cicino* S vir doct. ap. Dalec. | 188. 4. *etiam* SRV, *et* TdΘ. | 6. *colutas* I, vid. ad l. 35., *coll.* RTVd, *conl.* S. | 12. *calfacta* .. *per* R edd., .. *to* .. *et per* STVd. | 12. 13. *laguene* RV. | 18. *dirus* RVd. | 19. *a*

coitu exceptum SMan. Dal. | 21. *adips* SR[1], vid. ad p. 184, 2., *adeps* R[2]Vd edd. | 28. *adips* SΘ, *adeps* RVd edd. | 30. *inlinitum* R[1]V, *inlitum* SR[2]d. | 35. *coluantur* V, vid. ad p. 291, 35., *conl.* S, *coll.* v. | 189. 6. *acu os* I, *acui os* d edd., *aco(simile)* R[1]V[1], *os acu* SV[2], *os acui* R[2]. | *scariphare* S(V *..fare*, R[1] *..ficare*), *scarifari* d (R[2] edd. *..ficari*). | 18. *scariphari* S(V *..farii*), *..ficari* Rd edd. | 26. 27. *col.* I, vid. ad p. 188, 35., *conl.* S, *coll.* v. | 190. 31. *usus* STVΘ, cf. §. 158., *usum* Rd edd. | 33. *usus* RVTd, *uberibus* S, om. edd. | 38. *Iocur melis ex aqua oris* Sv, dist. I cum Man. Dal. coll. §. 194. | 191. 2 *felis* S, cf. §. 245., *felix* RVd, om. Hard. | 3. *aprunum* SR[2](R[1]Θ *afr.*), vid. ad p. 187, 2., *aprinum* Rd edd. | 9. *Gallorum* SV, *..arum* R, *..iarum* Td Hard. | 11. *carpineo* SMan. Dal., *caprino* RVd edd. | 192. 4. *haedinus sanguis* SR[2]. | 5. *aceto et vino acri* SΘ. | *modo* om. R[1]Td. | 6. *iocur* SV, vid. ad p. 172, 6., *iecur* Rd edd. | 8. *ex melle* SVΘ, *ac* Rd edd. vett. | 11. *bubuli* R[1]TVd, *bulbis* R[2], *cum bulbis* Sv. | 16. *apruni* SRV, vid. ad p. 187, 2., *aprini* d edd. | 17. *adspargi* SV. | *Afferunt* R[1]Vd edd., *adficiunt* R[2], *adiciunt* S. | 24. *punctu* I, *..tus* d, *..tos* R[1]V, *..tis* SR[2]. | 28. *renium* SRd, *renum* TV edd. | 36. *equi* RVd, *et equi* Sv. | 37. *Caecilius* Sd (R[1] *Cec.*), *celius* R[1]T, *caelus* VΘ. | 193. 4. *relegiose* V vid. ad p. 36, 1. | 8. *eum* RV, om. d edd., *eo* S. | *prodest et* SR[2] edd. | 10. *lien* SR[2] (a apud Hard.), Marcell. Emp. 23., Plin. Val. 2, 18., Q. Seren. 24., om. R[1]TVdΘ. | 12. *aprunum* SV, vid. ad p. 187, 2., *aprin.* Rd edd. | 16. 17. *cinis* om. R[1]d. | 17. *ima* SRBarb., *iam* Vd. | 26. *iocur* S, vid. ad p. 172, 6., *iecur* RTVd. | 29. *apruni* S, vid. l. 12., *aprini* RVd edd. | 194. 12. *farinam* SRBarb., *..na* Vd. | 36. *deploratos* Sd, *deplan.* RTVΘ. | 195. 13. *duritiae* SV, *..tie* Rd edd. | 16. *veluti* SV, *..ut* Rd edd. | 19. *ex* I, *et* SR Vd, *et in* edd. | 26. *iunipiri* RV, vid. ad vol. II, p. 238, 37., *..peri* Sv. | 27. *felle* R[1]Vd. | *murra* SΘ, *myrrha* RVd. | 31. *aiunt* I, coll. 29, 41; 32, 140. al., *dicunt* SR[2]d, om. R[1]V(Gron. *prodest*). | 34. *apruna* SR, vid. ad p. 187, 2., *aprina* Vd edd. | 38. *asini* SRV, *..nini* d edd. | 196. 26. *Femora* SRV, *femina* d edd. | 38. *cerati* Sd, *certatim* RV. | 197. 1. *helxines* SBarb., vid. ad p. 84, 22., *helsine si* R(V *..nae si*), *helsine* d. | 6. *absciso* Sv, *..sso* Rd edd. | 8. *aprunum* SRΘ, vid. ad p. 187, 2., *aprin.*

Vd edd. | 14. *aprunus* S, *aprin.* RVd edd. | *attritum* SVΘ. | 17. *e* SR^2 edd., *eo* R^1Vd. | 20. *minantia. eadem res* SR^2 edd. vett., om. R^1TVdΘ Hard. | 29. *aprunos* SRV, vid. ad l. 8., *aprin.* d edd. | *aprunam* SR^2, *aprin.* RVd edd. | 198. 3. *diu* RVd, vid. ad vol. II, p. 275, 25., *dio* Sv. | 5. *aquae* R^2, *quae* R^1V, *equi* Td, *equi aquae* S edd. | 6. *lymphatis* R^1Vd, ..*aticis* SR^2. | 9. *pari* om. R^1V. | 15. *asini* R^1TVd, *asinini pulli* SR^2. | 19. *apri* Sd, *aprini* R^2V^2, *apruni* R^1V^1. | 26. 27. *si quis e vena* SR^2. | 30. *quaeve* SR^2. | 37. *sero* SR^2d, om. R^1TV. | 199. 2. *aprunum* SR, *aprinum* Vd edd. | 4. *macro* SR^2, *macrae* Vd edd. (R^1..*es*), cf. Plin. Valer. 1, 61. | 9. *alicacia* SR(TVdΘ..*tia*). | 13. *convasisse* R, *cornua iussisse* V(d *ussisse*). | 14. *qui et* TVd, *et* R, *et qui* SR^2. | 17. *urine* R. | *vesicae* Rd edd., *aut vesica* Td, om. SV. | *caprae* Gesn. ex Diosc. 2, 99. | 21. *bovis feminae* SR^2, om. RVd. | *ex* R^1, *et* V, *et ex* SR^2. | 25. *hirci* R^1VdΘ, *hircim* R^2, *hircinum* S, *hircorum* edd. | 28. *siccus* om. R^1TVΘ. | *deiecta* SRd, *del.* TV, *des.* vet. Dal. | 34. *aprunum* S, ..*inum* R Vd edd. | 200. 4. 5. *in ambustis* ... *radicibus* SR^2, om. R^1Vd. | 8. *fimum* ST, ..*us* RVd edd. | 17. *percussu* Sd, ..*sso* R^1V, ..*ssi* R^2. | *apruno* SR, vid. ad p. 187, 2., ..*ugno* V edd., ..*ino* d. | 20. *utilius putent* SR^2, *salutarem promittunt* R^1Vd, cf. l. 22. | 21. *in potu* SR^2, *inposito* R^1Vd, an *inpositam*? | *et* SR^2, om. R^1Vd. | 22. *salutarem promittunt* SR^2, *utilius putent* R^1U (d *putant*), cf. l. 20. | 38. *adips* SR^2, *adeps* R^1Vd. | 201. 1. *aprunum* SR, vid. ad p. 187, 2., ..*inum* V, ..*ugnum* d edd. | 17. *et e* RVd. | 20. *idem* vet. Dal. (Plin. Valer. 3, 22. *id etiam*), *lidem* d, *item* SRV. | 21. *haedi* om. R^1Vd. | 23. *inlitum* SV, *illitumque* Rd edd. | 25. *inlito* RVd. | 27. *liquefacto* RV. | 28. *bovas* RVdΘ, *boas* Sv. | 29. *sanantur* Rd edd. | 202. 1. *adiuvant* SR. | 22. 23. *pro conceptu* edd. (R e corr.). | 23. 24. *item* .. *mammae* om. R^1V. | 24. *coagulo* RVd, ..*lum* Sv. | 25. *inlinit* R^1V. | *sanguine* d, ..*nem* Sv. | 26. *aprunum* SRV, vid. ad p. 187, 2., ..*inum* d, ..*ugnum* edd. | 27. 28. *adspargatur* SV. | 28. *potione* RV. | 38. *suffitio* STVΘ, ..*tae* Rd edd. | 203. 1. *maturant* edd. | *adhibetur* Td, ..*beatur* SΘ, ..*bentur* RV edd. | 2. *necat* STd, ..*ant* RV edd. | 7. *colutae* I, vid. ad p. 291, 35., *conl.* Sv. | 8. *equae e* Sill. (an *equi*?), *eque* RV, *e qua* d, *aqua* Θ, *ex aqua* Sv. | *potus* Rd edd., *epotus* SVΘ. | 9.

ungula S, ..*las* RVd, ..*lae* edd. | 18. *duritias* Rd. | 22. *masculinum*-RVdΘ. | 32. *urina* RV edd. | 33. *potus* RV, ..*ta* edd. | 34. *in aqua* RVd. | 204. 1. *potu* Sd, ..*to* V, ..*ta* edd. | *urina* edd. | 5. *dentiendi* I, ..*ti* Sv. | 15. Intercidisse quaedam statuit Sill. | 17. *tractum* SΘ, *tracham* V(d ..*cam*), *traiectum* R edd. | 29. *aprunum* SR, vid. ad p. 187, 2., ..*inum* d, ..*ugnum* V edd. | 31. *item ad coitum* RVΘ (Sill. *facit item*). | 205. 17. *trita* RTVdΘ, *omnia haec trita* Sv. | 18. *discoctam* Sd, *decoctam* RTΘ(V..*tum*). | 20. *discoctas* SR (Td ..*tam*), *decoctas* VΘ. | 21. *iocur* I, vid. ad p. 172, 6., *iocus* SΘ, *iecur* RVd edd. | 22. *inducta* SV edd., *induta* TdΘ(R ..*ti*). | 23. *Cypro* S edd. (R² *cip.*), *ciprino* Vd(R¹ *cipi.*) | 24. *subteri* S codd. Gelen. (an *supteri*?), *super* Vd. | 25. *ima* I, vid. ad p. 193, 17., *iam* Vd, *in* R, om. Sv. | 29. *focus* SR²d, *locus* R¹V. | 29. 30. *larium* R¹Vd (3, 66. R; 2, 16 *lari*ᵘ d), cf. Rudd. I, p. 95, not. 26.; Schneid. Gramm. II, p. 256.; *larum* SR² (2, 16. a Mon., 3, 66. *compitularum* Td).

Lib. XXIX. p. 206. lin. 18. *medicina ea* I, ..*nae* R¹VΘ, ..*nae usu* SR²d. | 22. *dicavit* SUV, *dit.* T, *dict.* RdΘ. | *et* SUR², *nec* R¹Vd¹, om. d². | 36. *Herodicus* Dalec., C. F. Herm., Keil., Url. | 207. 4. *a rege .. eius* spuria esse statuit Url. | 5. *praemio aristendere* R¹V²(R² *artis*). | 7. *Agragantino* SR¹TVdΘ (R² *acr.*); *agragentino* B 35, 62. 64; 179. supra scripto *a*. | 8. 9. *diu scholae* SUGron., *discole* Vd (R *scole* cum ras.). | 14. *vita* IU (Barb. edd. *recedente a vita*), *vitia* RTVdΘ, *aevi nequitia* S. | 18. *annua iis* SU, *annualis* V(TdΘ ..*les*), *anulis* R¹. | *mercedes* URTVdΘ, ..*de* S(R² edd. ante *his*). | 23. *operibus* SU codd. Gel. et Bud., *operis* R¹VdΘ, *opera* R². | *C̄C̄C̄* I, *CCC* S codd. Gelen., *trecenties centena milia* U edd., *CCCI* d, *ceci* V. | 24. *aetate eadem* I, *athenade* R¹V¹, *athena deus* d, *athenaidem* R²V², *ad eam aetatem* SU codd. Gel. | 27. *nanctus* SRV, *nactus* Ud edd. | 208. 9. *infelicis* R²d edd. | 12. *ilico* I, vid. ad p. 34, 6., *illico* SUv. | 18. *percensere* SUR²V, *rec.* R¹ Td. | 34. 35. *quandocumque* V edd. | 209. 2. *opicos* Sv, *hoppicos* R¹(R² *hoppif.*), *hoppocos* Vd, *opicon* U Iahn., *opicorum* Boettig. An omissa hac voce scripsit Cato: *spurcius nos quam alios appellatione foedant*? | 10. *nostra citamus* U(RTVdΘ *scitamus*), *nos tractamus* S codd. Gelen. | 12. *digerimus* SRTVd

Θ, ..*emus* U. | 13. *manipretio* UVdΘ(R *magni.*), *inani pretio* T, *immani pretio* Sv. | 16. *etiam* SRd, om. U Hard. | 22. *intelligant* UR. | 23. *Hercules* Rd, ..*le* SUV. | 27. *eam* SΘ, *ea* V, om. Rd edd. | 210. 3. *tam* SUR, *iam* TVdΘ. | *ambitiosae*'SU Rd (T ..*se*), ..*one* VΘ. | 5. *feracius* SUR, *fertilius* Vd edd. | 7. *Eudemi* S codd. Barb., *eundem* RVd. | 10. *quam medicinas* Strack. | 21. *arguamus* SR²V, ..*emus* R¹Td. | 22. *deverticulis* SV, *div.* Rd. | 28. 29. *theriace* S Barb., ..*iae* RV(d ..*ie*). | 29. *luxuriae* om. R¹Td. | *fit ex* Sv, *fixit* RV, *fixis* d. | 30. *sexcentis* S Fabric. bibl. Gr. 2,692., *externis* RVd edd. | 31. *Mithradatium* SR¹V, *Mithridatium* R²TΘ (d edd. ..*ticum*). | 33. *per fidem* RTVdΘ, cf. Hand. Tursell. 4. p. 441., *perfidiam* Sv. | *istam* SR, *ista* TVdΘ. | 37. *acdeinscitium* R¹Vd. | 211. 2. *opinatu* SR²d, ..*ta* R¹VΘ. | 4. 5. *valitudinis* R, vid. ad p. 42, 3., *valet.* Sv. | 9. *in* SR²d, *ne* R¹TV. | 27. *materia pompae* RTVd, *materiae pompa* Sv. | 30. *vitae iam* I, *vitiam* RV¹(V² *vitia*, d *vitia in* d), *vitae* Sv. | 32. *relegiosam* V, vid. ad p. 36, 1. | 33. *accingi* Sill., sed cf. 28, 135., *attingi iubentes* om. R. | 36. *volentibusque* RV (d *volant.*). | 212. 14. *Sistit et sang.* SRTdΘ, *sanguinem sistit* V edd. | 15. *extremitatium* RVd, vid. ad p. 166, 31. | 21. *ad hoc* SR²d², *adhuc* R¹Vd¹, *ad haec* edd. | 213. 1. *ac tralucida* I (V *extral.*), *ac transl.* SRd. | *stagnea* RV etiam 240, 7; 243, 17. 18., Bamb. ubique, cf. Schneid. Gr. lat. I, 2., p. 503., *stann.* Sv. | 7. *oris* RVd edd., *auris* SHard. ex Diosc. 2, 84., ubi est ἐν ὠσί, quod esset *aurium*. | 10. *suo loco* om. RV. | 13. *inposita* SR² edd., *pos.* R¹Vd. | 14. *sulpure* I ut B ubique (V *sulpore*), *sulph.* Sv. | 25. *miscentur* RVd, *miscent* (cum *quidam* iunctum) Sv. | 29. *vari* SR(V *turi* unde suspiceris insequenti *cum* suprascriptum fuisse *tum*), *varices* Td. | 30. *mixto* R¹Vd, *modico* SR². | *ipse* .. *inlite* T. | 31. *uritur* SR², *uruntur* R¹TVd. | 214. 1. *trium* SV(R sup. add. *n*), Plin. Val. 3, 34., *trito* d edd. | 9. *et crudum* SR, *cruenta* V. | 15. *laridi* SΘ. | 19. *mixti* RVd. | 21. *in* SV(Θ *in eo*), *e* d (R e corr.). | 32. *putaminis* R edd. | 35. *et* om. R¹ edd. | 215. 14. *torreri* R edd. | 27. *cibus alius* R²d edd. | 30. *potando* RTVdΘ, *potui dando* Sv. | 216. 12. *evocantis* R²d, ..*tem* R¹VΘ. | 14. *frugifera eorum* STVdΘ, *efferatorum* R edd. | *in causa* Sd Θ. | 19. *Commageno* ST, ..*norum* d edd. (R e corr.). | 20.

aliqui RVd. | 25. *et* SVd, *ac* R edd. | 26. *dicemus* RVd, *diximus* Sv laud. 28, 143. | 28. *quod* S, *quid* R¹, *qui* R²Vd edd. | 31. *Panchaica* (an *in Panchaeis*?) I coll. §. 29 et 10, 4., *pancharis* R¹Td, *in capris* SR²V codd. Gel. | 36. *sabucea* V, vid. ad vol. II, p. 249, 27., *samb.* Sv. | *arbore* R² edd. | 217. 16. 17. *aspidas* SR, ..*des* Vd edd. | 18. *et* om. RV. | 22. *e catulo* I, *et catulum* R¹Vd, *et catulus* SR². | 31. *inlinere* SV, ..*nire* Rd edd. | 33. *datis* SR²Td, *datas* R¹Θ, *datos* V edd. | 34. *his inungunt* edd., *in his ungunt* RVd, *his ungunt* S. | 218. 7. *adligatos* SR¹VΘ, *adall.* R²d edd. | 12. *interemit* RV, vid. ad vol. II, p. 167, 18., ..*imit* Sv. | *si* om. R edd. | 14. *enim est* SVd. | 16. *ni* SVR², *nisi* d edd., om. R¹. | 21. *interemere* V, vid. ad l. 12., ..*imere* Sv. | 23. *attribuunt* S, *aut trib.* RV, *aut attrib.* d. | 32. *potestatium* V, vid. ad p. 166, 31. | 38. *refert* Sd, *referret* RV, *referet* Gron. | 219. 1. *contra* S(V e corr.), *contraria* RTdΘ Hard. | *serpentis* SR¹VΘ, ..*tes* R²d edd. vett., ..*tibus* Gron. Hard. | 8. *cinere* RVd, ..*rem* Sv. | 9. 10. *quidam* TV. | 13. *mensurae* om. edd., cf. § 121. | 23. *ipsarum serpentium* Rd edd. | 23. 24. *auxiliari* ..*hauserint* om. Rd. | 24. 25. *numquam postea* SR²V, om. R¹, *negant* Td. | 27. *ei* S edd., *et* R, om. d (V in ras.). | 28. *creduntur* SR²edd., ..*erentur* R¹V (d ..*erintur*). | 29. *quaedam* om. R¹T. | 29. 30. *confingit* Td, ..*figit* R¹V¹, ..*ficit* SR²V². | 34. *nullo* SVΘ, *nulli* R, ..*is* d edd. | 36. *stelionum* R¹V (ut plerumque), vid. ad p. 242, 26; 243, 4; 246, 9., *stell.* Sv. | 220. 6. 7. *interemunt* I, vid. ad p. 218, 12 et 21., ..*imunt* Sv. | 11. *immo* I, *immo si* Sv. | 12. *lapidi si* I, *lapide* vet. Dal., *pidis* V¹d, *pedis* V², *pede* Sv (R pro *nihil* ..*si* 11. 12. habet tantum *ni*). | *et si* SVdΘ, *est*, *vel si* SR. | 18. *verisimile est ex his vero* I., *verisimile est. Ex his vero simile est* RTVd, *ex his verisimile est* Hard. (SGron., *ex iis*, edd. vett. om. *ex his*). | *tum cantharidum* Sill. | 22. 23. *earum* SR², *parum* R¹Vd. | 24. *igni* R¹V. | *his* RV. | 25. *Ex* SV, *E* RTd. | 221. 1. *cruditatis* RVΘ, vid. ad p. 166, 31., ..*tes* Sv. | 6. *diu* RVd, vid. ad vol. II, p. 275, 25. | 10. *e ramentis* SBrot. ex ed. princ., *eramenti* Td, *e sarmentis* RV edd. vett. | 14. *plumbagine* S codd. Barb., *pulb.* Vd, *bull.* RΘ. | 20. *visere* STVd, *vid.* R edd. | 222. 16. *traversum* (sc. caput) V (RTΘ *trans.*), *transversa* Sd edd. ut §. 94. | 26. 27. *remedio* Vd

edd. vett., ..*dium* SRΘ. | 27. *praegnas* I, vid. ad p. 22, 1., ..*ans* Sv. | 28. *is* ST, *his* R¹Vd, om. edd., an *hic* (ut scripsi 28, 42.)? | 223. 1. Videtur aliquid excidisse, ut *vermibus*. | 3. *inlinitus* SVΘ, *illitus* Rd edd. | 7. *pilosa* I, *pilos* Sv. | *attingere* SRV, *attig.* d edd. | 10. *ne* S edd., *nisi* R, om. Vd. | 23. *valit.* R¹, vid. ad p. 42, 3., *valet.* Sv. | 33. *traversos* I, vid. ad p. 222, 16., *transv.* Sv. | 36. *contectae* I, *coni.* SRTVd, *congestae* edd. | 224. 3. *feras* R¹TVd, *lepras* SR². Vide ne scripserit Plinius: *ad lepras et feras lichenas*, Diosc. 2, 66. λέπρας καὶ λειχῆνας ἀγρίους. | 7. *struthiocam.* d edd. | 20. *vulnere* V. Vide ne hac voce omissa intelligendum sit *calici*. | 22. *abscisa ea* I, *abscisae* V (R ..*se*), *abscisa* SBrot. (edd. vett. ..*ssa*). | 28. *litta* V, *lita* R. | 34. *dandi* Vd (R² ..*ti*), om. R¹. | *Qui* R¹Vd. | 36. *rufum* Sd Plin. Val. 3, 50., *rupum* V¹, *ruptum* RV². | 37. *aures aranei* RVd. | 38. *hirundinum lino* RVd, an *limo*? | 225. 10. *sepa* I, *isepa* Vd, *hi sepa* SR edd. | 14. *aconitata* I (cf. 14. 108. *piperata*), *aconita* SRVd, ..*tum* edd. | 18. *adficitur* RV. | 19. an *idem*? | 20. 21. *omnia adservatur* .. *suco pastillorum* Sv, dist. I. | 21. *quinis quae e* I, *quinque* RVd, *quinque qui in* Sv. | 33. *pecudum* SR²Vd, ..*dis* R¹Θ. | 34. *cyprio* SRVΘ, ..*ino* d edd. | 36. *idem* (vel *item* .. *appellant*) Sill., *item* SR, *lite* V, *linthe* d. | *muscerdas* SR²d Fest. p. 146. Muell., *muscredas* R¹V. | 38. *alii* Sd, *alii sanguine* R² (R¹ *alia e*, V ..*nem*). | 226. 1. *portio* R¹TVd, cf. 12, 68., om. SR² edd. | 2. *cum brassica cinerem* om. R¹V. | *subiciunt* Vd. | 5. *Myloden* Vd (R *mil.*). | *vocent* R¹V. | 8. *irenacei* I, vid. ad p. 227, 25; 238, 14; 242, 17; 245, 23; 247, 29; 250, 12; 252, 3; 253, 2; vol. II, p. 65, 31., *irin.* RV, *herin.* Sv. | 12. *irenaceo* I, *irinaceo* V (R ..*ceos*), *herin.* Sv. | *dicentur* RTVd, ..*untur* Sv. | 14. *cum arundinis* RV. | 16. *permixtae* S (R¹Vd ..*te*), ..*to* R² edd. | 18. *denos* Vd. | 22. *vaso* SV² (V¹ ..*um*), sed cf. §. 116. | 30. *ita* SR², *alta* R¹Vd. | 30. 31. *et fel murium* SR², om. R¹Vd. | 227. 9. *aurem* edd. | *cohaerens* I, *cogerent* RTVd, om. S edd. | 10. *ebore* S edd., *ebur* RTVd. | *vel in* edd. | 13. 14. *a cerebro* SR². | 14. *profluenti* RVd. | 25. *iis* S (V *is*). | 25. 26. *irenacei* R, vid. ad p.226, 8., *herin.* Sv. | 26. *salamandram* R¹Vd. | 33. *axionis* R²Vd (R¹ *xionis*), cf. 10, 68., *asionis* Sv. | *aurium modo* RV edd. (Td *auri*), *aurium* (om.

modo) S. | 36. *caudarum* d edd. | 228. 2. *sit* SGron. (R e corr.), *est* TVd. | 8. *exuta vere* Sill., cf. §. 122., *exutere* V (R *et ut.*), *ex utero* STd. | 11. *manna una* SBarb. (R^2 *mamna*, R^1 *mam*, d *mammam*), *manimam unam* VΘ. Coll. 12, 62. videatur delendum esse *una*. | 16. *tempestivitatis* RV, vid. ad p. 166, 31., ..*tes* RV. | 18. *ad coli vitium* I coll. 30, 62., *ad coli tormina* Sill., *adtollitur vi* R, *attollitur* TVdΘ, om. Sv. | 19. *occisa* SRV, ..*sae* d edd. | 20. *mox* SRTd, om. VΘ. | 26. *audaciter* SVdΘ, ..*cter* R edd. | 229. 1. *monstrat* RVd. | *laudat* R^1Vd. | *et* SR, cf. § 131., *sed et* Vd, *sed* edd. | 2. *has* Sd, *haec* Sill., *nec* RTVΘ. | 3. *saginantur* Sill. | 13. *oesypo* SGron., *hysopo* RVd. | 15. *ex* I, *et* RTVd, om. Sv. | *Hippocratis* ST codd. Barb., *hipocis* V, *hypocis* Rd. | 21. *superponi* RVdΘ, *superinp.* Sv. | 23. *et iecur* Rd, *et iocur* S (V *eioc.*). | 24. *rutilae* V, cf. 8, 191. | 25. *oculis* RVΘ. | *adluere* VΘ (T *all.*). | 28. *cenchridis* SR^2d, *cenc.* VΘ, *cend.* R^1. | 31. Vide ne exciderit numerus. | 230. 4. *substernant* RV. | 9. *item* (om. *et*) SR^2. | 13. *stelionum* V (SR *stell.*), vid. ad p. 219, 36., *stellionis* d edd. | 17. *qui* R^1Θ. | 19. *dicitur* S, *dicuntur. dicitur* Vd (R *dicunt*). | 24. *scalptores* STV^2, *scaltores* R^2 (R^1 ..*tori*), *sculptores* d edd., *scult.* V^1. | 29. *alii ali* I, *alii* V, *ali* S, *et allii* Rd edd. | 32. *patena* V. | 38. *si aqua* .. *suco* SR^2, om. R^1Vd. | 231. 3. *deinde* Vd edd., *dein* SR. | 8. *miseras* SRVΘ, *seras* Td, *laesas* edd. An *ustas*? | 10. *Milipeda* Vd, vid. ad p. 60, 30., *millipaeda* R^2, *miripaedi* R^1, *millepeda* Sv. | 10. 11. *ab aliis* .. *multipeda* SR^2, om. R^1Vd. | 13. *tullon* R^2, *tellon* V (R^1 ..*en*), *tolon* d. | 14. *mel porri* TVd (R *mell' orri*). | 22. *purulentae* V edd. (R^2 ..*tiae*), ..*ta* SR^1dΘ. | 29. *Stridet noctibus;* SΘ. | 30. *coiecta* I, vid. ad p. 136, 21., *coni.* Sv. | 232. 5. *myloecon* S codd. Barb., *mylseon* d (RV *mil.*). | 6. *his* RTVd, *has* Sv. | 8. *Musaeum* I (TVd .. *eum*), *muscam* R, *Musa et* S edd. | *pycten* T, cf. 7, 152; 36, 36., *pyctem* d (RV *pic.*), *Picton* Sv. | 11. 12. *audita* Rd edd., ..*tu* STV. | 22. *a parotide* TVd (R *eo par.*) cf. 33, 126., *aut parotidi* Sv.

Lib. XXX. pag. 233. lin. 1. *delegimus* V (d e corr.). | 2. *res* R^1V, *res est* SR^2, *re* Td. | 5. *quandoque* R^1dΘ. | 6. *redegit* SR^2. | 9. *religionis* SR^2d (V ..*leg.*), ..*nes* R^1T. | 10. *etiamnum* d edd. | 24. *Agonacen* SUd^2 vet. Dal. (d^1 *Agan.*, V ..*accen*,

codd. Barb. ..*acem*), *Agoneiscen* R[1] (R[2] *Ac.*), *Agoneten* T, *Abonacem* T, *Agonacem* edd. | 27. *non intercedentibus* UR (edd. ..*cid.*), *intercid.* (om. *non*) STVd. An scribendum est: *non commentariis intercedentibus*? | 29. *cognominantur* R edd. | 30. 31. *Arabantiphocum* SUTVd (R[1] ..*teph.*, R[2] ..*tipph.*, *Araban Tiphocum* T. | 31. *aut Assyrium* SUTd, *Avasirium* R[1] (T *Abas.*), *Asir.* R[1] (V cum ras.). | *Tarmoandam* T. | 31. 32. *quorum .. monimenta* SR[2]d, om. R[1]TVΘ. | 33. *arte ea* SUV, *ea arte* Rd. | 34. *idea* I, cf. Senec. epist. 58, 16., *de* R[1]Vd[1], om. SUR[2]d[2]. | *totumque* RVd, *totum* SUv. | 38. *Telmesum* RVd, ..*misum* SU ex opt. codd. 5, 107. | 234. 2. *aliena gente* UR[1]VΘ (R[2] ..*tis*, Td ..*ti*), cf. §. 7., *alienae gentis* Sv (Sill. *alienas*). | 2. 3. *gente Troianis ... fulminante. Miror* U. | 3. *contenta ea et* I, *contente et* R[1]Td (UR[2] edd. ..*ta et*), ..*contenta ea* S (V...*tae a*). | *fulminati* R[1]d. | 7. 8. *propinquo eam* Gron., *propinquorum* Vd, *propinquo* (om. *eam*) SUR edd. | 8. *pertulisse* SV, *prot.* ΘGron., *int.* URd edd. | *vicinam* UGron. | *usque* om. R[1]. | *a medicina* SUGron., *ac medicinae* RTd (Θ om. *ac*). | 9. *profectum* edd. | 11. *invenio ex Persarum* V (R[1] *et*, Gron. *ingenio rex*). | 13. *sparsit* UR[2] vet. Dal., *isparsit* V (Θ *is sparsit*, Td ..*sa ei sparsit*), *insparsit* S. | *inficto* VdΘ. | 16. *scientiae* SUR[2], ..*tiam* R[1]Vd. | 19. *Platon* R (d ..*con*). | 25. *transisse* SR[2], ..*ire* R[1]. | 27. *viro illo* SU codd. Gel. | 29. *eadem* R[1]Vd. | 31. *aetate illam* SUv., *et atella* d, *et apelle* RV. | 34. *a Mose* SU codd. Gel., *a muse* (e in ras.) R, *amus* V, *amusa* d. | *Lotape ac* URVd, *Lotapea* SHard. | 235. 5. *fit* R[1]TVdΘ, *fuit* UHard., *et* S, om. R[2]. | *illud ut* I, *illud* U codd. Gel. edd., *fili ut* R, *sili ut* VdΘ, *silu it* S cod. Gron. | 5. 6. *sacra prodigiosa* URTdΘ, ..*ri* ..*si* SGron. edd. vett. | 9. 10. *per senatus consultum* I, cf. Sueton. Tib. 31. Claud. 25., . *Ipse* (i. e. *p. S C.*) RVd, . *Sed* SU codd. Gel. | 16. 17. *saluberrimum erat* RVd. | 19. *et ex aqua* S codd. Barb. | 26. *hoc* SV[1]. | 27. 28. *quae non alia patiente mundo.* SU, dist. I. | 33. *deplevit* R[2]d edd. | 236. 1. *Tiridates* SU Barb., *Mithrid.* RTVdΘ. | 11. 12. *osiritis* S (R[2] ..*tes*), *osipitis* R[1]Vd, *osyrites* edd. | 32. 33. *eo qui* d edd. | 36. *perungentur* (sup. add. *u*) R (edd. ..*guntur*), *inunguentur* d[1], *unguentur* SVd[2]. | 37. *et ossibus* SR[2]. | 38. *coluunt* I, vid. ad p. 237, 11., *conl.* S, *coll.* v. |

237. 4. 5. *adalligeturve* I, *ve* (om. *adall.*) R[1] (Td *uvae*), *adalligetur* (om. *ve*) R[2], *et adligetur* SV. | 8. *colutis* I, *collectis* R[1]V, *collectus* d, *coniectus* SR[2] edd. | 10. *testo* SVΘ, ..*ta* Rd edd. | 11. *coluantur* V, vid. ad p. 291, 35., *conl.* S, *coll.* v. | 13. *erucae* R edd. | 14. *et e* SR[2]. | 21. *et rosaceum* SR[2]. | 24. *regionibus* R[2] edd. | 29. *Ossiculi* R[1]Vd, ..*lis* SR[2] edd. | *servati* (cum ras.) d, ..*tis* Sv. | 30. *fistulas* RVd. | *salva facto* S (edd. *adacto*), *salva tactu* R[1]V[2]d (R[2] *acto*, V[1] *salvit*). | 37. 38. *maratri* S edd., ..*thi* Vd, ..*ty* (sup. add. *na*) R. | 38. *si* om. R[1]V. | 238. 1. *pina* R[2], *pinna* d, *pinne* R[1]V. | 2. *labrorum* S edd., cf. 28, 188., *labrarum* R[2], *calabrarum* R[1]d (V add. *ulcera*), an *colabrorum*, ut significet '*der Mundwinkel*'? cf. Laber. ap. Non. 2, 90. *collabella osculum.* | 4. *in trabibus* SBarb., *intra bulbus* RVd. | 10. *at* I, *ad* R[1]V, om. SR[2]d. | 14. *irenacei* RVd, vid. ad vol. II, p. 65, 31., *herin.* Sv. | 18. *smectica* SR[2] edd., *smet.* R[1]Vd[1], *sept.* d[2]. | 19. *et lepris* SR[2] edd., om. R[1]VdΘ. | 29. *subactus* RVd, *tritus et subactus* SR[2]. | *et in* SR[2]d. | 239. 1. *trita in* S, *tritam* V, *trita* Rd edd. | 5. *in his ima* I (Sill. *iis*), *inisima* d, *inissima* RV, *missima* Θ, *smegma* Sv. | 15. *ut toto anno non* SR[2] Man. Dal. coll. 27, 15., *ut toto anno* TV (R[1] ..*ni*), *ne toto anno* edd., *in toto anno* d. | 19. *drachma* RT (V *dramma*), *drachma una* Sd, *una drachma* edd. | 20. 21. *Milipedam* R[1]d (V ..*da*), vid. ad p. 60, 30., *millip.* R[2], *millep.* Sv. | 21. *XI* SR (V *alixi*), *XX* d, *XXI* edd. | 25. *et oleo* SR[2] edd., *oleo* R[1]Vd. | 26. *ex* SR[2]. | 28. *sanguinis* RVd. | 29. *cibo* R[1]TVdΘ, *in cibo* SR[2]. | 31. *alium adalligatum oportet* Vd[1] (S ..*gari*, d[2] ..*gare*), *oportet alium adalligari* edd., *oportet alium* R. | 34. *sebo cum* R[1]V, *cum sebo* SR[2]d (edd. *sevo*). | 35. *item anguium cinis ex oleo* SR[2] edd., om. R[1]TVdΘ. | 36. *vel inl.* VΘ. | 36. *abscisis* SV, ..*ssis* Rd. | 37. *partibus* R[1]V (Td *part. extremis*), *artibus* SR[2]. | 240. 7. *excita* SV, ..*tata* Rd edd. | *degerunt* RVd. | 7. 8. *stagnea* RV, vid. ad p. 213, 1., *stann.* Sv. | 22. *milipedis* R[1]V (R[2] *millip.*), vid. ad p. 60, 30., *millep.* Sd. | 34. *ii* I, *hii* RV, *hi* Sv. | *Melitaeos* S codd. Barb. Strab. 6, p. 277. Artemidor. 2, 11. Hesych. Suid. (cf. 3, 152. ubi ARd habent *melitos*), *melelitos* d (R[1]V *mellet.*), *melilotos* R[2]. | 37. *iidem* I coll. §. 35. Sic saepius hoc pronomen ad longinquiora refertur, cf. 2, 57 et 95; 168 et 181; 8, 149 et

154; 9, 176 et 177; 13, 104 et 106; 16, 190 et 194., *idem* R[1]Vd, *et* S edd. | 241. 9. *Aetnaeae* SGron., *etne* R[1]V, *et* Hard., om. R[2]d. | 11. *nascuntur. laudatae et* Sv, dist. I. | 12. *et* (i. e. etiam) *Caprearum* I Sill., qui tamen nonnulla ante haec verba statuit excidisse, *ex Caprearum* RVd, *Caprearum* SMan. Dal. | *gratae* R[1]Vd edd., *Graecae* S (R[2] *grece*). | 13. *recentes. fluviatiles et* Sv, dist. I. | 16. *e laudatis* I, *f laudatis* d, *fraudatis* RV[2], *audatis* V[1], *laudatiores* Sv. | *vivae* SR[2] edd. Diosc. 2, 11., *ute* R[1]d, *ut* V, *rite* T. | 17. *aceratoe* Sill. (Gron. ἀκέρατοι), ..*tae* Sd edd., *averatoe* RV[2] (V[1] *ev.*). | *latae* SR[2]d, cf. §§. 57. 73. 77., *tantae* R[1]V. | 20. *humide* R[1]Vd, *umidam* S (edd. *hum.*), *humidatam* R[2]. | 28. *torrent* Sd, *torrens* R[1]V, ..*tis*, *torrent ex his* S (codd. Barb. *iis*). | 29. 30. *centipedam* SR, *centumpedum* VΘ (d ..*dem*). | 30. *aqua* R[1]TV[1]dΘ edd., *aqua calda* SR[2] (V[2] *calida*). | *cibo iis* S, *cib is* (deleto *o*) RV, *cibos his* d edd. | 34. *tertio* SR[2] edd., om. R[1]Vd. | 35. *duas* SR[2] edd., om. R[1]Vd. | 37. *trixalis* R[1]Vd (τριξαλίδες cod. Phot. s. v. *Μυλαβρίδες*), vid. ad p. 254, 21. et p. 256, 29., *tyxallis* R[2], *troxalis* Hard. codd. in ind., *troxallis* Sv codd. Aelian. h. a. 6, 19. | 38. *hos esse qui* SGron. | *grilli vocentur* RVdΘ, *grillus vocetur* edd. | 242. 2. *sanguinemque* SR. | *cocleae* RVd, *Cocleis* Sv edd. | *si qui* I coll. 22, 153., *est qui* SRVd edd. | 4. *vel cum prot.* Td. | 5. *tussi medentur* SR[2], *tussim emendentur* R[1] (V *emm.*, Td *emendanti*). | 6. *demortuae* RTVdΘ Hard. (edd. vett. *em.*), *inm.* S. | 14. *anulo, ter noviens* S, dist. I. | 17. *irenacei* R[2]Vd (R[1] ..*antei*), vid. ad p. 226, 8., *herin.* Sv. | 22. *mortuae* RVd Hard. (edd. vett. *em.*), *inmort.* S. | 26. *stelio* R[2]d, vid. ad p. 219, 36., *stellio* S edd., *stelionis* R[1]V vet. Dal. | 27. *capite .. decoctus in* SR[2] edd., om. R[1]Vd. | 34. *vini* SR[1]V, *vino* R[2]d edd. | 243. 4. *stelio* V, *stellio* Sv. | 5. *ac cute* Rd edd., *ad cutem* SV. | 9. *addito* om. R[1]V. | 12. *cum ... acaciae* SR[2] (edd. *pondere dimidii* vel *dimidio*), om. R[1]Vd. | 15. *et* I, *vel* Sv. | 17. *dysinteriae* STd, ..*icae* RV, ..*icis* edd. | *stagneo* Rd (V ..*aeo*), vid. ad p. 213, 1., *stanneo* Sv. | 18. *stagno* RVd, *stanno* Sv. | 18. 19. *gallinaceo* R edd. | 19. *idem* R[1]V[2]d (V[1] *id est*), *isdem* R[2], *iisdem* S edd. | 19. 20. *salsum ius vehementius* SΘ. | 21. *abstineri* SR[2]. | 26. *inmortuae* SR[2] edd. | 27. *vulnus vitium* RV. | *alvi ileos* I, *apuilleos* d, *apii illieos* V, *apuleius* R[1],

apus R², *ileos* SR² edd. | 28. *eos aiunt* et *eos vesp.* R¹V. | 32. *membra* R¹VdΘ. | *solent* VdΘ (R¹ ..*unt*). | 35. *palumbis* SR¹V (§. 58. etiam d), ..*bus* R²Td edd. | 244. 2. 3. *Inflationem* edd. (SR² ..*nes*), *inflammationem* VdΘ (R¹ ..*num*). | 4. an *palumbis*, ut §§. 58. 60? sed 10, 147. in omnibus codd. legitur *palumbi et turtures*, infra §. 144. in d edd. *palumbo* et in R²Vd edd. *palumbus*. | 4. 5. *adips otidis* SR², *adipsodis* R¹V¹ (V² *adeps*, d *atips*), *apodes* Barb. edd. | 7. *mori* SR¹T, *emori* R²Vd edd. | 8. *emortuae* R¹ (V *aem.*), *inm.* SR²d edd. | 12. *cor* om. R¹V. | 19. *Sunt* SR² edd., om. R¹VdΘ. | 21. *stomachus* RV. | 23. 24. *causas morbi* I, *causas; mori* Sv. | 25. *in totum annum* SR² edd. | 25. *caveri dolorem* S edd. | 28. *oculos* R¹Vd, *culos* R². | 29. *Irenacei* Rd, vid. ad p. 226, 8., *Herin.* Sv. | 31. et 37. *stilic.* S, sed codd., ut 17, 89. 92, *stillic.* | 30. *reddat; eos qui carnem ederint, stranguriae morbum contrahere minime posse* edd., cf. l. 32. 33. | 31. *in vesica* SΘ (RV ..*cam*), *vesicae* d edd. vett. | 33. *comederint* RT, *cum ederint* SV, *ederint* d edd. | 36. *tres tritasque* Vd (R *trist.*), *tritasque tris* S (edd. *tres*). | 37. 38. *emendant* R¹Vd. | 245. 2. *ut locusta* RVd. | *in* om. R¹Vd. | 4. *in* R¹V, *et* SR²d (V infra, his verbis post *e ventriculo* repetitis). | *potionem* d (V infra), vid. ad p. 59, 15., ..*num* V, ..*ni* S edd. (R e corr.). | 5. *tosta* RVd. | 9. *glaebulam dilutam* S (Hard. *gleb.*) e Plin. Valer. 2, 39; Marcell. Empir. 26, p. 176., *gryllum dilutum* d edd. vett., *grillum dirutum* RVΘ. | 12. *milipedi amoniscon* RVd, vid. ad p. 60, 30., *millepedam oniscon* S edd. | 19. *aiunt* Vd, *aiuntque* SR. | 21. *adips bovae* SRV, *adeps bove* d, *sevum bovis* edd. | 23. *irenacei* Rd, vid. ad p. 226, 8., *herin.* Sv. | 23. 24. *cerebro.. anserinus* SR², om. R¹, *et anserinus* TVd Hard. | 29. *Aminneo* RV. | 31. *stelionem* I, vid. ad p. 219, 36., *stell.* Sv. | 33. *informicationibus* S coll. 28, 71., sed vid. ad p. 169, 1. | 35. *et praecipue* SV. | 246. 2. *in remedio* SVd. | 3. *tetrius* R (V *laetr.*, d *letr.*). | *ulceribus* Sd, *visc.* RV. | *et manantibus* SR², *manant* R¹, *manantur* Vd. | 9. *stelionis* V (S *stell.*), vid. ad p. 219, 36., *stelliones* Rd edd. | 15. *at* S, *ad* RV, om. d edd. | 29. *ac* R¹TVdΘ, *et* Sv. | *si* SR², om. R¹Vd. | 32. 33. *aliqui* R¹Td, *alii* SV, *alium* R². | 33. *acetabuli* I vet. Dal., cf. 24, 185. 187., *aceto* SRVd (Sill. *aceto mace-*

ratos dare). | 37. *hexines* Vd, *ex.* R. | 38. *crematus* RVd. | 247. 1. *et saepius* R edd. | 3. *capiunt* SV, ..*ant* Rd edd. | 4. *sanguine inunguantur cum urtica* Sill. coll. Plin. Valer. 3, 14. *sanguine quoque milvi perunguntur*, sed legitur ibid. paulo infra: *Urtica trita cum columbarum sanguine apponitur*, unde apparet Plinium sic fere scripsisse: *si pedes sanguine eius perunguantur vel columbarum sanguine cum urtica.* | *earum* RVd, i. e. columbarum, ut docet Marcell. Empir. 36, p. 246., *eorum* edd. vett., *palumborum* SHard. | 5. *fimum* SV, ..*us* Rd edd. | *earum* I coll. Marcell. Emp. 34, p. 234. et Plin. Valer. 3, 14., *eorum* Sv. | 7. *et* RV edd., *aut* Td. om. S. | 10. *est et* V edd. vett. | 11. *e* SR², *et* R¹VdΘ. | 13. *cera* SR² codd. Gel., om. RTVdΘ. | 14. *glirium* SHard. e Marcell. Emp. 34, p. 232., *grillium* RTVdΘ. | 17. *sunt* SV (R¹ *s̄*), *sint* R²d edd. | 18. *cinis exulcerationes* Sv, dist. I. | 19. *soli* (om. *crematae*) Rd, om. V. | 21. *subtritus* R²Vd edd. (R¹ om. 21. *sanguis* — 23. *viridis*), ..*tos* SGesn. | 22. *iumentorum pedes* SR². | *sanat* om. R². | 22. 23. *clavos* .. *inlita* om. Vd(R). | 24. *vel* om. R¹. | *sanguinis* VR². | 24. 25. *stelionis* I, vid. ad p. 219, 36., *stell.* Sv. | 25. *cum* om. RVd. | 26. *verrucarum* (om. *vero*) Rd. | 29. *irenacei* Rd, vid. ad p. 226, 8., *herin.* Sv. | 32. 33. *monstravimus* Vd edd. | 37. *sanguinem* SV, ..*ne* Rd edd. | 38. *genitale* S, ..*li* RVd edd. | *defossum* SRV, ...*so* d edd. | 248. 3. *viventis* RV. | 5. 6. *funditium* RTVd, *eundem* SBarb. | 6. *si egerint ei* Rd (V *sic gerint*). | 10. *colos* I, *color* SR²d, *colus* R¹V. | *furere* RV. | *toto* SV, *tota* Rd edd. | 11. *rursum* Vd. | 15. *diu* RVd, vid. ad p. 179, 15., *dio* Sv. | *perunctionibus* Vd, ..*tos* SR edd. | 15—17. *matutinis* .. *perfrictionibus* SR² edd., om. R¹Vd. | 18. *serpentem* Vd (R ..*tis*), om. Sv. | 18. 19. *vel* .. *adalligata* SR² edd., om. R¹Vd. | 21. *primum* Vd. | 21. 22. *coculi* et *coculo* V. | 25. *pinguium* TVd. | 26. *milipedas ut in* d (S *millep.*), vid. ad p. 60, 30., *milipede sunt in* V (R *s̄ in*). | 27. *lacertam* R edd. | *decoctam* d edd. | 28. *singulis civitatibus coclearibus* R¹Vd. | 36. *abscisso* Rd edd. vett. | 38. et 249. 1. 7. *stelion.* I, vid ad p. 219, 36., *stell.* Sv. | 1. *aestate* (pro *vere* dictum ut 8, 224.) I, *tanto* R¹TVdΘ, om. SR² edd. Olim pro *modo tanto* coniiciebam legendum esse *medicamento* coll. 8, 99. | 2. *in potu* R¹Vd, *pota* SR² edd. | 5. *exuitur* SV,

..*atur* R², ..*erit* R¹d. | *devoranti eam* SR² edd., ..*ati iam* R¹Vd. | 7. *nomine* SR² edd., *nem.* R¹V, *nomen* d edd. | *in* S, *tradunt in* RVd, *aiunt in* edd. | *male* R¹Vd, *maledictum* SR² edd. | 19. *linitu* Sill. coll. 20, 118. (Plin. Valer. 2, 58. *illinitur*), *linctu* TVdΘ, *unctu* SR Hard., *inunctos* edd. vett. | 30. *sed et* SV, *sed* Rd edd. | 32. *cerino* RVd Hard. | 35. *de mortuo* I (coll. l. 31. *satiatum humano cadavere*), *mortuo* R¹Vd, *a mortuo* R², *mortuas* S, *e mortuas* edd. | *potum* RVd, *potu* Sv. | 250. 2. *cum mulso* R¹Vd. | 3. *colutis* I, vid. ad p. 291, 35., *conl.* vel *coll.* Sv. | 7. *icteris* VΘ (R *ist.*). | 8. *sanari* SR² edd., ..*are* R¹Vd. | 12. 13. *irenacei* RV, vid. ad p. 226, 8., *herin.* Sd edd. | 13. *sit certa* d, *certa sit* SR², *forte* R¹VΘ. | 16. *XII* om. R¹Vd. | 19. *transeat* STd, ..*eunt* R¹V, ..*it* R² edd. | 24. *sicut et* Rd edd. | 34. *abscissum* V edd. vett. | 36. *roseo* d edd. | 251. 6. *adalligant* R² edd. | 9. *adalligaverit* SΘ (R *at allig.*). | 10. *erucam* R²d edd. | 13. *lana* d edd. | 14. 15. *germinant* R¹V. | 17. *stelionem* I, vid. ad p. 219, 36., *stell.* Sv. | 20. 21. *aqua .. hirundinum* om. R¹Vd. | 21. *vel* RTd, *et* SV edd. | 28. *a* om. d. | *auctori* R¹V. | 29. *inquirendi* I, ..*dus* R²d¹ (R¹V ..*quer.*), *inquerendas* Θ, *inquirentis* SGron., *in inquirendis iis* Sill. | *esse et* SR². | 29. 30. *inlinire* V edd. | 31. *experiendi* SR² edd., ..*da* R¹Vd. | 32. *lycom* V (R¹ *livom*), *lycum* d (R² *lic.*). | 32. 33. *spleniolo* I, *splene toto* RV (Td *spleno*), *splenio* SGron. | 35. *viva* om. Td. | 36. *vaseo* V. | 38. *oesypum* S edd., *oesopum* R², *hysopum* R¹Vd. | 252. 2. *anserum* SVΘ, ..*rinum* RTd edd. | 3. *irenacei* R, vid. ad p. 226, 8., *herin.* Sv. | 6. *oesopum* R², *pro hysopum* R¹Vd. | 9. *vitium*, *toto* S, dist. I. | 9. *ei non accidat* I, *accidat* RVd, *careat* S vet. Dal. | 16. *mortuae* RTVd Hard., *inmort.* S edd. vett. | 24. *nec* S edd. vett. coll. 16, 116. al., *ne* RTV Hard. | *circumlatus* R¹TVd, cf. §. 144., 29. 83. 100., ..*datus* SR². | 35. *in* STVd, *ex* R edd. | *cyprio* SΘ, ..*eo* TVd, ..*ino* R edd. | 36. *dolores* (quod unde pependit, excidit verbum) RVd, ..*ribus* SGron. | 253. 2. 3. *irenaceis* V, vid. ad p. 226, 8., *herinacei* Sv. | 4. *prohibet* SR² edd., ..*bent* R¹Vd. | *opisthotonicis* I coll. 20, 197., ..*tonis* R¹V, ..*tonos* Sv. | 10. *cantharidae* VdΘ. | 11. *frictae* S edd. vett., *frutae* R², om. R¹TVd Hard. | 12. 13. *et porcill... viscum* om. R¹Vd. | 18. *terrenae* I, ..*na* SR² codd.

Gelen. edd., sed vid. ad p. 254, 11., ..*narum* R[1]TVdΘ. | 19. *tela* Td. | 26. *erodit et* SR[2] edd., ..*det* R[1]Vd[1], ..*dit* d[2]. | 33. *subiecto* R[1]Td, *subtecto* VΘ Plin. Valer. 3, 22. in marg., *subacto* SR[2] edd. Plin. Val. | 36. *erodit et* SΘ (V *erodite*), *erodit* R[2], *erodit ac* R[1]d edd. | 254. 5. *anesi* SR[2] (R[1]Vd ..*xi*), *anisi* edd. | 6. *absciss os* V. | 9. *symphyto et* I coll. 26, 148. et Plin. Valer. 3, 22., *sympulo et* Td (R suppositis punctis), *simpolo* (om. *et*) V, *simblio* SBarb. e Diosc. 2, 101., ubi nunc legitur Ὑβλαίῳ. | 11. *terrenae prosunt* I (SR[2]d codd. Gel. ..*na*), *terrenarum sunt* R[1]V, vid. ad p. 253, 18. | 21. *trixallidum* RV[1]d, vid. ad p. 241, 37., *tryxal.* edd. vett., *troxall.* Sv, *troxal.* Hard. | 23. *eadem* RVd. | 24. *quae vero* SR[2] codd. Gelen. 27. *et ulcerum* R[1]Td (V ..*rarum*). | 35. *superinpositis* SΘ. 255. 3. *vitiliginem* RVd, . *Ad vitil.* Sv. | 4. *partibus in sole.* Sv dist. I. | 6. *illinire* RV edd. vett., *inlinire* Sd. | 8. *eupatoria* S, *lupatoria* RTVd (Θ *lapath.*), *lapathorum* Barb. edd. | 10. et 32. *irenacei* I, vid. ad p. 226, 8., *herin.* Sv. | 16. *tantum eius* S (V *et antum*, R *et ante*), *eius tantum* edd. | *in sale* SV. | 18. *eae* Sd, *haec* R (V *hec*). | 26. *si subinde* I, *subinde si* edd., *subinde* (om. *si*) SRVd. | 29. *lac* d edd., vid. ad vol. II, p. 197, 36. | 30. *lumbis* RVd. | 256. 1. *lacte evocant* I, *late vocant* V, *lac evocant* Td (R[1] *vocant*, SR[2] *devoc.*). | 1. 2. *inveniuntur* RTVdΘ, *inveniuntur in gramine* SR[2]. | 2. *vermiculi* SR[2]d, *merculi* VΘ (R[1] *mert.*). | 3. *detrahuntur autem* SR[2]; *detrahunt unaiste* V (R[1] ..*tur; distae*), *detrahuntur iidem* T. | 4. *et* RVd, *etiam* Sv. | 10. *cypri* SR[2]d, *cyperi* edd., *ospri* R[1]V prob. Sill. | 11. *tritae* VΘ, *tritaeque* SRd edd. | *ad haec* S (R[2] *hec*), *ut haec* d (V *hae*, R[1] *he*). | 13. *captatur* VΘ. | 14. *suco* SR[2]d, *super* R[1]V. | *minime* R[1]TVd, *minute* R[2] (S edd. ..*tae*). | 15. *lubricae* I, *loricae* RTVd, *longae* Sv. | *candidae* om. R[1]TV. | 15. *oberrantes* SR[2] edd., *observ.* R[1]TVd. | 16. *farinam* I vet. Dal. coll. 20, 11; 33, 119., ..*na* SRd edd., ..*nae* vet. Dal. | 19. *praegnas* I, vid. ad p. 22, 1., ..*nans* Sv. | 22. 23. *sine adservata* Vd. | 28. *ture* SR[2], *iure* R[1]TVd. | *sumpta* SR[2]d, *sumpserit* R[1]V (fort. *si sumpta erit*). | 29. *trixallidum* I, vid. ad p. 241, 37., *tryxall.* d (*thryxall.* RV, *troxall.* S, *troxal.* Hard.). | 32. *prenderit* SR[2]Θ, ..*ret* R[1]Vd. | 35. *parturientibus* R[1]V. | 38. *cygni emollit* S

(R² *cig.*), *cienie mollit* d (R¹V *ciente*). | 257. 1. *a* SR² edd., om. R¹Vd. | 6. *non* R² edd., *aut non* R¹TVd, *aut . . . non* S statuens excidisse nomen *avis;* sed vide ne aberraverit librarius ad l. 4. *perdicis putaminum.* | 14. *eorum* SR²d, *eodem* R¹V. | 15. *est* SR² edd., *si* R¹Vd. | *itaque* RV. | 18. *irenacei* I, vid. ad p. 226, 8., *herin.* Sv. | 20. *primi partus* R²d edd. | 22. *alios* SΘ coll. 7, 68., *ali* T, *alii* Rd. | *item* R¹Vd. | 23. *cani* SR²d, *canis* V, om. R¹. | 25. *praegnati* V, vid. ad p. 22, 1., ..*anti* Sv. | 33. *rames* SR²Vd (R¹ *rum.*), vid. ad p. 36, 19., *ramices* edd. | 34. *adligata* SV, *inligatae* RΘ, *illigati* d. | *suspenduntur* RVd. | 36. 37. *ramitosis* RVd, *ramic.* Sv. | 38. *in* om. R¹Vd. | 258. 1. *hae* SV, *eae* Rd edd. | 4. *e cerebro viperae* om. Vd. | 5. *inlitum* S, cf. l. 19., *illocum* R¹Vd. | *pellicula* d. | 6. *grandissimi* SR² edd., cf. 12, 18., *grano* R¹TVd. | 8. *ramiti* R¹Vd, ..*ici* SR². | 9. *si* SR¹TVd, *et quod sub* R² edd. | 11. *clostrum* R², *closirum* R¹TVΘ (d *dos.*). | *novo* SR² edd., cf. 32, 122., om. R¹Vd. | 14. *iis* S (V *is*), *his* Rd edd. | 16. *inopinantem* R¹V. | 19. *in* om. R¹V. | 21. *spinosis* SVΘ, *spinosis herbis* Rd edd. | 25. *adalligatus* om. R¹d. | 25. 26. *ardiolae rostrum in pelle* SR², om. R¹Vd. | 30. *inhibet* STΘ, ..*bent* RVd. | 32. *pulmones* SVΘ. | *dextrae partes* edd., *dextrae partis* R² (R¹V *in dextre*), *in dextra parte* SΘ. | 33. *quinque* om. R¹V. | 36. *Ibicum* R¹V, cf. 8, 214. | *cineres cum adipe* om. R¹V. | 37. *conceptum sit* I, *conceptus* RVd, *conceptus sit* Sv. | *contineri* RVd. | 259. 1. *cuiuscumque galli* R²T (Sd *galli gallinacei*). | 4. *in* om. R¹V. | 5. *stelionis* I, vid. ad p. 219, 36., *stell.* Sv. | 7. *contra* I coll. Marcell. Empir. 33, p. 227., *translatus inhibet, intra* R¹Vd¹, *in dextra* R²d² (S edd. ..*tram*). | 8. *sanguinem* (sc. stelionis) R¹Vd, *vespertilionis sanguinem* SR² edd. | 11. *et totius corporis* I (R *et toti*, d *ectati*, V *ectaci*, Sill. *inhibet totius*), *a toto corpore* SBarb. | 15. *mustelae* glossemati deberi putaverim. | *detur in offa* SR² edd., cf. §. 147. | 17. *circumlato* edd. (Rd ..*lata*), vid. ad p. 252, 24., ..*data* SV. | 18. *palumbo* d edd., *palumbus* R²Vd edd., vid. ad p. 244, 4. | 24. *Horus* d edd. | 26. *Sardinianam* I, *Sardiniam* RVdΘ, *in Sardinia* S edd. (R² ..*niā*). | 28. *phion* R¹Vd, sed cf. 28, 151. | 29. *auctoris* V, *auctores nomina vere* SR¹d edd. *auctor est nomen habere* R². | 38. *mon-*

strum R¹Vd. | 260. 4. *et serpyllo* I, *serpyllo* (om. ..*et*) SRVd, *cum serpyllo* edd. | 7. *alvom* S, *alvo* RVd, ..*vos* THard., *alvearia* edd. vett. | 8. *oves* Sv. | 9. *lassari* d Hard., ..*are* TVΘ, *lassescere* SR².

Lib. XXXI. pag. 260. lin. 37. *ipse* R¹V. | 38. 261. 1. | *aquis in caelo* SR² edd. (d. om. *in*), *aquas caelo* R¹V. | 4. *terra enascentium* I coll. 11, 128; 17, 244., vid. ad vol. I, p. 32, 28., *terrae nasc.* S. | 12. *iunctae* SR²d, *inunctae* R¹V², *iniunctae* V¹ (T *invinc.*). | 15. *animalibus* SRTdΘ, ..*lium* V edd. | 22. *tanta iis* S (d² *his*), *tantatis* V (d¹ ..*tio*), *tantaque* R e corr., *tantaque eis* edd. | 23. *in* (*Bai.*) RVd edd., *nunc* SGron. | *Baiano* edd. (R in ras.), *bala* d, *bale* V, *Baiae* SGron. | *Possid.* RV. | 26. *valitudini* R, vid. ad p. 42, 3., *valet.* Sv. | 34. 35. Verba *in qua* .. *instauraverat* U posuit post (33.) *Athenarum.* | 262. 2. *ingeni* S (Td ..*nii*), *ingenam* R¹Θ (V ..*na* sup. add. *i*), om. R² edd. vett., *ingeni. Iam* Sill. | *carmen dignum* edd. | *uti queat* I coll. 37, 12; 8, 100., *ubique et* SUv. | 2. 3. *ibi tantum non* R¹Vd (cf. 14, 107; 22, 17; 35, 201; *legi* idem valet atque *excipi haustum*, cf. Plaut. Pseudol. 1, 4, 21.), *non ibi tantum* SUR² edd. An scribendum est *ille tantum non*? | 4. *Quo* SUd, *Quod* RV edd. | 19. *Acidulo* SR² edd., ..*los* RV, ..*lus* d. | 20. An *idem*, ut intelligatur *contingere*? | 26. *Cutillae* RV. | 30. *fetum* SPint., *flatum* RTVd. | 34. *ahpio* R¹, *apio* R², *opio* V. | 263. 3. *stellantem* V. | 10. *Eudoxus* Sylburg et Pontedera. | 11. *Nelea* SHard. ex Strabone et Antigone Carystio, *Mellea* R¹Vd¹ (d² ..*eam*, R² ..*e*), *Melan* edd. vett. | 17. *Haliacmonem* S, cf. 4, 34. (edd. *Aliacm.*, d *aliam.*), *Haliacmon* codd. Barb., *Halacmonem* R in corr., *Allimo* V. | 17. 18. *ducere* .. *omnia fusca* om. R¹V. | 18. *ad Axium* om. etiam R²d. | 18. 19. *nasci quibusdam* SR², *nasci ab alimo quib.* Td, *quibusdam* (om. *nasci*) V edd., om. R¹. | 22. 23. *Hercynnum* S, *er num* R cum ras., sup. add. *cyn.*, *Orcynam* C. O. Mueller Orch. p. 158., *erycnum* Td, *eryc* V. | 23. *duo sunt fontes, quorum* edd., om. V. | 25. *Cescum* S codd. Gel., cf. Hesych. et Suid., *Viscum* R¹TVd (R² *visg.*). | 29. *taedio* SRV, *in taedium* Td edd. | 33. *Polyclitus* SRVd Passov., ..*critus* Meurs. Hard. | *expleri* RVd, ..*re olei vicem* S, sed cf. Vitruv. VIII, 3. 8. Fortasse verum est *vicem olei*, ut librarius aberrave-

rit a *vicem* ad *iuxta*, nisi forte quae exciderunt exierunt in nomen *Lipari*. | 34. *eo ungui* I coll. Vitruv. l. c. *uncti oleo prorumpunt*, et Isidor. Orig. XIII, 13, 2., *congui* R¹V, *ungui* R², *congruit* R², *fontem* edd., *Liparim*, SPassov. e Vitruv. et Antig. Caryst., sed vid. supra. | *Theophilarastus* R¹Vd. | *ac* d, *hac* R, *huc* V, *hoc* SR². | 35. *idem fieri . . . fonte* edd. | *in Ditistra eius* (sc. Aethiopiae) RVd, *in Indiae terris* edd., *in Tasitia eius* S ex Ptolem. IV, 7, 15. | 36. *aqua lucernae ardeant* edd. | 37. *Scotusaeis* I coll. 4, 35., ubi e codd. ARd scribendum erat *Scotusaei*, *Scotus ei* R¹V (R² *Scothuss.*), *Scotiis ei* d, *Scotusa* Hard. (S *..ssa*). | 264. 6. *Cyllon* (i. e. *Κυλλῶν*, claudum reddens) RVd, *Claeon* S codd. Barb. edd. | *Gelon* SR² codd. Barb. edd. (R¹V *..om*), *Gyllon* d. | *effectu* SR²V edd. (R¹ *afec.*), *re* Td. | 7. *Graecorum nominum dicti* om. Td. | 9. *Crannone* S (d edd. *Cran.*), *Cannone* R²V (R¹ *Can.*). | 16. 17. *Siden* SR² edd. Isid. Orig. XIII, 13, 7., *Siderin* R¹VΘ, *Syderim* Td, *Silem* Wessel. | 21. *Plinthia* S Osann. coll. Sen. N. Q. III, 25, 4., *Pinth.* RVΘ, *Phinth.* edd., *Phil.* d. | 22. *Fons* SVd, *Theutuni fons* T (R *'emt'uni*). | 25. *Holcas* SV, *olc^has* R, *oleas* d, *Olachas* edd. | 26. *Bryacum* R e corr.; *Brietium* V (d *..cium*). | *est* RTd, *esse* V, *et* Sv, *est et* Sill. | 27. *velut . . . urentem* pro spuriis habet Sill. | 28. *Tamarici* S edd., cf. 4, 111., *Tamamaricae* Vd (R *..macre*). | 30. *duodenis* T, *..decim* d edd. (V *..decim eas*), *duodecies* R (S *..ens*). | *vicenis* Td edd., *viciens* SRV. | 37. *nigre* R¹V, *..ri* d. | *ilico* I, vid. ad p. 34, 6., *illico* Sv. | 38. *Danubii* Rd edd. | 265. 2. *adeoque* R¹TV, *id.* SR²d. | 3. *Arcadia* Barb., cf. §§. 27, 54; 2, 231; 4, 21; 26, 46., Sen. N. Q. III, 25, 1., *Achaia* SRTd edd., *achia* V, *inachia* Θ. | 4. *e* d edd. | *appellata* SR edd. vett. | *quae illico* SR²d edd. | 7. *Threcia* V, vid. ad vol. I, p. 163, 24. | 8. *Cychros* Sd, *cicr.* RV, *chytr.* Barb. | 9. *Soracte* R (V *..tae*), *..ten* Sd, *..tem* Schneider. gramm. 2, p. 462. coll. 7, 19. | 15. *virus omn.* SR² (edd. *visus*). | 16. *aena* S, *aen* RV, *aes* d edd. | 24. *Aedepso* S, *eadem pro* Td (R corr. in *edebio*, V *aedam*). | 26. *lapideae* SV, *..des* Rd edd. | 27. *coiecti* V, vid. ad p. 136, 21., *coni.* Sv. | *lapidei* TV, cf. 35, 167., *..des* SRd. | 27. 28. *Scyretico* S edd. (R ex corr.), *Siret.* V, *Siriet.* d. | 29. *guttis*

(sc. aquae) R¹Vd, *guttae* SR² edd. | *lapide* SR¹Vd, ..*deae* R², *in lapides* edd. | 30. *Coryciis Idaeo*, I coll. Pausan. X, 12, 4., *coricis ideo* RV (Td ..*cisi deo*), *Coryciis, item in Idaeo* Sill., *Coryciis;* (om. *Idaeo*) S edd. | *Miezae* SVBarb., *miozae* d (R *mio ze*). | 31. *Corinthio* R (TVdΘ ..*tio*), *Corycio* S (edd. ..*co*). | 33. *ipsausia* Vd, *ipsaia* R. | 266. 2. *imbrium* RVd, *imbrium aqua* Sv. | *ut quae* SR². | 3. *praeferunt imbribus* SR. | *ad* om. R. | 6. *reprehendi* RVd. | 7. 8. *distantur* R¹V. | 12. *elementum* Rd. | 15. *gelo* RV. | 21. *ait* I, om. Vd (propter antecedens *sit*), *perhibetur* SR edd. | 22. *duritias* R², *duritias facientes* edd. | 24. *confitentis* (sc. alios medici, cf. Cic. p. Lig. 1, 2.) I, ..*tes* R¹Vd, ..*dum* SR² edd. | 25. *vilius* RVd. | 26. *salubres* RVd, ..*bres maxime* edd. (S ..*bris maxu.*). | 27. *ex quo aspectu euleo* R (ad marg. *et eulaeo*, d *eulo*, V *quot aspecto*). | 29. *ad parent* R¹V. | *neque e* SV (d *ex*), *neque* (om. *e*) R, *nec ex* edd. | 29. 30. *neque Euphrate* SR (edd. *nec*) om. Vd. | 35. *salmacidas* SR² edd., ..*adicas* VΘ, ..*andicas* Td, ..*aticas* R¹. | 35. 36. *pelentis* S. | 37. *quae fonte* I (R¹TVd *que*), an *in fonte*? cf. §. 61., Vitruv. 8, 4., *que fontes* R², *qui fontes* Sill., *fontes, qui* Sv. | 38. *quaeque* Td (V *quequae*), *quique* SR. | 267. 5. *viciniam* SR² edd., *vicenam* R¹, *vicena* Vd. | 7. *Mesopotamiae* Sill., sed cf. 35, 171. al. quae ibi congessi in ed. I. | 17. 18. *Salubritate* R¹V. | 20. *pertinet—, imo* I coll. 9, 20., *pertinentia* R¹V, *pertinet qua* d, *pertinent* SR² edd. | 268. 5. 6. *diverticulo* RVd edd., *dev.* S. | 9. *praestat* om. d edd. | 28. *certiore* I, *certior est* d, *certior pe* R¹V, *certiore multo* S(R² edd. *certior*). | *exhalatione* SRV, *exhalatio est*, edd., *exhalatio* d. | 269. 12. *glaria* R¹V (R² ..*ie*), vid. ad p. 115, 24., ..*rea* Sd edd. | 14. *certissimas* SR¹VΘ, ..*ma* R², ..*mae* d edd. | 27. *Macedonia* RVd, vid. ad p. 267, 7., ..*niae* S codd. Gel. edd. | *Pella* S codd. Gel. edd., *apellant* V (d *app.*, R *appellam*). | 38. *canis ortu* T (RVd ..*tum*), cf. §50; 14, 118., 16, 99., *circa canis ortum* S edd. | 270. 7. *qualisve* TV. | 25. *fenium* R¹ (V *fin.*), *paene* R², *apenninum* d. | 271. 2. *emittit* SV, ..*tat* Rd edd. | 24. *atque* Sd, *aquae* RV, del. Sill. | 27. *dulcedine nec* RT Brot. (V ..*dinec*), *dulci nec* edd. vett. Hard., *mulceri nec* S Gron. | 31. *quod quam* S. | *gloriantium* Pint. Hard. | 37. *in* SR², edd. om. R¹TVd. | 272. 2. 3. *deprehendetur* R¹, ..*deretur*

R²Vd. | 5. *feruminanda a* T, ..*nata a* RTVd, ..*nant et* edd. vett., ..*nandas* Gron. Hard. | *fracturas* edd. | 6. *adsiccanda* R¹V, *assic.* Td, *sicc.* edd. | 14. *sese* SVΘ, *se* Rd edd. | 22. *ex alto* om. R¹V. | 24. *ea* I, *ex* SRTVdΘ, om. edd. | 25. *mittent* RVd. | 34. *ptyade ab* I, *ptyade* SBarb., *ptiadeos* Vd, *phtiadeos* (del. *os*) R. | *respersos* RΘ. | 37. *calefacti* d edd. | 37. 38. *sororientes* RV (d *sori.*), *sororiantis* S codd. Gel. Fest. | 273. 6. *de* I, om. R¹Vd, *in* SR². | 11. *cyathis* R edd., om. SVd. | *ita* edd. *ista* SRVd. | 12. *ex asperat* R¹I¹. | 15. *vaso* SΘ. | 24. *navim* d edd. | 30. *valitudinem* I, vid. ad p. 42, 3., *valet.* Sv. | 274. 1. *salsa* RVd, *sal* Sv. | 10. *medium* R¹V, *medium lacum* Sy. | *eo* SR²d, *quo* R¹V. | 11. *e stagnis* S, cf. § 84., *est alnis* R¹Vd (R² *omnis*), *est talis* edd. | 14. *solis calore* Vincent. Bellov. spec. nat. 6, 83. (Isidor. origg. XVI, 2, 3. *sole decocta*), *rore* (an *sore* ex *so*[*lis calo*] *re*?) RVd edd., cf. §. 112., *sole* S Pontedera. | 16. *Bactris duo* om. R¹V. | 16. 17. *alter ... alter* SR² edd., *alter* d, om. R¹V. | 22. *et Oxus* Sd, om. R¹V, *et yxisses* R². | 26. *in* om. RVd. | 26. 27. *Ormenus* I, *ornemus* R¹Vd, *Oromenus* SR² edd. | 28. *margaretis* RV. | 29. *et e terra, ut* SR² edd., *a ut* Vd, om. R¹. | *densato, ut* I, *densatur* RVd, ..*to* Sv. | 30. *et editur* R¹Vd, cf. 36, 161., *caeditur* SR² edd. | 31. *Gerris* S (Hard. *Gerrh.* coll. 6, 147 et Strab. 16. p. 766.), *Cerris* RVd edd. vett. | 33. *Ptholomeus* V. | 37. *cum lunae motibus* apud Isidor. origg. XVI, 2, 3. (cf. ib. 15, 17. *lunares motus*). | 275. 8. *Cyprium* Vd. | 10. *traluc.* SV, *transluc.* Rd edd. | 13. *est* om. R¹V. | *pluribusque* R¹V. | 15. *multoque, aliter non* RV (Td om. *que*, S *multo, atque*), *multo, non aliter* edd. | 15. 16. *inarescens* SR². | 18. 19. *sunt in eriguis* R¹Vd. | 20. *insucosum* R¹V. | 24. *ex* om. R¹Vd, *et* R². | 28. *Hispani a* I (R¹V ..*nia*), cf. 21, 77., *Hispaniae* Sv. | *murium* R¹TV. | 31. *corulus* RV. | 276. 1. *Tacteus* VΘ. | 3. 4. *Citium* Vd (R *Cic.*), *Citicum* Sv. | 6. *et de cetero* SR². | 9. *nec* om. R¹V. | 10. *Acanthus* d (R² *Ach.*), *cantus* R¹, *cantis* VΘ. | 11. *nec ullus* T (R¹V *ne*), *nec ullius* SR²d. | *e spuma* d (T *ex*). | *ramento* TVd (R *atram.*), *ramentum* Sv. | *aut tenuis* certissime corrupta censet Sill. | 13. *Centumripis* RVdΘ, *Centur.* Sv. | 15. *traluc.* SV, *transluc.* Rd edd. | 19. *Peticum* R²Vd (R¹ *Pit.*). | 23. *aviditatem invitans excitansque* I (R¹V om. *excitans*), *excitans aviditatem invitansque* SR²d. | 25. *interim* (i. e. interdum ut 8,

46. 112.; 9, 21. 54.) I, *iterum* (quod pro *interim* legitur apud Senec. ep. 48, 1.) SRTVdΘ, *ita est* edd. | 25. *garum* Θ, *in garum* Sill. | 27. *largiore* R edd., cf. 8, 151., ..*res* SVd. | *lacteque* (om. *multo*) R(V ..*toque*). | 29. *adeo ergo* Vd. | 30. *nimirum a* I (cf. 3, 42; 8, 10; 22, 119; 36, 8. 111.), *nimia* RVd, *nam ita* edd., *scommata* SPint. | *sale* R¹Vd, ..*les* SR² vet. Dal. | 33. *et interp.* R. | 34. *et auct.* Vd. | 36. *VI* S, *ut* TVΘ, *sex* R, *sex mille* d Hard. (edd. vett. *millia*). | 277. 8. *Nilo* SR² edd., *nudo* R¹Vd. | 12. 13. *deluente* R¹V. | 13. *coherent* R¹Vd. | 17. 18. *zmecticis* I, *zmeticis* R²Vd (R¹ *zmed.*), *smegtizis* T, *zmegmatis* S (vet. Dal. Hard. *sm.*) cf. Dioscor. 5, 128. | 31. *et Carteia* TVd. | 33. *Pompei* V, ..*eii* SRd. | 35. et 278. 5. *allex* V (32, 128. cum B *hallex*), *alex* SRd. | 36. *et privatim* SR² edd., om. Vd, *et* (om. *ex inutili*) R¹. | 38. *nascitur* SR² edd. | 278. 3. *castimoniarum* SRΘ, *ad cast.* Td (V *cat.*, vet. Dal. *ad superstitionum castimoniam*). | 6. *urticas maris* R²Td, *maris* (om. *urticas*) R¹V, *urticas, cammaros* Sv. | *multorum* RVd. | 6. 7. *sapores* Sd, ..*ris* R, ..*rem* V edd. | *gile* V, *cyle* d (11, 176. 177. M *gyla*, sed 11, 201. idem *gula*). | 8. *nonnulli* Vd edd. vett. | 13. *morsum* RV edd. | 22. *putrescendi tabe* I (S Murbac. *tabo*), ..*dita* (ortum e *tavevindicans*) V, ..*dito* R, ..*do* d edd. | 27. *aut melle* Sd edd. (Diosc. 5, 125. ἤ), *ac melle* RV. | 29. *quarta* Rd edd., *qua* V, *aequa* ST. | *seminis* SR²T, ..*ne* R¹Vd. | *et oleo* RVd. | 35. *etteus* RTVdΘ, sed cf. §. 84. | 37. *ac* SRd, *aut* V. | 279. 13. *mixto* RV, ..*tus* Sv. | *innoxie* STd, ..*xio* V, ..*xia* R. | *tenearum* RV, *tine.* Td edd. vett. | 15. *dolorem* R edd. | 16. *aqua* RVd edd., *patina* SΘ vet. Dal. | 20. *dixit. itaque* SGron. R²Td, *dixitque* R¹, *dixistique* V (an *dixit. utique*?). | 22. *pedum, item* SR²d, *itepedum* R¹V. | 27. *sudent* R edd. | 33. *vinculis* I (Dioscor. 5, 125. τοῖς ἐνδέσμοις), *inc* R¹, *hic* Vd Hard., *ictuum* R², *vincta* S. | 38. *zmegmatis* SV (R *szm.*, d vet. Dal. Hard. *sm.*). | 280. 1. *extenuandam* Td Hard. (R¹V ..*endam*), *extendendam* SR² Murb. | 9. *halmyrhaga* Rd, *halmyr.* S, *halmir.* V, *almyr.* vel *almir.* codd. Salm. | 10. *a qua* I, *aqua* Vd, *qua* R¹, *quod* SR² edd. | 13. *Clitis* (i. e. devexis) RVd, *Litis* S Hard. | 14. *Chalestricum* Vd (R *calest.*) Herodot. 7, 123.; Plutarch. Alex. 49. habet Χάλαιστρα, cf. § 115., *Chalastr.* Sv Plin. 4, 36. cum Strab. | 26. *modo nitrariis* I, *monstrariis* RVd,

mitrariis Sv. | *haec* SRTV, coll. 29, 124. | 27. *in* om. R¹V. | 36. *in vitro* Sill. | 281. 3. *carnibus* I, cf. §. 87. Herodot. II, 87; *carbonibus* Sv. | *quas* RVd, *quos* S, (*Ad ea quoque*) *quae* edd. | 6. *praegnatibus* I, vid. ad p. 22, 1., ..*nant.* Sv. | 10. *mollibus* SRTVdΘ (an *in collibus?*), *mol.* edd. | *colligas* RTVd, *colyc.* Sv, *scolecas* Sill. | 12. *paene* d edd., *pane* R¹V, *plene* SR² Salm. | 17. *statim* STVd, *facile* R edd. | 27. *Chalestraeo* I, cf. §. 107., *Calistreo* Vd (R² ..*traeo*), *calistraeae* R¹, *Chalastraeo* Sv. | 36. *argemas* RVdΘ. | 36. 37. *oculorum; — ..calyce: —* S, dist. I. | 37. *inungues* S Gron., *ungues* RVd. | *adiuvat* R edd., *adiuvat ad* (e dittographia) TVd, *adiuvat et* S. | 282. 1. *coluantur* I, vid. ad p. 291, 35., *conl.* Sv. | 20. *exsputa* I, *expasta* R¹TVd, *pasta* R² edd., *hausta* S vet. Dal. coll. 28, 155. | 21. *vomitione* S coll. 23, 80. | 24. *urceis* RTVΘ (cf. 28, 202. al. *potioni aquae*), *ventris* Sd edd. | 25. *nervorumve* d (RV *vel*), ..*que* Sv. | 26. *ptisana* d edd. | 30. *eius* SR² edd., *et una* R¹T V (d *una*). | *cypreo* RV, ..*rino* Sd. | 38. *podagricis* Sd, ..*gris* RV. | *solio* SBarb. codd. Gel., ..*ia* RVd. | 283. 1. *prosunt* V. | *et* S codd. Barb., om. RVd. | 7. *maribus* RVS, *in mar.* S, *e mar.* edd. | 8. *e* SR²d, *et* R¹V. | 11. *etiam* SR, om. Vd. | 14. *abscidi* V, ..*scindi* Sv. | *remittere* R¹Vd, cf. 36, 140. 157., *emitt.* SR². | 20. *penicilli;* SR²d (dist. I), ..*llis* T, ..*nis* R¹V. | *sedant* Td (R¹V ..*ante*) cf. 30, 114; 20, 169; 26, 96; *levant* SR² (Murb. ..*at*). | 21. *utilissimi* S codd. Gel., ..*me* RV (d?). | 24. 25. *mitigant*, *molliunt* Rd. | 26. *aperienda* Vd. | 29. 30. *inflammationes*, *si nec inunguitur* Rd (V *sine ciniungi.*) quae unde pependerunt ea desiderantur, *inflammationibus inponuntur* Sv. | 32. *siccaeve* I, *siccat* RV, ..*ant* Td, *secta* S codd. Barb. | 36. *eaedem* SR Murb., *eadem* Vd. | 38. *ex* RVd, *nunc ex vino et oleo*, *nunc ex* Sv. | 284. 1. *emolliunt* SV, *et molle* R, *moll.* d. | 3. *blandiri* S Murb., ..*diori* RV, ..*dioribus* d edd. | *operire* V, ..*ri* Sv. | 3. 4. *siccare* RTV², ..*ri* SV¹d. | 23. *strigilium* Sd, *strigl.* RV. | 29. *prevertemur* d, *revert.* RV. | 30. *animalia et aquatilia* SR² d² edd.

Lib. XXXII. pag. 285. 15. *sui* RVd edd., cf. 4, 23; 9, 103; 37, 136. 159., *sua* SB, cf. 6, 24. | 19. *echenais* B, vid. ad p. 311, 21., *echineis* V (R *ethin.*), *echeneis* Sv. | 23. *renitendo* SB²Td, *retin.* B¹RV edd. Isidor. origg. Schol. Lucan. | 29. et 37. *navim*

Vd². | 32. *ab Astura* d edd., *abs tura* BRV, *Astura* S. | 37. *qui* B, *qui id* d edd., *quid* RV. | 286. 9. *remoram* d edd. | 11. *adalligato eo* RVd edd. | 14. *habeant* SB²d. | 26. *visu* SB, *vis* RV, *visas* d edd. | 32. *inertior* B¹, cf. 20, 252; 31, 82; Horat. Serm. II, 4, 41; Sen. ep. 95, 25; 122, 4., *in gratior* SB²PRVd. | 34. *in* SB, om. RVd edd., vid. Sill. | 287. 8. *scaurum* B², *scarus* B¹. | 11. *erepere* S Heins. ad Ovid. (R *aerep.*), *repere* BTd, *erumpere* edd., *redire* Isid. Hisp. origg. XII, 6, 30. | 13. *rete* cf. Schneid. Gramm. II, p. 219. | 22. *si* SB, *ut* RVd edd. | 23. *discussu* B duo codd. Ovid., ..*rsu* Sv. | 24. 25. *leinias* B, sed 26. et 35, 82. *lin.* | 25. *anthiam* S edd. ex Ovid., *pithias* (*tradit eas*) B, *pithiasim* Td, *phitiasin* RV, *phitias id* P. | 26. *cultellata* ST cf. 8, 91; 9, 182., ..*to* BRd edd., ..*tu* V. | *spina* SB, *ei spina* RTVd edd. | 28. 29. *ut ... serpentibus* om. RVd. | 29. *a serpentibus* SB, *a* om. edd. | *et ping.* SB, *et* om. RVd edd. | 30. *interemi* B¹V, vid. ad p. 175, 7., .. *imi* Sv. | 32. *ad* ..*ictum* SB, *at* ..*ictu* RVd edd. | 32. 33. *quae attacta* Man. Dal., margo Vict., *quae et tacta* RV, *quae tacta* d edd., *quia tacti* B, *qui attacti* S. | 34. *est* om. RVd. | 36. *Lolligo* SB, cf. 18, 361., *milvago* PRVd edd. Isidor. Hisp. XII, 6, 36. | 288. 1. *Cotte* S coll. 5, 2. (B ..*tae*), *cocte* Rd (V ..*tae*), *acte* Θ, *Cotta* edd. | 7. *Labrayndi* BRV, vid. Wessel. ad Herod. 5, 119. (P marg. Vict. ..*aindi*, d ..*amdi*), *Labrandi* ST (edd. ..*dei*). | *fonte anguillae* SB, dist. I, *fonte anguillas hae* RTVd edd. | 10. *Myris* SR, *muris* B, *miris* V, *myrris* Td. | *Surium* S Meinek. ad Steph. Byz. p. 582. 18. | 11. *vocati* SBP, *evoc.* RVd edd. | 13. *Hieropoli* BV (sic R 5, 89; R a 5, 105; nihil enot. 2, 208; 4, 59; 5, 81.), *Hierap.* Sv. | 14. *adorantes* RV margo Vict. | 15.—p. 293, 4. *inserendis ... quantum* in 31, 131. translata sunt in RVd. | 21. *Cephallaniam* SB, ..*ania* RVd. | *et Ampelon* deleri vult Sill. | 24. *Lacedaemonii orthag.* I, ..*nii orumthag.* Rd, ..*nii orthrag.* edd., ..*ni orthag.* S, ..*niorum thag.* BVΘ. | 26.—*etiam* S, dist. I. An *etiam* ponendum est post *quibusdam*? | 27. *occurret* SB, ..*erit* RVd edd. | 31. *piscis* I, ..*ces* Sv. | 34. *comparentur* RV Θ. | *neque* B. | 38. *curatio* SRTVd (B *cur h.*), *in curatio* edd. | 289. 15. *harispices* B, *harispisces* V (R *aris.*), *haruspices* Sv. | 21. *ac* SB, *et* RVd edd. | 24. *repugnat* SBRV, ..*nant* d edd. | 26. *medetur* SBRV, ..*entur* d edd. | *Cinis eorum miscetur* Sv, dist.

I. | 33. *mustelae* S (B^2 .. *le*). | 36. *terris et in aqua* edd. | 37. *et fibris* S(RV *feb.*) | 290. 3. *sunt* SBd, *sint* RV. | 13. *moventi* B, .. *te* S. | 32. *dolori* SBd, .. *re* RV, .. *ribus* edd. | 37. *in aquis* om. B. | 37. 38. *et testudinum* SB, *in test.* V, *test.* (om. *et*) Rd edd. | 38. *pari* SB Barb., *par* RTVd. | 291. 2. *lutariae* SB^1 (B^2 .. *tor.*), *velutariae* RV. | 7. *et e* I (*ex* V), *he* B (S *hae*). | 9. *tollit* om. RVd. | *et ranarum* SB edd. vett. cf. Dioscor. 2, 97., om. RTVd Hard. | 20. *singularem* I, .. *re* RVd edd., .. *ris* S, .. *riore* B. | *efficaciorem* SV (et fort. B^1), .. *ciore* B^1R edd., .. *cive est* SB^2d. | 24. *neque est* RVd edd. | 30. *datur* ... *hemina* SB, om. Sv. | *tum* I, *cum* SB. | *vini additur* SB (edd. vett. .. *ta*), *vino addito* RTVd Hard. | 32. *et haec* SB, *haec* (om. *et*) RVd edd. | *matutino* vet. Dal., cf. 7, 181; 9, 36; 11, 30; 18, 235. 255. 310. al., .. *tina* Sv. | *vespera* SB^1Vd, .. *ere* B^2, .. *ertina* d edd. | 35. 36. *coluantur* B, *conl.* Sv, vid. ad p. 198. 35; 237, 11. 299. 5. 13. 20. | 36. *fiant* SBRV, *fiunt* d edd. | 292. 11. *et in* SB, *et* RTVd, *in* edd. | 14. *coiectae* B, vid. ad p. 136, 21., *coni.* Sv. | 21. *si* RV (d edd. post *access.*), om. SB. | 23. *liberare* SRV, .. *rari* Bd edd. | 24. *oportet* SB^2 vet. Dal. | 28. *iubeant* SB, .. *ent* RTVd edd. | 29. 30. *verrucas* SB, *et verr.* RVd edd. | 31. *incredibile dictu* IS, *incred. dictu sit* RVd (P edd. *licet incr.*), *quod incred. dictu est* B. | 293. 1. *fit* SBV, *sit* Rd edd. | 11. *aeneo* B^2. | 18. *per superna* I (coll. 25, 136. al. *per inferna*), *per speram* B^1, *per se etiam* SB^2, *ad vesperam* RVd edd. | 35. *viventis* RTVΘ. | 294. 1. *Magi* om. B. | *sunt* Vd edd. | 3. *a* SB, om. RVd edd. | *marito* SB, *a mar.* RVd edd. | 4. *nassis vel* S vet. Dal. coll. 9, 132. | 6. *abici* SB, cf. §§. 17. 51., *obiici* RVd edd. | 9. *phrynus* I (d .. *nuus*), *phryniu. cis* B, *phrynos* Sv. | 10. *iis* SP, *his* RVd edd. | 14. *oleum* BPRTVdΘ, *solium* S Barb. edd. | 17. *adalligato* STd, .. *tum* BRV edd. | 17. 18. *stimulari* SBRTVd, .. *lare* edd. | 18. *e* SBRd, *a* V edd. | 20. *isdem* B (S *iisd.*), *idem* RV, *item* Pd, *item ex* edd. | *lienem* RVd. | 21. *iecur* SBP, *cor* edd. vett., om. RTVd (Hard. sectionis initium fecit a verbo *Auxiliatur*). | 22. *Est* SBPV (R?, in edd. vett. adnectitur antecedentibus), *et* Td, om. Hard. | *colubra* SRTd (B e corr., V *colob.*) Hard., *coluber* P, *coluber est* edd. vett. | 24. *si* SB, *vel si* RVd edd. | 32. *morsu* SBR, .. *sibus* PVd edd. | 33. *et si* SB, *aut si* Td marg. Vict., *nam si* RV edd. | 295. 2. *serp. torqueri* SB,

torq. serp. RVd edd. | 6. *sed* SB, *sed et* RTVdΘ edd. | 10. *morsibus* B, ..*sum* RV, ..*su* Sv. | 12. *e lentisco* edd. (sed *oleo*), *lentisco* B[1]RVd, *lentiscinum* SB[2]. | 16. *haec* scribendum erat, ne *debet* accusativum cum infinitivo secum haberet ut *oportet*; sed vide ne quid exciderit. | 20. *e iure* SB, *iure* PRVd edd. | *sumpti* SBRVΘ, ..*to* PTd edd. | *decocti ius* Rd edd. (V .. *tius*), *decocti* (om. *ius*) SB. | 22. *adversantur. Isdem* B (edd. vett. *idem* ad hoc caput detractis verbis inde a *Peculiariter*). | 23. *diu iam* SB, edd. vett. *diviam* R (V *dev.*), cf. 25, 2., *divitum* PTd Hard. | 25. *ideo* SB edd. vett., om. RTVd Hard. | 29. *praegnatia* B[1], vid. ad p. 22, 1., ..*nantia* Sv. | 32. *variantur* SB[2], ..*atur* B[1], ..*ant* v. | 33. *Circeis* B, cf. 3, 62; 15, 119., ..*eiis* Sv. | 35. *lutosis* SB, *luto* RVd edd. | 37. *laciniosa* SBd (V ..*nosa*), ..*nioso* edd. (R ..*noso*). | 37. 38. *ambiente* Sd, ..*tem* BRV, ..*tes* Sill. | 38. *purpureos* B[2] Sill. | *crines* B Sill., *crinea* RV. | 296. 1. *calliblepharata* Brot. Sill. (B *callibr e.*, RV *callibia e.*), *calliblephara* Sd edd. | 2. *Brundisina* SB, ..*siana* Rd edd. | 8. 9. *Meduliis* I, *medullis* B, *Medulis* Sv, *edulis* Vd. | 9. *Ephesiis* S (B ..*sis*), *aethesis* V, *ethisis* d (B *aeth.*). | *Iliciensibus* B, cf. 3, 19., *licensibus* RVd, *Lucensibus* Sv. | 11. — 16. *sed his* .. *essent* vulgo non tribuuntur Muciano. | 20. *que* SB, *quoque* RVd. | 22. *destillationibus* B, *distill.* Sv. | 31. *et rubente, latiore alia vel* I (B *latiora*), *et alia rubente, latiore vel* S (VR *latiora*, R *ve*), *et latiore rubente, alia ve* edd. | 34. *iubent* Sabell. Sill. | 37. *replet* SB edd. vett., om. PRTVd Hard. | 297. 3. 4. *conputuere* S (B *pot.*, M. 13, 86 *computuisse*), ..*truere* B[2]PRTd edd. | 7. *tinguent* SB, cf. 27, 140., ..*gunt* RVd edd. | 9. *utiliter* B edd. (d ante *cum*), om. SRV. | 24. *diopetes* S edd., *diophetas* B, *diphitas* TdΘ (RV *phith.*). | 26. *mulieris* SB edd. vett., ..*erum* RTVdΘ. | 27. 28. *id agentes genas* I, *ita genas* SBd, *id agentes* RV, *itaque genas id agentes* edd. | 298. 5. *et* SBΘ, *in* RVd edd. | 6. *tetanis* SR[2]TdΘ (R[1] ..*lis*), *tertianis* B, *tecanicis* P, *tetanothris* edd. | 8. *lunae* SB, cf. 2, 56. 78; 18, 324; *ranae* PRVd edd. | 13. *bovum* B (idem 33, 7 bis *boum*). | 16. *coiectae* B[1], vid. ad p. 136, 21., *coni.* Sv. | 19. 20. *pilotrum* RVd, *silothrum* B (idem 34, 178. *silotr.*, 32, 136. *silotr.* et *psilotr.*). | 23. *thynni* SB Reines. Gron., *then* Vd, *teni* R, *cheni* P, *taeniae* edd. | 24. *iocur* SB[1], *iocon* RV, *iecur* B[2] d edd. | 27. *my-*

xona S Barb. edd., *myzyon* d, *mizyenem* B (in ind. *mies*), *miziae* R, *mytyae* V, ut videatur Plinius scripsisse *mizyen.* | 29. *peduculos* BRV (§. 89 RV; 13, 55 M.), *pediculos* STd (§. 89. B.). | 30. *et conch.* SB, *conch.* v, an scribendum est: *et cum conchylio infecta lana?* | 33. *gyari* B, *grari* RV. | 34. *leni* SB, *lento* RV, *lenta* d edd. | 299. 4. *scariphatis* SB¹ (Rd ..*fatis*, V *carifacis*), *scarificatis* R edd. (B² ..*phic.*). | 5. *coluantur* B¹V, vid. ad p. 291, 35., *conl.* Sv. | 6. *scariphari* SB, ..*fare* RVd, ..*ficari* P, ..*ficare* edd. | 6. 7. *contritus is* SB² (B¹ ..*trituris*), *conteritur is* RVd edd. | 13. *coluantur* B¹, *conl.* Sv. | 14. *Salust.* V. | 20. *colui* I, conl. Sv. | 24. *iocur* SB¹ (R *alvo curare*), *iecur* v. | 26. *marina* SB, *marina rana* RTV edd. | 27. *cetum* SB, *acetum* RV, *centum* d edd. | 29. *Graecis* SB, *a Graecis* RVd edd. | 30. *scariphant* SB (RVd ..*fant*) ..*ficant* edd. | 38. *delphini* SB¹RV, ..*num* B²Td, ..*ni iecur* P edd. | 300. 4. *coluthia* SBd Hard. (T *coll.*, R ..*ithia*), *colydia* T (V ..*dna*), *colycia* Barb. edd. vett., *colythra* ego olim coniiciebam ex Athen. III, 1. | 10. *sulpuris* B, *sulph.* Sv. | 15. 16. *lentitudo* SBPΘ Pint. Brot., *lenit.* RTVd, *crassit.* edd. vett. Hard. | 25. *sulpuris* B¹, *sulph.* Sv. | 29. *rina* B, unde coll. §. 150. coniiciebam *rhina.* | 30. 31. *faciendum id* SB, *id fac.* d edd., *id fac. id* R, *ad fac. id* V. | 31. *est* SB, *et* RVd edd. | 301. 1. *peduculi* RV, vid. ad p. 298. 29., *pedic.* BTd. | 14. *caldo* SBVΘ, *calido* Rd edd. | 21. *calda* SB, *calida* RVd edd. | 22. 23. *necatus* BRTVd. | 24. *aquae* SB, *aqua* RVd edd. | 27. *dilutis* SB, ..*ti* RVd, ..*tae* edd. | 30. *holus* SB, sed cf. 35, 189. | 34. *nec pinguibus* SB, om. v. | 36. *pituitas* SB edd. vett., ..*tam* RVdΘ Hard. | *bilemque* R edd. | 302. 7. *obesis* SB, *obesse* TVdΘ, *obsesse* R, *prodesse* edd. | *pituitaeque* SB, *que* om. RTVdΘ. | 8. *lienis* SB, *splenis* RTd edd. (V *plenis*). | 12. *scabritias, albugines* SB, om. v. | 17. *muricis* SB², ..*ces* B¹RVd edd. | *cineres* SB, ..*re* RVd edd. | 21. *carnes vero* RVd edd. | 22. *in* SB, *ex* RVd edd. | 23. *voluntati* B (edd. vett. *volunt uti*). | 24. 25. *Tethea* SBTVd, ..*ae* R edd. | 25. *haec* BRTVd, *hae* edd. | 26. *sugentia* ST vet. Dal., ..*tias* RVd, ..*tes* B edd. | 27. *eaedem* B edd. | *renium* SB, *renum* B²RVdedd. | 28. *apsinthium* SB, *abs.* Vd edd. (R *absent.*). | *seriphum* BRVdΘ, ..*phium* edd., vid. 27, 53. | 31. *dantur* d edd. | *coctum* SBRV, *decoctae* d edd. | 34. *et ex* SB, *ex* RVd

edd. | 36. *murra* I (edd. *myrrha*), *murrae* SB, (RVd *myrr.*). | *et iride* I (B[1] ..*des*), *et iridis* SB[2], *tritae* Vd (R ..*te*), *triti* P edd. | *eorum* Pd edd. | 303. 12. *sex praeclare* SB. | 14. *renum* edd. | 16. *et e* SBPT, *et* RV, *in* d edd. | 19. *donacas* S codd. Barb. edd., *donascas* RVd, *donicas* B. | 22. *marinus* BPRT, om. Vd edd. | 25. *clysterio* SBRV, *a clysteris* d, *clystere* edd. | 31. *item* R edd. | 32. *pollent* SB, *polline* PRVd edd. | 33. *coracinorum* I coll. § 127., ..*nosa* B, ..*na* RTVd, ..*ni* S Barb. edd. | 304. 7. *a* B Sill., cf. 33, 69., *e* Sv. | 16. *et cremati* d edd. | 18. *Signino* om. B. | 24. *isdem* RVd (ST *iisd.*), *idem* B, om. edd. | 27. *et ipsa* S, *et ipsa ut* B, *ipsa* RTVdΘ Hard., *supra* edd. vett. | 28. *cancri* SBTd, *cancrique* RV edd. | 29. *fluviatilis* TVd, ..*les* SBR edd. | *triti ustique* SB, *tritusque* RV, *tritus eque* Td, *triti sicque* edd. | *cineres* I, ..*re et* Sv. | 305. 1. *ad* om. B, sed vid. Sill. | 5. *roseo* Vd Hard. | 6. *alligantur* TVΘ edd. | 8. *phagri* B in ind., *pagri* BVd edd., *pagi* B. | 15. *aquaticae* I coll §. 118., *atque* SBRTV, om. d edd. | *rubeta* vet. Dal. | *si* SB, om RVd edd. | *iocur* B, *iec.* Sv. | 20. *devorare* SB, ..*ri* RV, ..*ri iubent* d edd. | 23. *inligatos* SRT (B ..*tae*), *adalligatos* Vd edd. | 24. *in* ST, om. BRVd. Vide ne Plinius scripserit: *lethargicis in lethargum vergentibus.* | *lethargo vergentes* B[2]. | 306. 5. *ex oleo ... cinere* SB, om. v. | 11. *salsamenti* SBTd, ..*ta* RV, ..*torum* (post *cinere*) edd. | 23. *ferro enim* RVd edd. (P *eminente*). | *desinente* RVd edd. | 29. 30. *inferciendum* I Sill. coll. 25, 83., *inperficiendum* (i. e. *infic.* supra scripto *fer*) BRVdΘ (T *imp.*), *iniciendum* S (marg. Vict. edd. *iniic.*). | 32. *cucurbitarum* SBR, ..*tularum* TVd edd. (Θ *circubit.*) | 307. 1. *genu* SB[2] Ambros. I. II., *genum* B[1]RTd marg. Vict., om. V, *genua* edd. | 2. *in veneni* Pint., *invenit* B, *inveniunt* PRTV, *invehunt* d Barb. edd. | 3. *sugere* BPRVd (T *sugg.*), *sugentes* S e mea coniectura, sed videtur Plinius tale quid scripsisse: *sugere quamdiu volunt non sinunt quidam, sed antequam decidant pondere.* | *rufas* SB[2], *urfas* B[1], *oras* RTVd, *ora* P edd. | 5. *suffitu* SB, *et suff.* V. | 9. *cinis ... testae* SB, om. V. | 11. *recentis* SBT, ..*tes* PRVd edd. | *salsi* BPTd, ..*sae* RV edd. | 19. *misceri* SB, ..*re* RVd. | 24. *serpant* SB, ..*unt* RVd edd. | 25. *allex* I, vid. ad p. 277, 35., *hallec* (c in corr.) B, *alex* Sv, *alpex* RV, *halpex* Td. | 27.

28. *cinis. Quidam .. melle vel* Sv, dist. I. | 28. *tantum* om. RV. | 29. *carnes* BRVd, *..ne* Sv. | 31. 308, 38. et 309, 1. *iocur* SB, *iecur* RVd edd. | 33. *allex* I, vid. ad l. 25., *hallex* B¹V (B² *..ec*), *alex* Rd edd. | 36. *tisana* BR (aliis locis etiam S, V *..ne*), *ptis.* Sv. | 38. *sanant* BRV. | *item* SB, om. PRVd edd. | *inliti fluv.* SB, *fluv. illiti* Pd edd., *fluviatiles* (om. *inliti*) RTV. | 308. 1. *muricum* SBP, *vel mur.* RTVdΘ. | *appositae* R edd. | 7. 8. *coagulum* B², *..lo* SB¹RTVd edd. | 8. *impositum* BRV, *..sito* ST, *..nitur* d edd. | 17. *dato* B. | 28. *diu* RV (Sic ex RΘ scribendum erat etiam 8, 183.; vid. ad p. 179, 15.), *divo* SB, *dio* edd. | *inferatur* SBP, *..etur* RTVdΘHard. | 31. *ostraceum* SB, *..cium* RVd edd. | 32. *vocent* SB, *..ant* RVd edd. | 37. *inlito* SR, *..tum* BVd. | 38. *Silotrum* B. | 309. 1. *cedrio* SBarb., *cedro* BTVd, *caedrum* R. | 3. *marino* om. B. | *marini leporis* B, *leporis marini* STVd(R *..no*). | 4. *lepus hic* SBV. | 5. *scillitico* SB²P, *scillito* B¹RVdΘ, *scillite* Barb. edd. | 6. *inlitum* SBP, *..to* RTVd ΘHard. | *XVI.* SBP, *VI.* RVdΘHard. | 11. *silotrum* B. | 13. *unice* IS, *invice* B, *invecta* PRVd (edd. *..tas*). | 27. *adferat* RV(d *aff.*) | 28. *echeneis* Sd codd. Barb., *aechineis* RV, *echini* B. | 32. *diopetis* Sd, *..phetis* (Rd *diuph.*) V, *..philis* B. | 37. *inliniri* V edd. | *possint* SB² vet. Dal., *..sunt* B¹, *..sit* R Vd edd. | 310. 1. *calamocnus* B², *..canus* B¹. | 13. *cuiusque* TVd. | 23. *volucris* S, sed vid. ad vol. II, pag. 68, 33. | 27. *que quae* SB, *quaeque* RVΘ (P *queq.*), *quaecunque* d edd. | 35. *drinones* SB(RVdΘ *dryn.*, P *drim.*), *dromones* edd. | 35. 36. *terrae, mari* SV(B *terra*), *mari, terrae* Rd edd. | 38. 311. 1. *alopex* SB coll. 9, 145., *alopecias* Barb. edd., *alopia* RTVd (P *..phia*, Θ *..piae*). | 1. *boca* SB¹RVd, *bocha* P, *foca* B², *box* Barb. edd. | *batia* SRV (Rd *..cia*), *batis* Barb edd. | 3. *genera* RTVd edd. vett., *..re* Hard. | *collyris* BΘ (Td marg. Vict. *..iris*), *cullyris* V, *callyris* R, *callarias* S edd., cf. 9, 61., *galarias* Gesn. | 4. *colias* SBarb. vet. Dal., *colia* B, *colla* RVd. | 9. *callionimus* V, *callaonymus* B, cf. §. 69. | 11. *chemae* SBR, *chamae* Vd edd. | *syriatae* B. | 12. *peloridum* SB(Rd *petur.*, V *poter.*), *pelorides* Barb. edd. | 13. *glycymarides* SB (edd. *..mer.*), *glycyamerides* codd. Barb., *glycyamridis* Rd (V *clyc.*) | 14. *coryphia* S coll. §. 84. (B *..phea*), *corophia* RVd. | 15. *cochloe* SR, *cochroe* B, *cochleae* V edd., *colche* d. |

pent ed. Θ. | *item* om. edd. | *helices*, *ab aliis* Schneid. (S om. *ab*, B *ab his*), *helicem balis* R (V ..*basilis*), *helicymbalis* d, *elicembales* P (edd. *melic.*). | 16. *actinophoroe* SB, ..*phorae* RdΘ Hard. (V ..*re*), ..*phon* P, *echinophorae* edd. vett. | *quibus radii cantant* S(B *canth.*), ut dubitari possit, an legendum sit: *ab his actinophoroe dicuntur quibus radii.* | *ex his* B[2] (B[1] *haec*). | 16. 17. *rotundae* SB, ..*di* RVd. | 17. *cynops*, *cammarus* Barb. (SB *cynopos*, edd. vett. *cynopus*), *cinops*, *caminarus* P, om. RTVdHard. | 18. *cynosdextia* P, ..*dextria* RVd, .c. *denti* B, an *cynodontis*? | 19. *gerriculae* SBdHard., *geric.* RTVΘ, *gracula* Barb. edd. vett. | *amplae* B, om. Sv, *Ampelusiae* Sill. | *aculeos* PRVd edd., cf. Oken Nat.-Gesch. vol. VI, p. 81., ..*eum* SB. | 20. *spectantes* PRVd edd., ..*tem* SB. | 21. *echenais* BVd (R ..*ahis*) ut B §. 2., ap. Ovid. Halieut. 99. ed. Haupt. cod. A., ..*neis* Sv ut §. 139. | 23. *forficibus* RTVdΘHard. (9, 97. RTdΘ; 11, 97. MRd), *forcip.* SB. | *fabri* BPRVd, *faber* Sv. | *zaes* PRVd (B *zais*, i. e. ζαεῖς), *zaeus* S (Hesych. ζαιός), *zeus* Barb. edd., ut 9, 68. | 24. *gonger* SVd Barb., *cong.* B, *gang.* R. | *girres* BPRTdΘ, *gerr.* Sv. | *hippos* SB, *hippus* Rd edd. (V *hypp.*). | 25. *hepar* SRVd (P ..*er*), *geraar* B. | *ictinus* S, *cotinus* V(d *chot.*, R *cat.*, P ..*nos*), *helacatenes* Barb. edd. | *iulis* IS(B *iuliis*), om. PRVd edd. | 26. 27. *lucerna*, *lelepris* I coll. Hesych., *lucerna*, *lepris* PRTdHard. (VΘ *la epris*), *lucerna . elepas* B, *lucernae*, *lepas* S, *lucernae*, *liparis* edd. vett. | 27. *larinus* SHesych. Oppian. Hal. 3, 399., ubi praeter unum codd. habent λάριμον, *larimus* RV(B *i* ex corr.), *lamyrus* d edd. | 29. *maeotis* SB, *metis* RVd, *etis* P, *meryx* Barb. edd. | 30. *murix* BRV, ..*ex* Sv. | 31. *ipse* SB, om. edd., *piae* RV(Td *pye*), an *pie*? cf. 8, 224. | 32. *tritomi* SB (V edd. ..*ni*), *triton* R, ..*to* d. | 33. *saxatilium* SdBarb., ..*liumque* BRTVΘ. | 34. *tritono* SBV(Rd ..*nio*), *tritone* Barb. edd. | 35. *phthir* SB, *phtiarum* RV(d *pti.*), *piciarius* P, *phthitarus* edd. | 36. *in Chia* I, *Chia* S, *cia* BRVd. | 38. *pinoteres* S(B *pincet.*, V *pint.*, R *pinat.*), *pinnoteres* d (edd. *rae*). | 312. 2. *squilla* SBGron., *scilla* RdHard., *scylla* edd. vett. | 3. *sorus* SBP, *horus* RVd. | 4. *scias*, *sciaena*, *sciadeus* I (SB *solas*, B *sciaenas. ciadedeus*), *sciaycies. ciaenas. ciadeus* V, *scyaicie scyena scyadeus* d (T *scyacie*), *cyacyes cyenas cyadeus* R, *sciadeus*,

sciaena edd. | *zmyrus* SB, *smyr.* edd., *myr.* Rd, *mir.* V. | 5. *solensi* B, *solem* RVd. | 6. *spondylus* edd., *sondyly* B (S ..*loe*), *spondalus* RVd. | *zmarides* SB, *smar.* codd. Bamb. edd., *maridis* RVd. | *stellae* SB, ..*lla* RVd edd. | *spongeae* S RV, ..*gae* B, ..*gia* d edd. | 7. *thynnis* SBRV, ..*nus* Td Hard., *thomus* edd. vett. | 8. *thrissa* IS (B *thry.*), *thassa* RTVdΘ Hard. | *tritomum* SRV(d *titt.*, P ..*onium*), *trimonium* R, *triton* edd. | 9. *terna* SB, *serena* PRVd, *uraea* TBarb. edd. | *Veneria* SBT, *veneriae* RVd Hard. (Θ *venar.*), *urenae* Barb. edd. vett. | 10. *adiciemus* SB, *adicimus* RV(d *addic.*). | 11. *nascentium* Haupt., ..*centia* SB, ..*cuntur* edd. | 13. *orphum* SOvid. (P *orf.*), *orphim* Bd, *orphyn* Θ, *morphym* RV. | 13. 14. *erythinum* SB Ulit. Brot., *acynum* RVdΘ(P *aci.*). | 14. *iulum* SB, *pulum* PVdΘ, *sparulum* Hard. ex Ovid. Vide ne *iulum* et *pulum* omissa una linea nata sint ex huius nominis parte *rulum.* | *chrysophryn* SGesn. ex Ovid. (B ..*ryri*), *chryso* R Vd(P ..*son*). | 15. *praeterea* BPRVd edd., om. S. | *melanurum* ISGesn., *labrum* BRVd edd. (P *lap.*). | 18. *pompilum* SBarb. ex Ovid. edd., *pompium* BRVd. | *navium* SBTd, *navigium* RV, *navigiorum* edd. | 19. *chromin* SB, ..*mium* RVd, ..*nium* Θ, *chromin*, *phycin* Gesn. hist. an. 4 p. 226., sed Sill. errorem tribuit Plinio, cf. Ovid. Hal. v. 121 sq., Aristot. h. an. 8, 30., p. 607. | *helopem quoque* RVd edd. | 21. *aestimaverint* B, *existimaverunt* RVd. | 23. *appellatur* SB, ..*tus* RTVdTHard., ..*ta* Barb. edd. vett. | *Graece* SB (d[1]..*ci*), ..*cis* RTVΘHard. (edd. vett. *a Gr.*). | *sphyraena* edd. (Barb. ..*ena*), ..*eni* B, ..*ene* S, *spurem* d, *purem* RV. | *nomini* I, ..*ne* Sv. | 24. *is, sed* S, *is ed* B, *sed* RVd edd. | 27. *latitudo* SB, *limpit.* V edd., *lippit.* PRd. | 29. *hyenam* S.

C. PLINI SECUNDI

NATURALIS HISTORIAE

LIBRI XXIII—XXXII.

C. PLINI SECUNDI
NATURALIS HISTORIAE
LIBER XXIII.

(Sect. 1.) Peracta cerealium in medendo quoque natura 1
est omniumque quae ciborum aut florum odorumve gratia
proveniunt supina tellure. non cessit his Pomona partisque
medicas et pendentibus dedit, non contenta protegere ar-
borumque umbra alere quae diximus, immo veluti indignata
plus auxili inesse his quae longius a caelo abessent quaeque
postea coepissent, primum enim homini cibum fuisse inde et
sic inducto caelum spectare pascique et nunc ex se posse sine
frugibus. (2.) ergo, Hercule, artis in primis dedit vitibus, non 2
contenta delicias etiam et odores atque unguenta omphacio
et oenanthe ac massari, quae suis locis diximus, nobili- 12, 130 sqq.
ter instruxisse. *Plurumum, inquit, homini voluptatis ex
me est, ego sucum vini, liquorem olei gigno,
ego palmas et poma totque varietates, neque ut
tellus omnia per labores, aranda tauris, terenda
areis, deinde saxis, ut — quando quantove opere?
— cibi fiant, at ex me parata omnia, nec cura la-
boranda, sed sese porrigentia ultro et, si pigeat
attingere, etiam cadentia.* certavit ipsa secum plus-
que utilitatis causa genuit etiam quam voluptatis.

(3.) Folia vitium et pampini capitis dolores inflammatio- 3
nesque corporum mitigant cum polenta, folia per se ardores
stomachi ex aqua frigida, cum farina vero hordei articularios
morbos. pampini triti et inpositi tumorem omnem siccant,
sucus eorum dysintericis infusus medetur. lacrima vitium,
quae veluti cummis est, lepras et lichenas et psoras nitro
ante praeparatas sanat. eadem cum oleo saepius pilis inlitis
psilotri effectum habet, maxumeque quam virides accensae
vites exsudant, qua et verrucae tolluntur. pampini sanguinem 4

exscreantibus et mulierum a conceptu defectioni diluti potu
prosunt. cortex vitium et folia arida volnerum sanguinem
sistunt ipsumque volnus conglutinant. vitis albae viridis
tunsae suco impetigines tolluntur. cinis sarmentorum vitium-
que et vinaceorum condylomatis et sedis vitiis medetur ex
aceto, item luxatis et ambustis et lienis tumori cum rosaceo
et ruta et aceto. item igni sacro ex vino citra oleum ad-
5 spergitur et intertrigini, et pilos absumit. dant et bibendum
cinerem sarmentorum ad lienis remedia aceto consparsum,
ita ut bini cyathi in tepida aqua bibantur utque qui biberit in
lienem iaceat. claviculae ipsae quibus repunt vites tritae ex
6 aqua potae sistunt vomitionum consuetudinem. cinis vitium
cum axungia vetere contra tumores proficit, fistulas purgat,
mox et persanat, nervorum dolores frigore ortos contractio-
nesque, contunsas vero partis cum oleo, carnis excrescentis
in ossibus cum aceto et nitro, scorpionum et canum plagas
cum oleo. corticis per se cinis combustis pilos reddit.
7 (4.) Omphacium qua fieret ratione incipientis uvae puber-
12, 130 tate in unguentorum loco docuimus. nunc ad medicinam
de eo pertinentia indicabimus. Sanat ea quae in umore sint
ulcera, ut oris, tonsillarum, genitalium. oculorum claritati
plurumum confert, scabritiae genarum ulceribusque angu-
lorum, nubeculis, ulceribus quacumque in parte manantibus,
cicatricibus marcidis, ossibus purulente limosis. mitigatur
vehementia eius melle aut passo. prodest et dysintericis,
sanguinem exscreantibus, anginis.
8 (5.) Omphacio cohaeret oenanthe quam vites silvestres fe-
12, 132 runt, dicta nobis in unguenti ratione. laudatissima in Syria,
maxume circa Antiochiae et Laodiceae montis et ex alba
vite. refrigerat, adstringit, volneribus inspergitur, stomacho
inlinitur, utilis urinae, iocineris, capitis doloribus, dysinteri-
cis, coeliacis, cholericis, contra fastidia obolo ex aceto pota.
siccat manantis capitis eruptiones, efficacissima ad vitia quae
sint in umidis — ideo et oris ulceribus — et verendis ac sede
9 cum melle et croco. alvom sistit, genarum scabritiem emendat
oculorumque lacrimationes, ex vino stomachi dissolutionem,
ex aqua frigida pota sanguinis exscreationes. cinis eius ad
collyria et ad ulcera purganda et paronychia et pterygia pro-

batur. uritur in furno donec panis percoquatur. Massaris
odoribus tantum gignitur, omniaque ea aviditas humani in-
geni nobilitavit rapere festinando.
Cap. 1. (6.) Maturescentium autem uvae vehementiores ni- 10
grae, ideo vinum ex his minus iucundum, suaviores albae, quo-
niam e tralucido facilius accipitur aer. recentes stomachum et
spiritus inflatione alvom turbant, itaque in febri damnantur
utique largiores. gravedinem enim capiti morbumque lethar-
gum faciunt. innocentiores quae decerptae diu pependere,
qua ventilatione etiam utiles fiunt stomacho aegrisque, nam
et refrigerant leviter et fastidium auferunt.
(7.) Quae in vino aut in dulci conditae fuere caput tem- 11
ptant. proxumae a pensilibus in palea servatae, nam et vina-
ceis servatae et caput et vesicam et stomachum infestant,
sistunt tamen alvom, sanguinem exscreantibus utilissimae,
quae vero in musto fuere peiorem vim etiamnum habent quam
quae in vinaceis. sapa quoque inutilis stomacho facit. salu- 12
berrimas putant medici in caelesti aqua servatas, etiamsi
minume iucundas, sed voluptatem earum in stomachi ardore
sentiri et in amaritudine oris fellisque vomitionibus et in
choleris, hydropicis cum ardore febrium aegrotantibus. at
in ollis servatae et os et stomachum et aviditatem excitant,
paulo tamen graviores existimantur fieri vinaceorum halitu.
Uvae florem in cibis si edere gallinacei, uvas non attin-
gunt.
(8.) Sarmenta earum in quibus acini fuere adstringendi 13
vim habent, efficaciora ex ollis.
(9.) Nuclei acinorum eandem vim optinent. hi sunt qui
in vino capiti dolorem faciant. tosti tritique stomacho utiles
sunt. inspergitur farina eorum polentae modo potioni et dysin-
tericis et coeliacis et dissoluto stomacho. decocto etiam eo-
rum fovere psoras et pruritum utile est.
(10.) Vinacei per se minus capiti aut vesicae nocent 14
quam nuclei, mammarum inflammationi utiles cum sale triti.
decoctum eorum veteres dysintericos et coeliacos iuvat et
potione et fotu.
(11.) Uva theriace, de qua suo loco diximus, contra 14, 117
serpentium ictus estur. pampinos quoque eius edendos cen-

sent inponendosque, vinumque et acetum ex his factum auxiliarem contra eadem vim habet.

15 (12.) Uva passa quam astaphida vocant stomachum, ventrem et interanea temptaret, nisi pro remedio in ipsis acinis nuclei essent, iis exemptis vesicae utilis habetur et tussi alba utilior, utilis et arteriae et renibus, sicut ex his passum
16 privatim e serpentibus contra haemorrhoida potens. testium inflammationi cum farina cumini aut coriandri inponuntur, item carbunculis, articulariis morbis, sine nucleis tritae cum ruta. fovere ante vino ulcera oportet. sanant epinyctidas et ceria et dysinteriam cum suis nucleis. et in oleo coctae gangraenis inlinuntur cum cortice raphani et melle. podagris et unguium mobilibus cum panace et per se ad purgandum os caputque cum pipere conmanducantur.

17 (13.) Astaphis agria sive staphis, quam uvam taminiam aliqui vocant falso, suum enim genus habet, cauliculis nigris, rectis, foliis labruscae, fert folliculos verius quam acinos, viridis, similis ciceri, in his nucleum triangulum. maturescit cum vindemia nigrescitque, cum taminiae rubentis norimus acinos sciamusque illam in apricis nasci, hanc non nisi in opacis. his nucleis ad purgationem uti non censuerim propter ancipitem strangulationem, neque ad pituitam oris siccandam,
18 quia faucis laedunt. phthiriasi caput et relicum corpus triti liberant, facilius admixta sandaraca, item pruritu et psoris. ad dentium dolores decocuntur in aceto, ad aurium vitia, rheumatismos cicatricum, ulcerum manantia. flos tritus in vino contra serpentis bibitur, semen enim abdicaverim propter nimiam vim ardoris. quidam eam pituitariam vocant. plagis serpentium utique inlinunt.

19 (14.) Labrusca quoque oenanthen fert satis dictam, quae a Graecis ampelos agria appellata, spissis et candicantibus foliis, geniculata, rimoso cortice, fert uvas rubentis cocci modo, quae cutem in facie mulierum purgant et varos, coxendicum et lumborum vitiis tunsae cum foliis et suco prosunt. radix decocta in aqua pota in vini Coi cyathis duobus umorem alvi ciet, ideo hydropicis datur. hanc potius crediderim esse
20 quam volgus uvam taminiam vocat. utuntur ea pro amuleto et ad exspiationem, ** sanguinis quoque adhibent, non ultra

gargarizationes et, ne quid devoretur, addito sale, thymo,
aceto mulso. ideo et purgationibus ancipitem putant.

(15.) Est huic similis, sed in salictis nascens. ideo dis-
tinguitur nomine, cum eosdem usus habeat, et salicastrum
vocatur. scabiem et pruriginem hominum quadripedumque
aceto mulso trita haec efficacius tollit.

(16.) Vitis alba est quam Graeci ampelon leucen, alii 21
staphylen, alii melothron, alii psilotrum, alii archezostim,
alii cedrostim, alii madon appellant. huius sarmenta longis et
exilibus internodiis geniculata scandunt. folia pampinosa ad
magnitudinem hederae dividuntur ut vitium. radix alba, gran-
dis, raphano similis initio. ex ea caules asparagi similitudine
exeunt. hi decocti in cibo alvom et urinam cient. folia et 22
caules exulcerant corpus, utique ulcerum phagedaenis et gan-
graenis tibiarumque taedio cum sale inlinuntur. semen in uva
raris acinis dependet, suco rubente, postea crocino. novere
id qui coria perficiunt, illo enim utuntur. psoris et lepris
inlinitur, lactis abundantiam facit coctum cum tritico potum-
que. radix numerosis utilitatibus nobilis contra serpentium 23
ictus trita drachmis duabus bibitur. vitia cutis in facie varos-
que et lentigines et suggillata emendat et cicatrices, eadem-
que praestat in oleo decocta. datur et comitialibus potus,
item mente conmotis aut vertigine laborantibus, drachmae
pondere cotidie anno toto. et ipsa autem largior aliquando 24
sensus turbat. illa vis praeclara quod ossa infracta extrahit
in aqua inposita ut bryonia, quare quidam hanc albam bryo-
niam vocant. alia vero nigra efficacior in eodem usu cum
melle et ture. suppurationes incipientis discutit, veteres
maturat et purgat. ciet menses et urinam. ecligma ex ea fit 25
suspiriosis et contra lateris dolores, volsis, ruptis. splenem
ternis obolis pota triginta diebus consumit. inlinitur eadem
cum fico et pterygiis digitorum. ex vino secundas feminarum
adposita trahit, et pituitam drachma pota in aqua mulsa sucus
radicis — colligi debet ante seminis maturitatem — qui inlini- 26
tos per se et cum ervo laetiore quodam colore et cutis
teneritate mangonicat, serpentis fugat. tunditur ipsa ra-
dix cum fico pingui erugatque corpus, si statim bina stadia
ambulentur, alias vitiet, nisi frigida statim abluatur. iucun-

dius hoc idem praestat nigra vitis, quoniam alba pruritum adfert.

27 (17.) Est ergo et nigra, quam proprie bryoniam vo-
cant, alii Chironiam, alii gynaecanthen aut aproniam, simi-
lem priori, praeterquam colore, huius enim nigrum esse
24 diximus. asparagos eius Diocles praetulit veris asparagis in
cibo urinae ciendae lienique minuendo. in frutectis et harun-
28 dinetis maxume nascitur. radix foris nigra, intus buxeo colore,
ossa infracta vel efficacius extrahit quam supra dicta. cete-
rum eidem peculiare est quod iumentorum cervicibus unice
medetur. aiunt, si quis villam ea cinxerit, fugere accipitres
tutasque fieri villaticas alites. eadem in iumento hominequе
flemina aut sanguinem qui se ad talos deiecerit circumligata
sanat. Et hactenus de vitium generibus.

29 (18.) Musta differentias habent naturalis has, quod sunt
candida aut nigra aut inter utrumque, aliaque ex quibus vinum
fiat, alia ex quibus passum. cura differentias innumerabilis
facit, in plenum ergo haec dixisse conveniat: Mustum omne
stomacho inutile, venis iucundum. a balneis raptim et sine
interspiratione potum necat. cantharidum naturae adversatur,
30 item serpentibus, maxume haemorrhoidi et salamandrae. ca-
pitis dolores facit, et gutturi inutile, prodest renibus, ioci-
neri et interaneis vesicae, conlevat enim ea. privatim contra
buprestim valet, contra meconium, lactis coagulationem,
cicutam, toxica, dorycnium, ex oleo potum redditumque vo-
mitionibus. ad omnia infirmius album, iucundius passi mu-
stum, et quod minorem capitis dolorem adferat.

31 (19.) Vini genera differentiasque perquam multas expo-
14, 59 sqq. suimus et fere cujusque proprietates. neque est ulla pars
difficilior tractatu aut numerosior, quippe cum sit tardum
dictu pluribus prosit an noceat. praeterea quam ancipiti
eventu potum statim auxilium fit aut venenum! etenim de
32 natura ad remedia tantum pertinente nunc loquimur. Unum
de dando eo volumen Asclepiades condidit ab eo cognomina-
tus, qui postea vero de volumine illo disseruere innumera.
nos ista Romana gravitate artiumque liberalium adpetentia
non ut medici sed ut indices salutis humanae diligenter distin-

guemus. de generibus singulis disserere inmensum et inex-
plicabile est discordibus medicorum sententiis.
(20.) Surrentinum veteres maxume probavere, sequens 33
aetas Albanum aut Falernum et deinde alia alii iniquissimo
genere decreti quod cuique gratissimum ceteris omnibus pro-
nuntiando. quod ut constarent sententiae, quota portio tamen
mortalium his generibus posset uti? iam vero nec proceres
usquam sinceris. eo venere mores ut nomina modo cellarum
veneant, statimque in lacibus vindemiae adulterentur. ergo, 34
Hercules, mirum dictu, innocentius iam est quodcumque et
ignobilius. haec tamen facere constantissime videntur quo-
rum mentionem fecimus. si quis hoc quoque discrimen exigit,
Falernum nec in novitate nec in nimia vetustate corpori sa-
lubre est. media eius aetas a XV annis incipit. in frigido
potu stomacho utile, non item in calida. diutinae tussi 35
sorbetur merum utiliter a ieiunis, item in quartanis. nullo
aeque venae excitantur. alvom sistit, corpus alit. credi-
tum est obscuritatem visus facere, nec prodesse nervis aut
vesicae. Albana nervis utiliora, stomacho minus quae sunt
dulcia, austera vel Falerno utiliora. concoctionem minus ad-
iuvant, stomachum modice inplent, at Surrentina nullo modo,
nec caput temptant, stomachi et intestinorum rheumatismos
cohibent. Caecuba iam non gignuntur.
(21.) Et quae supersunt Setina cibos concoqui cogunt. 36
virium plus Surrentino, austeritatis Albano, vehementiae
minus Falerno habent. ab his Statana non longo intervallo afue-
rint. alvo citae Signinum maxume conducere indubitatum est.
(22.) Reliqua in commune dicentur. Vino aluntur vires, 37
sanguis colosque hominum. hoc distat orbis medius et mitior
plaga a circumiectis. quantum illis feritas facit roboris, tan-
tum nobis hic sucus. lactis potus ossa alit, frugum nervos,
aquae carnis. ideo minus ruboris est in corporibus illis et
minus roboris contraque labores patientiae. vino modico 38
nervi iuvantur, copiosiore laeduntur, sic et oculi. stomachus
recreatur et adpetentia ciborum invitatur, tristitia et cura
hebetatur, urina et algor expellitur, somnus conciliatur.
praeterea vomitiones sistit, collectiones extra lanis umidis
inpositis mitigat. Asclepiades utilitatem vini aequari vix

deorum potentia posse pronuntiavit. vetus copiosiore aqua
miscetur magisque urinam expellit, minus siti resistit. dulce
minus inebriat, sed stomacho innatat, austerum facilius con-
39 coquitur. levissimum est quod celerrime inveteratur. minus
infestat nervos quod vetustate dulcescit. stomacho minus
utile est pingue, nigrum, sed corpora magis alit. tenue et
austerum minus alit, magis stomachum nutrit. celerius per
urinam transit, tanto magis capita temptat. hoc et in omni
40 alio suco semel dictum sit. vinum fumo inveteratum insa-
luberrimum. mangones ista in apothecis excogitavere, iam
et patresfamilias aetatem addunt his quae per se cariem
traxere. quo certe vocabulo satis consili dedere prisci, quo-
niam et in materiis cariem fumus erodit, at nos e diverso
fumi amaritudine vetustatem indui persuasum habemus. Quae
sunt admodum exalbida, haec vetustate salubria fiunt. quo
generosius vinum est, hoc magis vetustate crassescit et in
amaritudinem corpori minume utilem coit. condire eo aliud
minus annosum insalubre est. sua cuique vino saliva inno-
centissima, sua cuique aetas gratissima, hoc est media.

41 (23.) Corpus augere volentibus aut mollire alvom con-
ducit inter cibos bibere, contra minuentibus alvomque cohi-
bentibus sitire in edendo, postea parum bibere. vinum
ieiunos bibere novicio invento inutilissimum est curis vigo-
remque animi ad procinctum tendentibus, somno vero ac
securitatibus iamdudum hoc fuit quod Homerica illa Helena
ante cibum ministravit. sic quoque in proverbium cessit sa-
42 pientiam vino obumbrari. Vino debemus homines quod soli
animalium non sitientes bibimus. aquae potum interponere
utilissimum, itemque iugi superbibere. ebrietatem quidem
43 frigidae potus extemplo discutit. meracis potionibus per
viginti dies ante canis ortum totidemque postea suadet He-
siodus uti. merum quidem remedio est contra cicutas, cori-
andrum, aconita, viscum, meconium, argentum vivom, apis,
vespas, crabrones, phalangia, serpentium scorpionumque
ictus contraque omnia quae refrigerando nocent, privatim
contra haemorrhoidas, presteras, fungos, item contra in-
flationes rosionesque praecordiorum et quorum stomachus in
vomitiones effunditur, et si venter aut interanea rheumatis-

mum sentiant, dysintericis, sudatoribus e longa tussi, in
epiphoris meracum. cardiacis in mamma laeva merum in 44
spongea inponi prodest, ad omnia autem maxume album
inveterascens. utiliter et fovetur vino calido virilitas iumen-
tis, infuso cornu lassitudinem auferri, simias quadripedes-
que quibus digiti sunt negant crescere adsuetas meri potu.
(24.) Nunc circa aegritudines sermo de vinis erit. Sa- 45
luberrimum liberaliter genitis Campaniae quodcumque tenuis-
simum, volgo vero quod quemque maxume iuverit validum.
utilissimum omnibus sacco viribus fractis. meminerimus su-
cum esse qui fervendo viris e musto sibi fecerit. misceri
plura genera omnibus inutile. saluberrimum cui nihil in musta
additum est, meliusque, si nec vasis pix adfuit. marmore
enim et gypso aut calce condita quis non et validus expa-
verit? in primis igitur vinum marina aqua factum inutile est 46
stomacho, nervis, vesicae. resina condita frigidis stomachis
utilia existimantur, non expedire vomitionibus, sicut neque
mustum neque sapa neque passum. novicium resinatum nulli
conducit, capitis dolorem et vertigines facit, ab hoc dicta
crapula est. tussientibus et in rheumatismo nominata pro-
sunt, item coeliacis et dysintericis, mulierum mensibus. in
hoc genere rubrum nigrumve magis constringit magisque
calefacit. innocentius pice sola conditum. sed et picem me-
minisse debemus non aliud esse quam combustae resinae
fluxum. Hoc genus vini excalfacit, concoquit, purgat, pe- 47
ctori, ventri utile, item volvarum dolori, si sine febre sint,
veteri rheumatismo, exulcerationi, ruptis, convolsis, vomi-
cis, nervorum infirmitati, inflationibus, tussi, anhelationibus,
luxatis in sucida lana inpositum. ad omnia haec utilius id
quod sponte naturae suae picem resipit picatumque appella-
tur Helvetico in agro, quo tamen nimio caput temptari con-
venit. quod ad febrium valitudines attinet certum est non 48
dandum in febri nisi veteribus aegris nec nisi declinante
morbo, in acutis vero periculis nullis nisi qui manifestas re-
missiones habeant, et has noctu potius, dimidia enim pars
periculi est noctu, hoc est spe somni, bibentibus, nec a
partu abortuve nec a libidine aegrotantibus, nec in capitis
doloribus, nec quorum accessiones cum frigore extremitatum

fient, nec in febri tussientibus, nec in tremore nervorum vel doloribus faucium, aut si vis morbi circa ilia intellegatur, nec in duritia praecordiorum, venarum vehementia, neque in opisthotono, tetano, nec singultientibus, nec si cum febri
49 dyspnoea sit, minume vero oculis rigentibus et genis stantibus aut defectis gravibus, nec quorum coniventium perlucebunt oculi palpebrisve non coeuntibus, vel si dormientibus hoc idem evenit aut si cruore subfunduntur oculi, vel si lemae in oculis erunt, minume lingua fungosa, nec gravi et subinde inperfecta loquentibus, nec si urina difficile redde-tur, neque expavescentibus repente, nec spasticis aut rursus torpentibus, nec si per somnos genitura effundetur.

50 (25.) Cardiacorum morbo unicam spem hanc esse certum est. sed dandum quidam non nisi in accessione censent, alii in remissione, illi, ut sudorem coerceant, hi, quia tutius putant minuente se morbo, quam plurium sententiam esse video. dari utique non nisi in cibo debet, nec a somno, nec praecedente alio potu, hoc est utique sitienti, nec nisi in
51 desperatione suprema, et viro facilius quam feminae, seni quam iuveni, iuveni quam puero, hieme quam aestate, adsuetis potius quam expertibus. modus dandi pro vehementia vini, item mixtura aquae. volgo satis putant unum cyathum duobus aquae misceri. si dissolutio sit stomachi, dandum, si cibus non descendat.

52 (26.) Mitto vini genera quae fingi docuimus. nec fieri
14, 98 sqq. iam arbitror et supervacuum eorum usum, cum ipsis rebus ex quibus finguntur doceamus uti. et alias modum excesserat medicorum in his ostentatio, veluti e napis vinum utile esse ab armorum equitandive lassitudine praecipientium atque, ut reliqua omittamus, etiam e iunipiro. et quis satius censeat absinthite vino utendum potius quam absinthio ipso? in reliquis et palmeum capiti noxium, ventrique tantum molliendo
53 et sanguinem exscreantibus non inutile. ficticium non potest
14, 77 videri quod bion appellavimus, cum sit in eo sola pro arte festinatio. prodest stomacho dissoluto aut cibos non perficienti, praegnatibus, defectis, paralyticis, tremulis, vertigini, torminibus, ischiadicis. in pestilentia quoque ac peregrinationibus vim magnam auxiliandi habere dicitur.

(27.) Vini etiam vitium transit in remedia. Aceto summa 54 vis est in refrigerando, non tamen minor in discutiendo, ita fit ut infuso terrae spumet. dictum est saepius diceturque quotiens cum aliis prosit. per se haustum fastidia discutit, singultus cohibet, sternutamenta olfactatum. in balineis aestus arcet, si contineatur ore. quin et cum aqua bibitur multorum stomacho utiliter, gargarizatur cum eadem convalescentium et a solis ardoribus. oculis quoque illo modo saluberrimum fotu. medetur post *potas* hirudines, item 55 lepris, furfuribus, ulceribus manantibus, canis morsibus, scorpionum ictibus, scolopendrarum, muris aranei contraque omnium aculeatorum venena et pruritus, item contra multipedae morsum. calidum in spongea, adiecto sulpuris sextante sextariis tribus aut hysopi fasciculo medetur et sedis vitiis, in sanguinis fluctione post excisos calculos, et omni alia foris in spongea inpositum, intus potum cyathis binis quam acerrimum. conglobatum utique sanguinem discutit. 56 contra lichenas et bibitur et inponitur. sistit alvom et rheumatismos interaneorum infusum, item procidentia sedis volvaeque. tussim veterem inhibet et gutturis rheumatismos, orthopnoeam, dentium labefactationem. vesicae nocet nervorumque infirmitatibus. nesciere medici quantum contra aspidas polleret. nuper ab aspide calcata percussus utrem aceti ferens quotiens deposuisset sentiebat ictum, alias inlaeso similis. intellectum ibi remedium est potuque succursum. neque aliter os conluunt venena exsugentes. in totum 57 domitrix vis haec non ciborum modo est, verum et rerum plurumarum. saxa rumpit infusum quae non ruperit ignis antecedens. cibos quidem et sapores non alius magis sucus commendat aut excitat, in quo usu mitigatur usto pane aut cum vino, vel accenditur pipere ac lasere, utique sale conpescitur. non est praetereundum in eo exemplum ingens, 58 siquidem M. Agrippa supremis suis annis conflictatus gravi morbo pedum, cum dolorem eum perpeti nequiret, unius medicorum portentosa scientia ignorante divo Augusto tanti putavit usu pedum sensuque omni carere, dummodo et dolore illo careret, demersis in acetum calidum cruribus in acerrimo impetu morbi.

59 2. (28.) Acetum scillinum inveteratum magis probatur. 20, 98 sqq. prodest super ea quae diximus acescentibus cibis, — gustatu enim discutit poenam eam, — et his qui ieiuni vomant, — callum enim faucium facit ac stomachi, — odorem oris tollit, gingivas adstringit, dentis firmat, colorem meliorem praestat. tarditatem quoque aurium gargarizatione purgat et transitum auditus aperit. oculorum aciem obiter exacuit, comitialibus, melancholicis, vertiginosis, volvarum strangulationibus, percussis aut praecipitatis et ob id sanguine conglobato, nervis infirmis, renium vitiis perquam utile, cavendum exulceratis.

60 (29.) Oxymeli antiqui, ut Dieuches tradit, hoc modo temperabant: mellis minas decem, aceti veteris heminas quinque, salis marini pondo libram quadrantem, aquae [marinae] sextarios quinque pariter coquebant deciens defervescente cortina, atque ita diffundebant inveterabantque. 61 sustulit totum id Asclepiades coarguitque, — nam etiam in febribus databant, — profuisse tamen fatetur contra serpentis quas sepas vocant et contra meconium ac viscum et anginis calidum gargarizatum et auribus, oris gutturisque desideriis, quae nunc omnia oxyalme contingunt, id est sale et aceto recente, efficacius.

62 (30.) Vino cognata res sapa est musto decocto donec tertia pars supersit. ex albo hoc melius. usus contra cantharidas, buprestim, pinorum urucas quas pityocampas vocant, salamandras, contra mordentia venenata. secundas partusque emortuos trahit cum bulbis potum. Fabianus auctor est venenum esse, si quis ieiunus a balineis id bibat.

63 (31.) Consequens horum est faex sui cuiusque generis. Ergo vini faecibus tanta vis est ut descendentis in cupas enecet. experimentum demissa praebet lucerna quamdiu exstinguatur periculum denuntians. inlota miscetur medicamentis, cum iridis vero pari pondere eruptionibus pituitae inlinitur, et sicca vel madida contra phalangia et testium mammarumque inflammationi vel in quacumque parte corporis, item cum hordeacia farina et turis polline in vino cocta. 64 crematur et siccata. experimentum est legitime coctae ut refrigerata linguam tactu videatur urere. celerrime exanima-

tur non inclusa condita. crematio ei multum virium adicit.
utilissima est ad conpescendos lichenas, furfures cum fico
decocta. sic et lepris et ulceribus manantibus inponitur. fun- 65
gorum naturae contraria est pota, sed magis cruda. oculo-
rum medicamentis cocta et lota miscetur. medetur inlita et
testibus et genitalibus. in vino autem adversus strangurias
bibitur, cum exspiravit quoque, lavandis corporibus et vesti-
bus utilis. tunc usum acaciae habet.

(32.) Faex aceti pro materia acrior sit necesse est multo- 66
que magis exulceret. resistit suppurationum incrementis,
stomachum, interanea, ventrem inlita adiuvat. sistit rheu-
matismos earum partium et mulierum menses. panos discutit
nondum exulceratos et anginas, ignis sacros cum cera. mam- 67
mas lactis sui inpatientis eadem exstinguit, unguis scabros
aufert, e serpentibus contra cerastas validissima cum polenta,
cum melanthio autem contra crocodili morsus et canis. et
haec cremata ampliat viris. tunc addito lentiscino oleo inlita
una nocte rufat capillum. eadem ex aqua in linteolo adposita
volvas purgat.

(33.) Sapae faece ambusta sanantur, melius addita lanu- 68
gine harundinis, eadem faece decocta potaque tusses veteres.
decoquitur in patinis cum sale et adipe ad tumorem quoque
maxillarum et cervicum.

3. (34.) Olearum proxuma auctoritas intellegitur. folia 69
earum vehementissime adstringunt, purgant, sistunt. itaque
conmanducata inposita ulceribus medentur et capitis doloribus
inlita cum oleo, decoctum eorum cum melle iis quae medici
usserint, gingivarum inflammationibus et paronychiis sordidis-
que ulceribus et putrescentibus. cum melle sanguinis pro-
fluvium e nervosis partibus cohibet. sucus eorum carbuncu- 70
lantibus circa oculos ulceribus et pusulis procidentique pu-
pulae efficax, quapropter in collyria additur. nam et vete-
res lacrimationes sanat et genarum erosiones. exprimitur
autem sucus tunsis adfuso vino et aqua caelesti, siccatusque
in pastillos digeritur. sistit menses in lana admotus volvae,
utilis et sanie manantibus, item condylomatis, ignibus sacris
quaeque serpunt ulcera, epinyctidi.

(35.) Eosdem effectus et flos earum habet. uruntur 71

cauliculi efflorescentes, ut cinis spodi vicem praestet, vino-
que infuso iterum uritur. suppurationes et panos inlinunt
cinere eo vel foliis tunsis cum melle. oculos vero cum po-
lenta. sucus fruticis recentis accensi destillans sanat liche-
72 nas, furfures, manantia ulcera. nam lacrima quae ex arbore
ipsa destillat, Aethiopicae maxume oleae, mirari satis non
est repertos qui dentium dolores inlinendos censerent vene-
num esse praedicantes, atque etiam in oleastro quaerendum.
e radice oleae quam tenerrimae cortex derasus in mel crebro
gustatu medetur sanguinem reicientibus et suppurata extus-
sientibus. ipsius oleae cinis cum axungia tumores sanat ex-
trahitque fistulis vitia et ipsas sanat.

73 (36.) Olivae albae stomacho utiliores, ventri minus. praeclarum habent usum antequam condiantur recentes per se cibi modo devoratae. medentur enim harenosae urinae, item dentibus carnem mandendo attritis aut convolsis. nigra oliva stomacho inutilior, ventri facilior, capiti, oculis non convenit. utraque ambustis prodest trita et inlita. sed nigra conmanducatur, et protinus ex ore inposita pusulas gigni prohibet. colymbades sordida ulcera purgant, inutiles difficultatibus urinae.

74 (37.) De amurca poteramus videri satis dixisse Cato-
15, 33 sq. nem secuti, sed reddenda medicinae quoque est. gingivis
et oris ulceribus, dentium stabilitati efficacissime subvenit,
item ignibus sacris infusa et his quae serpunt. pernionibus
nigrae olivae amurca utilior, item infantibus fovendis, albae
vero mulierum volvae in lana admovetur. multo autem omnis
amurca decocta efficacior. coquitur in Cyprio vase ad cras-
situdinem mellis. usus eius cum aceto aut vino vetere aut
mulso, ut quaeque causa exigit, in curationem oris, dentium,
75 aurium, ulcerum manantium, genitalium, rhagadum. volneri-
bus in linteolis inponitur, luxatis in lana, ingens hic usus
utique inveterato medicamento, tale enim fistulas sanat. in-
funditur sedis, genitalium, volvae exulcerationi, inlinitur
vero podagris incipientibus, item articulariis morbis. si vero
cum omphacio recoquatur ad mellis crassitudinem, causarios
dentis extrahit, item iumentorum scabiem cum decocto lupi-

norum et chamaeleonte herba mire sanat. cruda amurca podagras foveri utilissimum.

4. (38.) Oleastri foliorum eadem natura. spodium e cauli- 76
culis vehementius inhibet rheumatismos. sedat et inflammationes oculorum, purgat ulcera, alienata explet, excrescentia leniter erodit siccatque et ad cicatricem perducit, cetera ut in oleis. peculiare autem quod folia decocuntur ex melle et dantur coclearibus contra sanguinis exscreationes. oleum 77
tantum acrius efficaciusque est de eo. os quoque conluitur illo ad firmitatem dentium. inponuntur folia et paronychiis et carbunculis et contra omnem collectionem cum vino, iis vero quae purganda sint cum melle. miscentur oculorum medicamentis et decoctum foliorum et sucus oleastri. utiliter et auribus instillatur cum melle vel si pus effluat. flore oleastri 78
condylomata inlinuntur et epinyctides, item cum farina hordeacea venter in rheumatismo, cum oleo capitis dolores. cutem in capite ab ossibus recedentem cauliculi decocti et cum melle inpositi conprimunt. ex oleastro maturi in cibo sumpti sistunt alvom, tosti autem et cum melle triti nomas repurgant, carbunculos rumpunt.

(39.) Olei naturam causasque abunde diximus. ad medi- 79
cinam ex olei generibus haec pertinent, utilissimum esse 15, 4 sqq.
omphacium, proxume viride, praeterea quam maxume recens nisi cum vetustissimum quaeritur, tenue, odoratum quodque non mordeat, e diverso quam cibus eligitur. omphacium prodest gingivis. si contineatur in ore, colorem dentium custodit, magis quam alibi sudores cohibet.

(40.) Oenanthino idem effectus qui rosaceo. omni autem 80
oleo mollitur corpus, vigorem et robur accipit. stomacho contrarium auget et ulcerum incrementa, faucis exasperat et venena omnia hebetat, praecipue psimithi et gypsi in aqua mulsa aut ficorum siccarum decocto potum, contra meconium ex aqua, contra cantharidas, buprestim, salamandram, pityocampas, per se potum redditumque vomitionibus contra omnia supra dicta. lassitudinum et perfrictionum refectio est. tor- 81
mina calidum potum cyathis sex, magisque ruta simul decocta pellit, item ventris animalia. solvit alvom heminae mensura cum vino et calida aqua potum aut tisanae suco, volnerariis

emplastris utile faciem purgat. bubus infusum per naris, do-
82 nec ructent, inflationem sedat. vetus autem magis excalfacit corpora magisque discutit sudores, duritias magis diffundit, lethargicis auxiliare et inclinato morbo. oculorum claritati confert aliquid cum portione mellis acapni. capitis doloribus remedium est, item ardoribus in febri cum aqua. si vetusti non sit occasio, decoquitur ut vetustatem repraesentet.

83 (41.) Oleum cicinum bibitur ad purgationes ventris cum pari caldae mensura. privatim dicitur purgare praecordia. prodest et articulorum morbis, duritiis omnibus, volvis, auribus, ambustis, cum cinere vero muricum, sedis inflammationibus, item psorae. colorem cutis commendat capillumque fertili natura evocat. semen ex quo fit nulla animans
84 attingit. ellychnia ex uva fiunt claritatis praecipuae, ex oleo lumen obscurum propter nimiam pinguitudinem. folia igni sacro inlinuntur ex aceto, per se autem recentia mammis et epiphoris, eadem decocta in vino inflammationibus cum polenta, croco, per se autem triduo inposita faciem purgant.

85 (42.) Oleum amygdalinum purgat, mollit corpora, cutem erugat, nitorem commendat, varos cum melle tollit e facie. prodest et auribus cum rosaceo et melle et mali punici tegmine decoctum, vermiculosque in his necat et gravitatem auditus discutit, sonos incertos et tinnitus, obiter capitis dolores et oculorum. medetur furunculis et a sole ustis cum cera. ulcera manantia et furfures cum vino expurgat, condylomata cum meliloto. per se vero capiti inlitum somnum adlicit.

86 (43.) Oleum laurinum utilius quo recentius quoque viridius colore. vis eius excalfactoria, et ideo paralyticis, spasticis, ischiadicis, suggillatis, capitis doloribus, inveteratis destillationibus, auribus in calyce punici calfactum inlinitur.

87 (44.) Similis et myrtei olei ratio. adstringit, indurat, medetur gingivis, dentium dolori, dysinteriae, volvae exulceratae, vesicis, ulceribus vetustis vel manantibus cum squama aeris et cera, item eruptionibus, ambustionibus. attrita sanat et furfures, rhagadas, condylomata, articulos luxatos, odorem gravem corporis. adversatur cantharidi, bupresti aliisque malis medicamentis quae exulcerando nocent.

(45.) Chamaemyrsinae sive oxymyrsinae eadem natura. 88
Cupressinum oleum eosdem effectus habet quos myrteum,
item citreum. e nuce vero iuglande quod caryinum ap- 15, 28
pellavimus alopeciis utile est et tarditati aurium infusum,
item capitis dolori inlitum, cetero iners et gravi sapore.
enimvero si quid in nucleo putridi fuerit, totus modius de-
perit. Ex Cnidio grano factum eandem vim habet quam cici- 89
num. E lentisco factum utilissimum acopo est, idemque pro-
ficeret quod rosaceum, ni durius paulo intellegeretur. utun-
tur eo et contra nimios sudores papulasque sudorum. scà-
biem iumentorum efficacissime sanat. Balaninum oleum repur-
gat varos, furunculos, lentigines, gingivas.

(46.) Cypros qualis esset et quemadmodum ex ea, fieret 90
oleum docuimus. natura eius excalfacit, emollit nervos. 12, 109
folia stomacho inlinuntur et volvae concitatae sucus quoque
eorum adponitur. folia recentia conmanducata ulceribus in
capite manantibus, item oris medentur et collectionibus,
condylomatis. decoctum foliorum ambustis et luxatis prodest. 91
ipsa rufant capillum tunsa adiecto struthei mali suco. flos
capitis dolores sedat cum aceto inlitus, item combustus in
cruda olla nomas sanat et putrescentia ulcera per se vel cum
melle. odor floris qui olet somnum facit. Adstringit gleuci-
num et refrigerat eadem ratione qua oenanthinum.

(47.) Balsaminum longe pretiosissimum omnium, ut in 92
unguentis diximus, contra omnis serpentis efficax, oculo- 12, 111
rum claritati plurumum confert, caliginem discutit, item
dyspnoeas, collectiones omnis duritiasque lenit. sanguinem
densari prohibet, ulcera purgat, auribus, capitis doloribus,
tremulis, spasticis, ruptis perquam utile. adversatur aconito
ex lacte potum, febris cum horrore venientis perunctis levi-
ores facit. utendum tamen modico, quoniam adurit augetque
vitia non servato temperamento.

(48.) Malobathri quoque naturam et genera exposuimus. 93
urinam ciet, oculorum epiphoris vino expressum utilissime 12, 129
inponitur, item frontibus dormire volentibus, efficacius, si
et nares inlinantur aut si ex aqua bibatur. oris et halitus sua-
vitatem commendat linguae subditum folium, sicut et vestium
odorem interpositum.

94 (49.) Hyoscyaminum emolliendo utile est, nervis inutile.
potum quidem cerebri motus facit. Therminum e lupinis emol-
21, 129 lit, proxumum rosaceo effectu. Narcissinum dictum est cum
suo flore. Raphaninum phthiriasis longa valitudine contra-
95 ctas tollit scabritiasque cutis in facie emendat. Sesaminum
aurium dolores sanat et ulcera quae serpunt et quae cacoethe
21, 24 vocant. Lilinum, quod et Phaselinum et Syrium vocavimus,
renibus utilissimum est sudoribusque evocandis, volvae mol-
liendae concoquendisque intus. Selgiticum nervis utile esse
15, 31 diximus, sicut herbaceum quoque, quod Iguvini circa Flami-
niam viam vendunt.

96 (50.) Elaeomeli, quod in Syria ex ipsis oleis manare
15, 32 diximus, sapore melleo, non sine nausia alvom solvit, bilem
praecipue detrahit duobus cyathis in hemina aquae datis, qui
bibere torpescunt excitanturque crebro. potores certaturi
praesumunt ex eo cyathum unum. Pissino oleo usus ad tus-
sim et quadripedum scabiem est.

97 (51.) A vitibus oleisque proxuma nobilitas palmis. in-
ebriant recentes, capitis dolorem adferunt minus siccae, nec,
quantum videtur, utiles stomacho. tussim exasperant, cor-
pus alunt. sucum decoctarum antiqui pro hydromelite dabant
aegris ad viris recreandas, sitim sedandam, in quo usu prae-
ferebant Thebaicas. sanguinem quoque exscreantibus utiles,
in cibo maxume. inlinuntur caryotae stomacho, vesicae,
ventri, intestinis cum cotoneis et cera et croco. suggillata
emendant. nuclei palmarum cremati in fictili novo cinere
loto spodi vicem efficiunt miscenturque collyriis et callible-
phara faciunt addito nardo.

98 5. (52.) Palma quae fert myrobalanum probatissima in
Aegypto, ossa non habet reliquarum modo in balanis, alvom
et menses ciet in vino austero et volnera conglutinat.

99 (53.) Palma elate sive spathe medicinae confert ger-
mina, folia, corticem. folia inponuntur praecordiis, stoma-
cho, iocineri, ulceribus quae serpunt, cicatrici repugnantia.
psoras cortex eius tener cum resina et cera sanat diebus XX.
decoquitur et ad testium vitia. capillum denigrat suffitu,
partus extrahit. datur bibendus renium vitiis et vesicae et
praecordiorum, et capiti et nervis inimicus. volvae ac ven-

tris fluctiones sistit decoctum eius. item cinis ad tormina
potus in vino albo, in volvarum vitiis efficacissimus.

6. (54.) Proxumae varietates generum medicinarum 100
quae mala habent. Ex his verna acerba et stomacho inutilia
sunt, alvom, vesicam circumagunt, nervos laedunt, cocta
meliora. Cotonea cocta suaviora, cruda tamen, dumtaxat
matura, prosunt sanguinem exscreantibus ac dysintericis,
cholericis, coeliacis. non idem possunt decocta, quoniam
amittunt constringentem illam vim suci,— inponuntur et pe- 101
ctori in febris ardoribus, — et tamen decocuntur in aqua
caelesti ad eadem quae supra scripta sunt, ad stomachi
autem dolores cruda decoctave cerati modo inponuntur.
lanugo eorum carbunculos sanat. cocta in vino et inlita cum
cera alopeciis capillum reddunt. quae ex his cruda in melle 102
conduntur alvom movent, mellis autem suavitati multum ad-
iciunt, stomachoque utilius id faciunt. quae vero in melle
cocta conduntur quidam ad stomachi vitia trita cum rosae
foliis decoctis dant pro cibo. sucus crudorum lienibus, ortho-
pnoicis, hydropicis prodest, item mammis, condylomatis,
varicibus, flos et viridis et siccus inflammationibus oculorum,
exscreationibus sanguinis, mensibus mulierum. fit sucus 103
ex illis mitis cum vino dulci tunsis, utilis coeliacis et iocineri.
decocto quoque eorum foventur, si procidant, volvae et in-
teranea. fit et oleum ex his quod melinum vocavimus, 13, 11
quotiens non fuerint in umidis nata. ideo utilissima quae ex
Sicilia veniunt, minus utilia struthia, quamvis cognata. radix
eorum circumscripta terra manu sinistra capitur, ita ut qui
id faciet dicat quare capiat et cuius causa. sic adalligata
strumis medetur.

(55.) Melimela et reliqua dulcia stomachum et ventrem 104
solvont, siticulosa, aestuosa, sed nervos non laedunt. orbi-
culata sistunt alvom et vomitiones, urinas cient. Silvestria
mala similia sunt vernis acerbis alvomque sistunt, sane in
hunc usum inmatura opus sunt.

(56.) Citrea contra venenum in vino bibuntur vel ipsa 105
vel semen. faciunt oris suavitatem, decocto eorum conluti aut
suco expresso. horum semen edendum praecipiunt in malacia

praegnatibus, ipsa vero contra infirmitatem stomachi, sed
non nisi ex aceto facile manduntur.
106 (57.) Punici mali novem genera nunc iterari super-
13, 112 vacuum. Ex his dulcia, quae apyrena alio nomine appel-
lavimus, stomacho inutilia habentur, inflationes pariunt, den-
tis gingivasque laedunt, quae vero ab his sapore proxuma
13, 113 vinosa diximus, parvom nucleum habentia, utiliora paulo
intelleguntur. alvom sistunt et stomachum, dumtaxat pauca
citraque satietatem. et haec minume danda, quamquam
omnino nulla, in febri, nec carne acinorum utili nec suco.
107 caventur aeque vomitionibus ac bilem reicientibus. uvam in
his — ac ne mustum quidem, sed protinus vinum — aperuit
natura, utrumque asperiore cortice. hic acerbis in magno
usu. volgus coria maxume perficit illo. ob id malicorium
appellant medici. urinam cieri eodem monstrant, mixtaque
galla in aceto decoctum mobilis dentis stabilire. expetitur
gravidarum malaciae, quoniam gustatu moveat infantem. di-
viditur malum caelestique aqua madescit ternis fere diebus.
haec bibitur frigida coeliacis et sanguinem exscreantibus.
108 (58.) Ex acerbo fit medicamentum quod stomatice vo-
catur, utilissimum oris vitiis, narium, aurium, oculorum ca-
ligini, pterygiis, genitalibus et his quas nomas vocant et
quae in ulceribus excrescunt. contra leporem marinum hoc
modo: acinis detracto cortice tunsis sucoque decocto ad ter-
tias, dein cum croci et aluminis scissi, murrae, mellis Attici
109 selibris. alii et hoc modo faciunt: punica acida multa tun-
duntur, sucus in cacabo novo coquitur mellis crassitudine ad
virilitatis et sedis vitia et omnia quae lycio curantur, auris
purulentas, epiphoras incipientis, rubras maculas in mani-
bus. rami punicorum serpentis fugant. cortice punici ex vino
cocti et inpositi perniones sanantur. contunsum malum ex
tribus heminis vini decoctum ad heminam tormina et taenias
pellit. punicum in olla nova, coperculo inlito, in furno ex-
ustum et contritum potumque in vino sistit alvom, discutit
tormina.
110 (59.) Primus pomi huius partus florere incipientis cyti-
nus vocatur a Graecis, mirae observationis multorum experi-
mento. si quis unum ex his solutus vinculo omni cinctus et

calciatus atque etiam anuli decerpserit duobus digitis, pollice
et quarto sinistrae manus, atque ita lustratis levi tactu oculis
in os additum devoraverit, ne dente contingat, adfirmatur
nullam oculorum imbecillitatem passurus eodem anno. iidem 111
cytini siccati tritique carnis excrescentis cohibent, gingivis
et dentibus medentur, vel si mobiles sint, decocto suco.
ipsa corpuscula trita ulceribus quae serpunt putrescuntve in-
linuntur, item oculorum inflammationi intestinorumque et
fere ad omnia quae cortices malorum. adversantur scorpio-
nibus.

(60.) Non est satis mirari curam diligentiamque prisco- 112
rum qui omnia scrutati nihil intemptatum reliquerunt. in hoc
ipso cytino flosculi sunt, antequam scilicet malum ipsum
prodeat erumpentes, quos balaustium vocari diximus. hos 13, 113
quoque ergo experti invenere scorpionibus adversari. sistunt
potu menses feminarum, sanant ulcera oris, tonsillas, uvam,
sanguinis exscreationes, ventris et stomachi solutiones, ge-
nitalia, ulcera quacumque in parte manantia. siccavere 113
etiam, ut sic quoque experirentur, inveneruntque tunsorum
farina dysintericos a morte revocari, alvom sisti. quin et
nucleos ipsos acinorum experiri non piguit. tosti tunsique
stomachum iuvant cibo aut potionibus inspersi. bibuntur ex
aqua caelesti ad sistendum alvom. radix decocta sucum emit-
tit qui taenias necat victoriati pondere. eadem discocta in
aqua quas lycium praestat utilitates.

(61.) Est et silvestre punicum a similitudine appellatum. 114
eius radices rubro cortice denari pondere ex vino potae som-
nos faciunt. semine poto aqua quae subierit cutem siccatur.
mali punici corticis fumo culices fugantur.

7. (62.) Pirorum omnium cibus etiam valentibus one- 115
rosus, aegris vini quoque modo negatur. decocta eadem mire
salubria et grata, praecipue Crustumina. quaecumque vero
cum melle decocta stomachum adiuvant. fiunt cataplasmata
e piris ad discutienda corporum vitia, et decocto eorum ad
duritias utuntur. ipsa adversantur boletis atque fungis, pel-
luntque pondere ** repugnante suco. Pirum silvestre tardis- 116
sime maturescit. conciditur suspensumque siccatur ad sisten-
dam alvom, quod et decoctum eius potu praestat. decocun-

tur et folia cum pomo ad eosdem usus. pirorum ligni cinis
contra fungos etiamnum efficacius proficit. Mala piraque iu-
mentis portatu mire gravia sunt vel pauca. remedio aiunt esse,
si prius edenda dentur aliqua aut utique ostendantur.
117 (63.) Fici sucus lacteus aceti naturam habet, itaque
coaguli modo lac contrahit. excipitur ante maturitatem pomi
et in umbra siccatur ad aperienda ulcera, cienda menstrua
adpositu cum luteo ovi aut potu cum amylo. podagris inlini-
tur cum farina Graeci feni et aceto. pilos quoque detrahit
palpebrarumque scabiem emendat, item lichenas et psoras,
118 alvom solvit. lactis ficulni natura adversatur crabronum
vesparumque et similium venenis, privatim scorpionum. idem
cum axungia verrucas tollit. folia et quae non maturuere
fici strumis inlinuntur omnibusque quae emollienda sint dis-
cutiendave. praestant hoc et per se folia. et alius usus
eorum in fricando lichene et alopeciis et quaecumque ex-
119 ulcerari opus sit. et adversus canis morsus ramorum teneri
cauliculi cuti inponuntur. iidem cum melle ulceribus quae
ceria vocantur inlinuntur. extrahunt infracta ossa cum papa-
veris silvestris foliis, canum rabiosorum morsus folio trito
ex aceto restingunt. e nigra ficu candidi cauliculi inlinuntur
furunculis, muris aranei morsibus cum cera. cinis earum
120 e foliis gangraenis consumendisque quae excrescunt. fici
maturae urinam cient, alvom solvont, sudorem movent pa-
pulasque. ob id autumno insalubres, quoniam sudantia huius
cibi opera corpora perfrigescunt. nec stomacho utiles, sed
ad breve tempus, et voci contrariae intelleguntur. novissi-
mae salubriores quam primae, medicatae vero numquam. iu-
venum viris augent, senibus meliorem valitudinem faciunt
minusque rugarum. sitim sedant, calorem refrigerant, ob
id non negandae in febribus constrictis quas stegnas vocant.
121 siccae fici stomachum laedunt, gutturi et faucibus magnifice
utiles. natura his excalfaciendi. sitim adferunt, alvom mol-
liunt, rheumatismis eius et stomacho contrariae. vesicae
semper utiles et anhelatoribus ac suspiriosis, item iocinerum,
renium, lienum vitiis. corpus et viris adiuvant, ob id ante
athletae hoc cibo pascebantur, Pythagoras exercitator pri-
122 mus ad carnis eos transtulit. recolligenti se a longa valitu-

dine utilissimae, item comitialibus et hydropicis omnibusque
quae maturanda aut discutienda sint inponuntur efficacius
calce aut nitro aut iri admixta. coctae cum hysopo pectus
purgant, pituitam, tussim veterem, cum vino autem sedem
et tumores maxillarum. ad furunculos, panos, parotidas de-
coctae inlinuntur. utile et decocto fovere earum, feminas
quoque decocto eodem cum feno Graeco. utiles sunt et pleu-
riticis et peripleumonicis cum ruta coctae et omnibus pro- 123
sunt, tibiarum ulceribus cum aeris flore, et parotidi, ptery-
giis cum punico malo, ambustis, pernionibus cum cera, hydro-
picis coctae in vino cum absinthio et farina hordeacea. ni-
tro addito manducatae alvom solvont, scorpionum ictibus cum
sale tritae inlinuntur, carbunculos extrahunt in vino coctae et
inpositae. carcinomati, si sine ulcere est, quam pinguissimam
ficum inponi paene singulare remedium est, item phagedae-
nae. cinis non ex alia arbore acrior, purgat, conglutinat, 124
replet, adstringit. bibitur et ad discutiendum sanguinem con-
cretum, item percussis, praecipitatis, ruptis, convolsis ci-
neris * * cyathis singulis aquae et olei. datur tetanicis et
spasticis, item potus vel infusus coeliacis et dysintericis. et
si quis eo cum oleo perunguatur, excalfacit. idem cum cera
et rosaceo subactus ambustis cicatricem tenuissimam obdu-
cit. lusciosos ex oleo inlinitus emendat, dentiumque vitia
crebro fricatu. produnt etiam, si quis inclinata arbore su- 125
pino ore aliquem nodum eius morsu abstulerit nullo vidente
atque cum aluta inligatum licio e collo suspenderit, strumas
et parotidas discuti. cortex tritus cum oleo ventris ulcera
sanat. crudae grossi verrucas, thymos nitro, farina additis
tollunt. spodi vicem exhibet fruticum a radice exeuntium
cinis. bis lotus adiecto psimithio digeritur in pastillos ad
ulcera oculorum et scabritiam.

(64.) Caprificus etiamnum multo efficacior fico. lactis 126
minus habet, surculo quoque eius lacte coagulatur in caseum.
exceptum id coactumque in duritiam suavitatem carnibus ad-
fert. fricatur diluto ex aceto, miscetur exulceratoriis medica-
mentis, alvom solvit, volvam cum amylo aperit, menses ciet
cum luteo ovi. podagricis cum farina Graeci feni inlinitur.
lepras, psoras, lichenas, lentigines expurgat, item venena-

127 torum ictus et canis morsus. dentium quoque dolori hic sucus adpositus in lana prodest aut in cava eorum additus. cauliculi et folia admixto ervo contra marinorum venena prosunt. adicitur et vinum. bubulas carnis additi caules magno ligni conpendio percocunt. grossi inlitae strumas et omnem collectionem emolliunt et discutiunt, aliquatenus et folia. quae mollissima sunt ex his cum aceto ulcera manantia, epi-
128 nyctidas, furfures sanant. cum melle foliis ceria sanantur et canis morsus recentes, cum vino phagedaenae. cum papaveris foliis ossa extrahunt. grossi caprifici inflationes discutiunt suffitu, — resistunt et sanguini taurino poto et psimithio et lacti coagulato potae —, item in aqua decoctae atque inlitae parotidas. cauliculi aut grossi eius quam minutissimae ad
129 scorpionum ictus e vino bibuntur. lac quoque instillatur plagae et folia inponuntur, item adversus murem araneum. cauliculorum cinis uvam faucium sedat, arboris ipsius cinis ex melle rhagadia, radix defervefacta in vino dentium dolores. hiberna caprificus in aceto cocta et trita inpetigines tollit. inlinuntur ramenta e ramo sine cortice quam
130 minutissima ad scobis modum. caprifico quoque medicinae unius miraculum additur, corticem eius intumescentem puer inpubis si defracto ramo detrahat dentibus, medullam ipsam adalligatam ante solis ortum prohibere strumas. caprificus tauros quamlibet ferocis collo eorum circumdata in tantum mirabili natura conpescit ut inmobilis praestet.

131 (65.) Herbam quoque Graeci erineon vocant reddendam in hoc loco propter gentilitatem. palmum alta est, cauliculis quinis fere, ocimi similitudine, flos candidus, semen nigrum, parvom, tritum cum Attico melle oculorum epiphoris medetur II *drachmis* cum cyathis IIII. decerpto ramo manat lacte multo dulci. herba perquam utilis aurium dolori nitri exiguo addito. folia resistunt venenis.

132 (66.) Pruni folia decocta tonsillis, gingivis, uvae prosunt in vino, decocto eo subinde conluto ore. ipsa pruna alvom molliunt, stomacho non utilissima, sed brevi momento.

(67.) Utiliora persica, sucusque eorum, etiam in vino aut in aceto, expressus. qui alius eis pomis innocentior cibus? nusquam minus odoris, suci plus, qui tamen sitim sti-

mulet. folia [eius] trita inlita haemorrhagiam sistunt. nu-
clei persicorum cum oleo et aceto capitis doloribus inli-
nuntur.
(68.) Silvestrium quidem prunorum bacae, vel e radice 133
cortex, in vino austero si decoquantur ita ut triens ex he-
mina supersit, alvom sistunt et tormina. satis est singulos
cyathos decocti sumi.
(69.) Et in his et sativis prunis est limus arborum quem
Graeci lichena appellant, rhagadiis et condylomatis mire
utilis.
(70.) Mora in Aegypto et Cypro sui generis, ut dixi- 134
mus, largo suco abundant summo cortice desquamato, al- 13, 56 sqq.
tior plaga sicca est mirabili natura. sucus adversatur vene-
nis serpentium, prodest dysintericis, discutit panos omnis-
que collectiones, volnera conglutinat, capitis dolores sedat,
item aurium. splenicis bibitur atque inlinitur et contra perfri-
ctiones. celerrime teredinem sentit. neque apud nos suco 135
minor usus. adversatur aconito et araneis in vino potus.
alvom solvit, pituitas taeniasque et similia ventris animalia
extrahit. hoc idem praestat et cortex tritus. folia tingunt
capillum cum fici nigrae et vitis corticibus simul coctis aqua
caelesti. pomi ipsius sucus alvom solvit protinus. ipsa poma
ad praesens stomacho utilia refrigerant, sitim faciunt. si non
superveniat alius cibus, intumescunt. ex inmaturis sucus
sistit alvom, veluti animalis alicuius in hac arbore observan-
dis miraculis quae in natura eius diximus. 16, 182.
(71.) Fit ex pomo panchrestos stomatice, eadem arte- 136
riace appellata, hoc modo: sextarii tres suci e pomo leni
vapore ad crassitudinem mellis rediguntur. post additur om-
phaci aridi pondus X II aut murrae X I, croci X I. haec
simul trita miscentur decocto, neque est aliud oris, arteriae,
uvae, stomachi iucundius remedium. fit et alio modo: suci
sextarii duo, mellis Attici sextarius decocuntur ut supra di-
ximus. mira sunt praeterea quae produntur: mira germina- 137
tione, priusquam folia exeant, sinistra decerpi futura poma.
ricinos Graeci vocant. hi terram si non attigere, sanguinem
sistunt adalligati, sive ex volnere fluat sive ore sive nari-
bus sive haemorrhoidis, ad hoc servantur repositi. idem 138

praestare et ramus dicitur luna plena defractus incipiens fructum habere, si terram non attigerit, privatim mulieribus adalligatus lacerto contra abundantiam mensum. hoc et quocumque tempore ab ipsis decerptum ita ut terram non attingat adalligatumque existimant praestare. folia mori trita aut arida decocta serpentium ictibus inponuntur, ad idemque potu proficitur. scorpionibus adversatur e radice corticis
139 sucus ex vino aut posca potus. reddenda est et antiquorum conpositio. sucum expressum pomi maturi inmaturique mixtum coquebant vase aereo ad mellis crassitudinem. aliqui murra adiecta et cupresso praeduratum ad solem torrebant permiscentes spatha ter die. haec erat stomatice qua et volnera ad cicatricem perducebant. alia ratio suci: siccato exprimebant pomo multum sapori opsoniorum conferentem, in medicina vero contra nomas et pectoris pituitas et ubicumque opus esset adstringi viscera. dentis quoque conluebant
140 eo. tertium genus suci foliis et radice decoctis ad ambusta ex oleo inlinenda. inponuntur et folia per se. radix per messis incisa sucum dat aptissimum dentium dolori collectionibusque et suppurationibus, alvom purgat. folia mori in urina madefacta pilum coriis detrahunt.

141 (72.) Cerasa alvom molliunt, stomacho inutilia, eadem siccata alvom sistunt, urinam cient. invenio apud auctores, si quis matutino roscida cum suis nucleis devoret, in tantum levari alvom ut pedes morbo liberentur.

(73.) Mespila exceptis setaniis, quae malo propiorem vim habent, reliqua adstringunt stomachum sistuntque alvom. item sorba sicca, nam recentia stomacho et alvo citae prosunt.

142 8. (74.) Nuces pineae quae resinam habent contunsae leviter, additis in singulas singulis sextariis aquae ad dimidium decoctae, sanguinis exscreationi medentur ita ut cyathi bini bibantur ex eo. corticis e pinu in vino decoctum contra tormina datur. nuclei nucis pineae sitim sedant et acrimoniam stomachi rosionesque et contrarios umores consistentis ibi, et infirmitatem virium roborant, renibus, vesicae utiles.
143 faucis videntur exasperare et tussim. bilem pellunt poti ex aqua aut vino aut passo aut balanorum decocto. miscetur

his contra vehementiores stomachi rosiones cucumeris semen et sucus porcillacae. item ad vesicae ulcera et renis, quoniam et urinam cient.

(75.) Amygdalae amarae radicum decoctum cutem in 144 facie corrigit coloremque hilariorem facit. nuces ipsae somnum faciunt et aviditatem, urinam et menses cient. capitis dolori inlinuntur maxumeque in febri, si ab ebrietate, in aceto et rosaceo et aquae sextario. et sanguinem sistunt cum amylo et menta, lethargicis et comitialibus prosunt. capite peruncto epinyctidas sanant, e vino vetere ulcera putrescentia, canum morsus cum melle et furfures ex facie ante fotu praeparata, item iocineris et renium dolores ex aqua potae, et saepe ex ecligmate cum resina terebinthina. calculosis et 145 difficili urinae in passo et ad purgandam cutem in aqua mulsa tritae sunt efficaces. prosunt ecligmate iocineri, tussi et colo cum elelisphaco modice addito. in melle sumitur nucis abellanae magnitudo. aiunt quinis fere praesumptis ebrietatem non sentire potores, vulpisque, si ederint eas nec contingat e vicino aquam lambere, mori. minus valent in remediis dulces, et hae tamen purgant, urinam cient. recentes stomachum inplent.

(76.) Nucibus Graecis cum absinthi semine ex aceto 146 sumptis morbus regius sanari dicitur, iisdem inlitis per se vitia sedis et privatim condylomata, item tussis et sanguinis reiectio.

(77.) Nuces iuglandis Graeci a capitis gravedine appellavere 147 etenim arborum ipsarum foliorumque virus in cerebrum penetrat, hoc minore tormento sed in cibis nuclei faciunt. sunt autem recentes iucundiores, siccae unguinosiores et stomacho inutiles, difficiles concoctu, capitis dolorem inferentes, tussientibus inimicae, vomituris ieiunis aptae, tenesmo, colo, trahunt enim pituitam. eaedem praesumptae venena hebetant, item anginam cum ruta et oleo. item adversantur cepis leniuntque earum saporem. aurium inflammationi 148 inponuntur, cum mellis exiguo et ruta mammis et luxatis, cum cepa autem et sale et melle canis hominisque morsui. putamine nucis iuglandis dens cavos inuritur. putamen combustum tritumque in oleo aut vino infantium capite per-

uncto nutrit capillum, et eo ad alopecias sic utuntur. quo
pluris nuces quis ederit hoc facilius taenias pellit. quae
perveteres sunt nuces gangraenis et carbunculis medentur,
item suggillatis, cortex iuglandium lichenum vitio et dysinte-
149 ricis, folia trita cum aceto aurium dolori. in sanctuariis
Mithridatis maxumi regis devicti Cn. Pompeius invenit pe-
culiari commentario ipsius manu conpositionem antidoti e
duabus nucibus siccis, item ficis totidem et rutae foliis vi-
ginti simul tritis, addito salis grano, et qui hoc ieiunus su-
mat nullum venenum nociturum illo die. contra rabiosi quo-
que canis morsum hi nuclei a ieiuno homine conmanducati
inlitique praesenti remedio esse dicuntur.

150 (78.) Nuces abellanae capitis dolorem faciunt et infla-
tionem stomachi, corpori et pinguitudini conferunt plus quam
sit verisimile. hae tostae et destillationi medentur, tussi
quoque veteri tritae in aqua mulsa potae. quidam adiciunt
grana piperis, alii e passo bibunt. Pistacia eosdem usus et
effectus habent quos nuclei pinei praeterque ad serpentium
ictus, sive edantur sive bibantur. Castaneae vehementer si-
stunt stomachi et ventris fluctiones, alvom cient, sanguinem
exscreantibus prosunt, carnis alunt.

151 (79.) Siliquae recentes stomacho inutiles alvom solvont.
eaedem siccatae sistunt stomachoque utiliores fiunt, urinam
cient. Syriacas in dolore stomachi ternas in aquae sextariis
decocunt quidam ad dimidium eumque sucum bibunt. Sudor
virgae corni arboris lamna candente ferrea exceptus non
contingente ligno inlitaque inde ferrugo incipientis lichenas
sanat. Arbutus sive unedo fructum fert difficilem concoctioni
et stomacho inutilem.

152 (80.) Laurus excalfactoriam naturam habet et foliis et
cortice et bacis itemque decoctum ex his, maxume foliis,
prodesse volvis et vesicis convenit. inlita vero vesparum
crabronumque et apium, item serpentium venenis resistunt,
maxume sepos, dipsadis et viperae. prosunt et mensibus
feminarum cum oleo cocta, cum polenta autem quae tenera
sunt trita ad inflammationes oculorum, cum ruta testium, cum
rosaceo capitis dolores, aut cum irino. quin et conmandu-
cata atque devorata per triduum terna liberant tussi, eadem

suspiriis trita cum melle. cortex radicis cavendus gra- 153
vidis. ipsa radix calculos rumpit, iocineri prodest tribus
obolis in vino odorato pota. folia pota vomitiones movent.
bacae menses trahunt adpositae tritae vel potae. tussim ve-
terem et orthopnoeam sanant binae detracto cortice in vino
potae, si et febris sit, ex aqua aut ecligmate ex passo aut
aqua mulsa decoctae. prosunt et phthisicis eodem modo et 154
omnibus thoracis rheumatismis. nam et concocunt pituitam et
extrahunt. adversus scorpiones quaternae ex vino bibun-
tur. epinyctidas ex oleo inlitae et lentigines et ulcera ma-
nantia et ulcera oris et furfures, cutis porriginem sucus ba-
carum emendat et phthiriasim. aurium dolori et gravitati in-
stillatur cum vino vetere et rosaceo. perunctos eo fugiunt
venenata omnia. prodest contra ictus et potus, maxume au- 155
tem eius laurus quae tenuissima habet folia. bacae cum vino
serpentibus et scorpionibus et araneis resistunt. ex oleo et
aceto inlinuntur et lieni, iocineri, gangraenis cum melle. et
in fatigatione etiam aut perfrictione suco eo perungui nitro
adiecto prodest. sunt qui celeritati partus conferre multum 156
putent radicem acetabuli mensura in aqua potam, efficacius
recentem quam aridam. quidam adversus scorpionum ictus
decem bacas dari iubent potui, item et in remedio uvae ia-
centis quadrantem pondo bacarum foliorumve decoqui in
aquae sextariis tribus ad tertias, eam calidam gargarizare et
in capitis dolore inpari numero bacas cum oleo conterere et
calfacere. Laurus Delphicae folia trita olfactaque subinde 157
pestilentiae contagia prohibent, tanto magis si et urantur.
oleum ex Delphica ad cerata acopumque, ad perfrictiones
discutiendas, nervos laxandos, lateris dolores, febris frigi-
das utile est, item ad aurium dolorem in mali punici cortice
tepefactum. folia decocta ad tertias partis aquae uvam cohi-
bent gargarizatione, potu alvi dolores intestinorumque, te-
nerrima ex his trita in vino papulas pruritusque inlita nocti-
bus. Proxume valent cetera laurus genera. laurus Alexan- 158
drina sive Idaea partus celeres facit radice pota trium de-
nariorum pondere in vini dulcis cyathis tribus, secundas
etiam pellit mensesque. eodem modo pota daphnoides sive
his nominibus quae diximus silvestris laurus prodest, al- 15,132

vom solvit vel recenti folio vel arido, drachmis tribus cum
sale in hydromelite. manducata pituitas extrahit, folium et
vomitus, stomacho inutile. sic et bacae quinae denae pur-
gationis causa sumuntur.
159 9. (81.) Myrtus sativa candida minus utilis medicinae
quam nigra. semen eius medetur sanguinem exscreantibus,
item contra fungos in vino potum. odorem oris commendat
vel pridie conmanducatum. item apud Menandrum Synaristo-
sae hoc edunt. datur et dysintericis idem denari pondere in
vino. ulcera difficilia in extremitatibus corporis sanat cum
160 vino subfervefactum. inponitur lippitudini cum polenta et
cardiacis in mamma sinistra, et contra scorpionis ictum in
mero, et ad vesicae vitia, capitis dolores, aegilopas, ante-
quam suppurent, item tumoribus, exemptisque nucleis in
vino vetere tritum eruptionibus pituitae. sucus feminis al-
vom sistit, urinam ciet. ad eruptiones pusularum pituitae-
que cum cerato inlinitur, et contra phalangia, capillum de-
161 nigrat. lenius suco oleum est ex eadem myrto, lenius et
vinum, quo numquam inebriantur. inveteratum sistit alvom
et stomachum, tormina sanat, fastidium abigit. foliorum
arentium farina sudores cohibet inspersa vel in febri, utilis
et coeliacis, procidentiae volvarum, sedis vitiis, ulceribus
manantibus, igni sacro fotu, capillis fluentibus, furfuribus,
162 item aliis eruptionibus, ambustis. additur in medicamenta
quae liparas vocant eadem de causa qua oleum ex his effica-
cissimum ad ea quae in umore sunt, tamquam in ore et volva.
folia ipsa fungis adversantur trita ex vino, cum cera vero
articulariis morbis et collectionibus. eadem in vino decocta
dysintericis et hydropicis potui dantur. siccantur in farinam
163 quae inspergitur ulceribus aut haemorrhagiae. purgant et
lentigines, pterygia et paronychias et epinyctidas, condylo-
mata, testis, taetra ulcera, item ambusta cum cerato. ad au-
ris purulentas et foliis crematis utuntur et suco et decocto.
comburuntur et in antidota, item cauliculi flore decerpti, in
fictili novo operto cremati in furno, dein triti ex vino. et
ambustis foliorum cinis medetur. inguen ne intumescat ex
ulcere, satis est surculum tantum myrti habere secum nec
ferro nec terra contactum.

(82.) Myrtidanum diximus quomodo fieret. volvae prod- 164
est adpositu, fotu et inlitu, multo efficacius et cortice et 14, 104.
folio et semine. Exprimitur et foliis sucus mollissimis in pila
tunsis, adfuso paulatim vino austero, alias aqua caelesti, at-
que etiam expresso utuntur ad oris, sedis ulcera, volvae et
ventris, capillorum nigritiam, alarum perfusiones, purgatio-
nes lentiginum et ubi constringendum aliquid est.

(83.) Myrtus silvestris, sive oxymyrsine sive chamae- 165
myrsine, bacis rubentibus et brevitate a sativa distat. radix
eius in honore est, decocta vino ad renium dolores pota et
difficili urinae praecipueque crassae et graveolenti, morbo
regio, et volvarum purgationi trita cum vino, cauliculi quo-
que incipientes asparagorum modo in cibo sumpti et in ci-
nere cocti. semen cum vino potum aut oleo et aceto calcu- 166
los frangit, item in aceto et rosaceo tritum capitis dolores
sedat, et potum morbum regium. Castor oxymyrsinen myrti
foliis acutis, ex qua fiunt ruri scopae, ruscum vocavit, ad
eosdem usus. Et hactenus habent se medicinae urbanarum
arborum, transeamus ad silvestris.

C. PLINI SECUNDI
NATURALIS HISTORIAE
LIBER XXIIII.

Cap. 1. (Sect. 1.) Ne silvae quidem horridiorque naturae 1
facies medicinis carent, sacra illa parente rerum omnium nus-
quam non remedia disponente homini, ut medicina fieret
etiam solitudo ipsa, sed ad singula illius discordiae atque
concordiae miraculis occursantibus. quercus et olea tam
pertinaci odio dissident ut altera in alterius scrobe depactae
moriantur, quercus vero et iuxta nucem iuglandem. perni-

cialia et brassicae cum vite odia, ipsum olus quo vitis fuga-
2 tur adversum cyclamino et origano arescit. quin et annosas
iam et quae sternantur arbores difficilius caedi, celerius ina-
rescere tradunt, si prius manu quam ferro attingantur. po-
morum onera a iumentis statim sentiri ac, nisi prius osten-
dantur his, quamvis pauca portent, sudare ilico. ferulae asi-
nis gratissimo sunt in pabulo, ceteris vero iumentis prae-
sentaneo veneno, qua de causa id animal Libero patri adsigna-
3 tur cui et ferula. Surdis etiam rerum sua cuique sunt venena
ac minumis quoque. philyra coci et polline nimium salem
cibis eximunt, praedulcium fastidium sal temperat. nitrosae
aut amarae aquae polenta addita mitigantur, ut intra duas
horas bibi possint, qua de causa et in saccos vinarios ad-
ditur polenta. similis vis Rhodiae cretae et argillae nostrati.
Concordia valent, cum pix oleo extrahitur, quando utrum-
que pinguis naturae est. oleum solum calci miscetur, quando
utrumque aquas odit. cummis aceto facilius eluitur, atra-
mentum aqua, innumera praeterea alia quae suis locis di-
4 centur adsidue. Hinc nata medicina. haec sola naturae pla-
cuerat esse remedia parata volgo, inventu facilia ac sine
inpendio et quibus vivimus. postea fraudes hominum et
ingeniorum capturae officinas invenere istas in quibus sua
cuique homini venalis promittitur vita. statim conpositiones
5 et mixturae inexplicabiles decantantur, Arabia atque India
in medio aestimantur, ulcerique parvo medicina a Rubro
mari inputatur, cum remedia vera cotidie pauperrimus quis-
que cenet. nam si ex horto petantur, aut herba vel frutex
quaeratur, nulla artium vilior fiat. ita est profecto, magni-
tudo populi perdidit ritus, vincendoque victi sumus. pare-
mus externis, et una artium imperatoribus quoque impera-
verunt. verum de his alias plura.
6 2. (2.) Loton herbam itemque Aegyptiam eodem nomine
18, 104 sqq. alias et Syrticam arborem diximus suis locis. haec lotos,
quae faba Graeca appellatur a nostris, alvom bacis sistit. ra-
menta ligni decocta in vino prosunt dysintericis, menstruis,
vertigini, comitialibus, cohibent et capillum. mirum his ra-
mentis nihil esse amarius fructuque dulcius. fit et e scobe
eius medicamentum ex aqua myrti decocta, subacta et divisa

in pastillos, dysintericis utilissimum pondere victoriati cum
aqua cyathis tribus.
3. (3.) Glans intrita duritias quas cacoethe vocant cum 7
salsa axungia sanat. vehementiores iligna et in omnibus
cortex ipse corticique tunica subiecta. haec decocta iu-
vat coeliacos. dysintericis et inlinitur vel ipsa glans. ea-
dem resistit serpentium ictibus, rheumatismis, suppuratio-
nibus. folia et bacae vel cortex vel sucus decocti prosunt
contra toxica. cortex inlinitur decoctus lacte vaccino ser-
pentis plagae, datur et ex vino dysintericis. eadem et
ilici vis.
4. (4.) Coccum ilicis volneribus recentibus ex aceto in- 8
ponitur, epiphoris ex aqua, oculis subfusis sanguine instil-
latum. est autem genus ex eo in Africa fere et Asia nascens,
celerrime in vermis subtilis se mutans, quod ideo scolecion
vocant inprobantque. principalia eius genera diximus. 16, 32
(5.) Nec pauciora gallae genera fecimus, solidam per- 9
foratam, item albam nigram, maiorem minorem. vis omni- 16, 26
um similis, optuma Commagena. excrescentia in corpore
tollunt, prosunt gingivis, uvae, oris exulcerationi. crematae
et vino exstinctae coeliacis, dysintericis inlinuntur, parony-
chiis ex melle, et unguibus scabris, pterygiis, ulceribus
manantibus, condylomatis, volneribus quae phagedaenica
vocantur. in vino autem decoctae auribus instillantur, oculis
inlinuntur, adversus eruptiones, panos cum aceto. nucleus 10
conmanducatus dentium dolorem sedat, item intertrigines
et ambusta. inmaturae ex his ex aceto potae lienem consu-
munt. eaedem crematae et aceto salso exstinctae menses
sistunt volvasque procidentis fotu. omnis capillos denigrat.
(6.) Viscum e robore praecipuum diximus haberi, et 11
quo conficeretur modo. quidam contunsum in aqua deco- 16, 30 245
cunt, donec nihil innatet. quidam conmanducantes acinos
exspuunt cortices. optumum quod sine cortice quodque le-
vissimum, extra fulvom, intus porraceum. nihil est gluti-
nosius. emollit, discutit tumores, siccat strumas. cum re-
sina et cera panos mitigat omnis generis. quidam et galba- 12
num adiciunt pari pondere singulorum, eoque modo et ad
volnera utuntur. unguium scabritias expolit, si septenis die-

bus solvantur nitroque conluantur. quidam id religione efficacius fieri putant prima luna collectum e robore sine ferro, si terram non attingat, comitialibus mederi, conceptum feminarum adiuvare, si omnino secum habeant. ulcera conmanducato inpositoque efficacissime sanari.

13 (7.) Roboris pilulae **, ex adipe vero ursino alopecias capillo replent. Cerri folia et cortex et glans siccat collectiones suppurationesque, fluctiones sistit. torpentis membrorum partis conroborat decoctum eius fotu, cui et insidere expedit siccandis adstringendisve partibus. radix cerri adversatur scorpionibus.

(8.) Suberis cortex tritus ex aqua calida potus sanguinem fluentem ex utralibet parte sistit. eiusdem cinis ex vino calido sanguinem exscreantibus magnopere laudatur.

14 5. (9.) Fagi folia manducantur in gingivarum labiorumque vitiis. calculis glandis fagineae cinis inlinitur, item cum melle alopeciis.

15 (10.) Cupressi folia trita serpentium ictibus inponuntur, et capiti cum polenta, si a sole doleat, item ramiti, qua de causa et bibuntur. testium quoque tumori cum cera inlinuntur, capillum denigrant ex aceto. eadem trita cum duabus partibus panis mollis, e vino Amineo subacta pedum ac nervorum dolores sedant. pilulae adversus serpentium ictus bibuntur, aut si eiciatur sanguis, collectionibus inlinuntur. ramiti quoque tenerae tunsae cum axungia et lomento prosunt. bibuntur ex eadem causa. parotidi et strumae cum fa-
16 rina inponuntur. exprimitur sucus tunsis cum semine qui mixtus oleo caliginem oculorum aufert. item victoriati pondere in vino potus inlitusque cum fico sicca pingui, exemptis granis, vitia testium sanat, tumores discutit et cum fermento strumas. radix cum foliis trita potaque vesicae et stranguriae medetur, et contra phalangia. ramenta pota menses cient, scorpionum ictibus adversantur.

17 (11.) Cedrus magna, quam cedrelaten vocant, dat picem quae cedria vocatur, dentium doloribus utilissimam. frangit enim eos et extrahit, dolores sedat. cedri sucus ex
16, 52 ea quomodo fieret diximus, magni ad volumina usus, ni capiti dolorem inferret. defuncta corpora incorrupta aevis

servat, viventia corrumpit, mira differentia, cum vitam au-
ferat spirantibus defunctisque pro vita sit. vestis quoque
corrumpit et animalia necat. ob haec non censeam in angi- 18
nis hoc remedio utendum neque in cruditatibus, quod suasere
aliqui, gustu. dentis quoque conluere ex aceto in dolore
timuerim vel gravitati aut vermibus aurium instillare. por-
tentum est quod tradunt abortivum fieri in venere ante per-
fusa virilitate. phthiriasis perunguere eo non dubitaverim,
item porrigines. suadent et contra venenum leporis marini
bibere in passo, facilius in elephantiasi inlinatur. et ulcera 19
sordida et excrescentia in iis auctores quidam et oculorum
albugines caliginesque inunxere eo et contra pulmonis ul-
cera cyathum eius sorberi iusserunt, item adversus taenias.
fit ex eo et oleum quod pisselaeon vocant, vehementioris
ad omnia eadem usus. cedri scobe serpentis fugari certum
est, item bacis tritis cum oleo si qui perunguantur.

(12.) Cedrides, hoc est fructus cedri, tussim sanant, 20
urinam cient, alvom sistunt, utiles ruptis, convolsis, spasti-
cis, stranguriae, volvis, ad antidota contra lepores marinos
eademque quae supra, collectionibus inflammationibusque. 18

(13.) De galbano diximus. neque umidum neque aridum 21
probatur, et quale docuimus per se bibitur ad tussim ve- 12, 126
terem, suspiria, rupta, convolsa. inponitur ischiadicis, la-
teris doloribus, panis, furunculis, corpori ab ossibus rece-
denti, strumis, articulorum nodis, dentium quoque dolori-
bus. inlinitur et cum melle capitis ulceribus. purulentis in-
funditur auribus cum rosaceo aut nardo. odore comitiali-
bus subvenit, et volva strangulante vel in stomachi defectu.
abortus non exeuntis trahit adpositu vel suffitu, item ramo 22
hellebori circumlitum atque subiectum. serpentis nidore
urentium fugari diximus. fugiunt et perunctos galbano. 12, 126
medetur et a scorpione percussis. bibitur et in difficili partu
fabae magnitudine in cyatho vini, volvasque conversas cor-
rigit, cum murra autem et vino mortuos partus extrahit.
adversatur et venenis, maxume toxicis, cum murra et vino.
serpentis oleo et spondylio mixto tactu necat. nocere uri-
nae existimatur.

6. (14.) Similis hammoniaci natura atque lacrimae pro- 23

12, 107 bandae, ut diximus, mollit, calefacit, discutit, dissolvit,
claritati visus in collyriis convenit, pruritum, cicatrices, al-
bugines oculorum tollit, dentium dolores sedat, efficacius ac-
censum. prodest dyspnoicis, pleuriticis, pulmonibus, vesi-
cis, urinae cruentae, lieni, ischiadicis potum, — sic et al-
vom solvit, — articulis et podagrae cum pari pondere picis aut
cerae et rosaceo coctum. maturat panos, extrahit clavos
cum melle, — sic et duritias emollit, — lieni cum aceto et
cera Cypria vel rosaceo efficacissime inponitur. lassitudines
perungui cum aceto et oleo exiguoque nitro utile.

24 (15.) Et styracis naturam in peregrinis arboribus expo-
12, 124 suimus. placet praeter illa quae diximus maxume pinguis,
purus, albicantibus fragmentis. medetur tussi, faucibus, pe-
ctoris vitiis, volvae praeclusae duritieve laboranti, ciet men-
ses potu adposituque, alvom mollit. invenio potu modico
tristitiam animi resolvi, largiore contrahi. sonitus aurium
emendat infusum, strumas inlitum nervorumque nodos. ad-
versatur venenis quae frigore nocent, ideo et cicutae.

25 (16.) Spondylium una demonstratum infunditur capiti-
12, 128 bus phreneticorum et lethargicorum, item capitis dolori-
bus longis. cum oleo vetere bibitur et in iocinerum vitiis,
morbo regio, comitialibus, orthopnoicis, volvarum strangu-
latione, quibus et suffitu prodest. alvom mollit. inlinitur
26 ulceribus quae serpunt cum ruta. flos auribus purulentis ef-
ficaciter infunditur, sed sucus, cum exprimitur, integendus
est, quoniam mire adpetitur a muscis et similibus. radix
derasa et in fistulas coniecta callum earum erodit. auribus
quoque instillatur cum suco. datur et ipsa contra morbum
regium et in iocineris vitio et volvarum. capillos crispos
facit peruncto capite.

27 (17.) Sphagnos sive sphacos sive bryon et in Gallia, ut
12, 108 indicavimus, nascitur, volvis decocto insidentium utilis,
item genibus et feminum tumoribus mixtus nasturtio et aquae
salsae tritus. cum vino autem et resina sicca potus urinam
pellit celerrime. hydropicos inanit cum vino et iunipiris tri-
tus ac potus.

(18.) Terebinthi folia et radix collectionibus inponun-
tur. decoctum eorum stomachum firmat. semen in capitis

dolore bibitur in vino et contra difficultatem urinae, ventrem leniter emollit, venerem excitat.

(19.) Piceae et laricis folia ** trita et in aceto decocta 28
dentium dolori. prodest cinis corticum intertrigini et ambustis. potus alvom sistit, urinam movet, suffitu volvas corrigit. piceae folia privatim iocineri utilia sunt drachmae pondere in aqua mulsa pota. silvas eas dumtaxat quae picis resinaeque gratia radantur utilissimas esse phthisicis aut qui longa aegritudine non recolligant viris satis constat, et illum caeli aera plus ita quam navigationem Aegyptiam proficere, plus quam lactis herbidos per montium aestiva potus.

(20.) Chamaepitys Latine abiga vocatur propter abor- 29
tus, ab aliis tus terrae, cubitalibus ramis, flore pinus et odore. altera brevior et incurvae similis. tertia eodem odore et ideo nomine quoque, parvola, cauliculo digitali, foliis scabris, exilibus, albis, in petris nascens, omnes herbae, sed propter cognationem nominis non differendae. prosunt adversus scorpionum ictus, item iocineri inlitae cum palmis aut cotoneis, renibus et vesicae decoctum earum cum farina
hordeacea. morbo quoque regio et urinae difficultatibus ex 30
aqua decoctae bibuntur. Novissima contra serpentis valet cum melle. sic et adpositu volvas purgat. sanguinem densatum extrahit pota. sudores facit perunctis ea, peculiariter renibus utilis. fiunt ex ea et hydropicis pilulae cum fico alvom trahentes. lumborum dolorem victoriati pondere in vino finit et tussim recentem. mortuos partus ex aceto cocta et pota eicere protinus dicitur.

(21.) Cum honore et pityusa simili de causa dicetur, 31
quam quidam in tithymali genere numerant. frutex est similis piceae, flore parvo purpureo. bilem et pituitam per alvom detrahit radix decocti hemina aut seminis lingula in balanis. folia in aceto decocta furfures cutis emendant, mammas quoque mixto rutae decocto et tormina et serpentium ictus et in totum collectiones incipientis.

(22.) Resinam supra dictis arboribus gigni docuimus et 32
genera eius et nationes in ratione vini, ac postea in arbo- 14, 122 16, 38
ribus. summae species duae, sicca et liquida. sicca e pinu et picea fit, liquida terebintho, larice, lentisco, cupresso.

33 nam et hae ferunt in Asia ac Syria. falluntur qui eandem
putant esse e picea atque larice. picea enim pinguem et turis
modo sucosam fundit, larix gracilem ac mellei liquoris, virus
redolentem. medici liquida raro utuntur et in ovo fere e la-
rice propter tussim ulceraque viscerum, nec pinea magno-
34 pere in usu, ceteris non nisi coctis. et coquendi genera
16, 34 satis demonstravimus. In arborum differentia placet tere-
binthina, odoratissima atque levissima, nationum Cypria et
Syriaca, utraque mellis Attici colore, sed Cypria carnosior
sicciorque. in sicco genere quaerunt ut sit candida, pura,
perlucida, in omni autem ut montana potius quam cam-
pestris, item aquilonia potius quam ab alio vento. re-
solvitur resina ad volnerum usus et malagmata oleo, in
35 potiones amygdalis amaris. natura in medendo contrahere
volnera, purgare, discutere collectiones, item pectoris vi-
tia, [terebinthina] inlinitur eadem calida membrorum do-
loribus spatiatisque in sole avellitur, et totis corporibus
mangonum maxume cura ad gracilitatem emendandam spatiis
ita laxantium cutem per singula membra capacioraque cibo-
36 rum facienda corpora. Proxumum locum optinet e lentisco.
inest ei vis adstringendi, movet et ante ceteras urinam. re-
liquae ventrem molliunt, cruda concocunt, tussim veterem
sedant, volvae onera extrahunt etiam suffitae. privatim ad-
versantur visco, panos et similia cum sebo taurino et melle
sanant. palpebras lentiscina commodissime replicat, fractis
quoque utilissima et auribus purulentis, item in pruritu ge-
nitalium. pinea capitis volneribus optume medetur.
37 7. (23.) Pix quoque unde et quibus conficeretur modis
14, 122 sqq. indicavimus, et eius duo genera, spissum liquidumque.
spissarum utilissima medicinae Bruttia, quoniam pinguissima
et resinosissima utrasque praebet utilitates, ob id magis ru-
tila quam ceterae. id enim quod in hoc adiciunt, e mascula
38 arbore meliorem esse, non arbitror posse intellegi. Picis
natura excalfacit, explet, adversatur privatim cerastae mor-
sibus cum polenta, item anginae cum melle, destillationibus
et sternumentis a pituita. auribus infunditur cum rosaceo,
inlinitur cum cera. sanat lichenas, alvom solvit, exscreatio-
nes pectoris adiuvat ecligmate aut inlitis tonsillis cum melle.

sic et ulcera purgat, explet. cum uva passa et axungia carbunculos purgat et putrescentia ulcera, quae vero serpunt cum pineo cortice aut sulpure. phthisicis etiam cyathi mensura 39 quidam dederunt et contra veterem tussim. rhagadas sedis et pedum panosque et unguis scabros emendat, volvae duritias et conversiones odore, item lethargicos, strumas cum farina hordeacea et pueri inpubis urina decocta ad suppurationem perducit. et ad alopecias sicca pice utuntur, ad mulierum mammas Bruttia ex vino subfervefacta cum polline farraceo quam calidissimis inpositis.

(24.) Liquida pix oleumque quod pisselaeon vocant 40 quemadmodum fieret diximus. quidam iterum decocunt et 16, 52 vocant palimpissam. liquida anginae perunguntur intus et uva. aurium dolores, claritatem oculorum, oris circumlitiones, suspiriosas volvas, tussim veterem et crebras exscreationes pectoris, spasmos, tremores, opisthotonos, paralysis, nervorum dolores, ** praestantissimum ad canum et iumentorum scabiem.

(25.) Est et pissasphaltos mixta bitumini pice naturali- 41 ter ex Apolloniatarum agro. quidam ipsi miscent praecipuum ad scabiem pecorum remedium aut si fetus mammas laeserit matrum. optumum ex eo quod cum fervet innatat.

(26.) Zopissam eradi navibus diximus cera marino sale 16, 56 macerata. optuma haec a tirocinio navium. additur autem in malagmata ad discutiendas collectiones.

(27.) Taeda decocta in aceto dentium dolores efficaciter conluunt.

(28.) Lentisci ex arbore et semen et cortex et lacrima 42 urinam cient, alvom sistunt. decoctum eorum ulcera quae serpunt fotu. inlinitur in umidis et igni sacro, gingivas conluit. folia dentibus dolore atteruntur, mobiles decocto conluuntur, capillum tinguit. lacrima sedis vitiis prodest, cum quid siccari excalfierive opus sit. decoctum et e lacrima stomacho utile, ructum et urinam movens, quod et capitis doloribus cum polenta inlinitur. folia tenera oculis inflammatis inlinuntur. mastiche lentisci replicandis palpebris et 43 ad extendendam cutem in facie et zmegmata adhibetur, et sanguinem reicientibus, tussi veteri, et ad omnia quae *aca-*

ciae vis. medetur et attritis partibus sive oleo e semine eius
facto ceraeque mixto, sive foliis ex oleo decoctis, sive cum
aqua virilia foveantur. scio Democratem medicum in valitu-
dine Considiae M. Servili consularis filiae omnem curationem
austeram recusantis diu efficaciter usum lacte caprarum quas
lentisco pascebat.

44 8. (29.) Platani adversantur vespertilionibus, pilulae ea-
rum in vino potae denariorum IIII pondere omnibus serpen-
tium et scorpionum venenis, item ambustis. tunsae autem
cum aceto acri magisque scillite sanguinem omnem sistunt et
lentiginem et carcinomata malandriasque veteres addito melle
45 emendant. folia autem et cortex inlinuntur collectionibus et
suppurationibus, et decoctum eorum, corticis autem in aceto
dentium remedium est, foliorum tenerrima in vino albo de-
cocta oculorum. lanugo foliorum et auribus et oculis inuti-
lis. cinis pilularum sanat ambusta igni vel frigore. cortex e
vino scorpionum ictus restinguit.

46 (30.) Fraxinus quam vim adversus serpentis haberet
16, 64 indicavimus. semen foliis eius inest, quae medentur ioci-
neris, laterum doloribus in vino, aquam quae subit cutem
extrahunt. corpus obesum levant onere sensim ad maciem
reducentia, iisdem foliis cum vino tritis ad virium portio-
nem, ita ut puero quinque folia tribus cyathis diluantur, ro-
bustioribus septem folia quinis vini. non omittendum ra-
menta eius et scobem a quibusdam cavenda praedici.

(31.) Aceris radix contunsa e vino iocineris doloribus
efficacissime inponitur.

47 (32.) Populi albae uvarum in unguentis usum exposui-
12, 132 mus. cortex potus ischiadicis, stranguriae prodest, folio-
rum sucus calidus aurium dolori. virgam populi in manu te-
nentibus intertrigo non metuatur. populus nigra efficacis-
sima habetur quae in Creta nascitur, comitialibus semen ex
aceto. fundit illa et resinam exiguam, qua utuntur ad mala-
gmata. folia podagris in aceto decocta inponuntur. umor e
cavis populi nigrae effluens verrucas papulasque ex attritu
obortas tollit. populi ferunt et in foliis guttam ex qua apes
propolim faciunt. gutta quoque ad quae propolis ex aqua
efficax.

(33.) Ulmi et folia et cortex et rami vim habent spis- 48
sandi et volnera contrahendi. corticis utique interior tilia
lepras sedat et folia ex aceto inlita. corticis denari pondus
potum in hemina aquae frigidae alvom purgat pituitasque
et aquas privatim trahit. inponitur et collectionibus lacrima
et volneribus et ambustis quae decocto fovere prodest. umor 49
in folliculis arboris huius nascens cuti nitorem inducit fa-
ciemque gratiorem praestat. cauliculi foliorum primi vino de-
cocti tumores sanant extrahuntque per fistulas. idem prae-
stant et tiliae cortice. multi corticem conmanducatum vol-
neribus utilissimum putant, folia trita aqua adaspersa pedum
tumori. umor quoque e medulla, uti diximus, castratae arbo- 16.102
ris effluens capillum reddit capiti inlitus defluentisque continet.

(34.) Arbor tilia lenius ad eadem fere utilis est atque 50
oleaster. folia autem tantum in usu et ad infantium ulcera et
in ore, et conmanducata et decocta, urinam cient, menses si-
stunt inlita, sanguinem pota detrahunt.

(35.) Sabucus habet alterum genus magis silvestre quod 51
Graeci chamaeacteu, alii helion vocant, multo brevius. utri-
usque decoctum in vino veteri, foliorum vel seminis vel ra-
dicis, ad cyathos binos potum stomacho inutile est, alvo de-
trahens aquam. refrigerat etiam inflammationem, maxume
recentis ambusti et canis morsum cum polenta mollissimis
foliorum inlitis. sucus cerebri collectiones privatimque mem-
branae quae circa cerebrum est lenit infusus. acini eius in- 52
firmiores quam reliqua tingunt capillum, poti acetabuli men-
sura urinam movent. foliorum mollissima ex oleo et sale
eduntur ad pituitam bilemque detrahendam. ad omnia effica-
cior quae minor. radicis eius decoctae in vino duo cyathi
poti hydropicos exinaniunt, volvas emolliunt, has et folio-
rum decocta insidentium. caules teneri mitioris sabuci in
patinis cocti alvom solvont, resistunt folia et serpentium
ictibus in vino pota. podagris cum sebo hircino vehementer 53
prosunt cauliculi inliti, iidem in aqua macerantur ut sparsa
ea pulices necentur. foliorum decocto si locus spargatur,
muscae necantur. boa appellatur morbus papularum, cum ru-
bent corpora, sabuci ramo verberatur. cortex interior tri-
tus ex vino albo potus alvom solvit.

54 (36.) Iunipirus vel ante cetera omnia excalfacit, extenuat, cedro alias similis. et huius duo genera, altera maior, altera minuta. utraque accensa serpentis fugat. semen stomachi, pectoris, lateris doloribus utile. inflationes algores
55 que discutit, tussis concoquit et duritias. inlitum tumores sistit, item alvom bacis ex nigro vino potis, item ventris tumores inlitis. miscetur et antidotis oxyporis, urinas ciet. inlinitur et oculis in epiphoris. datur convolsis, ruptis, torminibus, volvis, ischiadicis cum vino albo potum pilulis quaternis aut decoctis viginti in vino. sunt qui et perunguant corpus e semine eius in serpentium ictus.

56 9. (37.) Salicis fructus ante maturitatem in araneam abit, sed, si prius colligatur, sanguinem reicientibus prodest. corticis e ramis primis cinis clavom et callum aqua mixta sanat. vitia cutis in facie emendat, magis admixto suco suo.
57 est autem hic trium generum: unum arbor ipsa exsudat cummium modo, altero manat in plaga, cum floret, exciso cortice trium digitorum magnitudine. hic ad expurganda quae obstent oculis, item ad spissanda quae opus sunt ciendamque urinam et ad omnis collectiones intus extrahendas. tertius sucus est detruncatione ramorum a falce destillans. ex his ergo aliquis cum rosaceo in calyce punici calfactus auribus infunditur, folia cocta et cum cera trita inponuntur, item po-
58 dagricis. cortice et foliis in vino decoctis foveri nervos utilissimum. flos tritus cum foliis furfures purgat in facie. folia contrita et pota intemperantiam libidinis coercent atque in totum auferunt usum saepius sumpta. Amerinae nigrae semen cum spuma argenti pari pondere a balneo inlitum psilotrum est.

59 (38.) Non multum a salice vitilium usu distat vitex, foliorum quoque adspectu, nisi odore gratior esset. Graeci lygon vocant, alias agnon, quoniam matronae Thesmophoriis Atheniensium castitatem custodientes his foliis cubitus sibi sternunt. duo genera eius: maior in arborem salicis modo adsurgit, minor ramosa, foliis candidioribus lanuginosis. prima album florem mittit cum purpureo, quae et candida vocatur, nigra quae tantum purpureum. nascuntur in
60 palustribus campis. Semen potum vini quendam saporem ha-

bet et dicitur febris solvere et, cum unguantur oleo admixto,
sudorem facere, sicut lassitudinem dissolvere. urinam cient
et menses. caput temptant vini modo, — nam et odor similis,
— et inflationes pellunt in inferiora, alvom sistunt, hydro-
picis et lienibus perquam utiles. lactis ubertatem faciunt, ad- 61
versantur venenis serpentium, maxume quae frigus inferunt.
minor efficacior ad serpentis, bibitur seminis drachma in
vino vel posca aut duabus foliorum tenerrimorum. et inli-
nuntur utraque adversus araneorum morsus, vel perunctis
tantum, suffitu quoque aut substratu fugant venenata. ad 62
venerem impetus inhibent, eoque maxume phalangiis adver-
santur quorum morsus genitale excitat. capitis dolorem ex
ebrietate sedant cum rosaceo flos tenerique cauliculi. semi-
nis decoctum vehementiorem capitis dolorem dissolvit fotu,
et volvam etiam suffitu vel adpositu purgat, alvom cum pu-
leio et melle potum. vomicas et panos difficile concoquen-
tis cum farina hordeacea mollit. lichenas et lentigines cum 63
aphronitro et aceto semen sanat, et oris ulcera et eruptio-
num cum melle, testium cum butyro et foliis vitium, rhaga-
das sedis cum aqua inlitum, luxata cum sale et nitro et cera.
et semine et folio additur in malagmata nervorum et poda-
gras. semen instillatur in oleo decoctum capiti in lethargo
et phrenesi. virgam qui in manu habeant aut in cinctu ne-
gantur intertriginem sentire.

(39.) Ericen Graeci vocant fruticem non multum a vi- 64
tice differentem, colore rorismarini et paene folio. hoc ad-
versari serpentibus tradunt.

(40.) Genista quoque vinculi usum praestat, floris api- 65
bus gratissimi. dubito an haec sit quam Graeci auctores spar-
ton appellavere, cum ex ea lina piscatoria apud eos factitari
docuerim, et numquid hanc designaverit Homerus, cum 19, 15
dixit navium sparta dissoluta. nondum enim fuisse Hispa-
num Africanumve spartum in usu certum est, et cum fie-
rent sutiles naves, lino tamen, non sparto umquam sutas. se-
men eius, quod Graeci eodem nomine appellant in folliculis
phaseolorum modo nascens purgat hellebori vice drachma et
dimidia pota in aquae mulsae cyathis quattuor ieiunis. rami 66
similiter frondei aceto macerati pluribus diebus et tunsi

sucum dant ischiadicis utilem cyathi unius potu. quidam ma-
rina aqua macerare malunt et infundere clystere. perungun-
tur eodem suco ischiadici addito oleo. quidam et ad strangu-
riam utuntur semine: genista tunsa cum axungia genua do-
lentia sanat.

67 (41.) Myricen iam ericam vocat Lenaeus similem sco-
pis Amerinis, sanari dicit ea carcinomata in vino decocta
tritaque cum melle inlita. — eandem esse arbitrantur quidam
tamaricen —, sed ad lienem praecipua est, si sucus eius ex-
pressus in vino bibatur. adeoque mirabilem eius antipathian
contra solum hoc viscerum faciunt, ut adfirment, si ex ea
68 alveis factis bibant, sues sine liene inveniri. et ideo homini
quoque splenico cibum potumque dant in vasis ex ea factis.
gravis autem auctor in medicina virgam ex ea defractam, ut
neque terram neque ferrum attingeret, sedare ventris dolo-
res adseveravit inpositam ita ut tunica cinctuque corpori ad-
16, 108 primeretur. volgus infelicem arborem eam appellat, ut di-
ximus, quoniam nihil ferat nec seratur umquam.

69 (42.) Corinthus et quae circa est Graecia bryan vocat
eiusque duo genera facit, silvestrem plane sterilem, alteram
mitiorem. haec fert in Aegypto Syriaque etiam abundanter
lignosum fructum maiorem galla, asperum gustu, quo me-
dici utuntur vice gallae in conpositionibus quas antheras
vocant. et lignum autem et flos et folia et cortex in eos-
70 dem usus adhibentur, quamquam remissiora. datur sangui-
nem reicientibus cortex tritus et contra profluvia feminarum,
coeliacis quoque. idem tunsus inpositusque collectiones
omnis inhibet. foliis exprimitur sucus ad haec eadem. et in
vino decocuntur, ipsa vero adiecto melle gangraenis inlinun-
tur. decoctum eorum in vino potum,** inposita cum rosaceo
71 et cera sedant. sic et epinyctidas sanant, dentium dolori au-
riumque decoctum eorum salutare est, radix ad eadem similiter.
folia hoc amplius ad ea quae serpunt inponuntur cum polenta.
semen drachmae pondere adversus phalangia et araneos bibi-
tur, cum altilium vero pingui furunculis inponitur. efficax et
72 contra serpentium ictus praeterquam aspidum. nec non morbo
regio, phthiriasi, lendibus decoctum infusum prodest abundan-
tiamque mulierum sistit. cinis arboris ad omnia eadem prodest.

aiunt, si bovis castrati urinae misceatur in potu vel in
cibo, venerem finiri. carbo ex eo genere urina ea restinctus
in umbra conditur, idem cum libeat accendere, resolvi-
tur. magi id et ex spadonis urina fieri tradiderunt.

10. (43.) Nec virga sanguinea felicior habetur. cortex 73
eius interior cicatrices quae praesanuere aperit.

(44.) Sileris folia inlita fronti capitis dolores sedant.
eiusdem semen contritum in oleo phthiriasis coercet ser-
pentes et hunc fruticem refugiunt baculumque rustici ob id
ex eo gerunt.

(45). Ligustrum si eadem arbor est quae in oriente cy- 74
pros, suos in Europa usus habet, sucus eius *in* nervos, ar-
ticulos, algores, folia ubique veteri ulceri cum salis mica
et oris exulcerationi prosunt, acini contra phthiriasim, item
contra intertrigines vel folia. sanant et gallinaceorum pitui-
tas acini.

(46.) Folia alni ex ferventi aqua certissimo remedio sunt
tumoris.

(47.) Hederae genera viginti demonstravimus. natura 75
omnium in medicina anceps. mentem turbat et caput pur- 16, 144 sqq.
gat largius pota, nervis intus nocet, iisdem [nervis] adhi-
bita foris prodest. eadem natura quae aceto est. omnia ge-
nera eius refrigerant. urinam cient potu, capitis dolorem
sedant, praecipue cerebro continentique cerebrum membra-
nae utiliter mollibus inpositis foliis cum aceto et rosaceo tri-
tis et decoctis, addito postea rosaceo oleo. inlinuntur autem 76
fronti et decocto eorum fovetur os caputque perunguitur.
lieni et pota et inlita prosunt. decocuntur et contra horro-
res febrium eruptionesque pituitae aut in vino teruntur. co-
rymbi quoque poti vel inliti lienem sanant, iocinera autem
inliti. trahunt et menses adpositi. sucus hederae taedia na-
rium graveolentiamque emendat, praecipue albae sativae.
idem infusus naribus caput purgat, efficacius addito nitro. in- 77
funditur etiam purulentis auribus aut dolentibus cum oleo.
cicatricibus quoque decorem facit. ad lienes efficacior albae
ferro calefactus, satis est acinos sex in vini cyathis duobus
sumi. acini ex eadem alba terni in aceto mulso poti taenias
pellunt, in qua curatione ventri quoque inposuisse eos utile

16, 147 est. hederae quam chrysocarpon appellavimus bacis aurei
coloris viginti in vini sextario tritis, ita ut terni cyathi
potentur, aquam quae cutem subierit urina educit Erasistra-
tus. eiusdem acinos quinque tritos in rosaceo oleo calefa-
ctosque in cortice punici instillavit dentium dolori a contra-
78 ria auri. acini qui croci sucum habent praesumpti potu a
crapula tutos praestant, item sanguinem exscreantis aut tor-
minibus laborantis. hederae nigrae candidiores corymbi
poti sterilis etiam viros faciunt. inlinitur decocta quaecum-
que in vino omnium ulcerum generi, etiamsi cacoethe sint.
79 lacrima hederae psilotrum est, phthiriasimque tollit. flos
cuiuscumque generis trium digitorum captu dysintericos et
alvom citam emendat in vino austero bis die potus. et am-
bustis inlinitur utiliter cum cera. denigrant capillum corymbi.
radicis sucus in aceto potus contra phalangia prodest. huius
80 quoque ligni vaso splenicos bibentis sanari invenio. et aci-
nos terunt, mox comburunt et ita inlinunt ambusta prius
perfusa aqua calida. sunt qui et incidant suci gratia eoque
utantur ad dentis erosos, frangique tradunt, proxumis cera
munitis ne laedantur. cummim etiam in hedera quaerunt,
quam ex aceto utilissimam dentibus promittunt.
81 (48.) Graeci vicino vocabulo cisthon appellant fruticem
maiorem thymo, foliis ocimi. duo eius genera: flos masculo
rosaceus, feminae albus. ambo prosunt dysintericis et solu-
tionibus ventris in vino austero ternis digitis flore capto et
similiter bis die poto, ulceribus veteribus et ambustis cum
cera et per se oris ulceribus. sub his maxume nascitur hy-
26, 49 pocisthis, quam inter herbas dicemus.
82 (49.) Cissos erythranos ab iisdem appellatur similis he-
derae, coxendicibus utilis e vino potus, item lumbis, tanta vi
acini ut sanguinem urina detrahat. item chamaecisson ap-
pellant hederam non attollentem se a terra. et haec con-
tunsa in vino acetabuli mensura lieni medetur, folia ambu-
stis cum axungia. milax quoque, qui anthophoros cognomi-
natur, similitudinem hederae habet, tenuioribus foliis. co-
ronam ex eo factam inpari foliorum numero aiunt capitis do-
83 loribus mederi. Quidam duo genera milacis dixere: alterum
inmortalitati proxumum in convallibus opacis scandentem

arborum, comantibus acinorum corymbis. contra venenata omnia efficacissimi in totum acinorum suco infantibus saepe instillato nulla postea venena nocitura. alterum genus culta amare et in his gigni, nullius effectus. illam esse milacem priorem cuius lignum ad auris sonare diximus. 16, 155 Similem huic aliqui clematida appellaverunt, repentem per 84 arbores, geniculatam et ipsam. folia eius lepras purgant, semen alvom solvit acetabuli mensura in aquae hemina aut aqua mulsa. datur ex eadem causa et decoctum eius.

11. (50.) Harundinis genera XXVIIII demonstravimus, 85 non aliter evidentiore illa naturae vi quam continuis his 16, 156 sq. voluminibus tractamus, siquidem harundinis radix contrita et inposita felicis stirpem corpore extrahit, item harundinem felicis radix. et quoniam plura genera fecimus, illa quae in Iudaea Syriaque nascitur odorum unguentorumque causa urinam movet cum gramine aut api semine decocta, ciet et menstrua admota. medetur convolsis duobus obolis pota, ioci- 86 neri, renibus, hydropi, tussi etiam suffitu magisque cum resina, furfuribus ulcerumque manantibus cum murra decocta. excipitur et sucus eius fitque elaterio similis. efficacissima in omni harundine quae proxuma radici, efficaciora genicula. harundo Cypria, quae donax vocatur, corticis cinere alopecias emendat, item putrescentia ulcera. foliis eius ad extrahen- 87 dos aculeos utuntur, efficacibus et contra ignis sacros collectionesque omnis. volgaris harundo extractoriam vim habet et recens tunsa, non in radice tantum, multum enim et ipsam harundinem valere tradunt. medetur et luxatis et spinae doloribus radix in aceto inlita, eadem recens trita et in vino pota venerem concitat. harundinum lanugo inlita auribus optundit auditum.

(51.) Cognata in Aegypto res est harundini papyrum, 88 praecipuae utilitatis, cum inaruit, ad laxandas siccandasque fistulas et intumescendo ad introitum medicamentorum aperiendas. charta quae fit ex eo cremata inter caustica est. cinis eius ex vino potus somnum facit, ipsa ex aqua inposita callum sanat.

(52.) Ne in Aegypto quidem nascitur hebenus, ut do- 89 cuimus, nec tractamus in medicina alienos orbis, non omit- 12, 17

tetur tamen propter miraculum. scobem eius oculis unice mederi dicunt, lignoque ad cotem trito cum passo caliginem discuti, ex aqua vero radice albugines oculorum, item tussim pari modo dracunculi radicis adiecto cum melle. hebenum medici et inter erodentia adsumunt.

90 (53.) Rhododendros ne nomen quidem apud nos invenit Latinum, rhododaphnen vocant aut nerium. mirum folia eius quadripedum venenum esse, homini vero contra serpentis praesidium ruta addita e vino pota. pecus etiam et caprae, si aquam biberint in qua folia ea maduerint, mori dicuntur.

91 (54.) Nec rhus Latinum nomen habet, cum in usum pluribus modis veniat. nam et herba est silvestris, foliis myrti, cauliculis brevibus, quae taenias pellit, et frutex coriarius appellatur, subrutilus, cubitalis, crassitudine digitali, cuius
92 aridis foliis ut malicorio coria perficiuntur. medici autem rhoicis utuntur ad contunsa, item coeliacos et sedis ulcera aut quae phagedaenas vocant ** trita cum melle et inlita cum aceto. decoctum eorum instillatur auribus purulentis. fit et stomatice decoctis ramis ad eadem quae ex moris, sed efficacior admixto alumine. inlinitur eadem hydropicorum tumori.

93 (55.) Rhus qui erythros appellatur semen est huius fruticis. vim habet adstringendi refrigerandique. adspergitur pro sale opsoniis alvo soluta, omnisque carnis cum silphio suaviores facit. medetur ulceribus manantibus cum melle, asperitati linguae, percussis, lividis, desquamatis eodem modo, capitis volnera ad cicatricem celerrime perducit, feminarum abundantiam sistit cibo.

94 (56.) Alia res erythrodanus, quam aliqui ereuthodanum vocant, nos rubiam, qua tinguntur lanae pellesque perficiuntur. in medicina urinam ciet, morbum regium sanat ex aqua mulsa, et lichenas ex aceto inlita et ischiadicos, paralyticos, ita ut bibentes laventur cotidie. radix semenque trahunt menses, alvom sistunt et collectiones discutiunt. contra serpentis rami cum foliis inponuntur. folia et capillum inficiunt. invenio apud quosdam morbum regium sanari hoc frutice, etiamsi adligatus spectetur tantum.

95 (57.) Distat ab eo qui alysson vocatur foliis tantum et

ramis minoribus, nomen accepit quod a cane morsos rabiem sentire non patitur ex aceto potus adalligatusque. mirum est quod additur, saniem conspecto omnino frutice eo siccari.

(58.) Tinguentibus et radicula lanas praeparat quam 96 struthion a Graecis vocari diximus. medetur morbo regio 19, 48 et ipsa decocto eius poto, item pectoris vitiis. urinam ciet, alvom solvit et volvas purgat, quamobrem aureum poterion medici vocant. ea et ex melle prodest magnifice ad tussim, orthopnoeae coclearis mensura, cum polenta vero et aceto lepras tollit. eadem cum panace et capparis radice calculos 97 frangit pellitque, panos discutit cum farina hordeacea et vino decocta. miscetur et malagmatis et collyriis claritatis causa, sternutamento utilis inter pauca, lieni quoque ac iocineri. eadem pota denari unius pondere ex aqua mulsa suspiriosos sanat. sic et pleuriticos et omnis lateris dolores. Apocyni semen ex aqua, — frutex est folio hederae, molliore tamen, et 98 minus longis viticulis, semine acuto, diviso, lanuginoso, gravi odore, — canes et omnis quadripedes necat in cibo datum.

(59.) * * rosmarinum est. duo genera eius: alterum 99 sterile, alterum cui et caulis et semen resinaceum, quod cachrys vocatur. foliis odor turis. radix volnera sanat viridis inposita et sedis procidentia, condylomata, haemorrhoidas, sucus et fruticis et radicis morbum regium et ea quae repurganda sunt. oculorum aciem exacuit. semen ad vetera pe- 100 ctoris vitia datur potui et ad volvas cum vino et pipere, menses adiuvat, podagris inlinitur cum aerina farina, purgat etiam lentigines et quae excalfacienda sint, aut cum sudor quaerendus, inlitum, item convolsis. auget et lacte in vino potum, item radix. ipsa herba strumis cum aceto inlinitur, ad tussim cum melle prodest.

(60.) Cachrys multa genera habet, ut diximus. sed haec 101 quae ex rore supra dicto nascitur, si fricetur, resinosa est. 16, 30 sq. adversatur venenis et venenatis praeterquam anguibus. sudores movet, tormina discutit, lactis ubertatem facit.

(61.) Herba Sabina brathy appellata a Graecis duorum 102 generum est, altera tamarici folio similis, altera cupresso.

quare quidam Creticam cupressum dixerunt. a multis in suffitus pro ture adsumitur, in medicamentis vero duplicato pondere eosdem effectus habere quos cinnamum traditur. collectiones minuit et nomas conpescit, inlita ulcera purgat, partus emortuos adposita extrahit et suffita. inlinitur igni sacro et carbunculis, cum melle et vino pota regio morbo medetur. gallinacei generis pituitas fumo eius herbae sanari tradunt.

103 (62.) Similis herbae huic Sabinae est selago appellata. legitur sine ferro dextra manu per tunicam qua sinistra exuitur velut a furante, candida veste vestito pureque lautis nudis pedibus, sacro facto prius quam legatur pane vinoque. fertur in mappa nova. hanc contra perniciem omnem habendam prodidere Druidae Gallorum et contra omnia oculorum vitia fumum eius prodesse.

104 (63.) Iidem samolum herbam nominavere nascentem in umidis, et hanc sinistra manu legi a ieiuniis contra morbos suum boumque, nec respicere legentem, neque alibi quam in canali deponere, ibi continere poturis.

105 (64.) Cummium genera diximus. in his maiores effe-
18, 66 sq. ctus melioris cuiusque erunt. dentibus inutiles sunt, sanguinem coagulant et ideo reicientibus sanguinem prosunt, item ambustis, arteriae vitiis inutiles, urinam cient, amaritudines hebetant adstrictis ceteris. quae ex amygdala amara est spissandisque visceribus efficacior habet excalfactorias vi-
106 ris. praeponuntur prunorum autem et cerasorum ac vitium. siccant inlitae et adstringunt, ex aceto vero infantium lichenas sanant, prosunt et tussi veteri quattuor obolis in musto potis. creduntur et colorem gratiorem facere ciborumque adpetentiam, et calculosis prodesse cum passo potae. oculorum et volnerum utilitatibus maxume conveniunt.

107 12. (65.) Spinae Aegyptiae sive Arabicae laudes in odo-
13, 63 rum loco diximus, et ipsa spissat stringitque destillationes omnis et sanguinis exscreationes mensumque abundantiam, etiamnum radice valentior.

108 (66.) Spinae albae semen contra scorpiones auxiliatur. corona ex ea inposita capitis dolores minuit. est huic similis quam Graeci acanthion vocant, minoribus multo foliis,

aculeatis per extremitates et araneosa lanugine obductis. ea
collecta etiam vestes quaedam bombycinis similes fiunt in
oriente. ipsa folia vel radices ad remedia opisthotoni bi-
buntur.

(67.) Et acacia est spina. fit in Aegypto alba nigraque 109
arbore, item viridi, sed longe melior e prioribus. fit et
in Galatia deterrima spinosiore arbore. Semen omnium len-
ticulae simile, minore tantum et grano et folliculo. colligi-
tur autumno, ante collectum nimio validius. spissatur sucus
ex folliculis aqua caelesti perfusis, mox in pila tunsis expri-
mitur organis, tunc densatur in sole mortariis in pastillos.
fit et foliis minus efficax. ad coria perficienda semine pro
galla utuntur. foliorum sucus et Galaticae acaciae nigerri- 110
mus inprobatur, item qui valde rufus. purpurea aut leuco-
phaea et quae facillime diluitur vi summa ad spissandum re-
frigerandumque est, oculorum medicamentis ante alia utilis.
lavantur in eos usus pastilli, ab aliis torrentur, ab aliis per-
uruntur. capillum tingunt, sanant ignem sacrum, ulcera
quae serpunt et umida vitia corporis, collectiones, articulos
contunsos, perniones, pterygia. abundantiam mensum in fe-
minis sistunt volvamque et sedem procidentis, item oculos,
oris ulcera et genitalium.

13. (68.) Volgaris quoque haec spina ex qua aenae 111
fulloniae inplentur radicis usus habet. per Hispanias quidem
multi et inter odores et ad unguenta utuntur illa aspalathum
vocantes. est sine dubio hoc nomine spina silvestris in
oriente, ut diximus, candida, magnitudine arboris iustae, 12, 110
(69.) sed et frutex humilior, aeque spinosus, in Nisyro et 112
Rhodiorum insulis, quem alii erysisceptrum, alii adipsa-
theon, Syri diaxylon vocant. optumus qui minume ferula-
ceus, rubens aut in purpuram vergens detracto cortice. na-
scitur pluribus locis, sed non ubique odoratus. quam vim 113
haberet caelesti arcu in eum innixo diximus. sanat taetra 12, 110
oris ulcera et ozaenas, genitalia exulcerata aut carbunculan-
tia, item rhagadia, inflationes potu discutit et strangurias.
cortex sanguinem reddentibus medetur. decoctum eius alvom
sistit. similia praestare silvestrem quoque putant.

(70.) Spina est appendix appellata, quoniam bacae pu- 114

niceo colore in ea appendices vocantur. hae crudae per se et aridae decoctae in vino alvom citam ac tormina conpescunt. Pyracanthae bacae contra serpentium ictus bibuntur.

115 (71.) Paliurus quoque spinae genus est. semen eius Afri zuram vocant, contra scorpiones efficacissimum, item calculosis et tussi. folia adstrictoriam vim habent. radix discutit panos, collectiones, vomicas, urinas trahit pota. decoctum eius in vino alvom sistit, serpentibus adversatur. radix praecipue datur in vino.

116 (72.) Agrifolia contunsa addito sale articulorum morbis prosunt, bacae purgationi feminarum, coeliacis, dysintericis, cholericis. in vino potae sistunt alvom. radix decocta et inlita extrahit infixa corpori, utilissima et luxatis tumoribusque. Aquifolia arbor in domo aut villa sata veneficia arcet. flore eius aquam glaciari Pythagoras tradit, item baculum ex ea factum in quodvis animal emissum, etiamsi citra ceciderit defectu mittentis, ipsum per se recubitu propius adlabi, tam praecipuam naturam inesse arbori. Taxi arboris fumus necat muris.

117 (73.) Nec rubos ad maleficia tantum genuit natura, ideoque et mora his, hoc est vel hominibus cibos, dedit. vim habent siccandi, adstringendi, gingivis, tonsillis, genitalibus adcommodatissimi. adversantur serpentium sceleratissimis, haemorrhoidi et presteri, flos aut mora scorpionibus, volnera sine collectionum periculo iungunt, urinas eorum cau-
118 les cient. eorum teneri tunduntur exprimiturque sucus, mox sole cogitur in crassitudinem mellis, singulari remedio contra mala oris oculorumque, sanguinem exscreantis, anginas, volvas, sedes, coeliacos intellegitur potus aut inlitus. oris quidem vitiis etiam folia conmanducata prosunt, et ulceribus manantibus aut quibuscumque in capite inlinuntur. cardiacis vel sic per se inponuntur a mamma sinistra, item stomacho in
119 doloribus oculisque procidentibus. instillatur sucus eorum et auribus. sanat condylomata cum rosaceo cerato. cauliculorum ex vino decoctum uvae praesentaneum remedium est. iidem per se in cibo sumpti cymae modo aut decocti in vino austero labantis dentis firmant. alvom sistunt et profluvia sanguinis, dysintericis prosunt. siccantur in umbra, ut cinis

crematorum uvam reprimat. folia quoque arefacta et con-
tunsa iumentorum ulceribus utilia traduntur. mora quae in 120
his nascuntur vel efficaciorem stomaticen praebuerint quam
sativa morus. eadem conpositione vel cum hypocisthide tantum et melle bibuntur in cholera et a cardiacis et contra araneos. inter medicamenta quae styptica vocant nihil efficacius rubi mora ferentis radice decocta in vino ad tertias partis, ut conluantur eo oris ulcera et sedis foveanturque, tanta vis est ut spongeae ipsae lapidescant.

(74.) Alterum genus rubi in quo rosa nascitur gignit 121
pilulam castaneae similem, calculosis praecipuo remedio. alia
est cynorrhoda quam proxumo dicemus volumine. 14. Cy- 25. 17 sq.
nosbaton alii cynapanxin, alii neurospaston vocant. folium habet vestigio hominis simile. fert et uvam nigram, in cuius acino nervom habet, unde neurospastos dicitur, tota alia quam cappari quod medici cynosbaton appellaverunt. huius thyrsus ad remedia splenis et inflationes conditus ex aceto manditur. nervus eius cum mastiche Chia conmanducatus os
purgat. Ruborum rosa alopecias cum axungia emendat, 122
mora capillum tingunt cum omphacino oleo. flos mori messe colligitur. candidus pleuriticis praecipuus ex vino potus, item coeliacis. radix ad tertias decocta alvom sistit et sanguinem, item dentis conlutos decocto. eodem suco foventur sedis atque genitalium ulcera. cinis e radice reprimit uvam.

(75.) Idaeus rubus appellatus est, quoniam in Ida non 123
alius nascitur. est autem tenerior ac minor, rarioribus calamis innocentioribusque, sub arborum umbra nascens. huius flos cum melle epiphoris inlinitur et ignibus sacris, stomachicisque ex aqua bibendus datur, cetera eadem praestat quae supra dicta.

(76.) Inter genera ruborum rhamnos appellatur a Grae- 124
cis candidior, fruticosior et ramos spargens rectis aculeis, non ut ceteri aduncis, foliis maioribus. alterum genus eius silvestre, nigrius et quadamtenus rubens, fert veluti folliculos. huius radice decocta in aqua fit medicamentum quod vocatur Lycium. semen secundas trahit. alter ille candidior adstringit magis, refrigerat, collectionibus et volneribus ad-

commodatior. folia utriusque et cruda et decocta inlinuntur
cum oleo.

125 (77.) Lycium praestantius spina fieri tradunt quam et
pyxacanthon Chironiam vocant, qualem in Indicis arbori-
12, 31 bus diximus, quoniam longe praestantissimum existimatur
Indicum. cocuntur in aqua tunsi rami radicesque summae
amaritudinis aereo vase per triduum, iterumque exempto
ligno, donec mellis crassitudo fiat. adulteratur amaris sucis,
126 etiam amurca et felle bubulo. spuma eius ac flos quidam
oculorum medicamentis adduntur. reliquo suco faciem pur-
gat et psoras sanat, erosos angulos oculorum veteresque flu-
ctiones, auris purulentas, tonsillas, gingivas, tussim, sangui-
nis exscreationes fabae magnitudine devoratum aut, si ex
volneribus fluat, inlitum, rhagadas, genitalium ulcera, attri-
tus, ulcera recentia et serpentia ac putrescentia, in naribus
clavos, suppurationes. bibitur et mulieribus in lacte
127 contra profluvia. Indici differentia glaebis extrinsecus ni-
gris, intus rufis, cum fregeris, cito nigrescentibus. adstrin-
git vehementer cum amaritudine, ad eadem omnia utile est,
sed praecipue ad genitalia.

128 (78.) Sunt qui et sarcocollam spinae lacrimam putent,
pollini turis similem, cum quadam acrimonia dulcem, cum-
minosam. cum vino tunsa sistit fluctiones, inlinitur infanti-
bus maxume. vetustate et haec nigrescit, melior quo can-
didior.

129 (79.) Unum etiamnum arborum medicinis debetur no-
bile medicamentum quod oporicen vocant. fit ad dysinteri-
cos stomachique vitia in congio musti albi lento vapore de-
coctis cotoneis quinque cum suis seminibus, punicis totidem,
sorborum sextario, et pari mensura eius quod rhun Syria-
cam vocant, croci semuncia. coquitur usque ad crassitudi-
nem mellis.

(80.) His subtexemus ea quae Graeci communicatione
nominum in ambiguo fecere anne arborum essent.

130 15. Chamaedrys herba est quae Latine trixago dicitur.
aliqui eam chamaeropem, alii Teucriam appellavere. folia
habet magnitudine mentae, colore et divisura quercus. alii
serratam et ab ea serram inventam esse dixerunt, flore paene

purpureo. capitur praegnas suco in petrosis, adversus serpentium venena potu inlituque efficacissima, item stomacho, tussi vetustae, pituitae in gula cohaerescenti, ruptis, convolsis, lateris doloribus. lienem consumit, urinam et men- 131
ses ciet, ob id incipientibus hydropicis efficax, manualibus scopis eius in tribus heminis aquae decoctis usque ad tertias. faciunt et pastillos terentes eam ex aqua ad supra dicta. sanat et vomicas et vetera ulcera, vel sordida cum melle. fit et vinum ex ea pectoris vitiis. foliorum sucus cum oleo caliginem oculorum discutit, ad splenem ex aceto sumitur, excalfacit perunctione.

(81.) Chamaedaphne unico ramulo est, cubitali ferme, 132
folia tenuiora lauri folio, semen rubens adnexum foliis. inlinitur capitis doloribus recens, ardores refrigerat, ad tormina cum vino bibitur. menses sucus eius et urinam ciet potu partusque difficilis in lana adpositus.

(82.) Chamelaea similitudinem foliorum oleae habet. 133
sunt autem amara, odorata, in petrosis palmum altitudine non excedente. alvom purgat, detrahit pituitam, bilem foliis in duabus absinthi partibus decoctis, suco eo cum melle poto. foliis inpositis et ulcera purgantur. aiunt, si quis ante solis ortum eam capiat dicatque ad albugines oculorum se capere, adalligata discuti id vitium, quoquo modo vero collectam iumentorum pecorumque oculis salutarem esse.

(83.) Chamaesyce lentis folia habet nihil se attollen- 134
tia in aridis petrosis, claritati oculorum et contra subfusiones utilissimum * * et cicatrices, caligines, nubeculas inunctus. volvae dolores sedat adposita in linteolo. tollit et verrucas omnium generum inlita. prodest et orthopnoicis.

(84.) Chamaecissos spicata est tritici modo, ramulis 135
quinis fere, foliosa, cum floret, existimari potest alba viola radice tenui. bibunt ischiadici folia tribus obolis in vini cyathis duobus VII diebus, admodum amara potione.

(85.) Chamaeleucen apud nos farfarum sive farfugium vocant. nascitur secundum fluvios, folio populi, sed ampliore. radix eius inponitur carbonibus cupressi, atque is nidor per infundibulum inbibitur inveteratae tussi.

(86.) Chamaepeuce laricis folio similis lumborum et spi- 136

nae doloribus propria est. Chamaecyparissos herba ex vino pota contra venena serpentium omnium scorpionumque pollet. Ampeloprasos in vinetis nascitur, foliis porri, ructu gravis, contra serpentium ictus efficax. urinam et menses ciet, eruptiones sanguinis per genitale inhibet potum inpositumque. datur et a partu mulieribus et contra canis morsus. ea quoque quae stachys vocatur porri similitudinem habet, longioribus foliis pluribusque et odoris iucundi colorisque in luteum inclinati. pellit menstrua.

137 (87.) Clinopodium alii cleopiceton, alii zopyrontion, alii ocimoides appellant, serpyllo similem, surculosam, palmi altitudine, in petrosis, orbiculato foliorum ambitu, speciem lecti pedum praebentem. bibitur ad convolsa, rupta, strangurias, serpentium ictus item decocta et sucus.

138 (88.) Nunc subtexemus herbas mirabilis quidem, sed minus claras, nobilibus in sequentia volumina dilatis. Centunculum vocant nostri, foliis ad similitudinem capitis paenularum, iacentem in arvis, Graeci clematidem, egregii effectus ad sistendam alvom in vino austero. item sanguinem sistit tritus oxymelitis aut aquae calidae cyathis quinque denari unius pondere, sic et ad secundas mulierum efficax.

139 (89.) Sed Graeci clematidas et alias habent, unam quam aliqui aetiten vocant, alii laginen, nonnulli tenuem scammoniam. ramos habet bipedalis, foliosos, non dissimilis scammoniae, nisi quod nigriora minoraque sunt folia. invenitur in vineis arvisque. estur ut olus cum oleo ac sale, alvom ciet. eadem dysintericis cum lini semine ex vino austero
140 sorbetur. folia epiphoris inponuntur cum polenta supposito udo linteolo. strumas inposita ad suppurationem perducunt, deinde axungia adiecta percurant. item haemorrhoida cum oleo viridi, phthisicos iuvant cum melle. lactis quoque ubertatem faciunt in cibis, et infantibus inlita capillum alunt, ex aceto edentium venerem stimulant.

141 (90.) Est alia clematis Aegyptia cognomine, quae ab aliis daphnoides, ab aliis polygonoides vocatur, folio lauri, longa tenuisque, adversus serpentis et privatim aspidas ex aceto pota efficax

16. (91.) Aegyptus hanc maxume gignit, quae et aron, 142
de qua inter bulbos diximus, magnae cum dracontio litis. 19, 96
quidam enim eandem esse dixere. Glaucias satu discrevit,
dracontium silvestrem arum pronuntiando. aliqui radicem
arum appellarunt, caulem vero dracontium, in totum alium,
si modo hic est qui apud nos dracunculus vocatur. namque
aros radicem nigram in latitudinem rotundam habet multoque maiorem et qua manus inpleatur, dracunculus subrutilam
et draconis convoluti modo, unde et nomen.

(92.) Et qui ipsis [Graeci] inmensam posuere differen- 143
tiam semen dracunculi fervens mordaxque tradendo, tantumque ei virus ut olfactum gravidis abortum inferret, aron miris laudibus tulere primum in cibis feminam praeferentes,
quoniam mas durior esset et in coquendo lentior. pectoris
vitia purgare, aridum in potionem inspersum aut ecligmate urinam et menses ciere. sic et in oxymelite potum stomacho 144
interaneisque exulceratis ex lacte ovillo bibendum, ad tussim in cinere coctum dedere ex oleo. alii coxere in lacte
ut decoctum biberetur. Epiphoris elixum inposuere, item
suggillatis, tonsillis. ex oleo haemorrhoidum vitio infudit 145
Cleophantus, lentigines ex melle inlinens. laudavit et pro
antidoto contra venena, pleuriticis, peripleumonicis quo
tussientibus modo. semen intritum cum oleo aut rosaceo infunditur aurium dolori. Dieuches tussientibus, suspiriosis
et orthopnoicis et pura exscreantibus farinae permixtum
pane cocto dedit. Diodotus phthisicis e melle ecligmate et
pulmonis vitiis, ossibus etiam fractis inposuit. partus omnium 146
animalium extrahit naturae circumlitum. sucus radicis cum
melle Attico oculorum caligines, stomachi vitia discutit, tussim decocti ius cum melle. ulcera omnium generum, sive
phagedaenae sint sive carcinomata, sive serpant, sive polypi in naribus, sucus mire sanat. folia ambustis prosunt 147
ex vino et oleo cocta. alvom inaniunt ex sale et aceto sumpta, et luxatis cum melle cocta prosunt, item articulis podagricis cum sale recentia vel sicca. Hippocrates utralibet ad
collectiones cum melle inposuit. ad menses trahendos seminis vel radicis drachmae duae in vini cyathis duobus sufficiunt. eadem potio, si a partu non purgentur, et secundas

148 trahit. Hippocrates et radicem ipsam adposuit. dicunt et
in pestilentia salutarem esse in cibis. ebrietatem discutit.
serpentis nidore, cum crematur, privatim aspidas fugat aut
inebriat ita ut torpentes inveniantur. perunctos quoque
aro e laureo oleo fugiunt. ideo et contra ictus dari in vino
nigro putant utile. in foliis ari caseus optume servari
traditur.
149 (93.) Dracunculus quem dixi hordeo maturescente ef-
142 foditur luna crescente. omnino habentem serpentes fugiunt.
adeo percussis prodesse potum aiunt, maiore vi in menses,
si ferro non attingatur. sucus eius et aurium dolori prod-
150 est. id autem quod Graeci dracontion vocant triplici effigie
demonstratum mihi est, foliis betae, non sine thyrso, flore
purpureo, hoc est simile aro. alii radice longa veluti si-
gnata articulosaque monstravere, tribus omnino cauliculis,
folia decoqui ex aceto contra serpentium ictus iubentes. ter-
tia demonstratio fuit folio maiore quam cornus, radicis harun-
dineae, totidem, ut adfirmabant, geniculatae nodis quot ha-
beret annos, totidemque esse folia. hi ex vino vel aqua
contra serpentis dabant.
151 (94.) Est et aris quae in eadem Aegypto nascitur,
similis aro, minor tantum minoribusque foliis et utique
radice, quae tamen olivae grandis magnitudinem inpleat,
alba geminum caulem, altera unum tantum emittens. mede-
tur utraque ulceribus manantibus, item combustis ac fistulis
collyrio inmisso. nomas sistunt decoctarum in aqua et
postea tritarum rosaceo addito, sed unum miraculum ingens
contacto genitali cuiusque feminini sexus animal in per-
niciem agi.
152 (95.) Myriophyllon, quod nostri milifolium vocant,
caulis est tener, similis feniculi, plurumis foliis, unde et no-
men accepit. nascitur in palustribus, magnifici usus ad vol-
nera cum aceto. bibitur ad difficultates urinae et vesicae
aut suspiria praecipitatisque ex alto. eadem efficacissima ad
dentium dolores. Etruria hoc nomine appellat herbam in pra-
tis tenuem a lateribus capillamenti modo foliosam, eximii
usus ad volnera, boum nervos abscisos vomere solidari ea
rursusque iungi addita axungia adfirmans.

(96.) Pseudobunion napi folia habet, fruticans palmi 153
altitudine, laudatissima in Creta. contra tormina, strangu-
riam, laterum praecordiorumque dolores bibuntur rami eius
quini senive.

(97.) Myrrhis, quam alii myrrhizan, alii myrrhan vo- 154
cant, simillima est cicutae caule foliisque et flore, minor
tantum et exilior, cibo non insuavis. ciet menstrua et par-
tus cum vino. aiunt eandem potam in pestilentia salutarem
esse. subvenit et phthisicis in sorbitione data. aviditatem
cibi facit, phalangiorum morsus restinguit. ulcera quoque
in facie aut capite sucus eius in aqua triduo maceratae
sanat.

(98.) Oenobreches folia lentis habet, longiora paulo, 155
florem rubentem, radicem exiguam et gracilem. nascitur
circa fontis. siccata in farinae modum et inspersa vino albo
strangurias finit, alvom sistit. sucus eius perunctis cum oleo
sudores movet.

17. (99.) In promisso herbarum mirabilium occurrit 156
aliqua dicere et de Magicis. quae enim mirabiliores? primi
eas in nostro orbe celebravere Pythagoras atque Democri-
tus, consectati Magos. Coracesia et calicia Pythagoras aquam
glaciari tradit, quarum mentionem apud alios non reperio,
nec apud eum alia de his.

(100.) Idem Minyada appellat et nomine alio Corinthiam, 157
cuius decocto in aqua suco protinus sanari ictus serpentium,
si foveantur, dicit. eandem effusam in herbam qui vestigio
contigerint aut forte respersos insanabili leto perire, mon-
strifica prorsus natura veneni praeterquam contra venena.

(101.) Ab eodem Pythagora aproxis appellatur herba 158
cuius radix e longinquo concipiat ignis ut naphtha, de
qua in terrae miraculis diximus. idem tradit, qui morbi hu- 2, 235
mano corpori inciderint florente brassica, quamvis sanatos
admonitionem eorum sentire, **, quotiens florente acciderint
aut frumento aut cicuta aut viola similem conditionem habere.
nec me fallit hoc volumen eius a quibusdam Cleemporo me- 159
dico adscribi, vero Pythagorae pertinax fama antiquitasque
vindicant. et id ipsum auctoritatem voluminum adfert, si
quis alius curae suae opus illo viro dignum iudicavit, quod

fecisse Cleemporum, cum alia suo et nomine ederet, quis
credat?
160 (102.) Democriti certe chiroemeta esse constat. at in
his ille post Pythagoram Magorum studiosissimus quanto
portentosiora tradit! aglaophotim herbam, quae admiratione
hominum propter eximium colorem acceperit nomen, in mar-
moribus Arabiae nascentem Persico latere, qua de causa et
marmaritim vocari. hac Magos uti, cum velint deos evo-
161 care. Achaemenida colore electri sine folio nasci in Tra-
dastilis Indiae, cuius radice in pastillos digesta in dieque
pota in vino noxii per cruciatus nocte confiteantur omnia
per varias numinum imaginationes, eandem hippophobada
162 appellat, quoniam equae praecipue caveant eam. Theobro-
tion XXX schoenis a Choaspe nasci, pavonum picturis si-
milem, odore eximio. hanc autem a regibus Persarum com-
edi aut bibi contra omnia corporum incommoda, instabilita-
tem mentis, eandem semnion a potentiae maiestate appel-
lari. Aliam deinde adamantida Armeniae Cappadociaeque
alumnam. hac admota leones resupinari cum hiatu lasso. no-
minis causam esse quod conteri nequeat. Arianida in Aria-
nis gigni igneam colore, colligi, cum sol in leone sit. hu-
163 ius tactu peruncta oleo ligna accendi. Theronarca in Cap-
padocia et Mysia nascente omnis feras torpescere nec nisi
hyaenae urina adspersa recreari, Aethiopida in Meroe nasci,
ob id et Meroida appellari, folio lactucae, hydropicis utilis-
simam e mulso potam. ophiusam in Elephantine eiusdem Ae-
thiopiae, lividam difficilemque adspectu, qua pota terrorem
minasque serpentium obversari ita ut mortem sibi eo metu
consciscant, ob id cogi sacrilegos illam bibere, adversari
164 autem ei palmeum vinum. Thalassaeglen circa Indum amnem
inveniri, quae ob id nomine alio potamaugis appellatur, hac
pota lymphari homines obversantibus miraculis. Theange-
lida in Libano Syriae, Dicte Cretae montibus et Babylone
et Susis Persidis nasci, qua pota Magi divinent, gelotophyl-
lida in Bactris et circa Borysthenen. haec si bibatur cum
murra et vino, varias obversari species ridendique finem
non fieri nisi potis nucleis pineae nucis cum pipere et melle
165 in vino palmeo. Hestiaterida a convictu neminari in Per-

side, quoniam hilarentur illa, eandem protomediam, quia primatum apud reges optineat, casigneten, quoniam secum ipsa nascatur, nec cum aliis ullis herbis, eandem Dionysonymphadem, quoniam vino mire conveniat. Helianthes vocat in Themiscyrena regione et Ciliciae montibus maritimis, folio myrti. hac cum adipe leonino decocta, addito croco et palmeo vino, perungui Magos et Persarum reges ut fiat corpus adspectu iucundum, ideo eandem heliocallida nominari. Hermesias ab eodem vocatur ad liberos generandos 166
pulchros bonosque non herba sed conpositio e nucleis pineae nucis tritis cum melle, murra, croco, vino palmeo, postea admixto theombrotio et lacte, bibere generaturos iubet et a conceptu, puerperas partum nutrientis, ita fieri excellentis animi et formae bonis. atque harum omnium Magica quoque vocabula ponit. Adiecit his Apollodorus ad- 167
sectator eius herbam aeschynomenen, quoniam adpropinquante manu folia contraheret, aliam crocida, cuius tactu phalangia morerentur, Cratevas onothurim, cuius adspersu e vino feritas omnium animalium mitigaretur, anacampserotem celeber arte grammatica paulo ante, cuius omnino tactu redirent amores vel cum odio depositi. Et abunde sit hactenus attigisse insignia Magorum in herbis alia de his aptiore dicturis loco.

18. (103.) Eriphiam multi prodidere. scarabaeum haec in 168
avena habet sursum deorsum decurrentem cum sono haedi, unde et nomen accepit. hac ad vocem nihil praestantius esse tradunt.

(104.) Herba lanaria ovibus ieiunis data lactis abundantiam facit. aeque nota lactoris volgo est, plena lactis quod degustatum vomitiones concitat. eandem hanc aliqui esse dicunt, alii similem illi quam militarem vocant, quoniam volnus ferro factum nullum non intra dies quinque sanat ex oleo inposita.

(105.) Celebratur autem et a Graecis stratiotes, sed 169
ea in Aegypto tantum et inundatione Nili nascitur, aizoo similis, ni maiora haberet folia. refrigerat mire et volnera sanat ex aceto inlita, item ignis sacros et suppurationes. sanguinem quoque qui defluit a renibus pota cum ture masculo mirifice sistit.

170 19. (106.) Herba in capite statuae nata collecta in ve-
stis alicuius pannum et inligata in lino rufo capitis dolores
adposita confestim sedare traditur.

(107.) Herba quaecumque e rivis aut fluminibus ante
solis ortum collecta ita ut nemo colligentem videat adalligata
laevo bracchio ita ut aeger quid sit illud ignoret tertianas
arcere traditur.

(108.) Lingua herba nascitur circa fontis. radix eius
combusta et trita cum adipe suis — adiciunt ut nigra sit et
sterilis — alopecias emendat unguentium in sole.

171 (109.) Cribro in limite abiecto herbae intus exstantes
decerptae adalligataeque gravidis partus adcelerant.

(110.) Herba quae gignitur super fimeta ruris contra
anginas efficacissime pollet ex aqua pota.

(111.) Herba iuxta quam canes urinam fundunt evolsa
ne ferro attingatur luxatis celerrime medetur.

172 (112.) Rumpotinum arborem demonstravimus inter ar-
14, 12 busta. iuxta hanc viduam vite nascitur herba quam Galli
rodarum vocant. caulem habet virgae ficulneae modo geni-
culatum, folia urticae in medio exalbida, eadem procedente
tempore tota rubentia, florem argenteum, praecipua contra
tumores fervoresque et collectiones cum axungia vetere tunsa
ita ut ferro non attingatur. qui perunctus est despuit ad
suam dextram terna. efficacius remedium esse aiunt, si tres
quoque trium nationum homines perunguant dextrorsus.

173 (113.) Herba inpia vocatur incana, rorismarini adspe-
ctu, thyrsi in modum vestita atque capitata. inde alii ra-
muli exsurgunt sua capitula gerentes, ob id inpiam appella-
vere, quoniam liberi super parentem excellant. alii potius
ita appellatam, quod nullum animal eam attingat, existima-
174 vere. haec inter duos lapides trita fervet praecipuo adver-
sus anginas suco, lacte et vino admixto. mirum traditur num-
quam eo morbo temptari qui gustaverint. itaque et subus
dari, quaeque medicamentum id noluerint haurire eo morbo
interemi. sunt qui avium nidis inseri aliquid ex ea putent
atque ita non strangulari pullos avidius devorantis.

175 (114.) Veneris pectinem appellant a similitudine pecti-
num cuius radix cum malva tunsa omnia corpori infixa extrahit.

(115.) Veterno liberat quae exedum vocatur. Notia herba coriariorum officinis familiaris est aliis aliisve nominibus, efficacissimamque adversus scorpiones esse potam e vino aut posca reperio.

(116.) Philanthropon herbam Graeci appellant nasute, 176 quoniam vestibus adhaerescat. ex hac corona inposita capitis dolores sedat. nam quae canaria appellatur lappa, cum plantagine et milifolio trita ex vino carcinomata sanat, ternis diebus soluta. medetur et subus effossa sine ferro addita in conluviem poturis vel ex lacte ac vino. quidam adiciunt effodientem dicere oportere: haec est herba argemon quam Minerva reperit subus remedium quae de illa gustaverint.

(117.) Tordylon alii semen silis esse dixerunt, alii her- 177 bam per se, quam et syreon vocaverunt. neque aliud de ea proditum invenio quam in montibus nasci, combustam potu ciere menses et pectoris exscreationes, efficaciore etiamnum radice, suco eius ternis obolis hausto renis sanari, addi radicem eius et in malagmata.

(118.) Gramen ipsum inter herbas volgatissimum geni- 178 culatis serpit internodiis crebroque ab his et ex cacumine novas radices spargit. folia eius in reliquo orbe in exilitatem fastigantur, in Parnaso tantum hederacea specie densius quam usquam fruticant, flore odorato candidoque. iumentis herba non alia gratior, sive viridis sive in feno siccata, cum detur adspersa aqua, sucumque eius in Parnaso excipi tra- 179 dunt propter ubertatem. dulcis hic est. in vicem eius in reliqua parte terrarum succedit decoctum ad volnera conglutinanda, quod et ipsa herba tunsa praestat tueturque ab inflammationibus plagas. adicitur decocto vinum ac mel, ab aliquis et turis, piperis, murrae tertiae portiones, rursusque coquitur in aereo vase ad dentium dolores, epiphoras. radix decocta in vino torminibus medetur et urinae difficul- 180 tatibus ulceribusque vesicae, calculos frangit. semen vehementius urinam inpellit, alvom vomitionesque sistit. privatim autem draconum morsibus auxiliatur. sunt qui genicula novem vel unius vel e duabus tribusve herbis ad hunc articulorum numerum involvi lana sucida nigra iubeant ad re-

181 media strumae panorumve. ieiunum esse debere qui colli-
gat, ita ire in domum absentis cui medeatur supervenienti-
que ter dicere *se* ieiuno ieiunum medicamentum dare atque
ita adalligare triduoque id facere. quod e graminum genere
septem internodia habet efficacissime capiti contra dolores
adalligatur. quidam propter vesicae cruciatus decoctum ex
vino gramen ad dimidias a balineis bibi iubent.
182 (119.) Sunt qui et aculeatum gramen vocent trium ge-
nerum. cum in cacumine aculei sunt plurumum quini, dacty-
lon appellant. hos convolutos naribus inserunt extrahuntque
sanguinis ciendi gratia. altero, quod est aizoo simile, ad
paronychia et pterygia unguium et, cum caro unguibus in-
crevit, utuntur cum axungia, ideo dactylon appellantes, quia
183 digitis medeatur. Tertium genus dactyli, sed tenuis, nasci-
tur in parietinis aut tegulis. huic caustica vis est. sistit ul-
cera quae serpunt. gramen capiti circumdatum sanguinis e
naribus fluctiones sistit. camelos necare traditur in Babylo-
nis regione id quod iuxta vias nascitur.
184 (120.) Nec feno Graeco minor auctoritas, quod telin
vocant, alii carphos, aliqui buceras, alii aegoceras, quo-
niam corniculis semen est simile, nos siliciam. quomodo se-
18,140 reretur docuimus suo loco. vis eius siccare, mollire, dis-
solvere. sucus decocti feminarum pluribus malis subvenit,
sive duritia sive tumor sive contractio sit volvae, foventur,
185 insidunt, infusum quoque prodest. furfures in facie exte-
nuat. spleni addito nitro decoctum et inpositum medetur,
item ex aceto. sic et iocineri decoctum. Diocles difficile
parientibus semen eius dedit acetabuli mensura tritum in
novem cyathis sapae ut tertias partis biberent, dein ca-
lida lavarentur, et in balineo sudantibus dimidium ex relicto
iterum dedit, mox a balineo relicum, pro summo auxilio.
186 farinam feni Graeci cum hordeo aut lini semine decoctam
aqua mulsa contra volvae cruciatus obiecit idem inposuitque
imo ventri. lepras, lentigines sulpuris pari portione mixta
farinae curavit, nitro ante praeparata cute, saepius die in-
linens perunguique prohibens. Theodorus feno miscuit quar-
187 tam partem purgati nasturti acerrimo aceto ad lepras. Da-
mion semen feni acetabuli dimidii mensura cum sapae et

aquae novem cyathis ad menses ciendos dedit potu, nec dubitatur quin decoctum eius utilissimum sit volvis interaneisque exulceratis, sicuti semen articulis atque praecordiis. si vero cum malva decoquatur postea addito mulso, potus ante cetera volvis interaneisque laudatur, quippe cum vapor quoque decocti plurumum prosit, alarumque etiam graveolentiam decoctum feni emendat. farina porrigines capitis furfuresque cum vino et nitro celeriter tollit. in hydromelite autem 168
decocta addita axungia genitalibus medetur, item pano, parotidi, podagrae, chiragrae, articulis carnibusque quae recedunt ab ossibus, aceto vero subacta luxatis. inlinitur et lieni decocta in aceto et melle tantum. carcinomata subacta ex vino purgat, mox addito melle persanat. sumitur et sorbitio e farina ad pectus exulceratum longamque tussim. diu decoquitur donec amaritudo desinat, postea mel additur. Nunc ipsa claritas herbarum dicetur.

C. PLINI SECUNDI

NATURALIS HISTORIAE

LIBER XXV.

Cap. 1. (Sect. 1.) Ipsa quae nunc dicetur herbarum cla- 1
ritas, medicinae tantum gignente eas tellure, in admirationem curae priscorum diligentiaeque animum agit. nihil ergo intemptatum inexpertumque illis fuit, nihil deinde occultatum quodque non prodesse posteris vellent. at nos elaborata iis abscondere atque supprimere cupimus et fraudare vitam etiam alienis bonis. ita certe recondunt qui pauca ali- 2
qua novere invidentes aliis, et neminem docere in auctoritatem scientiae est. tantum ab excogitandis novis ac iu-

vanda vita mores absunt, summumque opus ingeniorum diu
iam hoc fuit ut intra unumquemque recte facta veterum per-
irent. at, Hercules, singula quosdam inventa deorum nu-
mero addidere, omnium utique vitam clariorem fecere cogno-
minibus herbarum, tam benigne gratiam memoria referente.
3 non aeque haec cura eorum mira est in his quae satu blan-
diuntur aut cibo invitant, culmina quoque montium invia et
solitudines abditas omnisque terrae fibras scrutati invenere
quid quaeque radix polleret, ad quos usus herbarum fila per-
tinerent, etiam quadripedum pabulo intacta ad salutis usus
vertentes.
4 2. (2.) Minus hoc quam par erat nostri celebravere
omnium utilitatium et virtutum rapacissimi, primusque et diu
solus idem ille M. Cato, omnium bonarum artium magister,
paucis dumtaxat attigit, boum etiam medicina non omissa.
post eum unus inlustrium temptavit C. Valgius eruditione
spectatus inperfecto volumine ad divom Augustum, inchoata
etiam praefatione religiosa ut omnibus malis humanis illius
potissimum principis semper mederetur maiestas.
5 (3.) Antea condiderat solus apud nos, quod equidem in-
veniam, Pompeius Lenaeus Magni libertus, quo primum tem-
pore hanc scientiam ad nostros pervenisse animo adverto.
namque Mithridates, maxumus sua aetate regum quem de-
bellavit Pompeius, omnium ante se genitorum diligentissi-
mus vitae fuisse argumentis praeterquam fama intellegitur.
uni ei excogitatum cotidie venenum bibere praesumptis re-
6 mediis ut consuetudine ipsa innoxium fieret. primo inventa
genera antidoti ex quibus unum etiam nomen eius retinet.
illius inventum sanguinem anatum Ponticarum miscere anti-
dotis, quoniam veneno viverent. ad illum Asclepiadis me-
dendi arte clari volumina conposita exstant, cum sollicitatus
ex urbe Roma praecepta pro se mitteret. illum solum mor-
talium viginti duabus linguis locutum certum est, nec de
subiectis gentibus ullum hominem per interpretem appella-
7 tum ab eo annis LVI quibus regnavit. is ergo reliqua in
ingeni magnitudine medicinae peculiariter curiosus et ab
omnibus subiectis, qui fuere magna pars terrarum, singula
exquirens scrinium commentationum harum et exemplaria ef-

fectusque in arcanis suis reliquit, Pompeius autem omni
regia praeda potitus transferre ea sermone nostro libertum
suum Lenaeum grammaticae artis iussit, vitaeque ita profuit
non minus quam reipublicae victoria illa.

(4.) Praeter hos Graeci auctores prodidere quos suis 8
locis diximus, ex his Cratevas, Dionysius, Metrodorus ra-
tione blandissima sed qua nihil paene aliud quam difficultas
rei intellegatur. pinxere namque effigies herbarum atque ita
subscripsere effectus. verum et pictura fallax est coloribus,
tam numerosis praesertim in aemulationem naturae, multum-
que degenerat transcribentium fors varia. praeterea parum
est singulas earum aetates pingi, cum quadripertitis varie-
tatibus anni faciem mutent.

(5.) Quare ceteri sermone eas tradidere, aliqui ne effi- 9
gie quidem indicata et nudis plerumque nominibus defuncti,
quoniam satis videbatur potestates vimque demonstrare quae-
rere volentibus. nec est difficilis cognitio, nobis certe, ex-
ceptis admodum paucis, contigit reliquas contemplari scien-
tia Antoni Castoris, cui summa auctoritas erat in ea arte
nostro aevo, visendo hortulo eius in quo plurumas alebat
centesimum annum aetatis excedens, nullum corporis malum
expertus, ac ne aetate quidem memoria aut vigore concus-
sis. neque aliud mirata magis antiquitas reperietur. inventa 10
iampridem ratio est praenuntians horas, non modo dies ac
noctis, solis lunaeque defectuum. durat tamen tradita per-
suasio in magna parte volgi veneficiis et herbis id cogi eam-
que unam feminarum scientiam praevalere. certe quid non
repleverunt fabulis Colchis Media aliaeque, in primis Itala
Circe dis etiam adscripta? unde arbitror natum ut Aeschy- 11
lus e vetustissimis in poetica refertam Italiam herbarum po-
tentia proderet, multique Circeios, ubi habitavit illa, magno
argumento etiamnunc durante in Marsis a filio eius orta
gente, quoniam esse domitores serpentium constat. Home-
rus quidem primus doctrinarum et antiquitatis parens, mul-
tus alias in admiratione Circae, gloriam herbarum Aegypto
tribuit, cum etiam tum quae rigatur Aegyptus illa non esset,
postea fluminis limo invecta. herbas certe Aegyptias ab re- 12
gis uxore traditas Helenae suae plurumas narrat ac nobile

illud nepenthes oblivionem tristitiae veniamque adferens et
ab Helena utique omnibus mortalibus propinandum. primus
autem omnium quos memoria novit Orpheus de herbis cu-
riosius aliqua prodidit, post eum Musaeus et Hesiodus po-
21,44.145. lium herbam in quantum mirati sint diximus, Orpheus et
13 Hesiodus suffitiones conmendavere. Homerus et alias no-
minatim herbas celebrat, quas suis locis dicemus. ab eo
Pythagoras clarus sapientia primus volumen de effectu ea-
rum conposuit, Apollini, Aesculapio et in totum dis inmor-
talibus inventione et origine adsignata, conposuit et Demo-
critus, ambo peragratis Persidis, Arabiae, Aethiopiae, Ae-
gypti Magis, adeoque ad haec attonita antiquitas fuit ut ad-
14 firmaverit etiam incredibilia dictu. Xanthus historiarum au-
ctor in prima earum tradidit occisum draconis catulum revo-
catum ad vitam a parente herba quam balim nominat, eadem-
que Thylonem quem draco occiderat restitutum saluti. et
Iuba in Arabia herba revocatum ad vitam hominem tradit.
dixit Democritus, credidit Theophrastus esse herbam cuius
10,40 contactu inlatae ab alite quam retulimus exsiliret cuneus
a pastoribus arbori adactus, quae etiamsi fide carent, admi-
rationem tamen inplent coguntque confiteri multum esse quod
15 vero supersit. inde et plerosque ita video existimare nihil
non herbarum vi effici posse, sed plurumarum viris esse in-
cognitas, quorum in numero fuit Herophilus clarus medicina,
a quo ferunt dictum quasdam fortassis etiam calcatas prod-
esse. observatum certe est inflammari volnera ac morbos
superventu eorum qui pedibus iter confecerunt.

16 (6.) Haec erat antiqua medicina quae tota migrabat in
Graeciae linguas, sed quare non plures noscantur causa est
quod eas agrestes litterarumque ignari experiuntur, ut qui
soli inter illas vivant, praeterea securitas quaerendi obvia
medicorum turba. multis etiam inventis desunt nomina, sicut
18,160 illi quam retulimus in frugum cura scimusque defossam in
angulis segetis praestare ne qua ales intret. turpissima causa
raritatis quod etiam qui sciunt demonstrare nolunt, tamquam
ipsis periturum sit quod tradiderint aliis. accedit ratio in-
ventionis anceps, quippe etiam in repertis alias invenit ca-
17 sus, alias, ut vere dixerim, deus. insanabile ad hosce annos

fuit rabidi canis morsus pavorem aquae potusque omnis ad-
ferens odium. nuper cuiusdam militantis in praetorio ma-
ter vidit in quiete ut radicem silvestris rosae quam cynor-
rhodon vocant blanditam sibi adspectu pridie in frutecto mit-
teret filio bibendam. in Lacetania res gerebatur, Hispaniae
proxuma parte, casuque accidit ut milite a morsu canis inci-
piente expavescere aquas superveniret epistula orantis ut
pareret religioni, servatusque est ex insperato et postea
quisquis auxilium simile temptavit. alias apud auctores cy- 18
norrhodi una medicina erat spongeolae quae in mediis spi-
nis eius nascitur cinere cum melle alopecias capitis expleri.
in eadem provincia cognovi in agro hospitis nuper ibi re-
pertum dracunculum appellatum caulem pollicari crassitu-
dine, versicoloribus viperarum maculis, quem ferebant con-
tra omnium morsus esse remedio, alium quam quos in priori
volumine eiusdem nominis diximus, sed huic alia figura, 24, 148
aliud miraculum exserenti se terra ad primas serpentium ver- 19
nationes bipedali fere altitudine, rursusque cum iisdem in
terram condenti, nec omnino occultato eo adparet serpens,
vel hoc per se satis officioso naturae munere, si tantum
praemoneret tempusque formidinis demonstraret.

3. Nec bestiarum solum ad nocendum scelera sunt, sed 20
interim aquarum quoque ac locorum. In Germania trans Rhe-
num castris a Germanico Caesare promotis maritimo tractu
fons erat aquae dulcis solus, qua pota intra biennium den-
tes deciderent conpagesque in genibus solverentur. stoma-
cacen medici vocabant et scelotyrben ea mala. reperta au-
xilio est herba quae vocatur Britannica, non nervis modo et
oris malis salutaris, sed contra anginas quoque et contra
serpentis. folia habet oblonga nigra, radicem nigram. su- 21
cus eius exprimitur et e radice. florem vibones vocant, qui
collectus prius quam tonitrua audiantur et devoratus securos
in totum reddit. gens tum fida, in qua castra erant, mon-
stravere illam, mirorque nominis causam, nisi forte confines
oceano Britanniae veluti propinquae dicavere. non enim
inde appellatam, quoniam ibi pluruma nasceretur, certum est
etiamtum Britannia libera.

(7.) Fuit quidem et hic quondam ambitus nominibus suis 22

eas adoptandi, ut docebimus fecisse reges. tanta res videbatur herbam invenire, vitam iuvare, nunc fortassis aliquis curam hanc nostram frivolam quoque existimaturis, adeo deliciis sordent etiam quae ad salutem pertinent. auctores tamen quarum inveniuntur in primis celebrari par est effectu
23 earum digesto in genera morborum. qua quidem in reputatione misereri sortis humanae subit, praeter fortuita casusque et quae nova omnis hora excogitat, milia morborum singulis mortalium timenda. qui gravissimi ex his sint discernere stultitiae prope videri possit, cum suus cuique ad praesens quisque atrocissimus videatur, et hoc tamen iudicavere aevi experimenta, asperrimi cruciatus esse calculorum a stilicidio vesicae, proxumum stomachi, tertium eorum quae in
24 capite doleant, non ob alios fere morte conscita. A Graecis et noxias herbas demonstratas miror equidem, nec venenorum tantum, quoniam ea vitae conditio est ut mori plerumque etiam optumis portus sit, traditque M. Varro Servium Clodium equitem Romanum magnitudine doloris in podagra coactum veneno crura perunxisse et postea caruisse sensu
25 omni aeque quam dolore in ea parte corporis. sed quae fuit venia monstrandi qua mentes solverentur, partus eliderentur, multaque similia? ego nec abortiva dico ac ne amatoria quidem, memor Lucullum imperatorem clarissimum amatorio perisse, nec alia magica portenta, nisi ubi cavenda sunt aut coarguenda, in primis fide eorum damnata. satis operae fuerit abundeque praestatum vitae salutaris dixisse ** ac postea inventas.

26 4. (8.) Clarissima herbarum est Homero teste quam vocari a dis putat moly et inventionem eius Mercurio adsignat contraque summa veneficia demonstrationem. nasci eam hodie circa Pheneum et in Cyllene Arcadiae tradunt specie illa Homerica, radice rotunda nigraque, magnitudine cepae,
27 folio scillae, effodi haut difficulter. Graeci auctores florem eius luteum pinxere, cum Homerus candidum scripserit. inveni e peritis herbarum medicis qui et in Italia nasci eam diceret, adferrique e Campania memini aliquot diebus effossam inter difficultates saxeas radicis XXX pedes longae ac ne sic quidem solidae, sed abruptae.

(9.) Ab ea maxuma auctoritas herbae est quam dodeca- 28
theon vocant omnium deorum maiestatem commendantes. in
aqua potam omnibus morbis mederi tradunt. folia eius septem
lactucis simillima exeunt a lutea radice.

(10.) Vetustissima inventu Paeonia est, nomenque aucto- 29
ris retinet, quam quidam pentorobon appellant, alii glycysi-
den. nam haec quoque difficultas est quod eadem aliter alibi
nuncupatur. nascitur opacis montibus caule inter folia digi-
torum quattuor ferente in cacumine veluti Graecas nuces
quattuor aut quinque. inest his semen copiosum, rubrum
nigrumque. haec medetur et Faunorum in quiete ludibriis.
praecipiunt eruere noctu, quoniam, si picus Martius videat,
tuendo in oculos impetum faciat.

(11.) Panaces ipso nomine omnium morborum remedia 30
promittit, numerosum et dis inventoribus adscriptum. unum
quippe Asclepion cognominatur, a quo is filiam Panaciam
appellavit. sucus est coactus ferulae qualem diximus radice 12, 127
multi corticis et salsi. hac evolsa scrobem repleri vario
genere frugum religio est ac terrae piamentum. ubi et quo- 31
nam fieret modo et quale maxume probaretur inter pere-
grina docuimus. id quod e Macedonia adfertur bucolicon 12, 127
vocant armentariis sponte erumpentem sucum excipientibus;
hoc celerrime evanescit. et in aliis autem generibus inpro-
batur maxume nigrum ac molle. id enim argumento est cera
adulterati.

(12.) Alterum genus Heracleon vocant et ab Hercule 32
inventum tradunt, alii origanum Heracleoticum, item silve-
stre, quoniam est origano simile, radice inutili, de quo ori-
gano diximus. 20, 170

(13.) Tertium panaces Chironium cognominatur ab in-
ventore. folium eius simile lapatho, maius tamen et hir-
sutius, flos aureus, radix parva. nascitur pinguibus locis.
huius flos efficacissimus, eoque amplius quam supra dicta
prodest.

(14.) Quartum genus, panaces ab eodem Chirone reper- 33
tum, centaurion cognominatur, sed et Pharnacion in contro-
versia inventionis a Pharnace rege deductum. seritur hoc,
longioribus quam cetera foliis et serratis. radix odorata in

umbra siccatur vinoque gratiam adicit. huius genera duo
fecere aliqui, levis foli, alterum tenuius.
34 (15.) Heracleon siderion et ipsum ab Hercule inventum
est, caule tenui digitorum quattuor altitudine, flore puniceo,
foliis coriandri. iuxta lacus et amnis invenitur omniaque
volnera ferro inlata efficacissime sanat.
(16.) Est Chironis inventum ampelos quae vocatur Chi-
23, 27. 22, 43 sq. ronia, de qua diximus inter vitis, sicuti de herba cuius
inventio adsignatur Minervae.
35 (17.) Herculi eam quoque adscribunt quae Apollinaris,
apud Arabas altercum sive altercangenum, apud Graecos
vero hyoscyamus appellatur. plura eius genera: unum nigro
semine, floribus paene purpureis, spinosum. — talis na-
scitur in Galatia. — volgare autem candidius est et frutico-
sius, altius papavere. tertii semen irionis semini simile,
36 sed omnia insaniam gignentia capitisque vertigines. quar-
tum genus molle, lanuginosum, pinguius ceteris, candidi
seminis, in maritimis nascens. hoc recepere medici, item
rufi seminis. nonnumquam autem candidum rufescit, si non
ematuruit, inprobaturque, et alioqui nulla nisi cum inaruit
legitur. natura vini ideoque mentem caputque infestans.
usus seminis et per se et suco expresso. exprimitur sepa-
ratim et caulibus foliisque, utuntur et radice, temeraria in
37 totum, ut arbitror, medicina. quippe etiam foliis constat
mentem corrumpi, si plura quam quattuor bibant. ** etiam
antiqui in vino febrim depelli arbitrantes. oleum fit ex se-
15, 30 23, 94 mine, ut diximus, quod ipsum auribus infusum temptat
mentem, mireque ut contra venenum remedia prodidere iis
qui id bibissent et ipsum pro remediis, adeo nullo omnia ex-
periendi fine ut cogerent etiam venena prodesse.
38 5. (18.) Linozostis sive parthenion Mercuri inventum
est. ideo apud Graecos Hermupoan multi vocant eam, apud
nos omnes Mercurialem. duo eius genera: masculus et fe-
mina, quae efficacior, caule cubitali, interdum ramoso in
cacumine, ocimo angustioribus foliis, geniculis densis, ala-
rum cavis multis, semine in geniculis dependente, feminae
copioso, mari iuxta genicula stante, rariori ac brevi contor-
39 toque, feminae soluto et candido. folia maribus nigriora,

feminis candidiora, radix supervacua, praetenuis. nascuntur
in campestribus cultis. mirum est quod de utroque eorum
genere proditur: ut mares gignantur hunc facere, ut femi-
nae illam. hoc contingere, si a conceptu protinus bibatur
sucus in passo edanturve folia decocta ex oleo et sale, vel
cruda ex aceto. quidam decocunt eam in novo fictili cum
heliotropio et duabus aut tribus spicis, donec excoquatur.
decoctum dari iubent et herbam ipsam in cibo altero die 40
purgationis mulieribus per triduum, quarto die a balineo
coire eas. Hippocrates miris laudibus in mulierum usu prae-
dicavit has. ad hunc modum medicorum nemo novit. ille eas
volvae cum melle vel rosaceo vel irino vel lilino admovit,
item ad ciendos menses secundasque. hoc idem praestare
potu fotuque dixit. instillavit auribus olidis sucum, inunxit-
que cum vino vetere. alvo folia inposuit, epiphoris, stran- 41
guriae et vesicis. decoctum eius dedit cum murra et ture.
alvo quidem solvendae vel in febri decoquitur quantum ma-
nus capiat in duobus sextariis aquae ad dimidias, bibitur sale
et melle admixto, nec non cum ungula suis aut gallinaceo
decocta salubrius. purgationis causa putavere aliqui utram-
que dandam sive cum malva decoctum. thoracem purgant,
bilem detrahunt, sed stomachum laedunt. reliquos usus dice-
mus suis locis. vid. ind.

(19.) Invenit et Achilles discipulus Chironis qua volne- 42
ribus mederetur, quae ob id Achilleos vocatur. hac sanasse
Telephum dicitur. alii primum aeruginem invenisse utilissi-
mam emplastris, ideoque pingitur et a cuspide decutiens gla-
dio in volnus Telephi. alii utroque usum medicamento vo-
lunt. aliqui et hanc panacem Heracleam, alii sideritim et
apud nos millefolium vocant, cubitali scapo, ramosam, minu-
tioribus quam feniculi foliis vestitam ab imo. alii fatentur 43
quidem illam volneribus utilem, sed veram Achilleon esse
scapo caeruleo pedali, sine ramis, ex omni parte singulis
foliis rotundis eleganter vestitam, alii quadrato caule, capi-
tulis marrubi, foliis quercus, — hanc etiam praecisos ner-
vos glutinare faciunt, — alii sideritim in maceriis nascen-
tem, cum teratur, foedi odoris. etiamnum aliam similem huic 44
sed candidioribus foliis et pinguioribus, teneriorem caulicu-

lis, in vineis nascentem. aliam vero binum cubitorum, ramu-
lis exilibus, triangulis, folio filicis, pediculo longo, betae
semine, omnis volneribus praecipuas. nostri eam quae est
latissimo folio scopas regias vocant. medetur anginis suum.
45 (20.) Invenit et Teucer eadem aetate Teucrion, quam
quidam hemionion vocant, spargentem iuncos tenuis, folia
parva, asperis locis nascentem, austero sapore, numquam
florentem. neque semen gignit. medetur lienibus, constat-
que sic inventam: cum exta super eam proiecta essent,
adhaesisse lieni eumque exinanisse. ob id a quibusdam sple-
46 nion vocatur. narrant sues qui radicem eius edint sine splene
inveniri. quidam ramis hysopi surculosam, folio fabae, eo-
dem nomine appellant et colligi cum floreat iubent. adeo
florere non dubitant, maxumeque ex Ciliciis et Pisidiae
montibus laudant.
47 (21.) Melampodis fama divinationis artibus nota est. ab
hoc appellatur unum hellebori genus Melampodion. aliqui
pastorem eodem nomine invenisse tradunt, capras purgari
pasto illo animadvertentem, datoque lacte earum sanasse
Proetidas furentis. quamobrem de omnibus eius generibus
48 dici simul convenit. Prima duo sunt, candidum ac nigrum.
hoc radicibus tantum intellegi tradunt plerique, alii folia
nigri platano similia sed minora nigrioraque et pluribus
divisuris scissa, albi betae incipientis, haec quoque nigriora
et canalium dorso rubescentia. utraque caule palmi ferula-
ceo, bulborum tunicis convoluto, radice fimbriata ceparum
modo. nigro equi, boves, sues necantur, itaque cavent id,
cum candido vescantur. tempestivom esse tradunt messibus.
49 plurumum autem nascitur in Oete monte, et optumum uno
eius loco circa Pyram. nigrum ubique provenit, sed melius
in Helicone, qui mons et aliis laudatur herbis. candidum
probatur secundum Oetaeum Ponticum, tertio loco Eleati-
cum quod in vitibus nasci ferunt, quarto Parnasium quod
adulteratur Aetolico ex vicino. nigrum ex his Melampodium
vocant, quo et domos suffiunt purgantque, spargentes et
50 pecora, cum precatione sollemni. hoc et religiosius colli-
gitur, primum enim gladio circumscribitur, dein qui succi-
surus est ortum spectat et precatur ut id liceat sibi conce-

dentibus dis facere observatque aquilae volatus, fere enim
secantibus interest et, si prope advolavit, moriturum illo
anno qui succidat augurium est. nec album facile colligitur,
caput adgravans, maxume nisi praesumatur alium et subinde
vinum sorbeatur celeriterque fodiatur. nigrum alii encymon 51
vocant, alii polyrrhizon, purgat per inferna, candidum autem
vomitione, causasque morborum extrahit, quondam terribile,
postea tam promiscuum ut plerique studiorum gratia ad per-
videnda acrius quae commentabantur saepius sumptitave-
rint. Carneaden responsurum Zenonis libris **, Drusum quo- 52
que apud nos, tribunorum popularium clarissimum, cui ante
omnis plebs adstans plausit, optimates vero bellum Marsi-
cum inputavere, constat hoc medicamento liberatum comitiali
morbo in Anticyra insula. ibi enim tutissime sumitur, quo-
niam, ut diximus, sesamoides admiscent. Italia veratrum 22, 133
vocat. farina eorum per se et mixta radiculae qua lanas 19, 48
diximus lavari sternumentum facit, amboque somnum. legun- 53
tur autem tenuissimae radices brevesque ac velut decurtatae
et imae. nam summa, quae est crassissima, cepis similis, ca-
nibus tantum datur purgationis causa. antiqui radicem cor-
tice quam carnosissimo seligebant, quod tenuior eximere-
tur medulla, — hanc umidis spongeis opertam turgescen-
temque acu in longitudinem findebant, deia fila in umbra
siccabant his utentes —, nunc ramulos ipsos ab radice quam
gravissimi corticis radiantis. optumum quod acre gustu fer-
vensque in frangendo pulverem emittit. durare vim XXX
annis ferunt.

(22.) Nigrum medetur paralyticis, insanientibus, hydro- 54
picis, dum citra febrim, podagris veteribus, articulariis mor-
bis, trahit ex alvo bilem, pituitas, aquas. datur ad leniter
molliendam alvom plurumum drachma una, modice quattuor
obolis. miscuere aliqui et scammonium, sed tutius salem.
in dulcibus datum copiosius periculum infert, oculorum cali-
ginem fotu discutit. ob id quidam et inunxere trito. stru- 55
mas, suppurata, duritias concoquit et purgat, item fistulas
tertio die exemptum. verrucas tollit cum squama aeris et
sandaraca. hydropicorum ventri inponitur cum farina hor-
deacea et vino. pecorum et iumentorum pituitas sanat sur-

culo per aurem traiecto et postero die eadem hora exempto,
scabiem quadripedum cum ture, cera ac pice vel cum pis-
selaeo.
56 (23.) Album optumum, quod celerrime movet sternu-
menta, sed multum terribilius nigro, praecipue si quis ad-
paratum poturorum apud antiquos legat contra horrores,
strangulatus, intempestivas somni viris, singultus infinitos
aut sternumenta, stomachi dissolutiones, tardiores vomitus
aut longiores, exiguos aut nimios, quippe alia dare soliti
quae concitarent vomitiones ipsumque helleborum extrahere
medicamentis aut clysteribus, saepius etiam sanguine venis
57 emisso. iam vero et cum prospere cedat, terribili visu,
variis coloribus vomitionum et post vomitiones observatione
alvi, balinearum dispensatione, totius corporis cura, ante-
cedente omnia haec magno terrore famae, namque tradunt
absumi carnis, si coquatur una. sed antiquorum vitium
erat quod propter hos metus parcius dabant, cum celerius
58 erumpat quo largius sumitur. Themison binas non amplius
drachmas datavit, sequentes et quaternas dedere claro He-
rophili praeconio, qui helleborum fortissimi ducis similitu-
dini aequabat. concitatis enim intus omnibus ipsum in pri-
mis exire. praeterea mirum inventum est quod incisum
38 forficulis, ut diximus, cribrant. cortex remanet, hunc in-
aniunt, medulla cadit, haec in nimia purgatione data vomitio-
nes sistit.
59 (24.) Cavendum est felici quoque cura ne nubilo die
detur, inpetibiles quippe cruciatus exsistunt. nam aestate
potius quam hieme dandum non est in dubio. corpus septem
diebus ante praeparandum cibis acribus, abstinentia vini,
quarto et tertio die vomitionibus, pridie cenae abstinentia.
album et in dulci datur, aptissime vero in lente aut pulte.
nuper invenere dissectis raphanis inserere helleborum rur-
susque conprimere raphanos, ut transeat vis, atque leni-
mento dare. reddi post quattuor fere horas incipit. totum
60 opus septenis peragitur horis. medetur ita morbis comitia-
52 libus, ut diximus, vertigini, melancholicis, insanientibus,
lymphaticis, elephantiasi albae, lepris, tetano, tremulis, po-
dagricis, hydropicis incipientibusque tympanicis, stomachi-

cis, spasticis cynicis, ischiadicis, quartanis, quae aliter non
desinant, tussi veteri, inflationibus, torminibus redeuntibus.
(25.) Vetant dari senibus, pueris, item mollis ac femi- 61
nei corporis animive, exilibus aut teneris, et feminis minus
quam viris, item timidis, aut si exulcerata sint praecordia.
vel tumeant, minume sanguinem exscreantibus causariisve
latere, faucibus. medetur extra ** corporis, eruptionibus
pituitae cum axungia salsa inlinitum, item suppurationi ve-
teri. muris polentae admixtum necat. Galli sagittas in venatu
helleboro tingunt circumcisoque volnere teneriorem sentiri
carnem adfirmant. muscae quoque albo necantur trito et cum
lacte sparso. eodem et phthiriasis emendatur.
6. (26.) Ipsi Mithridati Cratevas adscripsit unam, Mithri- 62
datiam vocant. huic folia duo a radice acantho similia, cau-
lis inter utraque sustinens roseum florem. (27.) alteram 63
Lenaeus, scordotim sive scordion, ipsius manu adscriptam,
magnitudine cubitali, quadriangulo caule, ramosam querna
similitudine, foliis lanuginosis. reperitur in Ponto, campis
pinguibus umidisque, gustus amari. est et alterius generis,
latioribus foliis, mentastro similis, plurumosque utraque ad
usus per se et inter alia in antidotis.
(28.) Polemoniam alii Philetaeriam a certamine regum 64
inventionis appellant, Cappadoces autem chiliodynamum, ra-
dice crassa, exilibus ramis quibus in summis corymbi depen-
dent, nigro semine, cetero rutae similis, nascitur in mon-
tuosis.
(29.) Eupatoria quoque regiam auctoritatem habet, cau- 65
lis lignosi, nigricantis, hirsuti, cubitalis et aliquando amplio-
ris, foliis per intervalla quinquefoli aut cannabis, per extre-
mitatis incisis quinquepertito, nigris et ipsis plumosisque,
radice supervacua. semen dysintericis in vino potum auxi-
liatur unice.
(30.) Centaurio curatus dicitur Chiron, cum Herculis 66
excepti hospitio pertractanti arma sagitta excidisset ei in
pedem, quare aliqui Chironion vocant. folia sunt lata et ob-
longa, serrato ambitu, densa ab radice caules ternum cubi-
torum geniculati. in his capita ceu papaverum. radix vasta,
rubescens, tenera fragilisque, ad bina cubita, madida suco,

67 amara cum quadam dulcedine. nascitur in collibus pingui solo, laudatissima in Arcadia, Elide, Messenia, Pholoe, Lycaeo, et in Alpibus vero plurumisque aliis locis. in Lycia quidem et ex ea Lycium faciunt. vis in volneribus tanta est ut cohaerescere etiam carnis tradatur, si coquatur simul. in usu radix tantum duabus drachmis bibenda quibus dicetur, si febris sit, in aqua trita medetur, ceteris in vino, volvarum morbis decoctae sucus.

68 (31.) Est alterum centaurium cognomine lepton, minutis foliis, quod aliqui libadion vocant, quoniam secundum fontis nascitur, origano simile, angustioribus et longioribus foliis, anguloso caule palmum alto, fruticante, flore lychnidis, radice tenui et supervacua, suco efficax. ipsa herba autumno legitur, sucus e fronde. quidam caulis concisos madefaciunt diebus XVIII atque ita exprimunt. hoc centaurium nostri fel terrae vocant propter amaritudinem summam, Galli exacum, quoniam omnia mala medicamenta potum corpore exigat per alvom.

69 (32.) Tertia est centauris cognomine triorchis. qui eam secat rarum est ut non volneret sese. haec sucum sanguineum mittit. Theophrastus defendi eam inpugnarique colligentis tradit a triorche accipitrum genere, unde et nomen accepit. inperiti confundunt haec omnia et primo generi adsignant.

70 7. (33.) Clymenus a rege herba appellata est, hederae foliis, ramosa, caule inani, articulis praecincta, odore gravi et semine hederae, silvestribus et montuosis nascens. quibus morbis pota medeatur dicemus, sed hic indicandum est, dum medeatur, sterilitatem pota etiam viris fieri. Graeci plantagini similem esse dixerunt, caule quadrato, folliculis cum semine inter se inplexis velut in polyporum cirris. et sucus autem in usu, vi summa in refrigerando.

71 (34.) Gentianam invenit Gentius rex Illyriorum, ubique nascentem, in Illyrico tamen praestantissimam, folio fraxini, sed magnitudine lactucae, caule tenero pollicis crassitudine, cavo et inani, ex intervallis foliato, trium aliquando cubitorum, radice lenta, subnigra, sine odore, aquosis montibus subalpinis pluruma. usus in radice et suco. radicis natura est excalfactoria, sed praegnatibus non bibenda.

(35.) Invenit et Lysimachus quae ab eo nomen retinet, 72
celebrata Erasistrato. folia habet salicis viridia, florem pur-
pureum, fruticosa, ramulis erectis, odore acri. gignitur in
aquosis. vis eius tanta est ut iumentis discordantibus iugo
inposita asperitatem cohibeat.

(36.) Mulieres quoque hanc gloriam adfectavere, in qui- 73
bus Artemisia uxor Mausoli adoptata herba quae antea par-
thenis vocabatur. sunt qui ab Artemide Ilithyia cognomina-
tam putent, quoniam privatim medeatur feminarum malis.
est autem absinthi modo fruticosa, maioribus foliis pingui-
busque. ipsius duo genera: altior latioribus foliis, altera 74
[tenera] tenuioribus et non nisi in maritimis nascens. sunt
qui in mediterraneis eodem nomine appellent, simplici caule,
minumis foliis, floris copiosi erumpentis cum uva maturescit,
odore non iniucundo, quam quidam botryn, alii ambrosiam
vocant. talis in Cappadocia nascitur.

(37.) Nymphaea nata traditur nympha zelotypia erga 75
Herculem mortua, — quare Heracleon vocant aliqui, alii rho-
palon a radice clavae simili —, ideoque eos qui biberint eam
duodecim diebus coitu genituraque privari. laudatissima in
Orchomenia et Marathone. Boeoti mallon vocant et semen
edunt. nascitur in aquosis, foliis magnis in summa aqua et 76
aliis ex radice, flore lilio simili et, cum defloruit, capite papa-
veris in** caule. secatur autumno radix nigra, in sole sicca-
tur, adversatur ea alvi *malis*. Est et alia nymphaea in Thessa-
lia, amne Penio, radice alba, capite luteo, rosae magnitudine.

(38.) Invenit et patrum nostrorum aetate rex Iuba quam 77
appellavit Euphorbeam medici sui nomine. frater is fuit
Musae a quo divom Augustum conservatum indicavimus. 19, 128
iidem fratres instituere a balineis frigida multa corpora ad-
stringere. antea non erat mos nisi calida tantum lavari,
sicuti apud Homerum etiam invenimus. sed Iubae volumen 78
quoque exstat de ea herba et clarum praeconium. invenit
eam in monte Atlante, specie thyrsi, foliis acanthinis. vis
tanta est ut e longinquo sucus excipiatur. incisa conto
subitur excipulis ventriculo haedino. umor lactis videtur
defluere. siccatus cum coiit, turis effigiem habet. qui colli-
gunt clarius vident. contra serpentis medetur, quacumque

parte percussa vertice inciso et medicamento addito ibi.
79 Gaetuli qui legunt taedio lacte adulterant, sed discernitur igni, id enim quod sincerum non est fastidiendum odorem habet. Multum infra hunc sucum est qui in Gallia fit ex herba chamelaea granum cocci ferente. fractus hammoniaco similis est, etiam levi gustu os accensum diu detinens et magis ex intervallo, donec faucis quoque siccet.

80 8. (39.) Celebravit et Themiso medicus volgarem herbam plantaginem tamquam inventor volumine de ea edito. duo eius genera: minor angustioribus foliis et nigrioribus, linguae pecorum simillimis, caule anguloso in terram inclinato, in pratis nascens. altera maior, foliis laterum modo inclusa, quae quia septena sunt, quidam eam heptapleuron vocavere. huius et cubitalis caulis est et napi. in umidis nascitur multo efficacior. mira vis in siccando densandoque corpore, cauteri vicem optinens. nulla res aeque sistit fluctiones quas Graeci rheumatismos vocant.

81 (40.) Iungitur huic buglossos boum linguae similis, cui praecipuum quod in vinum deiecta animi voluptates auget, et vocatur euphrosynum. (41.) iungitur et cynoglossos caninam linguam imitata, topiariis operibus gratissima, aiuntque quae tris thyrsos seminis mittat eius radicem potam ex aqua ad tertianas prodesse, quae quattuor ad quartanas. Est et alia similis ei quae fert lappas minutas. eius radix pota ex aqua ranis et serpentibus adversatur.

82 (42.) Est et buphthalmos similis boum oculis, folio feniculi, circa oppida nascens, fruticosa caulibus qui et manduntur decocti. quidam cachlam vocant. haec cum cera steatomata discutit.

(43.) Invenere herbas et universae gentes. Scythia primam eam quae Scythice vocatur, circa Maeotim nascens, praedulcem alias utilissimamque ad ea quae asthmata vocant. magna et ea commendatio, quod in ore eam habentes sitim famemque non sentiunt.

83 (44.) Idem praestat apud eosdem hippace, distincta, quod in equis quoque eundem effectum habeat, traduntque his duabus herbis Scythas etiam in duodenos dies durare in fame sitique.

(45.) Ischaemonem Thracia invenit, qua ferunt sanguinem sisti non aperta modo vena sed etiam praecisa. serpit e terra milio similis, foliis asperis et lanuginosis. farcitur in naris quae in Italia nascitur et sanguinem eadem adalligata sistit.

(46.) Vettones in Hispania eam quae Vettonica dicitur 84 in Gallia, in Italia autem serratula, a Graecis cestros aut psychotrophon, ante cunctas laudatissima. exit anguloso caule cubitorum duum e radice spargens folia fere lapathi, serrata, semine purpureo. folia siccantur in farinam plurumos ad usus. fit vinum ex ea et acetum stomacho et claritati oculorum, tantumque gloriae habet ut domus in qua sit tuta existimetur a piaculis omnibus.

(47.) In eadem Hispania inventa est Cantabrica per divi 85 Augusti tempora a Cantabris reperta. nascitur ubique caule iunceo pedali, in quo sunt flosculi oblongi veluti calathi, in his semen perquam minutum. Nec alias defuere Hispaniae herbis exquirendis, ut in quibus etiamnunc hodie in more sit laetiore convictu potionem e centum herbis mulso additis credere saluberrimam suavissimamque. nec quisquam genera earum iam novit aut multitudinem, numerus tamen constat in nomine.

(48.) Nostra aetas meminit herbam in Marsis repertam. 86 nascitur in Aequicolis circa vicum Nervesiae, vocatur consiligo. prodest, ut demonstrabimus suo loco, deploratis 26, 38 in phthisi.

(49.) Invenit nuper et Servilius Democrates e primis 87 medentium quam appellavit iberida, quamquam ficto nomini inventione eius adsignata carmine. nascitur maxume circa vetera monimenta parietinasque et inculta itinerum. floret semper, folio nasturti, caule cubitali, semine vix ut adspici possit. radici odor nasturti. usus aestate efficacior et recenti tantum. tunditur difficulter. coxendicibus et articulis 88 omnibus cum axungia modica utilissima, viris plurumum quaternis horis, feminis minus dimidio adalligata, ut deinde in balineis descendatur in calidam et postea oleo ac vino perunguatur corpus, diebusque vicenis interpositis idem fiat, si qua admonitio doloris supersit. hoc modo rheumatismos

omnis sanat occultos. inponitur non in ipsa inflammatione,
sed inminuta.
89 (50.) Animalia quoque invenere herbas, in primisque
chelidoniam. hac enim hirundines oculis pullorum in nido
restituunt visum, ut quidam volunt, etiam erutis oculis. ge-
nera eius duo: maior fruticosa, folio pastinacae erraticae
ampliore, ipsa altitudine duum cubitorum, colos albicans,
flos luteus. minori folia hederae rotundiora, minus candida.
90 sucus croci mordax, semen papaveris. florent adventu hirun-
dinum, discessu marcescunt. sucus florentibus exprimitur,
et in aereo vase cum melle Attico leniter cinere ferventi
decoquitur, singulari remedio contra caligines oculorum.
utuntur et per se suco in collyriis quae chelidonia appel-
lantur ab ea.
91 (51.) Inveniunt et canes qua fastidium vincunt eamque
in nostro conspectu mandunt, sed ita ut numquam intelle-
gatur quae sit. etenim depasta cernitur. Notata est haec
animalis eius malignitas in alia herba maior. percussus enim
a serpente mederi quadam sibi dicitur, sed illam homine
spectante non decerpit.
92 (52.) Simplicius cervae monstravere elaphoboscon, de
22, 79 qua diximus, item helxinen a partu dictam. (53.) ostendere,
8, 97 ut indicavimus dictamnum, volneratae pastu statim telis de-
cidentibus. non est alibi quam in Creta, ramis praetenue, pu-
leio simile, fervens et acre gustu. foliis tantum utuntur, flos
nullus aut semen aut caulis, radix tenuis ac supervacua. et
in Creta autem non spatiosa nascitur, mireque capris ex-
93 petitur. Pro eo est et pseudodictamnum multis in terris
nascens, folio simile, ramulis minoribus, a quibusdam chon-
dris vocatum. minoris effectus statim intellegitur. dictamnum
enim minuma potione accendit os. qui legere eas in ferula ibi
aut harundine condunt praeligantque ne potentia evanescat.
sunt qui dicant utramque nasci multifariam, sed deteriores in
agris pinguibus, veram quidem dictamnum non nisi in aspe-
94 ris. Est et tertium genus dictamnum vocatum, sed neque
facie neque effectu simile, folio sisymbri, ramis maioribus,
praecedente persuasione illa quidquid in Creta nascatur infi-
nito praestare ceteris eiusdem generis alibi genitis, pro-

xume quod in Parnaso. alioqui herbiferum esse et Pelium
montem in Thessalia et Telethrium in Euboea et totam Ar-
cadiam ac Laconicam tradunt. Arcades quidem non medica-
minibus uti sed lacte circa ver, quoniam tunc maxume sucis
herbae turgeant medicenturque ubera pascuis. bibunt autem
vaccinum, quoniam boves omnivori fere sunt in herbis. po-
tentia earum per quadripedes etiamnum duobus claris exem-
plis manifesta fit. circa Abderam et limitem qui Diomedis
vocatur equi pasti inflammantur rabie, circa Potnias vero
et asini.

(54.) Inter nobilissimas aristolochiae nomen dedisse gra- 95
vidae videntur, quoniam esset ἀρίστη λεχούσαις. nostri
malum terrae vocant et quattuor genera eius servant: unum
tuberibus radicis rotundis, foliis inter malvam et hederam,
nigrioribus mollioribusque. alterum masculae, radice longa,
quattuor digitorum longitudine, baculi crassitudine. tertium
longissimae, tenuitate vitis novellae, cuius sit praecipua vis,
quae et clematitis vocatur, ab aliis Cretica. omnes colore 96
buxeo, caulibus parvis, flore purpureo. ferunt baculas par-
vas ut cappari. valent radice tantum. est et quae plistolo-
chia vocatur, quarti generis, tenuior quam proxume dicta,
densis radicis capillamentis, iunci plenioris crassitudine. hanc
quidam polyrrhizon cognominant. odor omnium medicatus, 97
sed oblongae radici tenuiorique gratior, carnosi enim est
corticis, unguentis quoque nardinis conveniens. nascuntur
pinguibus locis et campestribus. effodere eas messibus tem-
pestivom, ita desquamato terreno servantur. maxume tamen
laudatur Pontica et in quocumque genere ponderosissima
quaeque, medicinis aptior rotunda, contra serpentis oblonga,
in summa tamen gloria est, si modo a conceptu admota vol-
vis in carne bubula maris figurat, ut traditur. Piscatores 98
Campaniae radicem eam quae rotunda est venenum terrae
vocant, coramque nobis contunsam mixta calce in mare spar-
sere. advolant pisces cupiditate mira statimque exanimati
fluitant. Quae polyrrhizos cognominatur convolsis, contun-
sis, ex alto praecipitatis radice pota ex aqua utilissima
esse traditur, semine pleuriticis et nervis, confirmare, excal-
facere, eadem satyrion esse.

99 (55.) Verum et effectus ususque dicendi sunt ordien-
dumque a malorum omnium pessimo est, serpentium ictu.
medentur ergo Britannica herba, panacis omnium generum
radix e vino, Chironii et flos et semen potum inlitumve
ex vino et oleo, privatim quae cunila bubula appellatur,
Polemonia vel Philetaeris radicis drachmis quattuor in mero,
100 Teucria, sideritis, scordotis ex vino, privatim ad anguis,
pota et inlita sive suco sive folio sive decocto, centauri
maioris radix drachma in vini albi cyathis tribus, Gentiana
praecipue adversus anguis duabus drachmis cum pipere et
ruta, vini cyathis sex, sive viridis sive sicca. et Lysima-
101 chiae odorem fugiunt. datur ex vino percussis chelidonia,
morsibus inponitur Vettonica praecipue, cui vis tanta per-
hibetur ut inclusae circulo eius serpentes ipsae sese interi-
mant flagellando. datur ad ictus semen eius denari pondere
cum tribus cyathis vini vel farina drachmis tribus sextario
aquae, — farina reponitur —, Cantabrica, dictamnum, aristo-
lochia radicis drachma in vini hemina, sed saepius bibenda.
prodest et inlita ex aceto, similiter plistolochia. quin et
omnino suspensa supra focum fugat e domibus serpentis.
102 9. (56.) argemonia quoque radice eius denari pondere in
vini cyathis tribus pota. — plura de ea convenit dici cete-
risque, quoniam primum nominabuntur, in eo autem genere
medendi primum nominari quamque in quo maxume vale-
bit. — folia habet qualia anemone, divisa api modo, caput
in cauliculo papaveris silvestris, item radicem. sucum croci
colore acrem et acutum. nascitur in arvis. apud nos tria
genera eius faciunt et id demum probant cuius radix tus
redoleat.
103 (57.) Agaricum ut fungus nascitur in arboribus circa
Bosporum colore candido. dantur oboli quattuor contriti cum
binis cyathis aceti mulsi. id quod in Galatia nascitur infirmius
habetur, praeterea mas spissior amariorque, — hic et capitis
dolores facit, — femina solutior, initio gustus dulcis mox
in amaritudinem transit.
104 (58.) Echios utriusque generis **, puleio similis, fo-
liis carinata, drachmis duabus ex vini cyathis quattuor.
item altera, quae lanugine distinguitur spinosa, cui et capi-

tula viperae similia sunt, haec ex vino et aceto. quidam echion personatam vocant cuius folio nullum est latius, grandis lappas ferentem. huius radicem decoctam ex aceto dant potui. Hyoscyamum contunsum cum foliis ex vino datur peculiariter contra aspidas.

(59.) Nulla tamen Romanae nobilitatis plus habet quam 105
hierabotane. aliqui peristereon, nostri verbenacam vocant. haec est quam legatos ferre ad hostis indicavimus. hac Iovis 22, 5
mensa verritur, domus purgantur lustranturque. genera eius duo: foliosa quam feminam putant, mas rarioribus foliis. ramuli utriusque plures, tenues, cubitales, angulosi, folia 106
minora quam quercus angustioraque, divisuris maioribus, flos glaucus, radix longa, tenuis. nascitur ubique in planis aquosis. quidam non distingunt et unum omnino genus faciunt, quoniam utraque eosdem effectus habeat. utraque sortiuntur Galli et praecinunt responsa, sed Magi utique circa hanc insaniunt. hac perunctos impetrare quae velint, febris abigere, amicitias conciliare nullique non morbo mederi. col- 107
ligi debere circa canis ortum ita ne luna aut sol conspiciat, favis ante et melle terrae ad piamentum datis, circumscriptam ferro effodi sinistra manu et in sublime tolli, siccari in umbra separatim folia, caulem, radicem. aiunt, si aqua spargatur triclinium qua maduerit, laetiores convictus fieri. adversus serpentis conteritur ex vino.

(60.) Est similis verbasco herba quae saepe fallit pro 108
ea capta, foliis minus candidis, cauliculis pluribus, flore luteo. haec abiecta blattas in se contrahit ideoque Romae blattaria vocatur.

(61.) Molemonium sucum lacteum mittit concrescentem cummis modo umidis locis. datur denari pondus in vino.

(62.) Quinquefolium nulli ignotum est, cum etiam fraga 109
gignendo commendetur, Graeci pentapetes sive pentaphyllon aut chamaezelon vocant. cum effoditur, rubram habet radicem. haec inarescens nigrescit et angulosa fit. nomen a numero foliorum. et ipsa herba incipit et desinit cum vite. adhibetur et purgandis domibus.

(63.) Adversus serpentis bibitur et eius radix quae sparganion vocatur ex vino albo.

110 (64.) Dauci genera quattuor fecit Petronius Diodotus,
quae persequi nihil attinet, cum sint differentiae duae, pro-
batissimi in Creta, mox in Achaia et ubicumque in siccis nati,
feniculi similitudine, candidioribus foliis et minoribus hirsu-
tisque, caule pedali recto, radice suavissimi gustus et odo-
111 ris. hoc in saxosis nascitur meridianis. reliqua genera ubi-
que nascuntur terrenis collibus limitibusque, nec nisi pin-
gui solo, foliis coriandri, caule cubitali, capitibus rotundis,
saepe pluribus quam ternis, radice lignosa et, cum inaruit,
supervacua. semen huius cumino simile, prioris milio, album,
acre, odoratum omnibus et fervens. secundum priore vehe-
112 mentius est, ideoque parce sumi debet. si iam maxume ter-
tium genus facere libeat, est simile staphylino, quod pasti-
nacam erraticam appellant, semine oblongo, radice dulci.
omnia haec et hieme et aestate sunt intacta quadripedi nisi
post abortus. ex aliis usus seminis, ex Cretico radicis, et
magis ad serpentis. bibitur e vino drachma una, datur et
quadripedibus percussis.

113 (65.) Therionarca alia quam magica et in nostro orbe
nascitur fruticosa foliis subviridibus, flore roseo, serpentis
necat. cuicumque admota ferae et haec torporem adfert.

(66.) Persollata, quam nemo ignorat, Graeci arcion vo-
cant, folia habet maiora etiam cucurbitis et hirsutiora nigrio-
raque et crassiora, radicem albam et grandem. haec ex vino
114 bibitur denariorum duum pondere. (67.) item cyclamini
radix contra serpentis omnis. folia habet minora quam he-
dera, nigrioraque et tenuiora, sine angulis, in quibus albi-
cant maculae, caule exiguo, inani, floribus purpureis, radice
115 lata ut rapum videri possit, cortice nigro. nascitur in um-
brosis, a nostris tuber terrae vocatur, in omnibus serenda
domibus, si verum est ubi sata sit nihil nocere mala medi-
camenta. amuletum vocant, narrantque et ebrietatem reprae-
sentari addita in vinum. radix et siccata, scillae modo con-
cisa reponitur. decoquitur eadem ad crassitudinem mellis.
suum tamen venenum ei est, traduntque, si praegnas radi-
cem transgrediatur, abortum fieri.

116 (68.) Est et altera cyclaminos cognomine cissanthe-
mos, geniculatis caulibus supervacuis a priore distans, circa

arbores se volvens, acinis hederae, sed mollibus, flore candido,
specioso, radice supervacua. acini tantum in usu, gustu acri
sed lenti. siccantur in umbra tunsique dividuntur in pastillos.

(69.) Mihi et tertia cyclaminos demonstrata est cogno-
mine chamaecissos, uno omnino folio, radice ramosa, qua
pisces necabantur.

(70.) Sed inter prima celebratur peucedanum, laudatis- 117
simum in Arcadia, mox Samothrace. caulis ei tenuis, lon-
gus, feniculo similis, iuxta terram foliosus, radice nigra,
crassa, gravi odore, sucosa, gignitur in montibus opacis, fo-
ditur exitu autumni. placent tenerrimae et altissimae radi-
ces. hae conciduntur in quaternos digitos osseis cultellis
funduntque sucum in umbra, capite prius et naribus rosaceo
perunctis, ne vertigo sentiatur. et alius sucus invenitur cau- 118
libus adhaerens incisisque manat. probatur crassitudine mel-
lea, colore rufo, odore suaviter gravi, fervens gustu. hic
in usu et radix et decoctum eius plurumis medicamentis, suco
tamen efficacissimo, qui resolvitur amaris amygdalis aut ruta,
bibiturque contra serpentis et ex oleo perunctos tuetur.

10. (71.) Ebuli quoque, quam nemo ignorat, fumo 119
fugantur serpentes.

(72.) Privatim adversatur scorpionibus polemoniae ra-
dix, vel adalligata tantum, item phalangio ac ceteris minori-
bus venenatis. scorpionibus aristolochia, agaricum obolis
quattuor in vini mixti cyathis totidem, verbenaca et phalan-
gio cum vino aut posca, item quinquefolium, daucum.

(73.) Verbascum Graeci phlomon vocant. genera habet 120
prima duo: album in quo mas intellegitur, alterum nigrum in
quo femina. tertium genus non nisi in silvis invenitur. sunt
folia brassicae latiora, pilosa, caulis erectus, cubitali amplior.
semen nigrum inutile, radix una, crassitudine digiti. nascun-
tur et in campestribus. silvestri folia elelisphaci, alta, ramis
lignosis. (74.) sunt et phlomides duae hirsutae, rotundis foliis, 121
humiles. tertia lychnitis vocatur, ab aliis thryallis, foliis
ternis aut cum plurumum quaternis crassis pinguibusque, ad
lucernarum lumina aptis. aiunt in foliis eius quam feminam
diximus ficus omnino non putrescere. distingui genera haec
paene supervacuum est, cum sint omnia eiusdem effectus.

contra scorpiones bibitur radix cum ruta ex aqua, magna
amaritudine sed effectu pari.
122 (75.) Thelyphonon herba ab aliis scorpion vocatur pro-
pter similitudinem radicis cuius tactu moriuntur scorpiones.
itaque contra eorum ictus bibitur. — scorpionem mortuum si
quis helleboro candido linat, revivescere aiunt. — thelypho-
non omnem quadripedem necat inposita verendis radice,
folio quidem intra eundem diem, quod est simile cyclamino.
ipsa geniculata nascitur in opacis. Scorpionibus adversatur
et Vettonicae sucus ac plantaginis.
123 (76.) Sunt et ranis venena, rubetinis maxume, vidimus-
que Psyllos in certamine patinas candefactas admittentis,
ociore etiam quam aspidum pernicie. auxiliatur phrynion in
vino pota. aliqui neurada appellant, alii poterion, floribus
124 parvis, radicibus multis, nervosis, bene olentibus. (77.)
item alisma, quam alii damasonion, alii lyron appel-
lant. folia erant plantaginis, nisi angustiora essent et ma-
gis laciniosa convexaque in terram, alias etiam venosa simi-
liter, caule simplici et tenui, cubitali, capite thyrsi, radicibus
densis, tenuibus ut veratri nigri, acribus, odoratis, pinguibus.
125 nascitur in aquosis. alterum genus eiusdem in silvis, nigrius,
maioribus foliis. usus in radice utriusque adversus ranas et
lepores marinos drachmae pondere in vini potu. lepori ma-
rino adversatur et cyclaminos. veneni vim canis quoque ra-
bidi morsus habent, contra quos erit cynorrhodon, de quo
17 sq. diximus. plantago et ad omnis bestiarum morsus pota
atque inlita prodest, Vettonica ex mero vetere.
126 (78.) Peristereos vocatur caule alto foliato, cacumine
in alios caulis se spargens, columbis admodum familiaris,
unde et nomen. hanc habentis negant latrari a canibus.
127 (79.) Proxuma his malis venena sunt quae sibimetipsi
homines excogitant. contra haec omnia magicasque artis erit
primum illud Homericum moly, dein Mithridatia et scordotis
et centaurium. Potu omnia mala medicamenta exigit per al-
vom Vettonicae semen in mulso aut passo, vel farinae drachma
in vini veteris cyathis IIII.; vomere cogendi atque iterum bi-
128 bere. iis qui cotidie gustent eam nulla nocitura mala medi-
camenta tradunt. Poto veneno aristolochia subvenit eadem

mensura qua contra serpentis, quinquefoli sucus, agaricum,
postquam vomuerint, denari pondere ex aquae mulsae cya-
this tribus.

(80.) Antirrhinum vocatur sive paranarrhinon sive lych- 129
nis agria simile lino, radice nulla, flore hyacinthi, semine
vituli narium. ex hoc perunctos venustiores fieri nec ullo
malo medicamento laedi posse aut veneno, si quis in bracchi-
ali habeat, arbitrantur Magi. (81.) similiter ea quam eupliam 130
vocant traduntque ea perunctos commendatioris esse famae.
Artemisiam quoque secum habentibus negant nocere mala
medicamenta vel bestiam ullam, ne solem quidem. bibitur et
haec ex vino adversus opium. adligata privatim potens tra-
ditur potave adversus ranas.

(82.) Pericarpum bulbi genus est. duae eius species: 131
cortice rubro alterum, alterum nigro papaveri simile, sed
vis maior quam priori, utrique autem excalfaciendo. ideo con-
tra cicutam datur, contra quam et tus et panaces, Chironium
praecipue. hoc et contra fungos.

11. (83.) Verum et generatim membratimque singulis 132
corporum morbis remedia subtexemus orsi a capite. Alopecias
emendat nymphaeae Heracliae radix, si ea trita inlinantur.
Polythrix distat a callitriche quod iuncos albos habet et folia
plura maioraque. frutice quoque maior est, defluentem ca-
pillum confirmat et densat. (84.) item lingulaca circa fontis 133
nascens, cuius radix admixta combusta teritur cum adipe suis
nigrae. id quoque excipitur, ut eius sit suis quae numquam
peperit. sol deinde plurumum confert inlitae. similis usus
est cyclamini radicis. porriginem veratri radix tollit in oleo
decocta vel in aqua. Capitis dolori medetur panacis omnium 134
generum radix in oleo contrita, aristolochia, iberis adal-
ligata hora vel diutius, si pati possit, comitante balinei
usu. medetur et daucum. purgat autem cyclaminos cum
melle in naris addita, et ulcera capitis sanat inlita. medetur
et peristereos.

(85.) Cacalia sive leontice vocatur semen margaritis 135
minutis simile dependens inter folia grandia, in montibus fere.
huius grana quindecim in oleo macerantur atque ita adverso
capillo caput unguitur.

(86.) Fit et ex callitriche sternumentum. folia sunt len-
ticulae, caules iunci tenuis similis, radice minuma. nascitur
opacis et umidis, gustatu fervens.
136 (87.) Hysopum in oleo contritum phthiriasi resistit, pru-
rigini in capite. est autem optumum Cilicium e Tauro monte,
dein Pamphylium ac Zmyrnaeum, stomacho contrarium. pur-
gat cum fico sumptum per inferna, cum melle vomitionibus.
putant et serpentium ictibus adversari, tritum cum melle et
sale et cumino.
137 (88.) Lonchitis non, ut plerique existimaverunt, eadem
est quae xiphion aut phasganion, quamquam cuspidi similis
semine, habet enim folia porri rubentia ad radicem et plura
quam in caule, capitula personis comicis similia, parvam ex-
serentibus linguam, radicibus praelongis. nascitur in sitien-
138 tibus. (89.) e diverso xiphion et phasganion in umidis.
cum primum exit, gladi praebet speciem, caule duum cubito-
rum, radice ad nucis abellanae figuram fimbriata, quam effodi
ante messis oportet, siccari in umbra. superior pars eius cum
ture trita, aequo pondere admixto vino, ossa fracta capite
extrahit aut quicquid in corpore suppurat, vel si calcata sint
139 ossa serpentis, eadem contra venena efficax. Caput in do-
lore veratro in oleo vel rosaceo decocto tritoque ungui
convenit, peucedano ex oleo vel rosaceo et aceto. tepidum
hoc prodest et doloribus qui plerumque ex dimidia parte ca-
pitis sentiuntur et vertigini. perungunt et radice eius sudo-
ris causa eliciendi, quoniam caustica vis ei est.
140 (90.) Psyllion alii cynoides, alii chrysallion, alii Siceli-
con, alii cynomyiam appellant, radice tenui, supervacua, sar-
mentosum, fabae granis in cacuminibus, foliis canino capiti
non dissimilibus, semine autem pulici, unde et nomen. hoc in
bacis ipsa herba in vineis invenitur. vis ad refrigerandum
et discutiendum ingens. semen in usu. fronti inponitur in do-
141 lore et temporibus ex aceto et rosaceo aut posca. ad ce-
tera inlinitur. acetabuli mensura sextarium aquae densat ac
contrahit. tunc terere oportet et crassitudinem inlinere cui-
cumque dolori et collectioni inflammationique. Volneribus
capitis medetur aristolochia, fracta extrahens ossa et in alia
quidem parte corporis sed maxume capite, similiter plistolo-

chia. Thryselinum est non dissimile apio. huius radix conmanducáta purgat capitis pituitas.

12. (91.) Oculorum aciem centaurio maiore putant 142
adiuvari, si addita aqua foveantur, suco vero minoris cum melle culices, nubeculas, obscuritates discuti, cicatrices extenuari, albugines quidem etiam iumentorum sideritide. nam chelidonia supra dictis omnibus mire medetur. Panacis radicem cum polenta epiphoris inponunt. hyoscyami semen bibunt obolo, tantundem meconi adicientes vinumque ad epiphoras inhibendas. inungunt et Gentianae sucum quem collyriis quoque acrioribus pro meconio miscent. facit cla- 143
ritatem et Euphorbeum inunctis. instillatur plantaginis sucus lippitudini. caligines aristolochia discutit, iberis adalligata capiti. quinquefolium epiphoras et si qua in oculis vitia sunt emendat. verbascum epiphoris inponitur, peristereos ex rosaceo vel aceto. ad hypochysis et caliginem cyclaminon in pastillos diluunt, peucedani sucum, ut diximus, ad claritatem 117
et caligines cum meconio et rosaceo. psyllion inlitum fronti epiphoras suspendit.

13. (92.) Anagallida aliqui corchoron vocant. duo ge- 144
nera eius: mas flore phoeniceo, femina caeruleo, non altiores palmo, frutice tenero, foliis pusillis rotundis, in terra iacentibus. nascuntur in hortis et aquosis. prior floret caerulea. utriusque sucus oculorum caliginem discutit cum melle et ex ictu cruorem et argema rubens, magis cum Attico melle inunctis. pupillas dilatat, et ideo hac inunguntur ante quibus paracentesis fit. iumentorum quoque oculis medentur. sucus caput purgat per naris infusus, ita ut deinde vino conluatur. bibitur et contra anguis suci drachma in vino. mirum quod feminam pecora vitant aut, si decepta 145
similitudine — flore enim tantum distant — degustavere, statim eam quae asyla appellatur in remedia quaerunt. a nostris ferus oculus vocatur. praecipiunt aliqui effossuris ante solis ortum, priusquam quicquam aliud loquantur, salutare eam, sublatam exprimere, ita praecipuas esse viris. De Euphorbeae suco satis dictum est. lippitudini, si tumor erit, absin- 78
thium cum melle tritum, item Vettonicae farina conveniet.

(93.) Aegilopas sanat herba eodem nomine quae in 146

hordeo nascitur, tritici folio, semine contrito cum farina
permixta inpositaque vel suco. exprimitur e caule foliisque
praegnatibus dempta spica et in trimestri farina digeritur in
pastillos.
147 (94.) Aliqui et mandrogora utebantur. postea abdicatus
est in hac curatione. epiphoris, quod certum est, medetur et
oculorum dolori radix tunsa cum rosaceo et vino. nam sucus
multis oculorum medicamentis miscetur. mandragoran alii Cir-
caeon vocant. duo eius genera: candidus qui et mas, niger
qui femina existimatur, angustioribus quam lactucae foliis,
hirsutis et caulibus, radicibus binis ternisve rufulis, intus al-
148 bis, carnosis tenerisque, paene cubitalibus. ferunt mala
abellanarum nucum magnitudine et in his semen ceu pirorum.
hoc albo alii arsena, alii morion, alii hippophlomon vocant.
huius folia alba, alterius latiora ut lapathi sativae. effossuri
cavent contrarium ventum et tribus circulis ante gladio cir-
cumscribunt, postea fodiunt ad occasum spectantes. sucus fit
et e malis et caule deciso cacumine et e radice punctis aperta
aut decocta. utilis haec vel surculo. concisa quoque in or-
149 biculos servatur in vino. sucus non ubique invenitur sed,
ubi potest, circa vindemias quaeritur. odor gravis ei, sed
radicis et mali gravior, et albi mala matura in umbra siccan-
tur. sucus ex iis sole densatur, item radicis tunsae vel in
vino nigro ad tertias decoctae. folia servantur in muria
efficacius, alias recentium sucus pestis est. sic quoque no-
150 xiae vires. gravedinem adferunt etiam olfactu, quamquam
mala in aliquis terris manduntur, nimio tamen odore obmu-
tescunt ignari, potu quidem largiore etiam moriuntur. vis
somnifica pro viribus bibentium. media potio cyathi unius.
bibitur et contra serpentis et ante sectiones punctionesque,
ne sentiantur. ob haec satis est aliquis somnum odore
quaesisse. bibitur et pro helleboro duobus obolis in mulso.
efficacius helleborum ad vomitiones sed at bilem nigram extra-
hendam.
151 (95.) Cicuta quoque venenum est, publica Atheniensium
poena invisa, ad multa tamen usus non omittendi. semen ha-
bet noxium, caulis autem et viridis estur a plerisque et in
patinis, levis hic et geniculatus ut calami, nigricans, altior

saepe binis cubitis, in cacuminibus ramosus, folia coriandri teneriora, gravi odoratu, semen aneso crassius, radix concava, nullius usus. semini et foliis refrigeratoria vis, sic et necat. incipiunt algere ab extremitatibus corporis. remedio 152 est, priusquam perveniat ad vitalia, vini natura excalfactoria. sed in vino pota inremediabilis exsistit. sucus exprimitur foliis floribusque, tum enim maxume tempestivos est. semine trito expressus et sole densatus in pastillos necat sanguinem spissando. haec altera vis, et ideo sic necatorum maculae in corporibus adparent. ad dissolvenda medicamenta utuntur 153 illo pro aqua. fit ex eo et ad refrigerandum stomachum malagma. praecipuus tamen est ad cohibendas epiphoras aestivas oculorumque dolores sedandos circumlitu. miscetur collyriis et alias omnis rheumatismos cohibet. folia quoque tumorem omnem doloremque et epiphoras sedant. Anaxilaus 154 auctor est mammas a virginitate inlitas semper staturas. quod certum est, lac puerperarum mammis inposita exstinguit veneremque testibus circa pubertatem inlita. remedia quibus bibenda censetur non equidem praeceperim. vis maxuma natae Susis Parthorum, mox Laconicae, Creticae, Asiaticae, in Graecia vero Megaricae, deinde Atticae.

(96.) Crethmos agrios gremias tollit oculorum inpositus, 155 tumorem quoque polenta addita.

(97.) Nascitur volgo molybdaena, id est plumbago, etiam in arvo, folio lapathi, crassa, hispida. hac conmanducata si oculus subinde lingatur, plumbum, quod genus viti, ex oculo tollitur.

(98.) Capnos trunca, quam pedes gallinaceos vocant, nascens in parietinis et saepibus, ramis tenuissimis sparsisque, flore purpureo, viridis, suco caliginem discutit, itaque in medicamenta oculorum additur.

(99.) Similis et nomine et effectu sed alia est capnos 156 fruticosa, praetenera, foliis coriandri, cineracëi coloris, flore purpureo. nascitur in hortis et segetibus hordeaceis. claritatem facit inunctis oculis delacrimationemque ceu fumus, unde nomen. eadem evolsas palpebras renasci prohibet.

(100.) Acoron iridis folia habet, angustiora tantum et 157 longiore pediculo, radices nigras minusque venosas, cetero

et has similis iridis, gustu acris, odore non ingratas, ructu
facilis. optumae Daspetiacae e Galatia, mox Creticae, sed plu-
rumae in Colchide iuxta Phasim amnem et ubicumque in aquo-
sis. recentibus virus maius quam vetustis, Creticae candi-
158 diores Ponticis. siccantur utribus in umbra digitalibus frustis.
Nec non inveniuntur qui oxymyrsinae radicem acoron vo-
cant, ideoque quidam hanc acorion vocare malunt. vis ei
ad calefaciendum extenuandumque efficax, contra subfusio-
nes et caligines oculorum, suco eiusdem poto contra ser-
pentis.
159 (101.) Cotyledon parvola herba est in cauliculo tenero,
pusillo *folio* pingui, concavo ut coxendices. nascitur in
maritimis petrosisque viridis, radice olivae modo rotunda.
oculis medetur suco. Est aliud genus eiusdem sordidis foliis,
latioribus densioribusque circa radicem velut oculum cingenti-
bus, asperrimi gustus, longiore caule, sed pergracili. usus ad
160 eadem quae iridi, aizoo. (102.) duo genera eius · maius in ficti-
libus vasculis seritur, quod aliqui buphthalmon appellant, alii
zoophthalmon, alii stergethron, quod amatoriis conveniat, alii
hypogeson, quoniam in subgrundis fere nascitur, sunt qui am-
brosiam potius vocant et qui amerimnon, Italia sedum magnum
aut oculum aut digitillum. alterum minusculum, quod eritha-
les vocant, alii trithales, quia ter floreat, alii eysithales, ali-
qui isoetes, Italia sedum, sed qui aizoum utrumque, quoniam
161 vireat semper. maius et cubiti altitudinem excedit, crassitu-
dine plus quam pollicari. folia in cacumine linguae similia,
carnosa, pinguia, larga suco, latitudine pollicari, alia in ter-
ram convexa, alia stantia, ita ambitu effigiem imitantur
oculi. quod minus est in muris parietinisque nascitur et te-
gulis, fruticosum a radice et foliosum usque ad cacumen. fo-
liis angustis, mucronatis, sucosis, palmo alto caule, radix
inutilis.
162 (103.) Huic similis est quam Graeci andrachlen agrian
vocant, Italia inlecebram, pusillis latioribus foliis, breviori
cacumine. nascitur in petris et colligitur cibi causa. Omni-
163 um harum vis eadem refrigerare et adstringere. medentur
epiphoris folia inposita vel sucus inunctis. purgat enim ul-
cera oculorum expletque et ad cicatricem perducit, palpe-

bras deglutinat. eaedem capitis doloribus medentur suco
vel folio temporibus inlitis. adversantur phalangiorum icti-
bus, aconito vero maius aizoum praecipue. a scorpionibus
quoque habentem id feriri negant. medentur et aurium do- 164
lori, item sucus hyoscyami modicus, item Achilleae et cen-
tauri minoris et plantaginis, peucedani cum rosaceo et meco-
nio, acori sucus cum rosa. omnis autem strigili calefactus
infunditur, cotyledon etiam purulentis cum medulla cervina
calefacta. Ebuli radicis tritae sucus linteo colatus, mox in
sole densatus et cum opus sit rosaceo dilutus et calefactus
parotidas, verbenaca, item plantago sanat, item sideritis cum
axungia vetere.

(104.) Narium ozaenam emendat aristolochia cum cy- 165
pero.

(105.) Dentibus remedio sunt panacis radix conmandu-
cata, praecipue Chironiae, item sucus conlutibus, radix hyo-
scyami ex aceto manducata, item Polemoniae. conmandu-
cantur et plantaginis radix, aut conluuntur in aceto decoctae
suco. et folia esse utile, vel si sanguine gingivae putre-
scant. vel semen eiusdem apostemata et collectiones gingi-
varum sanat. Et aristolochia gingivas dentisque confirmat, 166
verbenaca cum radice conmanducata et decoctae ex vino aut
aceto sucus conlutus, item quinquefoli radices decoctae ad
tertias vino aut aceto. prius quam decoquatur aqua marina
aut salsa lavatur. decoctum diu tenendum in ore. quidam
cinere quinquefoli fricare malunt. Et verbasci radix deco-
quitur in vino ad conluendos dentis, et hysopo conluuntur et
peucedani suco cum meconio vel radicum anagallidis magis
feminae suco ab altera nare quam doleat infuso.

(106.) Erigeron a nostris vocatur senecio. hanc si ferro 167
circumscriptam effodiat aliquis tangatque ea dentem et alter-
nis ter despuat ac reponat in eundem locum ita ut vivat herba,
aiunt dentem eum postea non doliturum. herba est trixaginis
specie et mollitia, cauliculis subrubicundis. nascitur in tegu-
lis et in muris. hoc nomen Graeci dederunt, quia vere cane-
scit. caput eius numerosa dividitur lanugine, qualis est spi-
nae, inter divisuras exeunte, quare Callimachus eam acan- 168
thida appellavit, alii pappum. nec deinde Graecis de ea constat.

alii erucae foliis esse dixerunt, alii roboris minora multo,
radice alii supervacua, alii nervis utili, alii potu strangulante.
e diverso quidam regio morbo cum vino dederunt et contra
omnia vesicae vitia, item cordis et iocineris. extrahere re-
169 nibus harenam dixere. ischiadicis drachmam cum oxyme-
lite ab ambulatione propinavere, torminibus quoque et in
passo utilissimam, praecordiis etiam cibo ex aceto eam prae-
dicantes serentesque in hortis. nec defuere qui et alterum
genus facerent nec quale esset demonstrarent, contra serpen-
tis in aqua bibendam edendamque comitialibus dantes. nos
eam Romanis experimentis per usus digeremus. lanugo eius
cum croco et exiguo aquae frigidae trita inlinitur epiphoris,
tosta cum mica salis strumis.
170 (107.) Ephemeron folia habet lili, sed minora, caulem
parem, florem caeruleum, semen supervacuum, radicem unam
digitali crassitudine, dentibus praecipuam concisam in aceto
decoctamque ut tepido conluantur. et ipsa etiam radix sistit,
cavis exesi inprimitur, chelidoniae radix ex aceto trita
continetur ore, erosis veratrum nigrum inponitur, mobiles
utrolibet decocto in aceto firmantur.
171 (108.) Labrum Venereum vocant in flumine nascentem.
est ei vermiculus qui circa dentis necatur aut cavis dentium
cera includitur. cavendum ne avolsa herba terram tangat.
172 (109.) Ranunculum vocamus quam Graeci batrachion.
genera eius quattuor: unum pinguioribus quam coriandri fo-
liis et ad latitudinem malvae accedentibus, colore livido,
caule albo gracili et radice alba. nascitur in limitibus umi-
dis et opacis. alterum foliosius, pluribus foliorum incisuris,
altis caulibus. tertium minumum est, gravi odore, flore au-
173 reo. quartum simile huic flore luteo. omnibus vis cau-
stica, si cruda folia inponantur, pusulasque ut ignis faciunt.
ideo ad lepras et psoras iis utuntur et ad tollenda stigmata,
causticisque omnibus miscent. alopeciis inponunt celeriter
removentes. radix in dolore conmanducata diutius rumpit
174 dentis, eadem sicca concisa sternumentum est. nostri her-
barii strumum eam vocant, quoniam medetur strumis et panis
parte in fumo suspensa, creduntque ea rursus sata rebellare
quae curaverint vitia, quo scelere et plantagine utuntur.

Oris ulcera intus sucus plantaginis emendat et folia radicesque conmanducatae, vel si rheumatismo laboret os, ulcera faetoremque quinquefolium, ulcera psyllium.

(110.) Conposita quoque contra faetores, vel maxume 175
pudendum vitium, trademus. ergo folia myrti et lentisci pari pondere, gallae Syriacae dimidium pondus simul terere et vino vetusto sparsa mandere matutino ex usu est, vel hederae bacas cum casia et murra pari pondere ex vino. Naribus utilissimum est draconti semen contritum ex melle, etiamsi carcinomata in his sint. suggillata hysopo emendantur, stigmata in facie mandragoras inlinitus delet.

C. PLINI SECUNDI

NATURALIS HISTORIAE

LIBER XXVI.

Cap. 1. (Sect. 1.) Sensit facies hominum novos omnique 1
aevo priore incognitos non Italiae modo verum etiam universae prope Europae morbos, tunc quoque non tota Italia nec per Illyricum Galliasve aut Hispanias magno opere vagatos, aut alibi quam Romae circaque, sine dolore quidem illos ac sine pernicie vitae, sed tanta foeditate ut quaecumque mors praeferenda esset.

(2.) Gravissimum ex his lichenas appellavere Graeco 2
nomine, Latine, quoniam a mento fere oriebatur, — ioculari primum lascivia, ut est procax multorum natura in alienis miseriis, mox ex usurpato vocabulo, — mentagram, occupantem multis et intus totos utique voltus, oculis tantum inmunibus, descendentem vero et in colla pectusque ac manus, foedo cutis, furfure.

3 (3.) Non fuerat haec lues apud maiores patresque nostros, et primum Tiberi Claudi Caesaris principatu medio inrepsit in Italiam quodam Perusino equite Romano quaestorio scriba, cum in Asia adparuisset, inde contagionem eius inportante. nec sensere id malum feminae aut servitia plebesque humilis aut media, sed proceres veloci transitu osculi maxume, foediore multorum qui perpeti medicinam toleraverant cicatrice quam morbo. causticis namque curabatur, ni usque in ossa corpus exustum esset, rebellante taedio.
4 dio. adveneruntque ex Aegypto genetrice talium vitiorum medici hanc solam operam adferentes magna sua praeda, siquidem certum est Manilium Cornutum e praetoriis legatum Aquitanicae provinciae HS. CC elocasse in eo morbo curandum sese, acciditque saepius ut nova contra genera morborum gregatim sentirentur. quo mirabilius quid potest repeririri, aliqua gigni repente vitia terrarum in parte certa membrisque hominum certis vel aetatibus aut etiam fortunis, tamquam malo eligente, haec in pueris grassari, illa in adultis, haec proceres sentire, illa pauperes?

5 (4.) L. Paulo Q. Marcio censoribus primum in Italiam carbunculum venisse annalibus notatum est, peculiare Narbonensis provinciae malum, quo duo consulares obiere condentibus haec nobis eodem anno, Iulius Rufus et Q. Lecanius Bassus, ille medicorum inscientia sectus, hic vero pollici laevae manus evolso acu ab semetipso tam parvo ut vix cerni posset.
6 nascitur in occultissimis corporum partibus et plerumque sub lingua duritia rubens vari modo, sed capite nigricans, alias livida, in corpus intendens neque intumescens, sine dolore, sine pruritu, sine alio quam somni indicio, quo gravatos in triduo aufert, aliquando et horrorem adferens circaque pusulas parvas, rarius febrem, stomachum faucisque cum invasit, ocissime exanimans.

7 (5.) Diximus elephantiasim ante Pompei Magni aetatem
20, 144 non accidisse in Italia, et ipsam a facie saepius incipientem, in nare prima veluti lenticula, mox increscente per totum corpus maculosa variis coloribus et inaequali cute, alibi crassa, alibi tenui, dura alibi ceu scabie aspera, ad postremum vero nigrescente et ad ossa carnis adprimente, intume-

scentibus digitis in pedibus manibusque. Aegypti peculiare 8
hoc malum et, cum in reges incidisset, populis funebre,
quippe in balineis solia temperabantur humano sanguine ad
medicinam eam. et hic quidem morbus celeriter in Italia re-
stinctus est, sicut et ille quem gemursam appellavere prisci
inter digitos pedum nascentem, etiam nomine oblitterato.
(6.) Id ipsum mirabile, alios desinere in nobis, alios du- 9
rare, sicuti colum. Tiberi Caesaris principatu inrepsit id ma-
lum, nec quisquam id prior imperatore ipso sensit, magna
civitatis ambage, cum in edicto eius excusantis valetudinem
legeret nomen incognitum. quid hoc esse dicamus aut quas
deorum iras? parum erant enim homini certa morborum ge-
nera, cum supra CCC essent, nisi etiam nova timerentur?
neque ipsi autem homines pauciora sibi opera sua negotia
inportant. Haec apud priscos erant quae memoramus reme- 10
dia, medicinam ipsa quodammodo rerum natura faciente, et
diu fuere. 2. Hippocratis certe, qui primus medendi prae-
cepta clarissime condidit, referta herbarum mentione inveni-
mus volumina, nec minus Diocli Carystii, qui secundus
aetate famaque exstitit, item Praxagorae et Chrysippi ac
deinde Erasistrati Cei, Herophilo quidem, quamquam subti- 11
lioris sectae conditori, ante omnis celebratam rationem eam,
paulatim usu efficacissimo rerum omnium magistro, peculia-
riter utique medicinae, ad verba garrulitatemque descendente.
sedere namque in scholis auditioni operatos gratius erat
quam ire per solitudines et quaerere herbas alias aliis die-
bus anni.
3. (7.) Durabat tamen antiquitas firma magnasque con- 12
fessae rei vindicabat reliquias, donec Asclepiades aetate
Magni Pompei orandi magister nec satis in arte ea quaestuo-
sus, ut ad alia quam forum sagacis ingeni, huc se repente
convertit atque, ut necesse erat homini qui nec id egisset
nec remedia nosset oculis usuque percipienda, torrenti ac
meditata cotidie oratione blandiens omnia abdicavit totam-
que medicinam ad causas revocando coniecturae fecit, quin- 13
que res maxume communium auxiliorum professus, abstinen-
tiam cibi, alias vini, fricationem corporis, ambulationem,
gestationes, quae cum unusquisque semetipsum sibi prae-

stare posse intellegeret, faventibus cunctis ut essent vera
quae facillima erant, universum prope humanum genus cir-
cumegit in se non alio modo quam si caelo demissus ad-
venisset.
14 (8.) Trahebat praeterea mentis artificio animos iam vi-
num promittendo aegris dandoque tempestive, iam frigidam
aquam, et quoniam causas morborum scrutari prius Herophi-
lus instituerat, vini rationem inlustraverat Cleophantus apud
priscos, ipse cognominari se frigida danda praeferens, ut
auctor est M. Varro, alia quoque blandimenta excogitabat,
iam suspendendo lectulos quorum iactatu aut morbos exte-
nuaret aut somnos adliceret, iam balneas avidissima hominum
cupidine instituendo et alia multa dictu grata atque iucunda,
15 magna auctoriate nec minore fama, cum occurrisset ignoto
funeri, relato homine ab rogo atque servato, ne quis levibus
momentis tantam conversionem factam existimet. id solum
possumus indignari, unum hominem e levissima gente sine
opibus ullis orsum vectigalis sui causa repente leges salutis
humano generi dedisse, quas tamen postea abrogavere multi.
16 Asclepiaden adiuvere multa in antiquorum cura nimis anxia
et rudia, ut obruendi aegros veste sudoresque omni modo
ciendi, nunc corpora ad ignis torrendi solesve adsiduo quae-
rendi in urbe nimbosa, immo vero tota Italia imbrium crea-
trice, tum primum pensili balinearum usu ad infinitum blan-
17 dientem. praeterea in quibusdam morbis medendi cruciatus
detraxit, ut in anginis, quas curabant in faucis organo de-
misso. damnavit merito et vomitiones tunc supra modum
frequentis. arguit et medicamentorum potus stomacho inimi-
cos, quod est magna ex parte verum. itaque nos in primis
quae sunt stomacho utilia signamus.
18 4. (9.) Super omnia adiuvere eum magicae vanitates in
tantum evectae ut abrogare herbis fidem cunctis possent:
Aethiopide herba amnis ac stagna siccari condendis, tactu
clausa omnia aperiri, Achaemenide coniecta in aciem hostium
trepidare agmina ac terga verti, latacen dari solitam a Per-
sarum rege legatis, ut quocumque venissent omnium rerum
19 copia abundarent, ac multa similia. ubinam istae fuere, cum
Cimbri Teutonique terribili Marte ulularent, aut cum Lucullus

tot reges Magorum paucis legionibus sterneret? curve Romani duces primam semper in bellis commerciorum habuere curam, cur Caesaris miles ad Pharsaliam famem sensit, si abundantia omnis contingere unius herbae felicitate poterat? non satius fuit Aemilianum Scipionem Carthaginis portas herba patefacere quam machinis claustra per tot annos quatere? siccentur hodie Meroide Pomptinae paludes tantumque agri suburbanae reddatur Italiae. nam quae apud eundem Democritum invenitur conpositio medicamenti quo pulchri bonique et fortunati gignantur liberi cui umquam Persarum regi talis dedit? mirum esset profecto hucusque 20
profectam credulitatem antiquorum saluberrimis ortam initiis, si in ulla re modum humana ingenia novissent atque non hanc ipsam medicinam ab Asclepiade repertam probaturi suo loco essemus evectam ultra Magos etiam. Haec est omni in re animorum condicio, ut a necessariis orsa primo cuncta pervenerint ad nimium. igitur demonstratarum priore libro herbarum reliquos effectus reddemus adicientes ut quasque ratio dictabit.

(10.) Sed in lichenis remediis atque tam foedo malo 21
plura undique acervabimus quamquam non paucis iam demonstratis. medetur ergo plantago trita, quinquefolium, radix albuci ex aceto, ficului caules aceto decocti, hibisci radix cum glutino et aceto acri decocta ad quartas. defricantur etiam pumice, ut rumicis radix trita ex aceto inlinatur et flos visci cum calce subactus. Laudatur et tithymali cum 22
resina decoctum, lichen vero herba omnibus his praefertur, inde nomine invento. nascitur in saxis, folio uno ad radicem lato, caule uno parvo, longis foliis dependentibus. haec delet et stigmata, teritur cum melle. Est aliud genus lichenis, petris totum adhaerens ut muscus, qui et ipse inlinitur. hic et sanguinem sistit volneribus instillatus et collectiones inlitus. morbum quoque regium cum melle sanat ore inlito et lingua. qui ita curentur aqua salsa lavari iubentur, ungui oleo amygdalino, hortensiis abstinere. Ad lichenas et thapsiae radice utuntur trita cum melle.

(11.) Anginae argemonia medetur sumpta ex vino, hy- 23
sopum cum fico decoctum et gargarizatum, peucedanum cum

coagulo vituli marini aequis partibus, proserpinaca cum mu-
ria ex menis et oleo trita vel sub lingua habita. item sucus
de quinquefolio potus cyathis tribus. hic et omnibus faucium
vitiis medetur gargarizatus, verbascum privatim tonsillis in
24 aqua potum. 5. (12.) strumis plantago, chelidonia cum
melle et axungia, quinquefolium, radix persollatae item cum
axungia, operitur folio suo inposita, item artemisia, radix
mandragorae ex aqua. sideritis latifolia clavo sinistra manu
circumfusa adalligatur, custodienda sanatis, ne rursus sata diro
herbariorum scelere, ut in quibusdam diximus, rebellet, quod
21, 144 25, 174 et in his quos artemisia sanaverit praedici reperio, item in
25 his quos plantago. damasione, quae et alcea vocatur, sub
solstitio collecta inponitur ex aqua caelesti, folium tritum
vel radix tunsa cum axungia ita ut inposita folio suo operia-
tur. sic et ad omnis cervicis dolores tumoresque quacumque
in parte.

26 (13.) Bellis in pratis nascitur, flore albo, aliquatenus
rubente. hanc cum artemisia inlitam efficaciorem esse
produnt.

(14.) Condurdum quoque herba solstitialis, flore rubro,
suspensa in collo conprimere dicitur strumas, item verbenaca
cum plantagine. digitorum vitiis omnibus et privatim ptery-
giis quinquefolium medetur.

27 (15.) In pectoris vitiis vel gravissimum est tussis. huic
medetur panacis radix in vino dulci, sucus hyoscyami etiam
sanguinem exscreantibus, nidor quoque accensi tussientibus,
item scordotis mixto nasturtio et resina cum melle tunsa arida.
facit et per se facilis exscreationes, item centaurium maius
vel sanguinem reicientibus, cui vitio et plantaginis sucus me-
28 detur. et Vettonica obolis tribus in aqua contra purulentas
contraque cruentas exscreationes, persollatae radix drachmae
ponderis cum pineis nucleis undecim, peucedani sucus.
pectoris doloribus acorum subvenit, et ideo antidotis misce-
tur, tussi daucum, item Scythica herba. ea demum omnibus
pectoris vitiis, tussi et purulenta exscreantibus obolis tribus
29 in passi totidem, verbascum cuius est flos aureus. 6. huic
tanta vis ut iumentis etiam non tussientibus modo sed ilia
quoque trahentibus auxilietur potu, quod et de gentiana

reperio. Radix cacaliae conmanducata et in vino madefacta
non tussi tantum sed et faucibus prodest. hysopi quinque
rami cum duobus rutae et ficis tribus decocti thoracem pur-
gant, tussim sedant.

(16.) Bechion tussilago dicitur. duo eius genera: sil- 30
vestris ubi nascitur subesse aquas credunt, et hoc habent
signum aquileges. folia sunt maiuscula quam hederae
quinque aut septem, subalbida a terra, superne pallida, sine
caule, sine flore, sine semine, radice tenui. quidam eandem
esse arcion et alio nomine chamaeleucen putant. huius aridae
cum radice fumus per harundinem haustus et devoratus vete-
rem sanare dicitur tussim, sed in singulos haustus passum
gustandum est.

(17.) Altera a quibusdam salvia appellatur, similis ver- 31
basco. conteritur et colata calefit atque ita ad tussim lateris-
que dolores bibitur, contra scorpiones eadem et dracones
marinos efficax. contra serpentis quoque ex oleo perungui
ea prodest. Hysopi fasciculus cum quadrante mellis decoqui-
tur ad tussim, lateris, pectoris dolores, verbascum cum ruta
ex aqua, Vettonicae farina bibitur ex aqua calida.

7. (18.) Stomachum conroborat scordotis sucus, centau- 32
rium, gentiana ex aqua potae, plantago aut per se in cibo
sumpta aut cum lente alicaeve sorbitione. Vettonica alias
gravis stomacho vitia tamen sanat pota vel foliis conmandu-
cata, item aristolochia pota, agaricum manducatum siccum,
ut ex intervallo merum sorbeatur, nymphaea Heraclia inlita,
peucedani sucus. Psyllion ardoribus inponitur, vel cotyle-
don trita cum polenta vel aizoum.

(19.) Molon scapo est striato, foliis mollibus, parvis, 33
radice IIII digitorum in qua extrema ali caput est. vocatur
a quibusdam syron. ex vino stomacho et dyspnoeae mede-
tur, centaurium maius ecligmate, plantago suco vel cibo,
Vettonicae tunsae pondo libra, mellis Attici semuncia ex
aqua calida cotidie bibentibus, aristolochia vel agaricum
obolis ternis ex aqua calida aut lacte asini potum. Cissan- 34
themos ad orthopnoeas bibitur, item hysopum et asthmaticis,
peucedani sucus in iocineris doloribus et pectoris lateris-
que, si febres non sint. sanguinem quoque exspuentibus

subvenit agaricum victoriati pondere tritum et in mulsi
35 quinque cyathis datum. idem et amomon facit. Iocineri pri-
vatim Teucria bibitur recens drachmis IIII in poscae hemina,
Vettonicae drachma una in aquae calidae cyathis tribus, ad
cordis vitia in frigidae cyathis duobus. Quinquefoli sucus
iocineris et pulmonis vitiis sanguinemque reicientibus et
cuicumque sanguinis vitio intus occurrit. iocineri anagallides
mire prosunt. capnon herbam qui edere bilem per urinam red-
dunt, acoron iocineri medetur, thoraci et praecordiis daucum.
36 (20.) Ephedra ab aliis anabasis vocata nascitur ventoso
fere tractu scandens arborem et ex ramis propendens, folio
nullo, cirris numerosa qui sint iunci geniculati, radice pal-
lida. datur ex vino nigro austero trita ad tussim, suspiria,
tormina et sorbitione facta in quam vinum addi convenit.
item gentiana madefacta pridie contrita denari pondere in
cyathis vini tribus.
37 (21.) Geum radiculas tenuis habet nigras, bene olentis.
medetur non modo pectoris doloribus aut lateris sed et cru-
ditates discutit iucundo sapore. verbenaca vero omnibus
visceribus medetur, lateribus, pulmonibus, iocineribus, tho-
38 raci, peculiariter autem pulmonibus et quos ab his phthisis
temptet radix herbae consiliginis quam nuper inventam
25, 86 diximus. suum quidem et pecoris omnis remedium praesens
est pulmonum vitio vel traiecta tantum in auricula. bibi de-
bet ex aqua haberique in ore adsidue sub lingua. super-
ficies eius herbae an sit in aliquo usu adhuc incertum est.
renibus prodest plantaginis cibus, Vettonicae potus, agaricum
34 potum ut in tussi.
39 (22.) Tripolion in maritimis nascitur saxis ubi adludit
unda, neque in mari neque in sicco, folio isatis crassiore,
caule palmum alto, in mucrone diviso, radice alba, odorata,
crassa, calidi gustus. datur hepaticis in farre decocta. haec
herba eadem videtur quibusdam quae polium de qua suo loco
21, 44 145 sqq. diximus.
(23.) Gromphaena, alternis viridibus roseisque per cau-
40 lem foliis in posca sanguinem reicientibus medetur. (24.) ioci-
neri autem herba malundrum, nascens in segete ac pratis,
flore albo odorata. eius cauliculus conteritur ex vino vetere.

(25.) item herba chalcetum e vinaceis contrita inponitur.
facilis praestat vomitiones radix Vettonicae, hellebori modo
IIII drachmis in passo aut mulso, hysopum tritum cum
melle utilius praesumpto nasturtio aut irione, molemonium
denari pondere et sillybus, lacteus sucus qui densatus
in cummim sumitur cum melle supra dicto pondere prae-
cipueque bilem trahit. Rursus sistunt vomitionem cumi- 41
num silvestre, Vettonicae farina, sumuntur ex aqua. abster-
gent fastidia cruditatesque digerunt daucum, Vettonicae fa-
rina ex aqua mulsa, plantago decocta caulium modo. Singul-
tus hemionium sedat, item aristolochia, suspiria clymenos.
Pleuriticis et peripleumonicis centaurium maius, item hyso-
pum bibitur, pleuriticis peucedani sucus.

(26.) Halus autem, quam Galli sil vocant, Veneti coto- 42
neam, medetur lateri, item renibus convolsisque et ruptis.
similis est cunilae bubulae, cacuminibus thymo, dulcis et
sitim sedans, radicis alibi albae, alibi nigrae.

(27.) Eosdem effectus in lateris doloribus habet cha-
maerops myrteis circa caulis geminis foliis, capitibus Grae-
culae rosae, ex vino pota. Ischiadicos dolores et spinae le-
vat agaricum potum ut in tussi, item stoechadis aut Vettoni- 24
cae farina ex aqua mulsa.

8. (28.) Plurumum tamen homini negoti alvos exhibet, 43
cuius causa maior pars mortalium vivit. alias enim cibos
non transmittit, alias non continet, alias non capit, alias non
conficit, eoque mores venere ut homo maxume cibo pereat.
pessumum corporum vas instat ut creditor et saepius die
appellat. huius gratia praecipue avaritia expetit, huic luxu-
ria condit, huic navigatur ad Phasim, huic profundi vada ex-
quiruntur. et nemo vilitatem eius aestimat consummationis
foeditate. ergo numerosissima est circa hanc medicinae
opera. Sistit eam scordotis recens drachma cum vino trita vel 44
decocta potu, Polemonia quae et dysintericis ex vino da-
tur, verbasci radix pota ex aqua duorum digitorum magnitu-
dine, nymphaeae Heracliae semen cum vino potum, radix
superior e xiphio drachmae pondere ex aceto, semen plan-
taginis in vino tritum vel ipsa ex aceto cocta aut alica ex
suco eius sumpta, item cum lenticula cocta vel aridae farina

inspersa potioni cum papavere tosto et trito, vel sucus in-
fusus aut potus, Vettonica in vino ferro calefacto. eadem
25, 98 coeliacis in vino austero datur, his et iberis inponitur uti
45 dictum est. Tenesmo radix nymphaeae Heracliae e vino bi-
bitur, psyllium in aqua, acori radicis decoctum. aizoi sucus
alvom sistit et dysinterias et taenias rotundas pellit. sym-
phyti radix pota in vino alvom et dysinteriam sistit, item
dauci. aizoum foliis contritis ex vino torminibus resistit,
alcimae siccae farina torminibus pota cum vino.

46 (29.) Astragalus folia habet longa incisuris multis, obli-
qua circa radicem, caulis tris aut quattuor foliorum plenos,
florem hyacinthi, radices villosas, inplicatas, rubras, prae-
duras. nascitur in petrosis, apricis et iisdem nivalibus, sicut
Pheneo Arcadiae. vis ei ad spissanda corpora. alvom si-
stit radix in vino pota, quo fit ut moveat urinam repercusso
liquore, sicut pleraque quae alvom sistunt. sanat et dysin-
tericos in vino rubro tunsa, difficile autem tunditur. eadem
gingivarum suppurationi utilissima est fotu. colligitur exitu
autumni, cum folia amisit, siccatur in umbra.

47 (30.) Et ladano sistitur alvos utroque, quod in segeti-
bus nascitur, contunso et cribrato. bibitur ex aqua mulsa,
item nobili e vino. ledon appellatur herba ex qua fit in
Cypro barbis caprarum adhaerescens. nobilius in Arabia.
fit iam et in Syria atque Africa, quod toxicum vocant. ner-
vos enim in arcu circumdatos lanis trahunt adhaerescente
48 12, 73 sqq. roscida lanugine. plura de eo diximus inter unguenta. hoc
gravissimum odore est durissimumque tactu. plurumum enim
terrae colligit, cum probetur maxume purum, odoratum,
molle, viride, resinosum. natura ei molliendi, siccandi, con-
coquendi, somnum adliciendi. capillum fluentem cohibet
nigritiamque custodit, auribus cum hydromelite aut rosaceo
infunditur, furfures cutis et manantia ulcera sale addito sanat,
tussim veterem cum styrace sumptum, efficassimum ad ructus.

49 (31.) Alvom sistit et chondris sive pseudodictamnum.
hypocisthis, orobethron quibusdam dicta, malo granato inma-
24, 81 turo similis, nascitur, ut diximus, sub cistho, unde nomen.
haec arefacta in umbra sistit alvom ex vino nigro austero
utraque. duo enim genera eius, candida et rufa. usus in

suco, spissat, siccat, et rufa magis stomachi rheumatismos
emendat, pota tribus obolis sanguinis exscreationes cum
amylo, dysinterias pota et infusa, item verbenaca ex aqua
data aut carentibus febri ex vino Amineo, cochlearibus
quinque additis in cyathos tris vini.

(32.) Laver quoque nascens in rivis condita et cocta tor- 50
minibus medetur, (33.) potamogiton vero ex vino dysintericis
etiam et coeliacis, similis betae foliis, minor tantum hirsutior-
que, paulum semper eminens extra aquam. usus in foliis: refri-
gerant, spissant, peculiariter cruribus vitiosis utilia et contra
ulcerum nomas cum melle vel aceto. Castor hanc aliter noverat, 51
tenui folio velut equinis saetis, thyrso longo et levi, in aquo-
sis nascentem. radice sanabat strumas et duritias. potamo-
giton adversatur crocodilis, itaque secum habent eam qui
venantur. alvom sistit et Achillea. eosdem effectus praestat
et statice, septem caulibus veluti rosae capita sustinens.

(34.) Ceratia uno folio, radice nodosa et magna, in cibo 52
coeliacis et dysintericis medetur. Leontopodion alii leuceo-
ron, alii doripetron, alii thorybethron vocant, cuius radix al-
vom sistit purgatque bilem, in aquam mulsam addito pon-
dere denariorum duorum. nascitur in campestri et gracili
solo. semen eius potum lymphatica somnia facere dicitur.
Lagopus sistit alvom e vino pota aut in febri ex aqua. eadem 53
inguini adalligatur in tumore. nascitur in segetibus. multi
super omnia laudant ad deploratos dysintericos quinquefolium
decoctis in lacte radicibus potis, et aristolochiam victoriati
pondere in cyathis vini tribus. quae ex supra dictis calida
sumentur, haec candente ferro temperari aptius erit. e di- 54
verso purgat alvom sucus centauri minoris drachma in he-
mina aquae cum exiguo salis et aceti bilemque detrahit,
maiore tormina discutiuntur. Vettonica alvom solvit dra-
chmis quattuor in hydromelitis cyathis novem, item Euphor-
beum vel agaricum drachmis duabus cum sale modico po-
tum ex aqua aut in mulso obolis tribus. Solvit et cyclami-
nos ex aqua pota aut balanis subditis, item chamaecissi bala-
nus. Hysopi manipulus decoctus ad tertias cum sale et pitui-
tas trahit inlitus vel tritus in oxymelite et sale, pellitque
ventris animalia. pituitam et bilem detrahit peucedani radix.

55 (35.) Alvom purgant anagallides ex aqua mulsa, item epithymum, qui est flos e thymo satureiae simili. differentia, quod hic herbaceus est, alterius thymi albus — quidam hippopheon vocant — stomacho minus utilis vomitiones movet, sed tormina et inflationes discutit. sumitur et ecligmata ad
56 pectoris vitia cum melle et aliquando iride. alvom solvit a quattuor drachmis ad sex cum melle et exiguo salis atque aceti. quidam aliter epithymum tradunt sine radice nasci, tenue, similitudine pallioli, rubens, siccari in umbra, bibi ex aqua acetabuli parte dimidia, detrahere pituitam bilemque,
57 alvo leniter soluta. (36.) Et nymphaea in vino austero solvit et pycnocomon, erucae foliis crassioribus et acrioribus, radice rotunda, lutei coloris, terram olente, caule quadriangulo, modico, tenui, flore ocimi. invenitur in saxosis. radix eius in aqua mulsa X II pondere et alvom et bilem et pituitam exinanit. semen somnia tumultuosa facit una drachma in vino potum, et capnos trunca detrahit bilem.

58 (37.) Polypodi, quam nostri feliculam vocant, similis felici, radix in usu pilosa, coloris intus herbacei, crassitudine digiti minumi, acetabulis cavernosa ceu polyporum cirri, subdulcis, in petris nascens aut sub arboribus vetustis. exprimitur sucus aqua madefactae, et ipsa minute concisa inspergitur oleri vel betae vel malvae vel salsamento aut cum pulticula coquitur ad alvom vel in febri leniter solvendam. detrahit bilem et pituitam, stomachum offendit. aridae farina indita naribus polypum consumit. florem et semen non fert.

59 (38.) Scammonium quoque dissolutionem stomachi facit, bilem detrahit, alvom solvit, praeterquam si adiciantur aloes drachmae duae obolis eius duobus. est autem sucus herbae ab radice ramosae pinguibus foliis, triangulis, albis, radice
60 crassa, madida, nausiosa. nascitur pingui et albo solo. radix circa canis ortum excavatur, ut in ipsam confluat sucus qui sole siccatus digeritur in pastillos. siccatur et ipsa vel cortex. laudatur natione Colophonium, Mysium, Prienense, specie autem nitidum et quam simillimum taurino glutini, fungosum tenuissimis fistulis, cito liquescens, virus redolens, cumminosum, linguae tactu lactescens, quam levissimum, cum

diluatur albescens. hoc evenit et adulterino quod fit ervi farina et tithymali marini suco fere in Iudaea, quod etiam strangulat sumptum. deprehenditur gustu, tithymalus enim 61 linguam excalfacit. usus bimo, nec ante nec postea utile dedere et per se ex aqua vel mulsa et sale quaternis obolis, sed utilissime cum aloe ita ut incipiente purgatione mulsum bibatur. fit et decoctum radicis in aceto ad crassitudinem mellis, quo leprae inlinuntur et caput unguitur in dolore cum oleo.

(39.) Tithymalum nostri herbam lactariam vocant, alii 62 lactucam caprinam, narrantque lacte eius inscripto corpore, cum inaruerit, si cinis inspargatur, adparere litteras, et ita quidam adulteras adloqui maluere quam codicillis. genera eius multa: primus cognominatur characias, qui et masculus existimatur, ramis digitali crassitudine, rubris, sucosis, quinque aut sex, cubitali longitudine, a radice foliis paene oleae, in cacuminibus coma iunci. nascitur in asperis maritimis, 63 legitur semen autumno cum coma, siccatum sole tunditur et reponitur. sucus vero incipiente pomorum lanugine defractis ramis excipitur farina ervi aut ficis ut cum iis arescat. quinas autem guttas singulis excipi satis est, traduntque totiens purgari hydropicos fico sumpta quot guttas ea lactis exceperit. Sucus cum colligitur, ne attingat oculos cavendum 64 est. fit et e foliis tunsis priore minus efficax. fit et decoctum e ramis. est et semen in usu cum melle decoctum ad catapotia solvendae alvi gratia. semen et dentium cavis cera includitur. conluuntur et radicis decocto e vino aut oleo. inlinunt et lichenas suco, bibuntque eum ut purget vomitione et alvo soluta, alias stomacho inutilem. trahit pituitam 65 sale addito in potu, bilem aphronitro. si per alvom purgari libeat, in posca, si vomitione, in passo aut aqua mulsa. media potio tribus obolis datur. ficos a cibo sumpsisse melius est. faucis urit leniter, est enim tam ferventis naturae ut per se extra corpori inpositum pusulas ignium modo faciat et pro caustico in usu sit.

(40.) Alterum genus tithymali myrtiten vocant, alii 66 caryiten, foliis myrti acutis et pungentibus, sed mollioribus, et ipsum in asperis nascens. colliguntur comae eius hordeo

turgescente siccataeque in umbra diebus novem in sole ina-
rescunt. fructus non pariter maturescit, sed pars anno se-
67 quente, et nux vocatur. inde cognomen Graeci dedere. de-
metitur cum messium maturitate lavatumque deinde siccatur
et datur cum papaveris nigri duabus partibus ita ut sit totum
acetabuli modus, minus hic vomitionibus quam superior, ce-
teri item. aliqui sic et folium eius dedere, nucem vero
ipsam in mulso aut passo vel cum sesima. trahit pituitam et
bilem per alvom. oris ulcera sanat, ad nomas oris folium
cum melle estur.
68 (41.) Tertium genus tithymali paralium vocatur sive ti-
thymalis folio rotundo, caule palmum alto, ramis rubentibus,
semine albo, quod colligitur incipiente uva et siccatum teri-
tur sumiturque acetabuli mensura ad purgationes.
69 (42.) Quartum genus helioscopion appellant, foliis por-
cillacae, ramulis stantibus a radice quattuor aut quinque ru-
bentibus, semipedali altitudine, suci plenis. hoc circa op-
pida nascitur semine albo columbis gratissimo. nomen acce-
pit, quoniam capita cum sole circumagit. trahit bilem per
inferna in oxymelite dimidio acetabulo, ceteri usus qui cha-
raciae.
70 (43.) Quintum cyparissian vocant propter foliorum simi-
litudinem, caule gemino aut triplici. nascenti in campestri-
bus eadem vis quae helioscopio aut characiae.
(44.) Sextum platyphyllon vocant, alii corymbiten, alii
amygdaliten a similitudine. nec ullius latiora sunt folia.
piscis necat, alvom solvit radice vel foliis vel suco in mulso
aut aqua mulsa drachmis quattuor. detrahit privatim aquas.
71 (45.) Septumum dendroides cognominant, alii cobion,
alii leptophyllon, in petris nascens, comosissimum ex omni-
bus, maxumis cauliculis rubentibus, et semine copiosissimum,
eiusdem effectus cuius characias.
72 (46.) Apios ischas sive raphanos agria, iuncos duos tris
spargit in terra rubentis, foliis rutae, radix cepae, sed am-
plior, quare quidam raphanum silvestrem vocant. intus habet
mammam candidam, extra cortices nigros. nascitur in mon-
73 tuosis asperis, aliquando et in herbosis. effoditur vere tunsa-
que in fictili mergitur, deiectoque quod supernatat relicus

sucus purgat utraque parte sesquiobolo in aqua mulsa. sic
et hydropicis datur acetabuli mensura. inspargitur et aridae
radicis farina potioni. aiunt superiorem partem eius vomitione bilis extrahere, inferiorem per alvom aquam.

(47.) Tormina discutit quodcumque panaces, Vettonica 74
praeterquam a cruditate, peucedani sucus et inflationes, ructus gignens, item acori radix daucumve, si lactucae modo sumatur. ladanum Cyprium potum interaneorum vitiis occurrit, gentianae farina ex aqua tepida fabae magnitudine, plantago mane sumpta duabus lingulis et tertia papaveris in vini cyathis quattuor non veteris. datur et in somnum euntibus addito nitro vel polenta, si multo post cibum detur. colo infunditur hemina suci vel in febri.

(48.) Agaricum potum obolis tribus in vini veteris cyatho 75
uno lieni medetur, et panacis omnium generum radix in mulso, sed Teucria praecipue pota arida et decocta quantum manus capiat in aceti heminis tribus. ad volnus inlinitur eadem ex aceto aut, si tolerari non possit, ex ficu vel aqua. Polemonia
bibitur ex vino, Vettonica drachma in oxymelitis cyathis tri- 25, 101
bus, aristolochia ut contra serpentis. Argemonia septem 76
diebus in cibo sumpta lienem consumere dicitur, agaricum in aceto mulso obolis duobus. nymphaeae Heracliae radix in vino pota et ipsa consumit. cissanthemus drachma bis die sumpta in vini albi cyathis duobus per dies XL lienem dicitur paulatim emittere per urinam. prodest et hysopum cum fico decoctum, lonchitidis radix decocta priusquam semen demittat, peucedani quoque radix decocta et lieni et renibus.
Lien acori potu consumitur, praecordiis et ilibus utilissimae 77
radices, clymeni semen potum diebus triginta pondere denari in vino albo, Vettonicae farina ex melle et aceto scillite pota, radix lonchitidis in aqua, Teucrium inlinitur, item scordium cum cera, agaricum cum farina e feno Graeco.

(49.) Vesicae malis contraque calculos gravissimis cru- 78
ciatibus, ut diximus, auxilio est Polemonia ex vino pota, 25, 23
item agaricum, plantago foliis vel radice potis ex passo,
Vettonica ut in iocinere diximus, item ramiti pota atque in- 25
lita, eadem ad strangurias efficacissima. ad calculos quidam Vettonicam et verbenacam et millefolium aequis portionibus

79 ex aqua pro singulari remedio bibere suadent. Strangurias
discuti et dictamno certum est, item quinquefolio decocto ad
tertias in vino. hoc et enterocelicis dari atque inlini utilissi-
mum est. xiphi quoque radix superior urinam ciet infantibus.
enterocelicis datur ex aqua et inlinitur vesicae vitiis. peu-
cedani sucus infantium ramiti et umbilicis eminentibus psyl-
80 lion inlinitur. urinam cient anagallides, acori radicis deco-
ctum vel ipsa trita potaque, et omnia vesicae vitia, calculos
et herba et radix cotyledonis itemque genitalium inflamma-
tionem omnem pari pondere caulis et seminis et murrae.
81 Ebulum tenerum cum foliis tritum ex vino potum calculos
pellit, inpositum testis sanat. erigeron quoque cum farina
turis et vino dulci testium inflammationes sanat. symphyti
radix inlita enterocelas cohibet, genitalium nomas hypoci-
sthis alba. Artemisia quoque datur contra calculos ex vino
dulci et ad stranguriam, dolores vesicae sedat ex vino radix
nymphaeae Heracliae.

82 (50.) Eadem vis crethmo ab Hippocrate admodum lau-
datae. est autem inter eas quae eduntur silvestrium herba-
rum, — hanc certe apud Callimachum adponit rustica illa
Hecale, — speciesque plantae hortensiae. caulis unum pal-
mum altus, semen fervens, odoratum ceu libanotidis, rotun-
dum, siccatum rumpitur, habet intus nucleum candidum, quem
aliqui cachrym vocant. folia pinguia albicant veluti olivae,
crassiora et salsa gustu, radices digiti crassitudine tres aut
83 quattuor. nascitur in maritimis petrosis. estur crudum co-
ctumve cum olere, odorati saporis et iucundi. servatur etiam
in muria praecipui usus ad stranguriam folio vel caule vel
radice ex vino. colorem quoque corporis gratiorem facit,
verum largior inflationes. alvom solvit decocto, urinam et a
renibus umorem trahit sicut alcimae siccae farina in vino
pota, stranguriam efficacius addito dauco. lieni quoque utilis
adversus serpentis bibitur, iumentis quoque in pituita aut
stranguria, hordeo inspersa succurrit.

84 (51.) Anthyllion est lenti simillima quae in vino pota
vesicas vitiis liberat, sanguinem sistit. altera est anthyllis
chamaepityos similis, flore purpureo, odore gravi, radice
intubi.

(52.) Vel magis medetur cepaea, similis porcillacae,
nigriore radice, sed inutili, nascens in litoribus harenosis,
gustu amara. in vino cum asparagi radice vesicae plurumum
prodest.

(53.) Eadem praestat hypericon, quam alii chamaepi- 85
tyn, alii corissum appellant, oleraceo frutice, tenui, cubi-
tali, rubente, folio rutae, odore acri, semine in siliqua nigro
maturescente cum hordeo. natura semini spissandi, alvom
sistit, urinam ciet, vesicae cum vino bibitur.

(54.) Est aliud hypericon, quod aliqui caron appellant, 86
folio tamaricis, et sub ea nascitur, sed pinguioribus foliis et
minus rubentibus, odoratum, palmo altius, suave, leniter acu-
tum. vis semini excalfactoria, et ideo inflationem facit, sed
stomacho non inutile, praecipuum ad stranguriam, si exul-
cerata non sit vesica, medetur et pleuriticis ex vino potum.
(55.) vesicae autem callithrix trita simul cum cumino et 87
data ex vino albo. verbenaca quoque foliis decocta ad ter-
tias vel radix eius e mulso calido calculos eicit, item per-
pressa, quae Arreti et in Illyrico nascitur, in aqua decocta e
tribus heminis ad unam et pota, trifolium ex vino sumptum
et chrysanthemum. anthemis quoque calculos eicit, parvis a
radice foliis quinis, caulibus longis duobus, flore roseo, ra-
dices tritae per se ceu laver crudum.

(56.) Silaus nascitur glariosis et perennibus rivis, cubi- 88
talis api similitudine. coquitur ut olus acidum magna utili-
tate vesicae, quae si scabiem sentiat, panacis radice sanatur,
aliter inutile vesicis. Calculos pellit malum erraticum radi-
cis libra in vini congio decocta ad dimidias — inde heminae
sumuntur per triduum, relicum ex vino cum sio, — et urtica
marina et daucum et plantaginis semen ex vino.

(57.) Et herba Fulviana trita ex vino — et haec nomen
inventoris habet, nota tractantibus — urinas ciet.

(58.) Scordion testium tumores sedat. hyoscyamum ge- 89
nitalibus medetur, peucedani sucus ex melle, semen stran-
guriae, agaricum obolis tribus in vini veteris cyatho uno, tri-
foli radix drachmis duabus in vino, dauci una drachma vel
seminis. Ischiadici semine et foliis erythrodani tritis sanan-
tur, panace poto et infricata Polemonia, aristolochiae decocto

90 foli. Agarico quidem et nervus qui platys appellatur et umerorum dolor sanatur obolis tribus in vini veteris cyatho uno poto. Quinquefolium ischiadicis et bibitur et inponitur, item scammonia decocta et cum hordei farina. semen hyperici utriusque bibitur ex vino. Sedis vitia et attritus celerrime sanat plantago, condylomata quinquefolium, sedem conversam cyclamini radix ex aceto. anagallidum caerulea pro-
91 cidentiam sedis retro agit, e diverso rubens proritat. Cotyledon condylomata et haemorrhoidas mire curat, testium tumores acori radix decocta in vino tritaque et inlita. intertrigines negat fieri Cato absinthium Ponticum secum habentibus. 9. alii adiciunt et puleium, quod si ieiunus quis legerit, si post se adliget, inguinis dolores prohibet aut sedat coeptos.

92 (59.) Inguinalis, quam quidam argemonion vocant, passim in vepribus nascens ut prosit in manu tantum habenda est.

(60.) Panos sanat panaces ex melle, plantago cum sale,
24 quinquefolium, persollatae radix ut in strumis, item damasonium, verbascum cum sua radice tunsum, vino adspersum folioque involutum et ita in cinere calefactum ut inponatur
93 calidum. experti adfirmavere plurumum referre, si virgo inponat nuda ieiuna ieiuno et manu supina tangens dicat: *Negat Apollo pestem posse crescere cui nuda virgo restinguat*, atque ita retrorsa manu ter dicat totiensque despuant ambo. medetur et radix mandragorae ex aqua, radicis scammoniae decoctum cum melle, sideritis cum adipe vetere vel Chrysippea cum ficis pinguibus. et haec ab inventore habet nomen.

94 10. (61.) Venerem in totum adimit, ut diximus, nym-
25, 75 phaea Heraclia, eadem semel pota in XL dies, insomnia quoque veneris a ieiuno pota et in cibo sumpta. inlita quoque radix genitalibus inhibet non solum venerem sed et adfluentiam geniturae. ob id corpus alere vocemque dicitur. adpetentiam veneris facit radix e xiphio superior data potu in vino, item quam crethmon agrion appellant, ormenos agrios cum polenta contritus.

95 (62.) Sed inter pauca mirabilis est orchis herba sive serapias, foliis porri, caule palmeo, flore purpureo, gemina

radice testiculis simili, ita ut maior sive, ut aliqui dicunt, te-
nuior ex aqua pota excitet libidinem, minor sive mollior e lacte
caprino inhibeat. quidam folio scillae esse dicunt leviore ac
minore, caule spinoso. radices sanant oris ulcera, thoracis
pituitas, alvom sistunt e vino potae. Concitatricem vim ha- 96
bet satyrion. duo eius genera: una longioribus foliis quam
oleae, caule quattuor digitorum, flore purpureo, radice ge-
mina ad formam hominis testium alternis annis intumescente
ac residente. altera satyrios orchis cognominatur et feminam
esse creditum. distinguitur internodiis et ramosiore frutice,
radice fascini. nascitur fere iuxta mare. haec tumores et
vitia partium earum cum polenta inlita sedat vel per se trita.
superioris radix in lacte ovis colonicae data nervos intendit,
eadem ex aqua remittit.

(63.) Graeci satyrion foliis lili rubris, minoribus et tribus 97
non amplius e terra exeuntibus tradunt, caule levi, cubitali,
nudo, radice gemina, cuius inferior pars et maior maris
gignat, superior ac minor feminas. et aliud genus satyri ery-
thraicon appellant, semine viticis maiore, levi, duro, radicis
cortice rufo intus album includi, sapore subdulce fere in
montuosis inveniri. venerem, etiamsi omnino manu teneatur 98
radix, stimulari, adeo si bibatur in vino austero, arietibus
quoque et hircis segnioribus in potu dari, et a Sarmatia equis
ob adsiduum laborem pigrioribus in coitu, quod vitium pro-
sedamum vocant. restinguit vim eius aqua mulsa aut lactuca
sumpta. in totum quidem Graeci, cum concitationem hanc 99
volunt significare, satyrion appellant, sic et crataegin cogno-
minantes et thelygonon et arrhenogonon, quarum semen
testium simile est. Tithymali quoque ramorum medullam ha-
bentes ad venerem proniores fieri dicuntur. prodigiosa sunt
quae circa hoc tradit Theophrastus, auctor alioqui gravis,
septuageno coitu durasse libidinem contactu herbae cuius-
dam cuius nomen genusque non posuit.

(64.) Sideritis adalligata varices minuit et sine dolore 100
praestat. Podagrae morbus rarior solebat esse non modo
patrum avorumque memoria, verum etiam nostra, peregrinus
et ipse. nam si Italiae fuisset antiquitus, Latinum nomen in-
venisset. insanabilis non est credendus, quippe quoniam et

in multis sponte desiit et in pluribus cura. medentur radices
panacis cum uva passa, sucus hyoscyami cum farina vel
25, 88 semen, scordion ex aceto, iberis uti dictum est, verbenaca
cum axungia trita, cyclamini radix, cuius decoctum et per-
101 nionibus. podagras refrigerat radix e xiphio, semen e
psyllio, cicuta cum lithargyro aut axungia, aizoum in primo
impetu podagrae rubentis, hoc est calidae. utrilibet vero
convenit erigeron cum axungia, plantaginis folia trita addito
sale modico, argemonia tunsa ex melle. medetur et verbe-
naca inlita, aut si pedes in aqua macerentur in qua decocta
102 sit, (65.) et lappago, similis anagallidi, nisi esset ramosior
ac pluribus foliis aspera, rugosa, asperioris suci, gravis
odoris. quae talis est mollugo vocatur. similis, sed asperio-
ribus foliis, asperugo. superioris et sucus pondere X I in vini
duobus cyathis cotidie sumitur.

103 (66.) Praecipue vero liberat eo malo phycos thalassion,
id est fucus marinus, lactucae similis, qui conchyliis subster-
nitur, non podagrae modo sed omnibus articulorum morbis
inpositus priusquam arefiat. tria autem genera eius: latum
et alterum longius, quadamtenus rubens, tertium crispis fo-
104 liis, quo in Creta vestis tingunt, omnia eiusdem usus. Ni-
cander ea et adversus serpentis in vino dedit. salutare est
25, 140 et semen eius herbae quam psyllion nominavimus made-
factum aqua, admixtis in heminam seminis resinae Colopho-
niae coclearibus duobus, turis uno. laudantur et mandragorae
folia cum polenta tunsa. 11. Talis vero tumentibus limus
aquaticus cum oleo subactus mire prodest, articulis sucus e
centaurio minore, idem nervis utilissimus, item centauris.
105 Vettonica nervis discurrentibus per scapulas, umeris, spinae,
35 lumbis, pota ut in iocinere, articulis quinquefolium inpositum,
mandragorae folia cum polenta vel radix recens tunsa cum
cucumere silvestri vel decocta in aqua, digitorum in pedibus
rimis polypodi radix, articulis sucus hyoscyami cum axungia,
amomon suco decocto, item centunculus decocta vel muscus
recens ex aqua obligatus donec inarescat, item lappae boa-
106 riae radix e vino pota. Cyclaminos decocta in aqua perniun-
culos curat omniaque alia frigoris vitia, perniunculos et co-
tyledon cum axungia, folia ex batrachio, epithymi sucus.

Clavum pedum extrahit ladanum cum castoreo, verbenaca ex vino.

(67.) Nunc peractis malis quae membratim sentiuntur 107 dicemus de his quae totis corporibus grassantur. remedia autem haec communia inveniuntur: ante omnis potandam dodecatheum, de qua diximus, deinde panacis omnium gene- 25, 28 rum radices, peculiariter longinquis morbis et semen interaneorum vitiis, ad omnis vero dolores corporis sucum e scordio, item Vettonicae quae pota colorem plumbeum corporis privatim emendat, gratiorem reducit.

(68.) Geranion aliqui myrrhin, alii myrtida appellant. 108 similis est cicutae, minutioribus foliis et caule brevior, rotunda, saporis et odoris iucundi. nostri sic eam tradunt, Graeci foliis paulo candidioribus quam malvae, caulibus tenuibus, pilosis, ramosam ex intervallis binum palmorum, et in his foliis inter quae in cacuminibus capitula sint gruum. alterum genus foliis anemones, divisuris longioribus, radice 109 mali modo rotunda, dulci, reficientibus se ab imbecillitate utilissima, et fere talis vera est. bibitur contra phthisis drachma in cyathis vini tribus bis die, item contra inflationes, et cruda idem praestat. sucus radicis auribus medetur, opisthotonis semen drachmis quattuor cum pipere et murra potum. Phthisis sanat et plantaginis sucus, si bibatur, et ipsa de- 110 cocta, in cibo e sale et oleo a somno matutino refrigerat. eadem datur iis quos atrophos vocant interpositis diebus, Vettonica vero phthisicis ecligmate cum melle, fabae magnitudine, agaricum potum obolis duobus in passo, vel daucon cum centaurio maiore in vino. phagedaenis — quod nomen sine modo esurientium est, alias ulcerum — tithymali medentur cum sesamis sumpti.

(69.) Inter mala universi corporis vigiliae sunt plerisque. 111 harum remedio monstratur panaces, clymenos, aristolochia et odore et peruncto capite, aizoum sive sedum, si involutum panno nigro ignorantis pulvino subiciatur, et onothera sive onear, hilaritatem adferens in vino, amygdalae folio, flore roseo, fruticosa, longa radice et, cum siccata est, vinum olente. haec in potu data feras quoque mitigat. cruditates 112 quae nausiam faciunt digerit Vettonica, pota eadem a cena

concoctionem facit, in oxymelitis cyathis tribus drachmae
pondere et crapulam discutit, item agaricum post cibum in
aqua calida potum. Paralysim Vettonica sanare dicitur,
25, 66 item iberis ut dictum est. eadem et torpentibus membris
prodest, item argemonia omnia quae secari periclitentur dis-
cutiendo.
113 (70.) Comitialis sanant panaces quam Heraclion diximus
25, 32 radice pota cum coagulo vituli marini ita ut sint panacis
tres partes, plantago pota, Vettonica in oxymelitis drachma
vel agaricon obolis tribus, folia quinquefoli ex aqua. sanat
et archezostis, sed anno pota. sanat et baccaris radix arida
in pulverem contrita cyathis tribus cum coriandri uno in
114 aqua calida, et centunculus trita in aceto aut melle aut in
aqua calida, verbenaca ex vino pota, hysopi bacae ternae
contritae et in aqua potae diebus XVI, peucedanum cum
coagulo vituli marini aequis portionibus potum, quinquefoli
contrita folia ex vino et sumpta diebus XXX, Vettonicae
farina pondere X III cum aceti scillitici cyatho, mellis Attici
uncia, scammonium obolis duobus cum castorei drachmis
quattuor.
115 (71.) Febris frigidas leviores facit agaricum potum in
calida aqua, tertianas sideritis cum oleo, item ladanum quod
in segetibus nascitur contunsum, plantago ex aqua mulsa
duabus horis ante accessiones pota binis drachmis vel sucus
radicis madefactae vel tunsae, vel ipsa radix trita in aqua
ferro calfacta. quidam ternas radices in tribus cyathis aquae
116 dedere. eadem in quartanis quaterna fecerunt. Buglosso
inarescente, si quis medullam e caule eximat dicatque ad
quem liberandum febri id faciat et adliget ei septem folia
ante accessionem, aiunt febri liberari, item Vettonicae dra-
chmam in aquae mulsae cyathis tribus vel agaricum, maxume
in his febribus quae cum horrore veniant. quinquefoli folia
quidam terna tertianis dedere, quaterna quartanis, plura ce-
teris, alii omnibus tris obolos cum pipere ex aqua mulsa.
117 verbenaca quidem et iumentorum febribus in vino medetur,
sed in tertianis a tertio geniculo incisa, quartanis a quarto.
bibitur et semen hyperici utriusque in quartanis et horrori-
bus, Vettonicae farina, quae omnis horrores coercet, item

panaces adeo excalfactoria natura ut per nivem ituris bibere
id perunguique eo praecipiant. et aristolochia perfrictioni-
bus resistit.

(72.) Phreneticos somnus sanat, qui continget peuce- 118
dano ex aceto capiti infuso, anagallidum suco. e diverso
lethargicos excitare labor est, hoc praestant Euphorbeum
ex aceto naribus tactis, peucedani sucus. Contra insanias
Vettonica bibitur, carbunculos rumpit panaces, sanat Vet-
tonicae farina ex aqua aut brassica cum ture, frequenti
potu calidae, vel e carbone in conspectu restincto favilla
digito sublata et inlita, vel plantago tunsa.

(73.) Tithymalus characites hydropicos sanat, panaces, 119
plantago in cibo, cum prius panem siccum comederint sine po-
tu, Vettonica drachmis duabus in duobus cyathis vini aut mulsi,
vel agaricum vel semen lonchitidis duabus lingulis ex aqua
potum, psyllion ex vino, anagallidum sucus, cotyledonis ra-
dix e mulso, ebuli recentis radix excussa tantum nec conluta,
quod duo digiti conprehendant, ex vini veteris caldi hemina,
trifoli radix drachmis duabus ex vino, tithymalum platyphyl-
lon cognomine, semen hyperici quod caros appellatur.
acte, quam esse ebulum putant quidam, radice contrita in 120
vini cyathis tribus, si febris absit, vel semine ex vino nigro,
item verbenaca fasciculo manus plenae in aqua decocta ad
dimidias. praecipue tamen chamaeactes sucus aptissimus cre-
ditur. Eruptiones pituitae emendant plantago, cyclamini radix
e melle, ebuli folia trita e vetere vino inposita, etiam boam sa-
nant, id est rubentis papulas, pruriginem sucus strychni inlitus.

(74.) Igni sacro medentur aizoum, folia trita cicutae, 121
mandragorae radix, — secatur in asses ut cucumis, primum-
que super mustum suspenditur, mox in fumo, dein tunditur
e vino aut aceto. prodest et vino myrteo fovere, — mentae
sextans, vivi sulpuris uncia, ex aceto simul trita, fuligo ex
aceto. Ignis sacri plura sunt genera, inter quae medium ho-
minem ambiens qui zoster vocatur enecat, si cinxit. me-
detur plantago cum creta Cimolia et peristereos per se, ra-
dix persollatae, aliis quae serpunt cotyledonis radix cum
mulso, aizoum, sucus e linozosti ex aceto.

12. (75.) Radix polypodi inlita luxatis medetur, dolo- 122

remque et tumores tollunt semen psylli, folia plantaginis tritą, sale modice addito, verbasci semen ex vino decoctum tritum, cicuta cum axungia. folia ephemeri tuberibus tumoribusque inlinuntur quae etiamtum discuti possunt.

123 (76.) Morbum regium in oculis praecipue mirari est, tenuitatem etiam illam densitatemque tunicularum felle subeunte. Hippocrates a septumo die in febri mortiferum signum esse dicit. nos scimus vixisse aliquos etiam ab hac desperatione. fit vero et citra febris expugnaturque centaurio
25, 67 maiore ut diximus poto, Vettonica, agarici obolis tribus ex vini veteris cyatho, item verbenacae folio obolis tribus
124 ex vini calidi hemina quatriduo. sed celerrime quinquefoli sucus medetur tribus cyathis potus cum sale et melle. cyclamini radix drachmis tribus bibitur in loco calido et a perfrictionibus tuto, — sudores enim felleos movet, — folia tussilaginis ex aqua, semen linozostis utriusque inspersum potioni vel cum absinthio aut cinere decoctum, hysopi bacae cum aqua potae, lichen herba, si, cum sumitur, cetero olere abstineatur, polythrix in vino data, struthion in mulso.

125 (77.) Passim et in quacumque parte sed maxume incommoda nascuntur qui furunculi vocantur, mortiferum aliquando malum confectis corporibus. remedio sunt pycnocomi folia trita cum polenta, si nondum caput fecerint. discutiunt et folia ephedri inlita.

126 (78.) Fistulae quoque in omni parte serpunt medicorum vitio male sectis corporibus. auxilio est centaurium minus collyriis cum melle decocto additis, plantaginis sucus infusus, quinquefolium cum sale et melle, ladanum cum castoreo, cotyledon cum medulla cervina calefacta et inposita, verbasci radicis medulla collyri tenuitate in fistulam additur vel aristolochiae radix vel sucus tithymali.

127 (79.) Collectiones inflammationesque sanant argemoniae folia inlita, duritias et collectiones omnis verbenaca vel quinquefolium decoctum in aceto, verbasci folia vel radix, hysopum e vino inpositum, acori radix decocto eius foventibus, aizoum, item quae contunsa sint duritiasque et sinus
128 corporis inlecebra. Omnia infixa corpori extrahunt folia tussilaginis, daucum, semen leontopodi tritum in aqua cum

polenta. suppurationibus inponuntur pycnocomi folia trita
cum polenta vel semen, item orchis. Vitia quae sint in ossi-
bus satyri radice inposita efficacissime sanari dicuntur, no-
mae et collectiones omnes fuco maris, priusquam inarescat.
et alcimae radix collectiones discutit.

(80.) Ambusta sanantur plantagine, arctio ita ut cica- 129
trix fallat. folia eius in aqua decocta contrita inlinuntur, ra-
dices cyclamini cum aizoo, herba ipsa hyperici quod coris-
sum appellavimus. 85

(81.) Nervis et articulis convenit plantago trita cum 130
sale, argemonia tunsa ex melle. peucedani suco perungun-
tur spastici, tetanici. nervorum duritiae aegilops suco, dolori-
bus erigeron — ex aceto inlinitur —, epithymum. spasticis et
opisthotonicis perungui semine hyperici, quod caros vocatur,
itemque bibere prodest. Phrynion dicitur etiam abscissos
sanare nervos, si confestim inponatur trita vel mansa. Spasti-
cis, tremulis, opisthotonicis alcimae radix bibitur ex aqua
mulsa. sic et rigores excalfacit.

(82.) Sanguinis profluvia sistit herbae Paeoniae semen 131
rubrum, — eadem et in radice vis, — clymenus vero, sive
ore sanguis reiciatur sive naribus, sive alvo fluat sive femi-
narum utero, item Lysimachia pota vel inlita vel naribus
indita, item plantaginis semen, quinquefolium potum et in-
litum, cicutae semen in naris, si inde fluat, tritum ex aqua
inditum, aizoum, astragali radix. sistit et ischaemon et
Achillia.

13. (83.) Equisaetum hippuris a Graecis dicta et in 132
pratis vituperata nobis, — est autem pilus terrae equinae [18, 259]
saetae similis, — lienes cursorum exstinguit decocta fictili
novo ad tertias quantum vas capiat et per triduum heminis
pota. unctis esculentis ex ante diem unum interdicitur.
Graecorum varia circa hanc opinio: alii pinus foliis similem 133
nigricantem eodem nomine appellant, vim eius admirabilem
tradentes, sanguinis profluvia vel tacto tantum ea homine
sisti, alii hippurin, alii ephedron, alii anabasim vocant, tra-
duntque iuxta arbores nasci et scandentem eas dependere
comis iunceis multis nigris ut ex equorum cauda, geniculatis
ramulis, folia habere pauca, tenuia, exigua, semen rotundum,

simile coriandro, radice lignosa, nasci in arbustis maxume.
134 Vis eius spissare corpora. sucus sanguinem e naribus fluen-
tem inclusus sistit, item alvom. medetur dysintericis in vino
dulci potus cyathis tribus, urinam ciet, tussim, orthopnoeam.
sanat, item rupta et quae serpunt. intestinis et vesicae folia
bibuntur, enterocelen cohibet. Faciunt et aliam hippurim
brevioribus et mollioribus comis candidioribusque, perquam
utilem ischiadicis et volneribus ex aceto inpositam propter
135 sistendum sanguinem. Et nymphaea trita plagis inponitur.
peucedanum cum semine cupressi bibitur, si sanguis per os
redditus est fluxitve ab infernis. Sideritis tantam vim habet
ut quamvis recenti gladiatoris volneri inligata sanguinem
claudat, quod facit et ferulae cinis vel carbo, fungus vero
136 etiam efficacius, qui secundum radicem eius nascitur. (84.)
per naris autem fluenti et cicutae semen tritum ex aqua
additumque efficax habetur, item stephanomelis ex aqua.
Vettonicae farina e lacte caprino pota sistit ex ubere fluen-
tem, plantagoque contunsa. eiusdem sucus vomentibus san-
guinem datur. ad erraticum autem radix persollatae cum
137 axungia vetere inlita probatur. (85.) ruptis convolsisque,
ex alto deiectis centaurium maius, gentianae radix trita vel
decocta vel sucus Vettonicae, et hoc amplius a vocis aut
lateris contentionibus, panaces, scordium, aristolochia pota,
agaricum item contunsis et eversis potum duobus obolis in
mulsi cyathis tribus aut, si febris sit, in aqua mulsa, verba-
scum cuius flos similis auro est, acori radix, aizoum omne,
sed maioris sucus efficacissime, item symphyti ius vel radi-
cis decoctum, daucos cruda, erysithales flore luteo, foliis
acanthi e vino, item chamaerops et in sorbitione irio vel
138 plantago omnibus modis. (86.) item phthiriasi — Sulla
dictator consumptus est, nascunturque in sanguine ipso homi-
nis animalia exesura corpus, — resistitur uvae taminiae suco
aut veratri cum oleo perunctis corporibus. taminia quidem
in aceto decocta etiam vestis eo taedio liberat.

139 14. (87.) Ulcera multorum sunt generum ac multis mo-
dis curantur. panacis omnium generum radix ex vino calido
25 32 inlinitur manantibus. siccat privatim quam Chironiam diximus, cum melle trita tubera aperit ulceribusque quae ser-

punt deploratis auxilio est, cum aeris flore vino temperata
omnibus modis, vel semine vel flore vel radice. eadem cum
polenta vetustis volneribus prodest. Heraclion quoque side- 140
rion, Apollinaris, psyllium, tragacantha, scordotis cum melle
purgat. farina eius carnis excrescentis per se inspersa con-
sumit. Polemonia ulcera quae cacoethe vocant sanat, cen-
taurium maius inspersum vel inlitum, item minoris coma de-
cocta vel trita vetera quoque ulcera purgat et persanat. Fol-
liculi clymeni recentibus plagis inponuntur. inlinitur autem
gentiana ulceribus quae serpunt radice tunsa vel decocta in
aqua ad mellis crassitudinem vel suco, volneribus ex ea
factum Lycium. Lysimachia recentibus plagis medetur, plan- 141
tago omnium generum ulceribus, peculiariter feminarum, se-
num et infantium. igni emollita melior et cum cerato crassa
ulcerum labra purgat, nomas sistit. tritam suis foliis inte-
gere oportet. Suppurationes, collectiones, sinus ulcerum
chelidonia quoque siccantur, volnera adeo ut etiam pro spo-
dio utantur, eadem iam desperatis cum axungia inponitur.
Dictamnum pota sagittas pellit et alia tela extrahit inlita. bi- 142
bitur ex aquae cyatho foliorum obolo, proxume pseudodi-
ctamnum, utraque etiam suppurationes discutit. Aristolochia
quoque putria ulcera exest, sordida purgat cum melle ver-
misque extrahit, item clavos in ulcere natos et infixa corpori
omnia, praecipue sagittas et ossa fracta cum resina. cava 143
vero ulcera explet per se et cum iride recentia volnera ex
aceto, vetera ulcera verbenaca, quinquefolium cum sale et
melle. Radices persollatae volneribus ferro inlatis recen-
tibus inponuntur, folia veteribus, cum axungia utrumque, et
suo folio operitur. damasonium ut in struma, folia verbasci 25
ex aceto aut vino. Peristereos ad omnia genera vel 144
callosorum putrescentiumque ulcerum facit. manantia nym-
phaeae Heracliae radix sanat, item cyclamini radix vel
per se vel ex aceto vel cum melle. eadem et con-
tra steatomata efficax, sicut ad ulcera manantia hysopum,
item peucedanum, et ad recentia volnera vis tanta est ut
squamam ossibus extrahat. praestant hoc et anagallides co-
hibentque quas vocant nomas et rheumatismos, utiles et re-
centibus plagis, sed praecipue senum corpori. cum cerato 145

apostemata et ulcera taetra folia mandragorae recentia, ra-
dix volnera cum melle aut oleo, cicuta cum siligine mixta
mero, aizoum herpetas quoque et nomas ac putrescentia,
sicut erigeron verminosa, recentia autem volnera astragali
radix et vetera ulcera quae purgat hypocisthis utraque.
leontopodi semen tritum in aqua et cum polenta inlitum spi-
146 cula sagittarum extrahit, item pycnocomi semen. Tithymalus
characites suco gangraenas, phagedaenas, putria vel decocto
ramorum cum polenta et oleo, orchis radices hoc amplius et
cacoethe cum melle siccae et recentes per se volnera, ono-
thera efferantia sese ulcera sanat. Scythae volnera Scythica
curant. ad carcinomata argemonia ex melle efficacissima
147 est. ulceribus praesanatis asphodeli radix decocta ut dixi-
22, 70 mus, trita cum polenta et inlita, quibuscumque vero Apol-
linaris, astragali radix in pulverem trita umidis ulceribus
prodest, item callithrix decocta in aqua, privatim vero iis
quae calciamento facta sint verbenaca, nec non et Lysima-
chia contrita ac nymphaea arida infriata. polythrix invete-
ratis iisdem utilior est.

148 (88.) Polycnemon cunilae bubulae similis est, semine
pulei, surculosa, multis geniculis, corymbo odorato, acri et
dulci odore, ferro factis conmanducata inponitur, quinto die
solvitur. Symphyton ad cicatricem celerrime perducit, item
149 sideritis. haec inponitur ex melle. Verbasci semine ac fo-
liis ex vino decoctis ac tritis omnia infixa corpori extrahun-
tur, item mandragorae foliis cum polenta, cyclamini radici-
bus cum melle. Trixaginis folia in oleo contrita iis ma-
xume adhibentur ulceribus quae serpunt, et alga in melle
trita, Vettonica ad carcinomata et malandrias veteres ad-
dito sale.

150 (89.) Verrucas tollit argemonia ex aceto vel batrachi
radix, quae et unguis scabros aufert, linozostidis utrinsque
folia vel sucus inlitus. tithymali omnes genera verrucarum
omnia, item pterygia, varos tollunt. cicatrices cum elegan-
tia ad colorem reducit ladanum. 15. Artemisiam et eleli-
sphacum adligatas qui habeat viator negatur lassitudinem
sentire.

151 (90.) Muliebribus morbis medetur maxume in universum

Paeoniae herbae semen nigrum ex aqua mulsa. eadem et in
radice vis menses ciet, panacis semen cum absinthio menses
et sudores, scordotis potu et inlitu. Vettonica drachma in
vini cyathis tribus bibitur contra omnia volvarum vitia aut
quae a partu fiunt. menses nimios sistit Achillia inposita et
decoctum eius insidentibus. Mammis inponitur hyoscyami 152
semen ex vino, locis radix in cataplasmate, et mammis etiam
chelidonia. secundas morantis vel partus emortuos radices
panacis adpositae extrahunt. ipsum panaces in vino potum vol-
vas purgat adpositumque cum melle. Polemonia pota ex vino
secundas pellit, nidore corrigit volvas. Centauri minoris 153
sucus potu fotuque menses ciet, item maioris radix in vol-
vae doloribus iisdem modis prodest, derasa vero et adposita
extrahit partus emortuos. plantago adponitur in lana in do-
lore volvae, in strangulatu bibitur, sed praecipua dictamno
vis est. menses ciet, partus emortuos vel traversos eicit.
bibitur ex aqua foliorum obolo, adeo ad haec efficax ut ne
in cubiculum quidem praegnatium inferatur. nec potu tan-
tum sed et inlitu et suffitu valet. proxume pseudodicta- 154
mnum, sed menses ciet cum mero decoctum denari pondere.
pluribus tamen modis aristolochia prodest, nam et menses
et secundas ciet et emortuos partus extrahit, murra et pi-
pere additis pota vel subdita. volvas quoque procidentis in-
hibet fotu vel suffitu vel subiectu, maxume tenuis. Strangu- 155
latum ab his mensumque difficultatem agaricum obolis tribus
in vini veteris cyatho potum emendat, peristereos adposita
in adipe suillo recenti, antirrhinon cum rosaceo et melle,
item adposita nymphaeae Thessalae radix dolori medetur,
in vino nigro pota profluvia inhibet. e diverso ciet cycla-
mini radix pota et adposita, et vesicae insidentium decocto
medetur. Secundas pota cissanthemos pellit, volvam sanat. 156
e xiphio radix superior menses ciet drachma ex aceto pota.
peucedanum strangulatus volvae nidore ustum recreat, menses
albos praecipue psyllium drachma in cyathis tribus aquae,
semen mandragorae potum volvam purgat. menses ciet su- 157
cus adpositus et emortuos partus. nimia rursus profluvia
sistit semen cum vivo sulpure, contra ea ciet batrachium potu
vel cibo, ardens alias, ut diximus, cruda, sed cocta con- 25, 173

mendatur sale et oleo et cumino. Daucum et menses et se-
cundas potu facillime pellit, ladanum suffitu corrigit volvas,
dolori earum exulceratisque inponitur. emortua scammonium
158 pellit potum vel adpositum. Menses ciet hypericum utrum-
que adpositum, ante alia vero, ut Hippocrati videtur, cre-
thmos e vino semine vel radice, cortice trahit et secundas,
succurrit et strangulationibus ex aqua pota, item radix e ge-
ranio peculiariter secundis inflationibusque volvarum con-
veniens. purgat hippuris pota et adposita volvas. polygo-
nus pota menses ciet et alcimae radix. folia plantaginis pel-
159 lunt, item agaricum ex aqua mulsa. Artemisia volvae me-
detur trita, ex oleo irino aut cum fico aut cum murra adpo-
sita. eiusdem radix pota in tantum purgat ut partus enectos
extrahat. menses et secundas ciet ramorum decoctum insi-
dentibus, item folia pota drachma. ad eadem omnia prosunt
160 vel inposita ventri imo cum farina hordeacea. Acoron quo-
que utile est interioribus feminarum morbis et conyza utra-
que et crethmos. et anthyllides duae volvis utilissimae tor-
minibusque et secundarum morae in vino potae. Callithrix
fotu locis medetur, albugines in capite tollit, capillos inficit
oleo trita. geranion in vino albo potum, hypocisthis in ru-
bro profluvium sistunt. Hysopum suffocationes laxat. radix
verbenacae pota ex aqua ad omnia in partu aut ex partu
161 mala praestantissima. Peucedano quidam miscent in vino
nigro semen cupressi contritum. nam semen psylli deferve-
factum in aqua, cum intepuit, epiphoras omnis uteri lenit.
Symphyton tritum in vino nigro evocat menses. partus ad-
celerat scordotis pota drachma suci in aquae mulsae cya-
this quattuor. dictamni folia praeclare dantur ex aqua. con-
stat unius oboli pondere, vel si mortui sint in utero infan-
tes, protinus reddi sine vexatione puerperae. similiter prod-
est pseudodictamnum, sed tardius, cyclaminos adalligata,
cissanthemos pota, item Vettonicae farina ex aqua mulsa.
162 (91.) Arsenogonon et thelygonon herbae sunt habentes
uvas floribus oleae similis, pallidiores tamen, semen album
papaveris modo. thelygoni potu feminam concipi narrant, —
arsenogonon ab ea semine oleae, nec alio distat, — huius potu
maris generari, si credimus. alii utramque ocimo simi-

lem tradunt, arsenogoni autem semen geminum esse testibus simile.

(92.) Mammarum vitiis aizoum quod digitillum appellavimus unice medetur. 163 erigeron ex passo mammas uberio- 25, 160 res facit, sonchum in farre coctum. quae vero mastos vocatur inlita pilos mammarum. E partu nascentium aufert testas in facie aliaque cutis vitia emendat gentiana, nymphaea Heraclia inlita, cyclamini radix maculas omnis. Cacaliae grana mixta cerae liquidae extendunt cutem in facie erugantque, vitia omnia acori radix emendat.

(93.) Capillum Lysimache flavom facit, denigrat hype- 164 ricum, quod et corissum vocatur, item ophrys denticulato oleri similis, foliis duobus. nigritiam dat et Polemonia in oleo decocta. Psilotrum nos quidem in muliebribus medicamentis tractamus, verum iam et viris est in usu. efficacissimum autem habetur archezostis, item tithymali suco vel in sole cum oleo inlito crebro vel evolsis pilis. Quadripedum scabiem sanat hysopum ex oleo, suum anginas peculiariter sideritis. verum et reliqua genera herbarum reddamus.

C. PLINI SECUNDI
NATURALIS HISTORIAE
LIBER XXVII.

Cap. 1. (Sect. 1.) Crescit profecto apud me certe tra- 1 ctatu ipso admiratio antiquitatis, quantoque maior copia herbarum dicenda restat, tanto magis adorare priscorum in inveniendo curam, in tradendo benignitatem subit. nec dubie superata hoc modo posset videri etiam rerum naturae ipsius munificentia, si humani operis esset inventio. nunc vero deo- 2

rum fuisse eam adparet aut certe divinam, etiam cum homo
inveniret, eandemque omnium parentem et genuisse haec et
ostendisse, nullo vitae miraculo maiore, si verum fateri vo-
lumus. Scythicam herbam a Maeotis paludibus, et Euphor-
beam e monte Atlante ultraque Herculis columnas et ipso
rerum naturae defectu, parte alia Britannicam ex oceani in-
sulis extra terras positis, itemque Aethiopidem ab exusto
3 sideribus axe, alias praeterea aliunde ultro citroque huma-
nae saluti in toto orbe portari, inmensa Romanae pacis
maiestate non homines modo diversis inter se terris genti-
busque verum etiam montis et excedentia in nubis iuga par-
tusque eorum et herbas quoque invicem ostentante. aeternum,
quaeso, deorum sit munus istud! adeo Romanos velut alte-
ram lucem dedisse rebus humanis videntur.
4 2. (2.) Sed antiquorum curam diligentiamque quis pos-
sit satis venerari? constat omnium venenorum ocissimum
esse aconitum et tactis quoque genitalibus feminini sexus
animalium eodem die inferre mortem. hoc fuit venenum quo
interemptas dormientis a Calpurnio Bestia uxores M. Caeci-
lius accusator obiecit. hinc illa atrox peroratio eius in digi-
tum. ortum fabulae narravere e spumis Cerberi canis extra-
hente ab inferis Hercule ideoque apud Heracleam Ponticam,
5 ubi monstratur is ad inferos aditus, gigni. hoc quoque tamen
in usus humanae salutis vertere scorpionum ictibus adver-
sari experiendo datum in vino calido. ea est natura ut ho-
minem occidat nisi invenerit quod in homine perimat. cum
eo solo conluctatur, veluti pari intus invento. sola haec
pugna est, cum venenum in visceribus reperit, mirumque, exi-
tialia per se ambo cum sint, duo venena in homine conmoriun-
6 tur ut homo supersit. Immo vero etiam ferarum remedia anti-
qui prodiderunt demonstrando quomodo venenata quoque ipsa
sanarentur. torpescunt scorpiones aconiti tactu stupentque
pallentes et vinci se confitentur. auxiliatur his helleborum
album tactu resolvente, ceditque aconitum duobus malis, suo
et omnium. quae si quis ullo forte ab homine excogitari
7 potuisse credit, ingrate deorum munera intellegit. tangunt
carnis aconito necantque gustatu earum pantheras, nisi hoc
fieret, repleturas illos situs. ob id quidam pardalianches ap-

pellavere. at illas statim liberari morte excrementorum ho-
minis gustu demonstratum. quod certe casu repertum quis
dubitet et quotiens fiat etiam nunc ut novom nasci, quoniam
feris ratio et usus inter se tradi non possit? 3. hic ergo ca- 8
sus, hic est ille qui pluruma in vita invenit deus, hoc habet
nomen per quem intellegitur eadem et parens rerum omn-
ium et magistra, utraque coniectura pari, sive ista cotidie
feras invenire sive semper scire iudicemus. pudendumque
rursus omnía animalia quae sint salutaria ipsis nosse praeter
hominem. sed maiores oculorum quoque medicamentis aco- 9
nitum misceri saluberrime promulgavere aperta professione
malum quidem nullum esse sine aliquo bono. fas ergo nobis
erit qui nulla diximus venena monstrare quale sit aconitum,
vel deprehendendi gratia. folia habet cyclamini aut cucu-
meris non plura quattuor, ab radice leniter hirsuta. radicem
modicam cammaro similem marino, quare quidam cammaron
appellavere, alii thelyphonon, ex qua diximus causa. radix 4
incurvatur paulum scorpionum modo, quare et scorpion ali-
qui vocavere. nec defuere qui myoctonon appellare mal-
lent, quoniam procul et e longinquo odore muris necat.
nascitur in nudis cautibus quas aconas nominant, et ideo 10
aconitum aliqui dixere, nullo iuxta ne pulvere quidem nu-
triente. hanc aliqui rationem nominis attulere, alii, quoniam
vis eadem esset in morte quae cotibus in ferri acie deterenda,
statimque admota velocitas sentiretur.

4. (3.) Aethiopis folia habet phlomo similia, magna ac 11
multa et hirsuta a radice, caulem quadriangulum, scabrum,
similem arctio, multis concavom alis, semen ervo simile,
candidum, geminum, radices numerosas, longas, plenas, mol-
lis, glutinosas gustu. siccae nigrescunt indurescuntque ut
cornua videri possint. praeter Aethiopiam nascuntur et in 12
Ida monte Troadis et in Messenia. colliguntur autumno, sic-
cantur in sole aliquot diebus ne situm sentiant. medentur
volvis potae in vino albo, ischiadicis, pleuriticis, faucibus
scabris decoctae potu dantur, sed quae ex Aethiopia venit
eximie atque ilico prodest.

(4.) Ageraton ferulacea est, duorum palmorum altitu- 13
dine, origano similis, flore bullis aureis. huius ustae nidor

urinam ciet volvasque purgat, tanto magis insidentibus. causa nominis non haec, sed quoniam diutissime non marcescit.

14 (5.) Aloe scillae similitudinem habet, maior et pinguioribus foliis, ex obliquo striata. caulis eius tener est, rubens medius, non dissimilis antherici, radice una ceu palo in terram demissa, gravi odore, gustu amara. laudatissima ex India adfertur, sed nascitur et in Asia, non tamen ea utuntur nisi ad volnera recentibus foliis, mirifice enim conglutinat vel suco. ob id in turbinibus cadorum eam serunt ut aizoum 15 maius. quidam et caulem ante maturitatem seminis incidunt suci gratia, aliqui et folia. invenitur et per se lacrima adhaerens. ergo pavimentandum ubi sata sit censent, ut lacrima non absorbeatur. fuere qui traderent in Iudaea super Hierosolyma metallicam eius naturam, sed nulla magis in-16 proba est, neque alia nigrior est aut umidior. erit ergo optuma pinguis ac nitida, rufi coloris, friabilis et iocineris modo coacta, facile liquescens, inprobanda nigra et dura, harenosa quaeque gustu intellegitur cummi adulterata et acacia. natura eius spissare, densare et leniter calfacere, usus in multis, sed principalis alvom solvere, cum paene sola medicamentorum quae id praestant confirmet etiam stomachum, 17 adeo non infestet ulla vi contraria. bibitur drachma, ad stomachi vero dissolutionem in duobus cyathis aquae tepidae vel frigidae coclearis mensura bis terve in die ex intervallis, ut res exigit, purgationis autem causa plurumum tribus drachmis, efficacior, si pota ea sumatur cibus. capillum fluentem continet cum vino austero capite contra pilum peruncto. dolorem capitis sedat temporibus et fronti inpo-18 sita ex aceto et rosaceo dilutiorque infusa. oculorum vitia omnia sanari ea convenit, privatim prurigines et scabiem genarum, item insignita ac livida inlita cum melle, maxume Pontico, tonsillas, gingivas et omnia oris ulcera, sanguinis exscreationes, si modicae sint, drachma ex aqua, si minus, ex aceto pota. volnerum quoque sanguinem et undecumque 19 fluentem sistit per se vel ex aceto. alias etiam est volneribus utilissima ad cicatricem perducens. eadem inspergitur exulceratis genitalibus virorum, condylomatis rimisque sedis, alias ex vino, alias ex passo, alias sicca per se, ut exigat miti-

ganda curatio aut coercenda. haemorrhoidum quoque abun-
dantiam leniter sistit. dysinteriae infunditur et, si difficilius 20
concoquantur cibi, bibitur a cena modico intervallo, et in
regio morbo tribus obolis ex aqua, devorantur et pilulae
cum mellis decocto aut resina terebinthina ad purganda in-
teriora. digitorum pterygia tollit, oculorum medicamentis
lavatur ut quod sit harenosissimum subsidat, aut torretur in
testa pinnaque subinde versatur ut possit aequaliter torreri.

(6.) Alcea folia habet similia verbenacae quae aristereon 21
cognominatur, caulis tris aut quattuor foliorum plenos, flo-
rem rosae, radices albas cum plurumum sex, cubitalis, obli-
quas. nascitur in pingui solo nec sicco. usus radicis ex
vino vel ex aqua dysintericis, alvo citae et ruptis, convolsis.

(7.) Alypon cauliculus molli capite, non dissimile betae, 22
acre gustatu ac lentum mordensque vehementer et accen-
dens. alvom solvit in aqua mulsa addito sale modico. minuma
potio duarum drachmarum, media quattuor, maxuma sex, ea
purgatione quibus datur e gallinaceo iure.

(8.) Alsine, quam quidam myosoton appellant, nascitur 23
in lucis, unde et alsine dicta est. incipit a media hieme,
arescit aestate media. cum prorepit, musculorum auris imi-
tatur foliis. sed aliam docebimus esse quae iustius myosotis 105
vocetur. haec eadem erat quae helxine, nisi minor minusque
hirsuta esset. nascitur in hortis et maxume in parietibus.
cum teritur, odorem cucumeris reddit. usus eius ad colle- 24
ctiones inflammationesque et in eadem omnia quae helxine,
sed infirmius. epiphoris peculiariter inponitur, item veren-
dis ulceribusque cum farina hordeacea. sucus eius auribus
infunditur.

(9.) Androsaces herba est alba, amara, sine foliis, folli- 25
culos in cirris habens et in his semen. nascitur in maritimis
Syriae maxume. datur hydropicis drachmis duabus tunsa aut
decocta in aqua vel aceto vel vino. vehementer enim urinas
ciet. datur et podagricis inliniturque. idem effectus et se-
minis.

(10.) Androsaemon sive, ut alii appellavere, ascyron 26
non absimile est hyperico, de qua diximus, cauliculis maio- 26, 85
ribus densioribusque et magis rubentibus. folia alba rutae

figura, semen papaveris nigri. comae tritae sanguineo suco
manant. odor eis resinosus. gignitur in vineis, fere medio
27 autumno effoditur suspenditurque. usus ad purgandam alvom
tunsae cum semine potaeque matutino vel a cena duabus drachmis in aqua mulsa vel vino vel aqua pura, potionis totius sextario. trahit bilem, prodest ischiadi maxume, sed postera die capparis radicem resinae permixtam devorare oportet drachmae pondere iterumque quatridui intervallo eadem facere, a purgatione autem ipsa robustiores vinum bibere, infirmiores aquam. inponitur et podagris et ambustis et volneribus cohibens sanguinem.

28 (11.) Ambrosia vagi nominis et circa alias herbas fluctuati unam habet certam, densam, ramosam, tenuem, trium fere palmorum, tertia parte radice breviore, foliis rutae circa imum caulem. in ramulis semen est uvis dependentibus, odore vinoso, qua de causa botrys a quibusdam vocatur, ab aliis Artemisia. coronantur illa Cappadoces. usus eius ad ea quae discuti opus sit.

29 (12.) Anonim quidam ononida malunt vocare, ramosam, similem feno Graeco, nisi fruticosior hirsutiorque esset, odore iucunda, post ver spinosa. estur etiam muria condita, recens vero margines ulcerum erodit. radix decoquitur in posca dolori dentium. eadem cum melle pota calculos pellit. comitialibus datur in oxymelite decocta ad dimidias.

30 (13.) Anagyros, quam aliqui acopon vocant, fruticosa est, gravis odore, flore oleris, semen in corniculis non brevibus gignit, simile renibus, quod durescit per messis. folia collectionibus inponuntur difficulterque parientibus adalligantur ita ut a partu statim auferantur. quod si emortuus haereat et secundae mensesque morentur, drachma bibuntur in passo folia. sic et suspiriosis dantur, et in vino vetere ad phalangiorum morsus. radix discutiendis concoquendisque adhibetur, semen conmanducatum vomitiones facit.

31 (14.) Anonymos non inveniendo nomen invenit. affertur e Scythia, celebrata Hicesio non parvae auctoritatis medico, item Aristogitoni, in volneribus praeclara, ex aqua tunsa inposita, pota vero mammis praecordiisque percussis, item sanguinem exscreantibus. putavere et bibendam volne-

ratis. fabulosa arbitror quae adiciuntur, recente ea si uratur,
ferrum aut aes feruminari.

5. (15.) Aparinen aliqui omphalocarpon, alii philanthro- 32
pon vocant, ramosam, hirsutam, quinis senisve in orbem circa
ramos foliis per intervalla. semen rotundum, durum, conca-
vom, subdulce. nascitur in frumentario agro aut hortis pra-
tisve, asperitate etiam vestium tenaci. efficax contra ser-
pentis semine poto ex vino drachma et contra phalangia.
sanguinis abundantiam ex volneribus reprimunt folia inposita,
sucus auribus infunditur.

(16.) Arction, aliqui potius arcturum vocant. similis est 33
verbasco foliis, nisi quod hirsutiora sunt, caule longo, molli,
semine cumini. nascitur in petrosis, radice tenera, alba dul-
cique. decoquitur in vino ad dentium dolores *ut* ita continea-
tur. decoctum bibitur propter ischiada et stranguriam, ex
vino ambustis inponitur et pernionibus. foventur eadem cum
radice semine trito in vino.

(17.) Asplenon sunt qui hemionion vocant, foliis trien- 34
talibus multis, radice limosa, cavernosa sicut felicis, can-
dida, hirsuta, nec caulem nec florem nec semen habet.
nascitur in petris parietibusque opacis, umidis, laudatissima
in Creta. huius foliorum in aceto decocto per dies XXX
poto lienem absumi aiunt, et inlinuntur autem eadem, se-
dant et singultus. feminis non danda, quoniam sterilitatem
facit.

(18.) Asclepias folia hederae habet, ramos longos, ra- 35
dices numerosas, tenuis, odoratas, floris virus grave, semen
securidacae. nascitur in montibus. radices torminibus me-
dentur et contra serpentium ictus non solum potu, sed et
inlitu.

(19.) Aster ab aliquis bubonion appellatur, quoniam in- 36
guinum praesentaneum remedium est. cauliculus foliis ob-
longis duobus aut tribus, in cacumine capitula stellae modo
radiata. bibitur et adversus serpentis. sed ad inguinum me-
dicinam sinistra manu decerpi iubent et iuxta cinctus adligari.
prodest et coxendicis dolori adalligata.

(20.) Ascyron et ascyroides similia sunt inter se et hy- 37
perico, sed maiores habent ramos, quod ascyroides vocatur

ferulaceos, omnia rubentis, capitulis parvis, luteis. semen in calyculis pusillum, nigrum, resinosum. comae tritae velut cruentant, qua de causa quidam hanc androsaemon vocavere. usus seminis ad ischiadicos poti duabus drachmis in hydromelitis sextario. alvom solvit, bilem detrahit. inlinitur et ambustis.

38 (21.) Aphaca tenuia admodum folia habet. pusillo altior lenticula siliquas maiores fert in quibus terna aut quaterna semina sunt nigriora et madidiora lenticula. nascitur in arvis. natura ad spissandum efficacior quam lenti reliquos usus eosdem habet. stomachi alvique fluctiones sistit semen decoctum.

39 (22.) Alcibium qualis esset herba non repperi apud auctores, sed radicem eius et folia trita ad serpentis morsum inponi et bibi, folia quantum manus capiat trita cum vini meri cyathis tribus aut radicem drachmarum trium pondere cum vini eadem mensura.

40 (23.) Alectoros lophos, quae apud nos crista dicitur, folia habet similia gallinacei cristae plura, caulem tenuem, semen nigrum in siliquis. utilis tussientibus cocta cum faba fresa, melle addito et caligini oculorum. solidum semen coicitur in oculum, nec turbat, sed in se caliginem contrahit, mutat colorem et ex nigro albicare incipit et intumescit ac per se exit.

41 6. (24.) Alum nos vocamus, Graeci symphyton petraeum simile cunilae bubulae, foliis parvis, ramis tribus aut quattuor a radice, cacuminibus thymi, surculosum, odoratum, dulce gustu, salivam ciens, radice longa rutila. nascitur in petris ideo petraeum cognominatum, utilissimum lateribus, renibus, torminibus, pectori, pulmonibus, sanguinem reicientibus, faucibus asperis. bibitur radix trita et in vino decocta,
42 et aliquando superlinitur. quin et conmanducata sitim sedat praecipueque pulmonem refrigerat. luxatis quoque inponitur et contunsis, lenit interanea. alvom sistit cocta in cinere detractisque folliculis trita cum piperis granis novem et ex aqua pota. volneribus sanandis tanta praestantia est ut carnis quoque, dum cocuntur, conglutinet addita, unde Graeci
43 nomen inposuere. ossibus quoque fractis medetur. 7. (25.) Alga rufa scorpionum ictibus.

(26.) Actaea gravi foliorum odore, caulibus asperis geniculatis, semine nigro ut hederae, bacis mollibus, nascitur in opacis asperis aquosisque. datur acetabulo pleno interioribus feminarum morbis.

(27.) Ampelos agria vocatur herba foliis duris cine- 44
racei coloris, qualem in satis diximus, viticulis longis, cal- 23, 10
losis, rubentibus, qualiter flos quem Iovis flammam appellamus. in uvolis fert semen simile Punici mali acinis. radix eius decocta in aquae cyathis ternis, additis vini Coi cyathis duobus, alvom solvit leniter ideoque hydropicis datur. uvolae vitia cutis in facie mulierum emendant. ischiadicos quoque uti hac herba prodest tunsa cum foliis et inlita cum suco suo.

(28.) Absinthi genera plura sunt: Santonicum appella- 45
tur e Galliae civitate, Ponticum e Ponto, ubi pecora pinguescunt illo et ob id sine felle reperiuntur, neque aliud praestantius, multoque Italico amarius, sed medulla Pontici dulcis. de usu eius convenit, herbae facillimae atque inter paucas utilissimae, praeterea sacris populi Romani celebratae peculiariter, siquidem Latinarum feriis quadrigae certant in Capitolio victorque absinthium bibit, credo, sanitatem praemio dari honorifice arbitratis maioribus. stomachum con- 46
roborat, et ob hoc sapor eius in vina transfertur, ut dixi- 14, 109
mus. bibitur et decoctum aqua ac postea nocte et die refrigeratum sub diu, decoctis sex drachmis foliorum cum ramis suis in caelestis aquae sextariis tribus, oportet et salem addi. vetus sine usu est. bibitur et madefacti dilutum, ita enim appelletur hoc genus. diluti ratio ut, quisquis fuerit modus aquae, tegatur per triduum. tritum raro in usu est, 47
sicut et sucus expressi, exprimitur autem, cum primum semen turgescit, madefactum aqua triduo recens aut siccum septem diebus. dein coctum in aeneo vaso ad tertias X heminis in aquae sextariis XLV iterumque percolatum lente coquitur ad crassitudinem mellis, qualiter ex minore centaurio quaeritur sucus. sed hic absinthi inutilis stomacho capitique est, cum sit ille decocti saluberrimus. namque adstringit sto- 48
machum bilemque detrahit, urinam ciet, alvom emollit et in dolore sanat, ventris animalia pellit, malaciam stomachi et

inflationes discutit cum sile et nardo Gallico, aceti exiguo
addito. fastidia absterget, concoctiones adiuvat, cruditates
detrahit cum ruta et pipere et sale. antiqui purgationis causa
databant cum marinae aquae veteris sextario seminis sex
49 drachmas cum tribus salis et mellis cyatho. efficacius pur-
gat duplicato sale. diligenter autem teri debet propter diffi-
cultatem. quidam et in polenta dedere supra dictum pondus,
addito puleio, alii pueris folia in fico sicca, ut amaritudinem
fallerent. thoracem purgat cum iride sumptum. in regio
morbo crudum bibitur cum apio aut adianto. adversus infla-
tiones caldum paulatim sorbetur ex aqua, iocineris causa
cum Gallico nardo, lienis cum aceto aut pulte aut fico sumi-
50 tur. adversatur fungis ex aceto, item visco, cicutae ex vino
et muris aranei morsibus, draconi marino, scorpionibus. ocu-
lorum claritati multum confert. epiphoris cum passo inponi-
tur, suggillatis cum melle. auris decoctae eius vapor suffitu
sanat aut, si manent sanie, cum melle tritum. urinam ac
menses cient tres quattuorve ramuli cum Gallici nardi radice
una, cyathis aquae VI, menses privatim cum melle sumptum
51 et in vellere adpositum. anginae subvenit cum melle et nitro.
epinyctidas ex aqua sanat, volnera recentia prius quam aqua
tangantur inpositum, praeterea capitis ulcera. peculiariter
ilibus inponitur cum Cypria cera aut cum fico. sanat et pru-
52 ritus. non est dandum in febri. nausiam maris arcet in na-
vigationibus potum, inguinum tumorem in ventrali habitum.
somnos adlicit olfactum aut inscio sub capite positum. vesti-
bus insertum tineas arcet. culices ex oleo perunctis abigit
et fumo, si uratur. atramentum librarium ex diluto eius tem-
peratum litteras a musculis tuetur. capillum denigrat absin-
thi cinis unguento rosaceoque permixtus.

53 (29.) Est et absinthium marinum, quod quidam seri-
phum vocant, probatissimum in Taposiri Aegypti. huius
ramum Isiaci praeferre sollemne habent. angustius priore
minusque amarum, stomacho inimicum, alvom mollit pellit-
que animalia interaneorum. bibitur cum oleo et sale aut in
farinae trimestris sorbitione dilutum. coquitur quantum ma-
nus capiat in aquae sextario ad dimidias.

54 8. (30.) Balloten alio nomine porrum nigrum Graeci vo-

cant, herbam fruticosam angulosis caulibus nigris, hirsutis foliis vestientibus, maioribus quam porri et nigrioribus, graveolentibus. vis eius efficax adversus canis morsus ex sale foliis tritis inpositae, item ad condylomata coctis cinere in folio oleris. purgat et sordida ulcera cum melle.

(31.) Botrys fruticosa herba est luteis ramulis. semen 55
circa totos nascitur, folia cichorio similia. invenitur in torrentium ripis, medetur orthopnoicis. hoc Cappadoces ambrosiam vocant, alii Artemisiam.

(32.) Brabyla spissandi vim habet cotonei mali modo, nec amplius de ea tradunt auctores.

(33.) Bryon marinum herba sine dubitatione est lactucae 56
foliis similis, rugosa velut contracta, sine caule ab una radice exeuntibus foliis. nascitur in scopulis maxume testisque terra conprehensis. praecipua siccandi spissandique vis ei et collectiones inflammationesque omnis inhibendi, praecipue podagrae et quidquid refrigerare opus sit.

(34.) Bupleuri semen ad ictus serpentium dari reperio 57
foverique plagas decocta ea herba adiectis foliis mori aut origani.

(35.) Catanancen Thessalam herbam qualis sit describi a nobis supervacuum est, cum sit usus eius ad amatoria tantum. illud non ab re est dixisse ad detegendas magicas vanitates, electam ad hunc usum coniectura, quoniam arescens contraheret se ad speciem unguium milvi exanimati. Eadem ex causa et cemos silebitur a nobis.

(36.) Calyx duorum generum est. una similis aro nasci- 58
tur in arationibus, colligitur antequam inarescat, usus eosdem habet quos arisaros. bibitur quoque radix huius ad exinaniendas alvos mensesque mulierum, item caules cum foliis in leguminibus decocti sanant tenesmon. (37.) alte- 59
rum genus eius quidam anchusam vocant, alii rhinocliam. folia lactucae longiora, plumosa, radice rubra, quae ignis sacros cum flore polentae sanat inposita, iocineris autem vitia in vino albo pota.

(38.) Circaea trychno sativo similis est, flore nigro pu- 60
sillo, parvo semine mili nascente in quibusdam corniculis, radice semipedali, triplici fere aut quadruplici, alba, odorata,

gustus calidi. nascitur in apricis saxis. diluitur in vino bibiturque ad dolorem volvae et vitia. macerari oportet in sextariis tribus quadrantem radicis tunsae nocte et die. trahit eadem potio et secundas, semine lac minuitur in vino aut mulsa aqua poto.

61 (39.) Cirsion cauliculus est tener duum cubitorum, triangulo similis, foliis spinosis circumdatus. spinae molles sunt. folia bovis linguae similia, minora, subcandida, in cacumine capitula purpurea quae solvontur in lanugines. hanc herbam radicemve eius adalligatam dolores varicum sanare tradunt.

62 (40.) Crataegonon spicae tritici simile est, multis calamis ex una radice emicantibus multorumque geniculorum, in opacis, semine mili, vehementer aspero gustu, quod si bibant ex vino ante cenam tribus obolis in cyathis aquae totidem mulier ac vir ante conceptum diebus XL, virilis sexus partum futurum aiunt. Et alia est crataegonos quae thelygonos vo-
63 catur. differentia intellegitur lenitate gustus. sunt qui florem crataegoni bibentis mulieres intra XL. diem concipere tradant. eadem sanant ulcera vetera nigra cum melle, explent sinus ulcerum et atropha carnosiora faciunt, purulenta expurgant, panos discutiunt, podagras collectionesque omnis leniunt, peculiariter mammarum. Theophrastus arboris genus intellegi voluit crataegon sive crataegona, quam Itali aquifoliam vocant.

64 (41.) Crocodileon chamaeleonis herbae nigrae figuram habet, radice longa aequaliter crassa, odoris asperi, nascitur in sabuletis. pota sanguinem per naris pellit copiosum crassumque atque ita lienes consumere dicitur.

65 (42.) Cynosorchim aliqui orchim vocant, foliis oleae, mollibus, ternis per semipedem longitudinis in terra stratis, radice bulbosa, oblonga, duplici ordine, superiore quae durior est, inferiore quae mollior. eduntur ut bulbi coctae, in vineis fere inventae. ex his radicibus si maiorem edant viri, maris generari dicunt, si minorem feminae, alterum sexum. in Thessalia molliorem in lacte caprino viri bibunt ad stimulandos coitus, duriorem vero ad inhibendos. adversantur altera alteri.

(43.) Chrysolachanum in pineto lactucae simile nascitur. 66
sanat nervos incisos, si confestim inponatur. et alibi genus
chrysolachani traditur, flore aureo, foliis oleris. coctum estur
ut olus molle. haec herba adalligata morbum regium haben-
tibus ita ut spectari ab his possit sanare id malum traditur.
De chrysolachano nec satis dici scio nec plura reperio, nam- 67
que et hoc vitio laboravere proxumi utique herbarii nostri,
quod ipsis notas velut volgaris strictim et nominibus tantum
indicavere, tamquam coagulo terrae alvom sisti, stranguriam
dissolvi, si bibatur ex vino aut aqua. (44.) cucubali folia 68
trita cum aceto serpentium ictibus et scorpionum mederi.
quidam hanc alio nomine strumum appellant, alii Graece stry-
chnon, acinos habet nigros. ex his cyathus suci cum mulsi
duobus medetur lumbis, item capitis dolori cum rosaceo in-
fusus, ipsa strumae inlita.

(45.) Peculiaris est Alpinis maxume fluminibus conferva 69
appellata a conferuminando, spongea aquarum dulcium verius
quam muscus aut herba, villosae densitatis atque fistulosae.
curatum ea scio omnibus fere ossibus confractis prolapsum
ex arbore alta putatorem, circumdata universo corpori, aquam
suam adspergentibus quotiens inaresceret, raroque nec nisi
deficientem herbam mutationis causa resolventibus, conva-
luisse vix credibili celeritate.

9. (46.) Cocco Cnidio color cocci, magnitudo grano pi- 70
peris maior, vis ardens. itaque in pane devoratur ne adurat
gulam transitu. vis praesentanea contra cicutam, sistit alvom.

(47.) Dipsacos folia habet lactucae bullasque spinosas 71
in dorsi medio, caulem duum cubitorum iisdem spinis horri-
dum, genicula eius binis foliis amplectentibus concavo alarum
sinu in quo subsistit ros salsus. in cacumine capitula sunt
echinata spinis. nascitur in aquosis. sanat rimas sedis, item
fistulas decocta in vino radice usque dum sit crassitudo ce-
rae, ut possit in fistulas collyrium mitti, item verrucas omni-
um generum. quidam et alarum quas supra diximus sucum
inlinunt his.

(48.) Dryopteris felicis similis in arboribus nascitur, 72
tenui foliorum subdulcium incisura, radice hirsuta. vis ei
caustica est, ideo psilotrum est radix tunsa, inlinitur enim

usque dum sudores evocet iterum et tertium ita ne sudor abluatur.

73 (49.) Dryophonon similis herba est cauliculis tenuibus cubitalibus, circumdatis utrimque foliis pollicari amplitudine qualia oxymyrsines, sed candidioribus mollioribusque, flore candido sabuci. edunt cauliculos decoctos, semine vero eius pro pipere utuntur.

74 (50.) Elatine folia habet casiae, pusilla, pilosa, rotunda, semipedalibus ramulis quinis senisve a radice statim foliosis. nascitur in segete, acerba gustu et ideo oculorum fluctionibus efficax foliis cum polenta tritis et inpositis, subdito linteolo. eadem cum lini semine cocta sorbitionis usu dysinteria liberat.

75 (51.) Empetros, quam nostri calcifragam vocant, nascitur in montibus maritimis, fere in saxo. quae propius mari fuit salsa est potaque trahit bilem ac pituitas, quae longius magisque terrena amarior sentitur. trahit aquam, sumitur autem in iure aliquo ut hydromelite, vetustate viris perdit, recens urinas ciet decoctum in aqua vel tritum calculosque frangit. qui fidem promisso huic quaerunt, adfirmant lapillos qui subfervefiant una rumpi.

76 (52.) Epicactis ab aliis elleborine vocatur, parva herba, exiguis foliis, iocineris vitiis utilissima et contra venena pota.

(53.) Epimedion caulis est non magnus hederae foliis denis atque duodenis, numquam florens, radice tenui, nigra, gravi odore, at in umidis nascitur, et huic spissandi refrigerandique natura, feminis cavenda. folia in vino trita virginum mammas cohibent.

77 (54.) Enneaphyllon longa folia novena habet causticae naturae. inponitur lana circumdatum ne urat latius, continuo enim pusulas excitat, lumborum doloribus et coxendicum utilissimum.

78 (55.) Felicis duo genera nec florem habent nec semen. ptérim vocant Graeci, alii blachnon, cuius ex una radice conplures exeunt felices bina etiam cubita excedentes longitudine, non graves odore. hanc marem existimant. alterum genus thelypterim Graeci vocant, alii nymphaeam pterim, est autem singularis atque non fruticosa, brevior molliorque et

densior, foliis ad radicem canaliculata. utriusque radice sues 79
pinguescunt, folia utriusque lateribus pinnata, unde nomen
Graeci inposuere. radices utriusque longae in oblicum, ni-
grae, praecipue cum inaruere. siccari autem eas sole opor-
tet. nascuntur ubique, sed maxume frigido solo. effodi de-
bent vergiliis occidentibus. usus radicis in trimatu tantum,
neque ante nec postea. pellunt interaneorum animalia, ex
his taenias cum melle, cetera ex vino dulci triduo potae. utra-
que stomacho inutilissima. alvom solvit primo bilem trahens,
mox aquam, melius taenias cum scammoni pari pondere. ra- 80
dix eius pondere duum obolorum ex aqua post unius diei
abstinentiam bibitur, melle praegustato contra rheumatismos.
neutra danda mulieribus, quoniam gravidis abortum, ceteris
sterilitatem facit. farina earum ulceribus taetris inspergitur,
iumentorum quoque cervicibus. folia cimicem necant, ser-
pentem non recipiunt, ideo substerni utile est in locis suspe-
ctis, ustae etiam fugant nidore. fecere medici huius quoque
herbae discrimen, optuma Macedònica est, secunda Cas-
siopica.

(56.) Femur bubulum appellatur herba nervis et ipsis 81
utilis recens in aceto ac sale trita.

(57.) Galeopsis aut, ut alii, galeobdolon vel galion cau-
lem et folia habet urticae leviora et quae gravem odorem
trita reddant, flore purpureo. nascitur circa saepes ac semi-
tas ubique. folia caulesque duritias et carcinomata sanant ex
aceto trita et inposita, item strumas. panos, parotidas discu-
tiunt. ex usu est et decoctae suco fovere. putrescentia
quoque et gangraenas sanat cum sale.

(58.) Glaux antiquitus eugalacton vocabatur, cytiso et 82
lenticulae foliis similis, aversa candidiora. rami in terram
serpunt quini seni admodum tenues. a radice flosculi purpu-
rei exeunt. invenitur iuxta mare. coquitur in sorbitione si-
milaginis ad excitandam ubertatem lactis. eam qui hauserint
balineis uti convenit.

10. (59.) Glaucion in Syria et Parthia nascitur, humilis 83
herba densis foliis fere papaveris, minoribus tamen sordi-
dioribusque, odoris taetri, gustus amari cum adstrictione.
granum habet crocei coloris. hoc in olla fictili luto circum-

lita in clibanis calfaciunt, deinde exempto sucum expri-
munt eiusdem nominis. usus et suci et foliorum, si teran
tur, adversus epiphoras quae universae uno impetu cadunt.
hinc temperatur collyrium quod medici diaglaucion vocant.
lactis quoque ubertas intermissa restituitur. sumitur huius rei
causa ex aqua.

84 (60.) Glycyside, quam aliqui Paeoniam aut pentorobon
vocant, caulem habet duum cubitorum, comitantibus duobus
aut tribus, subrutilum, cute lauri, folia qualia isatis, pin-
guiora rotundioraque et minora, semen in siliquis, aliud
85 grano rubente, aliud nigro. duo autem genera sunt: femina
existimatur cuius radicibus ceu balani longiores circiter octo
aut sex adhaerent. mas pluris non habet, quoniam una ra-
dice nixus est palmi altitudine, candida, quae gustu adstrin-
git. feminae folia murram redolent et densiora sunt. nascun-
tur in silvis. tradunt nocte effodiendas, quoniam interdiu pe-
riculosum sit pico Martio impetum in oculos faciente, radix
vero cum effodiatur, periculum esse ne sedes procidat, magna
86 vanitate ad ostentationem rei fictum arbitror. usus in his di-
versus. rubra grana rubentis menses sistunt XV fere pota
in vino nigro. nigra grana volvis medentur ex passo aut vino
totidem pota. radix omnis ventris dolores sedat in vino al-
vomque purgat, sanat opisthotonum, morbum regium, renis,
vesicam, arteriam autem et stomachum decocta in vino, al-
vomque sistit. estur etiam in alimentis, sed in medendo quat-
87 tuor drachmae satis sunt. grana nigra auxiliantur et suppres-
sionibus nocturnis in vino pota quo dictum est numero,
stomachicis vero et rosionibus et esse ea et inlinere prodest.
suppurationes quoque discutiuntur, recentes nigro semine,
veteres rubro. utrumque auxiliatur a serpente percussis et
pueris contra calculos incipiente stranguria.

88 (61.) Gnaphalium aliqui chamaezelon vocant, cuius foliis
albis mollibusque pro tomento utuntur, sane et similia sunt.
datur in vino austero ad dysinteriam, ventris solutiones men-
sesque mulierum sistit. infunditur autem tenesmo. inlinitur et
putrescentibus ulcerum.

89 (62.) Gallidragam vocat Xenocrates leucacantho similem,
palustrem et spinosam, caule ferulaceo alto, cui summo

capite inhaereat simile ovo. in hoc crescente aestate vermiculos nasci tradit quos pyxide conditos adalligari cum pane bracchio ab ea parte qua dens doleat, mireque ilico dolorem tolli. valere non diutius anno et ita si terram non attigerint.

(63.) Holcus in saxis nascitur siccis. aristas habet in 90 cacumine, tenui culmo, quale hordeum restibile. haec circa caput adligata vel circa lacertum educit e corpore aristas. quidam ob id aristida vocant.

(64.) Hyoseris intubo similis, sed minor et tactu asperior, volneribus contunsa praeclare medetur.

(65.) Holosteon sine duritia est, herba ex adverso ap- 91 pellata a Graecis, sicut fel dulce, tenuis usque in capillamenti speciem, longitudine quattuor digitorum, ceu gramen, foliis angustis, adstringens gustu. nascitur in collibus terrenis. usus eius ad volsa, rupta in vino potae. volnera quoque conglutinat. nam et carnes coguntur addita.

(66.) Hippophaeston nascitur in spinis ex quibus fiunt 92 aenae fulloniae, sine cauliculo, sine flore, capitulis tantum inanibus et foliis parvis multis, herbacei coloris, radiculas habens albas, mollis. sucus earum exprimitur aestate ad solvendam alvom tribus obolis, maxume in comitialibus morbis et tremulis, hydropicis, contra vertigines, orthopnoeas, paralysis incipientis.

11. (67.) Hypoglossa folia habet figura silvestris myrti, 93 concava, spinosa et in his ceu linguas folio parvo exeunte de foliis. capitis dolores corona ex his inposita minuit.

(68.) Hypecoon in segetibus nascitur foliis rutae. natura eius eadem quae papaveris sucus.

(69.) Idaeae herbae folia sunt quae oxymyrsines. adhaerent iis velut pampini, in quibus flos. ipsa alvom mensesque et omnem abundantiam sanguinis sistit. spissandi cohibendique naturam habet.

(70.) Isopyron aliqui phasiolon vocant, quoniam folium 94 quod est aneso simile in phasioli pampinos torquetur. capitula sunt in summo caule tenuia, plena seminis melanthi. contra tussim et cetera pectoris vitia cum melle aut aqua mulsa, item iocineri utilissima.

95 (71.) Lathyris folia habet multa lactucae similia, tenuiora germina multa, in quibus semen tuniculis continetur ut capparis, quae cum inaruere, eximuntur grana piperis magnitudine, candida, dulcia, facilia purgatu. haec vicena in aqua pura aut mulsa pota hydropicos sanant. trahunt et bilem. qui vehementius purgari volunt cum folliculis ipsis sumunt ea, nam stomachum laedunt, itaque inventum est ut cum pisce aut iure gallinacei sumerentur.

96 (72.) Leontopetalon alii rhaphanidion vocant, folio brassicae, caule semipedali, alae mirae, semen in cacumine in siliquis ciceris modo, radix napo similis, grandis, nigra. nascitur in arvis. radix adversatur omnium serpentium generibus ex vino pota, nec alia res celerius proficit. datur et ischiadicis.

97 (73.) Lycapsos longioribus quam lactucae foliis crassioribusque, caule longo, hirsuto, adgnatis multis cubitalibus, flore parvo, purpureo. nascitur in campestribus. inlinitur cum farina hordeacea igni sacro, sudores in febribus movet suco aquae caldae admixto.

98 (74.) Inter omnis herbas lithospermo nihil est mirabilius. aliqui exonychon vocant, alii diospyron, alii Heracleos. herba quincuncialis fere, foliis duplo maioribus quam rutae, ramulis surculosis, crassitudine iunci, gerit iuxta folia singulas veluti barbulas et in earum cacuminibus lapillos candore et rotunditate margaritarum, magnitudine ciceris, duritia vero lapidea. ipsi qua pediculis adhaereant cavernulas habent et
99 intus semen. nascitur et in Italia, sed laudatissimum in Creta, nec quicquam inter herbas maiore equidem miraculo adspexi. tantus est decor velut aurificum arte alternis inter folia candicantibus margaritis, tam exquisita difficultas lapidis ex herba nascentis. iacere atque humi serpere auctores tradunt, ego volsam, non haerentem vidi. his lapillis drachmae pondere potis in vino albo calculos frangi pellique constat et stranguriam discuti. neque in alia herbarum fides est visu statim ad quam medicinam nata sit, est autem eius species ut etiam sine auctore visu statim nosci possit.

100 (75.) Lapis volgaris iuxta flumina fert muscum siccum,

canum. hic fricatur altero lapide addita hominis saliva, illo lapide tangitur impetigo. qui tangit dicit:

φεύγετε κανθαρίδες, λύκος ἄγριος αἷμα διώκει.

(76.) Limeum herba appellatur a Gallis qua sagittas in 101
venatu tingunt medicamento, quod venenum cervarium vocant. ex hac in tris modios salivati additur quantum in unam sagittam addi solet, ita offa demittitur boum faucibus in morbis. adligari postea ad praesepia oportet, donec purgentur, — insanire enim solent, — si sudor insequitur, aqua frigida perfundi.

(77.) Leuce Mercurialis similis nomen ex causa accepit, 102
per medium folium candida linia transcurrente, quare mesoleucon quidam vocant. sucus eius fistulas sanat, ipsa contrita carcinomata. fortassis eadem sit quae leucas appellatur, contra marina omnia venena efficax. speciem eius auctores non tradunt, nec aliud quam silvestrem latioribus foliis esse efficaciorem, hanc semine acriore.

(78.) Leucographis qualis esset scriptum non repperi, 103
quod eo magis miror, quoniam utilis proditur sanguinem excreantibus tribus obolis cum croco, item coeliacis, trita ex aqua et adposita profluvio feminarum, oculorum quoque medicamentis et explendis ulceribus quae fiant in teneris partibus.

12. (79.) Medion folia habet seridis sativae, caulem 104
tripedalem et in eo florem grandem, purpureum, rotundum, semine minuto, radicem semipedalem. in saxis opacis nascitur. radix drachmis duabus cum melle menses feminarum sistit ecligmate per aliquot dies sumpto. semen quoque in vino contra abundantiam feminarum datur.

(80.) Myosota sive myosotis, levis herba caulibus pluri- 105
bus ab una radice aliquatenus rubentibus, concavis, ab imo foliis angustis, oblongis dorso acuto, nigris, per intervalla adsiduae geminatis, tenuibus cauliculis ex alis prodeuntibus, flore caeruleo. radix digitali crassitudine multis capillamentis fimbriata. vis ei septica et exulceratrix, ideoque aegilopas sanat. tradunt Aegyptii, mensis quem Thoti vocant die XXVIII. fere in Augustum mensem incurrente si quis huius herbae suco inunguatur mane priusquam loquatur, non lippiturum eo anno.

106 (81.) Myagros herba ferulacea est foliis similis rubiae, tripedanea. semen oleosum, quod et fit ex eo. medetur oris ulceribus perunctis hoc suco.

(82.) Herba quae vocatur nyma, tribus foliis longis intubaceis, inlita cicatrices ad colorem reducit.

107 (83.) Natrix vocatur herba cuius radix evolsa virus hirci redolet. hac in Piceno feminis abigunt quos mira persuasione fatuos vocant, ego species lymphantium hoc modo animorum esse crediderim quae tali medicamento iuventur.

108 (84.) Odontitis inter feni genera est, cauliculis densis ab eadem radice, geniculatis, triangulis, nigris. in geniculis folia parva habet, longiora tamen quam polygonon, semen in alis hordeo simile, florem purpureum, pusillum. nascitur in pratis. decoctum cauliculorum eius in vino austero quantum manus capiat dentium dolori medetur ita ut contineatur ore.

109 (85.) Othonna in Syria nascitur, similis erucae, perforatis crebro foliis, flore croci, quare quidam anemonen vocaverunt. sucus eius oculorum medicamentis convenit. mordet enim leniter et calfacit adstringitque siccando. purgat cicatrices et nubeculas et quidquid obstet. quidam tradunt lavari atque ita siccatam digeri in pastillos.

110 (86.) Onosma longa folia habet fere ad IIII digitos in terra iacentia, ad similitudinem anchusae incisa, sine caule, sine flore, sine semine. praegnas, si edit eam aut supergradiatur, abortum facere dicitur.

(87.) Onopradon si comederunt, asini crepitus reddere dicuntur. trahit urinas et menses, alvom sistit, suppurationes et collectiones discutit.

111 (88.) Osyris ramulos fert nigros, tenuis, lentos, et in his folia nigra ceu lini semenque in ramulis nigrum initio, dein colore mutato rubescens. smegmata mulieribus faciunt ex his. radicum decoctum potum sanat arquatos. eaedem priusquam maturescat semen concisae et sole siccatae alvom sistunt. post maturitatem vero collectae et in sorbitione decoctae rheumatismis ventris medentur et per se tritae ex aqua caelesti bibuntur.

(89.) Oxys folia terna habet. datur ad stomachum dis- 112
solutum. edunt et qui enterocelen habent.

(90.) Polyanthemum, quam quidam batrachion appellant, caustica vi exulcerat cicatrices et ad colorem reducit, eademque vitiligines concorporat.

(91.) Polygonum Graeci vocant quam nos sanguina- 113
riam. non attollitur a terra, foliis rutae, similis graminis. sucus eius infusus naribus supprimit sanguinem et potus cum vino cuiuslibet partis profluvium exscreationesque cruentas inhibet. Qui plura genera polygoni faciunt hanc marem intellegi volunt appellarique a multitudine seminis aut densitate fruticis, alii polygonaton a frequentia geniculorum, alii teuthalida, alii carcinothron, alii clema, multi myrtopetalum. nec non inveniuntur qui hanc feminam esse dicant, marem autem maiorem minusque nigram et geniculis densiorem, se-
mine sub omnibus foliis turgescentem. quocumque haec 114
modo se habeant, vis earum est spissare ac refrigerare. semina alvom solvont, largius sumpta urinam cient, rheumatismos cohibent, qui si non fuere, non prosunt. stomachi fervori folia inponuntur, vesicae dolori inlinuntur et ignibus sacris. sucus et auribus purulentis instillatur et oculorum dolori per se. datatur et in febribus ante accessiones duobus cyathis in tertianis quartanisque praecipue, item chole-
ricis, dysintericis et in solutione stomachi. Tertium genus 115
orion vocant in montibus nascens, harundini tenerae simile, uno caule, densis geniculis et in se fractis, foliis autem piceae, radicis supervacuae, inefficacius quam superiora, pe-
culiare ischiadicis. Quartum genus silvestre appellatur, paene 116
arboris modo frutex, radice lignosa, stirpe cedri rubicundo, ramis sparti binum palmorum, nigris geniculorum ternis quaternisve articulis. huic quoque spissandi natura, sapor mali cotonei. decoquitur in aqua ad tertias aut aridi farina inspergitur et oris ulceribus et attritis partibus. propter gingi-
varum vero vitia ipsa conmanducatur. nomas sistit omniaque 117
quae serpunt aut difficilem cicatricem habent, privatim vero sanat a nive facta ulcera. herbarii et ad anginas utuntur illa et in capitis dolore coronam ex ea inponunt et contra epiphoras collo circumdant. in tertianis quidam sinistra manu

evolsam adalligant, adeo contra profluvia sanguinis, nec ullam magis aridam quam polygonum servant.

118 (92.) Pancratium aliqui scillam pusillam appellare malunt, foliis albi lili longioribus crassioribusque, radice bulbi magni, colore rufo. alvom solvit suco cum farina ervi sumpto, ulcera purgat. hydropicis, splenicis cum melle datur. alii decocunt eam donec aqua dulcis fiat, eaque effusa radicem terentes digerunt in pastillos sole siccatos et postea utuntur ad capitis ulcera et cetera quae repurganda sint, item ad tussim quantum tribus digitis adprehenderint in vino dantes, et ad lateris dolores aut peripleumonicis ecligmate. dant et propter ischiada in vino bibendam et propter tormina mensesque ciendos.

119 (93.) Peplis, quam aliqui sycen, alii meconion, alii mecona aphrode vocant, ex una radice tenui fruticat foliis rutae paulo latioribus, semine sub foliis rotundo, minore quam candidi papaveris. inter vitis fere colligitur messibus siccaturque cum fructu suo subiectis in quae excidat. hoc poto alvos solvitur, bilis ac pituita detrahitur. media potio est acetabuli mensura in aquae mulsae heminis tribus. et cibis inspergitur opsoniisque ad molliendam alvom.

120 (94.) Periclymenos fruticat et ipsa ex intervallo duo folia habens subcandida, mollia. in cacumine autem semen inter folia durum et quod difficile vellatur. nascitur in arvis ac saepibus convolvens se adminiculis quibuscumque. semen eius in umbra siccatum tunditur et in pastillos digeritur. hi resoluti dantur in vini albi cyathis ternis tricenis diebus ad lienem, eumque urina cruentata aut per alvom absumit, quod intellegitur a decumo statim die. urinam cient et folia decocta, quae et orthopnoicis prosunt. partum quoque adiuvant secundasque pellunt pota simili modo.

121 (95.) Pelecinum in segetibus diximus nasci, fruticosam
18, 155 cauliculis, foliis ciceris. semen in siliquis fert corniculorum modo aduncis ternis quaternisve, quale git novimus, amarum, stomacho utile. additur in antidota.

(96.) Polygala palmi altitudinem inplet, in caule summo foliis lenticulae, gustu adstricto, quae pota lactis abundantiam facit.

(97.) Poterion aut, ut alii vocant, phrynion vel neuras 122
large fruticat, spinis retorrida, lanugine spissa, foliis parvis,
rotundis, ramulis longis, mollibus, lentis, tenuibus, flore
longo, herbacei coloris, seminis nullius usus sed gustu acuto
et odorato. invenitur in aquosis collibus. radices habet duas 123
aut tris binum cubitorum in altitudinem, nervosas, candidas,
firmas. circumfoditur autumno et praeciso frutice dat sucum
cummis similem. radix mira volneribus sanandis traditur prae-
cipueque nervis vel praecisis, inlita. decoctum quoque eius
cum melle potum dissolutiones nervorum et infirmitates et
incisuras iuvat.

(98.) Phalangitis a quibusdam phalangion vocatur, ab 124
aliis leucanthemum vel, ut in quibusdam exemplaribus inve-
nio, leucacantha. ramuli sunt ei numquam pauciores duobus
in diversa tendentes, flos candidus, lilio rubro similis, semine
nigro, lato ad lenticulae dimidiae figuram, multo tenuiore,
radice tenui herbacei coloris. huius folio vel flore vel se-
mine auxiliantur contra scorpionum phalangiorumque et ser-
pentium ictus, item contra tormina.

(99.) Phyteuma quale sit describere supervacuum ha- 125
beo, cum sit usus eius tantum ad amatoria.

(100.) Phyllon a Graecis vocatur herba in saxosis mon-
tibus. femina magis herbacei coloris, caule tenui, radice
parva, semen papaveri rotundo simile. haec sui sexus facit
partus, maris autem a femina semine tantum differens quod
est incipientis olivae. utrumque bibitur in vino.

(101.) Phellandrion nascitur in palustribus folio api. 126
bibitur semen eius propter calculos et vesicae incommoda.

(102.) Phaleris thyrsum longnm habet, tenuem ceu ca-
lamum, in summo florem inclinatum, semen simile sesamae.
et hoc calculos frangit potum ex vino vel aceto cum melle
et lacte, idem et vitia vesicae sanat.

(103.) Polyrrhizon folia habet myrti, radices multas.
hae tunsae dantur e vino contra serpentis, prosunt et quadri-
pedibus.

(104.) Proserpinaca herba volgaris est, eximii adver- 127
sus scorpiones remedi. eadem contrita, addita muria et oleo
e menis, anginam eximie curari tradunt. praeterea et quan-

talibet lassitudine recreari defessos, etiam cum obmutuerint,
si subiciatur linguae, si devoretur, vomitionem sequi salu-
tarem.

128 (105.) Rhecoma adfertur ex his quae supra Pontum sunt
regionibus. radix costo nigro similis, minor et rufior paulo,
sine odore, calfaciens gustu et adstringens. eadem trita vini
colorem reddit ad crocum inclinantem. inlita collectiones in-
flammationesque sedat, volnera sanat, epiphoras oculorum
sedat ex passo, insignita cum melle et alia liventia ex ace-
129 to. farina eius inspergitur contra cacoethe et sanguinem
reicientibus drachmae pondere in aqua, dysintericis autem
et coeliacis, si febri carent, in vino, si aliter, ex aqua. fa-
cilius teritur nocte antecedente madefacta. datur et decoctum
eius bibendum duplici mensura ad rupta, convolsa, contun-
130 sis, ex sublimi devolutis. si pectoris sint dolores, additur
piperis aliquid et murrae, si dissolutio stomachi, ex frigida
aqua sumitur, sic et in tussi vetere ac purulentis exscreatio-
nibus, item hepaticis, splenicis, ischiadicis, ad renium vitia,
suspiria, orthopnoeas. arteriae scabritias sanat ex passo tri-
bus obolis potis trita aut decoctum eius. lichenas quoque ex
aceto inposita purgat. bibitur contra inflationes et perfrictio-
nes, febris frigidas, singultus, tormina, herpetas, capitis
gravitates, melancholicas vertigines, lassitudinum dolores et
convolsiones.

131 (106.) Circa Ariminum nota est herba quam resedam vo-
cant. discutit collectiones inflammationesque omnis. qui curant
ea addunt haec verba: *Reseda, morbis reseda, scisne,
scisne quis hic pullus egerit radices? nec caput
nec pedes habeat.* haec ter dicunt totiensque despuunt.

(107.) Stoechas in insulis tantum eiusdem nominis gigni-
tur, odorata herba coma hysopi, amara gustu, menses ciet
potu, pectoris dolores levat. antidotis quoque miscetur.

132 13. (108.) Solanum Graeci strychnon vocant, ut tradit
Cornelius Celsus. huic vis reprimendi refrigerandique.

133 (109.) Smyrnion caulem habet api, folia latiora et ma-
xume circa stolones multos quorum a sinu exsiliunt pinguia
et ad terram infracta, odore medicato cum quadam acrimonia
iucundo, colore in luteum languescente, capitibus caulium

orbiculatis ut api, semine rotundo nigro quod arescit inci-
piente aestate. radix quoque odorata gustu acri mordet, su-
cosa, mollis. cortex eius foris niger, intus pallidus. odor
murrae habet qualitatem, unde et nomen. nascitur et in
saxosis collibus et in terrenis. usus eius calfacere, exte- 134
nuare. urinam et menses cient folia et radix, semen alvom
sistit, radix collectiones et suppurationes non veteres, item
duritias discutit inlita. prodest et contra phalangia ac ser-
pentis admixto cachry aut polio aut melissophyllo in vino
pota, sed particulatim, quoniam universitate vomitionem mo-
vet. qua de causa aliquando cum ruta datur. medetur tussi 135
et orthopnoeae semen vel radix, item thoracis aut lienis aut
renium aut vesicae vitiis, radix autem ruptis, convolsis. par-
tus quoque adiuvat et secundas pellit. datur et ischiadicis
cum crethmo in vino. sudores ciet et ructus, ideo inflatio-
nem stomachi discutit, volnera ad cicatricem perducit. ex- 136
primitur et sucus radici utilis feminis et thoracis praecordio-
rumque desideriis, calfacit enim et concoquit et purgat.
semen peculiariter hydropicis datur potu, quibus et sucus in-
linitur et malagmate e cortice arido. et ad opsonia utuntur
cum mulso et oleo et garo, maxume in elixis carnibus. Sinon
concoctiones facit sapore simillima piperi. eadem in dolore
stomachi efficax.

(110.) Telephion porcillacae similis est et caule et foliis. 137
rami a radice septeni octonive fruticant foliis crassis, carno-
sis. nascitur in cultis et maxume inter vitis. inlinitur lenti-
gini et, cum inaruit, deteritur. inlinitur et vitiligini ternis fere
mensibus, senis horis noctis aut diei, postea farina hordeacea
inlinatur. medetur et volneribus et fistulis.

(111.) Trichomanes adianto similis est, exilius modo 138
nigriusque, foliis lenticulae densis, amaris, adversis inter se.
decoctum eius strangurias sanat in vino albo potum addito
cumino rustico. esum cohibet capillos fluentis, aut si ef-
fluxerint, reparat, alopeciasque densat tritum et in oleo in-
litum. sternumenta quoque gustatu movet.

(112.) Thalictrum folia coriandri habet pinguiora paulo, caulem papaveris. nascitur ubique, praecipue in campestribus. medentur ulceribus folia cum melle.

139 (113.) Thlaspi duorum generum est: angustis foliis di-
gitali latitudine et longitudine in terram versis, in cacumine
divisis, cauliculo semipedali, non sine ramis, peltarum spe-
cie semine incluso lenticulae effigie, nisi quod infringitur,
unde nomen. flos albicat. nascitur in semitis et saepibus.
semen asperi gustus bilem et pituitam utrimque extrahit, mo-
dus sumendi acetabuli mensura. prodest et ischiadicis infu-
sum douec sanguinem trahat. menses quoque ciet, sed par-
140 tus necat. Alterum thlaspi aliqui Persicon napy vocant,
latis foliis, radicibus magnis, et ipsum utile ischiadicorum in-
fusioni. prodest et inguinibus utraque. praecipitur ut qui
colliget dicat sumere se contra inguina et contra omnis col-
lectiones et contra volnera, una manu tollat.

141 (114.) Trachinia herba qualis sit non traditur. credo falsum, et promissum Democriti portentosum est adalligatam triduo absumere lienes.

(115.) Tragonis sive tragion nascitur in Crétae tantum insulae maritimis, iunipiro similis et semine et folio et ramis. sucus eius lacteus in cummim spissatus vel semen in potione spicula e corpore eicit, tunditur recens et cum vino inlinitur aut siccae farina cum melle. eadem lactis abundantiam facit mammisque unice medetur.

142 (116.) Est alia herba tragos quam aliqui scorpion vocant, semipedem alta, fruticosa, sine foliis, pusillis racemis rubentibus grani tritici, acuto cacumine, et ipsa in maritimis nascens. huius ramorum X aut XII cacumina trita ex vino pota coeliacis, dysintericis, sanguinem exscreantibus mensumque abundantiae auxiliantur.

(117.) Est et tragopogon quem alii comen vocant, caule parvo, foliis croci, radice longa dulci, super caulem calyce lato nigro. nascitur in asperis sine usu.

143 (118.) Et de herbis quidem memoria digna hactenus aut
accepimus aut conperimus. in fine earum admonere non ab
re iudicamus alias aliis virium aetates esse. Longissimo tem-
20, 5 pore durat elaterium, ut diximus, chamaeleon niger XL
annis, centaurium non ultra XII, peucedanum et aristolochia
VI ac vitis silvestris anno, in umbra si serventur. Et anima-
lium quidem exterorum nullum aliud radices a nobis dictas

attingit excepta sphondyle qui omnes persequitur. genus id serpentis est.

(119.) Ne illud quidem dubitatur, omnium radicum vim 144
effectusque minui, si fructus priusematurescant, item seminum ante radice propter sucum incisa. resolvitur autem omnium vis consuetudine, et desinunt prodesse, cum opus est, quae cotidie in usu fuere aeque quam nocere. omnes vero herbae vehementiores effectu viribusque sunt in frigidis et in aquiloniis, item siccis.

(120.) Sunt et gentium differentiae non mediocres, sic- 145
ut accipimus de taeniis lumbricisque esse Aegypti, Arabiae, Syriae, Ciliciae populis, e diverso Threciae, Phrygiae omnino non innasci. minus id mirum quam quod in confinio Atticae Boeotiae Thebanis innascuntur, cum absint Atheniensibus.
quae contemplatio aufert nos ad ipsorum animalium naturas 146
ingenitasque iis vel certiores morborum omnium medicinas. rursus enim ea in re parens nullum animal ad hoc tantum ut pasceretur aut alia satiaret nasci voluit, artisque salutaris inseruit et visceribus, quippe cum surdis etiam rebus insereret, tum vero illa animae auxilia praestantissima ex alia anima esse voluit contemplatione ante cuncta mirabili.

C. PLINI SECUNDI

NATURALIS HISTORIAE

LIBER XXVIII.

Cap. 1. (Sect. 1.) Dicta erat natura omnium rerum inter 1
caelum ac terras nascentium restabantque quae ex ima tellure fodiuntur, si non herbarum ac fruticum tractata remedia auferrent traversos ex ipsis animalibus quae sanantur reperta

maiore medicina. quid ergo? dixerimus herbas et florum
imagines ac pleraque inventu rara ac difficilia, iidem tacebi-
mus quid in ipso homine prosit homini ceteraque genera re-
mediorum inter nos viventia, cum praesertim nisi carenti
2 doloribus morbisque vita ipsa poena fiat? minime vero,
omnemque insumemus operam, licet fastidi periculum urgeat,
quando ita decretum est, minorem gratiae quam utilitatum
vitae respectum habere. quin immo externa quoque et bar-
baros ritus indagabimus. fides tantum auctores appellet,
quamquam et ipsi consensu prope iudicata eligere labora-
3 vimus potiusque curae rerum quam copiae institimus. illud
8, 97 sqq. 25, 89 sqq. admonuisse perquam necessarium est, dictas iam a nobis
naturas animalium et quae cuiusque essent inventa, — ne-
que enim minus profuere medicinas reperiendo quam pro-
sunt praebendo, — nunc quae in ipsis auxilientur indicari, ne-
que illic in totum omissa, haec itaque esse quidem alia, illis
tamen conexa.
4 (2.) Incipiemus autem ab homine ipsum sibi exquirentes,
inmensa statim difficultate obvia. sanguinem quoque gladia-
torum bibunt intuentibus populis comitiales [morbi], quod
spectare facientis in eadem harena feras quoque horror est.
at, Hercule, illi ex homine ipso sorbere efficacissimum pu-
tant calidum spirantemque et una ipsam animam ex osculo
volnerum, cum plagis ne ferarum quidem admoveri ora mos
sit humana. alii medullas crurum quaerunt et cerebrum in-
5 fantium. nec pauci apud Graecos singulorum viscerum mem-
brorumque etiam sapores dixere omnia persecuti usque ad
resegmina unguium, quasi vero sanitas videri possit feram ex
homine fieri morboque dignum in ipsa medicina, egregia,
Hercules, frustratione, si non prosit. adspici humana exta
6 nefas habetur, quid mandi? quis ista invenit, Osthane? tecum
enim res erit, eversor iuris humani monstrorumque artifex
qui primus ea condidisti, credo, ne vita tui oblivisceretur.
quis invenit singula membra humana mandere? qua conie-
ctura inductus? quam potest medicina ista originem habuisse?
quis veneficia innocentiora fecit quam remedia? esto, bar-
bari externique ritus invenerint, etiamne Graeci suas fecere
7 has artis? exstant commentationes Democriti ad alia noxii

hominis e capite ossa plus prodesse, ad alia amici et hospi-
tis. iam vero vi interempti dente gingivam in dolore scari-
phari Apollonius efficacissimum scripsit, Meletos oculorum
subfusiones felle hominis sanari. Artemon calvaria interfecti
neque cremati propinavit aquam e fonte noctu comitialibus
morbis. ex eadem suspendio interempti catapotia fecit con-
tra canis rabiosi morsus Antaeus. atque etiam quadripedes 8
homines sanavere contra inflationes boum perforatis corni-
bus inserentes ossa humana, ubi homo occisus esset aut cre-
matus siliginem quae pernoctasset suum morbis dando. pro-
cul a nobis nostrisque litteris absint ista. nos auxilia dice-
mus, non piacula, sicubi lactis puerperarum usus mederi po-
tuit, sicubi saliva tactusve corporis ceteraque similia. vitam 9
quidem non adeo expetendam censemus ut quoquo modo
trahenda sit. quisquis es talis, aeque moriere, etiam cum ob-
scoenus vixeris aut nefandus. quapropter hoc primum quis-
que in remediis animi sui habeat, ex omnibus bonis quae
homini tribuit natura nullum melius esse tempestiva morte,
idque in ea optumum quod illam sibi quisque praestare
poterit.

2. (3.) Ex homine remediorum primum maxumae quae- 10
stionis et semper incertae est, polleantne aliquid verba et
incantamenta carminum. quod si verum est, homini acceptum
fieri oportere conveniat, sed viritim sapientissimi cuiusque
respuit fides. in universum vero omnibus horis credit vita
nec sentit. quippe victimam caedi sine precatione non vide-
tur referre aut deos rite consuli. praeterea alia sunt verba 11
inpetritis, alia depulsoriis, alia commendatoriis, videmusque
certis precationibus obsecrasse summos magistratus et, ne
quid verborum praetereatur aut praeposterum dicatur, de
scripto praeire aliquem rursusque alium custodem dari qui
attendat, alium vero praeponi qui favere linguis iubeat, tibi-
cinem canere, ne quid aliud exaudiatur, utraque memoria in-
signi, quotiens ipsae dirae obstrepentes nocuerint quotiensve
precatio erraverit, sic repente extis adimi capita vel corda
aut geminari victima stante. durat inmenso exemplo Decio- 12
rum patris filique quo se devovere carmen, exstat Tucciae
Vestalis incesti deprecatio qua usa aquam in cribro tulit

anno urbis DXVIIII. Boario vero in foro Graecum Graecam-
que defossos aut aliarum gentium cum quibus tum res esset
etiam nostra aetas vidit. cuius sacri precationem qua solet
praeire quindecemvirum conlegi magister si quis legat, pro-
fecto vim carminum fateatur, omnia ea adprobantibus octin-
13 gentorum triginta annorum eventibus. Vestalis nostras hodie
credimus nondum egressa urbe mancipia fugitiva retinere in
loco precationibus, cum, si semel recipiatur ea ratio et deos
preces aliquas exaudire aut illis moveri verbis, confitendum
sit de tota coniectione. prisci quidem nostri perpetuo talia
credidere, difficillimumque ex his etiam fulmina elici, ut suo
2, 140 loco docuimus.
14 (4.) L. Piso primo annalium auctor est Tullum Hostilium
regem ex Numae libris eodem quo illum sacrificio Iovem
caelo devocare conatum, quoniam parum rite quaedam fecis-
set, fulmine ictum, multi vero magnarum rerum fata et ostenta
15 verbis permutari. cum in Tarpeio fodientes delubro funda-
menta caput humanum invenissent, missis ob id ad se lega-
tis Etruriae celeberrimus vates Olenus Calenus praeclarum
id fortunatumque cernens interrogatione in suam gentem
transferre temptavit scipione determinata prius templi imagine
in solo ante se: *Hoc ergo dicitis, Romani, hic tem-
plum Iovis optumi maxumi futurum est, hic caput
invenimus?* constantissima annalium adfirmatione transi-
turum fuisse fatum in Etruriam, ni praemoniti a filio vatis
legati respondissent: *Non plane hic sed Romae in-*
16 *ventum caput dicimus.* iterum id accidisse tradunt, cum
in fastigium eiusdem delubri praeparatae quadrigae fictiles in
fornace crevissent, iterum simili modo retentum augurium.
17 Haec satis sint exemplis ut adpareat ostentorum viris et in
nostra potestate esse ac prout quaeque accepta sint ita va-
lere. in augurum certe disciplina constat neque diras neque
ulla auspicia pertinere ad eos qui quamque rem ingredientes
observasse ea negaverint, quo munere divinae indulgentiae
maius nullum est. quid? non et legum ipsarum in duode-
cim tabulis verba sunt: *qui fruges excantassit*, et
18 alibi: *qui malum carmen incantassit?* Verrius Flac-
cus auctores ponit quibus credat in oppugnationibus ante

omnia solitum a Romanis sacerdotibus evocari deum cuius in tutela id oppidum esset promittique illi eundem aut ampliorem apud Romanos cultum. et durat in pontificum disciplina id sacrum, constatque ideo occultatum in cuius dei tutela Roma esset, ne qui hostium simili modo agerent. Defigi 19 quidem diris precationibus nemo non metuit. huc pertinet ovorum quae exsorbuerit quisque calyces coclearumque protinus frangi aut eosdem coclearibus perforari. hinc Theocriti apud Graecos, Catulli apud nos proxumeque Vergili incantamentorum amatoria imitatio. multi figlinarum opera rumpi credunt tali modo, non pauci etiam serpentis ipsas recanere et hunc unum illis esse intellectum contrahique Marsorum cantuetiam in nocturna quiete. Etiam parietes incen- 20 diorum deprecationibus conscribuntur. neque est facile dictu externa verba atque ineffabilia abrogent fidem validius an Latina inopinata et quae inridicula videri cogit animus semper aliquid inmensum exspectans ac dignum deo movendo, immo vero quod numini imperet. Dixit Homerus 21 profluvium sanguinis volnerato femine Ulixem inhibuisse carmine, Theophrastus ischiadicos sanari, Cato prodidit luxatis membris carmen auxiliare, M. Varro podagris. Caesarem dictatorem post unum ancipitem vehiculi casum ferunt semper ut primum consedisset, id quod plerosque nunc facere scimus, carmine ter repetito securitatem itinerum aucupari solitum.

(5.) Libet hanc partem singulorum quoque conscientia 22 coarguere. cur enim primum anni incipientis diem laetis precationibus invicem faustum ominamur? cur publicis lustris etiam nomina victimas ducentium prospera eligimus? cur effascinationibus adoratione peculiari occurrimus alii Graecam Nemesim invocantes, cuius ob id Romae simulacrum in Capitolio est, quamvis Latinum nomen non sit? cur ad mentio- 23 nem defunctorum testamur memoriam eorum a nobis non sollicitari? cur inpares numeros ad omnia vehementiores credimus, idque in febribus dierum observatione intellegitur? cur ad primitias pomorum haec vetera esse dicimus, alia nova optamus? cur sternuentis salutamus, quod etiam Tiberium Caesarem, tristissimum, ut constat, hominem in vehiculo exe-

gisse tradunt, et aliqui nomine quoque consalutare religio-
24 sius putant? Quin et absentis tinnitu aurium praesentire sermones de se receptum est. Attalus adfirmat, scorpione viso si quis dicat duo, cohiberi nec vibrare ictus. et quoniam scorpio admonuit, in Africa nemo destinat aliquid nisi praefatus Africam, in ceteris vero gentibus deos ante optestatus ut velint. nam si mensa adsit, anulum ponere tralatitium videmus, quoniam etiam mutas religiones pollere manifestum est**.
25 alius saliva post aurem digito relata sollicitudinem animi propitiat. pollices, cum faveamus, premere etiam proverbio iubemur. in adorando dextram ad osculum referimus totumque corpus circumagimus, quod in laevom fecisse Galliae religiosius credunt. fulgetras poppysmis adorare consensus
26 gentium est. incendia inter epulas nominata aquis sub mensam profusis abominamur. recedente aliquo ab epulis simul verri solum aut bibente conviva mensam vel repositorium tolli inauspicatissimum iudicatur. Servi Sulpici principis viri commentatio est quamobrem mensa linquenda non sit, nondum enim plures quam convivae numerabantur. nam sternumento revocari ferculum mensamve, si non postea gustetur aliquid,
27 inter diras habetur, aut omnino non esse. Haec instituere illi qui omnibus negotiis horisque interesse credebant deos, et ideo placatos etiam vitiis nostris reliquerunt. quin et repente conticiscere convivium adnotatum est non nisi in pari praesentium numero, isque famae labor est ad quemcumque eorum pertinens. cibus etiam e manu prolapsus reddebatur utique per mensas, vetabantque munditiarum causa deflare, et sunt condita auguria, quid loquenti cogitantive id acciderit, inter exsecratissima, si pontifici accidat dicis causa epulanti. in mensa utique id reponi adolerique ad larem piatio est.
28 Medicamenta priusquam adhibeantur in mensa forte deposita negant prodesse. unguis resecari nundinis Romanis tacenti atque a digito indice multorum pecuniae religiosum est, capillum vero contra eius defluvia ac dolores capitis XVII. luna atque XXVIIII. Pagana lege in plerisque Italiae praediis cavetur ne mulieres per itinera ambulantes torqueant fusos aut omnino detectos ferant, quoniam adversetur id
29 omnium spei, praecipue frugum. M. Servilius Nonianus

princeps civitatis non pridem in metu lippitudinis, priusquam
ipse eam nominaret aliusve ei praediceret, duabus litteris
Graecis *PA* chartam inscriptam circumligatam lino subnecte-
bat collo, Mucianus ter consul eadem observatione viventem
muscam in linteolo albo, his remediis carere ipsos lippitudine
praedicantes. Carmina quidem exstant contra grandines con-
traque morborum genera contraque ambusta, quaedam etiam
experta, sed prodendo obstat ingens verecundia in tanta ani-
morum varietate. quapropter de iis ut cuique libitum fuerit
opinetur.

3. (6.) Hominum monstrificas naturas et veneficos ad- 30
spectus diximus in portentis gentium et multas animalium 7, 18 sq.
proprietates, quae repeti supervacuum est. Quorundam ho-
minum tota corpora prosunt, ut ex his familiis quae sunt ter-
rori serpentibus tactu ipso levant percussos suctuve e tumi-
do, quorum e genere sunt Psylli Marsique et qui Ophioge-
nes vocantur in insula Paro, ex qua familia legatus Evagon
nomine a consulibus Romae in dolium serpentium coiectus
experimenti causa circummulcentibus linguis miraculum prae-
buit. signum eius familiae est, si modo adhuc durat, vernis 31
temporibus odoris virus. atque eorum sudor quoque mede-
batur, non modo saliva. nam in insula Nili Tentyri gentes
tanto sunt crocodilis terrori ut vocem quoque eorum fugiant.
Horum omnium generum in sua repugnantia interventum
quoque mederi constat, sicuti adgravari volnera introitu eo-
rum qui umquam fuerint serpentium canisve dente laesi. Iidem 32
gallinarum incubitus, pecorum fetus abortu vitiant. tantum
remanet virus ex accepto semel malo ut venefici fiant ve-
nena passi. remedio est ablui prius manus eorum aquaque
illa eos quibus medearis inspergi. rursus a scorpione ali-
quando percussi numquam postea a crabronibus, vespis api-
busve feriuntur. Minus miretur hoc qui sciat vestem a tineis 33
non attingi quae fuerit in funere, serpentis aegre praeter-
quam laeva manu extrahi. 4. e Pythagorae inventis non te-
mere fallere inpositivorum nominum inparem vocalium nu-
merum clauditates oculive orbitatem ac similis casus dextris
adsignare partibus, parem laevis. ferunt difficilis partus sta-
tim solvi, cum quis tectum in quo sit gravida transmiserit

lapide vel missili ex his qui tria animalia singulis ictibus in-
34 terfecerint, hominem, aprum, ursum. probabilius id facit
hasta velitaris evolsa corpori hominis, si terram non attige-
rit. eosdem enim inlata effectus habet. sic et sagittas cor-
pori eductas, si terram non attigerint, subiectas cubantibus
amatorium esse Orpheus et Archelaus scribunt, quin et co-
mitialis morbos sanari cibo e carne ferae occisae eodem
ferro quo homo interfectus sit. Quorundam partes medicinae
7, 20 sunt, sicuti diximus de Pyrrhi regis pollice, et Elide sole-
bat ostendi Pelopis os, ulnae eius quam eburneam adfirmabant.
Naevos in facie tondere religiosum habent etiam nunc multi.
35 (7.) Omnium vero in primis ieiunam salivam contra ser-
7, 15 pentis praesidio esse docuimus, sed et alios efficacis eius
usus recognoscat vita. despuimus comitialis morbos, hoc est
contagia regerimus. simili modo et fascinationes repercuti-
mus dextraeque clauditatis occursum. veniam quoque a deis
36 spei alicuius audacioris petimus in sinum spuendo. eadem
ratione terna despuere praedicatione in omni medicina mos
est, atque ita effectus adiuvare, incipientis furunculos ter
praesignare ieiuna saliva. mirum dicimus, sed experimento
facile: si quem paeniteat ictus eminus comminusve inlati et
statim exspuat in mediam manum qua percussit, levatur ilico
in percusso culpa. hoc saepe delumbata quadripede adpro-
37 batur statim a tali remedio correcto animalis ingressu. qui-
dam vero adgravant ictus ante conatum simili modo saliva in
manum ingesta. credamus ergo et lichenas leprasque ieiunae
inlitu adsiduo arceri, item lippitudines matutina cotidie velut
inunctione, carcinomata malo terrae subacto, cervicis dolo-
res saliva ieiuni dextra manu ad dextrum poplitem relata,
laeva ad sinistrum, si quod animal aurem intraverit et inspua-
38 tur, exire. inter amuleta est editae quemque urinae inspuere,
similiter in calciamentum dextri pedis priusquam induatur,
item cum quis transeat locum in quo aliquod periculum adie-
rit. Marcion Zmyrnaeus, qui de simplicibus effectibus scri-
psit, rumpi scolopendras marinas sputo tradit, item rubetas
aliasqae ranas, Opilius serpentis, si quis in hiatum earum ex-
spuat, Salpe torporem sedari quocumque membro stupente,
si quis in sinum exspuat aut si superior palpebra saliva tan-

gatur. nos haec credamus rite fieri, extranei interventu aut, 39
si dormiens spectetur infans, a nutrice terna adspui? quam-
quam illos religione muta tutatur et fascinus, imperatorum
quoque, non solum infantium custos, qui deus inter sacra Ro-
mana a Vestalibus colitur et currus triumphantium sub his
pendens defendit medicus invidiae, iubetque eosdem respi-
cere similis medicina linguae, ut sit exorata a tergo Fortuna
gloriae carnifex.

(8.) Morsus hominis inter asperrimos quoque numeratur. 40
medentur sordes ex auribus ac, ne quis miretur, etiam scor-
pionum ictibus serpentiumque statim inpositae, melius e per-
cussi auribus. produnt ita et reduvias sanari, serpentium vero
ictum contunsi dentis humani farina.

(9.) Capillus puero qui primum decisus est podagrae 41
impetus dicitur levare circumligatus, et in totum inpubium
inpositu. virorum quoque capillus canis morsibus medetur
ex aceto et capitum volneribus ex oleo aut vino, si credimus,
a revolso cruci quartanis, combustus utique capillus carcino-
mati. pueri qui primus ceciderit dens, ut terram non attin-
gat, inclusus in armillam et adsidue in bracchio habitus mu-
liebrium locorum dolores prohibet. Pollex in pede praeli- 42
gatus proxumo digito tumores inguinum sedat, in manu dex-
tra duo medii lino leviter conligati destillationes atque lippi-
tudines arcent. quin et eiectus lapillus calculoso adligatus-
que supra pubem levare ceteros dicitur ac iocineris etiam
dolores et celeritatem partus facere. adicit Granius effica-
ciorem ad hoc esse ferro exemptum. partus adcelerat hic mas
ex quo quaeque conceperit, si cinctu suo soluto feminam
cinxerit, dein solverit adiecta precatione se vinxisse, eundem
et soluturum, atque abierit.

(10.) Sanguine ipsius hominis ex quacumque parte 43
emisso efficacissime anginam inlini tradunt Orpheus et Ar-
chelaus, item ora comitiali morbo conlapsorum, exsurgere
enim protinus. quidam, si pollices pedum pungantur eaeque
guttae referantur in faciem, aut si virgo dextro pollice attin-
gat, hac coniectura censentes virgines carnis edendas. Ae- 44
schines Atheniensis excrementorum cinere anginis mede-
batur et tonsillis uvisque et carcinomatis. hoc medicamen-

tum vocabat botryon. Multa genera morborum primo coitu
solvontur primoque feminarum mense aut, si hoc non contin-
git, longinqua fiunt maxumeque comitiales. quin et a ser-
pente, a scorpione percussos coitu levari produnt, verum
feminas venere ea laedi. Oculorum vitia fieri negant nec
lippire eos qui, cum pedes lavant, aqua inde ter oculos
tangant.

45 (11.) Inmatura morte raptorum manu strumas, parotidas,
guttura tactu sanari adfirmant, quidam vero cuiuscumque de-
functi, dumtaxat sui sexus, laeva manu aversa. et ligno ful-
gure icto reiectis post terga manibus demorderi aliquid et ad
dentem qui doleat admoveri remedio esse produnt. sunt qui
praecipiant dentem suffiri dente hominis sui sexus, et eum
46 qui caninus vocetur insepulto exemptum adalligari. Terram
e calvaria psilotrum esse palpebrarum tradunt, herba vero,
si qua ibi genita sit, conmanducata dentis cadere, ulcera non
serpere osse hominis circumscripta. Alii e tribus puteis pari
mensura aquas miscent et prolibant novo fictili, reliquom dant
in tertianis accessu febrium bibendum. iidem in quartanis
fragmentum clavi a cruce involutum lana collo subnectunt,
aut spartum e cruce, liberatoque condunt caverna quam sol
non attingat.

47 (12.) Magorum haec commenta sunt, ut cotem qua fer-
ramenta saepe exacuta sint subiectam ignari cervicalibus de
veneficio deficientis evocare indicium, ut ipse dicat quid sibi
datum sit et ubi et quo tempore, auctorem tamen non nomi-
nare. fulmine utique percussum circumactum in volnus ho-
48 minem loqui protinus constat. Inguinibus medentur aliqui li-
cium telae detractum adligantes novenis septenisve nodis, ad
singulos nominantes viduam aliquam atque ita inguini adalli-
gantes. licio et clavom aliudve quod quis calcaverit adliga-
tum ipsos iubent gerere, ne sit dolori volnus. verrucas avel-
lunt a vicesima luna in limitibus supini ipsam intuentes ultra
caput manibus porrectis et quidquid apprehendere eo frican-
49 tes. clavom corporis, cum cadit stella si quis destringat, vel
cito sanari aiunt, cardinibus ostiorum aceto adfuso lutum
fronti inlitum capitis dolorem sedare, item laqueum suspen-
diosi circumdatum temporibus. si quid e pisce haeserit fau-

cibus, cadere in aquam demissis frigidam pedibus, si vero
ex aliis ossibus, inpositis capiti ex eodem vase ossiculis, si
panis haereat, ex eodem in utramque aurem addito pane.
(13.) Quin et sordis hominis in magnis fecere remediis 50
quaestuosorum gymnasia Graecorum, quippe ea strigmenta
molliunt, calefaciunt, discutiunt, conplent, sudore et oleo
medicinam facientibus. volvis inflammatis contractisque ad-
moventur. sic et menses cient, sedis inflammationes et con-
dylomata leniunt, item nervorum dolores, luxata, articulorum
nodos. efficaciora eadem strigmenta a balineis, et ideo mi- 51
scentur suppuratoriis medicamentis. nam illa quae sunt e
ceromate permixta coeno articulos tantum molliunt, calefa-
ciunt, discutiunt efficacius, sed ad cetera minus valent. Ex- 52
cedit fidem inpudens cura qua sordis virilitatis contra scor-
pionum ictus singularis remedi celeberrimi auctores clamant,
rursus in feminis quas infantium alvo editas in utero ipso
contra sterilitatem subdi censent, meconium vocant. immo
etiam ipsos gymnasiorum rasere parietes, et illae quoque
sordes excalfactoriam vim habere dicuntur, panos discutiunt,
ulceribus senum puerorumque et desquamatis ambustisve in-
linuntur.
(14.) Eo minus omitti convenit ab animo hominis peten- 53
tis medicinas. abstinere se cibo omni aut potu, alias vino
tantum aut carne, alias balineis, cum quid eorum postulet va-
litudo, in praesentissimis remediis habetur. his adnumera-
tur exercitatio, intentio vocis, ungui, fricari cum ratione.
vehemens enim fricatio spissat, lenis mollit, multa adimit
corpus, auget modica. in primis vero prodest ambulatio,
gestatio et ea pluribus modis. equitatio stomacho et coxis 54
utilissima, phthisi navigatio, longis morbis locorum mutatio,
item somno sibi mederi aut lectulo et rara vomitione. su-
pini cubitus oculis conducunt, at proni tussibus, in latera
adversus destillationes. Aristoteles et Fabianus plurumum
somniari circa ver et autumnum tradunt, magisque supino
cubitu, at prono nihil, Theophrastus celerius concoqui dextri
lateris incubitu, difficilius a supinis. Sol quoque remedio- 55
rum maxumum ab ipso sibi praestari potest, sicut linteorum
strigiliumque vehementia. perfundere caput calida ante ba-

linearum vaporationem et postea frigida, saluberrimum in-
tellegitur, item praesumere et cibis et interponere frigidam
eiusdemque potu somnos antecedere et, si libeat, interrum-
pere. notandum nullum animal aliud calidos potus sequi
56 ideoque non esse naturalis. mero ante somnos coluere ora
propter halitus, frigida matutinis inpari numero ad cavendos
dentium dolores, item posca oculos contra lippitudines, certa
experimenta sunt, 5. sicut totius corporis valitudinem iuvari
varietate victus inobservata. Hippocrates tradit non pran-
dentium senescere celerius exta. verum id remediis cecinit,
non epulis, quippe multo utilissima est temperantia in cibis.
L. Lucullus hanc de se praefecturam servo dederat, ultimo-
que probro manus in cibis triumphali seni deiciebatur vel in
Capitolio epulanti, pudenda re servo suo facilius parere
quam sibi.
57 6. (15.) Sternumenta pinna gravedinem emendant, et si
quis mulae nares, ut tradunt, osculo attingat, sternutamenta
et singultum. ad hoc Varro suadet palmam alterna manu
scalpere, plerique anulum e sinistra in longissimum dextrae
digitum transferre, in aquam ferventem manus mergere.
Theophrastus senes laboriosius sternuere dicit.
58 (16.) Venerem damnavit Democritus ut in qua homo alius
exsiliret ex homine, et, Hercules, raritas eius utilior. athle-
tae tamen torpentes restituuntur venere, vox revocatur, cum
e candida declinat in fuscam. medetur et lumborum dolori,
oculorum hebetationi, mente captis ac melancholicis.
59 (17.) Adsidere gravidis, vel cum remedia alicui adhibe-
antur, digitis pectinatim inter se inplexis veneficium est, id-
que conpertum tradunt Alcmena Herculem pariente. peius,
si circa unum ambove genua, item poplites alteris genibus
inponi. ideo haec in consiliis ducum potestatiumve fieri ve-
tuere maiores velut omnem actum inpedientia, vetuere vero
60 et sacris votisve simili modo interesse, capita autem aperiri
adspectu magistratuum non venerationis causa iussere, sed,
ut Varro auctor est, valitudinis, quoniam firmiora consuetu-
dine ea fierent. Cum quid oculo inciderit, alterum conprimi
prodest, cum aqua dextrae auriculae, sinistro pede exsul-
tari capite in dextrum umerum devexo, invicem e diversa

aure. si tussim concitet saliva, in fronte ab alio adflari, si
iaceat uva, verticem morsu alterius suspendi, in cervicium
dolorem poplites fricare aut cervicem in poplitum. pedes in 61
humo deponi, si nervi in his cruribusve tendantur in lectulo,
aut si in laeva parte id accidat, sinistrae plantae pollicem
dextra manu adprehendi, item e diverso. extremitates cor-
poris velleribus perstringi contra horrores corporis sangui-
nemve narium inmodicum, lino vel papyro principia genita-
lium, femur medium ad cohibenda urinae profluvia, in sto-
machi solutione pedes pressare aut manus in ferventem aquam
demitti. iam et sermoni parci multis de causis salutare 62
est. triennio Maecenatem Melissum accepimus silentium sibi
imperavisse a convolsione reddito sanguine. nam eversos
scandentisque ac iacentis si quid ingruat contraque ictus
spiritum cohibere singularis praesidi est, quod inventum 8, 138
esse animalis docuimus. Clavom ferreum defigere in quo 63
loco primum caput fixerit conruens morbo comitiali ab-
solutorium eius mali dicitur. contra renium aut lumborum,
vesicae cruciatus in balinearum soliis pronos urinam reddere
mitigatorium habetur. volnera nodo Herculis praeligare mi-
rum quantum ocior medicina est, atque etiam cotidiani cin- 64
ctus tali nodo vim quandam habere utilem dicuntur, quippe
cum Herculaneum prodiderit numerum quoque quaternarium
Demetrius condito volumine, et quare quaterni cyathi sexta-
riive non essent potandi. contra lippitudinem retro auris fri-
care prodest et lacrimosis oculis frontem. Augurium ex ho-
mine ipso est non timendi mortem in aegritudine quamdiu
oculorum pupillae imaginem reddant.

(18.) Magna et urinae non ratio solum sed etiam religio 65
apud auctores invenitur digestae in genera, spadonum quo-
que ad fecunditatis beneficia. verum ex his quae referre fas
sit inpubium puerorum contra salivas aspidum quas ptyadas
vocant, quoniam venena in oculos hominum exspuant, contra
oculorum albugines, obscuritates, cicatrices, argema, palpe-
bras et cum ervi farina contra adustiones, contra aurium pura
vermiculosque, si decoquatur ad dimidias partis cum porro
capitato novo fictili. vaporatio quoque ea menses feminarum
ciet. Salpe fovet illa oculos firmitatis causa, inlinit sole usta 66

cum ovi albo, efficacius struthocameli, binis horis. hac et
atramenti liturae abluuntur. virilis podagris medetur argu-
mento fullonum, quos ideo temptari eo morbo negant. veteri
miscetur cinis ostreorum adversus eruptiones in corpore in-
fantium et omnia ulcera manantia. ea exesis, ambustis, sedis
67 vitiis, rhagadiis et scorpionum ictibus inlinitur. obstetricum
nobilitas non alio suco efficacius curari pronuntiavit corpo-
rum pruritus, nitro addito ulcera capitum, porrigines, nomas,
praecipue genitalium. sua cuique autem, quod fas sit dixisse,
maxume prodest, confestim per se canis morsu echinorumque
spinis inhaerentibus, et in spongea lanisve inposita aut ad-
versus canis rabidi morsus cinere ex ea subacto, contraque
serpentium ictus. nam contra scolopendras mirum proditur
vertice tacto urinae suae gutta liberari protinus laesos.
68 (19.) Augurium valitudinis ex ea traditur, si mane can-
dida, dein rufa sit, illo modo concoquere, hoc concoxisse
significatur. mala signa rubrae, pessuma nigrae, mala bul-
lantis, crassae, in qua quod subsidit si album est, significat
circa articulos aut viscera dolorem inminere, eadem viridis
morbum viscerum, pallida bilis, rubens sanguinis. mala et
69 in qua veluti furfures atque nubeculae adparent. diluta quo-
que alba vitiosa est, mortifera vero crassa gravi odore et in
pueris tenuis ac diluta. Magi vetant eius causa contra so-
lem lunamque nudari aut umbram cuiusquam ab ipso respergi.
Hesiodus iuxta obstantia reddi suadet, ne deum aliquem nu-
datio offendat. Osthanes contra mala medicamenta omnia
auxiliari promisit matutinis horis suam cuique instillatam in
pedem.
70 7. (20.) Quae ex mulierum corporibus traduntur ad por-
tentorum miracula accedunt, ut sileamus divisos membratim
in scelera abortus, mensum piacula quaeque alia non obste-
trices modo verum etiam ipsae meretrices prodidere. Capilli
si crementur, odore serpentis fugari. eodem nidore volvae
71 morbo strangulatas respirare. cinere eo quidem, si in testa
sint cremati vel cum spuma argenti, scabritias oculorum ac
prurigines emendari, item verrucas et infantium ulcera
cum melle, capitis quoque volnera et omnium ulcerum sinus,
addito melle ac ture panos, podagras cum adipe suillo, sa-

crum ignem sanguinemque sisti, inlito et in formicationes
corporum.

(21.) De lactis usu convenit dulcissimum esse mollis- 72
simumque et in longa febri coeliacisque utilissimum, ma-
xume eius quae iam infantem removerit. et in malacia sto-
machi, in febribus rosionibusque efficacissimum experiun-
tur. item mammarum collectionibus cum ture, oculo ab ictu
cruore subfuso et in dolore aut epiphora, si inmulgeatur,
plurumum prodest, magisque cum melle et narcissi suco aut
turis polline, superque in omni usu efficacius eius quae ma-
rem enixa sit multoque efficacissimum eius quae geminos
maris et si vino ipsa cibisque acrioribus abstineat. mixto 73
praeterea ovorum candido liquore madidaque lana frontibus
inpositum fluctiones oculorum suspendit. nam si rana saliva
sua oculum adsperserit, praecipuum est remedium, et contra
morsum eiusdem bibitur instillaturque. eum qui simul matris
filiaeque lacte inunctus sit liberari omni oculorum metu in
totam vitam adfirmant. aurium quoque vitiis medetur ad-
mixto modice oleo aut, si ab ictu doleant, anserino adipe te-
pefactum. si sit odor gravior, ut plerumque fit longis vitiis,
diluto melle lana includitur. et contra regium morbum in 74
oculis relictum instillatur cum elaterio. peculiariter valet po-
tum contra venena — quae data sint e marino lepore praeser-
tim, ut alii, ut Aristoteles tradit, dorycnium — et contra insa-
niam quae facta sit hyoscyami potu. podagris quoque iubent
inlini cum cicuta, alii cum oesypo et adipe anserino, qualiter
etiam volvarum doloribus inponitur. alvom etiam sistit potum,
ut Rabirius scribit, et menses ciet. eius vero quae feminam 75
enixa sit ad vitia tantum in facie sananda praevalet. pulmonum
quoque incommoda lacte mulieris sanantur, cui si admiscea-
tur inpubis pueri urina et mel Atticum, omnia coclearium sin-
gulorum mensura, animalia quoque aurium eici invenio. eius
quae marem peperit lacte gustato canes rabiosos negant fieri.

(22.) Mulieris quoque salivam ieiunae potentem diiudi- 76
cant cruentatis oculis et, si contra epiphoras ferventes an-
guli oculorum subinde madefiant, efficacius, si cibo vinoque
se pridie ea abstinuerit. Invenio et fascia mulieris adligato
capite dolores minui.

77 (23.) Post haec nullus est modus. iam primum abigi
grandines turbinesque contra fulgura ipsa mense nudato. sic
averti violentiam caeli, in navigando quidem tempestates
etiam sine menstruis. ex ipsis vero mensibus, monstrificis
7, 63 sqq. alias, uti suo loco indicavimus, dira et infanda vaticinan-
tur, è quibus dixisse non pudeat, si in defectus lunae solisve
congruat vis illa, inremediabilem fieri, non segnius et in si-
lente luna, coitusque tum maribus exitialis esse atque pesti-
78 feros. purpuram quoque eo tempore ab his pollui, tanto vim
esse maiorem. quocumque autem alio menstruo si nudatae
segetem ambiant, urucas ac vermiculos scarabaeosque ac
noxia alia decidere. Metrodorus Scepsius in Cappadocia in-
ventum prodit ob multitudinem cantharidum, ire ergo per
media arva reiectis super clunis vestibus. alibi servatur ut
nudis pedibus eant capillo cinctuque dissoluto. cavendum
ne id oriente sole faciant, sementim enim arescere, item no-
vellas vitis eius tactu in perpetuum laedi, tum rutam et hede-
ram res medicatissimas ilico mori. Multa diximus de hac vio-
79 lentia, sed praeter illa certum est apis tactis alvariis fugere,
lina, cum coquantur, nigrescere, aciem in cultris tonsorum
hebetari, aes contactu grave virus odoris accipere et aeru-
ginem, magis si descrescente luna id accidat, equas, si sint
gravidae, tactas abortum pati, quin et adspectu omnino, quam-
vis procul visas, si purgatio illa post virginitatem prima sit
80 aut in virgine aetatis sponte. nam bitumen in Iudaea nascens
7, 65 sola hac vi superari filo vestis contactae docuimus. ne
igni quidem vincitur quo cuncta, cinisque etiam ille, si quis
adspergat lavandis vestibus, purpuras mutat, florem coloribus
adimit. ne ipsis quidem feminis malo suo inter se inmunibus
abortus facit inlitu, aut si omnino praegnas supergradiatur.
81 quae Lais et Elephantis inter se contraria prodidere de ab-
ortivis, carbone e radice brassicae vel myrti vel tamaricis in
eo sanguine exstincto, itemque asinas tot annis non conci-
pere quot grana hordei contacta ederint, quaeque alia nun-
cupavere monstrifica aut inter ipsas pugnantia, cum haec
fecunditatem fieri iisdem modis quibus sterilitatem illa prae-
82 nuntiaret, melius est non credere. Bithus Durrachinus hebe-
tata adspectu specula recipere nitorem tradit iisdem aversa

rursus contuentibus, omnemque vim talem resolvi, si mullum
piscem secum habeant. multi vero inesse etiam remedia tanto
malo, podagris inlini, strumas et parotidas, panos, sacros
ignis, furunculos, epiphoras tractatu mulierum earum leniri,
Lais et Salpe canum rabiosorum morsus et tertianas quarta-
nasque febris menstruo in lana arietis nigri argenteo brac-
chiali incluso, Diotimus Thebanus vel omnino vestis ita in- 83
fectae portiuncula ac vel licio bracchiali inserto. Sotira
obstetrix tertianis quartanisque efficacissimum dixit plantas
aegris subterlini, multoque efficacius ab ipsa muliere et
ignoranti. sic et comitialis excitari. Icatidas medicus quar-
tanas finiri coitu, incipientibus dumtaxat menstruis, spopon-
dit. inter omnis vero convenit, si aqua potusque formidetur 84
a morsu canis, supposita tantum calici lacinia tali, statim me-
tum eum discuti, videlicet praevalente sympathia illa Grae-
corum, cum rabiem canum eius sanguinis gustatu incipere
dixerimus. cinere eo iumentorum omnium ulcera sanari cer- 7, 64
tum est addita caminorum farina et cera. maculas autem e
veste eas non nisi eiusdem urina ablui. cinerem per se ro- 85
saceo mixtum feminarum praecipue capitis dolores sedare
inlitum fronti, asperrimamque vim profluvi eius esse per se
annis virginitate soluta. id quoque convenit, quo nihil equi-
dem libentius crediderim, tactis omnino menstruo postibus
inritas fieri Magorum artes, generis vanissimi, ut aestimare
licet. ponam enim vel modestissimum e promissis eorum, 86
ex homine siquidem resegmina unguium e pedibus manibus-
que cera permixta, ita ut dicatur tertianae, quartanae vel
cotidianae febri remedium quaeri, ante solis ortum alienae
ianuae adfigi iubent ad remedia in his morbis, quanta vanitate,
si falsum est, quanta vero noxia, si transferunt morbos! in-
nocentiores ex his omnium digitorum resegmina unguium
ad cavernas formicarum abici iubent eamque quae pri-
ma coeperit trahere conreptam subnecti collo, ita discuti
morbum.

8. (24.) Haec sunt quae retulisse fas sit ac pleraque 87
non nisi honore dicto, reliqua intestabilia, infanda, ut festinet
oratio ab homine fugere. in ceteris claritates animalium aut
operum sequemur. Elephanti sanguis, praecipue maris, flu-

88 ctiones omnis quas rheumatismos vocant sistit. ramentis ebo-
ris cum melle Attico, ut aiunt, nubeculae in facie, scobe
paronychia tolluntur. proboscidis tactu capitis dolor leva-
tur, efficacius si et sternuat. dextra pars proboscidis cum
Lemnia rubrica adalligata impetus libidinum stimulat. san-
guis et syntecticis prodest, iocurque comitialibus morbis.

89 (25.) Leonis adipes cum rosaceo cutem in facie custo-
diunt a vitiis candoremque. sanant et adusta nivibus articu-
lorumque tumores. Magorum vanitas perunctis adipe faci-
liorem gratiam apud populos regesve promittit, praecipue
tamen eo pingui quod sit inter supercilia, ubi esse nullum
90 potest. similia dentis, maxume a dextera parte, villique e
rostro inferiori promissa sunt. fel aqua addita claritatem ocu-
lis inunctis facit et cum adipe eiusdem comitialis morbos dis-
cutit levi gustu et ut protinus qui sumpsere cursu id dige-
rant. cor in cibo sumptum quartanis medetur, adips cum
rosaceo cotidianis febribus. perunctos eo bestiae fugiunt,
resistere etiam insidiis videtur.

91 (26.) Cameli cerebrum arefactum potumque ex aceto
comitialibus morbis aiunt mederi, item fel cum melle potum,
hoc et anginae. cauda arefacta solvi alvom, fimi cinere
crispari capillum cum oleo. et dysintericis prodeat inlitus
cinis potusque quantum tribus digitis capiatur, et comitiali-
bus morbis. urinam fullonibus utilissimam esse tradunt item-
que ulceribus manantibus, barbaros servare eam quinquen-
nio et heminis potae ciere alvom. saetas e cauda contortas
et sinistro bracchio adligatas quartanis mederi.

92 (27.) Hyaenam Magi ex omnibus animalibus in maxuma
admiratione posuerunt, utpote cui et ipsi magicas artes de-
derint vimque qua adliciat ad se homines mente alienatos.
8, 105 de permutatione sexus annua vice diximus, ceteraque de
monstrifica natura eius, nunc persequemur quaecumque me-
93 dicinis produntur. praecipue pantheris terrori esse traditur,
ut ne conentur quidem resistere, et aliquid e corio eius ha-
bentem non adpeti, mirumque dictu, si pelles utriusque con-
trariae suspendantur, decidere pilos pantherae. cum fugiant
venantem, declinare ad dexteram ut praegressi hominis vesti-
gia occupent. quod si successerit, alienari mentem ac vel

ex equo hominem decidere. at si in laevam detorserit, defi-
cientis argumentum esse celeremque capturam. facilius au-
tem capi, si cinctus suos venator flagellumque imperitans
equo septenis adligaverit nodis. mox, ut est sollers amba- 94
gibus vanitas Magorum, capi iubent geminorum signum trans-
eunte luna singulosque prope pilos servari. capitis dolori
inligatam cutem prodesse quae fuerit in capite eius. lippitu-
dini fel inlitum frontibus aut, ne omnino lippiatur, decoctum
cum mellis Attici cyathis tribus et croci uncia inunctum, sic
et caligines discuti et subfusiones. claritatem excitari melius 95
inveterato medicamento, adservari autem in Cypria pyxide.
eodem sanari argema, scabritias, excrescentia in oculis, item
cicatrices, glaucomata vero recentis iocineris inassati sanie
cum despumato melle inunctis. dentis eius dentium dolori-
bus tactu prodesse vel adligatos ordine, umeros umerorum
et lacertorum doloribus. eiusdem dentis, si de sinistra parte,
inligatos pecoris aut capri pelle stomachi cruciatibus. pul- 96
mones in cibo sumptos coeliacis, ventriculis cinerem cum
oleo inlitum, nervis medullas e dorso cum oleo vetere ac
felle, febribus quartanis iocur degustatum ter ante accessio-
nes, podagris spinae cinerem cum lingua et dextro pede vi-
tuli marini addito felle taurino, omnia pariter cocta atque in-
lita hyaenae pelle. in eodem morbo prodesse et fel cum
lapide Assio. tremulis, spasticis, exsilientibus et quibus cor 97
palpitet aliquid ex corde coctum mandendum ita ut reliquae
partis cinis cum cerebro hyaenae inlinatur. pilos etiam au-
ferri hac conpositione inlita aut per se felle, evolsis prius
quos renasci non libeat. sic et palpebris inutilis tolli. lum-
borum doloribus carnis e lumbis edendas inlinendasque cum
oleo. sterilitatem mulierum emendari oculo cum glycyrrhiza
et aneto sumpto in cibo, promisso intra triduum conceptu.
contra nocturnos pavores umbrarumque terrorem unus e 98
magnis dentibus lino adligatus succurrere narratur. suffiri fu-
rentis eodem et circumligari ante pectus suum cum adipe re-
nium aut iocinere aut pelle praecipiunt. mulieri candida a
pectore hyaenae caro et pili septem et genitale cervi, si in-
ligentur dorcadis pelle, collo suspensa continere partus pro-
mittuntur. venerem stimulare genitalia ad sexus suos in melle 99

sumpta, etiamsi viri mulierum coitus oderint, quin immo to-
tius domus concordiam eodem genitali et articulo spinae cum
adhaerente corio adservatis constare, hunc spinae articulum
sive nodum Atlantion vocant, est autem primus. in comitia-
100 lium quoque remediis habent eum. adipe accenso serpentis
fugari dicunt, maxilla conminuta in aneso et in cibo sumpta
horrores sedari, eodem suffitu mulierum menses evocari.
tantumque est vanitatis ut, si ad bracchium adligetur e supe-
riori dextra parte rostri dens, iaculantium ictus deerraturos
negent. palato eiusdem arefacto et cum alumine Aegyptio
calefacto ac ter in ore permutato faetores et ulcera oris
emendari, eos vero qui linguam in calciamento sub pede ha-
101 beant non latrari a canibus. sinistra parte cerebri naribus
inlita morbos perniciosos mitigari sive hominum sive quadri-
pedum. frontis corium fascinationibus resistere, cervicis car-
nis, sive mandantur sive arefactae bibantur, lumborum dolo-
ribus. nervis a dorso armisque suffiendos nervorum dolores,
pilos rostri admotos mulierum labris amatorium esse, iocur
102 in potu datum torminibus et calculis mederi. nam cor in
cibo potuve sumptum omnibus doloribus corporum auxiliari,
lienem lienibus, omentum ulcerum inflammationibus cum oleo,
medullas doloribus spinae et nervorum lassitudini. renium
nervos potos in vino cum ture fecunditatem restituere adem-
ptam veneficio, volvam cum mali Punici dulcis cortice in potu
datam prodesse mulierum volvae. adipe a lumbis suffiri pa-
103 rientis difficulter et statim parere. e dorso medullam adalliga-
tam contra vanas species opitulari, spasticis genitale e mari-
bus suffitu, item lippientibus, ruptis et contra inflammationes,
servatos pedes tactu, laevos dextris partibus, dextros laevis.
sinistrum pedem superlatum parturienti letalem esse, dextro
inlato facile eniti. membranam quae fel continuerit cardiacis
potam in vino vel in cibo sumptam succurrere, vesicam in
vino potam contra urinae incontinentiam. quae autem in ve-
sica inventa sit urina, additis oleo ac sesamis et melle hau-
104 stam prodesse aegrimoniae veteri. costarum primam et
octavam suffitu ruptis salutarem esse, ex spina vero partu-
rientibus ossa, sanguinem cum polenta sumptum torminibus.
eodem tactis postibus ubicumque Magorum infestari artes,

non elici deos nec conloqui, sive lucernis sive pelvi, sive aqua sive pila, sive quo alio genere temptetur. carnes si edantur, contra rabidi canis morsus efficacis esse, etiamnum iocur efficacius. carnis vel ossa hominis quae in ventriculo 105
occisae inveniantur suffitu podragricis auxiliari. si ungues inveniantur in his, mortem alicuius capientium significari. excrementa sive ossa reddita, cum interematur, contra magicas insidias pollere. fimum quod in intestinis inventum sit arefactum ad dysintericos valere potum inlitumque cum adipe anserino toto corpore opitulari laesis malo medicamento, a cane vero morsis adipem inlitum et corium substratum. rur- 106
sus tali sinistri cinere decocto cum sanguine mustelae perunctos omnibus odio venire, idem fieri oculo decocto. super omnia est quod extremam fistulam intestini contra ducum ac potestatium iniquitates conmonstrant et ad successus petitionum iudiciorumque ac litium eventus, si omnino tantum aliquis secum habeat, at eiusdem cavernam sinistro lacerto religatam, si quis mulierem prospiciat, amatorium esse tam praesens ut ilico sequatur. eiusdem loci pilorum cinerem ex oleo inlitum viris qui sint probrosae mollitiae severos, non modo pudicos mores induere.

(28.) Proxume fabulosus est crocodilus ingenio quo- 107
que, ille cui vita in aqua terraque communis. duo enim genera eorum. illius e dextra maxilla dentes adalligati dextro lacerto coitus, si credimus, stimulant, canini dentes febris statas arcent ture repleti — sunt enim cavi, — ita ne diebus quinque ab aegro cernatur qui adalligaverit. idem pollere et ventre exemptos lapillos adversus febrium horrores venientis tradunt. ea etiam de causa Aegyptii perungunt adipe aegros 108
suos. alter illi similis, multum infra magnitudine, in terra tantum odoratissimisque floribus vivit. ob id intestina eius diligenter exquiruntur iucundo nidore farta. crocodileam vocant, oculorum vitiis utilissimam cum porri suco inunctis et contra subfusiones vel caligines. inlita quoque ex oleo 109
cyprino molestias in facie enascentis tollit, ex aqua vero morbos omnis quorum natura serpit in facie, nitoremque reddit. lentigines tollit ac varos maculasque omnis, et contra comitialis morbos bibitur ex aceto mulso binis obolis. adpo-

sita menses ciet. optuma quae candidissima et friabilis minu-
meque ponderosa, cum teratur inter digitos, fermentescens.
110 lavatur ut cerussa. adulterant amylo aut Cimolia, sed maxume
sturnorum fimo quos captos oryza tantum pascunt. felle in-
unctis oculis ex melle contra subfusiones nihil utilius praedi-
cant. intestinis et reliquo corpore eius suffiri volva laboran-
tis salutare tradunt, item velleribus circumdari vapore eius-
dem infectis. cori utriusque cinis ex aceto inlitus his par-
tibus quas secari opus sit aut nidor cremati sensum omnem
111 scalpelli aufert. sanguis utriusque claritatem visus inun-
ctis donat et cicatrices oculorum emendat. corpus ipsum
excepto capite pedibusque elixum manditur ischiadicis tus-
simque veterem sanat, praecipue in pueris, item lumborum
dolores. habent et adipem quo tactus pilus defluit. hic
perunctos a crocodilis tuetur, instillaturque morsibus. cor
adnexum in lana ovis nigrae cui nullus alius colos incursave-
rit et primo partu genitae quartanas abigere dicitur.
112 (29.) Iungemus illis simillima et peregrina aeque anima-
lia, priusque chamaeleonem peculiari volumine dignum existi-
matum Democrito ac per singula membra desecratum, non
sine magna voluptate nostra cognitis proditisque mendaciis
Graecae vanitatis. similis et magnitudine est supra dicto cro-
codilo, spinae tantum acutiore curvatura et caudae amplitu-
113 dine distans. nullum animal pavidius existimatur et ideo
versicoloris esse mutationis. vis eius maxuma contra acci-
pitrum genus. detrahere enim supervolantem ad se traditur
et voluntarium praebere lacerandum ceteris animalibus. ca-
put eius et guttur, si roboreis lignis accendantur, imbrium et
tonitruum concursus facere Democritus narrat, item iocur
114 in tegulis ustum. reliqua ad veneficia pertinentia quae di-
cit, quamquam falsa existimantes, omittemus praeterquam
ubi inrisu coarguentur: dextro oculo, si viventi eruatur, al-
bugines oculorum cum lacte caprino tolli, lingua adalligata
pericula puerperi. eundem salutarem esse parturientibus, si
sit domi, si vero inferatur, perniciosissimum. linguam, si
viventi adempta sit, ad iudiciorum eventus pollere, cor ad-
115 versus quartanas inligatum lana nigra primae tonsurae. pe-
dem e prioribus dextrum hyaenae pelle adalligatum sinistro

braechio contra latrocinia terroresque nocturnos pollere, item
dextram mamillam contra formidines pavoresque, sinistrum
vero pedem torreri in furno cum herba quae aeque chamae-
leon vocetur, additoque unguento pastillos eos in ligneum
vas conditos praestare, si credimus, ne cernatur ab aliis qui
habeat. armum dextrum ad vincendos adversarios vel ho- 116
stis valere, utique si abiectos eiusdem nervos calcaverit, sini-
strum umerum quibus monstris consecret, qualiter somnia
quae velis et quibus velis mittantur, pudet referre. somnia
ea dextro pede resolvi, sicut sinistro latere lethargos quos
fecerit dexter. sic capitis dolores insperso vino in quo latus
alterutrum maceratum sit sanari. si feminis sinistri vel pedis
cinere misceatur lac suillum, podagricos fieri inlitis pedi-
bus. felle glaucomata et subfusiones corrigi prope creditur 117
tridui inunctione, serpentis fugari ignibus instillato, muste-
las contrahi in aquam coiecto, corpore vero inlito detrahi
pilos. idem praestare narrant iocur cum ranae rubetae pul-
mone inlitum, praeterea iocinere amatoria dissolvi, melan-
cholicos autem sanari, si ex corio chamaeleonis sucus her-
bae Heleniae bibatur. intestina et fartum eorum, cum animal
nullo cibo vivat, cum simiarum urina inlita inimicorum ianuae
odium omnium hominum his conciliare. cauda flumina et 118
aquarum impetus sisti. serpentis soporari. eadem medicata
cedro et murra inligataque gemino ramo palmae percussam
aquam discuti, ut quae intus sint omnia adpareant, utinam-
que eo ramo contactus esset Democritus, quoniam ita loqua-
citates inmodicas promisit inhiberi. palamque est virum alias
sagacem et vitae utilissimum nimio iuvandi mortalis studio
prolapsum.

(30.) Ex eadem similitudine est scincus, quem quidam 119
terrestrem crocodilum esse dixerunt, candidior autem et te-
nuiore cute. praecipua tamen differentia dinoscitur a croco-
dilo, squamarum serie a cauda ad caput versa. maxumus In-
dicus, deinde Arabicus, adferuntur salsi. rostrum eius et
pedes in vino albo poti cupiditates veneris accendunt, utique
cum satyrio et erucae semine singulis drachmis omnium ac
piperis duabus admixtis ita pastilli singularum drachmarum
bibantur, per se laterum carnes obolis binis cum murra et 120

pipere pari modo potae efficaciores ad idem creduntur. prodest et contra sagittarum venena, ut Apelles tradit, ante posteaque sumptus. in antidota quoque nobilia additur. Sextius plus quam drachmae pondere in vini hemina potum perniciem offerre tradit, praeterea eiusdem decocti ius cum melle sumptum venerem inhibere.

121 (31.) Est crocodilo cognatio quaedam amnis eiusdem geminique victus cum hippopotamo, repertore detrahendi
8, 96 sanguinis, ut diximus, plurumo autem super Saiticam praefecturam. huius cori cinis cum aqua inlitus panos sanat, adips frigidas febris, item fimum suffitu, dentes e parte laeva dolorem dentium scariphatis gingivis. pellis eius e sinistra parte frontis in inguina adalligata venerem inhibet, eiusdem cinis alopecias explet. testiculi drachma ex aqua contra serpentis bibitur, sanguine pictores utuntur.

122 (32.) Peregrinae sunt et lynces, quae clarissime quadripedum omnium cernunt. unguis earum omnis cum corio exuri efficacissime in Carpatho insula tradunt. hoc cinere poto propudia virorum, eiusdem adspersu feminarum libidines inhiberi, item pruritus corporum urina stillicidia vesicae. itaque eam protinus terra pedibus adgesta obruere traditur. eadem autem et iugulorum dolori monstratur in remedio.

123 9. (33.) Hactenus de externis. nunc praevertemur ad nostrum orbem, primumque communia animalium remedia atque eximia dicemus, sicuti e lactis usu. utilissimum cuique maternum. concipere nutrices exitiosum est, hi sunt enim infantes qui colostrati appellantur, densato lacte in casei speciem. est autem colostra prima a partu spongea densitas lactis. maxume autem alit quodcumque humanum, mox caprinum, unde fortassis fabulae Iovem ita nutritum dixere. dulcissimum ab hominis camelinum, efficacissimum ex asinis. magno-
124 rum animalium et corporum facilius redditur. stomacho adcommodatissimum caprinum, quoniam fronde magis quam herba vescuntur. bubulum medicatius, ovillum dulcius et magis alit, stomacho minus utile, quoniam est pinguius. omne autem vernum aquatius aestivo et de novellis, probatissimum vero quod in ungue haeret nec defluit. innocentius decoctum, praecipue cum calculis marinis. alvos maxume solvi-

tur bubulo, minus autem inflat quodcumque decoctum. usus 125
lactis ad omnia intus exulcerata, maxume renis, vesicam, in-
teranea, faucis, pulmones, foris pruritum cutis, eruptiones
pituitae poti ab abstinentia. nam ut in Arcadia bubulum bi-
berent phthisici, syntectici, cachectae, diximus in ratione 25, 94
herbarum. sunt inter exempla qui asininum bibendo liberati
sint podagra chiragrave. medici speciem unam addidere 126
lactis generibus quod schiston appellavere. id fit hoc modo:
fictili novo fervet caprinum maxume, ramisque ficulneis re-
centibus miscetur additis totidem cyathis mulsi quot sint he-
minae lactis. cum fervet, ni circumfundatur praestat cyathus
argenteus cum frigida aqua demissus ita ne quid infundat.
ablatum deinde igni refrigeratione dividitur et discedit serum
a lacte. quidam et ipsum serum iam multo potentissimum 127
decocunt ad tertias partis et sub diu refrigerant. bibitur au-
tem efficacissime heminis per intervalla, satis diebus quinae,
melius a potu gestari. datur comitialibus, melancholicis, pa-
ralyticis, in lepris, elephantiasi, articulariis morbis. infundi- 128
tur quoque lac contra rosiones a medicamentis factas et, si
urat dysinteria, decoctum cum marinis lapillis aut cum tisana
hordeacea. item ad rosiones intestinorum bubulum aut ovil-
lum utilius. recens quoque dysintericis infunditur, ad colum
autem crudum, item volvae et propter serpentium ictus po-
tisve pityocampis, bupresti, cantharidum aut salamandrae ve-
nenis. privatim bubulum his qui Colchicum biberint aut ci- 129
cutam aut dorycnium aut leporem marinum, sicut asininum
contra gypsum et cerussam et sulpur et argentum vivom,
item durae albo in febri. gargarizatur quoque faucibus ex-
ulceratis utilissime, et bibitur ab inbecillitate viris recolli-
gentibus quos atrophos vocant, in febri etiam quae careat
dolore capitis. pueris ante cibum lactis asinini heminam
dari, aut si exitus cibi rosiones sentirent, antiqui in arcanis
habuerunt, si hoc non esset, caprini. bubuli serum ortho- 130
pnoicis prodest ante cetera addito nasturtio. inunguntur etiam
oculi in lactis heminis additis sesamae drachmis quattuor tri-
tis in lippitudine. caprino lienes sanantur, post bidui ine-
diam tertio die hedera pastis capris, per triduum poto sine
alio cibo. lactis usus alias contrarius capitis doloribus, he-

paticis, splenicis, nervorum vitio, febris habentibus, vertigini, praeterquam purgationis gratia, gravedini, tussientibus, lippis. suillum utilissimum tenesmo, dysinteriae nec non phthisicis. hoc et mulieribus saluberrimum qui dicerent fuerunt.

131 (34.) De generibus caseorum diximus, cum de uberibus
11, 240 sqq. singulisque membris animalium diceremus. Sextius eosdem effectus equino quos bubulo tradit. hunc vocant hippacen. stomacho utiles qui non sunt salsi, id est recentes. veteres alvom sistunt corpusque minuunt, stomacho utiliores, et
132 in totum salsa minuunt corpus, alunt mollia. caseus recens cum melle suggillata emendat, mollis alvom sistit, sedat tormina pastillis in vino austero decoctis rursusque in patina tostis cum melle. saprum vocant qui cum sale et sorbis siccis e vino tritus potusque medetur coeliacis, genitalium carbunculis caprinus tritus et inpositus, item acidus cum oxymelite. maculis in balineo inlitus oleo interlinitur.

133 (35.) E lacte fit et butyrum, barbararum gentium lautissimus cibus et qui divites a plebe discernat, plurumum e bubulo, et inde nomen, pinguissimum ex ovibus. fit et ex caprino, sed hieme calefacto lacte, aestate expresso tantum crebro iactatu in longis vasis, angusto foramine spiritum accipientibus sub ipso ore alias praeligato. additur paulum
134 aquae ut acescat. quod est maxume coactum in summo fluitat, id exemptum addito sale oxygala appellant. reliquom decocunt in ollis. ibi quod supernatat butyrum est oleosum natura. quo magis virus resipit hoc praestantius iudicatur. pluribus conpositionibus miscetur inveteratum. natura eius adstringere, mollire, replere, purgare.

135 (36.) Oxygala fit et alio modo, acido lacte addito in recens quod velis inacescere, utilissimum stomacho. effectus dicemus suis locis.

(37.) Proxuma in communibus adipi laus est, sed maxume suillo, apud antiquos etiam religiosius. certe novae nuptae intrantes etiamnum sollemne habent postis eo attingere. inveteratur duobus modis, cum sale aut sincerus, tanto
136 utilior quanto sit vetustior. Axungiam Graeci etiam appellavere iam in voluminibus suis. neque est occulta virium

causa, quoniam id animal herbarum radicibus vescitur —
itaque etiam fimo innumeri usus —, quamobrem non de alia
loquemur sue. multo efficacior e femina, et quae non peperit,
multo vero praestantior in apris est. igitur usus axungiae
est ad emollienda, excalfacienda, discutienda purgandaque.
medicorum aliqui admixto anseris adipe taurorumque sebo 137
et oesypo ad podagras uti iubent, si vero permanet dolor,
cum cera, myrto, resina, pice. sincera axungia medetur am-
bustis vel nive, pernionibus autem cum hordei cinere et galla
pari modo. prodest et confricatis membris, itinerumque las-
situdines et fatigationes levat. ad tussim veterem recens de-
coquitur quadrantis pondere in vini cyathis tribus addito melle.
vetus etiam phthisis pilulis sumpta sanat quae sine sale inve- 138
terata est. omnino enim non nisi ad ea quae purganda sint aut
quae non sint exulcerata Gallica recipitur. quidam quadrantis
axungiae et mulsi in vini cyathis tribus decocunt contra phthisis,
quarto quoque die picem liquidam in ovo sumi iubent, circumli-
gatur et lateribus pectoris et scapulis eorum qui phthisim
sentiunt, tantaque est vis ut genibus etiam adalligata redeat in
os sapor eamque exspuere videantur. e sue quae non peperit 139
aptissime utuntur ad cutem mulieres, contra scabiem vero
quivis admixto iumentorum sebo pro parte tertia et pice, pa-
riterque subfervefactis. sincera partus in abortum vergentis
nutrit collyri modo subdita. cicatrices concolores facit ce-
russa admixta vel argenti spuma, at cum sulpure unguium
scabritias emendat. medetur et capillo fluenti et ulceribus in
capite mulierum cum gallae parte quarta et infumata pilis
oculorum. datur et phthisicis unciatim cum vini veteris he-
mina decocta donec tres unciae e toto restent, — aliqui et
mellis exiguum adiciunt, — panis inlita cum calce, item fu- 140
runculis duritiaeque mammarum. rupta et convolsa et spa-
smata et luxata sanat, clavos et rimas callique vitia cum hel-
leboro albo, parotidas admixta farina salsamentariae testae,
quo genere proficit et ad strumas. pruritus et papulas in ba-
lineo perunctis tollit, alioque etiamnum modo podagricis
prodest mixto oleo vetere, contrito una sarcophago lapide
et quinquefolio tunso in vino vel cum calce vel cum cinere.
facit et peculiare emplastrum LXXV X ponderi centum spu-

mae argenteae mixtis, utilissimum contra ulcerum inflamma-
tiones. adipe verrino et inungui putant utile, quaeque ser-
141 pant inlinere cum resina. Antiqui axibus vehiculorum perun-
guendis maxume ad faciliorem circumactum rotarum uteban-
tur, unde nomen, sic quoque utili medicina cum illa ferru-
142 gine rotarum ad sedis vitia virilitatisque. et per se axungiam
medici antiqui maxume probabant, renibus detractam exem-
ptisque venis aqua caelesti fricabant crebro decoquebantque
fictili novo saepius, tum demum adservantes. convenit salsam
magis mollire, excalfacere, discutere, utilioremque esse vino
lotam. Masurius palmam lupino adipi dedisse antiquos tra-
didit. ideo novas nuptas illo perunguere postis solitas ne
quid mali medicamenti inferretur.

143 (38.) Quae ratio adipis eadem in his quae ruminant sebi
est, aliis modis, non minoris potentiae. perficitur omne
exemptis venis aqua marina vel salsa lotum, mox in pila tun-
sum adspersa marina. crebro postea coquitur donec odor
omnis aboleatur, mox adsiduo sole ad candorem reducitur,
144 a renibus autem omne laudatissimum est. si vero vetus re-
vocetur ad curam, liquefieri prius iubent, mox frigida aqua la-
vari saepius, dein liquefacere adfuso vino quam odoratissimo.
eodemque modo iterum ac saepius cocunt donec virus eva-
nescat. multi privatim sic taurorum leonumque ac panthe-
rarum et camelorum pinguia curari iubent. usus dicetur
suis locis.

145 (39.) Communis et medullarum est. omnes molliunt,
explent, siccant, excalfaciunt. laudatissima e cervis, mox vi-
tulina, dein hircina et caprina. curantur ante autumnum re-
centes lotae siccataeque in umbra, per cribrum dein liqua-
tae per lintea exprimuntur ac reponuntur in fictili locis fri-
gidis.

146 (40.) Inter omnia autem communia animalium vel prae-
stantissimum in effectu fel est. vis eius excalfacere, mor-
dere, scindere, extrahere, discutere. minorum animalium sub-
tilius intellegitur et ideo ad oculorum medicamenta utilius exi-
stimatur. taurino praecipua potentia etiam in aere pelvibus-
que aureo colore obducendis. omne autem curatur recens
praeligato ore lino crasso, demissum in ferventem aquam

semihora, mox siccatum sine sole atque in melle conditum.
damnatur equinum, tantum inter venena. ideo flamini sacro-
rum ecum tangere non licet, cum Romae publicis sacris ecus
etiam inmoletur.
(41.) Quin et sanguis eorum septicam vim habet, item 147
equarum, praeterquam virginum, erodit, emarginat ulcera.
taurinus quidem recens inter venena est excepta Aegira. ibi
enim sacerdos Terrae vaticinatura sanguinem tauri bibit prius
quam in specus descendat. tantum potest sympathia illa de
qua loquimur, ut aliquando religione aut loco fiat. Drusus 148
tribunus plebei traditur caprinum bibisse, cum pallore et in-
vidia veneni sibi dati insimulare Q. Caepionem inimicum vel-
let. hircorum sanguini tanta vis est ut ferramentorum subti-
litas non aliter acrius induretur, scabritia poliatur vehemen-
tius quam lima. non igitur et sanguis animalium inter com-
munia dici potest et ideo suis quisque dicetur effectibus.
(42.) Digeremus enim in mala singula usus plurumum- 149
que contra serpentis. Exitio his esse cervos nemo ignorat
ut, si quae sunt, extractas cavernis mandentis. nec vero ipsi
spirantesque tantum adversantur, sed membratim quoque.
fugari eas nidore cornus eorum, si uratur, dictum est, at 8, 118
e summo gutture ustis ossibus congregari dicuntur. pelles
eiusdem animalis substratae securos praestant ab eo metu
somnos. coagulum ex aceto potum ab ictu, et si omnino 150
tractatum sit, eo die non ferit serpens. testes quoque eius
inveterati vel genitale eius maris salutariter dantur in vino,
item venter quem centipellionem vocant. fugiunt et omnino
dentem cervi habentis aut medulla perunctos sebove cervi
aut vituli. summis autem remediis praefertur hinnulei 8, 118
coagulum matris utero exsecti, ut indicavimus. san- 151
guine cervino, si una urantur dracontion et cunilago et an-
chusa lentisci ligno, contrahi serpentis tradunt, dissipari
deinde, si sanguine detracto adiciatur pyrethrum. invenio
apud auctores Graecos animal cervo minus et pilo demum
simile quod ophion vocaretur, Sardiniam id tantum ferre
solitam. hoc interisse arbitror et ideo medicinas ex eo
omitto.
10. Apri quoque cerebrum contra eas laudatur cum 152

sanguine, iocur etiam inveteratum cum ruta potum ex vino, item adips cum melle resinaque, simili modo verrinum iocur et fellis dumtaxat fibra X IIII pondere vel cerebrum in vino potum. Caprarum cornu vel pilis accensis fugari serpentis dicunt, cineremque e cornu potum et inlitum contra ictus valere, item lactis haustus cum uva taminia vel urinae cum aceto scillite, caseum caprinum cum origano inpositum vel
153 sebum cum cera. milia praeterea remediorum ex eo animali demonstrantur, sicut adparebit, quod equidem miror, cum febri negetur carere. amplior potentia feris eiusdem generis,
8, 214 quod numerosissimum esse diximus, alia vero et hircis. Democritus etiamnum effectus auget eius qui singularis natus sit. fimo quoque caprarum in aceto decocto inlini ictus serpentium placet et recentis cinere in vino, atque in totum difficilius sese recolligentes a serpentium ictu in caprilibus
154 optume convalescunt. qui efficacius volunt mederi occisae caprae alvom dissectam cum fimo intus reperto inligant statim. alii carnem recentem haedorum pilo suffiunt eodemque nidore fugant serpentis. utuntur et pelle eorum recente ad plagas, et carne et fimo equi in agro pasti, coagulo leporis ex aceto, contraque scorpionem et murem araneum. aiunt
155 non feriri leporis coagulo perunctos. a scorpione percussis fimum caprae efficacius cum aceto decoctum auxiliatur, lardum iusque decocti potum et his qui buprestim hauserint. quin etiam si quis asino in aurem percussum a scorpione se dicat, transire malum protinus tradunt, venenataque omnia accenso pulmone eius fugere. et fimo vituli suffiri percussos a scorpione prodest.

156 (43.) Canis rabiosi morsu facta volnera circumcidunt ad vivas usque partis quidam carnemque vituli admovent et ius ex eodem carnis decoctae dant potui aut axungiam cum calce tunsam. hirci iocur, quo inposito ne temptari quidem aquae metu adfirmant, laudant et caprae fimum ex vino inlitum, melis et cuculi et hirundinis decoctum et potum. ad reliquos bestiarum morsus caprinum caseum siccum cum origano inponunt et bibi iubent, ad hominis morsus carnem bubulam coctam, efficacius vituli, si non ante quintum diem solvant.

(44.) Veneficiis rostrum lupi resistere inveteratum aiunt 157
ob idque villarum portis praefigunt. hoc idem praestare et
pellis e cervice solida manica existimatur, quippe tanta vis
est animalis praeter ea quae retulimus ut vestigia eius cal- 8, 80
cata equis adferant torporem.

(45.) Iis qui argentum vivom biberint lardum remedio 158
est. Asinino lacte poto venena restinguntur, peculiariter si
hyoscyamum potum sit aut viscum aut cicuta aut lepus mari-
nus aut opocarpatum aut pharicon aut dorycnium et si coa-
gulum alicui nocuerit, nam id quoque venenum est in prima
lactis coagulatione. multos eius et alios usus dicemus, sed
meminisse oportebit recenti utendum aut non multo postea
tepefacto, nullum enim celerius evanescit. ossa quoque asini
confracta et decocta contra leporis marini venenum dantur.
omnia eadem onagris efficaciora. De equiferis non scripse- 159
runt Graeci, quoniam terrae illae non gignebant, verumtamen
fortiora omnia eadem quam in equis intellegi debent. lacte
equino venena leporis marini et toxica expugnantur. nec
uros aut bisontis habuerunt Graeci in experimentis, quam-
quam bove fero refertis Indiae silvis, portione tamen eadem
efficaciora omnia ex his credi par est. sic quoque lacte bu- 160
bulo cuncta venena expugnari tradunt, maxume supra dicta
et si ephemerum inpactum sit aut si cantharides datae, omnia
vomitione egeri, sic et caprino iure cantharidas. contra ea
vero quae exulceratione enecant sebum vitulinum vel bubu-
lum auxiliatur. nam contra sanguisugas potas butyrum re-
medio est cum aceto ferro calefacto, quod et per se prodest
contra venena. nam si oleum non sit, vicem eius reprae-
sentat. multipedae morsus cum melle sanat. omasi quoque 161
iure poto venena supra dicta expugnari putant, privatim vero
aconita et cicutas, itemque vitulino sebo. Caprinus caseus
recens his qui viscum biberint, lac contra cantharidas reme-
dio est et contra ephemeri potum cum taminia uva. sanguis
caprinus decoctus cum medulla contra toxica venena sumi-
tur, haedinus contra reliqua. coagulum haedi contra viscum 162
et chamaeleonem album sanguinemque taurinum, contra quem
et leporis coagulum est ex aceto, contra pastinacam vero et
omnium marinorum ictus vel morsus coagulum leporis vel

haedi vel agni drachmae pondere ex vino, leporis coagulum et contra venena additum antidotis. Papilio quoque lucernarum luminibus advolans inter mala medicamenta numeratur. huic contrarium est iocur caprinum, sicut fel veneficiis ex mustela rustica factis. Hinc deinde praevertemur ad genera morborum.

163 11. (46.) Capilli defluvia ursinus adips admixto ladano et adianto continet alopeciasque emendat raritatem superciliorum cum fungis lucernarum ac fuligine quae est in rostris earum. *in* porriginem cum vino prodest. ad hanc et cornus cervini cinis e vino, utque non taedia animalium capillis increscant, item fel caprinum cum creta Cimolia et aceto sic ut paulum capiti inarescant, item fel scrofinum, urina tauri. si vero vetus sit,
164 furfures etiam adiecto sulpure emendat. cinere genitalis asini spissari capillum putant et a canitie vindicari, si rasis inlinatur, plumboque tritus cum oleo, densari et asinini pulli cum urina, admiscent nardum fastidi gratia. alopecias felle taurino cum Aegyptio alumine tepefactis inlinunt. capitis ulcera manantia urina tauri efficaciter sanat, item hominis vetus, si cyclaminum adiciatur et sulpur, efficacius tamen vitulinum fel, quo cum aceto calefacto et lendes tolluntur.
165 sebum vitulinum capitis ulceribus cum sale tritum utilissimum. laudatur et volpium adips, sed praecipue felium fimum cum sinapis pari modo inlitum. caprini cornus farina vel cinis, magisque hircini, addito nitro et tamaricis semine et butyro oleoque, prius capite raso, mire continent ita fluentem capillum, sicuti carnis cinere ex oleo inlita supercilia nigre-
166 scunt. lacte caprino lendis tolli tradunt, fimo cum melle alopecias expleri, item ungularum cinere cum pice fluentem capillum contineri. Leporinus cinis cum oleo myrteo capitis dolorem sedat, pota aqua quae relicta est e bovis aut asini potu et, si credimus, volpis masculae genitale circumligatum, cornus cervini cinis inlitus ex aceto aut rosaceo aut ex irino.

167 (47.) Oculorum epiphoras bubulo sebo cum oleo cocto inlinunt. cervini cornus cinere scabritias eorundem inungunt, mucrones autem ipsos efficaciores putant. lupi excrementis circumlini subfusiones prodest, cinere eorum cum Attico

melle inungui obscuritates, item felle ursino, epinyctidas
adipe apruno cum rosaceo. ungulae asininae cinis inunctus e
suo lacte oculorum cicatrices et albugines tollit. medulla bu- 168
bula e dextro crure priore trita cum fuligine pilis et palpe-
brarum vitiis angulorumque occurrit, calliblephari modo fu-
ligo in hoc usu temperatur, optume ellychnio papyraceo oleo-
que sesamino, fuligine in novom vas pinnis detersa, effica-
cissime tamen evolsos ibi pilos coercet. felle tauri cum ovi
albo collyria fiunt, aquaque dissoluta inungunt per quatri-
duum. sebum vituli cum anseris adipe et ocimi suco gena- 169
rum vitiis aptissimum est. eiusdem medullae cum pari pon-
dere cerae et olei vel rosacei addito ovo duritiae genarum
inlinuntur. caseo molli caprino inposito ex aqua calida epi-
phorae sedantur, si tumor sit, ex melle. utrumque vero
sero calido fovendum. sicca lippitudo lumbulis suum exustis
atque contritis et inpositis tollitur. Capras negant lippire, 170
quoniam quasdam herbas edint, item dorcadas. ob id fimum
earum cera circumdatum nova luna devorare iubent, et quon-
iam noctu eae quoque cernant. sanguine hircino luscio-
sos sanari putant nyctalopas a Graecis dictos, caprae vero
iocinere in vino austero decocto. quidam inassati iocineris
sanie inungunt aut felle caprae, carnisque vesci eas et, dum
coquantur, oculos vaporari his praecipiunt. id quoque re-
ferre arbitrantur ut rutili coloris fuerit. Volunt et suffiri 171
oculos iocinere in ollis decocto, quidam inassato. fel qui-
dem caprinum pluribus modis adsumunt, cum melle contra
caligines, cum veratri candidi tertia parte contra glaucomata,
cum vino contra cicatrices et albugines et caligines et ptery-
gia et argema, ad palpebras vero evolso prius pilo cum
suco oleris ita ut unctio inarescat, contra ruptas tuniculas
cum lacte mulieris. ad omnia inveteratum fel efficacius pu- 172
tant, nec abdicant fimum ex melle inlitum epiphoris, contra-
que dolores medullam, item pulmonem leporis, et ad caligi-
nes fel cum passo aut melle. lupino quoque adipe vel me-
dulla suum fricari oculos contra lippitudines praecipiunt.
nam volpinam linguam habentis in armilla lippituros negant.

(48.) Aurium dolori et vitiis medentur urina apri in vi- 173
treo servata, fel apri vel suis vel bubulum cum oleo citreo

et rosaceo aequis portionibus, praecipue vero taurinum cum
porri suco tepidum vel cum melle, si suppuret, contraque
odorem gravem per se tepefactum in malicorio. rupta in ea
174 parte cum lacte mulierum efficaciter sanat. quidam etiam
ingravatas auris sic perluendas putant, alii cum senecta ser-
pentium et aceto includunt lana colutas ante calida aqua aut,
si maior sit gravitas aurium, fel cum murra et ruta in mali-
corio excalfactum infundunt, lardum quoque pingue, item
fimum asini recens cum rosaceo instillatur, omnia tepefacta.
utilior equi spuma vel equini fimi recentis cinis cum rosaceo,
butyrum recens, sebum bubulum cum adipe anserino, urina
caprae vel tauri aut fullonia vetus calfacta, vapore per la-
175 genae collum subeunte. admiscent aceti tertiam partem et
aliquid urinae vituli qui nondum herbam gustaverit, fimum
etiam mixto felle eiusdem et cutem quam relincunt angues,
excalfactis prius auribus, lana autem medicamina ea inclu-
duntur, prodest et sebum vituli cum anseris adipe et ocimi
suco, eiusdem medulla admixto cumino trito infusa. virus
verrinum e scrofa exceptum priusquam terram attingat con-
176 tra dolores. auribus fractis glutinum e naturis vitulorum
factum et in aqua liquatum, aliis vitiis adips volpium, item
fel caprinum cum rosaceo tepido aut porri suco aut, si rupta
sint aliqua ibi, e lacte mulieris. si gravitas sit audiendi, fel
bubulum cum urina caprae vel hirci, vel si pus sit. in quo-
cumque autem usu putant efficaciora haec in cornu caprino
177 per dies viginti infumata. laudant et coagulum leporis ter-
tia denari parte ex dimidiaque sacopeni in Amineo vino.
parotidas ursinus adips conprimit pari pondere cerae et tau-
rini sebi. addunt quidam hypocisthidem et per se butyrum
inlinitum, si prius foveantur feni Graeci decocti suco, effica-
cius cum strychno. prosunt et volpium testes et taurinus
sanguis aridus tritus, urina caprae calefacta instillata auribus,
fimum eiusdem cum axungia inlitum.
178 (49.) Dentis mobilis confirmat cervini cornus cinis do-
loresque eorum mitigat, sive infricentur sive colluantur. qui-
dam efficaciorem ad omnis eosdem usus crudi cornus farinam
arbitrantur. dentifricia utroque modo fiunt. magnum reme-
dium est in luporum capitis cinere. certum est in excrementis

eorum plerumque inveniri ossa. haec adalligata eundem effectum habent, item leporina coagula per aurem infusa contra dolores, et capitis eorum cinis dentifricium est adiectoque nardo mulcet graveolentiam oris. aliqui murinorum capi- 179
tum cinerem miscuisse malunt. reperitur in latere leporis acu os simile, hoc scariphare dentis in dolore suadent. talus bubulus accensus eos qui labent cum dolore admotus confirmat. eiusdem cinis cum murra dentifricium est. ossa quoque ex ungulis suum combusta eundem usum praebent, item ossa ex acetabulis pernarum circa quae coxendices vertuntur. iisdem sanari demissis in faucis iumentorum vermi- 180
nationes notum est, sed et combustis dentis confirmari, asinino quoque lacte percussu vexatos aut dentium eiusdem cinere, item lichene equi cum oleo infuso per aurem. est autem hoc non hippomanes, quod alioqui noxium omitto, sed in equorum genibus ac super ungulas. praeterea in corde 181
equorum invenitur os dentibus caninis maxumis simile, hoc scariphari dolorem aut exempto dente emortui equi maxillis ad numerum eius qui doleat demonstrant. equarum virus a coitu in ellychniis accensum Anaxilaus prodidit equinorum capitum usus repraesentare monstrifice, similiter ex asinis. nam hippomanes tantas in veneficio viris habet ut adfusum aeris mixturae in effigiem equae Olympiae admotos maris equos ad rabiem coitus agat. medetur dentibus et fabrile 182
glutinum in aqua decoctum inlitum et mox paulo detractum ita ut confestim coluantur vino in quo decocti sunt cortices mali Punici dulcis. efficax habetur et caprino lacte colui dentis vel felle taurino. talorum caprae recentium cinis dentifricio placet et omnium fere villaticarum quadripedum, ne saepius eadem dicantur.

12. (50.) Cutem in facie erugari et tenerescere can- 183
dore custodito lacte asinino putant, notumque est quasdam cotidie septingenties custodito numero fovere. Poppaea hoc Neronis principis instituit balinearum quoque solia sic temperans, ob hoc asinarum gregibus eam comitantibus. impetus pituitae in facie butyro inlito tolluntur, efficacius cum cerussa, sincero vero ea vitia quae serpunt, superinposita farina hordeacea, ulcera in facie membrana e partu bovis

184 madida. Frivolum videatur, non tamen omittendum propter
desideria mulierum, talum candidi invenci quadraginta diebus
noctibusque, donec resolvatur in liquorem, decoctum et inli-
tum linteolo candorem cutique erugationem praestare. fimo
taurino malas rubescere aiunt, non ut crocodileam inlini me-
185 lius, sed foveri frigida et ante et postea iubent. testas et quae
decolorem faciunt cutem fimum vituli cum oleo et cummi
manu subactum emendat, ulcera oris ac rimas sebum vituli
vel bovis cum adipe anserino et ocimi suco. est et alia mix-
tura e sebo vituli cum medulla cervi et albae spinae foliis
una tritis. idem praestat et medulla cum resina vel, si vac-
186 cina sit, et ius e carne vaccina. lichenas oris praestantis-
sime vincit glutinum factum e genitalibus vitulorum, liqua-
tum aceto cum sulpure vivo, ramo ficulneo permixtum, ita
ut bis die recens inlinatur, item lepras ex melle et aceto de-
coctum, quas et iocur hirci calidum inlitum tollit, sicut ele-
phantiasim fel caprinum, etiamnum lepras ac furfures tauri
fel addito nitro, urina asini circa canis ortum, maculas in fa-
cie fel utriusque per sese aqua infractum evitatisque solibus
187 ac ventis post detractam cutem. similis effectus et in tau-
rino vitulinove felle cum semine cunilae ac cinere e cornu
cervino, si canicula exoriente comburatur. asinino sebo ci-
catricibus ac licheni leprisque maxume color redditur. hirci
fel et lentigines tollit admixto caseo cum vivo sulpure spon-
188 geaeque cinere, ut sit mellis crassitudo. aliqui inveterato
felle maluere uti, mixtis calidis furfuribus pondere oboli unius
quattuorque mellis, prius defricatis maculis. efficax eiusdem
et sebum cum melanthio et sulpure et iride, labrorum fissu-
ris cum adipe anserino ac medulla cervina resinaque et calce.
Invenio apud auctores his qui lentigines habeant negari ma-
gices sacrificiorum usus.

189 (51.) Lacte bubulo aut caprino tonsillae et arteriae ex-
ulceratae iuvantur. gargarizatur tepidum ut est usus expres-
sum aut calefactum. caprinum utilius cum malva decoctum
et sale exiguo. linguae exulcerationi et arteriarum prodest
ius omasi gargarizatum, tonsillis autem privatim renes vol-
pium aridi cum melle triti inlitique, anginae fel taurinum vel
190 caprinum cum melle, iocur melis ex aqua. oris gravitatem

ulceraque butyrum emendat. spinam aliudve quid faucibus
adhaerens felis extrinsecus fimo perfricatis aut reddi aut de-
labi tradunt. strumas discutit vel aprunum vel bubulum te-
pidum inlitum. nam coagulum leporis e vino in linteolo ex-
ulceratis dumtaxat inponitur. discutit et ungulae asini vel 191
equi cinis ex oleo vel aqua inlitus, et urina calefacta et bovis
ungulae cinis ex aqua, fimum quoque fervens ex aceto, item
sebum caprinum cum calce aut fimum ex aceto decoctum
testesque volpini. prodest et sapo, Gallorum hoc inventum
rutilandis capillis. fit ex sebo et cinere, optumus fagino et
carpineo, duobus modis, spissus ac liquidus, uterque apud
Germanos maiore in usu viris quam feminis.

(52.) Cervicum dolores butyro aut adipe ursino perfri- 192
centur, rigores bubulo sebo, quod et strumis prodest cum
oleo. dolorem inflexibilem, — opisthotonon vocant, — le-
vat urina caprae auribus infusa aut fimum cum bulbis inli-
tum, unguis contunsos fel cuiuscumque animalis circumli-
gatum, pterygia digitorum fel tauri aridum aqua calida dis-
solutum. quidam adiciunt sulpur et alumen pari pondere
omnium.

(53.) Tussim iocur lupi ex vino tepido sanat, ursinum 193
fel admixto melle aut ex cornus bubuli summis partibus ci-
nis, vel saliva equi triduo pota, — ecum mori tradunt —,
pulmo cervinus cum gula sua arefactus in fumo, dein tunsus
ex melle cotidiano ecligmate. efficacior est ad id subulo cer-
vorum generis. sanguinem exspuentes cervini cornus cinis, 194
coagulum leporis tertia parte denari cum terra Samia et vino
myrteo potum sanat, eiusdem fimi cinis in vino vesperi potus
nocturnas tussis, pili quoque leporis suffiti extrahunt pulmo-
nibus difficilis exscreationes. purulentas autem exulcerationes
pectoris pulmonisque et a pulmone graveolentiam halitus bu-
tyrum efficacissime iuvat cum pari modo mellis Attici deco-
ctum donec rufescat et matutinis sumptum ad mensuram lin-
gulae. quidam pro melle laricis resinam addere maluere. 195
si sanguis reiciatur, efficacem tradunt bubulum sanguinem,
modice et cum aceto sumptum, nam de taurino credere te-
merarium est. sed glutinum taurinum tribus obolis cum ca-
lida aqua bibitur in vetere sanguinis exscreatione.

196 13. (54.) Stomachum exulceratum lactis asinini potus
reficit, item bubuli, rosiones eius caro bubula admixto aceto
et vino cocta, rheumatismos cornus cervini cinis, sanguinis
exscreationes haedinus recens ad cyathos ternos cum aceto
acri pari modo fervens potus, coagulum tertia parte ex
197 aceto potum. (55.) iocineris dolores lupi iocur aridum
ex mulso, asini iocur aridum cum petroselini partibus dua-
bus et nucibus tribus ex melle tritum et in cibo sumptum,
sanguis hircinus cibo aptatus. suspiriosis ante omnia efficax
est potus equiferorum sanguinis, proxume lactis asinini te-
pidi, bubuli decocti ita ut serum ex eo bibatur, addito in tris
heminas cyatho nasturti perfusi aqua, dein melle diluti. iocur
quoque volpinum aut pulmo in vino nigro aut fel ursinum in
aqua laxat meatus spirandi.

198 (56.) Lumborum dolores et quaecumque alia molliri opus
sit ursino adipe fricari convenit, cinerem apruni aut suilli
fimi inveterati adspergi potioni vini. Adferunt et Magi sua
commenta: primum omnium rabiem hircorum, si mulceatur
barba, mitigari, eadem praecisa non abire eos in alienum
gregem. huic admiscent fimum caprinum et subdito linteolo
uncto cava manu quantum pati possit fervens sustinere iubent
ita ut, si laeva pars doleat, haec medicina in dextra manu
199 fiat aut e contrario. fimum quoque ad eum usum acus aereae
punctu tolli iubent. modus est curationis donec vapor ad lum-
bos pervenisse sentiatur, postea manum porro tunso inlinunt,
item lumbos ipso fimo cum melle, suadentque in eo dolore
et testis leporis devorare. ischiadicis fimum bubulum inpo-
nunt calefactum in foliis cinere ferventi, in renium dolore
leporis renis crudos devorari iubent, aut certe coctos ita ne
dente contingantur. ventris quidem dolore temptari negant
talum leporis habentis.

200 (57.) Lienem sedat fel apri vel suis potum vel cervini
cornus cinis in aceto, efficacissime tamen inveteratus lien
asini ita ut in triduo sentiatur utilitas. asinini pulli fimum
quod primum edidit — poleam vocant Syri — dant in aceto
mulso, datur equi lingua inveterata ex vino praesentaneo
medicamento, ut didicisse se ex barbaris Caecilius Bion tra-
didit, et lien bubulus simili modo, recens autem assus vel

elixus in cibo. in vesica quoque bovis ali capita XX tunsa
cum aceti sextario inponuntur ad lienis dolores. eadem ex 201
causa emi lienem vituli quanti indicatus sit iubent Magi
nulla preti cunctatione, quoniam hoc quoque religiose per-
tineat, divisumque per longitudinem adnecti tunicae utrim-
que et induentem pati decidere ad pedes, dein collectum are-
facere in umbra. cum hoc fiat, simul residere lienem aegri
vitiatum liberarique eum morbo dicitur. prodest pulmo vol-
pium cinere siccatus atque in aqua potus, item haedorum lien
inpositus.

14. (58.) Alvom sistit cervi sanguis, item cornus cinis, 202
iocur aprunum ex vino potum citra salem recensque, item
assum suillum vel hircinum decoctum ad quintam heminam
in vino, coagulum leporis in vino ciceris magnitudine aut, si
febris sit, ex aqua — aliqui et gallam adiciunt, alii per se le-
poris sanguine contenti sunt lacte cocto —, equini fimi ci-
nis in aqua potus, taurini cornus veteris e parte ima cinis
inspersus potioni aquae sanguis hircinus in carbone deco-
ctus, corium caprinum cum suo pilo decoctum suco epoto.
Coagulum equi et sanguis caprinus vel medulla vel iocur 203
alvom solvit, fel lupi cum elaterio umbilico inligatum vel
lactis equini potus, item caprini cum sale et melle, caprae
fel cum cyclamini suco et aluminis momento — aliqui et ni-
trum et aquam adiecisse malunt —, fel tauri cum absinthio
tritum ac subditum pastillo, butyrum largius sumptum. coe- 204
liacis et dysintericis medetur iocur vaccinum, cornus cervini
cinis tribus digitis captus in potione aquae, coagulum lepo-
ris subactum in pane, si vero sanguinem detrahant, in po-
lenta, apruni vel suilli vel leporini fimi cinis inspersus potioni
tepidi vini. vituli quoque ius volgariter datum inter auxilia
coeliacorum et dysintericorum tradunt. lactis asinini potus
utilior addito melle, nec minus efficax fimi cinis ex vino utri-
que vitio, item polea supra dicta. equi coagulum, quod ali- 200
qui hippacen appellant, etiam si sanguinem detrahant, vel 205
fimi cinis dentiumque eiusdem tunsorum farina salutares et
bubuli lactis decocti potus. dysintericis addi mellis exiguum
praecipiunt et, si tormina sint, cornus cervini cinerem aut
fel taurinum cumino mixtum et cucurbitae carnis umbilico

inponere. caseus recens vaccinus inmittitur ad utrumque vi-
tium, item butyrum heminis quattuor cum resinae terebinthi-
206 nae sextante aut cum malva decocta aut cum rosaceo. da-
tur et sebum vitulinum aut bubulum, item medullae excocun-
tur cum farina ceraeque exiguo et oleo, ut sorberi possint.
medulla et in pane subigitur. lac caprinum ad dimidias partis
decoctum. si sint et tormina, additur protropum. tormini-
bus satis esse remedi in leporis coagulo poto e vino tepido
vel semel arbitrantur aliqui. cautiores et sanguine caprino
207 cum farina hordeacea et resina ventrem inlinunt. Ad
omnis epiphoras ventris inlini caseum mollem suadent, vete-
rem autem in farinam tritum coeliacis et dysintericis dari,
cyatho casei in cyathis vini cibarii tribus. sanguis caprinus
decoctus cum medulla dysintericis, iocur assum caprae coe-
liacis subvenit, magisque etiam hirci, in vino austero deco-
ctum potumque vel ex oleo myrteo umbilico inpositum. qui-
dam decocunt a tribus sextariis aquae ad heminam addita
208 ruta. utuntur et liene asso caprae hircive et sebo hirci in
pane qui cinere coctus sit, caprae, a renibus maxume, ut per
se hauriatur protinus, inque modice frigida sorberi iubent,
aliqui et in aqua decoctum sebum admixta polenta et cumino
et aneso acetoque. inlinunt et ventrem coeliacis fimo cum
209 melle decocto. utuntur ad utrumque vitium et coagulo haedi
in vino myrtite fabae magnitudine poto et sanguine eiusdem
in cibum formato quem sanguiculum vocant. infundunt dys-
intericis et glutinum taurinum aqua calida resolutum. Infla-
tiones discutit vitulinum fimum in vino decoctum. Intestino-
rum vitiis magnopere prodest coagulum cervorum decoctum
cum lente betaque atque in cibo sumptum, leporis pilorum
cinis cum melle decoctus, lactis caprini potus decocti
210 cum malva exiguo sale addito. si et coagulum addatur,
maioribus emolumentis fiat. eadem vis est et in sebo ca-
prino in sorbitione aliqua, uti protinus hauriatur frigida aqua.
item feminum haedi cinis rupta intestina sarcire mire traditur,
fimum leporis cum melle decoctum et cotidie fabae magnitu
dine sumptum ita ut deploratos sanaverint. laudant et caprini
capitis cum suis pilis discocti sucum.
211 (59.) Tenesmos, id est crebra et inanis voluntas de-

surgendi, tollitur poto lacte asinino, item bubulo. taenia-
rum genera pellit cervini cornus cinis potus. quae in ex-
crementis lupi diximus inveniri ossa, si terram non attige- 178
rint, colo medentur adalligata bracchio. polea quoque supra 200
dicta magnopere prodest in sapa decocta, item suilli fimi
farina addito cumino in aqua rutae decoctae, cornus cervini
teneri cinis cocleis Africanis cum testa sua tunsis mixtus in
vini potione.

15. (60.) Vesicae calculorumque cruciatibus auxiliatur 212
urina apri et ipsa vesica pro cibo sumpta, efficacius, si prius
fumo maceretur utrumque. vesicam elixam mandi oportet,
et a muliere feminae suis. inveniuntur et in iocineribus eo-
rum lapilli aut duritiae lapillis similes, candidae, sicut in vol-
gari sue, quibus contritis atque potis in vino pelli calculos
aiunt. ipsi apro tam gravis urina est ut nisi egesta fugae
non sufficiat ac veluti devinctus opprimatur, exuri illa tradunt
eos. leporis renes inveterati in vino poti calculos pellunt. 213
in perna suum articulos esse diximus quorum decoctum ius 179
facit urinae utile. asini renes inveterati tritique ex vino mero
dati vesicae medentur. calculos expellunt lichenes equini ex
vino aut mulso poti diebus XL. prodest et ungulae equinae
cinis in vino aut aqua, item fimum caprarum in mulso, effi-
cacius silvestrium, pili quoque caprini cinis, verendorum
carbunculis cerebrum apri vel suis sanguisque. vitia vero 214
quae in eadem parte serpunt iocur eorum combustum, ma-
xume iunipiri ligno, cum charta et arrhenico sanat, fimi cinis,
fel bubulum cum alumine Aegyptio ac murra ad crassitudi-
nem mellis subactum, insuper beta ex vino cocta inposita,
caro quoque, manantia vero ulcera sebum cum medulla vi-
tuli in vino decoctum, fel caprinum cum melle rubique suco,
vel si serpant, fimum etiam prodesse cum melle *aiunt* aut
cum aceto et per se butyrum. Testium tumor sebo vituli 215
addito nitro cohibetur vel fimo eiusdem ex aceto decocto.
Urinae incontinentiam cohibet vesica apruna, si assa man-
datur, ungularum apri vel suis cinis potioni inspersus, vesica
feminae suis combusta ac pota, item haedi, vel pulmo, cere-
brum leporis in vino, eiusdem testiculi tosti vel coagulum cum
anserino adipe in polenta, renes asinini in mero triti potique.

Magi verrini genitalis cinere poto ex vino dulci demon-
strant urinam facere in canis cubili ac verba adicere, ne
ipse urinam faciat ut canis in suo cubili. rursus ciet urinam
vesica suis, si terram non attigerit, inposita pubi.
216 (61.) Sedis vitiis praeclare prodest fel ursinum cum
adipe. quidam adiciunt spumam argenti ac tus. prodest et
butyrum cum adipe anserino ac rosaceo. modum ipsae res
statuunt, ut sint inlitu faciles. praeclare medetur et tauri-
num fel in linteolis concerptis, rimasque perducit ad cicatri-
cem. inflationibus in ea parte sebum vituli, maxume ab in-
guinibus, cum ruta, ceteris vitiis medetur sanguis caprinus
cum polenta, item fel caprinum condylomatis per se, item
217 fel lupinum ex vino. Panos et apostemata in quacumque
parte ursinus sanguis discutit, item taurinus aridus tritus.
praecipuum tamen remedium traditur in calculo onagri quem
dicitur, cum interficiatur, reddere urina liquidiorem initio sed
in terra spissantem se. hic adalligatus femini omnis impetus
discutit omnique suppuratione liberat. est autem rarus in-
ventu nec ex omni onagro, sed celebri remedio. prodest et
urina asini cum melanthio et ungulae equinae cinis cum oleo
et aqua inlitus, sanguis equi, praecipue admissarii, sanguis
218 bubulus, item fel. caro quoque eosdem effectus habet ca-
lida inposita et ungulae cinis ex aqua aut melle, urina ca-
prarum, hircorum quoque carnes in aqua decoctae aut fimum
ex his cum melle decoctum, fel verrinum, uriua suum in
lana inposita. Femora atteri adurique equitatu notum est.
utilissimum est ad omnis inde causas spumam equi ex ore
inguinibus inlinere. Inguina et ex ulcerum causa intumescunt.
remedio sunt equi saetae tres totidem nodis adligatae intra
ulcus.
219 16. (62.) Podagris medetur ursinus adips taurinumque
sebum pari pondere et cerae. addunt quidam hypocisthidem
et gallam. alii hircinum praeferunt sebum cum fimo caprae
et croco sinapive vel caulibus hederae tritis ac perdicio vel
flore cucumeris silvestris, item bovis fimum cum aceti faece.
220 magnificant et vituli qui nondum herbam gustaverit fimum
aut per se sanguinem tauri, volpem decoctam vivam donec
ossa tantum restent, lupumve vivom oleo cerati modo inco-

ctum, sebum hircinum cum helxines parte aqua, sinapis tertia, fimi caprini cinerem cum axungia. quin et ischiadicos uri sub pollicibus pedum eo fimo fervente utilissime tradunt, articulorumque vitiis fel ursinum utilissimum esse et leporis pedes adalligatos. podagras quidem mitigari pede leporis viventis absciso, si quis secum adsidue habeat. Perniones 221 ursinus adips rimasque pedum omnis sarcit, efficacius alumine addito, sebum caprinum, dentium equi farina, aprunum vel suillum fel, cum adipe pulmo inpositus, etsi subtriti sint contunsive offensatione, si vero adusti frigore, leporini pili cinis, eiusdem pulmo contunsis dissectus aut pulmonis cinis. Sole adusta sebo asinino aptissime curantur, item 222 bubulo cum rosaceo. Clavos et rimas callique vitia fimum apri vel suis recens inlitum ac tertio die solutum sanat, talorum cinis, pulmo aprunus aut suillus aut cervinus, attritus calciamentorum urina asini cum luto suo inlita, clavos sebum bubulum cum turis polline, perniones vero corium combustum, melius si ex vetere calciamento, iniurias e calciatu ex oleo cori caprini cinis. Varicum dolores sedat fimi vitulini 223 cinis cum lili bulbis decoctus addito melle modico, itemque omnia inflammata et suppurationes minantia. eadem res et podagris prodest et articulariis morbis, e maribus praecipue vitulis, articulorum attritis vel aprorum vel suum linteo calefacto inpositum, vitulique qui nondum herbam gustaverit fimum, item caprinum cum melle in aceto decoctum. Unguis scabros sebum vituli emendat, item caprinum admixta sandaraca. verrucas vero aufert fimi vitulini cinis ex aceto, asini urinae lutum.

(63.) Comitiali morbo testis ursinos edisse prodest vel 224 aprunos bibisse ex lacte equino aut ex aqua, item aprunam urinam ex aceto mulso, efficacius quae inaruerit in vesica sua. dantur et suum testiculi inveterati tritique in suis lacte, praecedente vini abstinentia et sequente continuis diebus, dantur et leporis sale custoditi pulmones cum turis tertia parte in vino albo per dies XXX, item coagula eiusdem. asini cerebrum ex aqua mulsa, infumatum prius in foliis, 225 semuncia per dies vel ungularum eius cinis coclearibus binis toto mense potus, item testes sale adservati et inspersi po-

tioni in asinarum maxume lacte vel ex aqua. membrana
partus earum, praecipue si marem pepererint, olefacta ac-
cedente morbo comitialium resistit. sunt qui e mare nigro-
que cor edendum cum pane sub diu prima aut secunda luna
praecipiant, alii carnem, aliqui sanguinem aceto dilutum per
226 dies XL bibendum. quidam urinam aquae ferrariae ex offi-
cinis miscent eademque potione et lymphatis medentur. co-
mitialibus datur et lactis equini potus lichenque in aceto
mulso bibendus, dantur et carnes caprinae in rogo hominis
tostae, ut volunt Magi, sebum earum cum felle taurino pari
pondere decoctum et in folliculo fellis reconditum ita ne
terram attingat, potum vero ex aqua sublime. morbum ipsum
deprehendit caprini cornus vel cervini usti nidor. Sideratis
urina pulli asinini nardo admixto perunctione prodesse dicitur.
227 (64.) Regio morbo cornus cervini cinis, sanguis asini ex
vino, item fimum asinini pulli quod primum edidit a partu
datum fabae magnitudine e vino medetur intra diem tertium.
eadem et ex equino pullo similiterque vis est.

(65.) Fractis ossibus praesentaneus maxillarum apri ci-
nis vel suis, item lardum elixum atque circumligatum mira
celeritate solidat. costis quidem fractis laudatur unice ca-
prinum fimum ex vino vetere, aperit, extrahit, persanat.

228 (66.) Febris arcet cervorum caro, ut diximus, eas qui-
8, 119 dem quae certo dierum numero redeunt oculus lupi dexter
salsus adalligatusque, si credimus Magis. Est genus febrium
quod amphemerinon vocant. hoc liberari tradunt, e vena si
quis auris asini tris guttas sanguinis in duabus heminis aquae
hauserit. quartanis Magi excrementa felis cum digito bubo-
nis adalligari iubent, et ne recidant non removeri septeno
229 circuitu. quis hoc, quaeso, invenire potuit? quae est ista
mixtura? cur digitus potissimum bubonis electus est? mo-
destiores iocur felis decrescente luna occisae inveteratum
sale ex vino bibendum ante accessiones quartanae dixere.
iidem Magi fimi bubuli cinere consperso puerorum urina inli-
nunt digitos pedum manibusque leporis cor adalligant. coa-
gulum ante accessiones propinant. datur et caseus caprinus
recens cum melle diligenter sero expresso.

230 17. (67.) Melancholicis fimum vituli in vino decoctum

remedio est. Lethargicos excitat asini lichen naribus inlitus
ex aceto, caprini cornus nidor aut pilorum, iocur aprunum.
itaque et veternosis datur. Phthisicis medentur iocur lupi ex
vino macro, suis feminae herbis pastae laridum, carnes asini-
nae ex iure sumptae. hoc genere maxume in Achaia curant
id malum. fimi quoque aridi sed pabulo viridi pasto bove
fumum harundine haustum prodesse tradunt, bubuli cornus
mucronem exustum duorum coclearium mensura addito melle
pilulis devoratis. caprae sebo in pulte alicacia et phthisim 231
et tussim sanari, vel recenti, cum mulso liquefacto, ita ut
uncia in cyathum addatur rutaeque ramo permisceatur, non
pauci tradunt. rupicaprae sebi cyatho et lactis pari mensura
deploratum phthisicum convaluisse certus auctor adfirmat.
sunt qui et suum fimi cinerem profuisse scripserint in passo
et cervi pulmonem, maxume subulonis, siccatum in fumo tri-
tumque in vino.

(68.) Hydropicis auxiliatur urina vesicae apri paulatim 232
data in potu, efficacius quae inaruerit cum vesica sua, fimi
taurini maxume, sed et bubuli, — de armentivis loquor,
quod bolbiton vocant —, cinis coclearium trium in mulsi
hemina, bovis feminae in mulieribus, ex altero sexu in vi-
ris, quod veluti mysterium occultarunt Magi, fimum vituli
masculi inlitum, fimi vitulini cinis cum semine staphylini,
aequa portione ex vino, sanguis caprinus cum medulla. effi-
caciorem putant hirci utique si lentisco pascantur.

(69.) Igni sacro ursinus adips inlinitur, maxume qui 233
est ad renis, vitulinum fimum recens vel bubulum, caseus
caprinus siccus cum porro, ramenta pellis cervinae deiecta
pumice ex aceto trita, rubori cum prurigine equi spuma aut
ungulae cinis, eruptionibus pituitae asinini fimi cinis cum
butyro, papulis nigris caprinus caseus siccus ex melle et
aceto in balineis, oleo remoto, pusulis suilli fimi cinis aqua
inlitus vel cornus cervini cinis. (70.) luxatis recens fimum 234
aprunum vel suillum, item vitulinum, verris spuma recens
cum aceto, fimum caprinum cum melle, bubula caro inposita.
ad tumores fimum suillum sub testo calefactum tritumque
cum oleo. duritias corporum omnis mollit optume adips e
lupis inlitus. In his quae rumpere opus est plurumum pro-

ficit fimum bubulum in cinere calefactum aut caprinum in aceto vel in vino decoctum, in furunculis sebum bubulum cum sale aut, si dolores sint, cum oleo liquefactum sine sale, si-
235 mili modo caprinum. (71.) in ambustis ursinus adips cum
lili radicibus, aprunum aut suillum fimum inveteratum, saetarum ex his e penicillis tectoriis cinis cum adipe tritus, tali bubuli cinis cum cera et medulla cervina vel tauri, fimum leporis, sed caprarum fimum sine cicatrice sanare dicitur.
236 Glutinum praestantissimum fit ex auribus taurorum et geni-
talibus, nec quicquam efficacius prodest ambustis, sed adulteratur nihil aeque, quibusvis pellibus inveteratis calciamentisque etiam decoctis. Rhodiacum fidelissimum, eoque pictores et medici utuntur. id quoque quo candidius eo probatius, nigrum et lignosum damnatur.
237 (72.) Nervorum doloribus fimum caprinum decoctum in
aceto cum melle utilissimum putant vel putrescente nervo. Spasmata et percussu vitiata fimo apruno curant vere collecto et arefacto. sic et quadrigas agentis tractos rotave volneratos et quoquo modo sanguine contunso, vel si recens
238 inlinatur. sunt qui incoxisse aceto utilius putent. quin et
in potu farinam eam ruptis convolsisque et eversis ex aceto salutarem promittunt. reverentiores cinerem eius ex aqua bibunt, feruntque et Neronem principem hac potione recreari solitum, cum sic quoque se trigario adprobare vellet. proxumam suillo fimo vim putant.
239 18. (73.) Sanguinem sistit coagulum cervinum ex aceto,
item leporis, huius quidem et pilorum cinis, item e fimo asini cinis inlitus. efficacior vis e maribus aceto admixto et in lana ad omne profluvium inposito, similiter ex equino capite et femine aut fimi vitulorum cinis inlitus ex aceto, item
240 caprini cornus vel fimi ex aceto. hircini vero iocineris dis-
secti sanies efficacior, et cinis utriusque ex vino potus vel naribus ex aceto inlitus, hircini quoque utris, vinarii dumtaxat, cinis cum pari pondere resinae, quo genere sistitur sanguis et volnus glutinatur. haedinum quoque coagulum ex aceto et feminum eius combustorum cinis similiter pollere traduntur.
241 (74.) Ulcera sanat in tibiis cruribusque adips ursinus ad-

mixta rubrica, quae vero serpunt fel aprunum cum resina et cerussa, maxillarum apri vel suum cinis, fimum suum inlitum siccum, item caprinum ex aceto subfervefactum. cetera purgantur et explentur butyro, cornus cervini cinere vel medulla cervi, felle taurino cum cyprino oleo aut irino. fimum recens suum vel inveterati farina inlinitur volneribus ferro factis. phagedaenis et fistulis inmittitur fel tauri cum suco porri aut lacte mulierum vel sanguis aridus cum cotyledone herba. carcinomata curat coagulum leporis cum pari pon- 242
dere capparis adspersum vino, gangraenas ursinum vel pinna inlitum, asini ungularum cinis ea quae serpunt ulcera inspersus. sanguis equi adrodit carnis septica vi, item fimi equini inveterati favilla, ea vero quae phagedaenas vocant in ulcerum genere cori bubuli cinis cum melle. caro vituli recentia volnera non patitur intumescere, fimum bubulum cum melle. feminum vituli cinis sordida ulcera et quae cacoethe 243
vocant e lacte mulieris sanat, recentis plagas ferro inlatas glutinum taurinum liquefactum, tertio die solutum. caseus caprinus siccus ex aceto ac melle purgat ulcera, quae vero serpant cohibet sebum cum cera, idem addita pice ac sulpure percurat. similiter proficit ad cacoethe haedi feminum cinis e lacte mulieris et ad carbunculos suis feminae cerebrum tostum inlitum.

(75.) Scabiem hominis asininae medullae maxume abo- 244
lent et urinae eiusdem cum suo luto inlitae, butyrum etiam quod in iumentis proficit cum resina calida, glutinum taurinum in aceto liquefactum addita calce, fel caprinum cum aluminis cinere, bovas fimum bubulum, unde et nomen traxere. canum scabies sanatur bubulo sanguine recenti iterumque, cum inarescat, inlito et postero die abluto cinere lixivio.

(76.) Spinae et similia corpori extrahuntur felis excre- 245
mentis, item caprae ex vino, coagulo quocumque, sed maxume leporis, cum turis polline et oleo aut cum visci pari pondere aut cum propoli. Cicatrices nigras sebum asininum reducit ad colorem, fel vituli extenuat calefactum. medici adiciunt murram et mel et crocum aereaque pyxide condunt. aliqui et florem aeris admiscent.

246 19. (77.) Mulierum purgationes adiuvat fel tauri in lana
sucida adpositum — Olympias Thebana addit hysopum et
nitrum —, cornus cervini cinis potus, item volvas laboran-
tis inlitus quoque et fel taurinum cum opio adpositum obolis
binis. volvas pilo cervino suffire prodest. Tradunt cer-
vas, cum senserint se gravidas, lapillum devorare, quem in
excrementis repertum aut in volva — nam et ibi invenitur
247 — custodire partus adalligatum. inveniuntur et ossicula in
corde et in volva perquam utilia gravidis parturientibusque.
nam de pumice qui in vaccarum utero simili modo invenitur
11, 203 diximus in natura boum. Lupi adips inlitus volvas mollit,
dolores earum iocur. carnis lupi edisse parituris prodest,
aut si incipientibus parturire sit iuxta qui ederit, adeo ut
etiam contra inlatas noxias valeat. eundem supervenire per-
248 niciosum est. Magnus et leporis usus mulieribus. volvas
adiuvat pulmo aridus potus, profluvia iocur cum Samia terra
ex aqua potum, secundas coagulum, — caventur pridiana
balinea —, inlitum quoque cum croco et porri suco, vellere
adpositum abortus mortuos expellit. si volva leporum in ci-
bis sumatur, maris concipi putant, hoc et testiculis eorum et
coagulo profici. conceptum leporis utero exemptum his quae
249 parere desierint restibilem fecunditatem adferre, sed con-
ceptus leporis saniem et viro Magi propinant, item virgini
novem grana fimi ut stent perpetuo mammae. coagulo
quoque ob id cum melle inlinunt, sanguine ubi evolsos pilos
renasci nolunt. Inflationi volvae fimum aprunum suillumve
cum oleo inlini prodest. efficacius sisti farina aridi, ut ad-
spergatur potioni, vel si gravidae aut puerperae torqueantur.
250 Lacte suis poto cum mulso adiuvantur partus mulierum. per
se vero potum deficientia ubera puerperarum replet. eadem
circumlita sanguine feminae suis minus crescunt. si dolent,
lactis asinini potu mulcentur, quod addito melle sumptum et
purgationes earum adiuvat. sanat et volvarum exulcerationes
eiusdem animalis sebum inveteratum et in vellere adpositum
duritias volvarum emollit. per se vero recens vel invetera-
251 tum ex aqua inlitum psilotri vim optinet. eiusdem animalis
lien inveteratus ex aqua inlitus mammis abundantiam facit,
volvas suffitu corrigit. Ungulae asininae suffitio partum ma-

turat ut vel abortus evocetur, nec aliter adhibetur, quon-
iam viventem partum necat. eiusdem animalis fimum si re-
cens inponatur, profluvia sanguinis mire sedare dicitur, nec
non et cinis eiusdem fimi, qui et volvae prodest inpositus.
Equi spuma inlita per dies XL prius quam primum nascan- 252
tur pili restinguntur, item cornus cervini decocto, melius, si
recentia sint cornua. Lacte equino iuvantur volvae colutae.
quod si mortuus partus sentiatur, lichen equae e dulci potus
eicit, item ungula suffitu aut fimum aridum. Volvas prociden-
tis butyrum infusum sistit. induratam volvam aperit fel bu-
bulum rosaceo admixto, foris vellere cum resina terebinthina
inposito. aiunt et suffitu fimi e mare bove procidentis vol- 253
vas reprimi, partus adiuvari, conceptus vero vaccini lactis
potu. Sterilitatem a partus vexatione fieri certum est. hanc
emendari Olympias Thebana adfirmat felle taurino et adipe
serpentium et aerugine ac melle medicatis locis ante coitus.
Vitulinum quoque fel in purgationibus sub coitu adspersum
volvae etiam duritiam ventris emollit et profluvium minuit
umbilico peruncto atque in totum volvae prodest. modum 254
statuunt fellis pondere denari, opi tertiam admixto amygda-
lino oleo quantum esse satis adpareat, haec in vellere inpo-
nuntur. masculi fel vituli cum mellis dimidio tritum servatur
ad volvas. Carnem vituli si cum aristolochia inassatam edant
circa conceptum, marem parituras promittunt. medulla vituli
in vino et aqua decocta cum sebo exulcerationibus volva-
rum inposita prodest, item adips volpium excrementumque
felium, hoc cum resina et rosaceo inpositum. Caprino cornu 255
suffiri volvam utilissimum putant. silvestrium caprarum san-
guis cum palma marina pilos detrahit, ceterarum vero fel
callum volvarum emollit inspersum et a purgatione conce-
ptus facit. sic quoque psilotri vis efficitur, evolsis pilis tri-
duo servatur inlitum. profluvium quamvis inmensum urinae
caprae potu sisti obstetrices promittunt, et si fimum inlina-
tur. membrana caprarum in qua partus editur inveterata
potuque sumpta in vino secundas pellit. Haedorum pilis 256
suffiri volvas utile putant et in profluvio sanguinis coagulum
bibi aut hyoscyami semen inponi. E bove silvestri nigro si
sanguine ricini lumbi perunguantur mulieri, taedium veneris

fieri dicit Osthanes, idem amoris potu hirci urinae admixto
propter fastidium nardo.

257 (78.) Infantibus nihil butyro utilius per se et cum melle,
privatim et in dentitione et ad gingivas et ad oris ulcera. Dens
lupi adalligatus infantium pavores prohibet dentiendique mor-
bos, quod et pellis lupina praestat, — dentes quidem eorum
maxumi equis quoque adalligati infatigabilem cursum prae-
stare dicuntur. — leporum coagulo ubere inlito sistitur in-
258 fantium alvos. Iocur asini admixta modice panace instilla-
tum in os a comitialibus morbis et aliis infantis tuetur, hoc
XL diebus fieri praecipiunt. et pellis asini iniecta inpavidos
infantis facit. dentes qui equis primum cadunt facilem denti-
tionem praestant adalligati infantibus, efficacius, si terram
259 non attigere. Lien bubulus in melle et datur et inlinitur ad
lienis dolores, ad ulcera manantia cum melle **. lien vituli
in vino decoctus tritusque et inlitus ulcuscula oris. Cere-
brum caprae Magi per anulum aureum tractum prius quam
lac detur infantibus instillant contra comitialis ceterosque
infantium morbos. caprinum fimum inquietos infantis ad-
alligatum panno cohibet, maxume puellas. lacte caprino
aut cerebro leporum perunctae gingivae facilis dentitiones
faciunt.

260 (79.) Somnos fieri lepore sumpto in cibis Cato arbitra-
batur, volgus et gratiam corpori in VIIII dies, frivolo qui-
dem ioco, cui tamen aliqua debeat subesse causa in tanta per-
suasione. Magi felle caprae, sacrificatae dumtaxat, inlito
oculis vel sub pulvino posito somnum adlici dicunt. sudores
inhibet cornus caprini cinis ex myrteo oleo perunctis.

261 (80.) Coitus stimulat fel aprunum inlitum, item medul-
lae suum haustae, sebum asininum anseris masculi adipe ad-
mixto inlitum, item a coitu equi a Vergilio quoque descriptum
virus et testiculi equini aridi ut potioni interi possint dex-
terve asini testis in vino potus portione vel adalligatus brac-
chiali, eiusdem a coitu spuma collecta russeo panno et in-
262 clusa argento, ut Osthanes tradit. Salpe genitale in oleum
fervens mergi iubet septiens eoque perungui pertinentis par-
tis, Bialcon cinerem ex eodem bibi vel tauri a coitu urinam,
luto ipso inlini pubem. at e diverso muris fimo inlito cohi-

betur virorum venus. Ebrietatem arcet pulmo apri aut suis
assus, ieiuni cibo sumptus eo die, item haedinus.

20. (81.) Mira praeterea traduntur in iisdem animali- 263
bus: vestigium equi excussum ungula, ut solet plerumque,
si quis collectum reponat, singultus remedium esse recor-
dantibus quonam loco id reposuerint. iocur luporum equi-
nae ungulae simile esse et rumpi equos qui vestigia luporum
sub equite sequantur. talis suum discordiae vim quandam in-
esse. in incendiis, si fimi aliquid egeratur e stabulis, facilius
extrahi nec recurrere ovis bovesque. hircorum carnis virus 264
non resipere, si panem hordeaceum eo die quo interficiantur
ederint laserve dilutum biberint, nullas vero teredinem sen-
tire luna decrescente induratas sale. adeoque nihil omissum
est ut leporem surdum celerius pinguescere reperiamus, ani-
malium vero medicinas: si sanguis profluat iumentis, suillum 265
fimum ex vino infundendum, boum autem morbis sebum,
sulpur vivom, alium silvestre concoctum, trita in vino danda
aut volpis adipem. carnem caballinam discoctam potu suum
morbis mederi, omnium vero quadripedum morbis capram so-
lidam cum corio et ranam rubetam discoctas. gallinaceos
non attingi a volpibus qui iocur animalis eius aridum ederint,
vel si pellicula ex eo collo inducta galli inierint, similiter in
felle mustelae. boves in Cypro contra tormina hominum 266
excrementis sibi mederi, non subteri pedes boum, si prius cor-
nua ima pice liquida perunguantur. lupos in agrum non ac-
cedere, si capti unius pedibus infractis cultroque adacto pau-
latim sanguis circa finis agri spargatur atque ipse defodiatur
in eo loco ex quo coeperit trahi, aut si vomerem quo primus 267
sulcus eo anno in agro ductus sit excussum aratro focus la-
rium quo familia convenit absumat, ac lupum nulli animali
nociturum in eo agro quam diu id fiat. Hinc deinde praever-
temur ad animalia sui generis quae aut placida non sunt
aut fera.

C. PLINI SECUNDI
NATURALIS HISTORIAE
LIBER XXIX.

1 Cap. 1. (Sect. 1.) Naturae remediorum atque multitudo in-
stantium ac praeceptorum plura de ipsa medendi arte cogunt
dicere quamquam non ignaros nulli ante haec Latino sermone
condita ancepsque lubricum esse rerum omnium novarum et
talium utique tam sterilis gratiae tantaeque difficultatis in
2 promendo. sed quoniam occurrere verisimile est omnium
qui haec noscunt cogitationi, quonam modo exoleverint in
medicina ea quae iam parata atque pertinentia erant, mi-
rumque et indignum protinus subit nullam artium inconstan-
tiorem fuisse aut etiamnunc saepius mutari, cum sit fructuo-
sior nulla, dis primum inventores suos adsignavit et caelo
3 dicavit. nec non et hodie multifariam ab oraculis medi-
cina petitur. auxit deinde famam etiam crimine ictum ful-
mine Aesculapium fabulata, quoniam Tyndareum revocavisset
ad vitam. nec tamen cessavit narrare alios revixisse opera
sua clara Troianis temporibus, a quibus fama certior, volne-
rum tamen dumtaxat remediis.

4 (2.) Sequentia eius, mirum dictu, in nocte densissima la-
tuere usque ad Peloponnesiacum bellum, tunc eam revocavit
in lucem Hippocrates genitus in insula Coo in primis clara
ac valida et Aesculapio dicata. is, cum fuisset mos libera-
tos morbis scribere in templo eius dei quid auxiliatum esset,
ut postea similitudo proficeret, exscripsisse ea traditur, at-
que, ut Varro apud nos credit, templo cremato instituisse
medicinam hanc quae clinice vocatur. nec fuit postea quae-
stus modus, quoniam Prodicus Selymbriae natus, e discipulis
eius, instituens quam vocant iatralipticen reunctoribus quo-
que medicorum ac mediastinis vectigal invenit.

(3.) Horum placita Chrysippus ingenti garrulitate muta- 5
vit plurumumque et ex Chrysippo discipulus eius Erasistra-
tus Aristotelis filia genitus. hic Antiocho rege sanato C ta-
lentis donatus est a rege Ptolemaeo filio eius, ut incipiamus
et praemia artis ostendere.

(4.) Alia factio — ab experimentis cognominant empi-
ricen — coepit in Sicilia, Acrone Agragantino Empedoclis
physici auctoritate commendato. (5.) dissederuntque hae diu 6
scholae, et omnis eas damnavit Herophilus in musicos pedes
venarum pulsu descripto per aetatum gradus. Deserta deinde
et haec secta est, quoniam necesse erat in ea litteras scire.
mutata et quam postea Asclepiades, ut retulimus, invenerat. 26, 12
auditor eius Themison fuit, seque inter initia adscripsit illi,
mox, procedente vita sua, et placita mutavit, sed et illa An-
tonius Musa eiusdem auctoritate divi Augusti quem contraria
medicina gravi periculo exemerat. Multos praetereo medi- 7
cos celeberrimosque ex his Cassios, Calpetanos, Arruntios,
Rubrios. ducena quinquagena HS. annua iis mercedes fuere
apud principes. Q. Stertinius inputavit principibus quod HS.
quingenis annuis contentus esset, sexcena enim sibi quaestu
urbis fuisse enumeratis domibus ostendebat. par et fratri 8
eius merces a Claudio Caesare infusa est, censusque, quam-
quam exhausti operibus Neapoli exornata, heredi HS. $\overline{CCC}$
reliquere, quantum aetate eadem Arruntius solus. exortus
deinde est Vettius Valens adulterio Messalinae Claudi Cae-
saris nobilitatus pariterque eloquentiae adsectator. is et po-
tentiam nanctus novam instituit sectam. eadem aetas Nero- 9
nis principatu ad Thessalum transilivit delentem cuncta pla-
cita et rabie quadam in omnis aevi medicos perorantem,
quali prudentia ingenioque aestimari vel uno argumento ab-
unde potest, cum monimento suo, quod est Appia via, iatro-
nicen se inscripserit. nullius histrionum equorumque trigari
comitatior egressus in publico erat, cum Crinas Massiliensis
arte geminata, ut cautior religiosiorque, ad siderum motus
ex ephemeride mathematica cibos dando horasque obser-
vando auctoritate eum praecessit, nuperque sestertium C
reliquit muris patriae moenibusque aliis paene non minori
summa exstructis. Hi regebant fata, cum repente civitatem 10

Charmis ex eadem Massilia invasit damnatis non solum prio-
ribus medicis verum et balineis, frigidaque etiam hibernis al-
goribus lavari persuasit. mersit aegros in lacus. videbamus
senes consularis usque in ostentationem rigentis, qua de re
11 exstat etiam Annaei Senecae adstipulatio. nec dubium est
omnis istos famam novitate aliqua aucupantis anima statim
nostra negotiari. hinc illae circa aegros miserae sententia-
rum concertationes, nullo idem censente, ne videatur acces-
sio alterius. hinc illa infelix monumenti inscriptio, turba
se medicorum perisse. Mutatur ars cotidie totiens interpolis,
et ingeniorum Graeciae flatu inpellimur, palamque est, ut
quisque inter istos loquendo polleat, imperatorem ilico vi-
tae nostrae necisque fieri, ceu vero non milia gentium sine
medicis degant nec tamen sine medicina, sicuti populus Ro-
manus ultra sexcentesimum annum, neque ipse in accipiendis
artibus lentus, medicinae vero etiam avidus, donec expertam
damnavit.

12 (6.) Etenim percensere insignia priscorum in his mori-
bus convenit. Cassius Hemina ex antiquissimis auctor est
primum e medicis venisse Romam Peloponneso Archagathum
Lysaniae filium L. Aemilio M. Livio coss. anno urbis DXXXV.,
eique ius Quiritium datum et tabernam in compito Acilio em-
13 ptam ob id publice. volnerarium eum fuisse e re dictum,
mireque gratum adventum eius initio, mox a saevitia secandi
urendique transisse nomen in carnificem et in taedium artem
omnisque medicos, quod clarissime intellegi potest e M. Ca-
tone, cuius auctoritati triumphus atque censura minumum con-
ferunt, tanto plus in ipso est, quamobrem verba eius ipsa po-
nemus:

14 (7.) Dicam de istis Graecis suo loco, Marce
fili. quid Athenis exquisitum habeam et quod
bonum sit illorum litteras inspicere, non per-
discere, vincam. nequissimum et indocile ge-
nus illorum, et hoc puta vatem dixisse: quan-
doque ista gens suas litteras dabit, omnia cor-
rumpet, tum etiam magis, si medicos suos huc
mittet. iurarunt inter se barbaros necare omnis
medicina, et hoc ipsum mercede faciunt ut fides

iis sit et facile disperdant. nos quoque dictitant barbaros et spurcius nos quam alios opicos appellatione foedant. interdixi tibi de medicis.

(8.) Atque hic Cato DCV. anno urbis nostrae obiit, 15
LXXXV. suo, ne quis illi defuisse publice tempora aut privatim vitae spatia ad experiendum arbitretur. quid ergo?' damnatam ab eo rem utilissimam credimus? minume, Hercules. subicit enim qua medicina se et coniugem usque ad longam senectam perduxerit, iis ipsis scilicet quae nunc nostra citamus, profiteturque esse commentarium sibi quo medeatur filio, servis, familiaribus, quem nos per genera
usus sui digerimus. Non rem antiqui damnabant, sed artem, 16
maxume vero quaestum esse manipretio vitae recusabant. ideo templum Aesculapi, etiam cum reciperetur is deus, extra urbem fecisse iterumque in insula traduntur, et cum Graecos Italia pellerent diu etiam post Catonem, excepisse medi-
cos. augebo providentiam illorum. solam hanc artium Grae- 17
carum nondum exercet Romana gravitas in tanto fructu, Quiritium paucissimi attigere et ipsi statim ad Graecos transfugae, immo vero auctoritas aliter quam Graece eam tractantibus etiam apud inperitos expertisque linguae non est, ac minus credunt quae ad salutem suam pertinent, si intellegunt. itaque, Hercules, in hac artium sola evenit ut cuicumque medicum se professo statim credatur, cum sit periculum in nullo
mendacio maius. non tamen illud intuemur, adeo blanda est 18
sperandi pro se cuique dulcedo. nulla praeterea lex quae puniat inscitiam eam, capitale nullum exemplum vindictae. discunt periculis nostris et experimenta per mortis agunt, medicoque tantum hominem occidisse inpunitas summa est. quin immo transit convitium et intemperantia culpatur ultroque qui periere arguuntur. sed decuriae pro more censuris principum examinantur, inquisitio per parietes agitur, et qui de nummo iudicet a Gadibus columnisque Herculis arcessitur, de exsilio vero non nisi XLV electis viris datur tabella.
at de iudice ipso quales in consilium eunt statim occisuri! 19
merito, dum nemini nostrum libet scire quid saluti suae opus sit. alienis pedibus ambulamus, alienis oculis agnoscimus, aliena memoria salutamus, aliena et vivimus opera, perie-

runtque rerum naturae pretia et vitae argumenta. nihil aliud
20 pro nostro habemus quam delicias. Non deseram Catonem
tam ambitiosae artis invidiae a me obiectum aut senatum il-
lum qui ita censebat, idque non criminibus artis adreptis, ut
aliquis exspectaverit. quid enim venenorum feracius aut
unde plures testamentorum insidiae? iam vero et adulteria
etiam in principum domibus, ut Eudemi in Livia Drusi Cae-
21 saris, item Valentis in qua dictum est regina. non sint artis
8 ista sed hominum. non magis haec urbi timuit Cato, ut equi-
dem credo, quam reginas. ne avaritiam quidem arguam ra-
pacisque nundinas pendentibus fatis et dolorum indicaturam
ac mortis arram aut arcana praecepta, squamam in oculis
emovendam potius quam extrahendam, per quae effectum est
ut nihil magis prodesse videretur quam multitudo grassan-
22 tium. neque enim pudor sed aemuli pretia submittunt. notum
10 est ab eodem Charmide unum aegrum ex provincialibus HS.
ducentis reconductum, Alconti volnerum medico HS. centiens
cent. mil. damnato ademisse Claudium principem, eidemque
in Gallia exsulanti et deinde restituto acquisitum non minus
23 intra paucos annos. et haec personis inputentur. ne faecem
quidem aut inscitiam eius turbae arguamus, ipsorum intem-
perantiam in morbis, aquarum calidarum deverticulis, impe-
riosa inedia et ab iisdem deficientibus cibo saepius die in-
gesto, mille praeterea paenitentiae modis, culinarum etiam
praeceptis et unguentorum mixturis, quando nullas omisere
24 vitae inlecebras. invehi peregrinas mercis conciliarique ex-
terna pretia displicuisse maioribus crediderim equidem, non
tamen hoc Catonem providisse, cum damnaret artem. the-
riace vocatur excogitata conpositio luxuriae. fit ex rebus
sexcentis, cum tot remedia dederit natura quae singula suf-
ficerent. Mithradatium antidotum ex rebus LIV conponitur,
interim nullo pondere aequali et quarundam rerum sexage-
sima denari unius imperata, quo deorum, per fidem, ista mon-
25 strante! hominum enim subtilitas tanta esse non potuit,
ostentatio artis et portentosa scientiae venditatio manifesta
est. ac ne ipsi quidem illa novere, conperique volgo pro
cinnabari Indica in medicamenta minium addi inscitia nomi-
26 33, 124 nis, quod esse venenum docebimus inter pigmenta. verum

haec ad singulorum salutem pertinent, illa autem quae timuit Cato atque providit, innocentiora multo et parva opinatu quae proceres artis eius de semet ipsi fateantur, illa perdidere imperi mores, illa quae sani patimur, luctatus, ceromata ceu valitudinis causa instituta, balineae ardentes quibus persuasere in corporibus cibos coqui ut nemo non minus validus exiret, oboedientissimi vero efferrentur, potus deinde ieiunorum ac vomitiones et rursus perpotationes ac pilorum eviratio instituta resinis eorum, itemque pectines in feminis quidem publicati. ita est profecto, lues morum, nec aliunde maior quam 27 e medicina, vatem prorsus cotidie facit Catonem et oraculum: *satis esse ingenia Graecorum inspicere, non perdiscere.* Haec fuerint dicenda pro senatu illo 28 sexcentisque populi Romani annis adversus artem in qua condicione insidiosissima auctoritatem pessimis boni faciunt, simul contra attonitas quorundam persuasiones qui prodesse nisi pretiosa non putant. neque enim dubitaverim aliquis fastidio futura quae dicentur animalia, at non Vergilio fuit nominare formicas nulla necessitate et curculiones ac *lucifugis congesta cubilia blattis*, non Homero inter proelia deorum inprobitatem muscae describere, non naturae gignere ista, cum gignat hominem. proinde causas quisque et effectus, non res aestimet.

(9.) Ordiemur autem a confessis, hoc est lanis ovisque, 29 obiter ut rebus praecipuis honos in primis perhibeatur. quaedam etiam sic alienis locis, tamen obiter dici necesse erit. nec deerat materia pompae, si quicquam aliud intueri liberet quam fidem operis, quippe inter prima proditis etiam ex cinere phoenicis nidoque medicinis, ceu vero id certum esset atque non fabulosum. inridere est vitae iam remedia post millesimum annum reditura monstrare. 2. Lanis auctorita- 30 tem veteres Romani etiam religiosam habuere postis a nubentibus attingi iubentes, praeterque cultum et tutelam contra frigora sucidae plurima praestant remedia ex oleo vinoque aut aceto, prout quaeque mulceri morderive opus sit et adstringi laxarive, luxatis membris dolentibusque nervis inpositae et crebro subfusae. quidam etiam salem admiscent luxatis, alii cum lana rutam tritam adipemque inponunt, item

31 contunsis tumentibusque. halitus quoque oris gratiores fa-
cere traditur confricatis dentibus atque gingivis admixto
melle. prodest et phreneticis suffitu. sanguinem in naribus
sistit cum oleo rosaceo, et alio modo indita auribus opturatis
spissius. quin et ulceribus vetustis inponitur cum melle.
volnera ex vino vel aceto vel aqua frigida et oleo expressa
32 sanat. arietis vellera luta frigida ex oleo madefacta in mu-
liebribus malis inflammationes volvae sedant et, si procidant,
suffitu reprimunt. sucida lana inposita subditaque mortuos
partus evocat. sistit etiam profluvia earum, at canis rabiosi
morsibus inculcata post diem septumum solvitur. reduvias
sanat ex aqua frigida, eadem nitro, sulpure, oleo, aceto, pice
liquida fervescentibus tincta quam calidissima inposita bis
die lumborum dolores sedat. sistit et sanguinem ex ariete su-
33 cida articulos extremitatium praeligans. laudatissima omnis
e collo, natione vero Galatica, Tarentina, Attica, Milesia.
sucidam inponunt et desquamatis, percussis, lividis, incussis,
conlisis, contritis, deiectis, capitis et aliis doloribus, stomachi
inflammationi ex aceto et rosaceo. cinis eius inlinitur attri-
tis, volneratis, ambustis. et in oculorum medicamenta addi-
34 tur, item in fistulas aurisque suppuratas. ad hoc detonsam
eam, alii evolsam, decisis summis partibus siccant carpunt-
que et in fictili crudo conponunt ac melle perfundunt urunt-
que. alii assulis taedae subiectis et subinde interstratis oleo
adspersam accendunt cineremque in labellis aqua addita con-
fricant manu et considere patiuntur, idque saepius mutantes
aquam, donec linguam adstringat leniter nec mordeat. tum
cinerem reponunt. Vis eius septica est efficacissimeque genas
purgat.
35 (10.) Quin ipsae sordes pecudum sudorque feminum et
alarum adhaerentes lanis — oesypum vocant — innumeros
prope usus habent. in Atticis ovibus genito palma. fit plu-
ribus modis, sed probatissimum lana ab his partibus recenti
concerpta aut quibuscumque sordibus sucidis primum colle-
ctis lento igni in aeneo subfervefactis et refrigeratis pingui-
que quod supernatet collecto in fictile vas iterumque deco-
cta priori materia, quae pinguitudo utraque frigida aqua la-
vatur et in linteo saccatur ac sole torretur, donec candida fiat

ac tralucida, tum in stagnea pyxide conditur. probatio ut 36 sordium virus oleat et manu fricante ex aqua non liquetur sed albescat ut cerussa. oculis utilissimum contra inflammationes genarumque callum. quidam in testa torrent donec pinguitudinem amittat, utilius tale existimantes erosis et duris genis, angulis scabiosis et lacrimantibus. ulcera non ocu- 37 lorum modo sanat sed oris etiam et genitalium cum anserino adipe. medetur et volvae inflammationibus et sedis rhagadiis et condylomatis cum meliloto ac butyro. reliquos usus eius suo loco digeremus. sordes quoque caudarum concretae in pilulas siccatae per se tunsaeque in farinam et inlitae dentibus mire prosunt, etiam labantibus, gingivisque, si carcinoma serpat. iam vero pura vellera aut per se inposita 38 caecis doloribus aut accepto sulpure, et cinis eorum genitalium vitiis, tantumque pollent ut medicamentis quoque superponantur. medentur ante omnia et pecori ipsi, si fastidio non pascantur. cauda enim quam artissime praeligata, evolsa inde lana, statim vescuntur, traduntque quod extra nodum sit e cauda praemori.

3. (11.) Lanae habent et cum ovis socieatatem simul 39 fronti inpositae contra epiphoras. non opus est eas in hoc usu radicula esse curatas neque aliud quam candidum ex ovo infundi ac pollinem turis. ova per se infuso candido oculis epiphoras cohibent urentisque refrigerant — quidam cum croco praeferunt — et pro aqua miscentur collyriis. infantibus vero contra lippitudines vix aliud remedio est butyro admixto recenti. eadem cum oleo trita ignis sacros leniunt 40 betae foliis superinligatis. candido ovorum in oculis et pili reclinantur Hammoniaco trito admixtoque et vari in facie cum pineis nucleis ac melle mixto. ipsa facies inlita sole non uritur. ambusta aquis si statim ovo occupentur, pusulas non sentiunt, — quidam admiscent farinam hordeaceam et salis parum, — ulceribus vero ex ambusto cum candido ovorum tostum hordeum et suillo adipe mire prodest. eadem 41 curatione ad sedis vitia utuntur, infantibus quidem, etiam si quid ibi procidat, ad pedum rimas ovorum candido decocto cum cerussae denariorum duum pondere, pari spumae argenti, murrae exiguo, dein vino, ad ignem sacrum candido

ovorum trium cum amylo. aiunt et volnera candido gluti-
42 nari calculosque pelli. Lutea ovorum cocta ut indurescant,
admixto croco modice, item melle, ex lacte mulieris inlita
dolores oculorum mitigant, vel cum rosaceo et mulso lana
oculis inposita, vel cum trito api semine ac polenta in mulso
inlita. prodest et tussientibus per se luteum devoratum li-
quidum ita ut dentibus non attingatur, thoracis destillationi-
bus, faucium scabritiae. privatim contra haemorrhoidum mor-
43 sum inlinitur sorbeturque crudum. prodest et renibus, vesi-
cae rosionibus exulcerationibusque et cruenta exscreantibus.
quinque ovorum lutea in vini hemina cruda sorbentur dysin-
tericis cum cinere putaminis sui et papaveris suco ac vino.
dantur coeliacis cum uvae passae pinguis pari pondere et
malicori per triduum aequis portionibus, et alio modo lutea
ovorum trium, lardi veteris et mellis quadrantibus, vini vete-
ris cyathis tribus, trita ad crassitudinem mellis et, cum opus
44 sit, abellanae nucis magnitudine ex aqua pota, item ex oleo
fricta terna, totis ovis pridie maceratis in aceto, sic et lien-
tericis, sanguinem autem reicientibus cum tribus cyathis musti.
utuntur iisdem ad liventia, si vetustiora sint, cum bulbis ac
melle. sistunt et menses mulierum cocta et in vino pota, in-
45 flationes quoque volvae cruda cum oleo aut vino inlita. uti-
lia sunt et cervicis doloribus cum anserino adipe et rosaceo,
sedis etiam vitiis indurata igni ut calore quoque prosint, et
condylomatis cum rosaceo, item ambustis durata in aqua,
mox in pruna putaminibus exustis, tum lutea ex rosaceo in-
linuntur. Fiunt et tota lutea, quae vocant sitista, cum triduo
incubita tolluntur. Stomachum dissolutum confirmant pulli
ovorum cum gallae dimidio, ita ne ante duas horas alius ci-
bus sumatur. dant et dysintericis pullos in ipso ovo deco-
ctos admixta vini austeri hemina et pari modo olei polentae-
46 que. Membrana putamini detracta sive crudo sive cocto la-
biorum fissuris medetur, putaminis cinis in vino potus san-
guinis eruptionibus. comburi sine membrana oportet, sic fit
et dentifricium. idem cinis et mulierum menses cum murra in-
litus sistit. firmitas putaminum tanta est ut recta nec vi nec
pondere ullo frangantur, nec nisi paulum inflexa rotunditate.
47 Tota ova adiuvant partum cum ruta et aneto et cumino pota

e vino. scabiem corporum ac pruritum oleo et cedria mix-
tis tollunt, ulcera quoque umida in capite cyclamino admixta.
ad puris et sanguinis exscreationes ovom crudum cum porri
sectivi suco parique mensura mellis Graeci calefactum hau-
ritur. dantur et tussientibus cocta et trita cum melle et cruda
cum passo oleique pari modo. infunduntur et virilitatis vi-
tiis singula cum ternis passi cyathis amylique semuncia a
balineis, adversus ictus serpentium cocta tritaque adiecto na-
sturtio inlinuntur. Cibo quot modis iuvent notum est, cum 48
transmeent faucium tumorem calfactuque obiter foveant. nul-
lus est alius cibus qui in aegritudine alat neque oneret simul-
que vim potus et cibi habeat. Maceratorum in aceto molliri 49
diximus putamen. talibus cum farina in panem subactis 10, 167
coeliaci recreantur. quidam ita resoluta in patinis torrere
utilius putant, quo genere non alvos tantum sed et menses
feminarum sistunt, aut si maior sit impetus, cruda cum farina
et aqua hauriuntur, et per se lutea ex his decocta in aceto
donec indurescant, iterumque cum trito pipere torreantur ad
cohibendas alvos. Fit et dysintericis remedium singulare 50
ovo effuso in fictile novom eiusdemque ovi mensura, ut paria
sint omnia, melle, mox aceto, item oleo confusis crebroque
permixtis. quo fuerint ea excellentiora hoc praesentius re-
medium erit. alii eadem mensura pro oleo et aceto resinam
adiciunt rubentem vinumque et alio modo temperant, olei
tantum mensura pari pineique corticis duabus sexagesimis
denariorum, una eius quod rhum diximus, mellis obolis 24, 91
quinque simul decoctis, ita ut cibus post quattuor horas su-
matur. torminibus quoque multi medentur ova bina cum ali
spicis quattuor una terendo vinique hemina calefaciendo atque
ita potando. Et, ne quid desit ovorum gratiae, candidum ex 51
his admixtum calci vivae glutinat vitri fragmenta. vis vero
tanta est ut lignum perfusum ovo non ardeat ac ne vestis qui-
dem contacta aduratur. De gallinarum autem ovis tantum lo-
cuti sumus, cum et reliquarum alitum restent magnae utilita-
tes, sicut suis locis dicemus.

(12.) Praeterea est ovorum genus in magna fama Gallia- 52
rum, omissum Graecis. angues innumeri aestate convoluti
salivis faucium corporumque spumis artifici conplexu glome-

rant, anguinum appellatur. Druidae sibilis id dicunt in sublime iactari sagoque oportere intercipi ne tellurem attingat. profugere raptorem equo, serpentis enim insequi donec arceantur amnis alicuius interventu. experimentum eius esse,
53 si contra aquas fluitet vel auro vinctum. atque, ut est Magorum sollertia occultandis fraudibus sagax, certa luna capiendum censent, tamquam congruere operationem eam serpentium humani sit arbitri. vidi equidem id ovom mali orbiculati modici magnitudine, crusta cartilaginis, velut acetabulis
54 bracchiorum polypi crebris, insigne Druidis. Ad victorias litium ac regum aditus mire laudatur, tantae vanitatis ut habentem id in lite in sinu equitem Romanum e Vocontiis a divo Claudio principe interemptum non ob aliud sciam. hic tamen conplexus anguium et frugifera eorum concordia causa videtur esse quare exterae gentes caduceum in pacis argumentis circumdata effigie anguium fecerint, neque enim cristatos esse in caduceo mos est.

55 (13.) De anserum ovis magnae utilitatis ipsoque ansere dicturi hoc in volumine debemus honorem Commageno clarissimae rei. fit ex adipe anserum — alioqui celeberrimi usus, sed in hoc in Commagene Syriae parte — cum cinnamomo, casia, pipere albo, herba quae Commagene vocatur, obrutis nive vasis, odore iucundo, utilissimum ad perfrictiones, convolsiones, caecos aut subitos dolores omniaque quae acopis curantur, unguentumque pariter et medicamentum est.
56 fit et in Syria alio modo, adipe avium curato ut dicemus, additis erysisceptro, xylobalsamo, phoenice elate, item calamo, singulorum pondere quod sit adipis, vino bis aut ter subfervefactum. fit autem hieme, quoniam aestate non glaciat nisi accepta cera. Multa praeterea remedia sunt ex ansere, quod miror aeque quam Panchaica, namque anser corvosque ab aestate in autumnum morbo conflictari dicuntur.

57 4. (14.) De anserum honore quem meruere Gallorum in
10, 51 Capitolium adscensu deprehenso diximus. eadem de causa supplicia annua canes pendunt inter aedem Iuventatis et Summani vivi in furca sabucea armo fixi. sed plura de hoc
58 animali dici cogunt priscorum mores. Catulos lactentis adeo puros existimabant ad cibum ut etiam placandis numinibus

hostiarum vice uterentur his. Genitae Manae catulo res di-
vina fit et in cenis deum etiamnum ponitur catulina. aditia-
libus quidem epulis celebrem fuisse Plauti fabulae indicio
sunt. sanguine canino contra toxica nihil praestantius pu-
tant, vomitiones quoque hoc animal monstrasse homini vide-
tur, et alios usus ex eo mire laudatos referemus suis locis.

(15.) Nunc ad instituti ordinem pergemus. Adversus 59
serpentium ictus efficacia habentur fimum pecudis recens in
vino decoctum inlitumque, mures dissecti inpositi, quorum
natura non est spernenda, praecipue in adsensu siderum, ut
diximus, cum lunae lumine fibrarum numero crescente atque 2, 109 11, 106
decrescente. tradunt Magi iocinere muris dato porcis in fico
sequi dantem id animal, in homine quoque similiter valere,
sed resolvi cyatho olei poto.

(16.) Mustelarum duo genera: alterum silvestre distans 60
magnitudine, Graeci vocant ictidas. harum fel contra aspi-
das dicitur efficax, cetero venenum. haec autem quae in
domibus nostris oberrat et catulos suos, ut auctor est Cicero,
cotidie transfert mutatque sedem, serpentis persequitur. ex
ea inveterata sale denari pondus in cyathis tribus datur per-
cussis aut ventriculus coriandro fartus inveteratus et in vino
potus, e catulo mustelae etiam efficacius.

(17.) Quaedam pudenda dictu tanta auctorum adsevera- 61
tione commendantur ut praeterire fas non sit, siquidem illa
concordia rerum aut repugnantia medicinae gignuntur, veluti
cimicum animalis foedissimi et dictu quoque fastidiendi na-
tura contra serpentium morsus et praecipue aspidum valere
dicitur, item contra venena omnia, argumento, quod dicant
gallinas quo die ederint non interfici ab aspide carnisque
earum percussis plurumum prodesse. ex his quae tradunt 62
humanissimum est inlinere morsibus cum sanguine testudinis,
item suffitu eorum abigere sanguisugas adhaerentis haustas-
que ab animalibus restinguere in potu datis, quamquam et
oculos quidam his inungunt tritis cum sale et lacte mulie-
rum, aurisque cum melle et rosaceo admixtis. eos qui agre-
stes sint et in malva nascantur crematos cinere permixto ro-
saceo infundunt auribus. cetera quae de his tradunt, vomi- 63
tionum et quartanarum remedia aliorumque morborum, quam-

quam ovo aut cera aut faba inclusos censeant devorandos,
falsa nec referenda arbitror. lethargi tantum medicinae cum
argumento adhibent, quoniam vincatur aspidum somnifica
vis, septenos in cyatho aquae dantes, puerilibus annis qua-
64 ternos. et in stranguria fistulae inposuere. adeo nihil pa-
rens illa rerum omnium sine ingentibus causis genuit. quin
et adligatos laevo bracchio binos lana subrepta pastoribus
resistere nocturnis febribus prodiderunt, diurnis in russeo
panno. rursus iis adversatur scolopendra suffituque enecat.

65 (18.) Aspides percussos torpore et somno necant omni-
um serpentium minume sanabiles. sed venenum earum, si
sanguinem attingit aut recens volnus, statim interemit, si in-
veteratum ulcus, tardius. de cetero potum quantalibet copia
non nocet, non est enim tabifica vis, itaque occisa morsu
earum animalia cibis innoxia sunt. cunctarer in proferendo
ex his remedio, ni M. Varro LXXXIII. vitae anno prodidis-
set aspidum ictus efficacissime sanari hausta a percussis ipso-
rum urina.

66 (19.) Basilisci, quem etiam serpentes ipsae fugiunt, alias
olfactu necantem, qui hominem, vel si adspiciat tantum, dici-
tur interemere, sanguinem Magi miris laudibus celebrant
coeuntem picis modo et colore, dilutum cinnabari clariorem
fieri. attribuunt ei et successus petitionum a potestatibus et
a dis etiam precum, morborum remedia, veneficiorum amu-
leta. quidam id Saturni sanguinem appellant.

67 (20.) Draco non habet venena. caput eius limini ianua-
rum subditum propitiatis adoratione dis fortunatam domum
facere promittitur. oculis eius inveteratis et cum melle tri-
tis inunctos non expavescere ad nocturnas imagines etiam
pavidos. cordis pingue in pelle dorcadum nervis cervinis
adalligatum in lacerto conferre iudiciorum victoriae. primum
spondylum aditus potestatium mulcere. dentis eius inligatos
pellibus caprearum cervinis nervis mitis praestare dominos
8 potestatisque exorabilis. sed super omnia est conpositio
qua invictos faciunt Magorum mendacia: cauda draconis et
capite, pilis leonis e fronte et medulla eiusdem, equi victoris
spuma, canis ungue adalligatis cervino corio nervisque cervi
alternatis et dorcadis, quae coarguisse non minus refert

quam contra serpentis remedia demonstrasse, quoniam et haec morum veneficia sunt. draconum adipem venenata fugiunt, item, si uratur, ichneumonum, fugiunt et urticis tritis in aceto perunctos.

(21.) Viperae caput inpositum, vel alterius quam quae 69
percusserit, sine fine prodest, item si quis eam ipsam in vapore baculo sustineat, aiunt enim praecanere, item si quis exustae eius cinere inlinat. reverti autem ad percussum serpentem necessitate naturae Nigidius auctor est. caput quidem dissecant Scythae inter auris ad eximendum lapillum quem aiunt ab ea devorari territa. alii ipso toto capite utuntur.
fiunt ex vipera pastilli qui theriaci vocantur a Graecis, ternis 70
digitis mensurae utrimque amputatis exemptisque interaneis et livore spinae adhaerente, reliquo corpore in patina ex aqua et aneto discocto spinisque exemptis et addita similagine atque ita in umbra siccatis pastillis quibus ad multa medicamenta utuntur. significandum videtur e vipera tantum hoc fieri. quidam purgatae ut supra dictum est adipem cum olei sextario decocunt ad dimidias. ex eo, cum opus sit, ternis stillis additis in oleum perunguntur ut omnes bestiae fugiant eos.

(22.) Praeterea constat contra omnium serpentium ictus 71
quamvis insanabilis ipsarum exta inposita auxiliari, eosque qui aliquando viperae iecur coctum hauserint numquam postea feriri a serpente. neque anguis venenatus est nisi per mensem luna instigatus, et prodest vivos conprehensus et in
aqua contunsus, si foveantur ita morsus. Quin et inesse ei 72
remedia multa creduntur, ut digeremus, et ideo Aesculapio dicatur. Democritus quidem monstra quaedam ex his confingit ut possint avium sermones intellegi. Anguis Aesculapius Epidauro Romam advectus est volgoque pascitur et in domibus, ac nisi incendiis semina exurerentur, non esset fecunditati eorum resistere. In orbe terrarum pulcherrimum anguium genus est quod et in aqua vivit, hydri vocantur, nullo serpentium inferiores veneno. horum iecur servatum adversus
percussos ab his auxilium est. Scorpio tritus stelionum ve- 73
neno adversatur. fit enim et e stelionibus malum medicamentum. nam cum inmortuus est vino, faciem eorum qui bi-

berint lentigine obducit. ob hoc in unguento necant eum in-
sidiantes pellicum formae. remedium est ovi luteum et mel
ac nitrum. fel stelionum tritum in aqua mustelas congregare
dicitur.
74 (23.) Inter omnia venenata salamandrae scelus maxumum
est. cetera enim singulos feriunt, nec pluris pariter intere-
munt, ut omittam quod perire conscientia dicuntur homine
percusso neque amplius admitti ad terras, salamandra popu-
los pariter necare inprovidos potest. nam si arbori inrepsit,
omnia poma inficit veneno, et eos qui ederint necat frigida
75 vi nihil aconito distans. quin immo contacto ab ea ligno vel
lapidi si crusta panis incoquatur, idem veneficium, et si in pu-
teum cadat, quippe cum saliva eius quacumque parte corpo-
ris vel in pede imo respersa omnis in toto corpore defluat
pilus. tamen talis ac tanti veneni a quibusdam animalium,
ut subus, manditur dominante eadem illa rerum dissidentia.
76 venenum eius restingui primum omnium ab his quae vescan-
tur illa verisimile est, ex his vero quae produntur cantharidum
potu aut lacerta in cibo sumpta. cetera adversantia diximus
dicemusque suis locis. ex ipsa quae Magi tradunt contra incen-
dia, quoniam ignis sola animalium exstinguat, si forent vera,
iam esset experta Roma. Sextius venerem accendi cibo ea-
rum, si detractis interaneis et pedibus et capite in melle ser-
ventur, tradit negatque restingui ignem ab iis.
77 (24.) Ex volucribus in auxilium contra serpentis primi
voltures. adnotatum quoque minus virium esse nigris. pin-
narum ex his nidore, si urantur, fugari eas dicunt, item cor
eius alitis habentis tutos esse ab impetu non solum serpen-
tium sed etiam ferarum latronumque et regum ira.
78 (25.) Carnibus gallinaceorum ita ut tepebunt avolsae ad-
positis venena serpentium domantur, item cerebro in vino
poto. Parthi gallinae malunt cerebrum plagis inponere. ius
quoque ex his potum praeclare medetur et in multis aliis
usibus mirabile. Pantherae, leones non attingunt perunctos
79 eo, praecipue si et alium fuerit incoctum. alvom solvit vali-
dius e vetere gallinaceo, prodest et contra longinquas febris
et torpentibus membris tremulisque et articulariis morbis, in
capitis doloribus, epiphoris, inflationibus, fastidiis, incipiente

tenesmo, iocineri, renibus, vesicae, contra cruditatis, suspi-
ria. itaque etiam faciendi eius exstant praecepta. efficacius 80
enim coqui cum olere marino aut cybio aut cappari aut apio
aut herba Mercuriali, polypodio aut aneto, utilissime au-
tem in congiis tribus aquae ad tris heminas cum supra dictis
herbis et refrigeratum sub diu dari tempestivis antecedente
vomitione. Non praeteribo miraculum quamquam ad medi-
cinam non pertinens: si auro liquescenti gallinarum mem-
bra misceantur, consumunt id in se. ita hoc venenum auri
est. at gallinacei ipsi circulo e ramentis addito in collum non
canunt.

(26.) Auxiliatur contra serpentis et columbarum caro 81
recens concerpta et hirundinum, bubonis pedes usti cum
plumbagine herba. Nec omittam in hac quoque alite exem-
plum magicae vanitatis, quippe praeter reliqua portentosa
mendacia cor eius inpositum mammae mulieris dormientis si-
nistrae tradunt efficere ut omnia secreta pronuntiet, praeter-
ea in pugnam ferentis id fortis fieri. eiusdem ovo ad capil- 82
lum remedia demonstrant. quis autem, quaeso, ovom bubonis
umquam visere potuit, cum ipsam avem vidisse prodigium sit?
quis utique experiri et praecipue in capillo? sanguine quidem
pulli bubonis etiam crispari capillum promittunt. Cuius gene- 83
ris prope videri possint quae tradunt et de vespertilione, si
ter circumlatus domui vivos per fenestram inverso capite in-
figatur, amuletum esse, privatimque ovilibus circumraptum
totiens et pedibus suspensum in superlimine. sanguinem
quoque eius cum carduo contra serpentium ictus inter prae-
cipua laudant.

(27.) Phalangium est Italiae ignotum et plurium gene- 84
rum: unum simile formicae, sed multo maius, rufo capite,
reliqua parte corporis nigra, albis guttis. acerbior huius
quam vespae ictus. vivit maxume circa furnos et molas. in
remedio est, si quis eiusdem generis alterum percusso osten-
dat, et ad hoc servantur mortui. inveniuntur et cortices eo-
rum qui triti et poti medentur, mustelae catuli, ut diximus 60
supra. aeque phalangion Graeci vocant inter genera ara- 85
neorum, sed distingunt lupi nomine. tertium genus est eodem
phalangi nomine araneus lanuginosus grandissimo capite,

quo dissecto inveniri dicuntur intus vermiculi duo adalligati-
que mulieribus pelle cervina ante solis ortum praestare ne
concipiant, ut Caecilius in commentariis reliquit. vis ea an-
nua est, quam solam ex omni atocio dixisse fas sit, quoniam
86 aliquarum fecunditas plena liberis tali venia indiget. Voca-
tur et rhagion acino nigro similis, ore minumo sub alvo, pe-
dibus brevissimis tamquam inperfectis. dolor a morsu eius
qualis a scorpione, urina similis araneis textis. idem erat
asterion, nisi distingueretur virgulis albis. huius morsus ge-
nua labefactat. peior utroque est caeruleus, lanugine nigra,
caliginem concitans et vomitus araneosos. etiamnum deterior
a crabrone pinna tantum differens, hic et ad maciem perdu-
87 cit. Myrmecion formicae similis capite, alvo nigra, guttis
albis distinguentibus, vesparum dolore torquet. Tetragnathii
duo genera habent: peior medium caput distinguente linia
alba et traversum altera. hic oris tumorem facit, at cinereus
posteriori parte candicans lentior, minume autem noxius eo-
dem colore qui telas muscis in parietibus latissime pandit.
88 Contra omnium morsus remedio est gallinaceorum cerebrum
cum piperis exiguo potum in posca, item formicae quinque
potae, pecudum fimi cinis inlitus ex aceto et ipsi aranei qui-
cumque in oleo putrefacti. Maris aranei morsus sanatur co-
agulo agnino in vino poto, ungulae arietinae cinere cum
60 melle, mustelae catulo ut in serpentibus dictum est. si
iumenta momorderit, mus recens cum sale inponitur aut fel
89 vespertilionis ex aceto. et ipse mus araneus contra se re-
medio est divolsus et inpositus. nam si praegnas momor-
dit, protinus dissilit. optumum, si is inponatur qui momor-
derit, sed et alios ad hunc usum servant in oleo aut luto
circumlitos. est contra morsum eius remedio terra ex or-
bita, ferunt enim non transiri ab eo orbitam torpore quodam
naturae.

90 (28.) Scorpionibus contrarius maxume invicem stelio
traditur, ut visu quoque pavorem iis adferat et torporem fri-
gidi sudoris. itaque in oleo putrefaciunt eum et ita volnera
perungunt. quidam oleo illo spumam argenteam decocunt ad
emplastri genus atque ita inlinunt. hunc Graeci coloten vo-
cant et ascalaboten et galeoten. in Italia non nascitur. est

enim hic plenus lentigine, stridoris acerbi, et** vescitur, quae omnia a nostris stelionibus aliena sunt.

(29.) Prodest et gallinarum fimi cinis inlinitus, draconis 91 iecur, lacerta divolsa, mus divolsus, scorpio ipse suae plagae inpositus aut assus in cibo sumptus aut potus in meri cyathis duobus. proprium est scorpionum quod manus palmam non feriunt nec nisi pilosa attingere. lapillus qualiscumque ab ea parte qua in terra erat inpositus plagae levat dolorem, item testa terra operta ex aliqua parte sicut erat inposita liberare dicitur, — non debent respicere qui inponunt et cavere ne sol adspiciat, — vermes terreni triti inpositi. Multa et alia 92 ex his remedia sunt propter quae in melle servantur. noctua apibus contraria et vespis crabronibusque et sanguisugis, pici quoque Martii rostrum secum habentes non feriuntur ab iis. adversantur et locustarum minumae sine pinnis, quos attelebos vocant. Est et formicarum genus venenatum, non fere in Italia. solipugas Cicero appellat, salpugas Baetica, his vespertilionis cor contrarium omnibusque formicis, salamandris cantharidas diximus resistere. 76

(30.) Sed in his magna quaestio, quoniam ipsae venena 93 sunt potae vesicae cum cruciatu praecipuo. Cossinum equitem Romanum amicitia Neronis principis notum, cum is lichene conreptus esset, vocatus Aegypto medicus ob hanc valitudinem eius a Caesare, cum cantharidum potum praeparare voluisset, interemit. verum inlitas' prodesse non dubium est cum suco taminiae uvae et sebo ovis vel caprae. Ipsarum 94 cantharidum venenum in qua parte sit non constat inter auctores. alii in pedibus et capite existimant esse, alii negant. convenit tantum pinnas earum auxiliari, in quacumque parte sit venenum. ipsae nascuntur ex vermiculo, in spongea maxume cynorrhodi quae fit in caule, sed fecundissime in fraxino, ceterae in alba rosa, minus efficaces. potentissimae inter omnis variae, luteis liniis quas in pinnis traversas habent, multum pingues, inertiores minutae, latae, pilosae, inutilissimae vero unius coloris macrae. Conduntur in calice 95 fictili non picato et linteo conligato, contectae rosa matura, et suspenduntur super acetum cum sale fervens donec per linteolum vaporentur, postea reponuntur. vis earum adurere

corpus, crustas obducere. eadem pityocampis in picea na-
scentibus, eadem bupresti, similiterque praeparantur. effica-
cissimae omnes ad feras lichenas, dicuntur et menses ciere
96 et urinam, ideo Hippocrates et hydropicis dabat. Cantharides
obiectae sunt Catoni Uticensi, ceu venenum vendidisset in
auctione regia, quoniam eas sestertiis LX addixerat. 5. Et
sebum autem struthocamelinum tunc venisse sestertiis XXX
obiter dictum sit, efficacioris ad omnia usus quam est anseri-
nus adips.
97 (31.) Diximus et mellis venenati genera, contra quod
21, 74 utuntur melle in quo apes sint mortuae. idem potum in
vino remedium est vitiorum quae e cibo piscium gignuntur.
98 (32.) In canis rabiosi morsu tuetur a pavore aquae ca-
nini capitis cinis inlitus volneri, oportet autem comburi omnia
eodem modo, ut semel dicamus, in vase fictili novo argilla
circumlito atque ita in furnum indito. idem et in potione
proficit. quidam ob id edendum dederunt. aliqui et vermem
e cadavere canino adalligavere menstruave canis in panno
subdidere calici aut intus ipsius caudae pilos combustos in-
99 seruere [volneri]. Cor caninum habentem fugiunt canes, non
latrant vero lingua canina in calciamento subdita pollici aut
caudam mustelae quae abscisa ea dimissa sit habentis. est
limus salivae sub lingua rabiosi canis qui datus in potu hydro-
phobos fieri non patitur, multo tamen utilissime iecur eius
qui in rabie momorderit datur, si possit fieri, crudum man-
dendum, sin minus, quoquo modo coctum, aut ius coctis car-
100 nibus. Est vermiculus in lingua canum qui vocatur a Graecis
lytta, quo exempto infantibus catulis nec rabidi fiunt nec fa-
stidium sentiunt. idem ter igni circumlatus datur morsis a
rabioso ne rabidi fiant. et cerebello gallinaceo occurritur,
sed id devoratum anno tantum eo prodest. aiunt et cristam
galli contritam efficaciter inponi et anseris adipem cum melle.
saliuntur et carnes eorum qui rabidi fuerunt ad eadem reme-
101 dia in cibo dandae. quin et necantur catuli statim in aqua
ad sexum eius qui momorderit, ut iecur crudum devoretur
ex iis. prodest et fimum gallinaceum, dumtaxat rufum, ex aceto
inpositum, et muris aranei caudae cinis, ita ut ipse cui ab-
scisa sit vivos dimittatur, glaebula ex hirundinum nido inlita

ex aceto, vel pulli hirundinis combusti, membrana sive senectus anguium vernatione exuta cum cancro masculo ex vino trita, nam etiam per se reposita in arcis armariisque tineas
necat. mali tanta vis est ut urina quoque calcata rabiosi 102
canis noceat, maxume ulcus habentibus. remedio est fimum caballinum adspersum aceto et calefactum in fico impositum. minus hoc miretur qui cogitet lapidem a cane morsum usque in proverbium discordiae venisse. qui in urinam canis suam egesserit torporem lumborum sentire dicunt. Lacerta, quam sepa, alii chalcidicen vocant, in vino pota morsus suos sanat.

(63.) Veneficiis ex mustela silvestri factis contrarium 103
est ius gallinacei veteris large haustum, peculiariter contra aconitata addi parum salis oporteat, gallinarum fimum, dumtaxat candidum, in hysopo decoctum aut mulso, contra venena fungorum boletorumque, item inflationes ac strangulationes, quod miremur, cum, si aliud animal gustaverit id fimum, tor-
minibus et inflationibus adficiatur. Sanguis anserinus contra 104
lepores marinos valet cum olei aequa portione, item contra mala medicamenta omnia — adservatur cum Lemnia rubrica et spinae albae suco — pastillorum drachmis quinis quae e
cyathis ternis aquae bibantur, item mustelae catulus ut supra 60
diximus praeparatus. Coagulum quoque agninum adversus omnia mala medicamenta pollet, item sanguis anatum Ponticarum. itaque et spissatus servatur vinoque diluitur. qui-
dam feminae anatis efficaciorem putant. Simili modo contra 105
venena omnia ciconiarum ventriculus valet, coagulum pecoris, ius ex carne arietum privatim adversus cantharidas, item lac ovium calidum praeterque iis qui buprestim aut aconitum biberint, columbarum silvestrium fimum privatim contra argenti vivi potum, contra toxica mustela volgaris inveterata drachmis binis pota.

6. (34.) Alopecias replet fimi pecudum cinis cum oleo 106
cyprio et melle, item ungularum muli vel mulae ex oleo myrteo, praeterea, ut Varro noster tradit, murinum fimum, quod idem muscerdas appellat, et muscarum capita recentia prius folio ficulneo asperatas. alii sanguine muscarum utuntur, alii decem diebus cinerem earum inlinunt cum cinere chartae

vel nucum ita ut sit tertia pars portio e muscis, alii lacte mu-
lierum cum brassica cinerem muscarum subigunt, quidam
melle tantum. — nullum animal docile minus existimatur mi-
norisve intellectus. eo mirabilius est Olympiae sacro certa-
mine nubis earum inmolato tauro deo quem Myioden vocant
107 extra territorium id abire. — alopecias cinis e murium ca-
pitibus caudisque et totius muris emendat, praecipue si vene-
ficio acciderit haec iniuria, item irenacei cinis cum melle aut
corium combustum cum pice liquida. caput quidem eius
ustum per se etiam cicatricibus pilos reddit. alopecias autem
in ea curatione praeparari oportet novacula et sinapi. qui-
dam ex aceto uti maluerunt. quae de irenaceo dicentur
108 omnia tanto magis valebunt in hystrice. Lacertae quoque
98 ut docuimus combustae cum radice recentis harundinis, quae
ut una cremari possit, minutim findenda est, ita myrteo oleo
permixtae cineres capillorum defluvia continent. efficacius
virides lacertae omnia eadem praestant, etiamnum utilius ad-
mixto sale et adipe ursino et cepa tunsa. quidam denas vi-
ridis in decem sextariis olei veteris discocunt, contenti semel
109 in mense unguere. Pellium viperinarum cinis alopecias ce-
lerrime explet, item gallinarum fimum recens inlitum. corvi
ovom in aereo vase permixtum inlitumque deraso capite ni-
gritiam capilli adfert, sed donec inarescat oleum in ore ha-
bendum est ne et dentes simul nigrescant, idque in umbra fa-
110 ciendum neque ante quatriduum abluendum. alii sanguine
et cerebro eius utuntur cum vino nigro, alii excocunt ipsum
et nocte in concubia in plumbeum vas condunt. aliqui alope-
cias cantharide trita inlinunt cum pice liquida, nitro praepa-
rata cute, — caustica vis earum, cavendumque ne exulcerent
alte, — postea ad ulcera ita facta capita murium et fel mu-
rium et fimum cum helleboro et pipere inlini iubent.

111 (35.) Lendes tolluntur adipe canino vel anguibus in cibo
sumptis anguillarum modo aut vernatione eorum quam exuunt
pota, porrigines felle ovillo cum creta Cimolia linito capite
donec inarescat.

112 (36.) Capitis doloribus remedio sunt coclearum quae
nudae inveniuntur nondum peractae ablata capita, ex his du-
ritia lapidea exempta, — est autem ea calculi latitudine, —

quae adalligantur et minutae fronti inlinuntur tritae, item
oesypum, ossa e capite volturis adalligata aut cerebrum cum
oleo et cedria peruncto capite et intus naribus inlitis. cor- 113
nicis cerebrum coctum, in cibo sumptum vel noctuae, galli-
naceus si inclusus abstineatur die ac nocte, pari inedia eius
qui doleat, evolsis collo plumis circumligatisque vel cristis,
mustelae cinis inlitus, surculus ex nido milvi pulvino subie-
ctus, murina pellis cremata ex aceto inlito cinere, limacis
inter duas orbitas inventae ossiculum per aurum cohaerens
cum ebore traiectum in pellicula canina adalligatum, quod
remedium pluribus semperque prodest. Fracto capiti aranei 114
tela ex oleo et aceto inposita non nisi volnere sanato absce-
dit. haec et volneribus tonstrinarum sanguinem sistit, cere-
bro vero profluentem anseris sanguis aut anatis infusus, adips
earundem alitum cum rosaceo. Cocleae matutino pascentis
harundine caput praecisum, maxume luna plena, lineo panno
adligant capitis doloribus licio, aut cera alba fronti inlinunt
et pilos caninos panno adalligant.

(37.) Cerebrum cornicis in cibo sumptum palpebras gi- 115
gnere dicitur, oesypum cum murra calidum specillo inlitum.
idem praestare muscarum fimique murini cinerem aequis por-
tionibus ut efficiatur dimidium pondus denari promittitur, ad-
ditis duabus sextis denari e stibi, ut omnia oesypo inlinantur,
item murini catuli triti in vino vetere ad crassitudinem acopi.
pilos in his incommodos evolsos renasci non patitur fel ire- 116
nacei, ovorum stelionis liquor, salamandrae cinis, lacertae
viridis fel in vino albo sole coactum ad crassitudinem mellis
in aereo vase, hirundinis pullorum cinis cum lacte tithymali,
spuma coclearum.

(38.) Glaucomata dicunt Magi cerebro catuli septem 117
dierum emendari specillo demisso in dextram partem, si dex-
ter oculus curetur, in sinistram, si sinister, aut felle recenti
axionis. noctuarum est id genus, quibus pluma aurium modo
micat. Subfusionem oculorum canino felle malebat quam
hyaenae curari Apollonius Pitanaeus cum melle, item albugi-
nes. Murium capitum caudaeque cinere ex melle inunctis 118
claritatem visus restitui dicunt, multoque magis gliris aut
muris silvestris cinere aut aquilae cerebro vel felle. cum

Attico melle cinis et adips soricis cum stibi tritus lacrimosis
33, 101 oculis plurimum confert, — stibis quid sit dicemus in
metallis. — mustelae cinis subfusionibus, item lacertae hirun-
dinisve cerebrum, coctae tritae fronti inlitae epiphoras se-
119 dant sive per se sive cum polline sive cum ture. sic et
solatis, id est sole conreptis, prosunt. vivas quoque cremare
et cinere earum cum melle Cretico inunguere caligines utilissi-
mum est, vel iumentorum oculis membrana aspidis exuta vere,
cum adipe eiusdem claritatem inunctis facit. Viperam vivam
in fictili novo comburere addito feniculi suco ad cyathum
unum et turis manna una, atque ita subfusiones oculorum et
caligines inunguere utilissimum est. medicamentum id echeon
120 vocatur. Fit et collyrium e vipera in olla putrefacta vermi-
culisque enatis cum croco tritis. exuritur in olla cum sale
quem lingendo claritatem oculorum consecuntur et stomachi
totiusque corporis tempestivitatis. hic sal et pecori datur
salubritatis causa et in antidotum contra serpentis additur.
121 quidam et ad coli vitium viperis utuntur in cibis. primum
omnium occisa statim salem in os addi iubent donec liquescat,
mox quattuor digitorum mensura utrimque praecisa exemptis-
que interaneis discocunt in aqua oleo, sale, aneto, aut statim
vescuntur aut pane colligunt, ut saepius utantur. Ius praeter
supra dicta pediculos e toto corpore expellit pruritusque
etiam summae cutis. ostendit effectum et per se capitis vi-
perini cinis. utilissime oculos inunguit, itemque adips vipe-
122 rinus. De felle non audaciter suaserim quae praecipiunt,
11, 163 quoniam, ut suo loco docuimus, non aliud est serpentium
venenum. anguium adips aerugini mixtus ruptas oculorum
partis sanat, et membrana sive senectus vernatione eorum
exuta si adfricetur, claritatem facit. boae quoque fel praedi-
catur ad albugines, subfusiones, caligines, adips similiter ad
123 claritatem. Aquilae quam diximus pullos ad contuendum
10, 10 solem experiri felle mixto cum melle Attico inunguntur
nubeculae et caligationes subfusionesque oculorum. eadem
vis est et in volturino felle cum porri suco et melle exiguo,
item in gallinacei felle ad argema et albugines ex aqua di-
luto, item in subfusiones oculorum, maxume candidi gallina-
cei. fimum quoque gallinaceorum, dumtaxat rubrum, lusciosis

inlini monstrant. laudant et gallinae fel, et praecipue adi- 124
pem, contra pusulas in pupillis. has scilicet eius rei gratia
saginant. adiuvat mirifice et ruptas oculorum tuniculas ad-
mixtis schisto et haematite lapidibus. fimum quoque earum,
dumtaxat candidum, in oleo vetere corneisque pyxidibus ad-
servant ad pupillarum albugines, qua in mentione significan-
dum est pavones fimum suum resorbere tradi invidentis ho-
minum utilitatibus. Accipiter decoctus in rosaceo efficacissi- 125
mus ad inunctiones omnium vitiorum putatur, item fimi eius
cinis cum Attico melle. laudatur et milvi iecur, fimum quo-
que columbarum ex aceto ad aegilopia, similiter ad albugi-
nes et cicatrices, fel anserinum, sanguis anatum contusis
oculis ita ut postea oesypo et melle inunguantur, fel perdi-
cum cum mellis aequo pondere, per se vero ad claritatem.
ex Hippocratis putant auctoritate adici quod in argentea py-
xide id servari iubent. ova perdicum in vase aereo decocta cum 126
melle ulceribus oculorum et glaucomatis medentur. colum-
barum, palumbium, turturum, perdicum sanguis oculis cruore
subfusis eximie prodest. in columbis masculae efficaciorem
putant, vena autem sub ala ad hunc usum inciditur, quoniam
suo calore utilior est. superponi oportet splenium e melle
decoctum lanamque sucidam ex oleo ac vino. Earundem 127
avium sanguis nyctalopas sanat et iecur ovium, atque, ut
in capris diximus, efficacius fulvae. decocto quoque eius 28, 170
oculos abluere suadent et medulla dolores tumoresque inli-
nere. Bubonis oculorum cinis collyrio mixtus claritatem oculis
facere promittitur. turturis fimum albugines extenuat, item
coclearum cinis, fimum cenchridis. accipitrum generis hanc
Graeci faciunt. Argema ex melle omnibus quae supra scri- 128
pta sunt sanatur. mel utilissimum oculis in quo apes sint
inmortuae. Ciconiae pullum qui ederit negatur annis conti-
nuis lippiturus, item qui draconis caput habeat. huius adipe
et melle cum oleo vetere incipientis caligines discuti tra-
dunt. Hirundinum pullos plena luna excaecant, restitutaque
eorum acie capita comburuntur, cinere cum melle utuntur
ad claritatem et dolores ac lippitudines et ictus. Lacertas 129
quoque pluribus modis ad oculorum remedia adsumunt. alii
viridem includunt novo fictili, et lapillos qui vocantur cinae-

dia, quae et inguinum tumoribus adalligari solent, novem
signis signant et singulos detrahunt per dies. nono emittunt
130 lacertam, lapillos servant ad oculorum dolores. alii terram
substernunt lacertae viridi excaecatae et una in vitreo vase
anellos includunt e ferro solido vel auro. cum recepisse
visum lacertam adparuit per vitrum, emissa ea anulis contra
lippitudinem utuntur, alii capitis cinere pro stibi ad scabritias.
quidam viridem longo collo in sabulosis nascentem combu-
runt et incipientem epiphoram inungunt, et item glaucomata.
131 Mustelae etiam oculis punctu erutis aiunt visum reverti, ea-
demque quae in lacertis et anulis faciunt. serpentis oculum
dextrum adalligatum contra epiphoras prodesse, si serpens
viva dimittatur. Lacrimantibus sine fine oculis cinis stelionum
capitis cum stibi eximie medetur. Aranei muscarii tela et
praecipue spelunca ipsa inposita per frontem ad duo tempora
in splenio aliquo, ita ut a puero inpube et capiatur et inpo-
natur nec is triduo se ostendat ei cui medebitur, neve al-
teruter nudis pedibus terram attingat his diebus, mirabiliter
132 epiphoris mederi dicitur. albugines quoque tollere inun-
ctione araneus candidus longissimis ac tenuissimis pedibus
contritus in oleo vetere. is etiam cui crassissimum textum
est in contignationibus fere adalligatus panno epiphoras sa-
nare traditur. Scarabaei viridis natura contuentium visum
exacuit, itaque gemmarum scalptores contuitu eorum acquie-
scunt.
133 (39.) Auris purgat fel pecudis cum melle, canini lactis
instillatio sedat dolorem, gravitatem adips cum absinthio et
oleo vetere, item adips anserinus. quidam adiciunt sucum
cepae, alii ali pari modo. utuntur et per se ovis formicarum,
namque et huic animali est medicina, constatque ursos aegros
134 hoc cibo sanari. Anserum omniumque avium adips praepa-
ratur, exemptisque venis omnibus patina novo fictili operta
in sole subdita aqua ferventi liquatur, saccatusque lineis sac-
cis et in fictili novo repositus loco frigido minus putrescit
addito melle. Murium cinis cum melle instillatus aut cum ro-
saceo decoctus aurium dolores sedat. si aliquod animal in-
traverit, praecipuum remedium est murium fel aceto dilutum,
135 si aqua intraverit, adips anserinus cum cepae suco. Gliris

detracta pelle intestinisque exemptis discoquitur melle in vase novo. medici malunt e nardo decoqui usque ad tertias partis atque ita adservari, deinde, cum opus sit, strigili tepefacta infundere. constat deplorata aurium vitia eo remedio sanari aut si terreni vermes cum adipe anseris decocti infundantur, item ex arboribus rubri cum oleo triti exulceratis et ruptis auribus praeclare medentur. Lacerti inveterati, in os 136 pendentium addito sale, contusas et ab ictu miseras auris sanant, efficacissime autem ferrugineas maculas habentes, liniis etiam per caudam distincti. Milipeda ab aliis centipeda aut multipeda dicta animal est e vermibus terrae pilosum, multis pedibus arcuatim repens tactuque contrahens se, oniscon Graeci vocant, alii tylon. efficacem narrant ad aurium dolores in cortice Punici mali decoctum et porri suco. addunt et rosaceum et in alteram aurem infundunt. illam autem quae non arcuatur sepa Graeci vocant, alii scolopendram, minorem perniciosamque. Cocleae quae sunt in usu 137 cibi cum murra aut turis polline adpositae, item minutae latae fracturis aurium inlinuntur cum melle. Senectus serpentium fervente testa usta instillatur rosaceo admixto, contra omnia quidem vitia efficax, sed contra graveolentiam praecipue, et si purulentae sint, ex aceto, melius cum felle caprino vel bubulo aut testudinis marinae. vetustior anno eadem membrana non prodest, nec imbre perfusa, ut aliqui putant. Aranei sanies cum rosaceo aut per se in lana vel cum 138 croco auribus prodest, gryllus cum sua terra effossus et inlitus. magnam auctoritatem huic animali perhibet Nigidius, maiorem Magi, quoniam retro ambulet terramque terebret, stridat noctibus. venantur eum formica circumligata capillo in cavernam eius coiecta, efflato prius pulvere ne sese condat, ita formicae conplexu extrahitur. Ventris gallinaceorum 139 membrana quae abici solet inveterata et in vino trita auribus purulentis calida infunditur, gallinarum quoque adips et quaedam pinguitudo blattae, si caput avellatur. hanc tritam una cum rosaceo auribus mire prodesse dicunt, sed lanam qua incluserint post paulum extrahendam. celerrime enim id pingue transire in animal fierique vermiculum. alii binas ternasve in oleo decoctas efficacissime auribus mederi scribunt et tritas

140 in linteolo inponi contusis. hoc quoque animal inter pu-
denda est, sed propter admirationem naturae priscorumque
curae totum in hoc loco explicandum. plura earum genera
fecerunt: mollis, quas in oleo decoctas verrucis efficaciter
141 inlini experti sunt. alterum genus myloecon appellavere
circa molas fere nascens. his capite detracto attritas lepras
sanasse Musaeum pycten in exemplis reliquerunt. tertium
genus et odoris taedio invisum, exacuta clune, cum pisselaeo
sanare ulcera alias insanabilia, strumas, panos diebus viginti
uno inpositas, percussa, contunsa et cacoethe, scabiem fu-
runculosque detractis pedibus et pinnis, nos haec etiam au-
142 dita fastidimus. at, Hercules, Diodorus et in morbo regio
et orthopnoicis se id dedisse tradit cum resina et melle. tan-
tum potestatis habet ea ars pro medicamento dandi quidquid
velit. humanissimi eorum cinerem crematarum servandum ad
hos usus in cornea pyxide censuere aut tritas clysteribus in-
fundendas orthopnoicis aut rheumaticis. infixa utique corpori
143 inlitas extrahere constat. Mel utilissimum auribus quoque
est in quo apes inmortuae sint. Parotidas conprimit colum-
binum stercus vel per se vel cum farina hordeacea aut ave-
nacea, noctuae cerebrum vel iecur cum oleo infusum auricu-
lae a parotide, multipeda cum resinae tertia parte inlita, grylli
sive inliti sive adalligati. At reliqua morborum genera me-
dicinasque ex iisdem animalibus aut eiusdem generis sequenti
dicemus volumine.

C. PLINI SECUNDI
NATURALIS HISTORIAE
LIBER XXX.

1 Cap. 1. (Sect. 1.) Magicas vanitates saepius quidem an-
tecedente operis parte, ubicumque causae locusque posce-

bant, coarguimus detegemusque etiamnum. in paucis tamen
digna res de qua plura dicantur, vel eo ipso quod frau-
dulentissima artium plurumum in toto terrarum orbe plura-
misque saeculis valuit. auctoritatem ei maxumam fuisse nemo
miretur, quandoquidem sola artium tris alias imperiosissimas
humanae mentis conplexa in unam se redigit. natam primum 2
e medicina nemo dubitat ac specie salutari inrepsisse velut
altiorem sanctioremque medicinam, ita blandissimis desidera-
tissimisque promissis addidisse viris religionis, ad quas ma-
xume etiamnunc caligat humanum genus, atque, ut hoc quo-
que suggesserit, miscuisse mathematicas artis, nullo non avi-
do futura de sese sciendi atque ea e caelo verissime peti
credente. ita possessis hominum sensibus triplici vinculo in
tantum fastigi adolevit ut hodieque etiam in magna parte gen-
tium praevaleat et in oriente regum regibus imperet.

(2.) Sine dubio illic orta in Perside a Zoroastre, ut inter 3
auctores convenit. sed unus hic fuerit an postea et alius non
satis constat. Eudoxus, qui inter sapientiae sectas clarissi-
mam utilissimamque eam intellegi voluit, Zoroastren hunc
sex milibus annorum ante Platonis mortem fuisse prodidit, sic
et Aristoteles. Hermippus qui de tota arte ea diligentissime 4
scripsit et viciens centum milia versuum a Zoroastre condita
indicibus quoque voluminum eius positis explanavit, praece-
ptorem a quo institutum diceret tradidit Agonacen, ipsum
vero quinque milibus annorum ante Troianum bellum fuisse.
mirum hoc in primis, durasse memoriam artemque tam longo
aevo commentariis non intercedentibus, praeterea nec claris
nec continuis successionibus custoditam. quotus enim quis- 5
que auditu saltem cognitos habet, qui soli nominantur, Apuso-
rum et Zaratum Medos, Babyloniosque Marmarum et Araban-
tiphocum, aut Assyrium Tarmoendam, quorum nulla exstant
monimenta? maxume tamen mirum est in bello Troiano tan-
tum de arte ea silentium fuisse Homero tantumque operis ex
eadem in Ulixis erroribus, adeo ut idea totumque opus
non aliunde constet, siquidem Protea et Sirenum cantus apud 6
eum non aliter intellegi volunt, Circe utique et inferum evo-
catione hoc solum agi. nec postea quisquam dixit quonam
modo venisset Telmesum religiosissimam urbem, quando trans-

isset ad Thessalas matres, quarum cognomen diu optinuit in
7 nostro orbe, aliena gente. Troianis utique temporibus Chi-
ronis medicinis contenta ea et solo Marte fulminante miror
equidem Achillis populis famam eius in tantum adhaesisse
ut Menander quoque litterarum subtilitati sine aemulo genitus
Thessalam cognominaret fabulam conplexam ambages femi-
narum detrahentium lunam. Orphea putarem e propinquo eam
primum pertulisse ad vicina usque superstitionem a medicina
provectum, si non expers sedes eius tota Thrace magices
8 fuisset. primus, quod exstet, ut equidem invenio, commen-
tatus est de ea Osthanes Xerxen regem Persarum bello quod
is Graeciae intulit comitatus, ac velut semina artis por-
tentosae sparsit obiter infecto quacumque conmeaverant
mundo. diligentiores paulo ante hunc ponunt Zoroastren alium
Proconnesium. quod certum est, hic maxume Osthanes ad
rabiem, non aviditatem modo scientiae eius, Graecorum popu-
los egit, quamquam animadverto summam litterarum clarita-
tem gloriamque ex ea scientia antiquitus et paene semper pe-
9 titam. certe Pythagoras, Empedocles, Democritus, Plato ad
hanc discendam navigavere exsiliis verius quam peregrinatio-
nibus susceptis. hanc reversi praedicavere, hanc in arcanis
habuere. Democritus Apollobechen Coptiten et Dardanum
et Phoenicem inlustravit voluminibus Dardani in sepulchrum
eius petitis, suis vero ex disciplina eorum editis, quae recepta
ab ullis hominum atque transiisse per memoriam aeque ac ni-
10 hil in vita mirandum est. in tantum fides istis fasque omne
deest, adeo ut qui cetera in viro probant haec opera eius
esse inficientur. sed frustra. hunc enim maxume adfixisse
animis eam dulcedinem constat. plenumque miraculi et hoc,
pariter utrasque artis effloruisse, medicinam dico magicenque,
eadem aetate illam Hippocrate, hanc Democrito inlustranti-
bus, circa Peloponnesiacum Graeciae bellum quod gestum
11 est a CCC. urbis nostrae anno. Est et alia magices factio
a Mose et Janne et Lotape ac Iudaeis pendens, sed multis mi-
libus annorum post Zoroastren. tanto recentior est Cypria.
non levem et Alexandri Magni temporibus auctoritatem ad-
didit professioni secundus Osthanes comitatu eius exornatus,
planeque, quod nemo dubitet, orbem terrarum peragravit.

(3.) Exstant certe et apud Italas gentis vestigia eius in 12 XII tabulis nostris aliisque argumentis quae priore volu- 28, 17 mine exposui. DCLVII. demum anno urbis Cn. Cornelio Lentulo P. Licinio Crasso coss. senatusconsultum factum est ne homo inmolaretur, palamque fit in tempus illud ut sacra prodigiosa celebratio.

(4.) Gallias utique possedit, et quidem ad nostram me- 13 moriam. namque Tiberi Caesaris principatus sustulit Druidas eorum et hoc genus vatum medicorumque per senatusconsultum. Quid ego haec conmemorem in arte oceanum quoque transgressa et ad naturae inane pervecta? Britannia hodieque eam attonita celebrat tantis caerimoniis ut dedisse Persis videri possit. adeo ista toto mundo consensere quamquam discordi et sibi ignoto. nec satis aestimari potest quantum Romanis debeatur qui sustulere monstra in quibus hominem occidere religiosissimum erat, mandi vero etiam saluberrimum.

(5.) Ut narravit Osthanes, species eius plures sunt. nam- 14 que et aqua et sphaeris et aere et stellis et lucernis ac pelvibus securibusque et multis aliis modis divina promittit, praeterea umbrarum inferorumque conloquia, quae omnia aetate nostra princeps Nero vana falsaque conperit, quippe non citharae tragicique cantus libido illi maior fuit, fortuna rerum humanarum summa gestiente in profundis animi vitiis, primumque imperare dis concupivit, nec quicquam generosius valuit. nemo artium unquam ulli validius favit. ad haec non opes ei 15 defuere, non vires, non discentis ingenium. quae non alia patiente mundo, inmensum, indubitatum exemplum est falsae artis quam dereliquit Nero, utinamque inferos potius et quoscumque de suspicionibus suis deos consuluisset quam lupanaribus atque prostitutis mandasset inquisitiones eas, nulla profecto sacra, barbari licet ferique ritus, non mitiora quam cogitationes eius fuissent. saevius sic nos repleti umbris.

(6.) Sunt quaedam Magis perfugia, veluti lentiginem ha- 16 bentibus non obsequi numina aut cerni. obstet forte hoc in illo? nihil membris defuit. nam dies eligere certos liberum erat, pecudes vero quibus non nisi ater colos esset facile. nam homines inmolare etiam gratissimum. Magus ad eum

Tiridates venerat Armeniacum de se triumpham adferens et
17 ideo provinciis gravis. navigare noluerat, quoniam exspuere in maria aliisque mortalium necessitatibus violare naturam eam fas non putant. Magos secum adduxerat, magicis etiam cenis eum initiaverat, non tamen, cum regnum ei daret, hanc ab eo artem accipere valuit. proinde ita persuasum sit, intestabilem, inritam, inanem esse, habentem tamen quasdam veritatis umbras, sed in his veneficas artis pollere, non ma-
18 gicas. quaerat aliquis, quae sint mentiti veteres Magi, cum adulescentibus nobis visus Apion grammaticae artis prodiderit cynocephaliam herbam, quae in Aegypto vocaretur osiritis, divinam et contra omnia veneficia, sed si tota erueretur, statim eum qui eruisset mori, seque evocasse umbras ad percontandum Homerum quanam patria quibusque parentibus genitus esset, non tamen ausus profiteri quid sibi respondisse diceret.

19 3. (7.) Peculiare vanitatis sit argumentum quod animalium cunctorum talpas maxume mirantur tot modis a rerum natura damnatas, caecitate perpetua, tenebris etiamnum aliis defossas sepultisque similis. nullis aeque credunt extis, nullum religionum capacius iudicant animal, ut si quis cor eius recens palpitansque devoret, divinationis et rerum efficien-
20 darum eventus promittant. dente talpae vivae exempto sanari dentium dolores adalligato adfirmant. cetera ex eo animali placita eorum suis reddemus locis. nec quicquam probabilius invenietur quam muris aranei morsibus adversari
29, 89 eas, quoniam et terra orbitis, ut diximus, depressa adversatur.

21 (8.) Cetero dentium doloribus, ut iidem narrant, medetur canum qui rabie perierunt capitum cinis crematorum sine carnibus instillatus ex oleo cyprio per aurem cuius e parte doleant, caninus dens sinister maxumus circumscariphato eo qui doleat aut draconis os e spina, item enhydridis. est autem serpens masculus et albus. huius maxumo dente circumscariphant, at in superiorum dolore duos superiores adalligant, e diverso inferiores. huius adipe perunguentur qui cro-
22 codilum captant. dentis scariphant ossibus lacertae e fronte luna plena exemptis ita ne terram attingant. colunt caninis

dentibus decoctis in vino ad dimidias partis. cinis eorum pue-
ros tarde dentientis adiuvat cum melle. fit eodem modo et
dentifricium. cavis dentibus cinis e murino fimo inditur, vel
iecur lacertarum aridum. anguinum cor si mordeatur adalli-
geturve efficax habetur. sunt inter eos qui murem bis in 23
mense iubeant mandi doloresve ita cavere. vermes terreni
decocti in oleo infusique auriculae cuius a parte doleant prae-
stant levamentum. eorundem cinis exesis dentibus colutis
ex facili cadere eos cogit, integros dolentis inlitus iuvat.
comburi autem oportet in testo. prosunt et cum mori radice
in aceto scillite decocti ita ut coluantur dentes. is quoque 24
vermiculus qui in herba Veneris labro appellata invenitur
cavis dentium inditus mire prodest. nam urucae brassicae
eius contactu cadunt, e malva cimices infunduntur auribus
cum rosaceo. harenulae quae inveniuntur in cornibus coclea-
rum cavis dentium inditae statim liberant dolore. coclearum
inanium cinis cum murra gingivis prodest, serpentis cum sale
in olla exustae cinis cum rosaceo in contrariam aurem infu-
sus, anguinae vernationis membrana cum oleo taedaeque re-
sina calefacta et auri alterutri infusa. adiciunt aliqui tus, 25
rosaceum, eadem cavis indita ut sine molestia cadant prae-
stant. vanum arbitror esse circa canis ortum anguis candi-
dos membranam eam exuere, quoniam nec in Italia visum
est multoque minus credibile in tepidis regionum tam sero
exui. hanc autem vel inveteratam cum cera celerrime evel-
lere tradunt, et dens anguium adalligatus dolores mitigat.
sunt qui et araneum animal ipsum sinistra manu captum tri- 26
tumque in rosaceo et in aurem infusum cuius a parte doleat
prodesse arbitrentur. ossiculi gallinarum in pariete servati
fistula salva tacto dente vel gingiva scariphata proiectoque
ossiculo statim dolorem abire tradunt, item fimo corvi lana
adalligato vel passerum cum oleo calefacto et proxumae au-
riculae infuso, pruritum quidem intolerabilem facit et ideo
utilius est passeris pullorum sarmentis crematorum cinerem
ex aceto infricare.

4. (9.) Oris saporem conmendari adfirmant, murino ci- 27
nere cum melle si fricentur dentes. admiscent quidam mara-
tri radices. pinna volturis si scalpantur dentes, acidum hali-

tum faciant. hoc idem hystricis spina fecisse ad firmitatem
pertinet. linguae ulcera et labrorum hirundines in mulso de-
coctae sanant, adips anseris aut gallinae rimas, oesypum cum
galla, araneorum telae candidae et quae in trabibus parvae
texuntur. si ferventia os intus exusserint, lacte canino statim
sanabuntur.

28 (10.) Maculas in facie oesypum cum melle Corsico quod
asperrimum habetur extenuat, item scobem cutis in facie cum
rosaceo inpositum vellere, — quidam et butyrum addunt, —
si vero vitiligines sint, fel caninum prius acu conpunctas, at
liventia et suggillata pulmones arietum pecudumque in tenuis
consecti membranas calidi inpositi, vel columbinum fimum.
29 Cutem in facie custodit adips anseris vel gallinae. lichenas
et murino fimo ex aceto inlinunt et cinere irenacei ex oleo.
in hac curatione prius nitro ex aceto faciem foveri praeci-
piunt. tollit ex facie vitia et coclearum quae latae et minu-
tae passim inveniuntur cum melle cinis. omnium quidem
coclearum cinis spissat, calfacit, smectica vi, et ideo causti-
cis miscetur, psorisque et lepris et lentigini inlinitur. invenio
et formicas Herculaneas appellari quibus tritis adiecto sale
30 exiguo talia vitia sanentur. buprestis animal est rarum in Ita-
lia, simillimum scarabaeo longipedi. fallit inter herbas bo-
vem maxume, unde et nomen invenit, devoratumque tacto
felle ita inflammat ut rumpat. haec cum hircino sebo inlita
25, 95 lichenas ex facie tollit septica vi, ut supra dictum est. vol-
turinus sanguis cum chamaeleonis albae, quam herbam esse
22, 45 diximus, radice et cedria tritus contectusque brassica lepras
sanat, item pedes locustarum cum sebo hircino triti. varos
adips gallinaceus cum cepa subactus. utilissimum in facie
mel in quo apes sint inmortuae, praecipue tamen faciem pur-
gat et erugat cygni adips. stigmata delentur columbino fimo
ex aceto.

31 (11.) Gravedinem invenio finiri, si quis naris mulinas
osculetur. uva et faucium dolor mitigatur fimo agnorum prius-
quam herbam gustaverint in umbra arefacto, uva suco cocleae
acu transfossae inlita, ut coclea ipsa in fumo suspendatur,
hirundinum cinere cum melle. sic et tonsillis succurritur. ton-
32 sillas et faucis lactis ovilli gargarizatio adiuvat. multipeda

trita in fimo columbino cum passo gargarizatum, etiam cum
fico arida ac nitro inpositum extra asperitatem faucium et
destillationes leniunt, — cocleae coqui debent inlotae, dem-
ptoque tantum terreno conteri et in passo dari potu. sunt
qui Astypalaeicas efficacissimas putent et in his ima earum,
— gryllus infricatus aut si quis manibus quibus eum contri-
verit tonsillas attingat.

(12.) Anginis felle anserino cum elaterio et melle citis- 33
sime succurritur, cerebro noctuae, cinere hirundinis ex aqua
calida poto. huius medicinae auctor est Ovidius poeta. sed
efficaciores ad omnia quae ex hirundinibus monstrantur pulli
silvestrium, — figura nidorum eas deprehendit, — multo ta-
men efficacissimi ripariarum pulli. ita vocant in riparum ca-
vis nidificantis. multi cuiuscumque hirundinis pullum eden-
dum censent, ut toto anno non metuatur id malum. strangu- 34
latos cum sanguine comburunt in vase et cinerem cum pane
aut potu dant. quidam et mustelae cineres pari modo admi-
scent. sic et ad strumae remedia dant et comitialibus cotidie
potu. in sale quoque servatae hirundines ad anginam drachma
bibuntur, cui malo et nidus earum mederi dicitur potus. Mili- 35
pedam inlini anginis efficacissimum putant. alii XI tritas in
aquae mulsae hemina per harundinem dari, quoniam dentibus
tactis nihil prosint. tradunt et murem cum verbenaca exco-
ctum, si bibatur is liquor, remedio esse, et corrigiam caninam
ter collo circumdatam, fimum columbinum vino et oleo per-
mixtum. Cervicis nervis et opisthotono e milvi nido surculus
viticis adalligatus auxiliari dicitur. 5. strumis exulceratis mu- 36
stelae sanguis, ipsa decocta in vino, non tamen sectis admove-
tur. aiunt et cibo sumptam idem efficere, vel cineri eius sarmen-
tis combustae miscetur axungia. Lacertus viridis adalligatur,
post dies XXX alium adalligatum oportet. quidam cor eius in
argenteo vasculo servant ad feminarum strumas. Veteres co- 37
cleae cum testa sua tunsae inlinuntur, maxumae quae frute-
ctis adhaerent, item cinis aspidum sebo cum taurino inponi-
tur, anguinus adips mixtus oleo, item anguium cinis ex oleo
inlitus vel cum cera. edisse quoque eos medios abscisis utrim-
que extremis partibus adversus strumas prodest, vel cinerem
bibisse in novo fictili ita crematorum, efficacius multo inter

38 duas orbitas occisorum. Et gryllum inlinere cum sua terra effossum suadent, item fimum columbarum per sese vel cum farina hordeacea aut avenacea ex aceto, talpae cinerem ex melle inlinere. alii iecur eiusdem contritum inter manus inlinunt et triduo non abluunt. dextrum quoque pedem eius remedio esse strumis adfirmant. alii praecidunt caput et cum terra a talpis excita tunsum digerunt in pastillos pyxide stagnea et utuntur ad omnia quae intumescunt et quae apostemata vocant quaeque in cervice sint, vesci suilla tunc vetant.

39 Tauri vocantur scarabaei terrestres ricino similes, nomen cornicula dedere, — alii pediculos terrae vocant, — ab his quoque terram egestam inlinunt strumis et similibus vitiis et podagris, triduo non abluunt. prodest haec medicina in annum,

38 omniaque his adscribunt quae nos in gryllis retulimus. quidam et a formicis terra egesta sic utuntur, alii vermis terrenos totidem quot sint strumae adalligant pariterque cum iis are-

40 scunt. alii viperam circa canis ortum circumcidunt ut diximus (29, 70 121), dein media comburunt, cinerem eum dant bibendum ter septenis diebus quantum prehenditur ternis digitis, sic strumis medentur, aliqui vero circumligantes lino quo praeligata infra caput vipera pependerit donec exanimaretur. Et milipedis utuntur addita resinae terebinthinae parte quarta, quo medicamento omnia apostemata curari iubent.

41 (13.) Umeri doloribus mustelae cinis cum cera medetur. ne sint alae hirsutae formicarum ova pueris infricata praestant, item mangonibus, ut lanugo tardior sit pubescentium, sanguis e testiculis agnorum, cum castrantur, qui evolsis pilis inlitus et contra virus proficit.

42 (14.) Praecordia vocamus uno nomine exta in homine, quorum in dolore cuiuscumque partis si catulus lactens admoveatur adprimaturque his partibus, transire in eum dicitur morbus, idque exinterato perfusoque vino deprehendi vitiato viscere illo quod doluerit hominis, et obrui talis religio

43 est. ii quoque quos Melitaeos vocamus stomachi dolorem sedant adplicati saepius. transire morbos aegritudine eorum intellegitur, plerumque et morte. 6. Pulmonis quoque vitiis

35 medentur iidem mures, maxume Africani, detracta cute in oleo et sale decocti atque in cibo sumpti. eadem res et purulentis

vel cruentis exscreationibus medetur, (15.) praecipue vero 44
coclearum cibus stomacho. in aqua eas subfervefieri intacto
corpore earum oportet, mox in pruna torreri nihilo addito,
atque ita e vino garoque sumi, praecipue Africanas. nuper
hoc conpertum plurumis prodesse. id quoque observant ut
numero inpari sumantur. virus tamen earum gravitatem halitus
facit. prosunt exscreantibus et sanguinem dempta testa tritae
in aquae potu. laudatissimae autem sunt Africanae — ex his 45
Iolitanae —, Astypalaeicae, Aetnaeae Siculae modicae, quon-
iam magnitudo duras facit et sine suco, Baliaricae, quas cavati-
cas vocant, quoniam in speluncis nascuntur laudatae, et ex in-
sulis et Caprearum, nullis autem cibis gratae neque veteres
neque recentes fluviatiles, et albae virus habent, nec silvestres
stomacho utiles, alvom solvont, item omnes minutae. contra
marinae stomacho utiliores, efficacissimae tamen in dolore
stomachi e laudatis traduntur quaecumque vivae cum aceto 46
devoratae. praeterea sunt quae aceratoe vocantur, latae,
multifariam nascentes, de quarum usu dicemus suis locis.
Gallinaceorum ventris membrana inveterata et inspersa po-
tioni destillationes pectoris, et umide tussim vel recens tosta
lenit. cocleae crudae tritae cum aquae tepidae cyathis tribus
si sorbeantur, tussim sedant. destillationes sedat et canina cutis
cuilibet digito circumdata. Iure perdicum stomachus recreatur.
(16.) Iocineris doloribus medetur mustelae silvestris in 47
cibo sumpta vel iocinera eius, item viverra porcelli modo in-
assata, suspiriosis multipedae ita ut ter septenae in Attico
melle diluantur et per harundinem bibantur, — omne enim
vas earum nigrescit contactu. quidam torrent sextarium in
patina donec candidae fiant, tunc melle miscent, alii centi-
pedam vocant et ex aqua dari iubent, — cocleae in cibo iis 48
quos linquit animus aut quorum alienatur mens aut quibus
vertigines fiunt ex passi cyathis tribus singulae contritae cum
sua testa et calefactae in potu datae diebus plurumum no-
vem, aliqui singulas primo die dedere, sequenti binas, tertio
ternas, quarto duas, quinto unam. sic et suspiria emendant
et vomicas. Esse animal locustae simile sine pinnis, quod 49
trixallis Graece vocetur, Latinum nomen non habeat, aliqui
arbitrantur, nec pauci auctores, hoc esse quod grylli vocen-

tur. ex his XX torreri iubent ac bibi e mulso contra orthopnoeas. sanguinem exspuentibus cocleae, si qui inlotis protropum infundat vel marinam aquam, ita decoquat et in cibo sumat, aut si tritae cum testis suis sumantur cum protropo, sic et tussi medentur, — vomicas privatim sanat mel in quo
50 apes sint demortuae, — sanguinem reicientibus pulmo volturinus vitigineis lignis combustus adiecto flore mali Punici ex parte dimidia, item cotoneorum liliorumque iisdem portionibus potus mane atque vesperi e vino, si febres absint, si minus, ex aqua in qua cotonea decocta sint.

51 (17.) Pecudis lien recens magicis praeceptis super dolentem lienem extenditur dicente eo qui medeatur lieni se remedium facere. post hoc iubent in pariete dormitori eius tectorio includi et obsignari anulo ter, noviens carmen dici. caninus si viventi eximatur et in cibo sumatur, liberat eo vi-
52 tio. quidam recentem superinligant. alii duum dierum catuli ex aceto scillite dant ignoranti, vel irenacei lienem, item coclearum cinerem cum semine lini et urticae addito melle, donec persanet. liberat et lacerta viridis viva in olla ante cubiculum dormitorium eius cui medeatur suspensa, ut egrediens revertensque attingat manu, cinis e capite bubonis cum unguento, mel in quo apes sint mortuae, araneus, et maxume qui lycos vocatur.

53 (18.) Upupae cor lateris doloribus laudatur, coclearum cinis in tisana decoctarum, et per se inlinuntur. canis rabiosi calvariae cinis potioni inspergitur. Lumborum dolori stelio transmarinus capite ablato et intestinis decoctus in vino cum papaveris nigri denari pondere dimidio eo suco bibitur. lacertae virides decisis pedibus et capite in cibo sumuntur, cocleae tres contritae cum testis suis atque in vino decoctae cum
54 piperis granis XV. Aquilae pedes evellunt in aversum a suffragine ita ut dexter dexterae partis doloribus adalligetur,
29, 136 sinister laevae. multipeda quoque, quam oniscon appellavimus, medetur denari pondere ex vini cyathis duobus pota. vermem terrenum catillo ligneo ante fisso et ferro vincto inpositum aqua excepta perfundere et defodere unde effoderis Magi iubent, mox aquam bibere catillo, mire id prodesse ischiadicis adfirmantes.

7. (19.) Dysintericos recreant femina pecudum decocta 55
cum lini semine aqua pota, caseus ovillus vetus, sebum ovium
decoctum in vino austero. hoc et ileo medetur et tussi ve-
teri, dysintericis stelio transmarinus ablatis intestinis et capite
pedibusque ac cute, decoctus aeque et cibo sumptus, cocleae
duae cum ovo, utraque cum putamine contrita atque in vase
novo addito sale et passi cyathis duobus aut palmarum suco
et aquae cyathis tribus subfervefactis et in potu datis. pro- 56
sunt et combustae, ut cinis earum bibatur in vino addito re-
sinae momento. cocleae nudae, de quibus diximus, in Africa 29, 112
maxume inveniuntur, utilissimae dysintericis, quinae combu-
stae cum denari dimidii pondere acaciae, ex eo cinere dan-
tur coclearia bina in vino myrtite aut quolibet austero cum
pari modo caldae. quidam omnibus Africanis ita utuntur, 57
alii totidem Africanas et latas infundunt potius et, si maior
fluctio sit, addunt acaciam fabae magnitudine. Senectus an-
guium dysinteriae et tenesmis in stagneo vase decoquitur
cum rosaseo, vel si in alio, cum stagno inlinitur. ius ex gal-
linaceis idem medetur, sed veteris gallinacei vehementius sal-
sum ius alvom ciet. Membrana gallinarum tosta et data in 58
oleo ac sale coeliacorum dolores mulcet, — abstinere au-
tem frugibus ante et gallinam et hominem oporteat, — fimum
columbinum tostum potumque. Caro palumbis in aceto deco-
cta dysintericis et coeliacis medetur, turdus inassatus cum
myrti bacis dysintericis, item merulae, mel in quo apes sint
mortuae decoctum.

(20.) Gravissimum vitium alvi ileos appellatur. huic re- 59
sisti aiunt discerpti vespertilionis sanguine, etiam inlito ven-
tre subveniri. sistit alvom primum coclea sicut diximus in 48
suspiriosis temperata, item cinis earum quae vivae crematae
sint potus ex vino austero, gallinaceorum iecur assum aut
ventriculi membrana quae abici solet inveterata admixto pa-
paveris suco, — alii recentem torrent ex vino bibendam, —
ius perdicum et per se ventriculus contritus ex vino nigro, 60
item palumbis ferus ex posca decoctus, lien pecudis tostus
et in vino tritus, fimum columbinum cum melle inlitum, ossi-
fragi venter arefactus et potus iis qui cibos non conficiant
utilissimus, vel si tantum manu teneant capientes cibum. qui-

dam adalligant ex hac causa, sed continuare non debent,
61 maciem enim facit, sistit et anatum masculorum sanguis. In-
flationem discutit coclearum cibus, tormina lien ovium tostus
atque e vino potus, palumbus ferus ex posca decoctus, adips
otidis ex vino, cinis ibidis sine pinnis crematae potus. quod
praeterea traditur in torminibus mirum est, anate adposita
62 ventri transire morbum anatemque mori. Tormina et melle
curantur in quo sunt apes emortuae decocto. coli vitium ef-
ficacissime sanatur ave galerita assa in cibo sumpta. quidam
in vase novo cum plumis exuri iubent conterique in cinerem
bibique ex aqua coclearibus ternis per quatriduum, quidam
cor eius adalligari femini, alii recens tepensque adhuc devo-
63 rari. consularis Asprenatum domus est in qua alter e fratri-
bus colo liberatus est ave hac in cibo sumpta et corde eius
armilla aurea incluso, alter sacrificio quodam facto crudis
laterculis ad formam camini atque, ut sacrificium peractum
erat, obstructo sacello. Unum est ossifrago intestinum mirabi-
li natura omnia devorata conficienti. huius partem extremam
64 adalligatam prodesse contra colum constat. Sunt occulti in-
teraneorum morbi de quibus mirum proditur. si catuli prius-
quam videant adplicentur triduo stomacho maxume ac pectori
et ex ore aegri suctum lactis accipiant, transire vim morbi,
postremo exanimari dissectisque palam fieri aegri causas
morbi, et humari debere eos obrutos terra. Magi quidem ve-
spertilionis sanguine contacto ventre in toto anno caveri tra-
dunt, aut in dolore si quis aquam per pedes fluentem haurire
sustineat.
65 8. (21.) Murino fimo contra calculos inlinere ventrem
prodest. Irenacei carnem iucundam esse aiunt, si capite per-
cusso uno ictu interficiatur prius quam in se urinam reddat.
haec caro ad hunc modum occisi stillicidia in vesica emendat,
item suffitus ex eodem. quod si urinam in se reddiderit, eos
qui carnem comederint stranguriae morbum contrahere tra-
66 ditur. Iubent et vermis terrenos bibi ex vino aut passo ad
48 conminuendos calculos vel cocleas decoctas ut in suspirio-
sis, easdem exemptas testis tris tritasque in vini cyatho bibi,
sequenti die duas, tertia die unam, ut stillicidium urinae emen-
dent, testarum vero inanium cinerem ad calculos pellendos,

item hydri iecur bibi vel scorpionum cinerem aut in pane sumi, vel si quis cum locusta edit. lapillos qui in gallinaceo- 67
rum vesica aut in palumbium ventriculo inveniantur conteri, in potionem inspergi, item membranam e ventriculo gallinacei aridam vel, si recens sit, tostam. fimum quoque palumbinum in faba sumi contra calculos et alias difficultates vesicae, similiter plumarum cinerem palumbium ferorum ex aceto mulso
et intestinorum ex his cinerem coclearibus tribus. e nido hi- 68
rundinum glaebulam dilutam aqua calida, ossifragi ventrem arefactum, turturis fimum in mulso decoctum vel ipsius discoctae ius. turdos quoque edisse cum bacis myrti prodest urinae, cicadas tostas in patellis, milipedam oniscon bibisse et in vesicae doloribus decoctum agninorum pedum. Alvom ciet gallinaceorum discoctorum ius et acria mollit, ciet et hirundinum fimum adiecto melle subditum.

(22.) Sedis vitiis efficacissima sunt oesypum, — quidam 69
adiciunt pompholygem et rosaceum, — canini capitis cinis, senecta serpentis ex aceto, si rhagades sint, cinis fimi canini candidi cum rosaceo — aiunt inventum Aesculapi esse eodemque et verrucas efficacissime tolli —, murini fimi cinis, adips cygni, adips bovae. procidentia ibi sucus coclearum pun-
ctis evocatus inlitu repellit. attritis medetur cinis muris silvatici 70
cum melle, fel irenacei cum vespertilionis cerebro et canino lacte, adips anserinus cum cerebro et alumine et oesypo. fimum columbinum cum melle, condylomatis privatim araneus dempto capite pedibusque infricatus. Ne acria perurant, adips anserinus cum cera Punica, cerussa, rosaceo, adips
cygni. haec et haemorrhoidas sanare dicuntur. Ischiadicis 71
cocleas crudas tritas cum vino Amineo et pipere potu prodesse dicunt, lacertam viridem in cibo ablatis pedibus, interaneis, capite, sic et stelionem adiectis huic papaveris nigri obolis tribus, ruptis, convolsis fel ovium cum lacte mulierum.
Verendorum formicationibus verrucisque medetur arietini 72
pulmonis inassati sanies, ceteris vitiis vellerum eius vel sordidorum cinis ex aqua, sebum ex omento pecudis, praecipue a renibus, admixto pumicis cinere et sale, lana sucida ex aqua frigida. carnes pecudis combustae ex aqua, mulae ungularum cinis, dentis caballini contunsi farina inspersa, testibus

vero farina ex ossibus canini capitis sine carne tunsis. si de-
cidat testium alter, spumam coclearum inlitam remedio esse
73 tradunt. taetris ibi ulceribus et manantibus auxiliantur canini
capitis recentes cineres, cocleae parvae latae contritae ex
aceto, senectus anguium ex aceto vel cinis eius, mel in quo
apes sint inmortuae cum resina, cocleae nudae, quas in Africa
56 gigni diximus, tritae cum turis polline et ovorum albo, tri-
cesimo die resolvont. aliqui pro ture bulbum admiscent.
74 Hydrocelicis stelionis mire prodesse tradunt capite, pedibus,
interaneis ademptis relicum corpus inassatum, — in cibo id
saepius datur, — sicut ad urinae incontinentiam caninum adi-
pem cum alumine schisto, fabae magnitudine, cocleas Africa-
nas cum sua carne et testa crematas poto cinere, anserum
trium linguas inassatas in cibo. huius rei auctor est Anaxi-
75 laus. at panos aperit sebum pecudum cum sale tosto, muri-
num fimum admixto turis polline et sandaraca discutit, lacer-
tae cinis et ipsa divisa inposita, item multipeda contrita ad-
mixta resina terebinthina ex parte tertia. quidam et sinopidem
admiscent cocleae contunsae, et per se cinis inanium coclea-
rum cerae mixtus discussoriam vim habet, fimum columbarum
per sese vel cum farina hordeacea aut avenacea inlitum. Can-
tharides mixta calce panos scalpelli vice auferunt, inguinum
tumorem cocleae minutae cum melle inlitae leniunt.
76 9. (23.) Varices ne nascantur, lacertae sanguine pueris
crura ieiunis a ieiuno inlinuntur. podagras lenit oesypum
cum lacte mulieris et cerussa, fimum pecudum quod liquidum
reddunt, pulmones pecudum, fel arietis cum sebo, mures dis-
secti inpositi, sanguis mustelae cum plantagine inlitus et vi-
vae combustae cinis ex aceto ac rosaceo, si pinna inlinatur
vel si cera et rosaceum admisceatur, fel caninum ita ne manu
attingatur, sed pinna inlinatur, fimum gallinarum, vermium
77 terrenorum cinis cum melle ita ut tertio die solvantur. ali-
qui ex aqua inlinere malunt, alii ipsos acetabuli mensura
cum melle cyathis tribus pedibus ante rosaceo perunctis.
cocleae latae potae tollere dicuntur pedum et articulorum
dolores. bibuntur autem binae in vino tritae. eaedem inlinun-
tur cum helxines herbae suco. quidam ex aceto intrivisse
contenti sunt. sale quidam cum vipera cremato in olla nova

saepius sumpto aiunt liberari podagra. utile esse et adipe
viperino pedes perungui. et de milvo adfirmant, si invete- 78
rato tritoque quantum tres digiti capiunt bibatur ex aqua, aut
si pedes sanguine ** cum urtica, vel pinnis earum cum pri-
mum nascentur tritis cum urtica. quin et fimum earum arti-
culorum doloribus inlinitur, item cinis mustelae aut coclea-
rum, et cum amylo vel tragacantha. Incussos articulos aranei
telae commodissime curant. sunt qui cinere earum uti ma-
lint sicut fimi columbini cinere cum polenta et vino albo.
articulis luxatis praesentaneum est sebum pecudis cum ci- 79
nere e capillo mulierum. pernionibus quoque inponitur se-
bum pecudum cum alumine, canini capitis cinis aut fimi mu-
rini. quod si pura sint ulcera, cera addita ad cicatricem per-
ducunt vel glirium crematorum favilla ex oleo, item muris
silvatici cum melle, vermium quoque terrenorum cum oleo
vetere et cocleae quae nudae inveniuntur. ulcera omnia pe- 80
dum sanat cinis earum quae vivae combustae sunt, fimi galli-
narum cinis, exulcerationes columbini fimi ex oleo. attritus
calciamentorum veteris soleae crematae cinis, agninus pulmo
et arietis sanat, dentis caballini contunsi farina privatim sub-
luviem. Lacertae viridis sanguis subtritus et hominum et
iumentorum sublitus sanat, clavos pedum urina muli mu-
laeve cum luto suo inlita, fimum ovium, iecur lacertae viridis
vel sanguis flocco inpositus, vermes terreni ex oleo, stelio-
nis caput cum viticis pari modo tritum ex oleo, fimum colum-
binum decoctum ex aceto, verrucas vero omnium generum 81
urina canis recens cum suo luto inlita, fimi canini cinis cum
cera, fimum ovium, sanguis recens murinus inlitus vel ipse
mus divolsus, irenacei fel, caput lacertae vel sanguis vel ci-
nis totius, membrana senectutis anguium, fimum gallinaceum
cum oleo et nitro. Cantharidas cum uva taminia intritae exe-
dunt, sed ita erosas aliis quae ad persananda ulcera demon-
stravimus curari oportet.

10. (24.) Nunc praevertemur ad ea quae totis corpori- 82
bus metuenda sunt. Fel canis nigri masculi amuletum esse
dicunt Magi domus totius suffitae eo purificataeve contra om-
nia mala medicamenta, item sanguinem canis respersis parieti-
bus genitaleque eius sub limine ianuae defossum. minus mi-

-reatur hoc qui sciunt foedissimum animalium in quantum magnificent ricinum, quoniam uni nullus sit exitus saginae nec finis alia quam morte diutius in fame viventi. septenis ita diebus
83 durasse tradunt, at in satietate paucioribus dehiscere. hunc ex aure sinistra canis omnis dolores sedare adalligatum. fundicium in augurio vitalium habent, nam si aeger ei respondeat qui intulerit a pedibus stanti interrogantique de morbo, spem vitae certam esse, moriturum nihil respondere. adiciunt ut evellatur ex aure laeva canis cui non sit alius quam
84 niger colos. Nigidius fugere toto die canes conspectum eius qui e sue id animal evellerit scriptum reliquit. rursus Magi tradunt lymphatos sanguinis talpae adspersu resipiscere, eos vero qui a nocturnis dis Faunisque agitentur draconis lingua et oculis et felle intestinisque in vino et oleo decoctis ac sub diu nocte refrigeratis perunctionibus matutinis vespertinisque liberari.

85 (25.) Perfrictionibus remedio esse tradit Nicander amphisbaenam serpentem mortuam adalligatam vel pellem tantum eius, quin immo arbori quae caedatur adalligata non algere caedentis faciliusque succidere. itaque sola serpentium frigori se conmittit, prima omnium procedens et ante cuculi cantum. aliud est cuculo miraculum, quo quis loco primo audiat alitem illam si dexter pes circumscribatur ac vestigium id effodiatur, non gigni pulices ubicumque spargatur.

86 (26.) Paralysim caventibus pinguia glirium decocta et
35 soricum utilissima esse tradunt, milipedas ut in angina diximus potas phthisim sentientibus, lacertum viridem decoctum in vini sextariis tribus ad cyathum unum, singulis coclearibus sumptis per dies donec convalescant, coclearum cinerem po-
87 tum in vino. (27.) comitialibus morbis oesypum cum murrae momento et vini cyathis duobus dilutum magnitudine nucis abellanae, a balineo potum, testiculos arietinos inveteratos tritosque dimidio denari pondere in aqua vel lactis asinini hemina. interdicitur vini potus quinis diebus ante et postea.
88 magnifice laudatur et sanguis pecudum potus, item fel cum melle, praecipue agninum, catulus lactens sumptus absciso capite pedibusque ex vino et murra, lichen mulae potus in oxymelite cyathis tribus, stelionis transmarini cinis potus in

aceto, tunicula stelionis, quam eodem modo aestate ut anguis
exuit, in potu. quidam et ipsum harundine exinteratum inve-
teratumque bibendum dederunt, alii in cibo in ligneis veribus
inassatum. operae pretium est scire quomodo praeripiatur, 89
cum exuitur, membrana hiberna alias devoranti eam, quon-
iam nullum animal fraudulentius invidere homini tradunt, inde
stelionum nomine in male translato. observant cubile eius
aestatibus, — est autem in loricis ostiorum fenestrarumque
aut camaris sepulchrisve, — ibi vere incipiente fissis harundi-
nibus textas opponunt casas quarum angustiis etiam gaudet,
eo facilius exuens circumdatum torporem. sed derelicto non
potest remeare. nihil ei remedio in comitialibus morbis prae- 90
fertur. prodest et cerebrum mustelae inveteratum potumque
et iecur eius, testiculi volvaeque aut ventriculus inveteratus
cum coriandro, ut diximus, item cinis, silvestris vero tota 29. 60
in cibo sumpta. eadem omnia praedicantur ex viverra, la-
certa viridis cum condimentis quae fastidium abstergeant,
ablatis pedibus et capite, coclearum cinis addito semine lini
et urticae cum melle linitu sanant. Magis placet draconis 91
cauda in pelle dorcadis adalligata cervinis nervis vel lapilli
e ventre pullorum hirundinum sinistro lacerto adnexi. di-
cuntur enim excluso pullo lapillum dare. quod si pullus
is detur in cibo, quem primum pepererit, cum quis primum
temptatus sit, liberatur eo malo. postea medetur hirundi-
num sanguis cum ture vel cor recens devoratum. quin et
e nido earum lapillus inpositus recreare dicitur confestim et
adalligatus in perpetuum tueri. praedicatur et iecur milvi 92
devoratum et senectus serpentium, iecur volturis tritum cum
suo sanguine ter septenis diebus potum, cor pulli volturini
adalligatum. sed et ipsum volturem in cibo dari iubent et
quidem satiatum humano cadavere. quidam pectus eius bi-
bendum censent in cerrino calice, aut testis gallinacei ex
aqua et lacte antecedente quinque dierum abstinentia vini,
ob id inveteratos. fuere et qui viginti unam muscas rufas,
et quidem de mortuo, in potum darent, infirmioribus pau-
ciores.

11. (28.) Morbo regio resistunt sordes aurium aut mam- 93
marum pecudis denari pondere cum murrae momento et vini

cyathis duobus, canini capitis cinis in mulso, multipeda in hemina vini, vermes terreni in aceto mulso cum murra, gallina, si sit luteis pedibus, prius aqua purificatis, dein colutis
94 vino quod bibatur, cerebrum perdicis aut aquilae in vini cyathis tribus, cinis plumarum aut interaneorum palumbis in mulso ad coclearia tria, passerum cinis sarmentis crematorum coclearibus duobus in aqua mulsa. Avis icterus vocatur a colore, quae si spectetur, sanari id malum tradunt et avem mori. hanc puto Latine vocari galgulum.

95 (29.) Phreneticis prodesse videtur pulmo pecudum calidus circa caput adligatus. nam muris cerebrum dare potui ex aqua aut cinerem mustelae vel etiam inveteratas carnis irenacei quis possit furenti, etiamsi sit certa medicina? bubonis quidem oculorum cinerem inter ea quibus prodigiose vitam ludificantur acceperim, praecipueque febrium medicina placitis
96 eorum renuntiat. namque et in XII signa digessere eam sole transmeante iterumque luna, quod totum abdicatum paucis e pluribus edocebo, siquidem crematis tritisque cum oleo perungui iubent aegros, cum geminos transeat sol, cristis et au-
97 ribus et unguibus gallinaceorum, si luna, radiis barbisque eorum, si virginem alteruter, hordei granis, si sagittarium, vespertilionis alis, si leonem luna, tamaricis fronde, et adiciunt sativae, si aquarium, e buxo carbonibus tritis. ex istis confessa aut certe verisimilia ponemus, sicuti lethargum olfactoriis excitari, inter ea fortassis mustelae testiculis inveteratis aut iocinere usto. his quoque pulmonem pecudis calidum circa caput adalligari putant utile.

98 (30.) In quartanis medicina clinice propemodum nihil pollet. quamobrem plura eorum remedia ponemus primumque ea quae adalligari iubent: pulverem in quo se accipiter volutaverit lino rutilo in linteolo, canis nigri dentem longissimum. pseudosphecem vocant vespam quae singularis volitat, hanc sinistra manu adprehensam subnectunt, alii vero quam quis eo anno viderit primam. viperae caput abscisum in lin-
99 teolo vel cor viventi exemptum. muris rostellum auriculasque summas russeo panno ipsumque dimittunt, lacertae vivae dextrum oculum effossum, mox cum capite suo deciso in pellicula caprina, scarabaeum qui pilas volvit. propter hunc

Aegypti magna pars scarabaeos inter numina colit, curiosa
Apionis interpretatione, qua colligat solis operum similitudi-
nem huic animali esse, ad excusandos gentis suae ritus. sed 100
et alium adalligant Magi cui sunt cornicula reflexa, sinistra
manu collectum. tertium, qui vocatur fullo, albis guttis, dis-
sectum utrique lacerto adligant, cetera sinistro. cor an-
guium sinistra manu exemptum viventibus, scorpionis caudae
quattuor articulos cum aculeo, panno nigro, ita ut nec scor-
pionem dimissum nec eum qui adligaverit videat aeger tri-
duo, post tertium circuitum id condat. urucam in linteolo 101
ter lino circumdant totidem nodis ad singulos dicente quare
faciat qui medebitur, limacem in pellicula vel quattuor lima-
cum capita praecisa harundine, multipedam lanae involutam,
vermiculos ex quibus tabani fiunt, antequam pinnas germi-
nent, alios e spinosis frutectis lanuginosos. quidam ex illis
quaternos inclusos iuglandis nucis putamine adalligant co-
cleasque quae nudae inveniuntur. stelionem inclusum ca- 102
psulis subiciunt capiti et sub decessu febris emittunt, devo-
rari autem iubent cor mergi marini sine ferro exemptum
inveteratumque conteri et in calida aqua bibi, corda hirundi-
num cum melle. alii fimum drachma una in lactis caprini vel
ovilli vel passi cyathis tribus ante accessiones, sunt qui totas
censeant devorandas. aspidis cutem pondere sexta parte 103
denari cum piperis pari modo Parthorum gentes in remedium
quartanae bibunt. Chrysippus philosophus tradidit phryga-
nion adalligatum remedio esse quartanis. quod esset animal
neque ille descripsit nec nos invenimus qui novisset. demon-
strandum tamen fuit a tam gravi auctore dictum, si cuius cura
efficacior esset inquirendi. cornicis carnis esse, nitrum in-
linere in longis morbis utilissimum putant. Et in tertianis 104
fiat potestas experiendi, quoniam miserias copia spei dele-
ctat, anne aranei, quem lycon vocant, tela cum ipso in sple-
niolo resinae ceraeque inposita utrisque temporibus et fronti
prosit, aut ipse calamo adalligatus, qualiter et aliis febribus
prodesse traditur, item lacerta viridis adalligata viva in eo
vase quod capiat, quo genere et recidivas frequenter abigi
adfirmant.

(31.) Hydropicis oesypum ex vino addita murra modice 105

potui datur, nucis abellanae magnitudine. aliqui addunt et anserum adipem ex vino myrteo. sordes ab uberibus ovium eandem effectum habent, item carnes inveteratae irenacei sumptae. vomitus quoque canum inlitus ventri aquam trahere promittitur.

106 12. (32.) Igni sacro medetur oesypum cum pompholyge et rosaceo, ricini sanguis, vermes terreni ex aceto inliti, gryllus contritus in manibus, quo genere praestat ut qui id fecerit, antequam incipiat vitium, toto anno *ei non* accidat. — oportet autem eum ferro cum terra cavernae suae tolli, — anseris adips, viperae caput aridum adservatum et combustum, deinde ex aceto inpositum, senectus serpentium ex aqua inlita a balineo cum bitumine et sebo agnino.

107 (33.) Carbunculus fimo columbino aboletur per se inlito vel cum lini semine ex aceto mulso, item apibus quae in melle sint mortuae inpositis polentaque inposita inspersa. in verendis ceterisque ibi ulceribus occurrit ex melle oesypum cum plumbi squamis, item fimum pecudum incipientibus carbunculis. tubera et quaecumque emolliri opus est efficacissime anserino adipe curantur, idem praestat et gruum adips.

108 (34.) Furunculis mederi dicitur araneus priusquam nominetur inpositus et tertio die solutus, mus araneus pendens enecatus sic ut terram nec postea attingat, ter circumlatus furunculo, totiens exspuentibus medente et cui is medebitur, ex gallinaceo fimo quod est rufum maxume recens inlitum ex aceto, ventriculus ciconiae ex vino decoctus, muscae inpari numero infricatae digito medico, sordes ex pecudum auriculis, sebum ovium vetus cum cinere capilli mulierum, sebum arietis cum cinere pumicis et salis pari pondere.

109 (35.) Ambustis canini capitis cinis medetur, item glirium
cum oleo, fimum ovium cum cera, murium cinis, coclearum
quoque sic ut ne cicatrix quidem adpareat, adips viperinus,
110 fimi columbini cinis ex oleo inlitus, (36.) nervorum nodis
capitis viperini cinis in oleo cyprio, terreni vermes cum
melle inliti, ** dolores eorum adips, amphisbaena mortua ad-
alligata, adips volturinus cum ventre arefactus contritusque
cum adipe suillo inveterato, cinis e capite bubonis in mulso

potus cum lili radice, si Magis credimus. In contractione nervorum caro palumbina in cibis prodest et inveterata, irenacei spasticis, item mustelae cinis, — serpentium senectus in pelle taurina adalligata spasmos fieri prohibet —, opisthotonicis milvi iecur aridum tribus obolis in aquae mulsae cyathis tribus potum.

(37.) Reduvias et quae in digitis nascuntur pterygia 111
tollunt canini capitis cinis aut volva decocta in oleo, superinlito butyro ovillo cum melle, item folliculus cuiuslibet animalium fellis, unguium scabritiam cantharides cum pice tertio die solutae aut locustae frictae cum sebo hircino, pecudum sebum. aliqui miscent viscum et porcillacam, alii aeris florem et viscum ita ut tertio die solvant.

13. (38.) Sanguinem sistit in naribus sebum ex omento 112
pecudum inditum, item coagulum ex aqua, maxume agninum subductum vel infusum, etiamsi alia non prosint, adips anserinus cum butyro pari pondere pastillis ingestus, coclearum terrenae, sed et ipsae extractae testis. e naribus fluentem co- 101
cleae contritae fronti inlitae, aranei telae, gallinacei cerebellum vel sanguis, profluvia ex cerebro, item columbinus ob id servatus concretusque. si vero ex volnere inmodice fluat, fimi caballini cum putaminibus ovorum cremati cinis inpositus mire sistit.

(39.) Ulceribus medetur oesypum cum hordei cinere et 113
aerugine aequis partibus, ad carcinomata quoque ac serpentia valet. erodit et ulcerum margines, carnisque excrescentis ad aequalitatem redigit. explet quoque et ad cicatricem perducit. magna vis et in cinere pecudum fimi ad carcinomata, addito nitro, aut in cinere ex ossibus feminum agninorum, praecipue in his ulceribus quae cicatricem non trahunt, magna et pulmonibus, praecipue arietum. carnis excrescentis in ulceribus ad aequalitatem efficacissime reducunt. fimo 114
quoque ipso ovium sub testo calefacto et subiecto tumor volnerum sedatur, fistulae purgantur sananturque, item epinyctides. summa vero vis in canini capitis cinere, excrescentia omnia spodi vice erodit et persanat. et murino fimo eroduntur, item mustelae fimi cinere. duritias in alto ulcerum et carcinomata persequitur multipeda trita admixta resina

terebinthina et sinopide. eadem utilissima sunt in his ulceri-
115 bus quae vermibus periclitantur. Quin et vermium ipsorum
genera mirandos usus habent. cosses qui in ligno nascuntur
sanant ulcera omnia, nomas vero combusti cum pari pondere
anesi ex oleo inliti. volnera recentia conglutinant terreni
adeo ut nervos quoque abscisos inlitis solidari intra septu-
mum diem persuasio sit, itaque in melle servandos censent.
cinis eorum margines ulcerum duriores absumit cum pice li-
116 quida vel symphyto et melle. quidam arefactis in sole ad
volnera ex aceto utuntur nec solvont nisi biduo intermisso.
eadem ratione et coclearum terrenae prosunt, totaeque exem-
ptae recentia volnera tunsae inpositae conglutinant et nomas
sistunt. herpes quoque animal a Graecis vocatur quo prae-
cipue sanantur quaecumque serpunt. cocleae prosunt et cum
testis suis tunsae, cum murra quidem et ture etiam praecisos
117 nervos sanare dicuntur. draconum quoque adips siccatus in
sole magnopere prodest, item gallinacei cerebrum recentibus
plagis. sale viperino in cibo sumpto tradunt et ulcera tracta-
biliora fieri ac celerius sanari. Antonius quidem medicus cum
incidisset insanabilia ulcera, viperas edendas dabat miraque
celeritate persanabat. trixallidum cinis margines ulcerum
duros aufert cum melle, item fimi columbini cum arrhenico et
118 melle ea quae erodenda sunt. bubonis cerebrum cum adipe
anserino mire volnera dicitur glutinare, quae vocantur ca-
coethe cinis feminum arietis cum lacte muliebri, diligenter
prius elutis linteolis, ulula avis cocta in oleo, cui liquato mi-
scetur butyrum ovillum et mel. ulcerum labra duriora apes
in melle mortuae emolliunt, et elephantiasim sanguis et cinis
mustelae. verberum volnera atque vibices pellibus ovium
recentibus inpositis oblitterantur.

119 (40.) Articulorum fracturis cinis feminum pecudis pecu-
liariter medetur cum cera, — efficacius idem medicamentum
fit maxillis simul ustis cornuque cervino et cera mollita rosa-
ceo, — ossibus fractis caninum cerebrum linteolo inlito,
superpositis lanis quae subinde subfundantur, fere XIIII die-
bus solidat, nec tardius cinis silvestris muris cum melle aut
vermium terrenorum, qui et ossa extrahit.

120 (41.) Cicatrices ad colorem reducit pecudum pulmo,

praecipue ex ariete, sebum ex nitro, lacertae viridis cinis, vernatio anguium ex vino decocta, fimum columbinum cum melle, item vitiligines albas ex vino, vitiliginem et cantharides cum rutae foliorum duabus partibus. in sole, donec formicet cutis, tolerandae sunt, postea fovere oleoque perunguere neccessarium iterumque inlinire, idque diebus pluribus facere, caventis exulcerationem altam. 121 ad easdem vitiligines et muscam inlini iubent cum radice eupatoriae, gallinarum fimi candidum servatum in oleo vetere cornea pyxide, vespertilionis sanguinem, fel irenacei ex aqua. scabiem vero bubonis cerebrum cum aphronitro, sed ante omnia sanguis caninus sedant, pruritum cocleae minutae latae contritae inlitae.

122 (42.) Harundines et tela quaeque alia extrahenda sunt corpori evocat mus dissectus inpositus, praecipue vero lacerta dissecta, et vel caput tantum eius contunsum cum sale inpositum, cocleae ex his quae gregatim folia sectantur contunsae inpositaeque cum testis et eae quae manduntur exemptae testis, sed cum leporis coagulo efficacissime. ossa anguium eundem cum coagulo cuiuscumque quadripedis intra tertium diem adprobant effectum. laudantur et cantharides tritae cum farina hordei.

123 14. (43.) In muliebribus malis membranae e partu ovium proficiunt, sicut in capris retulimus. fimum quoque pecudum (26, 256) eosdem usus habet. locustarum suffitu stranguriae maxume mulierum iuvantur. gallinaceorum testis si subinde a conceptu edat mulier, mares in utero fieri dicuntur. partus conceptos hystricum cinis potus continet, maturat caninum lacte potum, evocat membrana e secundis canum, si terram non attigerit. 124 lumbos parturientium potus lactis, fimum murinum aqua pluvia dilutum mammas mulierum a partu tumentis reficit. cinis irenaceorum cum oleo perunctarum custodit partus contra abortus. facilius enituntur quae fimum anserinum cum aquae duobus cyathis sorbuere, aut ex utriculo mustelino per genitale effluentis aquas. 125 Vermes terreni inliti ne cervicis scapularumque nervi doleant praestant. gravis secundas pellunt in passo poti. iidem per se inpositi mammarum suppurationes concocunt et aperiunt extrahuntque et

ad cicatricem perducunt. lacte evocant poti cum mulso. in-
veniuntur et vermiculi qui adalligati collo continent partum,
detrahuntur autem sub partu, alias eniti non patiuntur. caven-
dum et ne in terra ponantur, conceptus quoque causa dantur
126 in potu quini aut septeni. cocleae in cibo sumptae accele-
rant partum, item conceptum inpositae cum croco. eaedem ex
amylo et tragacantha inlitae profluvia sistunt. prosunt et pur-
gationibus sumptae in cibo et volvam aversam corrigunt cum
medulla cervina ita ut uni cocleae denari pondus addatur et
cypri. inflationes quoque volvarum discutiunt exemptae te-
stis tritae cum rosaceo. ad haec Astypalaeicae maxume eli-
127 guntur. alio modo Africanae binae tritae cum feni Graeci
quod tribus digitis capiatur, addito melle coclearibus quattuor,
inlinuntur alvo prius irino suco perunctae. sunt et minumae
lubricaeque candidae cocleae passim oberrantes. hae are-
factae sole in tegulis tunsaeque in farinam miscentur lomento
aequis partibus candoremque et laevorem corpori adferunt.
128 scabendi desideria tollunt minutae et latae cum polenta. Vi-
peram mulier praegnas si transcenderit, abortum faciet, item
amphisbaenam, mortuam dumtaxat, nam vivam habentes in
pyxide inpune transeunt, etiam si mortua sit atque adser-
vata. partus facilis praestat vel mortua. mirum, si non ad-
servatam transcenderit gravida, innoxium fieri, si protinus
transcendat adservatam. Anguis inveterati suffitu menstrua
adiuvant.

129 (44.) Anguium senectus adalligata lumbis faciliores par-
tus facit, protinus a puerperio removenda. dant et in vino
bibendam cum ture, aliter sumpta abortum facit. baculum quo
angui rana excussa sit parturientis adiuvat, trixallidum cinis
inlitus cum melle purgationes, item araneus qui filum deducit
ex alto. capi debet manu cava tritusque admoveri, quod si
130 redeuntem prenderit, inhibebit idem purgationes. Lapis
aetites in aquilae repertus nido custodit partus contra omnis
abortuum insidias. pinna volturina subiecta pedibus adiuvat
parturientis. ovom corvi cavendum gravidis constat, quoniam
transgressis abortum per os faciat. fimum accipitris in mulso
potum videtur fecundas facere. volvarum duritias, collectio-
nes adips anserinus aut cygni emollit.

(45.) Mammas a partu custodit adips anseris cum rosaceo 131 et araneo. Phryges et Lycaones mammis puerperio vexatis invenerant otidum adipem utilem esse. his quae volva strangulentur et blattas inlinunt. ovorum perdicis putaminum cinis cadmeae mixtus et cerae stantis mammas servat. putant et ter circumductas ovo perdicis non inclinari et, si sorbeantur, eadem fecunditatem facere, lactis quoque copiam, cum anserino adipe perunctis mammis dolores minuere, molas uteri rumpere, scabiem volvarum sedare, si cum cimice trito inlinantur.

(46.) Vespertilionum sanguis psilotri vim habet, sed malis 132 puerorum inlitus non satis proficit nisi aerugo vel cicutae semen postea inducatur. sic enim aut in totum tolluntur pili aut non excedunt lanuginem. idem et cerebro eorum profici putant. est autem duplex, rubens utique et candidum. aliqui sanguinem et iecur eiusdem admiscent. quidam in heminis 133 tribus olei discocunt viperam, exemptis ossibus psilotri vice utuntur evolsis prius pilis quos renasci nolunt. fel irenacei psilotrum est, utique mixtum vespertilionis cerebro et lacte caprino, item cinis per se. lacte canis primiparae evolsis pilis quos renasci nolunt vel nondum natis perunctae partes alios non sufficiunt. idem evenire traditur sanguine ricini 134 evolsi cani, item hirundinino sanguine vel felle. 15. Ovis formicarum supercilia denigrari cum muscis tritis tradunt, si vero oculi nigri nascentium placeant, soricem praegnati edendum. capilli ne canescant vermium terrenorum cinere praestari admixto oleo.

(47.) Infantibus qui lacte concreto vexantur praesidio 135 est agninum coagulum ex aqua potum, aut si coagulatio lactis acciderit, discutitur coagulo ex aceto dato. ad dentitiones cerebrum pecoris utilissimum est. ossibus in canino fimo inventis adustio infantium quae vocatur siriasis adalligatis emendatur, rames infantium lacertae viridis admotae dormientibus morsu. postea harundini adligata suspenditur in fumo, traduntque pariter cum exspirante sanari infantem. coclearum 136 saliva inlita infantium oculis palpebras corrigit gignitque. ramitosis coclearum cinis cum ture et ex uvis albo suco inlitus per dies triginta medetur. inveniuntur in corniculis coclearum

harenaceae duritiae, hae dentitionem facilem praestant adal-
ligatae. coclearum inanium cinis cerae mixtus procidentium
137 interaneorum partis extremas prohibet. oportet autem cineri
misceri saniem punctis emissam e cerebro viperae. cerebrum
viperae inlitum pelliculae dentitiones adiuvat. idem valent et
grandissimi dentes serpentium. fimum corvi lana adalligatum
infantium tussi medetur. vix est serio conplecti quaedam,
non omittenda tamen, quia sunt prodita. ramiti infantium
lacerta mederi iubent. marem hanc prendi, intellegi, si
138 cauda unam cavernam habeat. id agendum ut per aurum
et argentum et ostrum mordeat vitium. tum in calice novo
inligatur, in fumo ponitur. urina infantium cohibetur muribus
elixis in cibo datis. scarabaeorum cornua grandia denticu-
139 lata adalligata iis amuleti naturam optinent. Bovae capiti
lapillum inesse tradunt, quem ab ea exspui, si necem timeat,
inopinantis praeciso capite exemptum adalligatumque mire
prodesse dentitioni. item cerebrum eiusdem ad eundem usum
adalligari iubent et limacis lapillum sive ossiculum, invenitur
in dorso. magnifice iuvat et ovis cerebrum gingivis inlitum
sicut auris adips anserinus cum ocimi suco inpositus. sunt
vermiculi in spinosis asperi, lanuginosi, hos adalligatos pro-
tinus mederi tradunt infantibus, si quid ex cibo haereat.

140 (48.) Somnos adlicit oesypum cum murrae momento in
vini cyathis duobus dilutum, vel cum adipe anserino et vino
myrtite, avis cuculus leporina pelle adalligatus, ardiolae ro-
strum in pelle asinina fronti adalligatum. putant et per se
rostrum effectus eiusdem esse vino colutum. e diverso
somnum arcet vespertilionis caput aridum adalligatum.

141 (49.) In urina virili enecata lacerta venerem eius qui fe-
cerit inhibet. nam inter amatoria esse Magi dicunt. inhibet
et fimum cocleae et columbinum cum oleo et vino potum.
pulmonis volturini dextrae partes venerem concitant viris ad-
alligatae gruis pelle, item si lutea ex ovis quinque columba-
rum admixto adipis suilli denari pondere ex melle sorbean-
tur, passeres in cibo vel ova eorum, gallinacei dexter testis
142 arietina pelle adalligatus. Ibium cineres cum adipe anseris
et irino peruncţis, si conceptum sit, partus continere, contra
inhiberi venerem pugnatoris galli testiculis anserino adipe

inlitis adalligatisque pelle arietina tradunt, item cuiuscumque,
si cum sanguine gallinacei lecto subiciantur. cogunt conci-
pere invitas saetae ex cauda mulae, si iunctis evellantur, in-
ter se conligatae in coitu. Qui in urinam canis suam eges- 143
serit dicitur ad venerem pigrior fieri. mirum et de stelionis
cinere, si verum est, linamento involutum in sinistra manu
venerem stimulare, si transferatur, contra inhibere, item
sanguinem collectum flocco suppositumque capiti mulierum
libidinem movere aut anseris linguam in cibo vel potione
sumptam.

(50.) Phthiriasim et totius corporis pota membrana se- 144
nectutis anguium triduo necat, serum exempto caseo potum
cum exiguo sale. Caseos, si cerebrum mustelae coagulo ad-
datur, negant corrumpi vetustate aut a muribus attingi. eius-
dem [mustelae] cinis si detur gallinaceis pullis et columbinis,
tutos esse a mustelis. Iumentorum urinae tormina vesperti-
lione adalligato finiuntur, verminatio ter circumlato verendis
palumbe. mirum dictu, palumbis emissus moritur iumentumque
liberatur confestim.

(51.) Ebriosis ova noctuae per triduum data in vino tae- 145
dium eius adducunt. ebrietatem arcet pecudum assus pulmo
praesumptus. hirundinis rostri cinis cum murra tritus et in
vino quod bibetur inspersus securos praestabit a temulentia.
invenit hoc Orus Assyriorum rex.

(52.) Praeter haec sunt notabilia animalium ad hoc vo- 146
lumen pertinentium: Gromphenam avem Sardinianam narrant
grui similem, ignotam iam etiam Sardis, ut existimo. in ea-
dem provincia ophion, cervis tantum pilo similis nec alibi
nascens. iidem auctores subiugum, quod nec quale esset
animal nec ubi nasceretur tradiderunt. fuisse quidem non
dubito, cum et medicinae ex eo sint demonstratae. M. Ci-
cero tradit animalia biuros vocari qui vitis in Campania
erodant.

16. (53.) Reliqua mirabilia ex iis quae diximus: non 147
latrari a cane membranam ex secundis canis habentem aut le-
poris fimum vel pilos tenentem. in culicum genere muliones
non amplius quam uno die vivere, eosque qui arborarii pici
rostrum habeant et mella eximant ab apibus non attingi. por-

148 cos sequi eum a quo cerebrum corvi acceperint in offa. pulverem in quo se mula volutaverit corpori inspersum mitigare ardores amoris. sorices fugari, si unus castratus emittatur. anguina pelle et farre et sale et serpyllo contritis una deiectisque cum vino in faucis boum uva maturescente, toto anno eos valere, vel si hirundinum pulli tres tribus offis dentur. pulvere e vestigio anguium collecto sparsas apis in alvom reverti. arietis dextro teste praeligato ovis tantum gigni.
149 non lassari in ullo labore qui nervos ex alis et cruribus gruis habeant. mulas non calcitrare cum vinum biberint. ungulas tantum mularum repertas, neque aliam ullam materiam quae non perroderetur a veneno Stygis aquae, cum id dandum Alexandro Magno Antipater mitteret, dignum memoria est magna Aristotelis infamia excogitatum. Nunc ad aquatilia praevertemur.

C. PLINI SECUNDI
NATURALIS HISTORIAE
LIBER XXXI.

---

1 Cap. 1. (Sect. 1.) Aquatilium secuntur in medicina beneficia, opifice natura ne in illis quidem cessante et per undas fluctusque ac reciprocos aestus amniumque rapidos cursus inprobas exercente viris, nusquam potentia maiore, si verum fateri volumus, quippe hoc elementum ceteris omnibus im-
2 perat. terras devorant aquae, flammas necant, scandunt in sublime et caelum quoque sibi vindicant ac nubium optentu vitalem spiritum strangulant, quae causa fulmina elidit, ipso secum discordante mundo. quid esse mirabilius potest aquis

in caelo stantibus? at illae, ceu parum sit in tantam perve-
nire altitudinem, rapiunt eo secum piscium examina, saepe
etiam lapides, subeuntque portantes aliena pondera. eaedem 3
cadentes omnium terra enascentium causa fiunt prorsus mi-
rabili natura, si quis velit reputare, ut fruges gignantur, arbo-
res fruticesque vivant, in caelum migrare aquas animamque
etiam herbis vitalem inde deferre, confessione victa omnis
terrae quoque viris aquarum esse benefici. quapropter ante
omnia ipsarum potentiae exempla ponemus. cunctas enim
quis mortalium enumerare queat?

2. (2.) Emicant benigne passimque in plurumis terris 4
aliae frigidae, aliae calidae, aliae iunctae, sicut in Tarbellis
Aquitanica gente et in Pyrenaeis montibus tenui intervallo
discernente, aliae tepidae egelidaeque, auxilia morborum pro-
fitentes et e cunctis animalibus hominum tantum causa erum-
pentes, — augent numerum deorum nominibus variis urbisque
condunt, sicut Puteolos in Campania, Statiellas in Liguria,
Sextias in Narbonensi provincia, nusquam tamen largius quam
in Baiano sinu nec pluribus auxiliandi generibus, — aliae sul- 5
puris, aliae aluminis, aliae salis, aliae nitri, aliae bituminis,
nonnullae etiam acida salsave mixtura, vapore ipso aliquae
prosunt. tanta iis est vis, ut balineas calefaciant ac frigidam
etiam in soliis fervere cogant. quae in Baiano Posidianae
vocantur nomine accepto a Claudi Caesaris liberto opsonia
quoque percocunt. vaporant et in mari ipso quae Licini
Crassi fuere, mediosque inter fluctus exsistit aliquid valitudini
salutare.

(3.) Iam generatim nervis prosunt pedibusve aut coxen- 6
dicibus, aliae luxatis fractisve, inaniunt alvos, sanant volnera.
capiti auribusque privatim medentur, oculis vero Ciceronia-
nae. digna memoratu villa est ab Averno lacu Puteolos ten-
dentibus inposita litori, celebrata porticu ac nemore, quam
vocabat Cicero Academiam ab exemplo Athenarum ibi con-
positis voluminibus eiusdem nominis, in qua et monimenta
sibi instauraverat, ceu vero non in toto terrarum orbe fecis-
set. huius in parte prima exiguo post obitum ipsius Antistio 7
Vetere possidente eruperunt fontes calidi perquam salubres
oculis, celebrati carmine Laureae Tulli, qui fuit e libertis

eius, ut protinus noscatur etiam ministeriorum haustus ex illa maiestate ingeni. ponam enim ipsum carmen, uti queat ibi tantum non legi:

8 Quo tua, Romanae vindex clarissime linguae,
silva loco melius surgere iussa viret
atque Academiae celebratam nomine villam
nunc reparat cultu sub potiore Vetus,
hoc etiam adparent lymphae non ante repertae
languida quae infuso lumina rore levant.
nimirum locus ipse sui Ciceronis honori
hoc dedit, hac fontis cum patefecit ope,
ut, quoniam totum legitur sine fine per orbem,
sint plures oculis quae medeantur aquae.

(4.) In eadem Campaniae regione Sinuessanae aquae sterilitatem feminarum et virorum insaniam abolere produntur,
9 (5.) in Aenaria insula calculosis mederi, et quae vocatur Acidula ab Teano Sidicino quattuor milibus passuum, — haec frigida, — item in Stabiano quae Dimidia vocatur, et in Venafrano ex fonte Acidulo. idem contingit in Velino lacu potantibus, item in Syriae fonte iuxta Taurum montem auctor est M. Varro et in Phrygiae Gallo flumine Callimachus. sed ibi in potando necessarius modus, ne lymphatos agat, quod in Aethiopia aocidere his qui e fonte Rubro biberint Ctesias scribit.

10 (6.) Iuxta Romam Albulae aquae volneribus medentur egelidae, sed Cutiliae in Sabinis gelidissimae suctu quodam corpora invadunt, ut prope morsus videri possit, aptissimae stomacho, nervis, universo corpori.

(7.) Thespiarum fons conceptus mulieribus repraesentat, item in Arcadia flumen Elatum. custodit autem fetum Linus fons in eadem Arcadia abortusque fieri non patitur. e diverso in Pyrrhaea flumen quod Aphrodisium vocatur sterilis facit.

11 (8.) Lacu Alphio vitiligines tolli Varro auctor est, Titiumque praetura functum marmorei signi faciem habuisse propter id vitium. Cydnus Ciliciae amnis podagricis medetur, sicut adparet in epistula Cassi Parmensis ad M. Antonium.

contra aquarum culpa in Troezene omnium pedes vitia sentiunt. Tungri civitas Galliae fontem habet insignem plurumis 12 bullis stillantem, ferruginei saporis, quod ipsum non nisi in fine potus intellegitur. purgat hic corpora, tertianas febris discutit calculorumque vitia. eadem aqua igne admoto turbida fit ac postremo rubescit. Leucogaei fontes inter Puteolos et Neapolim oculis et volneribus medentur. Cicero in admirandis posuit Reatinis tantum paludibus ungulas iumentorum indurari.

(9.) Eudicus in Hestiaeotide fontis duos tradit esse, Ce- 13 ronam ex quo bibentis ovis nigras fieri, Nelea ex quo albas, ex utroque varias, Theophrastus Thuriis Crathim candorem facere, Sybarim nigritiam bobus ac pecori. (10.) quin et 14 homines sentire differentiam eam. nam qui e Sybari bibant nigriores esse durioresque et crispo capillo, qui e Crathi candidos molliores que ac porrecta coma, item in Macedonia qui velint sibi candida nasci ad Haliacmonem ducere, qui nigra aut fusca ad Axium. idem omnia fusca nasci quibusdam in locis dicit et fruges quoque, sicut in Messapiis, at in Lusis Arcadiae quodam fonte muris terrestris vivere et conversari. Erythris Aleos amnis pilos gignit in corporibus.

(11.) In Boeotia ad Trophonium deum iuxta flumen Her- 15 cynnum e duobus fontibus alter memoriam alter oblivionem adfert, inde nominibus inventis.

(12.) In Cilicia apud oppidum Cescum rivos fluit Nus, ex quo bibentium subtiliores sensus fieri Varro tradit, at in Cea insula fontem esse quo hebetes fiant, Zamae in Africa ex quo canorae voces.

(13.) Vinum taedio venire iis qui ex Clitorio lacu bibe- 16 rint ait Eudoxus, et Theopompus inebriari fontibus iis quos diximus. Mucianus Andri e fonte Liberi patris statis diebus 2, 230 septenis eius dei vinum fluere, si auferatur e conspectu templi, sapore in aquam transeunte. (14.) Polyclitus expleri 17 iuxta Solos Ciliciae, eo ungui Theophrastus, ac idem in Aethiopia eiusdem nominis fontem, Lycos in Ditistra eius fontem esse cuius aqua luceat. idem Ecbatanis traditur. Theopompus in Scotusaeis lacum esse dicit qui volneribus medetur, (15.) Iuba in Trogodytis lacum insanum malefica vi 18

appellatum ter die fieri amarum salsumque ac deinde dulcem,
totiensque et noctu, scatentem albis serpentibus vicenum cu-
bitorum, idem in Arabia fontem exsilire tanta vi ut nullum non
19 pondus inpactum respuat. (16.) Theophrastus Marsyae fon-
tem in Phrygia ad Celaenarum oppidum saxa egerere. non
procul ab eo duo sunt fontes Cyllon et Gelon ab effectu
Graecorum nominum dicti. Cyzici fons Cupidinis vocatur ex
quo potantis amorem deponere Mucianus credit.

20 (17.) Crannone est fons calidus citra summum fervorem,
qui vino triduo addito calorem potionis custodit in vasis. Sunt
et Mattiaci in Germania fontes calidi trans Rhenum, quorum
haustus triduo fervet, circa margines vero pumicem faciunt
aquae.

21 (18.) Quod si quis fide carere ex his aliqua arbitratur,
discat in nulla parte naturae maiora esse miracula, quamquam
inter initia operis abunde multa retulimus. Ctesias tradit Si-
den vocari stagnum in Indis in quo nihil innatet, omnia mer-
gantur, Caelius apud nos in Averno etiam folia subsidere,
22 Varro avis quae advolaverint emori. contra in Africae lacu
Apuscidamo omnia fluitant, nihil mergitur, item in Siciliae
fonte Plinthia, ut Apion tradit, et in Medorum lacu puteoque
Saturni. Fons Limyrae transire solet in loca vicina porten-
dens aliquid, mirumque quod cum piscibus transit. responsa
ab his petunt incolae cibo quem rapiunt adnuentes, si vero
23 eventum negent, caudis abigunt. Amnis Holcas in Bithynia
Bryazum adluit, — hoc est templo et deo nomen, — cuius
gurgitem periuri negantur pati velut flammam urentem. Et
in Cantabria fontes Tamarici in auguriis habentur. tres sunt
octonis pedibus distantes, in unum alveum coeunt vasto sin-
24 guli amne. siccantur duodenis diebus, aliquando vicenis, ci-
tra suspicionem ullam aquae, cum sit vicinus iis fons sine
intermissione largus. dirum est non profluere eos adspicere
volentibus, sicut proxume Lartio Licinio legato post prae-
turam, post septem enim dies occidit. In Iudaea rivos sab-
batis omnibus siccatur.

25 (19.) E diverso miracula alia dira. Ctesias in Armenia
fontem esse scribit, ex quo nigros piscis ilico mortem ad-
ferre in cibis, quod et circa Danuvi exortum audivi, donec

veniatur ad fontem alveo adpositum, ubi finitur id genus pi-
scium,. adeoque ibi caput amnis eius intellegit fama. hoc idem
et in Lydia in stagno Nympharum tradunt. In Arcadia ad Phe- 26
neum aqua profluit ex saxis, — Styx appellatur —, ilico ne-
cat, ut diximus, sed esse piscis parvos in ea tradit Theo- 2, 231
phrastus, letalis et ipsos, quod non in alio genere mortifero-
rum fontium. Necare aquas Theopompus et in Threcia apud 27
Cychros dicit, Lycus in Leontinis tertio die quam quis biberit,
Varro ad Soracte in fonte, cuius sit latitudo quattuor pedum.
sole oriente eum exundare ferventi similem, avis quae de-
gustaverint iuxta mortuas iacere. namque et haec insidiosa
conditio est quod quaedam etiam blandiuntur adspectu, ut ad
Nonacrim Arcadiae, omnino enim nulla deterrent qualitate.
hanc putant nimio frigore esse noxiam, utpote cum profluens
ipsa lapidescat. aliter circa Thessalica Tempe, quoniam omni- 28
bus terrori est, traduntque aena etiam ac ferrum erodi illa
aqua. profluit, ut indicavimus, brevi spatio, mirumque, sili- 4, 31
qua silvestris amplecti radicibus fontem eum dicitur semper
florens purpura. et quaedam sui generis herba in labris fon-
tis viret. In Macedonia, non procul Euripidis poetae sepul-
chro, duo rivi confluunt, alter saluberrimi potus, alter mor-
tiferi.

(20.) In Perperenis fons est quamcumque rigat lapideam 29
faciens terram, item calidae aquae in Euboeae Aedepso.
nam qua cadit rivos saxa in altitudinem crescunt. in Eury-
menis deiectae coronae in fontem lapideae fiunt. in Colos-
sis flumen est quo lateres coiecti lapidei extrahuntur. in Scy-
retico metallo arbores quaecumque flumine adluuntur saxa
fiunt cum ramis. destillantes quoque guttis lapide durescunt 30
in antris Coryciis Idaeo, nam Miezae in Macedonia etiam pen-
dentes in ipsis camaris, at in Corinthio cum cecidere. in
quibusdam speluncis utroque modo, columnasque faciunt, ut
in Phausia Chersonnesi Rhodiorum in antro magno, etiam dis-
colori adspectu. Et hactenus contenti simus exemplis.

3. (21.) Quaeritur inter medicos cuius generis aquae sint 31
utilissimae. stagnantis pigrasque merito damnant, utiliores
quae profluunt existimantes, cursu enim percussuque ipso
extenuari atque proficere, eoque miror cisternarum ab ali-

quis maxume probari. sed hi rationem adferunt, quoniam levissima sit imbrium quae subire potuerit ac pendere in aere.
32 ideo et nivis praeferunt, nivibusque etiam glaciem velut ad infinitum coacta subtilitate. leviora enim haec esse et glaciem multo leviorem aqua. horum sententiam refelli interest vitae. in primis enim levitas illa deprehendi aliter quam sensu vix potest, nullo paene momento ponderis aquis inter se distantibus. nec levitatis in pluvia aqua argumentum est subisse eam in caelum, cum etiam lapides subire adpareat cadensque inficiatur halitu terrae, quo fit ut pluviae aquae sordium plurumum inesse sentiatur citissimeque ideo calefiat aqua pluvia.
33 nivem quidem glaciemque subtilissimum elementi eius videri miror adposito grandinum argumento, e quibus pestilentissimum potum esse convenit. nec vero pauci inter ipsos e contrario ex gelu ac nivibus insaluberrimos potus praedicant, quoniam exactum sit inde quod tenuissimum fuerit. minui certe liquorem omnem congelatione deprehenditur et rore nimio scabiem fieri, pruina uredinem, cognatis et nivis causis.
34 pluvias quidem aquas celerrime putrescere convenit minumeque durare in navigatione. Epigenes autem aquam quae septiens putrefacta purgata sit *ait* amplius non putrescere. nam cisternas etiam medici confitentur inutilis alvo duritia faucibusque, — etiam limi non aliis inesse plus aut animalium quae
35 faciunt taedium confitentis habent, — nec statim amnium utilissimas esse, sicuti nec torrentium ullius, lacusque plurumos salubris. quaenam igitur et cuius generis aptissimae? aliae alibi. Parthorum reges ex Choaspe et Eulaeo tantum bibunt, hae quamvis in longinqua comitantur illos. sed horum placere non quia sint amnes adparet, quoniam neque e Tigri neque Euphrate, neque e multis aliis bibunt.

36 (22.) Limus aquarum vitium est. si tamen idem amnis anguillis scateat, salubritatis indicium habetur, sicuti frigoris taenias in fonte gigni. ante omnia autem damnantur amarae et quae sorbentem statim inplent, quod evenit Troezene. nam nitrosas atque salmacidas in desertis Rubrum mare petentes addita polenta utilis intra duas horas faciunt ipsaque vescuntur polenta. damnantur in primis quae fonte caenum faciunt quaeque malum colorem bibentibus, refert et si vasa

aerea inficiunt aut si legumina tarde percocunt, si liquatae
leniter terram relincunt decoctaeque crassis obducunt vasa
crustis. est etiamnum vitium non faetidae modo verum omnino 37
quicquam resipientis, iucundum sit illud licet gratumque
et ut saepe ad viciniam lactis accedens. aquam salubrem aeri
quam simillimam esse oportet. unus in toto orbe traditur fons
aquae iucunde olentis in Mesopotamia Chabura. fabulae ra-
tionem adferunt, quoniam eo Iuno perfusa sit. de cetero aqua-
rum salubrium sapor odorve nullus esse debet.

(23.) Quidam statera iudicant de salubritate, frustrante 38
diligentia, quando perrarum est ut levior sit aliqua. certior
subtilitas inter paris meliorem esse quae calefiat refrigere-
turque celerius. quin et haustam vasis, ne manus pendeant,
depositisque in humum tepescere adfirmant. ex quonam ergo
genere maxume probabilis continget? puteis nimirum, ut in
oppidis video constare, sed his quibus exercitationis ratio cre-
bro haustu contingit et illa tenuitas colante terra. Salubritati 39
haec satis sunt. frigori et opacitas necessaria utque caelum
videant. super omnia una observatio — eadem et ad perenni-
tatem pertinet —, imo ut illa e vado exsiliat vena, non e late-
ribus. nam ut tactu gelida sit etiam arte contingit, si expressa
in altum aut e sublimi deiecta verberatum conripiat aera. in
natando quidem spiritum continentibus frigidior sentitur eadem.
Neronis principis inventum est decoquere aquam vitroque 40
demissam in nivis refrigerare. ita voluptas frigoris contin-
git sine vitiis nivis. omnem utique decoctam utiliorem esse
convenit, item calefactam magis refrigerari, subtilissimo in-
vento. vitiosae aquae remedium est, si decoquatur ad dimi-
dias partis. Aqua frigida ingesta sistitur sanguis. aestus in
balineis arcetur, si quis ore teneat. quae sunt haustu frigi-
dissimae non perinde et tactu esse, alternante hoc bono,
multi familiari exemplo colligunt.

(24.) Clarissima aquarum omnium in toto orbe, frigoris 41
salubritatisque palma praeconio urbis Marcia est inter reli-
qua deum munera urbi tributa. vocabatur haec quondam
Aufeia, fons autem ipse Pitonia. oritur in ultumis montibus
Pelignorum, transit Marsos et Fucinum lacum, Romam non
dubie petens. mox in specus mersa in Tiburtina se aperit a

VIIII milibus pass. fornicibus structis perducta. primus eam in urbem ducere auspicatus est Ancus Marcius unus e regibus, postea Q. Marcius Rex in praetura, rursusque restituit M. Agrippa.

42 (25.) Idem et Virginem adduxit ab octavi lapidis diverticulo duo milia pass. Praenestina via. iuxta est Herculaneus rivos, quem refugiens Virginis nomen optinuit. horum amnium conparatione differentia supra dicta deprehenditur, cum quantum Virgo tactu praestat, tantum praestet Marcia haustu, quamquam utriusque iam pridem urbi periit voluptas, ambitione avaritiaque in villas ac suburbana detorquentibus publicam salutem.

43 (26.) Non ab re sit quaerendi aquas iunxisse rationem. Reperiuntur in convallibus maxume, et quodam convexitatis cardine aut montium radicibus. multi septentrionales ubique partis aquosas existimavere, qua in re varietatem naturae aperuisse conveniat. In Hyrcanis montibus a meridiano latere non pluit, ideo silvigeri ab aquilonis tantum parte sunt. at Olympus, Ossa, Parnasus, Appenninus, Alpes undique vestiuntur amnibusque perfunduntur, aliqui ab austro, sicut in Creta Albi montes. nihil ergo in his perpetuae observationis iudicabitur.

44 (27.) Aquarum sunt notae iuncus aut harundo aut herba
26, 30 de qua dictum est multumque alicui loco pectore incubans rana. salix enim erratica et alnus aut vitex aut harundo aut hedera sponte proveniunt et conrivatione aquae pluviae in locum humiliorem e superioribus defluentis augurio fallaci, certiore nebulosa exhalatione ante ortum solis longius intuentibus, quod quidam ex edito speculantur proni terram at-
45 tingente mento. est et peculiaris aestimatio peritis tantum nota, quam ferventissimo aestu secuntur dieique horis ardentissimis, qualis ex quoque loco repercussus splendeat. nam si terra sitiente umidior est ille, indubitata spes promittitur.
46 sed tanta oculorum intentione opus est ut indolescant, quod fugientes ad alia experimenta decurrunt, loco in altitudinem pedum quinque defosso ollisque e figlino opere crudis aut peruncta pelvi aerea cooperto lucernaque ardente concamarata frondibus, dein terra, si figlinum umidum ruptumve, aut

in aere sudor vel lucerna sine defectu olei restincta aut etiam
vellus lanae madidum reperiatur, non dubie promittunt aquas.
quidam et igne prius excocunt locum tanto efficaciore vaso-
rum argumento.

(28.) Terra vero ipsa promittit candicantibus maculis 47
aut tota glauci coloris. in nigra enim scaturigines non fere
sunt perennes. figularis creta semper adimit spes, nec am-
plius puteum fodiunt coria terrae observantes, ut a nigra de-
scendat ordo supra dictus. Aqua semper dulcis in argillosa 48
terra, frigidior in tofo. namque et hic probatur, dulcis enim
levissimasque facit et colando continet sordis. sabulum exi-
lis limosasque promittit, glaria incertas venas, sed boni sapo-
ris, sabulum masculum et harena et carbunculus certas sta-
bilisque et salubris, rubra saxa optumas speique certissimas,
radices montium saxosae et silex hoc amplius rigentis. opor-
tet autem fodientibus umidiores adsidue respondere glaebas
faciliusque ferramenta descendere. Depressis puteis sulpu- 49
rata vel aluminosa occurrentia putearios necant. experimen-
tum huius periculi est demissa ardens lucerna, si exstinguitur.
tunc secundum puteum dextra ac sinistra fodiunt. aestuaria
quae graviorem illum halitum recipiant. fit et sine his vitiis
altitudine ipsa gravior aer quem emendant adsiduo linteorum
iactatu eventilando. cum ad aquam ventum est, sine harenato
opus surgit ne venae obstruantur. Quaedam aquae vere statim 50
incipiente frigidiores sunt, quarum non in alto origo est —
hibernis enim constant imbribus —, quaedam canis ortu, sicut
in Macedonia Pella utrumque. ante oppidum enim incipiente
aestate frigida est palustris, dein maxumo aestu in excelsio-
ribus oppidi riget. hoc et in Chio evenit simili ratione portus
et oppidi. Athenis Enneacrunos nimbosa aestate frigidior
est quam puteus in Iovis horto, at ille siccitatibus riget, ma-
xume autem putei circa arcturum. 4. non ipsa aestate de-
ficiunt, omnesque quatriduo eo subsidunt. iam vero multi
hieme tota, ut circa Olynthum, vere primum aquis redeunti-
bus. In Sicilia quidem circa Messanam et Mylas hieme in to- 51
tum inarescunt fontes, aestate exundant amnemque faciunt.
Apolloniae in Ponto fons iuxta mare aestate tantum superfluit
et maxume canis ortu, parcius, si frigidior sit aestas. Quae-

dam terrae imbribus sicciores fiunt, velut in Narniensi agro, quod admirandis suis inseruit M. Cicero, siccitate lutum fieri prodens, imbre pulverem.

52 (29.) Omnis aqua hieme dulcior est, aestate minus, autumno minume, minusque per siccitates. neque aequalis amnium plerumque gustus est magna alvei differentia. quippe tales sunt aquae qualis terra per quam fluunt qualesque herbarum quas lavant suci. ergo iidem amnes parte aliqua reperiuntur insalubres. mutant saporem et influentes rivi, ut Borysthenen, victique diluuntur. aliqui vero et imbre mutantur. ter accidit in Bosporo ut salsi deciderent necarentque frumenta, totiens et Nili rigua pluviae amara fecere magna pestilentia Aegypti.

53 (30.) Nascuntur fontes decisis plerumque silvis, quos arborum alimenta consumebant, sicut in Haemo obsidente Gallos Cassandro, cum valli gratia silvas cecidissent. plerumque vero damnosi torrentes conrivantur detracta collibus silva continere nimbos ac digerere consueta. et coli moverique terram callumque summae cutis solvi aquarum interest. proditur certe in Creta expugnato oppido quod vocabatur Arcadia cessasse fontis amnisque qui in eo situ multi erant rursus condito post sex annos emersisse, ut quaeque coepissent partes coli.

54 5. Terrae quoque motus profundunt sorbentque aquas, sicut circa Pheneum Arcadiae quinquiens accidisse constat. sic et in Coryco monte amnis erupit posteaque coeptus est coli. illa mutatio mira, ubi causa nulla evidens adparet, sicut in Magnesia e calida facta frigida, salis non mutato sapore, et in Caria, ubi Neptuni templum est, amnis qui
55 fuerat ante dulcis mutatus in salem est. et illa miraculi plena, Arethusam Syracusis fimum redolere per Olympia, verique simile, quoniam Alpheus in eam insulam sub ima maria permeet. Rhodiorum fons in Chersonneso nono anno purgamenta egerit. mutantur et colores aquarum, sicut Babylone
56 lacus aestate rubras habet diebus XI. et Borysthenes aestatis temporibus caeruleus fertur, quamquam omnium aquarum tenuissimus, ideoque innatans Hypani, in quo et illud mirabile, austris flantibus superiorem Hypanim fieri. sed tenui-

tatis argumentum et aliud est quod nullum halitum, non modo
nebulam emittit. qui volunt diligentes circa hoc videri di-
cunt aquas graviores post brumam fieri.

6. (31.) Ceterum a fonte duci fictilibus tubis utilissimum 57
est crassitudine binum digitorum, conmissuris pyxidatis ita
ut superior intret, calce viva ex oleo levigatis. libramen-
tum aquae in centenos pedes sicilici minumum erit, si
cuniculo veniet, in binos actus lumina esse debebunt. quam
surgere in sublime opus fuerit plumbo veniat. subit altitudi-
nem exortus sui. si longiore tractu veniet, subeat crebro
descendatque, ne libramenta pereant. fistulas denum pedum 58
longitudinis esse legitimum est et, si quinariae erunt, sexa-
gena pondo pendere, si octonariae, centena, si denariae,
centena vicena, ac deinde ad has portiones. denaria apel-
latur cuius lamnae latitudo, antequam curvetur, digitorum
decem est, dimidioque eius quinaria. in anfractu omni collis
quinariam fieri, ubi dometur impetus, necessarium est, item
castella, prout res exiget.

(32.) Homerum calidorum fontium mentionem non fecisse 59
demiror, cum alioqui lavari calida frequenter induceret, vi-
delicet quia medicina tunc non erat haec quae nunc aquarum
perfugio utitur. est autem utilis sulpurata nervis, aluminata
paralyticis aut simili modo solutis, bituminata aut nitrosa,
qualis Cutilia est, bibendo atque purgationibus. plerique in 60
gloria ducunt plurumis horis perpeti calorem earum, quod
est inimicissimum, namque paulo diutius quam balineis uti
oportet, ac postea frigida dulcedine, nec sine oleo disceden-
tis, quod volgus alienum arbitratur, idcirco non alibi corpori-
bus magis obnoxiis, quippe et vastitate odoris capita replen-
tur et frigore infestantur sudantia, reliqua corporum parte
mersa. similis error, quam plurumo potu gloriantur. vidique
iam turgidos bibendo in tantum ut anuli integerentur cute,
cum reddi non posset hausta multitudo aquae. nec hoc ergo
fieri convenit sine crebro salis gustu. Utuntur et caeno fon- 61
tium ipsorum utiliter, sed ita si inlitum sole inarescat. nec
vero omnis quae sint calidae medicatas esse credendum,
sicut in Segesta Siciliae, Larisa, Troade, Magnesia, Melo,
Lipara. nec decolor species aeris argentive, ut multi existi-

mavere, medicaminum argumentum est, quando nihil eorum
in Patavinis fontibus, ne odoris quidem differentia aliqua de-
prehenditur.
62 (33.) Medendi modus idem et in marinis erit quae cale-
fiunt ad nervorum dolores, feruminanda a fracturis ossa, con-
tunsa, item corpora ad siccanda, qua de causa et frigido mari
utuntur. praeterea est alius usus multiplex, principalis vero
2, 28, 28, 54 navigandi phthisi adfectis, ut diximus, aut sanguine egesto,
sicut proxume Annaeum Gallionem fecisse post consulatum
63 meminimus. neque enim Aegyptus propter se petitur, sed
propter longinquitatem navigandi. quin et vomitiones ipsae
instabili volutatione conmotae plurumis morbis capitis, ocu-
lorum, pectoris medentur omnibusque propter quae hellebo-
rum bibitur. aquam vero maris per sese efficaciorem discu-
tiendis tumoribus putant medici, si illa decoquatur hordea-
cea farina, ad parotidas. emplastris etiam, maxume albis et
64 malagmatis miscent, prodest et infusa crebro ictu. bibitur
quoque, quamvis non sine iniuria stomachi, ad purganda cor-
pora bilemque atram aut sanguinem concretum reddendum
alterutra parte. quidam et in quartanis dedere eam biben-
dam et in tenesmis articulariisque morbis adservatam, in hoc
vetustate virus deponentem. aliqui decoctam, omnes ex alto
haustam nullaque dulcium mixtura corruptam, in quo usu prae-
cedere vomitum volunt, tunc quoque acetum aut vinum ea
65 aqua miscent. qui puram dedere raphanos supermandi ex
mulso aceto iubent, ut ad vomitiones revocent. clysteribus
quoque marinam infundunt tepefactam. testium quidem tu-
mori fovendo non aliud praeferunt, item pernionum vitio
ante ulcera, simili modo pruritibus, psoris et lichenum cura-
tioni. lendes quoque et taetra capitis animalia hac curantur,
ut liventia reducit eadem ad colorem. in quibus curationibus
post marinam aceto calido fovere plurumum prodest. quin et
ad ictus venenatos salutaris intellegitur, ut phalangiorum et
scorpionum, et ptyade ab aspide respersis, calida autem in his
66 adsumitur. suffitur eadem cum aceto capitis doloribus. tor-
mina quoque et choleram calida infusa clysteribus sedat.
difficilius perfrigescunt marina calefacta. mammas sororien-
tis, praecordia maciemque corporis piscinae maris corrigunt,

aurium gravitatem, capitis dolores cum aceto ferventium vapor. robiginem ferro marinae celerrime exterunt, pecorum quoque scabiem sanant lanasque emolliunt.

(34.) Nec ignoro haec mediterraneis supervacua videri 67
posse. verum et hoc cura providit inventa ratione qua sibi quisque aquam maris faceret. illud de ea ratione mirum, si plus quam sextarius salis in quattuor aquae sextarios mergatur, vinci aquam salemque non liquari. cetero sextarius salis cum quattuor aquae sextariis salsissimi maris vim et naturam inplet. moderatissimum autem putant supra dictam aquae mensuram octonis cyathis salis temperari, quoniam ita et nervos excalefaciat et corpus non exasperet.

(35.) Inveteratur et quod vocant thalassomeli aequis por- 68
tionibus maris, mellis, imbris. ex alto et ad hunc usum advehunt fictilique vase et picato condunt. prodest ad purgationes maxume sine stomachi vexatione et sapore grato et odore.

(36.) Hydromeli quoque ex imbre puro cum melle tem- 69
perabatur quondam, quod daretur adpetentibus vini aegris veluti innocentiore potu, damnatum iam multis annis, iisdem vitiis quibus vinum nec iisdem utilitatibus.

(37.) Quia saepe navigantes defectu aquae dulcis labo- 70
rant, haec quoque subsidia demonstrabimus. expansa circa
navem vellera madescunt accepto halitu maris, quibus dul-
cis umor exprimitur, item demissae reticulis in mare conca-
vae e cera pilae vel vasa inania opturata dulcem intra se col-
ligunt umorem. nam in terra marina aqua argilla percolata
dulcescit. Luxata corpora et hominum et quadripedum natando 71
in cuius libeat generis aqua facillime in artus redeunt. Est
et in metu pergrinantium ut temptent valitudinem aquae ignotae. hoc cavent e balineis egressi statim frigidam suspectam hauriendo.

(38.) Muscus qui in aqua fuerit podagris inlitus prodest, 72
item oleo admixto talorum dolori tumorique. Spuma aquae adfrictu verrucas tollit, nec non harena litorum maris, praecipue tenuis et sole candens, in medicina est siccandis corporibus coopertis hydropicorum aut rheumatismos sentientium. Et hactenus de aquis, nunc de aquatilibus. ordiemur

autem ut in reliquis a principalibus eorum quae sunt salsa
ac spongea.
73 7. (39.) Sal omnis aut fit aut gignitur, utrumque pluri-
bus modis, sed causa gemina, coacto umore vel siccato.
siccatur in lacu Tarentino aestivis solibus, totumque sta-
gnum in salem abit, modicum alioqui, altitudine genua non ex-
cedens, item in Sicilia in lacu qui Cocanicus vocatur et
alio iuxta Gelam. horum extremitates tantum inarescunt, sic-
ut in Phrygia, Cappadocia, Aspendi, ubi largius coquitur et
usque ad medium. aliud etiam in eo mirabile quod tantun-
dem noctu subvenit quantum die auferas. omnis e stagnis
74 sal minutus atque non glaeba est. Aliud genus ex aquis ma-
ris sponte gignitur spuma in extremis litoribus ac scopulis
relicta. hic omnis solis calore densatur, et est acrior qui in sco-
pulis invenitur. Sunt etiamnum naturales differentiae tres.
namque in Bactris duo lacus vasti, alter ad Scythas versus al-
ter ad Arios, sale exaestuant, sicut ad Citium in Cypro et
75 circa Memphim extrahunt e lacu, dein sole siccant. Sed et
summa fluminum densantur in salem amne reliquo veluti sub
gelu fluente, ut apud Caspias portas quae salis flumina ap-
pellantur, item circa Mardos et Armenios. praeterea apud
Bactros amnes Ochus et Oxus ex his adpositis montibus de-
76 ferunt salis ramenta. Sunt et in Africa lacus, et quidem tur-
bidi, salem ferentes. ferunt quidem et calidi fontes, sicut
Pagasaei. et hactenus habent se genera ex aquis sponte
77 provenientia. Sunt et montes nativi salis, ut in Indis Orme-
nus, in quo lapicidinarum modo caeditur renascens, maiusque
regum vectigal ex eo est quam ex auro atque margaritis. ef-
foditur et e terra, ut palam est umore densato, ut in Cappadocia.
ibi quidem et editur specularium lapidum modo, pondus magnum
78 glaebis quas micas volgus appellat. Gerris Arabiae oppido
muros domosque massis salis faciunt aqua feruminantes. in-
venit et iuxta Pelusium Ptolemaeus rex, cum castra faceret.
quo exemplo postea inter Aegyptum et Arabiam etiam squa-
lentibus locis coeptus est inveniri detractis harenis, qualiter
et per Africae sitientia usque ad Hammonis oraculum, is qui-
79 dem crescens cum luna noctibus. nam Cyrenaici tractus no-
bilitantur Hammoniaco et ipso, quia sub harenis inveniatur,

appellato. similis est corpore alumini quod schiston vocant,
longis glaebis neque perlucidis, ingratus sapore, sed medi-
cinae utilis. probatur quam maxume perspicuus, rectis scis-
suris. insigne de eo proditur quod levissimus intra specus
suos in lucem universam prolatus vix credibili pondere ingra-
vescat. causa evidens, cuniculorum spiritu madido sic adiu-
vante molientis ut adiuvant aquae. adulteratur Siculo quem 79
Cocanicum appellavimus, nec non et Cyprio mire simili. In 80
Hispania quoque citeriore Egelastae caeditur glaebis paene
tralucentibus cui iam pridem palma a plerisque medicis inter
omnia salis genera perhibetur. Omnis locus in quo reperitur
sal sterilis est nihilque gignit. et in totum sponte nascens in-
tra haec est. Facticii varia genera, volgaris plurumusque in sa- 81
linis mari adfuso non sine aquae dulcis riguis, sed imbre ma-
xume iuvante ac super omnia sole, multoque, aliter non are-
scens. Africa circa Uticam construit acervos salis ad collium
speciem, qui ubi sole lunaque induruere, nullo umore lique-
scunt vixque etiam ferro caeduntur. fit tamen et in Creta sine
riguis mare in salinas infundentibus et circa Aegyptum ipso
mari influente in solum, ut credo, Nilo sucosum. fit et pu-
teis in salinas ingestis. prima densatio Babylone in bitumen 82
liquidum cogitur oleo simile, quo et in lucernis utuntur.
hoc detracto subest sal. et in Cappadocia e puteis ac fonte
aquam in salinas ingerunt. in Chaonia excocunt aquam ex
fonte refrigerandoque salem faciunt inertem nec candidum.
Galliae Germaniaeque ardentibus lignis aquam salsam infun-
dunt.

(40.) Hispani a quadam sui parte e puteis hauriunt muriam 83
appellantes. illi quidem et lignum referre arbitrantur. quer-
cus optuma, ut quae per se cinere sincero vim salis reddat,
alibi corylus laudatur. ita infuso liquore salso carbo etiam in
salem vertitur. quicumque ligno confit sal niger est. Apud
Theophrastum invenio Umbros harundinis et iunci cinerem
decoquere aqua solitos donec exiguum superesset umoris.
quin et e muria salsamentorum recoquitur iterumque consum-
pto liquore ad naturam suam redit, volgo e menis iucundis-
simus.

(41.) Marinorum maxume laudatur Cyprius a Salamine, 84

de stagnis Tarentinus ac Phrygius qui Tattaeus vocatur. hi
duo oculis utiles. e Cappadocia qui in laterculis adfertur cu-
tis nitorem dicitur facere. magis tamen extendit is quem Ci-
74 tium appellavimus, itaque a partu ventrem eo cum melanthio
85 inlinunt. Salsissimus sal qui siccissimus, suavissimus omnium
Tarentinus atque candidissimus, et cetero fragilis qui ma-
xume candidus. pluvia dulcescit omnis, suaviorem tamen ro-
res faciunt, sed copiosum aquilonis flatus. austro non nasci-
tur. flos salis non fit nisi aquilonibus. In igne nec crepitat
nec exsilit Tragasaeus neque Acanthius ab oppido appellatus,
nec ullus spuma aut ramento aut tenuis. Agrigentinus igni-
um patiens ex aqua exsilit. Sunt et colorum differentiae.
86 rubet Memphi, rufus est circa Oxum, Centumripis purpureus,
circa Gelam in eadem Sicilia tanti splendoris ut imaginem re-
cipiat. in Cappadocia crocinus effoditur, tralucidus et odora-
tissimus. Ad medicinae usus antiqui Tarentinum maxume lau-
dabant, ab hoc quemcumque e marinis, ex eo genere spu-
meum praecipue, iumentorum vero et boum oculis Tragasaeum
87 et Baeticum. Ad opsonium et cibum utilior quisquis facile li-
quescit, item umidior, minorem enim amaritudinem habent,
ut Atticus et Euboicus. servandis carnibus aptior acer et sic-
cus, ut Megaricus. conditur etiam odoribus additis et pul-
mentari vicem inplet aviditatem invitans excitansque in omni-
bus cibis, ita ut sit peculiaris ex eo intellectus inter innumera
88 condimenta interim in mandendo, quaesitus garo. quin et pe
cudes armentaque et iumenta sale maxume sollicitantur ad
pastus multum largiore lacte multoque gratiore etiam in ca-
seo dote. ergo, Hercules, vita humanior sine sale non quit
degere, adeoque necessarium elementum est ut transierit
intellectus ad voluptates animi quoque. nimirum a sale ap-
pellantur, omnisque vitae lepos et summa hilaritas laborum-
89 que requies non alio magis vocabulo constat. honoribus
etiam militiaeque interponitur salariis inde dictis magna apud
antiquos auctoritate, sicut adparet ex nomine Salariae viae,
quoniam illa salem in Sabinos portari convenerat. Ancus
Marcius rex salis modios VI in congiario dedit populis et sa-
linas primus instituit. Varro etiam pulmentari vice usos ve-
teres auctor est, et salem cum pane esitasse eos proverbio

adparet. maxume tamen in sacris intellegitur auctoritas,
quando nulla conficiuntur sine mola salsa.

(42.) Salinarum sinceritas summam fecit suam differen- 90
tiam quandam favillam salis quae levissima ex eo est et candi-
dissima. appellatur et flos salis in totum diversa res umidioris-
que naturae et crocei coloris aut rufi, veluti robigo salis,
odore quoque ingrato ceu gari dissentiens a sale, non modo
a spuma. Aegyptus invenit, videturque Nilo deferri, et fon-
tibus tamen quibusdam innatat. optumum ex eo quod olei 91
quandam pinguitudinem reddit. est enim etiam in sale pingui-
tudo, quod miremur. adulteratur autem tinguiturque rubrica
aut plerumque testa trita, qui fucus aqua deprehenditur di-
luente facticium colorem, cum verus ille non nisi oleo resol-
vatur et unguentarii propter colorem eo maxume utantur.
canitia in vasis summa est, media vero pars umidior, ut dixi- 90
mus. Floris natura aspera, excalfactoria, stomacho inutilis, 92
sudorem ciet, alvom solvit in vino et aqua, acopis et zme-
cticis utilis. detrahit et ex palpebris pilos efficacissime. fae-
ces concutiuntur, ut croci color redeat. Praeter haec etiam-
num appellatur in salinis salsugo, ab aliis salsilago, tota li-
quida, marina aqua salsior, vi distans.

(43.) Aliud etiamnum liquoris exquisiti genus, quod ga- 93
rum vocavere, intestinis piscium ceterisque quae abicienda
essent sale maceratis, ut sit illa putrescentium sanies. hoc
olim conficiebatur ex pisce quem Graeci garon vocabant,
capite eius usto suffitu extrahi secundas monstrantes. 8. nunc 94
e scombro pisce laudatissimum in Carthaginis spartariae ce-
tariis, sociorum id appellatur, singulis milibus nummum per-
mutantibus congios fere binos. nec liquor ullus paene prae-
ter unguenta maiore in pretio esse coepit nobilitatis etiam
gentibus. scombros quidem et Mauretania Baeticaeque Car-
teia ex oceano intrantis capiunt ad nihil aliud utilis. laudan-
tur et Clazomenae garo Pompeique et Leptis, sicut muria
Antipolis ac Thurii, iam vero et Delmatia.

(44.) Vitium huius est allex, inperfecta nec colata faex. 95
coepit tamen et privatim ex inutili pisciculo minumoque confici.
apuam nostri, aphyen Graeci vocant, quoniam is pisciculus e
pluvia nascatur. Foroiulienses piscem ex quo faciunt lupum ap-

pellant. transiit deinde in luxuriam, creveruntque genera ad infinitum, sicuti garum ad colorem mulsi veteris adeoque dilutam suavitatem ut bibi possit. aliud vero castimoniarum superstitioni etiam sacrisque Iudaeis dicatum, quod fit e piscibus squama carentibus. sic allex pervenit ad ostreas, echinos, urticas maris, mullorum iocinera, innumerisque generibus ad
96 sapores gulae coepit sal tabescere. Haec obiter indicata sint desideriis vitae, et ipsa tamen non nullius usus in medendo. namque et allece scabies pecoris sanatur infusa per cutem incisam, et contra canis morsus draconisque marini prodest,
97 in linteolis autem concerptis inponitur. Et garo ambusta recentia sanantur, si quis infundat ac non nominet garum. contra canum quoque morsus prodest maxumeque crocodili et ulceribus quae serpunt aut sordidis. oris quoque et aurium ulceribus aut doloribus mirifice prodest. Muria quoque sive
92 illa salsugo spissat, mordet, extenuat, siccat, dysintericis utilis, etiam si nome intestina conripit, ischiadicis, coeliacis veteribus infunditur. fotu quoque apud mediterraneos aquae marinae vicem pensat.

98 9. (45.) Salis natura est per se ignea et inimica ignibus, fugiens eos, omnia erodens, corpora vero adstringens, siccans, adligans, defuncta etiam a putrescendi tabe vindicans, ut durent ita per saecula, in medendo vero mordens, adurens, repurgans, extenuans, dissolvens, stomacho tantum inutilis, praeterquam ad excitandam aviditatem, adversus serpentium morsus cum origano, melle, hysopo, contra cera-
99 sten cum origano aut cedria aut pice aut melle. auxiliatur contra scolopendras ex aceto potus, adversus scorpionum ictus cum quarta parte lini seminis ex oleo vel aceto inlitus, adversus crabrones vero et vespas similiaque ex aceto, ad heterocranias capitisque ulcera et pusulas papulasve et incipientis verrucas cum sebo vitulino, item oculorum remediis et ad excrescentis ibi carnis totiusque corporis pterygia, sed in oculis peculiariter, ob id collyriis, emplastris quoque additur, — ad haec maxume probatur Tattaeus aut Caunites, —
100 ex ictu vero subfusis cruore oculis suggillatisve cum murra pari pondere ac melle aut cum hysopo ex aqua calida, utque foveantur salsugine. ad haec Hispaniensis eligitur, contraque

subfusiones oculorum cum lacte in coticulis teritur, privatim suggillationibus in linteolo involutus crebroque ex aqua ferventi inpositus, ulceribus oris manantibus in linteolo concerpto, gingivarum tumori infricatus et contra scabritiem linguae fractus conminutusque. aiunt dentis non erodi nec putrescere, 101 si quis cotidie mane ieiunus salem contineat sub lingua donec liquescat. lepras idem et furunculos et lichenas et psoras emendat cum passa uva exempto eius ligno et sebo bubulo atque origano ac fermento vel pane, maxume Thebaicus. hic et ad pruritus eligitur, tonsillis et uvis cum melle prodest. quicumque ad anginas, hoc amplius cum oleo et aceto eodem tempore extra faucibus inlitus cum pice liquida. emollit et 102 alvom in vino mixto innoxie et taeniarum genera pellit in vino potus. aestus balinearum convalescentes ut tolerare possint linguae subditus praestat. nervorum dolores, maxume circa umeros et renis, in saccis aqua ferventi crebro candefactus levat, colum torminaque et coxarum dolores potus et in iisdem saccis inpositus candens, podagras cum farina ex melle et oleo tritus, ibi maxume usurpanda observatione quae totis corporibus nihil esse utilius sale et sole dixit. itaque cornea videmus corpora piscatorum, sed praecipuum dicatur in podagris. tollit et clavos pedum, item perniones. ambu- 103 stis ex oleo inponitur aut conmanducatus pusulasque reprimit, ignibus vero sacris ulceribusque quae serpant ex aceto aut hysopo, carcinomatis cum uva taminia, phagedaenis ulcerum tostus cum farina hordei, superinposito linteolo madente vino. morbo regio laborantis, donec sudant ad ignem, contra pruritus quos sentiunt ex oleo et aceto infricatus iuvat, fatigatos ex oleo. multi et hydropicos sale curavere fervo- 104 resque febrium cum oleo perunxere et tussim veterem linctu eius discussere. clysteribus infudere ischiadicis. ulcerum excrescentibus vel putrescentibus inposuere, crocodilorum morsibus ex aceto in linteolis ita ut batuerentur ante vinculis ulcera. bibitur et contra opium ex aceto mulso, luxatis inponitur cum farina et melle, item extuberationibus. den- 105 tium dolori cum aceto fotus et inlitus cum resina prodest. ad omnia autem spuma salis iucundior utiliorque. sed quicumque sal acopis additur ad excalfactiones, item zmegma-

tis ad extenuandam cutem levandamque. pecorum quoque
scabiem et boum inlitus tollit, daturque lingendus et oculis
iumentorum inspuitur. Haec de sale dicta sint.
106 10. (46.) [1] Non est differenda et nitri natura, non
multum a sale distans et eo diligentius dicenda, quia palam
est et medicos qui de eo scripserunt ignorasse naturam nec
quemquam Theophrasto diligentius tradidisse. Exiguum fit
apud Medos canescentibus siccitate convallibus, quod vocant
halmyrrhaga, minus etiam in Thracia iuxta Philippos, sordidum
107 terra a qua appellant agrium. nam quercu cremata numquam
multum factitatum est et iam pridem in totum omissum. aquae
vero nitrosae pluribus locis reperiuntur, sed sine viribus
densandi. optumum copiosumque in Clitis Macedoniae, quod
vocant Chalestricum, candidum purumque, proxumum sali.
lacus est nitrosus exsiliente e medio dulci fonticulo. ibi fit
nitrum circa canis ortum novenis diebus totidemque cessat
108 ac rursus innatat et deinde cessat. quo adparet soli naturam
esse quae gignat, quoniam conpertum est nec soles proficere
quicquam, cum cesset, nec imbris. mirum et illud, scatebra
fonticuli semper emicante lacum neque augeri neque fluere.
his autem diebus quibus gignitur si fuere imbres, salsius ni-
trum faciunt, aquilones deterius, quia validius conmovent li-
109 mum. Et hoc quidem nascitur, [2] in Aegypto autem con-
ficitur multo abundantius, sed deterius. nam fuscum lapido-
sumque est. fit paene eodem modo quo sal, nisi quod salinis
mare infundunt, Nilum autem modo nitrariis. hae cedente
Nilo madent suco nitri XL diebus continuis, non ut in Mace-
donia statis. si et imbres adfuerunt, minus e flumine ad-
dunt, statimque ut densari coeptum est, rapitur, ne resolva-
tur in nitrariis. sic quoque olei natura intervenit, ad scabiem
animalium utilis. ipsum autem conditum in acervis durat.
110 Mirum in lacu Ascanio et quibusdam circa Chalcida fontibus
summas aquas dulcis esse potarique, inferiores nitrosas. In
nitro optumum quod tenuissimum, et ideo spuma melior, ad
aliqua tamen sordidum, tamquam ad inficiendas purpuras
36, 193 tincturasque omnis. Magnus et vitro usus, qui dicetur
111 suo loco. [3] Nitrariae Aegypti circa Naucratim et Mem-
phim tantum solebant esse, circa Memphim deteriores. nam

et lapidescit ibi in acervis, multique sunt cumuli ea de causa saxei. faciunt ex his vasa, nec non frequenter liquatum cum sulpure coquentes in carnibus quoque quas inveterari volunt illo nitro utuntur. sunt ibi nitrariae in quibus et rufum exit a colore terrae. Spumam nitri, quae maxume laudatur, 112 antiqui negabant fieri nisi cum ros cecidisset, praegnatibus nitrariis, sed nondum parientibus. itaque non fieri incitatis, etiamsi caderet. alii acervorum fermento gigni existimavere. proxuma aetas medicorum aphronitrum tradidit in Asia col- 113 ligi in speluncis mollibus destillans, — specus eos colligas vocant, — dein siccant sole. optumum putatur Lydium, probatio ut sit minume ponderosum et maxume friabile, colore paene purpureo. hoc in pastillis adfertur, Aegyptium in vasis picatis, ne liquescat. vasa quoque ea sole inarescentia perficiuntur. [4] Nitri probatio ut sit tenuissimum et quam maxume 114 spongeosum fistulosumque. adulteratur in Aegypto calce, deprehenditur gustu. sincerum enim statim resolvitur, adulteratum pungit. calce adspersum reddit odorem vehementem. uritur in testa opertum ne exsultet, alias igni non exsilit nitrum, nihilque gignit aut alit, cum in salinis herbae gignantur et in mari tot animalia, tantum algae. sed maiorem esse 115 acrimoniam nitri adparet non hoc tantum argumento sed et illo quod nitrariae calciamenta protinus consumunt, alias salubres oculorumque claritati utiles. in nitrariis non lippiunt. ulcera adlata eo celerrime sanantur, ibi facta tarde. ciet et sudores cum oleo perunctis corpusque emollit. In pane salis vice utuntur Chalestraeo, ad raphanos Aegyptio, teneriores eos facit, sed opsonia alba et deteriora, olera viridiora. in medicina autem calefacit, extenuat, mordet, spissat, siccat, exulcerat. utile his quae evocanda sint aut discutienda et le- 116 nius mordenda atque extenuanda, sicut in papulis pusulisque. quidam in hoc usu accensum vino austero restingunt atque ita trito in balineis utuntur sine oleo. sudores nimios inhibet cum iride arida adiecto oleo viridi, extenuat et cicatrices oculorum et scabritias genarum cum fico inlitum aut decoctum in passo ad dimidias partis, item contra argema oculorum inungues decoctum cum passo in mali Punici calyce. adiuvat 117 claritatem visus cum melle inunctum. prodest dentium dolori

ex vino, si cum pipere coluantur, item cum porro decoctum.
nigrescentis dentis crematum dentifricio ad colorem reducit,
capitis animalia et lendis necat cum Samia terra inlitum ex
oleo. auribus purulentis vino liquatum infunditur, sordis
eiusdem partis erodit ex aceto, sonitus et tinnitus discutit
118 siccum additum. vitiligines albas cum creta Cimolia aequo
pondere ex aceto in sole inlitum emendat. furunculos ad-
mixtum resinae extrahit, aut cum uva alba passa nucleis
eius simul tritis. testium inflammationi occurrit, item eruptio-
nibus pituitae in toto corpore cum axungia, contraque canis
morsus addita et resina, initiis cum aceto inlinitur. sic et
serpentium morsibus, phagedaenis et ulceribus quae ser-
punt aut putrescunt cum calce ex aceto, hydropicis cum
119 fico tunsum datur inliniturque. discutit et tormina, si de-
coctum bibatur pondere drachmae cum ruta vel aneto vel
cumino. reficit lassitudines cum oleo et aceto perunctorum,
et contra algores horroresque prodest manibus pedibusque
confricatis cum oleo. conprimit et pruritus subfusorum felle,
maxume cum aceto in sudore datum. succurrit et venenis
fungorum ex posca potum aut, si buprestis exsputa sit, ex
120 aqua, vomitionesque evocat. his qui sanguinem tauri bibe-
rint cum lasere datur. in facie quoque exulcerationes sanat
cum melle et lacte bubulo. ambustis tostum donec nigre-
scat tritumque inlinitur. infunditur urceis et renium dolori aut
rigori corporum nervorumve doloribus. paralysi in lingua
121 cum pane inponitur, suspiriosis in tisana sumitur. tussim
veterem sanat flore, mixto galbano resinae terebinthinae,
pari pondere omnium, ita ut fabae magnitudo devoretur. co-
quitur dilutumque postea cum pice liquida sorbendum in an-
gina datur. flos eius cum oleo cypreo articulorum doloribus
in sole iucundus est. regium quoque morbum extenuat in
potione vini, et inflationes discutit, sanguinis profluvium e
122 naribus sistit ex ferventi aqua vapore naribus rapto. porri-
ginem alumine permixto tollit, alarum virus ex aqua cotidiano
fotu, ulcera ex pituita nata cera permixtum, quo genere
nervis quoque prodest, coeliacis infunditur. perungui ante
accessiones frigidas nitro et oleo multi praecepere, sicut ad-
versus lepras, lentigines, podagricis in balineis uti solio

nitri prodest, atrophis, opisthotonis, tetanis. Sal et nitrum
sulpuri concoctum in lapidem vertitur.

11. (47.) Spongearum genera diximus in naturis aquati- 123
lium marinorum. quidam ita distingunt: alias ex his maris 9, 148
tenui fistula spissioresque, persorbentis quae et tinguntur in
deliciis, aliquando et purpura, alias feminas maioribus fistulis
ac perpetuis, maribus alias duriores quas appellant tragos,
tenuissimis fistulis atque densissimis. candidae cura fiunt, e
mollissimis recentes per aestatem tinctae salis spuma ad lu-
nam et pruinas sternuntur inversae, hoc est qua parte adhae-
sere, ut candorem bibant. animal esse docuimus etiam 124
cruore inhaerente. aliqui narrant et auditu regi eas con- 9, 159
trahique ad sonum exprimentis abundantiam umoris, nec avelli
petris posse, ideo abscidi, ac saniem remittere. quin et eas
quae ab aquilone sint genitae praeferunt ceteris, nec us-
quam diutius durare spiritum medici adfirmant. sic et prodesse
corporibus, quia nostro suum misceant, et ideo magis recentis
magisque umidas, sed minus in calida aqua minusque unctas
aut unctis corporibus inpositas, et spissas minus adhaerescere.
mollissimum genus earum penicilli oculorum tumores sedant 125
ex mulso inpositi. idem abstergendae lippitudini utilissimi,
eosque tenuissimos et mollissimos esse oportet. inponuntur
et spongeae ipsae epiphoris ex posca et ex aceto calido ad
capitis dolores. de cetero recentes discutiunt, molliunt, mi-
tigant, veteres non glutinant volnera, usus earum ad abster-
genda, fovenda, operienda a fotu, dum aliud inponatur. ul- 126
cera quoque umida et senilia inpositae siccant, fracturae et
volnera spongeis utilissime foventur. sanguis rapitur in se-
cando ut curatio perspici possit, et ipsae volnerum inflamma-
tiones, si nec inunguitur, ** nunc siccae, nunc aceto adsper-
sae, nunc vino, nunc aqua frigida. ex aqua vero caelesti inposi-
tae siccaeve recentia non patiuntur intumescere. inponuntur 127
et integris partibus, sed fluctione occulta laborantibus quae
discutienda sit, et iis quae apostemata vocant melle decocto
perunctis. item articulis alias aceto salso madidae, alias e
posca, si ferveat impetus, ex aqua. eaedem callo e salsa, —
at contra scorpionum ictus ex aceto —, in volnerum curatione
et sucidae lanae vicem inplent ex eadem. differentia haec,

quod lanae emolliunt, spongeae coercent rapiuntque vitia
128 ulcerum. circumligantur et hydropicis siccae vel ex aqua tepida poscave utcumque blandiri opus est operireve aut siccare cutem. inponuntur et his morbis quos vaporari oporteat, ferventi aqua perfusae expressaeque inter duas tabulas. sic et in stomacho prosunt et in febri contra nimios ardores, et splenicis e posca, ignibus sacris ex aceto, efficaciores quam
129 aliud. inponi oportet sic ut sanas quoque partis spatiose operiant. sanguinis profluvium sistunt ex aceto aut frigida, livorem ab ictu recentem ex aqua salsa calida saepius mutata tollunt, testium tumorem doloremque ex posca. ad canum morsus utiliter concisae inponuntur ex aceto aut frigida aut melle, subinde umectandae. Africanae cinis cum porri sectivi suco sanguinem reicientibus haustu salis ex frigida prodest. idem cinis cum oleo vel cum aceto fronti inlitus tertianas
130 tollit. privatim Africanae ex posca tumorem discutiunt, omnium autem cinis cum pice crematarum sanguinem sistit volnerum. aliqui raras tantum ad hoc cum pice urunt. et oculorum causa comburuntur in cruda olla figulini operis, plurumum proficiente eo cinere contra scabritias genarum excrescentisque carnis et quidquid opus sit ibi destringere,
131 spissare, explere. utilius in eo usu lavare cinerem. praestant et strigilium vicem linteolorumque adfectis corporibus. et contra solem apte protegunt capita. medici inscitia ad duo nomina eas redegere. Africanas, quarum firmius sit robur, Rhodiacasque ad fovendum molliores. nunc autem mollissimae circa muros Antiphelli urbis reperiuntur. Trogus auctor est circa Lyciam penicillos mollissimos nasci in alto, unde ablatae sint spongeae, Polybius super aegrum suspensos quietiores facere noctes. Nunc praevertemur ad marina animalia.

C. PLINI SECUNDI
NATURALIS HISTORIAE
LIBER XXXII.

(Sect. 1.) Ventum est ad summa naturae exemplorumque per rerum ordinem, et ipsum sua sponte occurrit inmensum potentiae occultae documentum, ut prorsus neque aliud ultra quaeri debeat nec par ac simile possit inveniri, ipsa se vincente natura, et quidem numerosis modis. quid enim violentius mari ventisve et turbinibus ac procellis? quo maiore hominum ingenio in ulla sui parte adiuta est quam velis remisque? addatur his et reciproci aestus inenarrabilis vis versumque totum mare in flumen. Cap. 1. tamen omnia haec pariterque eodem inpellentia unus ac parvos admodum pisciculus echenais appellatus in se tenet. ruant venti licet, saeviant procellae, imperat furori virisque tantas conpescit et cogit stare navigia, quod non vincula ulla, non ancorae pondere inrevocabili iactae. infrenat impetus et domat mundi rabiem nullo suo labore, non renitendo aut alio modo quam adhaerendo. hoc tantulo satis est contra tot impetus ut vetet ire navigia. sed armatae classes inponunt sibi turrium propugnacula ut in mari quoque pugnetur velut e muris. heu vanitas humana, cum rostra illa aere ferroque ad ictus armata semipedalis inhibere possit ac tenere devincta pisciculus! fertur Actiaco Marte tenuisse praetoriam navem Antoni properantis circumire et exhortari suos, donec transiret in aliam. ideoque Caesariana classis impetu maiore protinus venit. tenuit 4 et nostra memoria Gai principis ab Astura Antium renavigantis ut res est etiam auspicalis pisciculus, siquidem novissime tum in urbem reversus ille imperator suis telis confossus est. nec longa fuit illius morae admiratio, statim causa intellecta, cum e tota classe quinqueremis sola non proficeret, exsilientibus protinus qui quaererent circa navem. invenere adhaerentem gubernaculo ostenderuntque Gaio indignanti hoc fuisse

quod se revocaret quadringentorumque remigum obsequio
5 contra se intercederet. constabat peculiariter miratum quomodo
adhaerens tenuisset nec idem polleret in navigium receptus.
qui tunc posteaque videre eum limaci magnae similem
esse dicunt. nos plurium opiniones posuimus in natura aqua-
9, 79 sq. tilium, cum de eo diceremus. nec dubitamus idem valere
omnia ea genera, cum celebri et consecrato etiam exemplo
apud Cnidiam Venerem conchas quoque esse eiusdem poten-
6 tiae credi necesse sit. E nostris quidam Latine moram ap-
pellavere eum, mirumque, e Graecis alii lubricos partus atque
9, 79 procidentis contineri ad maturitatem adalligato, ut diximus,
prodiderunt, alii sale adservatum adalligatumque gravidis partus
solvere, ob id alio nomine odinolyten appellari. quocumque
modo ista se habent, quis ab hoc tenendi navigia exemplo
de ulla potentia naturae vique et effectu in remediis sponte
nascentium rerum dubitet?

7 (2.) Quid? non et sine hoc exemplo per se satis esset ex
eodem mari torpedo? etiam procul et e longinquo, vel si hasta
virgave attingatur, quamvis praevalidos lacertos torpescere,
quamlibet ad cursum velocis adligari pedes? quod si necesse
habemus fateri hoc exemplo esse vim aliquam quae odore
tantum et quadam aura corporis sui adficiat membra, quid non
de remediorum omnium momentis sperandum est?

8 (3.) Non sunt minus mira quae de lepore marino traduntur.
venenum est aliis in potu aut in cibo datus, aliis etiam
visu, siquidem gravidae, si omnino adspexerint feminam ex eo
genere dumtaxat, statim nausiant et redundatione stomachi
vitium fatentur ac deinde abortum faciunt. remedio est mas
ob id induratus sale ut in bracchialibus habeant. eadem res
in mari ne tactu quidem nocet. vescitur eo unum tantum animalium
ut non intereat, mulluspiscis. tenerescit tantum et
9 inertior viliorque fit. homines quibus inpactus est piscem
olent, hoc primo argumento veneficium id deprehenditur. cetero
moriuntur totidem in diebus quot vixerit lepus, incertique
temporis veneficium id esse auctor est Licinius Macer. in
India adfirmant non capi viventem invicemque ibi hominem
illi pro veneno esse ac vel digito omnino in mari tactum mori,
esse autem ampliorem multo sicuti reliqua animalia.

(4.) Iuba in iis voluminibus quae scripsit ad C. Caesarem 10
Augusti filium de Arabia tradit mitulos ternas heminas capere,
cetos sexcentorum pedum longitudinis et trecentorum sexa-
ginta latitudinis in flumen Arabiae intrasse pinguique eius
mercatores negotiatos, et omnium piscium adipe camelos per-
ungui in eo situ ut asilos ab iis fugent odore.

2. (5.) Mihi videntur mira et quae Ovidius prodidit piscium 11
ingenia in eo volumine quod Halieuticon inscribitur: scarum
inclusum nassis non fronte erumpere nec infestis viminibus
caput inserere, sed aversum caudae ictibus crebris laxare
fores atque ita retrorsum erepere, quem luctatum eius si
forte alius scarus extrinsecus videat, adprehensa mordicus
cauda adiuvare nisus erumpentis. lupum rete circumdatum
harenas arare cauda atque ita condi dum transeat rete. mu- 12
renam maculas adpetere ipsas consciam teretis ac lubrici
tergi, cum multiplici flexu laxare, donec evadat. polypum
hamos adpetere bracchiisque conplecti, non morsu, nec prius
dimittere quam escam circumroserit aut harundine levatum
extra aquam. scit et mugil esse in esca hamum insidiasque
non ignorat, aviditas tamen tanta est ut cauda verberando ex-
cutiat cibum. minus in providendo lupus sollertiae habet, sed 13
magnum robur in paenitendo. nam si haesit in hamo, tumul-
tuoso discussu laxat volnera donec excidant insidiae. mu-
renae amplius devorant quam hamum, admovent dentibus li-
nias atque ita erodunt. anthiam tradit idem infixo hamo inver-
tere se, quoniam sit in dorso cultellata spina, eaque liniam
praesecare. Licinius Macer murenas feminini tantum sexus 14
esse tradit et concipere e serpentibus, ut diximus, ob id sibilo 9,76
a piscatoribus tamquam a serpentibus evocari et capi, et pin-
guescere iactatu, fuste non interemi, easdem ferula protinus.
animam in cauda habere certum est, eaque icta celerrime
exanimari, ad capitis ictum difficulter. novacula pisce quae
attacta sunt ferrum olent. durissimum esse piscium constat
qui orbis vocetur, rotundus est, sine squamis totusque ca-
pite constat.

(6.) Lolligo quotiens cernatur extra aquam volitans tempe- 15
states mutari Trebius Niger auctor est, xiphian, id est gla-
dium, rostro mucronato esse, ab hoc navis perfossas mergi

in oceano ad locum Mauretaniae qui Cotte vocetur, non procul Lixo flumine. idem lolligines evolare ex aqua tradit tanta multitudine ut navigia demergant.

16 (7.) E manu vescuntur pisces in pluribus quidem Caesaris villis, sed, quae veteres prodidere in stagnis, non piscinis, admirati, in Eloro Siciliae castello, non procul Syracusis, item in Labrayndi Iovis fonte — anguillae et inauris additas gerunt —, similiter in Chio iuxta Senum delubrum, in Mesopo-
31, 37 tamiae quoque fonte Chabura de quo diximus.

17 (8.) Nam in Lycia Myris in fonte Apollinis quem Curium appellant ter fistula vocati veniunt ad augurium. diripere eos carnis abiectas laetum est consultantibus, caudis abigere dirum. Hieropoli Syriae in lacu Veneris aedituornm vocibus parent vocati, veniunt exornati auro, adulantes scalpuntur, ora hiantia manibus inserendis praebent. in Stabiano Campaniae ad Herculis petram melanuri in mari panem abiectum rapiunt, iidem ad nullum cibum in quo hamus sit accedunt.

18 (9.) Nec illa in novissimis mira, amaros esse piscis ad Pelen insulam et ad Clazomenas, contra scopulum Siciliae ac Leptim Africae et Euboeam et Durrachium, rursus ita salsos ut possint salsamenta existimari circa Cephallaniam et Ampelon,
19 Paron et Deli·petras, in portu eiusdem insulae dulcis. quam differentiam pabulo constare non est dubium. Apion piscium maxumum esse tradit porcum quem Lacedaemonii orthagoriscum vocent, grunnire eum, cum capiatur. esse vero illam naturae accidentiam — quod magis miremur etiam — in locis quibusdam adposito occurret exemplo, siquidem salsamenta omnium generum in Italia Beneventi refici constat.

20 (10.) Piscis marinos in usu fuisse protinus a condita Roma auctor est Cassius Hemina, cuius verba de ea re subiciam: Numa constituit ut piscis qui squamosi non essent ni pollucerent, parsimonia conmentus, ut convivia publica et privata cenaeque ad pulvinaria facilius conpararentur, ni qui ad polluctum emerent pretio minus parcerent eaque praemercarentur.

21 (11.) Quantum apud nos Indicis margaritis pretium est,
9, 104 sqq. de quis suo loco satis diximus, tantum apud Indos curalio.

namque ista persuasione gentium constant. gignitur et in
Rubro quidem mari, sed nigrius, item in Persico — vocatur
Iace —, laudatissimum in Gallico sinu circa Stoechadas in-
sulas et in Siculo circa Aeolias ac Drepana. nascitur et apud
Graviscas et ante Neapolim Campaniae, maxumeque rubens
sed molle et ideo vilissimum Erythris. forma est fruticis, colos 22
viridis, bacae eius candidae sub aqua ac molles, exemptae
confestim durantur et rubescunt qua corna sativa specie at-
que magnitudine. aiunt tactu protinus lapidescere, si vivat,
itaque occupari evellique retibus aut acri ferramento praecidi,
qua de causa curalium vocitatum interpretantur. probatissi-
mum quam maxume rubens et quam ramosissimum nec sca-
biosum aut lapideum aut rursus inane et concavom. auctori- 23
tas bacarum eius non minus Indorum viris quoque pretiosa est
quam feminis nostris uniones Indici. harispices eorum vates-
que inprimis religiosum id gestamen amoliendis periculis ar-
bitrantur. ita et decore et religione gaudent. prius quam hoc
notesceret, Galli gladios, scuta, galeas adornabant eo. nunc
tanta paenuria est vendibili merce ut perquam raro cernatur in
suo orbe. surculi infantiae adalligati tutelam habere credun- 24
tur contraque torminum ac vesicae ac calculorum mala in pul-
verem igni redacti poti que cum aqua auxiliantur, simili modo
ex vino poti aut, si febris sit, ex aqua somnum adferunt, —
ignibus diu repugnat, — sed eodem medicamine saepius poto
tradunt lienem quoque absumi. sanguinem reicientibus ex-
screantibusve medetur cinis eorum, miscetur oculorum medi-
camentis, spissat enim ac refrigerat, ulcerum cava explet,
cicatrices extenuat.

(12.) Quod ad repugnantiam rerum attinet, quam Graeci 25
antipathian vocant, nihil est usquam venenatius quam in mari
pastinaca, utpote cum radio eius arbores necari dixerimus. 9, 156
hanc tamen persequitur galeos, idem et alios quidem piscis,
sed pastinacas praecipue, sicut in terra mustela serpentis, —
tanta est aviditas ipsius veneni, — percussis vero ab ea me-
dentur et hi quidem sed et mullus ac laser, 3. (13.) specta- 26
bili naturae potentia, in iis quoque quibus et in terris
victus est, sicut fibris quos castoras vocant et castorea
testis eorum. amputari hos ab ipsis, cum capiantur, negat

Sextius diligentissimus medicinae, quin immo parvos esse
substrictosque et adhaerentis spinae, nec adimi sine vita ani-
malis posse, adulterari autem renibus eiusdem, qui sunt gran-
27 des, cum veri testes parvi admodum reperiantur. praeterea
ne vesicas quidem esse, cum sint geminae, quod nulli ani-
malium. in his folliculis inveniri liquorem et adservari sale.
itaque inter probationes falsi esse folliculos geminos ex uno
nexu dependentis, quod ipsum corrumpi fraude conicientium
cummim cum sanguine aut Hammoniacum, quoniam Hammoniaci
coloris esse debeant, tunicis circumdati, liquore veluti mellis
cerosi, odore graves, gusto amaro et acri, friabiles. effica-
28 cissimi e Ponto Galatiaque, mox Africa. sternumenta olfactu
movent. somnum conciliant cum rosaceo et peucedano per-
uncto capite et per se poti ex aqua, ob id phreneticis utiles.
item lethargicos odoris suffitu excitant, volvarumque exani-
mationes vel subditu, ac menses et secundas cient duabus
29 drachmis cum puleio ex aqua poti. medentur et vertigini,
opisthotono, tremulis, spasticis, nervorum vitiis, ischiadicis,
stomachicis, paralyticis, perunctis omnibus, vel triti ad cras-
situdinem mellis cum semine viticis ex aceto ac rosaceo. sic
et contra comitialis sumpti, poti vero contra inflationes, tor-
30 mina, venena. differentia tantum contra genera est mixturae,
quippe adversus scorpiones ex vino bibuntur, adversus pha-
langia et araneos ex mulso ita ut vomitione reddantur, aut ut
contineantur cum ruta, adversus chalcidas cum myrtite, ad-
versus cerasten et presteras cum panace aut ruta ex vino,
adversus ceteras serpentis cum vino. dari binas drachmas
31 satis est, eorum quae adiciantur singulas. auxiliantur priva-
tim contra viscum ex aceto, adversus aconitum ex lacte aut
aqua, adversus helleborum album ex aqua mulsa nitroque. me-
dentur et dentibus infusi cum oleo triti in aurem a cuius parte
doleant, aurium dolori melius, si cum meconio. claritatem
visus faciunt cum melle Attico inuncti. cohibent singultus ex
aceto. urina quoque fibri resistit venenis et ob id in antidota
additur. adservatur autem optume in sua vesica, ut aliqui
existimant.
32 4. (14.) Geminus similiter victus in aquis terraque et
testudinum effectusque, pari honore habendo vel propter ex-

cellens in usu pretium naturaeque proprietatem. sunt ergo
testudinum genera: terrestres, marinae, lutariae et quae in
dulci aqua vivont. has quidam e Graecis emydas appellant.
Terrestrium carnes suffitionibus propriae magicisque artibus 33
refutandis et contra venena salutares produntur. plurumae
in Africa. hae ibi amputato capite pedibusque pro antidoto
dari dicuntur et e iure in cibo sumptae strumas discutere,
lienes tollere, item comitialis morbos. sanguis earum clari-
tatem visus facit, subfusiones oculorum tollit. et contra ser-
pentium omnium et araneorum ac similium et ranarum venena
auxiliatur servato sanguine in farina pilulis factis et cum opus
sit in vino datis. felle testudinum cum Attico melle glauco-
mata inungui prodest, scorpionum plagae instillari. tegimenti 34
cinis vino et oleo subactus pedum rimas ulceraque sanat.
squamae e summa parte derasae et in potu datae venerem
cohibent: eo magis hoc mirum, quoniam totius tegimenti farina
accendere traditur libidinem. urinam aliter earum quam in ve-
sica dissectarum inveniri posse non arbitror, et inter ea
esse hoc quoque quae portentose Magi demonstrent, adver-
sus aspidum ictus singularem, efficaciorem tamen, ut aiunt,
cimicibus admixtis. ova durata inlinuntur strumis et ulceribus
frigore aut adustione factis. sorbentur in stomachi doloribus.
Marinarum carnes admixtae ranarum carnibus contra salaman- 35
dras praeclare auxiliantur, neque testudine aliud salaman-
drae adversius. sanguine alopeciarum inanitas et porrigo
omniaque capitis ulcera curantur. inarescere eum oportet
lenteque ablui. instillatur et dolori aurium cum lacte mulie-
rum, adversus morbos comitialis manditur cum polline fru-
menti, miscetur autem sanguinis heminis tribus aceti hemina.
datur et suspiriosis, sed tum hemina vini additur, his et cum 36
hordeacea farina, aceto quoque admixto, ut sit quod devore-
tur fabae magnitudine, et haec singula et matutino et vespera
dantur, dein post aliquot dies bina vespera. comitialibus in-
stillatur ore diducto, iis qui modice corripiantur spasmo cum
castoreo clystere infunditur. quod si dentes ter anno colu- 37
antur testudinum sanguine, inmunes a dolore fiant. et anhe-
litus discutit quasque orthopnoeas vocant. ad has in polenta
datur. fel testudinum claritatem oculorum facit, cicatrices ex-

tenuat, tonsillas sedat et anginas et omnia oris vitia, privatim
nomas ibi, item testium. naribus inlitum comitialis erigit attol-
litque. idem cum vernatione anguium aceto admixto unice
purulentis auribus prodest. quidam bubulum fel admiscent
decoctarumve carnium testudinis sucum addita aeque verna-
38 tione anguium. sed vino testudinem excocunt. oculorum uti-
que vitia omnia fel inunctum cum melle emendat, subfusiones
etiam marinae fel cum fluviatilis sanguine et lacte. capillus
mulierum inficitur felle, contra salamandras vel sucum de-
39 coctae bibisse satis est. Tertium genus testudinum est in
caeno et paludibus viventium. latitudo his et in dorso pectori
similis, nec convexo curvata calyce, ingrata visu. ex hac
quoque tamen aliqua contingunt auxilia. tres namque in suc-
censa sarmenta coiectae dividentibus se tegimentis rapiuntur,
tum evolsae carnes earum cocuntur in congio aquae sale mo-
dice addito, ita decoctarum ad tertias partis sucus paralysim
et articularios morbos sentientibus bibitur. detrahit idem fel,
pituitas sanguinemque vitiatum. sistitur ab eo remedio alvos
40 aquae frigidae potu. E quarto genere testudinum quae sunt
in amnibus divolsarum pinguia cum aizoo herba tunsa admixto
unguento et semine lili, si ante accessiones perunguantur aegri
praeter caput, mox convoluti calidam aquam bibant, quartanis
liberare dicuntur. hanc testudinem quinta decuma luna capi
oportere ut plus pinguium reperiatur, verum aegrum sexta
decuma luna perungui. ex eodem genere testudinum sanguis
41 instillatus cerebro capitis dolores sedat, item strumas. Sunt
qui testudinum sanguinem cultro aereo supinarum capitibus
praecisis excipi novo fictili iubeant, ignem sacrum cuiuscum-
que generis sanguine inlini, item capitis ulcera manantia, ver-
rucas. iidem promittunt testudinum omnium fimo panos discuti.
et — incredibile dictu — aliqui tradunt tardius ire navigia te-
studinis pedem dextrum vehentia.

42 (15.) Hinc deinde in morbos digeremus aquatilia, non
quia ignoremus gratiorem esse universitatem animalium ma-
iorisque miraculi, sed hoc utilius est vitae, contributa habere
remedia, cum aliud alii prosit, aliud alibi facilius inveniatur.

43 5. (16.) Venenatum mel diximus ubi nasceretur. auxilio
21, 74 sqq. est piscis aurata in cibo. vel si ex melle sincero fastidium

cruditatsve — quae fit gravissima — incidat, testudinem circum-
cisis pedibus, capite, cauda decoctam antidotum esse auctor
est Pelops, scincum Apelles. quid esset scincus diximus, 8, 91 28, 119
saepius vero quantum venefici in menstruis mulierum. contra 44
omnia ea auxiliatur, ut diximus, mullus, item contra pasti- 7, 64 al. 28, 82
nacam et scorpiones terrestris marinosque et dracones et pha-
langia inlitus sumptusve in cibo. eiusdem recentis e capite
cinis contra omnia venena, privatim contra fungos. mala me-
dicamenta inferri negant posse aut certe nocere stella marina
volpino sanguine inlita et adfixa limini superiori aut clavo
aereo ianuae.

(17.) Draconis marini scorpionumque ictus carnibus ea- 45
rum inpositis, item araneorum morsus sanantur. in summa
contra omnia venena vel potu vel ictu vel morsu noxia sucus
earum e iure decoctarum efficacissimus habetur. Sunt et
servatis piscibus medicinae, salsamentorumque cibus prodest
a serpente percussis et contra bestiarum ictus mero subinde
hausto ita ut per superna cibus vomitione reddatur, peculia- 46
riter a chalcide, ceraste aut quas sepas vocant aut elope,
dipsade percussis. contra scorpionem largius sumi sed non
evomi salsamenta prodest ita ut sitis toleretur, et inponere
plagis eadem convenit. contra crocodilorum quidem morsus
non aliud praesentius habetur. privatim contra presteris mor-
sum sarda prodest. inponuntur salsamenta et contra canis 47
rabiosi, — vel si non sint ferro ustae plagae corporaque cly-
steribus exinanita, hoc per se sufficit — et contra draconem
marinum ex aceto inponuntur. idem et cybio effectus. draco
quidem marinus ad spinae suae qua ferit venenum ipse inpo-
situs vel cerebro toto prodest.

(18.) Ranarum marinarum ex vino et aceto decoctarum 48
sucus contra venena bibitur et contra ranae rubetae venenum
et contra salamandras. vel e fluviatilibus si carnes edantur
iusve decoctarum sorbeatur, prosunt et contra leporem mari-
num et contra serpentis supra dictos, contra scorpiones ex
vino. Democritus quidem tradit, si quis extrahat ranae viventi 49
linguam nulla alia corporis parte adhaerente, ipsaque dimissa
in aquam inponat supra cordis palpitationem mulieri dor-
mienti, quaecumque interrogaverit vera responsuram. addunt

etiamnum alia Magi, quae si vera sint, multo utiliores vitae
existimentur ranae quam leges. namque harundine transfixa
a natura per os si surculus in menstruis defigatur marito, adul-
50 terorum taedium fieri. carnibus earum vel in hamum additis
praecipue purpuras adlici certum est. iecur ranae geminum
esse dicunt abicique formicis oportere, eam partem quam
adpetant contra venena omnia esse pro antidoto. sunt quae
8.110 in vepribus tantum vivont, ob id rubetarum nomine, ut dixi-
mus, quas Graeci phrynus vocant, grandissimae cunctarum,
51 geminis veluti cornibus, plenae veneficiorum. mira de iis
certatim tradunt auctores: inlatis in populum silentium fieri,
ossiculo quod sit in dextro latere in aquam ferventem deiecto
refrigerari vas nec postea fervere nisi exempto, id inveniri
abiecta rana formicis carnibusque erosis, singula in oleum
addi, et esse in sinistro latere quo deiecto fervere videatur,
52 apocynon vocari, canum inpetus eo cohiberi, amorem con-
citari et iurgia addito in potionem, venerem adalligato sti-
mulari, rursus e dextro latere refrigerari ferventia, hoc et
quartanas sanari adalligato in pellicula agnina recenti aliasque
febris, amorem inhiberi. ex isdem his ranis lien contra ve-
nena quae fiant ex ipsis auxiliatur, iecur vero etiam efficacius.
53 (19.) Est colubra in aqua vivens. huius adipem et fel
habentis qui crocodilos venentur mire adiuvari dicunt, nihil
contra belua audente, efficacius etiamnum, si herba potamo-
giton misceatur. Cancri fluviatiles triti potique ex aqua re-
centes seu cinere adservato contra venena omnia prosunt,
privatim contra scorpionum ictus cum lacte asinino, si non
sit, caprino aut quocumque. addi et vinum oportet. necant
54 eos triti cum ocimo admoti. eadem vis contra venenatorum
omnium morsus, privatim scytalen et anguis et contra leporem
marinum ac ranam rubetam. cinis eorum servatus prodest
pavore potus periclitantibus ex canis rabiosi morsu. quidam
adiciunt gentianam et dant in vino, et si iam pavor occupa-
verit, pastillos vino subactos devorandos ita praecipiunt.
55 decem vero cancris cum ocimi manipulo adligatis omnis qui
ibi sint scorpiones ad eum locum coituros Magi dicunt, et cum
ocimo ipsos cineremve eorum percussis inponunt. minus in
omnibus his marini prosunt. Thrasyllus auctor est nihil aeque

adversari serpentibus quam cancros, sues percussas hoc pa-
bulo sibi mederi. cum sol sit in cancro, serpentis torqueri.
Ictibus scorpionum carnes et fluviatilium coclearum resistunt 56
crudae vel coctae. quidam ob id salsas quoque adservant. in-
ponunt et plagis ipsis. Coracini pisces Nilo quidem peculiares
sunt, sed nos haec omnibus terris demonstramus. carnes eo-
rum adversus scorpiones valent inpositae. Inter venena pi-
scium sunt porci marini spinae in dorso cruciatu magno lae-
sorum, remedio est limus ex reliquo piscium eorum corpore.
(20.) Canis rabidi morsibus potum expavescentibus fa- 57
ciem perungunt adipe vituli marini, efficacius, si medulla hy-
aenae et oleum e lentisco et cera misceatur. murenae morsus
ipsarum capitis cinere sanantur. Et pastinaca contra suum 58
ictum remedio est cinere suo ex aceto inlito vel alterius. cibi
causa extrahi debet e dorso eius quidquid croco simile est
caputque totum, et hanc autem et omnia testacea modice con-
lui in cibis, quia saporis gratia perit. E lepore marino vene-
ficium restingunt poti hippocampi. contra dorycnium echini
maxume prosunt, et iis qui sucum carpathi biberint praecipue
e iure sumpti. et cancri marini decocti ius contra dorycnium
efficax habetur, peculiariter vero contra leporis marini venena.
6. (21.) Et ostrea adversantur isdem, nec potest videri 59
satis dictum esse de his, cum palma mensarum diu iam tribua-
tur illis. gaudent dulcibus aquis et ubi plurumi influunt amnes,
ideo pelagia parva et rara sunt. gignuntur tamen et in petro-
sis carentibusque aquarum dulcium adventu, sicut circa Gry-
nium et Myrinam. grandescunt sideris quidem ratione ma-
xume, ut in natura aquatilium diximus,[1] sed privatim circa 2, 109
initia aestatis multo lacte praegnatia atque ubi sol penetret in
vada. haec videtur causa quare minora in alto reperiantur, 60
opacitas cohibet incrementum et tristitia minus adpetunt cibos.
variantur coloribus, rufa Hispaniae, fusca Illyrico, nigra et
carne et testa Circeis, praecipua vero habentur in quacumque
gente spissa nec saliva sua lubrica, crassitudine potius spe-
ctanda quam latitudine, neque in lutosis capta neque in hare-
nosis sed solido vado, spondylo brevi atque non carnoso, nec
fibris laciniosa ac tota in alvo. addunt peritiores notam am- 61
biente purpureo crine fibras, eoque argumento generosa in-

terpretantur calliblepharata appellantes. gaudent et peregri-
natione transferrique in ignotas aquas. sic Brundisina in
Averno conpasta et suum retinere sucum et a Lucrino ado-
62 ptare creduntur. Haec sint dicta de corpore, dicemus et de
nationibus, ne fraudentur gloria sua litora, sed dicemus aliena
lingua quaeque peritissima huius censurae in nostro aevo fuit.
sunt ergo Muciani verba, quae subiciam: Cyzicena maiora
Lucrinis, dulciora Britannicis, suaviora Medu-
liis, acriora Ephesiis, plenoria Iliciensibus,
sicciora Coryphantenis, teneriora Histricis, can-
63 didiora Circeiensibus. sed his neque dulciora ne-
que teneriora esse ulla conpertum est. in Indico
mari Alexandri rerum auctores pedalia inveniri
prodidere, nec non inter nos nepotis cuiusdam
nomenclator tridacna appellavit, tantae amplitu-
dinis intellegi cupiens ut ter mordenda essent.
64 Dos eorum medica hoc in loco tota dicetur: stomachum unice
reficiunt, fastidiis medentur, addiditque luxuria frigus obrutis
nive, summa montium et maris ima miscens. emolliunt alvom
leniter. eademque cocta cum mulso tenesmo qui sine exul-
ceratione sit liberant. vesicarum ulcera quoque repurgant.
cocta in conchis suis uti clusa venerint mire destillationibus
65 prosunt. Testae ostreorum cinis uvam sedat et tonsillas ad-
mixto melle, eodem modo parotidas, panos mammarumque
duritias, capitum ulcera ex aqua, cutemque mulierum exten-
dit. inspergitur et ambustis, et dentifricio placet. pruritibus
quoque et eruptionibus pituitae ex aceto medetur. crudae si
tundantur, strumas sanant et perniones pedum. Purpurae quo-
que contra venena prosunt.
66 (22.) Et algam maris theriacen esse Nicander tradit.
26,108 plura eius genera, uti diximus: longo folio et rubente, la-
tiore alia vel crispo. laudatissima quae in Creta insula iuxta
terram in petris nascitur tinguendis etiam lanis ita colorem
adligans ut elui postea non possit. e vino iubet eam dari.
67 7. (23.) Alopecias replet hippocampi cinis nitro et adipe
suillo mixtus aut sincerus ex aceto, praeparat autem saepiarum
crustae farina medicamentis cutem, replet et muris marini ci-
nis cum oleo, item echini cum carnibus suis cremati, fel scor-

pionis marini, ranarum quoque trium, si vivae in olla concre-
mentur, cinis cum melle, melius cum pice liquida. capillum
denigrant sanguisugae quae in vino nigro diebus LX conpu-
tuere. alii in aceti sextariis duobus sanguisugarum sextarium 68
in vase plumbeo putrescere iubent totidem diebus, mox inlini
in sole. Sornatius tantam vim hanc tradit ut, nisi oleum ore
contineant quae tinguent, dentis quoque earum denigrari di-
cat. capitis ulceribus muricum vel purpurarum testae cinis
cum melle utiliter inlinitur, conchyliorum, vel si non urantur,
farina ex aqua, doloribus castoreum cum peucedano et rosaceo.
(24.) Omnium piscium fluviatilium marinorumque adipes 69
liquefacti sole admixto melle oculorum claritati plurumum
conferunt, item castoreum cum melle. Callionymi fel cica-
trices sanat et carnis oculorum supervacuas consumit. nulli
hoc piscium copiosius, ut existimavit Menander quoque in
comoediis. idem piscis et uranoscopos vocatur ab oculo quem
in capite habet. Et coracini fel excitat visum, et marini scor- 70
pionis rufi cum oleo vetere aut melle Attico incipientis subfu-
siones discutit. inungui ter oportet intermissis diebus. eadem
ratio albugines oculorum tollit. Mullorum cibo aciem oculo-
rum hebetari tradunt. lepus marinus ipse quidem venenatus
est, sed cinis eius in palpebris pilos inutilis evolsos cohibet.
ad hunc usum utilissimi minumi, item pectunculi salsi triti cum
cedria, ranae quas diopetes et calamitas vocant, earum san-
guis cum lacrima vitis evolso pilo palpebris inlinatur. tumo- 71
rem oculorum ruboremque saepiae cortex cum lacte mulieris
inlitus sedat et per se scabritias emendat. invertunt id agentes
genas et medicamentum auferunt post paulum rosaceoque
inungunt et pane inposito mitigant. eodem cortice et nycta-
lopes curantur, in farinam trito et ex aceto inlito. extrahit
et squamas eius cinis. cicatrices oculorum cum melle sanat, 72
pterygia cum sale et cadmia singulis drachmis, emendat et
albugines iumentorum. aiunt et ossiculo eius genas, si teran-
tur, sanari. Echini ex aceto epinyctidas tollunt. eundem com-
buri cum viperinis pellibus ranisque et cinerem adspergi po-
tioni iubent Magi, claritatem visus promittentes. Ichthyocolla 73
appellatur piscis, cui glutinosum est corium, idem nomen glu-
tino eius, hoc epinyctidas tollit. quidam ex ventre, non e

corio, fieri dicunt ichthyocollam, ut glutinum taurinum. lau-
datur Pontica, candida et carens venis squamisque et quae
celerrime liquescit. madescere autem debet concisa in aqua
aut aceto nocte ac die, mox tundi marinis lapidibus, ut fa-
cilius liquescat. utilem eam et capitis doloribus adfirmant et
74 tetanis. Ranae dexter oculus dextri, sinister laevi sus-
pensi e collo nativi coloris panno lippitudines sanant, quod
si per coitum lunae eruantur, albuginem quoque, adligati si-
militer in putamine ovi. reliquae carnes inpositae suggilla-
tionem rapiunt. cancri etiam oculos adalligatos collo mederi
75 lippitudini dicunt. Est parva rana in harundinetis et herbis
maxume vivens, muta ac sine voce, viridis, si forte hauriatur,
ventres boum distendens. huius corporis umorem derasum
specillis claritatem oculis inunctis narrant adferre, ipsas
carnis doloribus oculorum superponunt. ranas etiam quinde-
cim coiectas in fictile novom iuncis configunt quidam suco-
que earum qui ita effluxerit admiscent vitis albae lacrimam
atque ita palpebras emendant inutilibus pilis exemptis acu
76 instillantes hunc sucum in vestigia evolsorum. Meges psilo-
trum palpebrarum faciebat in aceto eneoans putrescentis et
ad hoc utebatur multis variisque per aquationes autumni
nascentibus. idem praestare sanguisugarum cinis ex aceto
inlitus putatur. comburi eas oportet in novo vase. idem thynni
iocur siccatum pondere X IV cum oleo cedrino perunctis pilis
novem mensibus.

77 (25.) Auribus utilissimum batiae piscis fel recens, sed
et inveteratum vino, item bacchi, quem quidam myxona vo-
cant, item callionymi cum rosaceo infusum vel castoreum cum
papaveris suco. Vocant et in mari peduculos eosque tritos
instillari ex aceto auribus iubent. et per se et conchylio in-
fecta lana magnopere prodest. quidam aceto et nitro made-
78 faciunt. Sunt qui praecipue contra omnia aurium vitia laudent
gari excellentis cyathum, mellis dimidio amplius, aceti cya-
thum in calice novo leni pruna decoquere subinde spuma
pinnis detersa et, postquam desierit spumare, tepidum infun-
dere. si tumeant aures, coriandri suco prius mitigandas iidem
praecipiunt. ranarum adips instillatus statim dolores tollit.
cancrorum fluviatilium sucus cum farina hordeacea aurium

volneribus efficacissime prodest. parotides muricum testae cinere cum melle vel conchyliorum ex mulso curantur.

(26.) Dentium dolores sedantur ossibus draconis marini 79 scariphatis gingivis, cerebro caniculae in oleo decocto adservatoque, ut ex eo dentes semel anno coluantur. pastinacae quoque radio scariphari gingivas in dolore utilissimum. contritus is et cum helleboro albo inlitus dentis sine vexatione extrahit. salsamentorum etiam fictili vase combustorum cinis addita farina marmoris inter remedia est. et cybia vetera eluta 80 in novo vase, dein trita, prosunt doloribus. aeque prodesse dicuntur omnium salsamentorum spinae combustae tritaeque et inlitae. decocuntur et ranae singulae in aceti heminis, ut dentes ita coluantur contineaturque in ore sucus. si fastidium obstaret, suspendebat pedibus posterioribus eas Sallustius Dionysius, ut ex ore virus deflueret in acetum fervens, idque e pluribus ranis. fortioribus stomachis ex iure mandendas dabat, maxillarisque ita sanari praecipue dentis putant, mobilis vero supra dicto aceto stabiliri. ad hoc quidam ranarum 81 corpora binarum praecisis pedibus in vini hemina macerant et ita colui dentium labantis iubent. aliqui totas adalligant maxillis. alii denas in sextariis tribus aceti decoxere ad tertias partis ut mobilis dentium stabilirent. nec non XXXVI ranarum corda in olei veteris sextario sub aereo testo discoxere ut infunderent per aurem dolentis maxillae. alii iocur ranae decoctum et tritum cum melle inposuere dentibus. omnia supra scripta ex marina efficaciora. Si cariosi et faetidi 82 sunt, cetum in furno arefieri per noctem praecipiunt, postea tantundem salis addi atque ita fricari. enhydris vocatur Graecis colubra in aqua vivens. huius quattuor dentium superioribus in dolore superiorum gingivas scariphant, inferiorum inferioribus. aliqui canino tantum earum contenti sunt. utuntur et cancrorum cinere, nam muricum cinis dentifricium est.

(27.) Lichenas et lepras tollit adips vituli marini, mena- 83 rum cinis cum mellis obolis ternis, iecur pastinacae in oleo coctum, hippocampi aut delphini cinis ex aqua inlitus. exulcerationem sequi debet curatio, quae perducit ad cicatricem. quidam delphini in fictili torrent donec pinguitudo similis oleo

84 fluat ac perungunt. Muricum vel conchyliorum testae cinis
maculas in facie mulierum purgat cum melle inlitus cutemque
erugat et extendit septenis diebus inlitus ita ut octavo can-
dido ovorum foveantur. muricum generis sunt quae vocant
Graeci coluthia, alii coryphia, turbinata aeque sed minora
multo, efficaciora etiam et oris halitum custodientia. ichthyo-
colla erugat cutem extenditque in aqua decocta horis quat-
85 tuor, dein contunsa et subacta ad liquorem usque mellis. ita
praeparata in vase novo conditur et in usu quattuor drachmis
eius binae sulpuris et anchusae totidem, octo spumae argen-
teae adduntur adspersaque aqua teruntur una. sic inlita facies
post quattuor horas abluitur. medetur et lentigini ceterisque
vitiis ex ossibus saepiarum cinis. idem et carnis excrescentis
tollit et umida ulcera. 8. Psoras tollit rana decocta in hemi-
nis quinque aquae marinae, excoqui debet donec sit lenti-
86 tudo mellis. fit in mari alcyoneum appellatum, e nidis ut ali-
qui existimant alcyonum et ceycum, ut alii sordibus spumarum
crassescentibus, alii e limo vel quadam maris lanugine. quat-
tuor eius genera: cinereum spissum, odoris asperi, alterum
molle, lenius, odore fere algae, tertium candidioris vermiculi,
87 quartum pumicosius, spongeae putri simile. paene purpureum
quod optumum, hoc et Milesium vocatur. quo candidius autem
hoc minus probabile est. vis eorum ut exulcerent, purgent.
usus tostis et sine oleo. mire lepras, lichenas, lentigines tol-
lunt cum lupino et sulpuris duobus obolis. alcyoneo utuntur
et ad oculorum cicatrices. Andreas ad lepras cancri cinere
cum oleo usus est, Attalus thynni adipe recenti.

88 (28.) Oris ulcera menarum muria et capitum cinis cum
melle sanat. strumas pungi piscis eius qui rana in mari ap-
pellatur ossiculo e cauda ita ut non volneret prodest. facien-
dum id cotidie donec percurentur. eadem vis est pastinacae
radio et lepori marino inposito ita ut celeriter removeantur,
echini testis contunsis et ex aceto inlitis, item scolopendrae
marinae e melle, cancro fluviatili contrito vel combusto ex
melle. mirifice prosunt et saepiae ossa cum axungia vetere
89 contunsa et inlita. Sic et ad parotidas utuntur, et sauri piscis
marini iocineribus, quin et testis cadi salsamentarii tunsis cum
axungia vetere, muricum cinere ex oleo ad parotidas stru-

masque. Rigor cervicis mollitur marinis qui peduculi vocantur drachma pota, castoreo poto cum pipere ex mulso mixto ranis decoctis ex oleo et sale, ut sorbeatur sucus. Sic et opisthotono medentur et tetano, spasticis vero pipere adiecto. Anginas menarum salsarum e capitibus cinis ex melle in- 90
litus abolet, ranarum decoctarum aceto sucus, hic et contra tonsillas prodest. cancri fluviatiles triti singuli in heminam aquae anginis medentur gargarizati, aut e vino et calida aqua poti. uvae medetur garum coclearibus subditum. vocem siluri recentes salsive in cibo sumpti adiuvant.

(29.) Vomitiones mulli inveterati tritique in potione con- 91
citant. Suspiriosis castorea cum Hammoniaci exigua portione ex aceto mulso ieiunis utilissima potu. eadem potio spasmos stomachi sedat ex aceto mulso caldo. Tussim sanare dicuntur 92
piscium modo e iure decoctae in patinis ranae. suspensae autem pedibus, cum destillaverit in patinas saliva earum, exinterari iubentur abiectisque interaneis condiri. Est rana parva arborem scandens atque ex ea vociferans, in huius os si quis exspuat ipsamque demittat, tussi liberari narratur. praecipiunt et cocleae crudae carnem tritam bibere ex aqua calda in tussi cruenta.

9. (30.) Iocineris doloribus scorpio marinus in vino ne- 93
catur ut inde bibatur, conchae longae carnes ex mulso potae cum aquae pari modo aut, si febres sint, ex aqua mulsa. Lateris dolores leniunt hippocampi tosti sumpti tetheaque similis ostreo in cibo sumpta, ischiadicorum muria siluri clystere infusa. dantur autem conchae ternis obolis dilutis in vini sextariis duobus per dies quindecim.

(31.) Alvom emollit silurus e iure et torpedo in cibo. et 94
olus marinum simile sativo, stomacho inimicum, alvom facillime purgat, sed propter acrimoniam cum pingui carne coquitur, et omnium piscium ius. idem et urinas ciet, e vino maxume. optumum e scorpionibus et iulide et saxatilibus nec virus resipientibus nec pinguibus. coqui debent cum aneto, apio, coriandro, porro, additis oleo, sale. purgant et cybia 95
vetera privatimque cruditates, pituitas bilem trahunt. purgant et myaces quorum natura tota in hoc loco dicetur. acervantur muricum modo vivontque in algosis, gratissimi

autumno et ubi multa dulcis aqua miscetur mari, ob id in Ae-
gypto laudatissimi. procedente hieme amaritudinem trahunt
96 coloremque rubrum. horum ius traditur alvom et vesicas exi-
nanire, interanea destringere, omnia adaperire, renis pur-
gare, sanguinem adipemque minuere. itaque utilissimi sunt
hydropicis, mulierum purgationibus, morbo regio, articulario,
inflationibus, item obesis fellis pituitaeque, pulmonis, ioci-
neris, lienis vitiis, rheumatismis. faucis tantum vexant vocem-
97 que obtundunt. ulcera quae serpant aut sint purganda sanant,
item carcinomata, cremati ut murices et morsus canum
hominumque cum melle, lepras, lentigines. cinis eorum lotus
emendat caligines, scabritias, albugines, gingivarum et den-
tium vitia, eruptiones pituitae, et contra dorycnium aut opo-
98 carpathon antidoti vicem optinent. degenerant in duas species:
mitulos qui salem virusque resipiunt, myiscas quae rotunditate
differunt, minores aliquanto atque hirtae, tenuioribus testis,
carne dulciores. Mituli quoque ut muricis cineres causticam
vim habent et ad lepras, lentigines, maculas. lavantur quo-
que plumbi modo ad genarum crassitudines et oculorum al-
bugines caliginesque, atque in aliis partibus sordida ulcera
capitisque pusulas. carnes eorum ad canis morsus inpo-
99 nuntur. at pelorides emolliunt alvom, item castorea in aqua
mulsa drachmis binis. qui vehementius volunt addunt cucu-
meris sativi radicis siccatae drachmam et aphronitri duas. Te-
thea torminibus et inflationibus occurrunt. inveniuntur haec
in foliis marinis sugentia, fungorum verius generis quam pi-
100 scium. eadem et tenesmum dissolvont reniumque vitia. Na-
scitur et in mari apsinthium, quod aliqui seriphum vocant,
circa Taposirim maxume Aegypti, exilius terrestri. alvom sol-
vit et noxiis animalibus intestina liberat, — solvont et saepiae,
101 — in cibo datur cum oleo et sale et farina coctum. Ménae
salsae cum felle taurino inlitae umbilico alvom solvont. piscium
ius in patina coctorum cum lactucis tenesmum discutit. cancri
fluviatiles triti et ex aqua poti alvom sistunt, urinam cient
in vino albo. ademptis bracchiis calculos pellunt tribus obolis
cum murra et iri de, singulis earum drachmis, ileos et inflationes
castorea cum dauci semine et petroselino quantum ternis di-
gitis sumatur, ex mulsi caldi cyathis quattuor, tormina vero

cum aneto ex vino mixto. Erythini in cibo sumpti sistunt al-
vom. dysintericis medentur ranae cum scilla decoctae ita ut
pastilli fiant, vel cor earum cum melle tritum, ut tradit Nice-
ratus, morbo regio salsamentum cum pipere ita ut reliqua
carne abstineatur.

(32.) Lieni medetur solea piscis inpositus, item torpedo, 102
item rhombus vivos, dein remittitur in mare. scorpio marinus
necatus in vino vesicae vitia et calculos sanat, lapis qui in-
venitur in scorpionis marini cauda pondere oboli potus, en-
hydridis iecur, blendiorum cinis cum ruta. Inveniuntur et in
bacchi piscis capite ceu lapilli. hi poti ex aqua calculosis
praeclare medentur. aiunt et urticam marinam in vino potam
prodesse, item pulmonem marinum decoctum in aqua. Ova 103
saepiae urinam movent reniumque pituitas extrahunt. rupta
convolsa cancri fluviatiles triti in asinino maxume lacte sa-
nant, echini vero cum spinis suis contunsi et e vino poti cal-
culos. modus singulis hemina, bibitur donec prosit, et alias
in cibis ad hoc proficiunt. Purgatur vesica et pectinum cibo.
ex his mares alii donacas vocant, alii aulos, feminas onychas.
urinam mares movent. dulciores feminae sunt et unicolores.
saepiae quoque ova urinam movent, renis purgant.

(33.) Enterocelicis lepus marinus inlinitur tritus cum 104
melle. iecur aquaticae colubrae, item hydri tritum potumque
calculosis prodest. ischiadicos liberant salsamenta e siluro
infusa clysterio, evacuata prius alvo, sedis attritus cinis e ca-
pite mugilum et mullorum, comburuntur autem in fictili vase,
inlini cum melle debent. item capitis menarum cinis et ad 105
rhagadas et ad condylomata utilis, sicut pelamydum salsarum
capitum cinis vel cybiorum cum melle. Torpedo adposita pro-
cidentis interanei morbum ibi coercet. cancrorum fluviatilium
cinis ex oleo et cera rimas in eadem parte emendat, idem et
marini cancri pollent.

(34.) Panos salsamenta coracinorum discutiunt, sciaenae 106
interanea et squamae combustae, scorpio in vino decoctus,
ita ut foveantur ex illo. at echinorum testae contunsae et ex
aqua inlitae incipientibus panis resistunt, muricum vel purpu-
rarum cinis utroque modo, sive discutere opus sit incipientis
sive concoctos emittere. quidam ita conponunt medicamentum.

cerae et turis drachmas XX, spumae argenti XL, cineris mu-
ricum X, olei veteris heminam. prosunt per se salsamenta
107 cocta. Cancri fluviatiles triti verendorum pusulas, cinis e
capite menarum, item carnes decoctae et inpositae. similiter
percae salsae e capite cinis melle addito, pelamydum capitis
108 cinis aut squatinae cutis combusta. haec est qua diximus
9, 40 lignum poliri, quoniam et a mari fabriles usus exeunt. pro-
sunt et zmarides inlitae, item muricum vel purpurarum testae
cinis cum melle, efficacius crematarum cum carnibus suis.
Carbunculos verendorum privatim salsamenta cocta cum melle
restingunt. testem, si descenderit, coclearum spuma inlini
volunt.
109 (35.) Urinae incontinentiam hippocampi tosti et in cibo
saepius sumpti emendant, ophidion pisciculus congro similis
cum lili radice, pisciculi minuti ex ventre eius qui devoraverit
exempti, cremati, ita ut cinis eorum bibatur ex aqua. iubent
et cocleas Africanas cum sua carne comburi cineremque ex
vino Signino dari.
110 (36.) Podagris articulariisque morbis utile est oleum in
quo decocta sint ranarum intestina et rubetae cinis cum adipe
vetere. quidam et hordei cinerem adiciunt trium rerum aequo
pondere. iubent et lepore marino recenti podagram fricari,
fibrinis quoque pellibus calciari, maxume Pontici fibri, item
vituli marini, cuius et adips prodest isdem, nec non et bryon,
27, 56 de quo diximus, lactucae simile, rugosioribus foliis, sine caule.
111 natura ei styptica, inpositumque lenit impetus podagrae.
66 item alga, de qua et ipsa dictum est. observatur in ea ne
arida inponatur. Perniones emendat pulmo marinus, cancri
marini cinis ex oleo, item fluviatilis triti ustique cineres oleo
subacti et siluri adips. In articulis morborum impetus sedant
ranae subinde recentes inpositae, quidam dissectas iubent
inponi. Corpus auget ius mitulorum et concharum.
112 (37.) Comitiales, ut diximus, coagulum vituli marini bi-
8, 111 bunt cum lacte equino asinaeve aut cum Punici suco, qui-
dam ex aceto mulso. nec non aliqui per se pilulas devorant.
castoreum in aceti mulsi cyathis tribus ieiunis datur, iis vero
qui saepius corripiantur clystere infusum mirifice prodest.
castorei drachmae duae esse debebunt, mellis et olei sextarius

et aquae tantundem. ad praesens vero correptis olfactu sub-
venit cum aceto. datur et mustelae marinae iecur, item muris,
vel testudinum sanguis.

10. (38.) Febrium circuitus tollit iecur delphini gusta- 113
tum ante accessiones. hippocampi necantur in rosaceo ut
perunguantur aegri frigidis febribus, et ipsi adalligantur aegris.
item ex asello pisce lapilli qui plena luna inveniuntur in ca-
pite adligantur in linteolo. phagri fluviatilis longissimus dens
capillo adalligatus ita ut quinque diebus eum qui adalliga-
verit non cernat aeger, ranae in trivio decoctae oleo abiectis
carnibus perunctos liberant quartanis. sunt qui strangulatas 114
in oleo ipsas clam adalligent oleoque eo perunguant. cor ea-
rum adalligatum frigora febrium minuit, et oleum in quo inte-
stina decocta sint. maxume autem quartanis liberant ablatis
unguibus ranae aquaticae adalligatae et rubetae, si iecur eius
vel cor adalligetur in panno leucophaeo. cancri fluviatiles triti
in oleo et aqua perunctis ante accessiones in febribus prosunt,
aliqui et piper addunt. alii decoctos ad quartas in vino e ba- 115
lineo egressis bibere suadent in quartanis, aliqui vero sini-
strum oculum devorare. Magi oculis eorum ante solis ortum
adalligatis aegro, ita ut caecos dimittant in aquam, tertianas
abigi promittunt. Eosdem oculos cum carnibus lusciniae in 116
pelle cervina inligatos praestare vigiliam somno fugato tra-
dunt. in lethargum vergentibus coagulo balaenae aut vituli ma-
rini ad olfactum utuntur. alii sanguinem testudinum lethargicis
inlinunt. Tertianis mederi dicitur et spondylus percae adalli-
gatus, quartanis cocleae fluviatiles in cibo recentes, quidam
ob id adservant sale, ut dent tritas in potu.

(39.) Strombi in aceto putrefacti lethargicos excitant 117
odore. prosunt et cardiacis. cachectis quorum corpus macie
conficitur tethea utilia sunt cum ruta ac melle. Hydropicis
medetur adips delphini liquatus et cum vino potus. gravitati
saporis occurritur tactis naribus unguento aut odoribus vel
quoquo modo opturatis. strombi quoque carnes tritae et in
mulsi tribus heminis pari modo aquae aut, si febres sint, ex
aqua mulsa datae proficiunt, item sucus cancrorum fluviatilium
cum melle. rana quoque aquatica in vino vetere et farre de- 118
cocta ac pro cibo sumpta ita ut bibatur ex eodem vase, vel

testudo decisis pedibus, capite, cauda, et intestinis exemptis, reliqua carne ita condita ut citra fastidium sumi possit. Cancri fluviatiles ex iure sumpti et phthisicis prodesse traduntur.

119 (40.) Adusta sanantur cancri marini vel fluviatilis cinere ex oleo, ichthyocolla ac ranarum cinere ea quae ferventi aqua combusta sint. haec curatio etiam pilos restituit cum cancrorum fluviatilium cinere, putant utendum cum cera et adipe ursino. prodest et fibrinarum pellium cinis. Ignis sacros restingunt ranarum viventium ventres inpositi, pedibus posterioribus pronas adalligari iubent ut crebriore anhelitu prosint. utuntur et silurorum salsamenti capitum cinere ex aceto. Pruritum scabiemque non hominum modo sed et quadripedum efficacissime sedat iecur pastinacae decoctum in oleo.

120 (41.) Nervos vel praecisos purpurarum callum quo se operiunt tunsum glutinat. tetanicos coagulum vituli adiuvat ex vino potum oboli pondere, item ichthyocolla, tremulos castoreum, si ex oleo perunguantur. mullos in cibo inutilis nervis invenio.

121 (42.) Sanguinem fieri piscium cibo putant, sisti polypo tunso inlitoque, de quo et haec traduntur: muriam ipsum ex sese emittere et ideo non debere addi in coquendo, secari harundine, ferro infici vitiumque trahere natura dissidente. ad sanguinem sistendum et ranarum inlinunt cinerem vel sangui-
122 nem arefactum. quidam ex ea rana quam Graeci calamiten vocant, quoniam inter harundines fruticesque vivat, minuma omnium et viridissima, sanguinem cineremve fieri iubent, aliqui et nascentium ranarum in aqua quibus adhuc cauda est in calice novo combustarum cinerem, si per naris fluat, infer-
123 ciendum. Diversus hirudinum, quas sanguisugas vocant, ad extrahendum sanguinem usus est. quippe eadem ratio earum quae cucurbitarum medicinalium ad corpora levanda sanguine, spiramenta laxanda iudicatur, sed vitium quod admissae semel desiderium faciunt circa eadem tempora anni semper eiusdem medicinae. multi podagris quoque admittendas censuere. decidunt satietate et pondere ipso sanguinis detractae aut sale adspersae, aliquando tamen relinquont adfixa capita, quae causa volnera insanabilia facit et multos interemit — sicut

Messalinum e consularibus patriciis, cum ad genu admisisset—
in veneni virus remedio verso, maxume rufae ita formidantur. 124
ergo sugere ** rufas forficibus praecidunt, ac velut siphonibus
defluit sanguis, paulatimque morientium capita se contrahunt,
nec relinquontur. natura earum adversatur cimicibus, suffitu
necat eos. Fibrinarum pellium cum pice liquida combustarum
cinis narium profluvia sistit suco porri mollitus.

(43.) Extrahit corpori tela inhaerentia saepiarum testae 125
cinis, item purpurarum testae ex aqua, salsamentorum carnes,
cancri fluviatiles triti, siluri fluviatilis, qui et alibi quam in
Nilo nascitur, carnes inpositae recentis sive salsi. eiusdem
cinis extrahit, adips et cinis spinae eius vicem spodi praebet.

(44.) Ulcera quae serpunt et quae in iis excrescunt ca- 126
pitis menarum cinis vel siluri coercet, carcinomata percarum
capita salsarum, efficacius si cinere earum misceatur sal et
cunila capitata oleoque subigantur. cancri marini cinis usti
cum plumbo carcinomata conpescit. ad hoc et fluviatilis
sufficit cum melle lineaque lanugine, aliqui malunt alumen
melque misceri cineri. phagedaenae siluro inveterato et
cum sandaraca trito cacoethe et nomae et putrescentia
cybio vetere sanantur. vermes innati ranarum felle tol- 127
luntur, fistulae aperiuntur siccanturque salsamentis cum
linteolo inmissis, intraque alterum diem callum omnem aufe-
runt et putrescentia ulcerum quaeque serpant emplastri modo
subacta et inlita. et allex purgat ulcera in linteolis concer-
ptis, item echinorum testae cinis. carbunculos coracinorum
salsamenta inlita discutiunt, item mullorum salsamenti cinis,—
quidam capite tantum utuntur cum melle,— vel coracinorum
carnes. muricum cinis cum oleo tumorem tollit, cicatrices fel
scorpionis marini.

(45.) Verrucas tollit glani iocur inlitum, capitis menarum 128
cinis cum alio tritus — ad thymia crudis utuntur —, fel scor-
pionis marini rufi, zmarides tritae inlitae, allex defervefacta.
unguium scabritiam cinis e capite menarum extenuat.

(46.) Mulieribus lactis copiam facit glauciscus e iure 129
sumptus et zmarides cum tisana sumptae vel cum feniculo de-
coctae. mammas ipsas muricum vel purpurae testarum cinis
cum melle efficaciter sanat, item cancri inliti fluviatiles vel

marini. pilos in mamma muricum carnes inpositae tollunt.
squatinae inlitae crescere mammas non patiuntur. Delphini
adipe linamenta accensa excitant volvae strangulatu oppres-
130 sas, item strombi in aceto putrefacti. Percarum vel menarum
capitis cinis sale admixto et cunila oleoque volvae medetur,
suffitione quoque secundas detrahit. item vituli marini adips
instillatur igni naribus intermortuarum volvae vitio. coagu-
lum eiusdem in vellere inpositum, pulmo marinus adligatus
purgat egregie profluvia, echini viventes tunsi et in vino dulci
131 poti. sistunt et cancri fluviatiles triti in vino potique. item
siluri suffitu, praecipue Africi, faciliores partus facere di-
cuntur, cancri ex aqua poti profluvia sistere, ex hysopo pur-
gare. et si partus strangulet, similiter poti auxiliantur. eos-
dem recentis vel aridos bibunt ad partus continendos. Hip-
pocrates ad purgationes mortuosque partus utitur illis, cum
quinis lapathi radice rutaeque et fuligine trita et in mulso
132 data potu. iidem in iure cocti cum lapatho et apio menstruas
purgationes expediunt lactisque ubertatem faciunt, iidem in
febri quae sit cum capitis doloribus et oculorum palpitatione
mulieribus in vino austero poti prodesse dicuntur. castoreum
ex mulso potum purgationibus prodest contraque volvam ol-
133 factum cum aceto et pice aut subditum pastillis. ad secundas
etiam uti eodem prodest cum panace in quattuor cyathis vini
et a frigore laborantibus ternis obolis. sed si castoreum
fibrumve supergrediatur gravida, abortum facere dicitur, et pe-
riclitari partu, si superferatur. Mirum est et quod de torpedine
invenio: si capiatur, cum luna in libra sit, triduoque adserve-
tur sub diu, facilis partus facere postea quotiens inferatur.
adiuvare et pastinacae radius adalligatus umbilico existima-
tur, si viventi ablatus sit, ipsaque denuo in mare dimissa.
134 Invenio apud quosdam ostraceum vocari quod aliqui ony-
chem vocent, hoc suffitum volvae poenis mire resistere. odo-
rem esse castorei, meliusque cum eo ustum proficere. vetera
quoque ulcera et cacoethe eiusdem cinere sanari. nam car-
bunculos et carcinomata in muliebri parte praesentissimo re-
medio sanari tradunt cancro femina cum salis flore contunso
post plenam lunam et ex aqua inlito.

135 (47.) Psilotrum est thynni sanguis, fel, iocur, sive re-

centia sive servata, iocur etiam tritum mixtoque cedrio plum-
bea pyxide adservatum. ita pueros mangonicavit Salpe obste-
trix. eadem vis pulmoni marino, marini leporis sanguini et
felli, vel si in oleo hic necetur. cancri, scolopendrae marinae
cinis cum oleo, urtica marina trita ex aceto scillitico, torpe-
dinis cerebrum cum alumine inlitum XVI. luna. ranae parvae 136
quam in oculorum curatione descripsimus sanies efficacis- 74
sime psilotrum est, si recens inlinatur, et ipsa arefacta ac
tunsa, mox decocta tribus heminis ad tertias vel in oleo de-
cocta aereis vasis. eadem mensura alii e quindecim ranis con-
ficiunt psilotrum, sicut in oculis diximus. sanguisugae quoque 75
tostae in vase fictili et ex aceto inlitae eundem contra pilos
habent effectum. hic suffitus urentium eas necat cimices unice.
castoreo quoque cum melle pro psilotro usi pluribus diebus
reperiuntur, in omni autem psilotro evellendi prius sunt pili.

(48.) Infantium gingivis dentitionibusque plurumum con- 137
fert delphini cum melle dentium cinis et si ipso dente gingi-
vae tangantur. adalligatus idem pavores repentinos tollit.
idem effectus et caniculae dentis. ulcera vero quae in auribus
aut ulla parte corporis fiant cancrorum fluviatilium sucus cum
farina hordeacea sanat. et ad reliquos morbos triti in oleo 138
perunctis prosunt. siriasim infantium spongea frigida cerebro
umefacto rana inversa adalligata efficacissime sanat. aridam
inveniri adfirmant.

(49.) Mullus in vino necatus vel piscis rubellio vel an-
guillae duae, item uva marina in vino putrefacta iis qui inde
biberint taedium vini adfert.

(50.) Venerem inhibet echeneis, hippopotami frontis e 139
sinistra parte pellis in agnina adalligata, fel torpedinis vivae
genitalibus inlitum. concitant coclearum fluviatilium carnes
sale adservatae et in potu ex vino datae, erythini in cibo
sumpti, iecur ranae diopetis vel calamitae in pellicula gruis
adalligatum vel dens crocodili maxillaris adnexus bracchio
vel hippocampus vel nervi rubetae dextro lacerto adalligati.
amorem finit in pecoris recenti corio rubeta adalligata.

(51.) Equorum scabiem ranae decoctae in aqua exte- 140
nuant, donec inlini possint. aiunt ita curatos non repeti postea.
Salpe negat canes latrare quibus in offa rana viva data sit.

(52.) Inter aquatilia dici debet et calamochnus Latine
adarca appellata. nascitur circa harundines tenuis e spuma
aquae dulcis ac marinae, ubi se miscent. vim habet causticam,
ideo acopis additur contra perfrictionum vitia. tollit et mu-
141 lierum lentigines in facie. Et calami simul dici debent:
phragmitis radix recens tunsi luxatis medetur et spinae dolo-
ribus ex aceto inlita, Cyprii vero, qui et donax vocatur, cor-
tex alopeciis medetur ustus et ulceribus veteratis, folia ex-
trahendis quae infixa sint corpori et igni sacro. paniculae
flos auris si intravit, exsurdat. Saepiae atramento tanta vis
est ut in lucerna addito Aethiopas videri ablato priore lumine
Anaxilaus tradat. Rubeta excocta aqua potui data suum mor-
bis medetur vel cuiuscumque ranae cinis. Pulmone marino
si confricetur lignum, ardere videtur adeo ut baculum ita
praeluceat.
142 11. (53.) Peractis aquatilium dotibus non alienum videtur
indicare per tot maria, tam vasta et tot milibus passuum ter-
rae infusa extraque circumdata mensura paene ipsius mundi,
quae intellegantur animalia centum quadraginta quattuor
omnino generum esse eaque nominatim conplecti, quod in ter-
143 restribus volucribusque fieri non quit. neque enim omnis
Indiae Aethiopiaeque aut Scythiae desertorumve novimus feras
aut volucres, cum hominum ipsorum multo plurumae sint dif-
ferentiae, quas invenire potuimus. accedat his Taprobane
insulaeque aliae oceani fabulose narratae. profecto conveniet
non posse omnia genera in contemplationem universam vo-
cari. at, Hercules, in tanto mari oceanoque quae nascuntur
certa sunt, notioraque, quod miremur, quae profundo natura
144 mersit. Ut a beluis ordiamur, arbores, physeteres, balaenae,
pistrices, Tritones, Nereides, elephanti, homines qui marini
vocantur, rotae, orcae, arietes, musculi et alii piscium forma
arietes, delphini celebresque Homero vituli, luxuriae vero
testudines et medicis fibri, quorum generis lutras nusquam
145 mari accepimus mergi tantum marina dicentes. iam canicu-
culae, drinones, cornutae, gladii, serrae, communesque ter-
rae, mari, amni: hippopotami, crocodili, et amni tantum ac
mari: thynni, thynnides, siluri, coracini, percae, peculiares
autem maris: acipenser, aurata, asellus, acharne, aphye, alo-

pex, anguilla, araneus, boca, batia, bacchus, batrachus, be-
lonae — quos aculeatos vocamus —, balanus. corvos, citharus 146
rhomborum generis pessumus, chalcis, cobio, collyris —
asellorum generis, ni minor esset —, colias sive Partianus
sive Sexitanus a patria Baetica, lacertorum minumi ab his
Maeotici, cybium — ita vocatur concisa pelamys quae post
XL dies a Ponto in Maeotim revertitur —, cordyla — et haec
pelamys pusilla, cum in Pontum e Maeotide exit, hoc nomen
habet —, cantharus, callionymus sive uranoscopus, cinaedi
soli piscium lutei, cnide — quam nos urticam vocamus —, can-
crorum genera, chemae striatae, chemae leves, chemae pelo- 147
ridum generis varietate distantes et rotunditate, chemae glycy-
marides — quae sunt maiores quam pelorides —, coluthia sive
coryphia, concharum genera — inter quae et margaritiferae —,
cochloe — quorum generis pentadactyli, item helices, ab aliis
actinophoroe dicuntur, quibus cantant, extra haec sunt rotun-
dae in oleario usu cocleae —, cucumis, cynops, cammarus, cy-
nosdexia, draco — quidam aliud volunt esse dracunculum, est 148
autem gerriculae amptae similis, aculeos in branchiis habet ad
caudam spectantis, sic ut scorpio laedit, dum manu tollitur —,
erythinus, echenais, echinus, elephanti — locustarum generis
nigri, pedibus quaternis bisulcis, praeterea bracchia duo binis
articulis singulisque forficibus denticulatis —, fabri sive zaes,
glauciscus, glanis, gonger, girres, galeos, garos, hippos, hip- 149
puros, hirundo, halipleumon, hippocampos, hepar, ictinus, iulis,
lacertorum genera, lolligo volitans, locustae, lucerna, lele-
pris, larinus, lepus, leones — quorum bracchia cancris si-
milia sunt, reliqua pars locustae —, mullus, merula inter sa-
xatilis laudata, mugil, melanurus, mena, maeotis, murena, mys,
mitulus, myiscus, murix, oculata, ophidion, ostrea, otia, or-
cynus — hic est pelamydum generis maxumus, neque ipse redit
in Maeotim, similis tritomi, vetustate melior —, orbis, ortha-
goriscus, phager, phycis saxatilium, pelamys — earum ge- 150
neris maxuma apolectus vocatur durius tritomo —, porcus,
phthir, passer, pastinaca, polyporum genera, pectines — ma-
xumi et nigerrimi aestate, laudatissimi Mytilenis, Tyndaride,
Salonis, Altini, in Chia insula, Alexandriae in Aegypto —,
pectunculi, purpurae, pegrides, pina, pinoteres, rhine — quem

151 squatum vocamus —, rhombus, scarus — principalis hodie —, solea, sargus, squilla, sarda — ita vocatur pelamys longa ex oceano veniens —, scomber, salpa, sorus, scorpaena, scorpio, scias, sciaena, sciadeus, scolopendra, zmyrus, saepia, strombus, solen — sive aulos sive donax sive onyx sive dactylus —, spondylus, zmarides, stellae, spongeae, turdus inter saxatilis nobilis, thynnis, thranis — quem alii xiphian vocant —, thrissa, torpedo, tethea, tritomum — pelamydum generis magni ex quo terna cybia fiunt —, Veneria, uva, xiphias.

152 (54.) His adiciemus ab Ovidio posita nomina quae apud neminem alium reperiuntur, sed fortassis in Ponto nascentium, ubi id volumen supremis suis temporibus inchoavit: bovem, cercyrum in scopulis viventem, orphum rubentemque erythinum, iulum, pictas mormyras aureique coloris chrysophryn, praeterea parum, tragum et placentem cauda melanurum,
153 epodas lati generis. Praeter haec insignia piscium tradit: channen ex se ipsa concipere, glaucum aestate numquam adparere, pompilum qui semper comitetur navium cursus, chromin qui nidificet in aquis. helopem dicit esse nostris incognitum undis, ex quo adparet falli eos qui eundem acipenserem existimaverint. helopi palmam saporis inter piscis multi
154 dedere. Sunt praeterea a nullo auctore nominati: sudis Latine appellatur, Graece sphyraena, rostro similis nomini, magnitudine inter amplissimos, rarus is, sed non degener. appellantur et pernae concharum generis circa Pontias insulas frequentissimae. stant velut suillo crure longo in harena defixae hiantesque qua latitudo est pedali non minus spatio cibum venantur, dentis circuitu marginum habent pectinatim spissatos, intus spondyli grandis caro est. et hyaenam piscem vidi in Aenaria insula captum. Exeunt praeter haec purgamenta aliqua relatu indigna et algis potius adnumeranda quam animalibus.

C. PLINI SECUNDI
NATURALIS HISTORIAE
LIBRI XXXVII.

RECOGNOVIT ATQUE INDICIBUS INSTRUXIT

LUDOVICUS IANUS.

VOL. V. LIBB. XXXIII—XXXVII.

LIPSIAE
SUMPTIBUS ET TYPIS B. G. TEUBNERI.
MDCCCLX.

PRAEFATIO.

Indices, ne longior interponeretur mora, nolui inserere huic volumini. Quod quum eos contineret libros quos invento codice Bambergensi pertractavissem (vid. praefat. vol. IV.), speraveram fore ut non multum mihi facesseret negotii, sed spes me fefellit. Sensi, quantum interesset, utrum singulos quosdam emendandos eligeres locos, an totus orationis contextus esset ad normam exigendus. Neque erat quod laboris taedium levaret, quoniam res illustriores occupatae erant aut a me ipso aut ab aliis, restabant aut abstrusae atque perdifficiles, aut leves atque minutae, neque tamen minus eae requirebant diligentiae atque operae, immo multo copiosior adnotanda erat scripturae discrepantia quam in ceteris Naturalis Historiae libris. Eo autem stimulo, quem laeti studiorum fructus addere solent, destitutus conficiebar gravissimis maeroribus et luctibus, in quibus sunt qui non me solum moverint, nam quis non luget mortes clarissimorum virorum C. F. Naegelsbachii et F. Thierschii? quibuscum, amico altero, altero praeceptore usus, ego artissimis coniunctus eram necessitudinis vinculis. Quid mirum, si ad reliquum perficiendum minus alacer et promptus fuit animus quam ad inchoandum opus?

Maximas vero difficultates mihi attulit ultimus liber, quem e vetustioribus codicibus solus continet codex Bambergensis, hac quidem ex parte et interpolationibus et lacunis ita foedatus, ut liceat ipso eum dicas inferiorem. Sed tamen tamquam obrussam eum adhibendum esse putabam, ut vel ex eius interpolationibus nonnullae mihi viderentur addendae esse uncis inclusae. Multo enim deteriores sunt quae praeterea adhuc cognitae sunt tres codicum familiae, qui quidem numerus efficitur, si respicimus ad operis finem, qui integer legitur in uno codice Bambergensi, e quo quae in ceteris exemplaribus desiderari demonstraveram in observationibus criticis (Monach.

MDCCCXXX.) a me in lucem edita sunt in lectionum Plinianarum particula priore (Suevof. MDCCCXXXIV.).

Quae antea typis edita sunt exemplaria desinunt in verba *quacumque ambitur mari* (§. 203, pag. 179. lin. 34.). Quem operis finem licet ego in uno codice Parisino 6804., qui est sec. XV. scriptus, me videre meminerim, neque quisquam, quod sciam, huius rei praeterea habuerit rationem, dubium non est quin tribuendus sit peculiari cuidam codicum familiae, cuius simillima sane esse videtur altera cuius ultima verba sunt: *priusquam ad oculos perveniat desinens nitor* (§. 199. pag. 179. lin. 5.); nam praeter codicem Mediceum sec. XIII. et Petropolitanum, quem immeritis laudibus extulit Stephanus Falconetus, ei adscribendi sunt e Silligianis codex Vindobonensis II. sec. XV. (C) et Monacensis sec. XV. (P), quibuscum plerumque congruunt exemplaria typis edita ante Harduinum, qui codicem Parisinum 6797. (d) amplexus incidit in tertiam familiam, cuius exemplaria desinunt in verba *primum pondere* (§. 199. pag. 179. lin. 1.), et in hoc libro depravavit multo plura quam emendavit, quippe qui non animadverteret illum codicem Toletani alias simillimum, ab initio non magis quam hunc continuisse librum XXXVII., suppletum postea e codice recentiori qualis est Parisinus 6801. seculo XV. scriptus (h) et duo alii Parisini unusque Vaticanus.

Quae quum ita sint, si forte iusto plura in hoc libro reliqui, spero mihi datum iri veniam.

Scribebam Suevofurti nonis Iuliis MDCCCLX.

SCRIPTURAE DISCREPANTIA.

Lib. XXXIII. pag. 3. lin. 2. *exquirenti* B.*) | 6. *vidimus* RVd., *videm.* h. | 7. *excavato* RVd[1], ..*tos montes* h (d[2] del. *mirantes.*) | 8. *hoc et* RV, *hoc etiam* dh edd. | 9. An *parenti?* | 11. *quaqua* SRTVd. | *caecatur* PV(Rd *cec.*), *secatur* T Hard. (R ..*etur*). | 12. *quoto* om. RVdh. | 13. *haec* h edd. | *fruges larga* B (S *frugis*, sed vid. ad vol. III. p. 51. 1.), *fugre si archa* T, *sugresiarca* RV, *frugi sit in archa* P, *frugum parcha* d, *minime parca* h edd. | 14. *perimunt* SB[2], *premunt* RTV edd. Vid. ad vol. II, p. 169. 37. | 16. *ut repente* BRVh. | 18. *penetratur* SB, sed cf. §. 6. *quanto feliciore aevo* al. | 19. *et delic.* h edd. | 23. *nomine ex auro custodiens* h, *nomen natura* Td (Hard. *non*, RV *naturam*). | *parum ... unam* om. RVd. | 24. *potestatem* B. | 26. *eum* RVd, *o* P Brot. | 29. *auxere* om. B. (S dist. *provocare et artem*). — 4. 3. *murrina* SBT (RVd ..*nam*), *myrrhina* edd. Vid. ad p. 145. 27. | 11. *sacrum famae* SB (RTVd *fama*), *sacra fames* Θ, *auri sacra fames* Brot. e Reg. 3. (h edd. vett. *aurum*), cf. Virg. Aen. 3, 57. | 13. *quantum* RVdh edd. | 14. *sese* SB, *se* v. | 17. *emitasse* TΘ (R *emitt.*, V. *aemitt.*), *mutasse* d Hard. | *et ipse* (om. *iam*) RVdh edd. | 19. *cum* om. RVd. | 22. *qui id* RTVd, *qui anulum* h edd. vett. | 29. *romaene* PRV. (d ..*ene*), *romani* h. | *quorum* Ph. | *more* (om. *in*) h edd. vett., *mere* Gron. Hard. | *ferrent* PRV (h *ferendum*), *ferreum* d, *ferreum id* Sabell. edd. | *erat* PVdh edd.,

*) *S* significat contextum editionis Silligianae, *Sill.* commentarium Sillígii, *U* Urlichsii Chrestomathiam Plinianam Berol. 1857, *I* emendationes editoris, *I*[1] eiusdem emendationes in appendice ad vol. V. prioris editionis Silligianae Lips. 1836. prolatas, *Barb.* Hermolai Barbari Castigationes Rom. 1492., *Salm.* Exercitationes Plin. Trai. ad Rhen. 1680., *B* cod. Bambergens. sec. X vel XI, (*B*[1] eundem a prima, *B*[2] a secunda manu), *C* cod. Vindobonens. II, ap. Endlicherum 235, sec. XV., *N* cod. Burbon. sec. XIV., *P* cod. Pollingens. nunc Monac. sec. XV., *R* cod. Riccardian. sec. XI., *T* cod. Toletan. sec. XI—XIII., *V* cod. Vossian. Leid. 61., *a* cod. Paris. 6795. sec. VIII. vel IX., *d* cod. Paris. 6797. sec. XIII., *h* cod. Paris. 6801. sec. XV., *Θ* cod. Chiffletian., *v* scripturam editionum et codicum praeter nominatos.

erat id Gron. | *ut* Hard. — 5. 13. *hii* BV, *ii* S, *duo* R. | 15. *his* SRTVdΘ, *iis qui* B. | 16. *muneri* (om. *vice*) RTVdΘ Hard. | 27. *et iam* U. | *serior is* S, *sertoris* PRTVΘ. | *et* SUB, om. v. | 28. *fuisse* RVdh edd. | 33. *effici* om. PRTVdΘ Hard. | 34. *periisse* U, *reperisse* Td, *repperisse suo et* P (h Brot. *rapuisse*). | *Pompelii* B[1](B[2] *..pil.*), *Pompeium* P. | *secundo* Brot., *IIII* Td. | 36. *ex* om. d edd. | 37. *iis* SUB, *his* v. — 6. 1. 2. *equidem* Sd. | 3. *indicare* Θ Hard. | *et iam* I, *etiam* UB, *quoniam* Sv. | 4. *repetimus* h edd. | 11. *XIIII* B, *XIIII milia* SU (d *XIII* RVh, edd. *tredecim*). | 11. 12. *transtulit...pridie* om. B. | 12. *VI* SRTVdΘ, *VI millia* Hard. (h edd. vett. *VII*). | 13. $\overline{XV}$ B, *XV* (om. *milia*) RVd, *XV milia* S (edd. *mill.*). | $\overline{CXV}$ B, *CXV milia* SRVd (edd. *mill.*). | 15. *Anci* U, Orell. ad Cic. ad Att. VI, 1, 8., *Cneii* Manut. et Pigh. ibid., *Anni* SB (v *..ii*). | 17. *plebi* RV, *..bis* B[2]dh edd. | 19. *promulgaverat* RVdh edd. | 21. *Poetellio* RTVΘ, *Petilio* h. | 23. *plebei* SUB, *..bis* v. | *indignatione* RVd (h edd. *senatus ind.*). | 24. *abiectos fuisse* Rdh edd. | 26. *at enim* I, *ut enim* SUB, *et enim* RVdh Hard., *Est enim* edd. vett. | 27. *propterque* dh, *propter quae* SUBV, *propter* P, *propter eaque* Hard. | 29. *L.* (*Sul.*) URVh edd. vett., *I.* T. | 34. *CCIIII* U Hard.[1] Brot. Niebuhr, *CCIII* SB, *CCCIIII* RTVdh Θ Hard.[2]. | 34. 35. *annis* om. B. — 7. 3. *tunc* B, *tum* SUdh, *cum* RV. | 4. *habuere* SUB, *..runt* v. | 6. *fuerat* Rdh edd. | 16. *deinde* RVdh edd. | 18. *qua* S cod. Paris. 6803. | 18. 19. *occultantur* SBRd. | 19. *milis* I, cf. 36, 98. et Fest. s. v. *millus*, *milibus* SUv, *micis* Gron. Url. | 21. *servi* B. | 30. *uni tantum* UB, *uni* Sv. | 35. *inferci* RTV, *inferunt* d, *inserunt* h. | 36. *totius* RVd, *totam* h. | 37. *gemmas* RV. — 8. 1. *vel* Bergk. | *plurima* SUB, *..mum* v. | 2. *priscorum* om. S (RVd cum *qualis innocentia*). | 3. *at nunc* dh edd., *adiuncti* V, *at vincti* R. | 4. *et in* RVdh edd. | 5. *acta serv.* RVdh, *ac serv.* edd. | 15. *et ipso* B, *ipsi* R. | 18. *acta* RVd, om. h. | 19. *non* B, *nondum* SUv. | *arra* om. B. Poterat omitti, ut intelligeretur *sponsio*, sed cf. 29, 21. | 20. An omisso *mox* legendum est: *nummos ante apud nos anulos coepisse?* cf. 35, 77. *omnia ante.* | 27. *plebei* SUB, *..bi* v. | 29. *iudices* Rdh edd. — 9. 1. *electi* SB, *sel.* v. | 1. 2. *in comitiis* del. Bergk. | 5. *principatu* B, *..tus* SUv. | 7. *Polione* Url. in emend., B 35, 10., *Poll.* SUv. | 9.

dum iuv. RVd edd. | 10. *aucupatur* d edd. (RV *occup.*), *aucuparetur occupatusque* h. | *senatum* RVd. | 12. *cuius* B, *cui ius id* PR edd. (V del. *ius*). | *nisi cui ingenuo* PRVdh edd. | *ipsi* h edd., om. PRVd. | *patri* PRVdh edd. | 13. *avoque* PRh edd. | *sestertia CCCC* RVdh edd. (P om. numero). | *fuissent e* RTVd (h *et*). | 14. *sedendi* RTVdh edd. | 20. *et* SUB, om. v. | 21. *id prom.* UB, *prom. id* Sh edd., *in prom.* TVd, *prom.* (om. *id*) R. | 28. 29. *vires* (om. *sortis*) PRdh edd. (V *vire*), sed cf. 7, 36. 165; 16, 1. | 30. *Catilinanis rebus* Bd Hard. (Dalec. 2, 137.), *..nianis reb.* UP (edd. quaed. vett. 2, 137.), *..nariis reb.* S, *contilianis reb.* RTV, *ei senatum concilians* h edd. vett. | *ex eo se ordine* edd. | 31. *profectum esse* RVdh edd. | 37. *iis* SUB, *his* v. | *qui* (om. *id*) PRdh edd., *quid* V. | *ab equ.* SUB, *ad equitatum* v (T *aequitatem*). | *trahebantur* PRdh edd. | 38. *flexuntes* SUB fragm. Grani Licin., *..umentes* RTVdΘ, *..umines* h edd. — 10. 5 *trosulos* P (V^1 *tos*, V^2 *cons.*), *trosullos* R. | 12. *et* om. RVdh | 14. *habent externi* PVdh edd. (R *..nis*). | 15. *quod* h edd. | 16. *et* SUB, *ex* PRTVd, om. h edd. | 17. *primum* RTdh Hard. | 17. 18. *traditur A. Postumius dictator. Apud* Sv, dist. U. | 19. *eum* BRVd, *ei* SUv. | *essent, hanc* SUv, dist. I. Lacunam notavit Url. Excidit verbum *donavit* et indicatio ponderis coronae. | 20. *dedit; item* SUv., distinct. sustulit I, *dedit librarum III* Bergk. | 22. *Trium Piso* U. | 23. *expraeleg.* RTVd, *reipublicae leg.* h edd. vett. | 24. *honoris* (quod iungendum est cum *nihil aliud*) RV, *honoris causa* SB, *honori* (ut 16, 9.) Pdh edd. | 27. *ex* Θ, *et* RTV, *in* Pdh edd. | 28. *frementes* PRVdh edd., sed cf. 34, 139. *Pompei .. edictum .. prohibentis* al. | 31. *in* om. RVd. | 32. *e* RVdh edd. | *Dardanum* dh Hard. | 33. *Celticae* RVdhΘ edd. | *Celtibericae* BRVdh edd. | 36. *e* om. SB. | 37. *induetur* SB, *..itur* v. — 11. 1. *paedagogiis* S cod. Par. 6802. edd., *..gis* BRVdh. | 4. *etiam* Rdh edd. | 5. *admissionem liberti eius* PRVdh edd. | *dedisset* I^1, Sill., intelligit admissionales. | 10. *fecit* dh edd. | *eius* om. RVdh edd. | 13. *liberalis* RV, *librales* dh Hard., *libeli rari* B. An *libellarii adpendebantur asses*? | 16. *pendere* T, *pondera* h. | 18. *etiamnum* SB, *....nunc* Uv. | 21. *CX* Vd, *CX M.* Rh edd. | *assum* Vd. | 22. *signatum est* dh edd. | 23. *CCCCLXXXV* SU Jac.

Cellar. (B *LXXXXV*), *DLXXXV* RTVd edd. vett. | 25. *valere* SUB, om. v. Vide ne intelligendum sit *signari.* | 27. *est* SUB, om. v. | 30. *eius* SUB, om. v. | 32. *ratens* B, *crates* RT, *erat aes* Vd. Vide ne quid exciderit et *rates* corruptum sit. | 33. *quem* B, *Marcum Q.* RTd (V ..*cumque*). | 34. *assis uncialis* RV. | *demedium lucratum* RV. | 37. *datus* (om. *est*) dh edd., *data* RV. | *Noti* RV, *nota* edd. vett. | 38. *inde* SUB, *et inde* v. — 12. 1. *semunciares* V, ..*ciales* h. | 2. *plebi* RV, ..*bis* dh edd. | *argentum* RVd. | 3. *is* SUB, om. v. | *Claudia* Td. | 6. *denarius nummus* B e correct. | *LI* UB, *LXII* Sv. | 7. *sestertio viciens* B. | 8. *effecit* SRTVd. | *librali* UB, ..*ras* Sv. | Videntur excidisse quaedam in quibus fuerit obiectum verbi *efficit* et verbum quod pertinuerit ad *sestertii.* | *sestertiorum* edd., ..*tium* U. | *erat* Sh. | *CCCC* B, *sestertios DCCCC* SPh, *D. nongenti* RVd, *IↃↃCCLX* U. | 9. *posthaec* RVh edd. | *XL* Rd, *XXXX* B, *XXL* SUTV, *XL millia* h (edd. vett. *M*). | 10. *et* B, om. SUv. | *inmurss* R, *imminuisse* PTd, *minutissime* U Hard. (edd. vett. ..*mus*). | *vero* RTh edd. vett. | *XLV milia* Ph (edd. vett. *M*., RVd *quinque*). | 11. *origine* SUB, ..*go* v. | *avaritia* R. | 11. 12. *excogitato* Gesn. | 13. 14. *Septumuleius* V (B ..*mullius*), *Septimuleius* SURd, *Sepeius Claudius* h. | 14. *Gai* om. B. | 15. *abscisum* SUB, *exc.* v. | 17. *aliquid* RVd, ..*quo* h edd. | 18. *infundit* SB, *fudit* RV. | *paret* Vd. | 20. *experso* V, *expresso* PR edd. (h ..*sis*), *ex ipso* d. | 21. *auro aut* RVh edd., *aut auro* Td. | *pluris* SUB, om. v. | *tam inaurata* PVd Hard., *tam aurea* h edd. vett. | 22. *inaurata* h edd. vett. | 24. *Messalla* B¹. | 25. *vasis* om. V edd. vett. | 26. *summam* V, ..*mae* Rdh edd. | 28. *hacnonem* d (V ..*nomen*), *Agnonem* R edd. (h ..*none*). | *Telum* BVd. | 29. *sophus* P, *sopus* d, *sopius* h, *opus* RTV, *solus* (i. e. *sofus*) SUB, *apud nos* Gron. Hard. | 29. 30. *contumeliae* B, *in contumeliam* h edd. | 30. *utilitatem* SB. | *o* om. UPTd Hard., *opus* h edd. | 33. *imperitasse* R edd. | 34. *octingenta milia*, $\overline{XVI}$ I coll. Liv. 30, 37. et 38, 38; Appian. Pun. 8, 54., *octingena milia* SB, $\overline{XVI}$ U, *aut* RTVd, *XII M* Gron. Hard., *argenti* h edd. vett. | 37. $|\overline{XXIIII}|$ BTd, *XXXIV* RVh edd. | 38. *vasa aurea* h edd. | *foliatam* P¹U, *folia ac* SRVd, *folia* B. Praeterea

conieceram *solidam.* — 13. 1. *vitem* (om. *que*) BVd, *vitam* R. | 2. *MM* U coll. Diodor. 2, 9., quum MCC talenta Babylonia sint MM Aegyptia, *XV* SBVdh (edd. *quindecim*). | 3. *talentum autem* dh edd. | 4. *Salauces* RVdh edd. | 4. 5. *Aeetae subolis* I[1]S (U ..*les*), *aetaesobolis* B, *aetesubopes* V, *et Esubopes* Rdh edd. | 5. 6. *argenti aurique* Uh edd. | 6. *Suaanorum* B. | 7. *sed* RVd, *sed et* h edd. | *camerae* dh edd., om. RV. | *et arg.* h edd. | 11. *triumphavit* RTVd. | 12. *arbitrentur* Ph edd. | 15. *etiam* om. Rh edd. | 16. *iam* SUB, om. v. | 17. *Gaius* SUB, *et Caius* v. | 18. *CXXIIII.* Vdh edd. vett., *CXXXIIII.* R. | 27. *$\overline{XVII}$. CCCX* U, *XVI. DCCCX.* RTVd Hard. | 28. |*$\overline{LXI}$*|.*XXXV.CCCC*B, *LXII.LXXXV.CCCC.*RTVd Hard. | 29. *XV* R. | *DCCCXXIX* Td Hard., *DCCCXXX* RV. | 31. *argenteorum* om. RVh edd. vett. | *XXXV. M* RVd Hard. (T om. *M*). | *nummo* UB, *numerato* Sv. | |*$\overline{CCC}$*| B, *$\overline{CCC}$* U, *HS. $\overline{CCC}$.* SRVh (Td *$\overline{CCCC}$*). | 33. |$\overline{\infty\infty\infty}$| I, ∞∞∞ UB, *HS.* ∞∞∞ S, *IIIII.* R (TVd *II. III.*). | 38. *transire* B[1]RV. | *cameras* Vdh edd. — 14. 8. *quoniam* SUB, *quoniam is* Rh edd., *quonimis* TVd. | 9. *gemma* SB, ..*mis* v. | 13. *tuto etiam* Rd edd. (V *toto*, h *tota*). | 15. *id ipsum* (om. *et*) R Hard., om. h edd. vett. | 17. *violentissimae* RV edd., ..*tis simili* Td. | *igni* Td edd. | 19. *quam* edd. | *usu* V edd. | *deteri* edd. | 20. *producantur* d edd., sed cf. §§. 75. et 98. | 23. *et quinq.* Th edd., *aut quinq.* d. | *bracteas* Rd edd., cf. 37, 105 sqq. | 25. *retinente* SB, ..*tes* v. | 26. *brattia* Bh, *bratia* V. | *quae historia* B. | 27. *strigile* RV, *striges* SB, quod recipere dubitavi, quoniam idem codex l. 31. habet *rogo* pro *robigo*, et p. 15, l. 26. *talutium* pro *talutatium.* | 30. *suam* SB, om. v. | 36. *verius* BVh. | 38. *ei* RVdh edd., *et* SB. (Bergk.: *Claudio principi edenti .. adsidentem indutam*). — 15. 7. *quis* SBRV, *quibus* v. | *ut dicemus* Sh edd. | 7. 8. *reddentes, excogitata fraus est.* S edd., dist. I. | 8. 9. *aes . . . accensumque* om. RV. | 9. *alumine; postea* S edd., dist. I propter ea quae proxime sequuntur. | 15. *gryphis* Rd Hard., *gryphibus* h edd. vett. | *apud nos* deleta vult Bergk. | 20. *quaeritur*, SB, *Quare* v. | *dicetur* Vh edd. | 21. *segullum* RV[1]dh edd. (V[2] *sabulum*). | *tollant* V, ..*it* B. | 22. *harenae qua* B. | *lavatur* B, *levantur* R. | 24. *facilitate* Θ. | *Delmatia* SB, *Dalm.* v. | 26. *cumina* PRT

(V *cumm.*), *cum iam* h edd. vett., *gummi* d Hard. | *talutium* SB, sed vid. ad p. 14. l. 27., *calatatium* P. | *vocant* om. Td Hard. | 27. *auro ea* PRdh edd., *auro a* V. | *Spaniarum* RV, *Hispaniae* dh edd. | 30. *gloriae* RVh, vid. ad p. 16, 17; vol. IIII, p. 115, 24. | 31. *sappiro* B (sic etiam 36, 198; 37, 71. 119. 120. 139; idem 37, 151. *sapirum;* 37, 120. *sapiri*), *sapph.* Sv. | *theabatico* RVd. | 35. *mollitur* SBh. | *in farinam* (cum anteced. iuncta) Rdh edd. | 35. 36. *apilascudem* P (V ..*dunt*), *apiliscudent* R, *ac pilis cudunt* d in ras. (Salm. Hard. *cuditur*), om. T. | 36. *sudoremque* V (h add. *qui*), *sudorem* (om. *quae*) PR, *sudorisque qui* Td Hard. — 16. 1. *simili* ST. | 8. *atque purpuras* SB, om. v. | 10. *igni* dh edd. (RV *hoc signi*, om. *et*). | 11. 12. *in cuniculis vapor et fumus* RVdh edd. | 12. *strangulant* B. | *fractariis* SBT marg. Victorii, ...*turis* v (V *stract.*). | *ferri terram* Ph edd. vett., *fere* Hard. | 13. *habentibus* SB, *agent.* v. | 15. *fossa* V Hard., *fossam* PRdh edd. vett. | 15. 16. *ambitque tamen* Hard., *ambit quiete tamen* Ph edd. vett. (d *quietem*, RV om. *ambit*). | 17. *gloria* Vd, *glareae* h edd., *gloriae* R, vid. ad p. 15, 30. | *gandadiam* Vd (R ..*ded.*), *candidam* h edd. (P ..*da*). | 21. *cadunt* SB, *caed.* v. | *dantque* h edd. vett. | 22. *pervigil* dh edd. | *voce nutuve* Hard., *voce ictuve* Th edd., *vocent utve* Vd (R *utae*), *vocat et ut* P. | *vocari* PRTVd. | 25. *aeque* RVd, om. h edd. | *efflatu* SB, *et fl.* v. | *incredibilis* RV. | 26. *scire* RVd. | *fodere* dh edd. (RV *foed.*). | 27. *fuit causae* Td Hard. (RV *causa*). | 28. *maior* RTVd. | 31. *in mille* T, *ni mille* Rd (V ..*lae*), *nimirum* Ph edd. | *labor est* Ph edd. | *praeceps esse* SB, ..*cepisse* v. | 31. 32. *libramento* h edd. vett. | 32. *ruat verius* SB, *fruaris* PRTdh edd. vett. (V *et fr.*), *furatis* Hard. | *qua influat* V Hard., *quam influat* P, *quando influat* h edd. vett. | 33. *convallis* B²V edd. | 35. *cavatae* RV edd., *cavius* d. | *is qui* Rh edd., *isque* V, *isque qui* d. | 36. *intuentis* d, ..*tibus* RVh edd. | *nefarium* Pd (V *naf.*). | *se alisu* B¹. | 37. 38. *praedicunt* RV, ..*figunt* h edd. vett. | 38. *quaque* SB, *itaque* v. | *hominum* RV. | *manes* PRVdh edd. vett., *Manus* Hard. — 17. 1. *homine* SB, ..*nes* v (Hard. *omne*). | *ut vit.* h edd. vett. | 1. 2. *lav. .. lutum* SB, om. v. | 3. *ducunt* SBP, ..*tur* v. | 6. *et repl.* RVh edd. | 7. *erumpit*

Rh edd. | 8. *quas* (om. *per*) RV, *in quas* h edd. vett. | 9. *agagas* V (T ..*gang.*, R ..*gans*). | *haec* BRVd, vid. ad vol. II. p. 68, 22; vol. III. p. 36, 2; vol. IIII. p. 30, 15., *eae* Th edd. | 10. *ulicem* Rd., om. h edd. vett. (sed infra: *est ulex*). | 12. *canales.* B² (B¹ ..*lis*); *canale* SPRVd (h edd. ..*li*). | 13. *labitur ... in mare* SB, om. v. | 15. *auriga* RVd. | 17. *etiam* dh edd. | *palacas* RTdh Hard., *palacras* V edd. vett. (P *pall.*). | 18. *iidem* Rh edd. (BV *idem*), *id autem* Sd. | 18. 19. *siccatus* h edd. (RV *ic.*). | 21. *Callaeciam* I (B *calliaec.*, idem *callaec.* §. 80; 34, 158; 36, 26; S 19. 10, ubi DT habent *Galliciae*, adΘ *Gallitiae*), *Gall.* Sv. et B 34, 156; R 4, 112. | 23. *saeculis perseverat* SB, quod fortasse glossema est. | *fertilitates* B. | 26. *Victimularum* Vd (R *Vitti.*), *Victumiliarum* P (h *Victim.*), *Ictimulorum* T edd. | *in* om. TRd Hard. | 29. *etiamnunc* RTd, *etiam* edd. vett. | 31. *fragili* RVd edd. | 34. *illud propter* dh edd. | 37. 38. *aliube* (bis) B¹ (V semel 37.), *alibi* (bis) B²Pdh edd. | 38. *dena* (om. *parte*) h edd. vett., *nona* Pd Hard. (RV *non*). | *octava parte* P Hard., *nona alibi octava parte* h edd. vett. | *Calleciae* B (S *Gallae.*), *Galliae* v. — 18. 2. *praeest* RVdh edd. | 3. *est, et* SB. | *scrobes* RVdh edd. | *ae* V, *eae* Rdh edd. | 5. *Vetusta* SB, om. v. | 6. *et el.* SB. | 8. *insula* Bh. | 14. *vanitate* SB. | 15. *modo* SB, *illo modo* v. | 16. *Anaetidis* SVdh (R *anet.*), *ranaetidis* B, vid. ad vol. III, p. 28, 24. | 17. *significavimus* dh edd. | 18. *ea* SB, om. v. | 19. *narratur dictum* dh edd. | 20. *interrogatus esset* SB, ..*garetur* v. | *verumne esset* I, om. B¹, *essetne verum* dh edd., *sciretne* SB². | 21. *hoc* (*num.*) dh edd., *hic* RV. | 22. *cum* RVd. | *de* Vdh edd. | 27. *plurimis* d edd. | 27. 28. *pluribus ... infantibus* om. R. | 28. 29. *interantur* RV, *inveterantur* Td. | 29. *ipsis* et *malefici* RV. | 30. *remedium est* h edd. | 32. *misyis* I (cf. 34, 117. *misyos*), *missuis* B¹ (B² ..*iis*), *missis* RTV, *misso* dh edd. vett., *miseos* S Hard. | 34. *trahit* SB, *traditur* RV. | 35. *fictili olla* SB. | 36. *in facie*; *lomento ... ablui. Fistulas* S (edd. *in facie sanat*), dist. I. | *eum* RVd edd., *id* h. | 38. *spuma ex* RTVd. — 19. 6. *in* om. B. | 10. *leviter* edd. | 11. *in Iunio* Rh edd. | 13. *ulvam* d, *luteam* h edd. vett. | 14. *ligno* BRVd. | 16. *tenuius sic* h edd. vett. (R *tenuis*, V *tenius*). | 18. *catino* SB. | *degeritur* V, om. R. | 19. 20. *in*

conchis siccaturque RVdh edd. | 20. 21. *pinguitur* B¹R. | 21. *docilique* R, *dulcisque* B. | 23. *turbystum* RVh edd. | 23. 24. *cogentia* post *pictores* B. | 24. *orobitum* d, *scribit M.* V, *turresobitin* h. | 25. *eluta* T, *aelucta* V, *luteam* edd., om. R. | 27. *est autem* Td, om. PVh edd. | *secundum* B. | 28. *summa est comm.* I, *summae comm.* BV, *summa comm. est* h edd. vett., *summa comm.* (om. *est*) SRTdh. | 29. *ut* om. RTVd Hard., *in* P. | *colore* PRVd. | *herba* (om. *in*) P, *herbae* h edd. vett. | *quam* om. R. | 33. *libris* TVd. | 36. *colore* B, *in colore* h, *colori* S, *et colori* RVd. | 38. *levorem* I, ut B¹ 35, 36; 37, 56, et S 13, 78; 18, 77; 37, 56. al., *laevorem* Sh edd., *livorem* B, ut B² 37, 56, M 13, 78. (RV *lib.*), *liquorem* Td. — 20. 2. *herbam* BRVd. | 5. *et oleo* Rh edd. | *arida et sicca* RTd. | 6. *pingenda* RTVd, *miscenda* h edd. vett. | 9. 10. *medici* .... *Chrysocollam* om. B. | 9. *accessim* RVd. | 11. *omnes* Rh edd., ..*nem* coni. Hard. | *appellata* PRVd, ..*tam* Th edd. vett. | 12. *utentes* h edd. | *autem* SB, *autem ea* v. | 13. *teriturque* SB (v om. *que*). | 14. *vocant* SB, *voc. nostri* v. | 15. *signumque* Vh edd. | 17. *feruminatur aurum* RVh | 18. *argenti parte* SB, *parte arg.* R edd., *argenti* (om. *parte*) Vdh. | *contritis* Rdh edd. | 19. *contexi* (om. *que*) h edd., *contextique* R (d ..*tisq.*) | *pars* RVd. | 20. *Aurum* RV, ..*ri* Pdh edd. | *e palea* B. | 21. *cadmea* SB, ..*mia* v. | 22. *et pl.* SB, *sed pl.* v. | 23. *oleum* RVd. | *stagnum* BRVh et *stagno* BV, *stann.* Sv. | 24. *tund.* RVd. | 25. *Aegyptia* dh edd. (P ..*tiae*). | 26. *idemque* dh edd. | 27. 28. *carbonius maior* d (B ..*nibus*), *carboni maior vis* h edd. | 29. *quae satis seq.* Td (RV *que satisque*). | 31. *alia* dh edd. (RV *abilia*). | 32. *rufa* RVd edd. (h ..*ffa*), | 35. *descendit* PRVdh edd. | 35. *natat* B (P *superno nat.*). | 38. *inventa* (om. *vena*) RVd, *vena inventa* h. — 21. 1. *materiae* RV. | 4. *queis* h edd., *quibus* Td. | *bebelo* edd. vett. (h ..*ello*), *bebulo* RTVd Hard. | *hodieque qui* Sh. | 6. Vide ne in *Aquitani* lateat nomen machinae aquam egerentis. | *instantes* I, *stantes* Sv. | 7. *manem* RV, *inanem* T. | 8. *quae in summo reperta est* Rdh edd. | 11. *limen alba nullum* h edd. vett., *alumen alba* Td Hard., *alum. vena alba* P (RV ..*bam*). | *facit* PT. | 14. *produci* R edd., vid. ad p. 14. 20., *fieri* h. | *fierique* TVd, *producique* h. | 15. *Est*

om. B. | *in* om. RV. | *iis* B. | 17. *exest ac* edd., *est. Exedit ac* h. | *perrumpitque* SB, ..*pit* v. | *per vasa* RTVd. | 18. *et* om. RVd. | 20. *vitiis* h edd. vett., *vitis* RV, *utiis* B, *autem iis* S, *avitis* (om. *ita*) Td, *alutis* Pint. Brot., *vestibus* (om. *ita*) Hard., om. P. | *eiectis* I[1]S, *tectis* B, *iniectis* PRd Hard. (T ..*ietis*), *abiectis* h edd. vett. | *et ut* B, *sed ut* RTVd Hard., *ut* (om. *et*) edd. vett. | 22. *reliquit* d (RV ..*quid*). | *inaurantur* R edd. | 24. *praetenebres* RV (d ..*bris*). | 29. *dicamus* Sh, *dicatus* B[1] (B[2] ..*ctus*). | 30. *stimi* PR (V *timi*, B *simi*), *stimmi* Sdh edd. | *stibia* PR, *stybiam* dh, *stibium* edd. | 31. *labasim* P, *turbasin* RTVdh, *larbason* edd. Diosc. 5, 99. | *mas et* Vdh edd. | 31. 32. *magis pr. fem.* om. B. | 35. *et ref.* h. edd. | 36. *plerique* om. Rh. | 38. *flux.* dh edd. — 22. 2. *efficacissime* B (S ..*mum*), ..*cacior* Ph edd., ..*caci* RV, ..*cax* Td. | 7. *inmixta* SB. | 8. *emundatur* Td (RV *emmund.*) *et mundatur* edd. (h *mand.*). | 9. *quae* SB, *quae qui* v. | *abigitur* BRd (h *amb.*). | 10. *quo* PRVh edd. | *sint* S, *sit* B, *sunt* v. | 11. *quicquid* Rdh, *quod* edd. | *innatet* B[1] (ut videtur). | *spongeave* SB, ..*giaque* v (V ..*gea*). | 12. *subsidit* edd. vett. | *linteolo* edd. | 15. *terendi* B, sed vid. Dioscor. 5, 99. | 17. *effluxit* SB, *defl.* v. | 18. *subsidit* V[2]h, *subdit* RV[1]. | *accollig.* d (RV *adcoll.*), *id collig.* h. | 21. *corpora acre dies additur* B. | 28. *sedques* R (V corr. in *quas*), *secunda* dh edd. | 29. *isdem* BV, *iisd.* Sv. | *tabulis* RVd, *cub.* h. | 32. *e* SB, om. v. | 33. *superiori* dh edd. | 34. *et* om. RVh. | *veruculis* h edd., *vehic.* RVd. | 35. *veruculo* edd. vett., om. Hard., *venic.* h., *verit oculis ferreis atque* (ex l. 34.) RV, *veru* d. | 37. *et foturae* B[2], *et fict.* P, om. Hard., an *et flucturae*? | 38. *purgatissimae* B. — 23. 2. *scerelytrida* h, *sceleritrida* P cod. Salm., *scelerelytrida* Vd (R ..*lychry.*), *sterelytida* edd. vett. Hard., *lythrida* Brot. | *peumenem* Pdh edd. | 3. *aut situlis* B. | 4. *abellanarum* S Barb. e Dioscor. 5, 102, ubi vide ne pro *καρύων*, quae non sunt nuces abellanae, legendum sit *κρίκων*. Certe scribendum erat *nucularum*. | 6. *in vino* RV. | 9. *ea* om. B Hard. | 10. *desinant* Sh edd. | 11. 12. *die dein condunt* B (Sill. *dein die*), *die incondunt* V (R *in comb.*), *die condunt* Sv. | 12. *ac* dh edd. | *ptisana* Th edd., *tisane* V. | 13. .. 15. *siccant* ... *mutata*

om. RV. | 13. *siccantque in sole* Td, *et in sole siccant* edd. | 16. *aqua* (om. *in*) Td. | *exemptaque* l Vd. | 19. *litum* d (BV om. *ad*), *nitrum* h. | *mulierum* RVd. | 20. *ad alendum* I coll. 24, 140., *abluendum* SBRV (d *ad abl.*, h edd. *et abl.*). | 22. 23. *add. et lip.* SB, om. v. | 23. *myrto* dh edd. | 24. *item* SB, *itemque* v. | *cetera* BRVdh. | 29. 30. *triumphantumque* dh edd., ..*temque* RV. | 37. *annos* RVh. | 38. *magistrum* RVdh. — 24. 1. *CCCCXXXIX* S Casaub. ad Theophr., *CCXLVIIII* BRVd edd. vett., *CCCXLIX* Hard. | 4. *autem nativum* Hard. | 6. *decuderent* V, *decid.* Td. | *inesse* RVd. | 7. 8. *arenam* .. *habere* h edd. | 9. *differentia* PRTVd. | *est* PTd. | *faciunt* PVh edd. | 15. *minium qui* RVd, ..*quidam* Ph edd. | *cinnabarin* Vd, ..*ri* Rh edd. | 16. *indicio nominum* SB, at vid. Münchn. Gel. Anz. 1853. Apr. N. 52 sq. | 21. *cinnabarin* dh edd., ..*rum* RV. | *pro ea ut.* h edd. | 23. *Cinnabar* RVd. | *quae* om. RVd. | 24. *et* om. Rd. | 24. 25. *relictum* RTV. | 26. *existimabatur* SB, ..*matur* v. | *transire* RVdh. | *lubricam* RVd, om. h. | 29. *sorvis* B[1], ..*bis* Sv, vid. praef. vol. II, p. V. | 31. *et* om. TVd. | *in luco* RVd. | 32. *celeberrimo* S, ..*mu* V, ..*m'* R, ..*mum* dh edd., *celerrimo* B. | *sisapomponensi* B, *sisaponeseo* V (R *isap.*), *ex Sisap.* h edd. | 35. *defertur* d Hard., *deferuntur* V, *deruntur* R, *refertur* T, *perf.* edd. vett. | 37. *statuto* TVd, ..*ta* Sv. | *HS.* om. B. | 38. *adulteratum* RV. — 25. 1. *omnibus* SB, *in omn.* v. | 1. 2. *item* (om. *que*) RV. | 7. *hoc* om. RTVd, *Et hoc* h edd. | 9. *et ubivis* l, *et vivis* B, *item* Sv. | 9. 10. 11. *sir.* B (B[1] 35, 40 *sirucum*). | 10. *dicebimus* RV, *dicemus* h edd. | 15. *sentire imaginem* BRV (dh ..*tit*), cf. §. 130., *sentire uliginem* S (edd. ..*tit*), equidem coniiciebam: *sentit robiginem.* | 16. *sua vero arena* RV, *sua arena* d, *suae venae arena* h edd. | 18. *fucatum* (om. *enim*) h edd., *fuga enim* RVd. | *crescit in* RVd. | 19. *calcem* B. | 20. *inlito. solis* BRV, dist. S, *illico. Solis* dh edd. | 21. *parieti* h edd. | 23. *inurantur* B, *aduratur* Rh edd. | 27. *voluminibus* d edd. | 28. *scripturae* RV. | 29. *fecit* SB. | 30. *hydroargyrum* RVd (saepius). | 33. *patenis* V[2], *patilis* B[2] (B[1] *poatilos*). | 34. *superinlata* RV (d ..*ill.*). | *patenis* V[2], *pastinis* R. | *accenso* vett. Dal., ..*sum* Sv. | 34. 35. *continuo* h edd. | 35. *calicis* RVh edd. | 36. *rubrico* RVd. | 37. *conplevere*

SB, *confl.* v. — 26. 1. *fortasse quod* h edd. vett. | *inlitum* SPh, sed cf. 22, 106. et 29, 112. *naribus inlitis;* 25, 163. *temporibus inlitis;* 30, 59. *inlito ventre* al. | *capite* Td Hard. | *ventreve* Td Hard., *ventrisve* d (V . . *trisv e*, R . . *trisuae*). | 2. *sisti* RVd, . . *tendum* T Hard. | *qua* SB, *quid* v. | *peteret* RV, *praetereat* h (d in ras.). | 4. *inauratum* B. | 5. *et in* om. Vd, *in* om. RT. | *aera* h edd., *aeris* TVd, *veris* R. | 10. *Tmolo* S Barb. edd. Theophr. lap. §. 47., *timocho* RVd (h *hym.*), *in ocho* B, *inacho* P. | 11. *quem alii Her.* h edd. | 14. *vena* (om. *ut*) h, *vena aut* B, *venatvi* RV. | 16. 17. *argenti . . . fallente* om. B. | 23. *pollici* RTVd. | 24. *protinusque nubem* Td. | 25. *speciem* B, *specula* Sv. | 26. *credimus* SB, . . *itum* v. | *id integrum, sed* SB, om. v. | 27. *mira est* Rh edd. | 29. *visi* (*in*) B, *nisi* RVd, *vi* h edd. | *speculis* h edd. | 32. *exsculptis* Pd Hard., *excultis* h. | *ut* om. B. | 35. *plurumum* S (B . . *im.*), . . *imumque* v. | 36. *Thraecidicae* SBV, sed vid. ad vol. I. p. 163. 24. al. | *traversa* V, *transv.* Sv. | 37. *festa* PRdh, *resta* V, *recta* edd. — 27. 1. *claritas* edd. | *materia et* RVd. | *excip.* h edd. | *umbra* I[1]S, . . *ram* v. | 2. *in* om. h edd. | 3. *Brundusina* h, *Brindisina* RVd. | *stanno* SRh edd. | 4. *Passit.* R, *Praxit.* Ph edd. | 7. *Anubim* SB, . . *bem* v (R . . *be*). | 8. *suspectet* (om. *suum*) RVd. | 10. *miscetur* h. | 11. *tertia* V, *tertia pars* h edd. vett. | 12. *et* om. RVd. | *pluris* B[1] (B[2] . . *res*). | *conflatur* B, . . *tus* R. | 14. *et ovi* RVd edd. | 15. *ferro* B. | 16. *miscentur* Rd Hard., . . *cuit* edd. vett. | *aeri* Ph edd. vett. | *falsa moneta* RV. | *aliae* BV, *alia* R, *alii* d, *alii e* Sh edd. | *pondera* d. | 17. *ergo* d. | 18. *lege plebi* Rd edd. (V . . *be*), *e lege plebe* h. | 19. *tota* RTVd Hard. | 23. *est* RVd, *id et* h. | *multiplicatur* h, . . *catum* V, . . *cantum* R. | *haec* om. h. | *undecies* (om. *ut*) R, *vide esse* B[1] (B[2] . . *deo*). | 24. *centena milia* Rh edd. | 25. *et tantum* RVd. | 27. *prius* B. | 28. *ni* SB, *nisi* v. | 29. *HS.* $\overline{\infty\infty}$ S, *bis millies sestertium* R, *sestertium M. M.* cod. Bud. edd. | 30. *Sillam* B[2]RV. | *diutissimus* R, *ditiss.* dh edd. | 31. *usurpasset* SB, *esurisset* v. | 31. *vi* V, *in* PRTd Hard. | *memoria* P, *nomen* edd. vett. | 32. *optumo* PRTVdh (Hard. . . *timum*, edd. vett. . . *timi*). | 35. *paulo ante Callistum, Pallantem* I, coll. 35, 26. (d *paulante cal.*), *paulantem callistum paulantem* B, *paulante calistum paulante*

RV, *Pallantem*, *Callistum* SU (edd. . . *tum et*). | 36. *hii* (om. *ut*) RV. | 37. *Mario* B. | *Censorio* R. — 28. 4. *HS. DC.* BRVd (SU *DC*). | *HS. XI.* SURVd, *HS. IXI.* B, *sestertiis XI millibus* h. | *congregante* V (d . . *gregate vel*, h . . *gate et*). | 5. *ptolomai* B. | 8. *ea* SB, om. v. | *fericulis* RV. | 9. *illi* RVd. | 10. *fuit* R edd. | *Pythis* Bh, *Pyths* V, *Pythio* d. | *qui platan.* RVd edd. | 10. 11. *nobiles illa* RVd, . . *lem illam* h edd. | 13. *mensium* Rdh edd. | 14. *dilectu* Bd (RV . . *tus*). | 15. *Graeco* B. | 19. *Q.* om. B. | *abundantia* om. h. | *pecunia* Rh. | 23. *duxerim* SB, *dix.* v. | 24. *mirae* RV, . . *ra* h edd. | *inconstantiae* RV. | 25. 26. *Firmiana* Tdh edd. | 27. *adoptavimus* edd. | *anaglypha* h edd., . . *glifa* V² (V¹ . . *glicta*), *anagibta* R. | *in asp.* edd. | *excisa* Vdh edd. | 28. 29. *mensis repositoria* Gesn. vet. Dal. | 29. *et ad* h edd. | 30. *aliud* PRd, *laera aliud* V, *latera et interest* edd. (h *altera*). | 31. *queritat* B²V². | *ad* B, *ac* T. | *carruchos* SUB. | *ex arg.* h edd. | 34. *induere* (sc. *invenit*) RTVd Hard., *induere iussit* SUB, *induere solebat* h edd. vett. | 35. *Triginta duo libras* SUB coll. Stallbaum. ad Ruddim. I. p. 57., *Libras XXXII* v. | 37. *CCCLXXX* RTVd, *CCCCLXX* h edd. vett. | 38. *imperii terrarum* U. | *quod* BTVh edd. vett. — 29. 1. 2. *militibus* om. SB. | 3. *Allobroicus* RVd. | 4. *plebei* SUB, . . *bis* v. | *XI millia* h edd. vett. | 4. 5. *X.* et *quinque* numeros esse confusos censet Url. diss. de num. et nom. pr. p. 11. | 8. *his* dh edd. | 12. *se* Rdh edd. | 13. *eo* (om. *enim*) RVd. | 15. *XII* RVd, *quod XII* h edd. | *habuisset* h edd. | 19. *operire* (om. *aut*) B. | 23. *factae* UBP vet. Dal., . . *ta* Sv. | *lances* UBP vet. Dal., *lancesque* v (P *quae*). | *e* om. P, *et* RV. | 24. *CC quinquaginta* P, *clemens* RV, *quingentas* dh edd. | 25. *ob ea* V (R *habea*). | 28. *Drusilianus* UBRV, . . *illanus* Sv. | 29. 30. *cui* . . *fuerat* om. B. | 30. *DCCCL libras* (om. *ad*) RT (Vd Hard. *librarum*), *LVIII libras* P (h. . . *octavo librarum*), *quinquaginta librarum* edd. vett. | 31. *conservi eius* RVd edd. (B¹ . . *viens*), *conservi* (om. *eius*) SUB²h. | 32. *Syllae* B. | 33. *tricliniaria* (om. *Romae*) Td (V . . *niarum ac*). | 34. *dicit qui* h edd. vett. (P *tradit*). | 35. *ait et* SUB, *sed et* v (Td om. *et*). | 37. *fuissem equidem* (i. e. *fuisse me q.*) B. — 30. 1. *angulis* V edd. | 2. *appellata* (om. *tum*) dh edd., . . *tum*

RV. | *stateris* (om. *a*) V, .. *res* d, .. *ras* edd. (h *rumateras*). | 3. *magidas* V edd. (h ... *cras*). | 4. *fuerit* BTVd edd. vett., *fuerat* h, *furuit* Pint. | *vitae* h edd. vett. | *valdius* UB cf. 34, 178., *valid.* Sv. | 5. *manup.* B. | 6. *milibus* videtur esse delendum. | *sestertium* U Hard. | 8. *C* om. d, $\overline{C}$ U. | *confessum* U, cf. 2, 68, al., ..*ssus* Sv. | 9. *his* RVd, *se his* h edd. | *constat eund.* (om. *sicut*) edd. | 10. *emptalia* RTVd. | 12. *MCCCCL* RVdh edd., *M* V. | 13. *MD.*, *anno conditae urbis DLXV. Eadem* RVdh edd. | 16. *regis* SBVd. | 16. 17. *urbis* .. *secundo* ab aliena manu censeo addita. | 20. *in* om. h edd. | 21. *tabellas* Td. | 29. *in temp. adul.* RTd (Vh Hard. *adul. temp.*). | 30. *tral.* B[1], *transl.* SUv. | 33. *luctus fem.* B, *lucius em.* Rd (V .. *aem*). | *concedens* Rd. | 34. *ex eo facientium* Vdh edd. (R .. *tum*). | 35. *et in ipsi* RV. | *Aurelium* RVd. | 36. *calumniam* om. Bdh. | *celebritate* RVd. | 37. *ex argento* RVdh edd. — 31. 1. *catillis* RTVdh Hard., *batill.* edd. vett. | *baltei* Vh edd. | 2. *in transitum* R (h edd. *ad*). | 5. *balneas* RV. | 6. 7. *bellicos imperat* RVd. | 10. *aurum* PRTVd, *in auro* h edd. | 14. *se et* I[1]SU, *set* B, *et* (om. *se*) v. | 15. *scribit* SUB, .. *psit* v. | *in* om. Rd. | 15. et 17. *Agrag.* B[2]RV. | 18. *chelati* B, *caelatis* RV. | 19. *cyphi* V (R .. *is*). | *Silenus* RTV (Th edd. *et Sil.*). | 19. 20. *Agragantis* B, *Acragentis* V, om. h. | 20. *venatus* Td Hard., .. *ntis* P. | *magna fama* Td Hard. | *habuit* om. RTVh Hard., *est* d. | 21. *quoque qui* U, *quoque* SB, *quique* h edd. (d *que* in ras.), *quinque* RV. | 23. *lauris cuis* B, *Tauricus* RV (d .. *cius*). | 24. *glinicus* B, *unicus* RVd, *Onychus* h. | *laudatur* B. | 25. *Praxit.* h edd. | 25. 26. *hedys trachides* B, *iedis thracides* RV (Td *ledis*), *Laedus Stratiades* edd. | 27. $\overline{XII}$. SU, *XII* RVd. | 28. *fuit dein* Vh edd. | *XX* PVh, *X* Td. | 30. *et idem et* RV. | 31. *e* SUB, *sed e* v. | 33. *crustarius* SUBh, om. v. | 34. *usque* PVd (R *nus.*), *usque adeo* h edd. | 35. *constat* RV. | 36. *atque etiam* Rdh edd. (V .. *quae vet.*). | 37. *in* om. RV. | *mediterranis* B. | 38. *etiamnunc* Vd. | *sit* RV, *sic* (infra: *fit*) d. — 32. 4. *Styricum* BRVd, *Syr.* Hard. | *Styro* B, *Syro* Hard., *tyro* RVd. | *iam quidem* h edd. (d om. *et*), *iam quod* (om. *et*) RV. | 5. *libra* Vd, *libras huius* h edd. vett. | 5. 6. *dipondis* B. | 7. *adluminatui* RV, *alluminatur* d. | 8. *resti-*

til B. | 15. *ommutuit* BV, *ommitunt* d (R Hard. *omitt.*). | 17. *quod maxime probatur* RVdh edd. | 18. *facile . . teritur* om. R. | *cum* (om. *et*) Vd, *cumque* h edd. | 19. *et* SB, om. v. | *crass. tenuioremque* B, om. RTVdh Hard. | 20. *etiamnum* Sh. | 24. *terendoque* SB, . . *ve* v. | 25. *XX* BRV, *X* Td, *XXIII* h edd. vett. | *in* om. RTVd. | *X* om. Td. | 26. 27. *Nestor.* h edd. vett. | 8. *X. I.* (om. *in libras*) S Gron. (RTVd *XI*), *XI in libras* edd. vett. (Hard. *X. I.*, Brot. *X. XI*, h *XI*). | *Ideo* B, *id est* R. | 29. *cyllon vocant* Td (V *cylonon*, R *cynolon*), *vocant cilon* P (edd. vett. Hard. *coelon*, h *coclon*, Brot. *cyanon*). | 30. *XVII* BRVh, *XVIII* Td Hard. | 31. 32. *dividenda sub limine* RV. | 32. *utiliss.* RTVd, *subtil.* h. | *quondam* RVd, *quidam* edd. | *vocant* om. RV. | 37. *difficile* RV. | *leviter* dh edd. | 38. *et* om. RVd. — 33. 2. *in aliis* Vd edd. | 3. *constituerint* RVd. | *aut* om. R. | 3. 4. *mercatus . . . aliquis* om. R. | 5. *totas et lasia* (om. *a*) RV (d *et labia*).

Lib. XXXIIII. pag. 33. lin. 20. *Proxima* TVdh Hard. (R. . . *mo* e corr.). | 23. *aerari* B¹. | 24. *et aere* R Hard. | 25. *usus sit. Sed et* Θ Hard. | 26. *declaret* Rd, . . *raret* TVh edd. vett. | 27. *aerariorum* RVh edd. (d in ras.). | 29. *cadmean* B¹ (B² . . *mian*), vid. ad p. 34, 5., . . *meam* SRVd (h edd. . . *miam*). | 29. 30. *celebritas maria* T (V *mariam*, R *in aria*, Pd edd. *in Asia*). | 30. *Perg.* RVdh. | 32. *et* om. RVd. | 32. 33. *chalceitem* d (V . . *cheit.*, R . . *chett.*, P *calcet.*), *chalciten* h edd. | 33. *vocant* Vdh edd. | 35. *orichalco* marg. Vict. edd. vett. | *ob praec.* Td. | 37. *Salust.* B²V. | *Ceutronum* B (sic MRd edd. vett. 11, 240. et edd. vett. 3, 135., ubi A *ceutones*, Td *Ceuthoes*, R *cutones*), *cevironum* V¹, *essevironum* RV², *eburonum* d (h *cubur.*), *Centronum* Sv. | 38. *et Liv.* (om. *ei*) RVdh. — 34. 5. *cadmean* B¹Vd (B² . . *mian*), *cadmeam* SR (h edd. . . *miam*). | 6. *dupondiarisque* B¹V¹ (B²V² *dip.*). | 9. *cura* SB, *cum* RVd, *cum artificio* P, *artificio* edd., om. h. | 13. *creverint* SB edd., *hac fuerint* d (R *ac*, RV . . *rit*), *hoc fuit quod* h. | 14. *enim* om. R, pòst *causa* edd. | *aut* RV, *ante* dh. | 15. *autem* SB, om. v. | 18. *ea re* SB, *aere* v. | 21. *furit* I coll. 33, 147., *fuerit* BRVd, *fuit* h edd. | 22. *quem M.* om. RVd fragm. Vindob., *M* om. h edd. | 23. *cum* (eras. *eo*) V, *eum* d fr. Vind., *eum eum*

R, *esse* ħ Man. Dal. Brot. | *quoniam* I, *qn̄m* B, *quam* RVd, *quam quoniam* Sill., *quam̄ quod* Sh edd. | 24. *ac* SB, *at* v, sed cf. Hand. Turs. I, p. 494, 17. | 25. *segreganda si se* RV, *segregandum se* dh. | 26. *ibi* om. TVdh; vid. ad vol. I, p. 7, 29. | *tacebo* V, *staccho* R, *non tacebo* h. | 27. *CLVI* PVd edd. vett. | 29. *ista* Rh edd. | 33. *elegantiore* B²Td | *ad sesculenta* B, *in esc.* edd., *desculpentia* RVd (T..*pantia*, h..*pento*). | 34. *trullas* T, *vitreas* h. | *disspectu* B, *desp.* RTVdh Hard., *resp.* edd. vett. | 37. *ducentos peries* RV, *ducentos penes* d. | 38. *quoniam non hom.* Bergk. — 35. 1. *manus* BRVh. | *et ad* B, *sed at* P, *se dat* Td, *se ad* h, *facta dederit* edd. | *fortunam* SB, ..*na* v (h *formae*). | *temperatur* SB, ..*ramentum* v, etiam fragm. Vind. | *in* om. h edd. | *simulacris* SB, ..*cro* v (h ..*crum*; Ph add. *aptat*). | 3. *hepaticon* (*c* in ras.) B, *hipatizon* Rd. | 7. *celebr.* SB, *inde loco cel.* V. | 8. *Ibi prima nobilitas aeris.* d edd., dist. SU. | 9. *et* SB, om. v. | 11. *ipsa* SB, *et ipsa* v. | 11. 12. *est — nec quod* I, *est nec uod* B, *est nec est* RV, *est, nec aes* h (d edd. om. *est.*), *est nec* P, *aere, nec quod* S. | 12. *ibi* SB, om. v. | *gigneretur* S, *signetur* B, *gignens* v. | 15. *Capitolio Iovis* I, cf. §. 165; 36, 58; 37, 161., *Capitolio in Iov.* v, *Capitolini Iovis* SB, sed cf. §. 79 et 36, 50. | *Myro* RV, *myroco* d, *nicus* h. | 16. *Polyclitus* margo Victor. (B §§. 49. 50. 53. 55. 58. 64. 68. 72.), ..*clites* d, ..*clytis* V, *policlytus* R, *Polycletus* SBh edd. | *aequalis atque condiscipulus* dh. | *sed* om. h edd. | *et in* RTVd, *autem in* h (edd. vett. *aut. et*), *iis et in* Gron. Hard. | 21. *a* om. SB, *e* V. | 23. *fulgo* RVd (h ..*gor*). | *gibbere* (om. *et*) RVd edd. vett. | 24. *HS̄* B, *sestertiis* Vd edd. vett., *pondo* h, om. R. | *L* edd. vett., *quinquaginta* RVdh Hard. | 24. *eademque* R edd., *et eodem* h. | 25. *in* SB, om. v. | *empta* Rh (d cum ras.). | *ut pudentia* RV, *impotentia* edd. | 27. *luminum* B. | 32. *e* SB, om. v. — 36. 6. *Manilium* RVd. | *invenisse* R edd. | 8. *L. Crassum heredem* dh edd. | *L. Crassum* dh. | *oratorem* h. | 10. *ac* UBP, om. Sv, ut nunc mihi videtur, recte, cf. 4, 28; 9; 27. | *quod eae* I, *quod erat* B, *quod aeratae* U, *quoniam donis* Sv (P *ludis*). | *Apollini Delphico* UB, ..*nis* ..*ci* Sv. | 12. *quale* SRV (B cum ras.) | 18. *interemerat* Vdh edd. (R om. *ipsius*). | 19. *imagi-*

nem RV. | 21. *fuit* V edd. vett. | *nomen non* UB, *Romae non* RVd edd., *Romae nomen* S. | 22. *vetustum* SUB, ..*tatem* v. | 27. *primis* SUR fr. Vind. (B *primi. somnium*), *primi* v. | 31. *et in* SURTd, *et iam* R edd., *a etiam* V. | 35. *in atriis; honos* Sv, dist. sustulit I. | *clientum* edd., *colentium* Vdh. | *colore* BRV. | 36. *Togata effigie* h. | *ista* RV, *statuae* dh. | 37. *e* om. h, *a* RV. | 38. *Graecis* h. | *res est* P edd. (h *mos*). — 37. 1. *thoraces* B, sed fragm. Vind. *toracas*. | 2. *dicare* dh. | 4. *prodidere* RVh. | *eodem* R edd. | 5. *quod* RV. | *deditus est* Pdh edd. | *Accium* BRV dh. | 7. *utique vero* RV, *uero* PTdh Hard. | 10. *vel qui* RTVd. | *unde* om. SB. | 11. *hiis* B², *his* v. | 12. *his* URVdh edd., *hiis* B², *iis* SB¹. | 15. *sicut* Rdh edd. fragm. Vind. | 18. *Duilio* RTV fr. Vind., *Duillio* Bdh Hard., *Duellio* SU Garat. | 20. *L.* SUB, Wüstemann e Liv. 4, 12; *P.* v. | 22. *ante* V vet. Dal. | *a* om. RVh. | *ni* RVd. | 24. *cuius basis* Vh edd. | 27. *M. Horatii* edd., *macrati* RV, *maoratio* d (h ..*ior act.*). | 28. *suplicio* d, *sulp.* (e corr.) B. | 29. *rostra iuxta* d. | 30. *Pacuius* BV, ..*uvius* SUv. | *Taraus* B. | *instituit* Vd Hard. | 32. *ni* U, *ne* B, *nisi* S h edd., om. RVd. | 33. *et Tati* S (UB ..*tii*), *aetati* RV (d ..*te*), *est* Ph edd. | 34. *Q.* UR edd., *e* B, om. S Vdh. | *equestri* RVd. | 36. *antiquissima* RV. | *caetti* B. | *L. Rosci* S, *brosci* Vd, *bro* h, *Lucii Roscii* R edd., *roscii* B. — 38. 2. *Teusa* RVdh Hard., ..*ca* edd. vett. | 3. *is* V, *his* dh edd., om. R. | 4. *statas* RTd. | 5. *et* SUB, om. v. | *sc.* SUBV, *scilicet* RTd Hard., *aliud* h, om. P edd. vett. | 7. *prius* (om. *que*) V, *et prius* Rdh edd. | 10. *ea quae* (om. *est*) d, *qui est* h, om. edd. | 11. *Fufetiae* URV, *Fur.* SB, *Suff.* dh edd. | 12. *hăbent* SB. | 13. *femina esset decreta* V (R ..*tam*), *quod feminae est decreta.* h. | *in ipsis* RV edd. | 17. *summiti* Vd (R ..*tti*). | 18. *Graiae* .. *sapient.* om. Rh. | 19. *eae stetere* I¹SU (B *ae e*, RVh *est et credo nec*), om. edd. vett., *ea stet.* Gron. Hard. | 21. *Pythagoram* Rdh edd., ..*ra* V. | 22. *Alcibiadem* Vd edd., ..*de* h. | *aut* V edd., *nec* d. | 23. *tolli* RVh. | *supra* Vdh edd. | 26. *CCCXL* BT. | 28. *Romae enim* (om. *et*) RVd, *Romae etiam* h edd. | 29. *Gratiabano* Vd (R ..*bona*, h ..*buno*). | 30. *Sillae* B. | 32. *et* om. R edd. | 36. 37. *prima* ... *dicata* RV. | 38. *ac* SUB, *et* v. — 39. 1. *iis* SUB, *his* v. | *posita* RVh. | *quae* Gron. | 2. *Porsina* SUB¹

..*sena* h, ..*senna* v. | *in* om. RV. | *eius* om. RVd. | 4. 5. *Publitiae* h, *publice* RVd. | 5. *fugisse* h, *fuisse* R (V *fui.*). | 6. *transnatasse* P, ..*navisse* edd. | *quae* RVh edd. | *Porsinae* SUB[1], ..*senae* PV, ..*sennae* v. | 8. *CC* (om. *C. Popilio*) RV. | *iterum* SUB, *II.* v. | 10. *magistratus* h Man. Dal. | *gesserunt* RV edd. | 13. *a* om. RV. | 14. *ambitioni* edd. | 22. *Sthennium* SB, *Stenium* Uv. | *Stallium* UBVdh, ..*llum* R, *Statilium* S edd. | 26. *repertae* B. | 27. *ea* om. R edd. | 34. *aut* SUB, om. v. | 35.*esse* SUB, *se* v (fr. Vind. *acuisse*). | *indicet* PRTVdh (fr. Vind. ..*tet*), ..*caret* edd. | 36. *quin* add. U. *sint* UB, om. Sv fr. Vind. | 38. *fuisse enim* R (V *aenim*, dh *cum*). — 40. 1. 2. *expulsatos* Vd (R ..*to*, h *puls.*). | 3. *Italia* V (d *sit al.*), *in Italia* Rh edd. | 8. *operi* SUB, ..*re* v. | 10. *In M.* h edd. | 14. *etiamnunc* PRTVd. | $\overline{LXXIII}$. *sign.* BRTd. | 17. *tamen maxime* RV edd. | 18. *sic* RVh. | 20. *ad DCX opera* h edd. | *dicatur* R Gron. Hard., *tradatur* h, *datur* TVd. | 22. *thens.* BV. | 25. *et in* Vdh, *et inde* R. | 27. 28. *conflagravit* V edd., *flagraret* T (d ..*vit*). | 29. 30. *et discreta* RTVd. | 31. *quoniam* SUB, om. v. | 32. *instituti* h edd. | 32. 33. *publicae* B, ..*ci* h edd. | 34. *moles* Sv, sed cf. 8, 24; 36, 3. 6. | 35. *colossaeas* B, ..*sseas* SRTVd fragm. Vindob., ..*ssos* h edd. vett., cf. §. 78. | 36. *tralatus* B, *transl.* Sv. | 38. *factos* T, ..*tio* RV. — 41. 1. *devocatur* Gron., *vocatur* (*Pompeianus*) edd. | 4. *ut nullis* Uh. | 6. 7. *propter magn.* Rh edd. | 7. *molliendi* RVd, *movendi* Hard. (B *v* e corr.). | 12. *LXVI.* U. | 14. *plerique* RV. | 16. *stabilius erat cum* B. | 17. *MCCC* U. Polyb. 5, 9; unde vide ne scribendum sit ∞∞∞ *talentorum.* | *contegerant* TVd, ..*tulerant* edd. fr. Vind. (Ph ..*rat*). | 18. *opsessa* B (P vet. Dal. *obs.*), *obessea* RT Vd (h *abesse*), *obsessae* S Gron., om. (cum *Rhodo*) edd. | 21. *Bryanxis* B, *Brysaxis* RV, *Bryxasis* d, *Brixias* h. | 22. *Tuscanium* d, ..*num* T. | 27. *Latiali* B[2], *latere* RVdh, *Latiario* edd. vett. | *Iovi* V, ..*vis* dh. | *e* SUB, om. v. | *reliquis* BVd (h ..*quisse*). | 29. *aque* V, *eam quae* d. | 31. *Decus* RV, *dicus* B. | 31. 32. *artificum* SUBT, ..*cium* v. | 32. *probabile* P, ..*lis artificio* h edd. | 34. *Avernis* RVd. | 35. |$\overline{CCCC}$| I, $\overline{CCCC}$ U Hard., *CCCC* Sv. | *manupretii* B, *manipretio* U edd. (d in ras.). | 36. *adcitus* B, *accitus* SUVd (Rh edd.

add. *est*). | 37. *simulacrum* SRVd (vet. Dal. *colosseum*). | *CXIX* I, *cuiX* V, *qui nonaginta* (i. e. *ÇVIXC*) B, *CXIXS* U, *CX* Sv (*CXX* Sueton. Ner. 31.). | 38. *Solis* PRVd. — 42. 3. *staurati* RV, *instar* edd. | 6. *Avern*. d. | 7. *Vibio* dh edd. | 8. *Salano* URVd, *Cal*. B, *Sil*. Sh edd. | 10. *ut* om. BV. | *quantoque* R edd. | 10. 11. *maior ... tanto* om. UB. | 10. *in* om. Rh. | 15. *altercationem* B. | 18. *signum* uncis inclus. U. | *quam* UB, *quod* Sv. | 20. *solita* V, *..dae* P. | 24. *Olympio* SUB, *..piae* v. | 25. *sed ex* Bdh, *si ex* P, *sed* R. | 27. *Critios* Ross. e titulis. | *Nestotes* RTVdh, *Nestocles* P edd. | 28. *Agel*. SLaur. | 30. *Perellus* SUB, *Perelius* v, *Perileus* Thiersch., *Perillus* Sill. | *iis* B[1], *hiis* B[2]. | *Polyclitus* SUB (R *..critus*), *..cletus* v. | 31. *Alexin* R (Vd *hal*.). | *Dinonem* om. B. | 32. *Demeam* PTdh Hard. (edd. vett. *Dam*.). | *Clitorum* B. | 34. *Leuchares* UB (V *levih*., d *leviah*., *Leochares* S Barb. v, *Lemares* Ph.). | 35. *ethio* Ph, *Echion* d edd. | 36. *CXIII* SUB, *CXIV* v. | 37. *Sthennis* SU codd. Barb., *Thenis* BPRVdh. | *Euphron*, *Eucles* I[1]SU (B *fu*.), *Euphronides* v. | 38. *Silanion* om. PRVh. — 43. 2. *Cephisodotus* S coll. §. 50. U (Hard. *Cephiss*.), *Cephissodorus* edd. vett., *cephis. icrotus* B, *chepis. sicrotus* PRVh (d *thep*.), *chepis itotus* Laur. | 2. 3. *Phyromachus* Keil. Bergk., *Pyromachos* V, *..chas* Rd. | 3. *cent. quinq. quinta* V edd., *CXLV* Winckelm., *CLX* Hirt. | 5. *Pollides* Laur., *Pilides* Ph. | 5. 6. *Pythocles* UB, *Pythocles*, *Pythias*, *Timocles* S edd. (d *pytas*, P *pithas*, RV *pitas*; PRVd *Timoles* vel *Tymoles*), quae nunc reciperem, ut quae propter similem clausulam facile excidere potuerint. | 11. *ea* RVh. | 12. *Polycliti* SUBR, *..cleti* v. | 13. *Cresilae* SU Ross. (RVh *cress*., P *..ille*, d *ecressile*), *Clesilae* B, *Ctesilae* edd. vett. (Hard. *..lai*). | 14. *Phraem*. B. | 15. *et ex* R edd. | 16. *Parthenoni* (vel *part*.) PRVd. | *astans* PR, *astrans* V, *adstans* dh edd. | 18. *cliducum* BRV (d *clyd*.). | 20. *dedicavit* RVh edd. | 21. *colosicum* Laur. (d *coll*.), *coloson* P. | 23. *Polycletus* Ph edd. | *Ageladae* SPTV (h edd. vett. *..dis*), *Heg*. R. | 25. *dorophorum* RVd. | 26. *vel uti* B, *vel VII* V, *vel VI* R, *velut* Ld edd., om. Ph. | 30. *in* om. RVd. | *hoc* om. LRVd, *quo* Ph edd. | 31. 32. *Lysimachaeae* B, *..chiae* Pdh edd., *..chae* RV. | 32. *agetera* RV,

hacetera T, *a terra* dh, *Anteum a terra* edd. vett., *accepta* P, *alexetera* Hard. | 35. *ei* R. | *ut uno crure* SPRdh (V *et*). | 36. *quadratā tamen esse* B, om. PRVdh. | *eā* B. | 37. *exemplum* SUB, *unum exemplum* v. | *Ageladae* SPRTVd Hard., ..*dis* h edd. vett. — 44. 2. *Perseum* SUB, ..*ea* v. | 6. *Erimna* B, *Erina* PRVd. | 7. *ab* SUB, *a* v. | 9. *varietatem* edd. | 10. *Polycletus* Pdh edd. | 14. *eodem vicit* uncis inclusit U, *eund. vic.* P edd. | 15. *stadiadromon* BV (d ..*diasdr.*, P ..*diaar.*, h *hasta diad.*). | *Astulon* B. | 16. *Lybin* Bd, *Libym* P, *lipin* V, *lympim* R, *Iolpum* h. | *tabellas* PRVdh. | 19. *configi* I¹SU (B ..*git*), ..*ci* v. | 20. *deceus* V, *dirceus* P, *dicus* h. | *quem* d, *quoniam* PRTV Hard. | 22. *primum* RVd. | 27. *Sostratius* RV, *traditur sonctius* h. | *Lysippus* RVh. | 28. *dux* PRVdh. | *ullius* SUB, *Tullius* v. | *disc. affirmat* edd. | 29. *fabrum* om. SB¹, uncis incl. U. | *cepisse* SUB, *coep* v. | 31. *monstrata* SUB, *demonstr.* v. | 38. *magnis theat. clam.* edd. — 45. 1. *apoxuom.* Vd, *adapoxyom.* B. | *flagitaverat* RV. | 2. *temulentia* RVd. | 3. 4. *quadrigatum solem* B (e corr.), *quadrigarum sole* RV. | 4. 5. *fecit .. orsus* post *remanentibus* (l. 9.) poni vult Bergk. | 6. *compretium* B, *cum praetii* V, *pretio* d. | 7. *operisset* d (B *o per.*), *operis et* Vh. | 8. *existimabatur* SUB, ..*matur* v (R ..*matus*). | 9. *fuerat* SUB, *haeserat* v. | 10. *quem* om. RT Vd. | *Polycleto* Pdh edd. | 11. *idem* Ph edd. | 14. *has* d edd. | 20. *custodit* SBPRV. | 25. *Lahippum* edd., *laip.* P, *laips.* RV, *larps.* h. | *et* om. RVd. | *Bedan* Pd (h edd. ..*am*), *Baeda ait* R. | 28. *Alexandrum*, Sv, comma sustulit U. | 29. *Thespis* B, ..*pim* PRVd, ..*pin* h edd. | *et Thespiadas* d edd. (RV om. *et*, Ph ..*adum*). | *ipsum* SUB, om. v. | 30. *quadrigas Medeae* dh edd. (RV *medei*, I¹ *in aede eius*). | *coquom cum* O. Iahn. | 30. 31. *fiscinis* SB. | 31. *canem* RVdh. | 32. *Lysippis aetate* B. | 33. *sicut sen.* Ph. | *et* om. Ph edd., *ea* RV. | 36. *Phocaeum* SUB, ..*eum* v. | 37. *Thessaliae* SUB, *in ..ia* v. | *et* SUB, om. v. | *ibi* om. h edd. vett., *ubi* R. | 38. *Polycleto* Pdh edd., ..*clitus* B, ..*clitum* RV. — 46. 1. *Larissam* Pdh edd. (R *las.*). | *Spinarum* PRVdh edd. vett. | 3. *quo* V, *quoniam* dh edd., om. R. | *Darei* SB¹V, ..*ii* Uv | 4. *dederit* BP. | 5. *et ex* SUB, *ex* v. | 6. *idem* B¹RV. | *casta*

gusam B, *catagusa* RVd, ..*ussam* Ph. | 7. *ebr.* SUB, *et ebr.* v. | 8. *cognominantes* (om. *et*) RV. | *signa etiam* h edd. | 9. *et ipsa* U O. Iahn., *in ipsa* d, *cum ipsa* Ph edd. | *aedis* SUB, *aede* v. | 11. *stephanusam* SUB, *stephus.* v. | *pseliumenen* U O. Iahn., *spellium.* d, *spellum.* R, *sellum.* B, *espellum.* h, *spelum ceoron* P, *spilumenen* SV edd. | *canephoram* U, *ephoram* B, *oporan* Rd (V *ope.*), *oporum* h, *oenophorum* S edd. | 13. *et Athen.* RV. | 19. *in voltu* deleta vult O. Iahn. | 24. *Alcumena* U Man. Dal., *Alcamenet* B, *Alchimena* RVd, *Alcmena* Sh edd. | 25. *Alchimenes* RVd, *Athim.* h. | 26. *Polycleti* dh edd. | 27. *Amphicratis* B², ..*tes* SUB¹ (RV *bigas quamphicrates*, d ..*quephi.*, *et Iphicratis* (om. *que*) P (h ..*tes*, edd. *que et*). | 27. 28. *laudatur scortum.* B, *laudatur; scortum* SUv. | 33. *lingua* RV. | 34. *Bedas* dh edd. | 35. *Batton* h edd., *Boton* R. | 36. *Ctesilas* V, *Ctesilaus* Hard. | 37. *Periclem* dh edd., ..*cle* RV. — 47. 1. *Cephissodotus* Hard., *Cephisodorus* B (Pd *cephisi.*, RV *cephissi.*). | 5. *ita* om. SUB. | *ut inlitum* B. | 6. *trahantur* B. | 7. *utriusque* RVd. | 8. *vices* Sv, sed cf. 12, 34. al. | *pueros fecit* dh edd. | 10. *c. tesilaus* B, *Desilaus* RTVdh Hard. (P ..*las*), *Cresilas* Bergk. Iahn. | *dorophoron* RVd. | 11. *annis* om. RVh. | 12. *myctica* I, i. e. mussitans, a verbo μύζειν, *myeticu* B, *musica* SUv. | *quoniam drac.* RVdh edd. | 13. *additus* RVdh (T ..*ti*). | 14. *Semonem* B (PRVd *serm.*, h Man. Dal. *ser.*), *Simonem* SU Turn. Hard. | 20. *Catulina* S Manut. e cod. | 21. *papavera* SUB, ..*ver* v. | 24. *cliticon* B, ..*cum* RVd, *cliduchon* SU Barb. edd. | *Virtutem egregiam* PRTVd. | 25. *colossaeas* B, cf. §. 39., ..*sseas* SUv, *colostreas* Vd (R ..*trias*). | 26. *et Eut.* B. | *Eurotan* S (RV ..*than*). | 29. *Hagesiae* Vd (U *Tonantis Hagesiae; in Pario colonia Hercules Isidoti buthytes.*), *Hagisiae* R, *Hegesiae* S Hard., *Agesiae* BPh. | 29. 30. *Paro* B, *Parie* R, *cario* V. | 30. *Isidori* dh edd. | *buthyres* RVd (T ..*thi.*, P ..*ti.*), *burire* h, *Buthyreus* edd. vett., *Eleuthereus* (*Lycius*) Casaub. Hard. | 33. *Ganumede* B, *Ganimeden* RVd. | *fuerat* RVd. | 34. *Autolycon* Vdh edd. | 34. 35. *Autolycum* ... *scripsit* ante *Leochares* posuit U. | 35. *Xenopho* UB. | *symposion* dh edd. | 37. *Lyciscum*, *mangonem puerum* S, dist. U. | *Lyciscus* edd. (RVd

luc.), *lucius* h. | *Langonem* PRd (h edd. *Lag.*), *Plangonem* Iahn., *lingone* V. — 48. 3. *censentur* B. | 3. 4. *Nauclerus* Hard. Keil. | 4. *luctatore anhelante* U (B *hanell.*), ..*rem anhelantem* v (SP edd. add. *fecit*). Videtur excidisse enuntiatio incipiens a *Nic.* et continens verbum *fecit.* Url. censet *Pyromachi* . . . *regitur* esse ἐν παρενθέσει dicta. | 4. 5. *Hygiam quae d* (RV *que*, om. *et*). | 5. *Phyrom.* Keil. Bergk. | 7. *et* deletum vult Ross. | *Phenis* PRVdh, *Phoenix* edd. | 8. *epithyusan* U Keil (B *epit.*), *epydhisam* Vdh (R . . *sum*), *ephidrysan* P, *Epithersen* Barb. edd. | 8. *Stypax* RV, *Stip.* dh edd. | 10. *ignemque* SUB, *ignem* (om. *que*) v. | 12. *iniquom* SB (U et Dal. . . *quum*), *inimicum* v. | 13. *satiare* RVh edd. vett. | 14. *ideo* (om. *que*) RV, *et ideo* dh edd. | *insatum* RVd, an *insatiatum?* | 17. *ab* om. SBd. | 18. *idem* SUB, *item* v. | 19. *Philippiensis* B, . . *pensis* (ut 7, 148.) SUv, sed vid. ad p. 113, 35; 114, 2; 130, 5; vol. II. p. 255, 34; vol. III. p. 50, 5; p. 54, 12. | 21. *similitudinis* SUB, . . *dinem* v. | *mirabilem* om. PRVh. | *famam* SUB, . . *ma* v. | 22. *magnam* B[1], . . *nae* edd. | *subtilitatis* edd. | 22. 23. *tenet* . . . *quadrig.* om. RVdh. | 23. *tantae* om. B. | 24. *miraculo pictam* B (U *miraculo pictam ut*), *totam* SRVdh edd. | 25. *Onocrates* B. | 26. *aut ut* d edd. | *Euctycratis* B, *eucratis* d. | *utroque* B. | 28. *Attali* om. B. | *Eumenes* B. | *adversum* d. | 29. *Phyrom.* Keil. Bergk. | 31. *ex animo* I, *sex anno* B[1] (B[2] . . *nis*), *sexennis* Iahn., *ulnis* U Haupt., *vi annisus* Bücheler. prob. Gerh., *eximie* SRVdh. | 32. *in urbe* om. RTVdh Hard. | *a* om. Hard. | 33. *violenti* RVh, . . *tis* d. | 34. *urbe* RVdh. | *sellaris* B. | 37. *Calliades* Hard., *Callias* edd. vett., *Callases* h. | 38. *Dionysiodorus* RVd (h edd. . . *sod.*), *Diodorus* SUB. | *Critae* B. — 49. 1. *Lesboles* RVh (Ph *Lest.*), *Lesbotes* B. | 1. 2. *Produrus* B. | 2. *iidem pictores nobilissimi* RVdh edd. | 3. *Scymmus* d (P . . *mnius*), *Scymnus qui fuit* edd. | *scritiae* RVdh. | 5. *Antrob.* S. | *aleuuas* BRdh. | 6. *philosophus* BRVd. | *appellas* RVd (B . . *lat*). | *adornantes* B, *orantes* d. | *se fem.* V. | *Antigonus* edd. | 7. *peroxim.* RVh (d *periox.*). | 7. 8. *Antim.* . . . *nobilis* om. RVdh. | 8. *Aristodamus* d (h *Antod.*, RV . . *dam*). | 8. *et eluct.* B. | 10. *doroph.* RV. | *Cephiss.* Ph Hard., *Chepis.* V. | 11. *priores et* RVdh. | *in* om. RVd. | 12. 13. *vel incerto*

B, *incerta* Td. | 13. *Colytes* RTVd, *colith*. Ph. | 15. *Calicles* B, *Gallicles* RV (d ..*ides*). | *Cepis* SUB, *Cephis* v, vid. Keil. Anal. p. 221. | 16. *Dahipp*. edd., *daipsius* R, *diaippus* d (PVh ..*ipus*), *dippus* B. | *pexomenon* B[1] (B[2] *pexio*.), *perlayom*. Vdh (R *perlas*.), *perlaom*. P, *paralyomenon* Brot. | 16. 17. *Democr*. SB[2]d, *Dainocr*. V. | 17. *Demon* d (RVh ..*mo*). | *eminia* Vd, *emina* R, *semina* h. | 19. *infantem* BPRVdh. | *blandientem* B. | 19. 20. *Eubuli* ... *laudatur* SUB, om. v. | 20. *Eubulidis* SUB, *Eubol*. v. | 21. *spectatus* R edd. vett. | 22. 23. *lampadeque* edd. (P ..*daque*). | 23. *accensum* RVdh, ..*sa* P edd. | 24. *bigam* Vd (R *bic*., h *spic*.). | *Pyston* Td, *Pitho* edd. vett. | *item* R, *idemque* edd. | 26. *laudat* h edd., ..*ati* RVd. | *qui* SUB, *cui* v. | 27. *igne* edd., ..*nis* d (RV *sign*.). | *ex* RV, *est* d. | 28. *hoc* B[1]Rh, *in hoc* Vd edd. | 29. *deum* h edd., *decium* RVd. | *devocaverant* Pd. | 30. *tui* (*cond*.) V, *tu* R, *nostri* h. | 32. *odiat* Td. | *Stennis* Vd (R .*ntis*, h ..*nius*), *Sthenis* edd. | 35. *Stratonius* B, *Strotonicus* d. | 36. *copas* Gerhard. Rhein. Mus. N. F. IX, p. 146. *Scopas* Sv, *scopas* (coll. 10, 138.) U. | *utraque* Barb. edd. | 37. *Batton* d edd., *Bath*. h; *Botan* B. | *Claudices* B. | 38. *Iophon* U, *lophon* RTVd Hard., *Leophon* S Keil. edd. vett., *tephon* Ph, *olophon* B. | *Miagrus* PR, *myiag*. edd. — 50. 1. *Polsidus* PRVdh, *Polydorus* edd. | 1. 2. *picturae clarissimae* RVh (d ..*mi*), ..*ra* ..*mus* edd. | 2. *Polis* h edd. | 3. 4. *Periclenus* RVdh. | 4. *Symenus* S Keil., *Sum*. UB, *Sim*. v. | 5. *Thysias* V vet. Dal. | 7. *habent* edd. | *diligentia* RVh. | 7. 8. *catatexitechnus* SU (B *calat*., RTVh *catat*., P *cacot*.), *cacizotechnus* edd. | 8. *memorabilis* PRVd. | *adhibendis* RVh. | *et* SUB, om. v. | 10. 11. *quidem* SBh. | 11. *captos* Vdh. | *artem* Vdh. | 13. *erant* B. | 15. *auctores* RVh. | 16. *soleo* Td (RVh *sul*.), *solo* P, *Eleo* edd. vett., *Oetaeo* Hard. | 17. *tunica* PRdh, *in tun*. V edd. | 17. 18. *Lucilli* B, *Lucullum* RVd, *lucilium* h. | 18. *manibus* dh, *manibus illis* B. | 19. *ex se* RVd. | 22. *pervert*. h, *revert*. PVdh edd. | *differentiae* R, ..*tiam* Bh. | 23. 24. *et regul*. ... *coronarium* om. BPRTVdh Hard., sed cf. Isidor. Orig. XVI, 20, 5. | 24. *extenuatur* Td. | *lamna* RV, ..*mina* Tdh. | 26. *scripulum* R, *scrupulis* d edd. (h *scrub*.). | *bratia* RV (d ..*cia*), ..*chia* h. | 28. *fragili*

B. | 32. . . 51. 1. *perhibetur* . . *Campano* SB, om. v. | 34. *Capua eliq.* B. | 35. *profusum aquam frigidam* B, sed cf. §. 142; 6, 54. — 51. 1. *sale* I[1] coll. 33, 65. | 3. *carbone* SB, *bene* v. | 4. *ibi* RVd. | 12. *arietu* RV (d . . *tum*). | 13. *plurimi argentarii* RV, *puri argenti* h vet. Dal. | 14. *sex librae* B²d. | 16. *viges.* Bd edd. | 19. *ingentes* RVd. | 22. *ex terra* V, *extera* h. | *tradunt* RV (Td add. *sentire*). | 23. *in* om. R. | 25. *tralatus* B¹V, *transl.* Sv. | 26. *incidunt* R. | 27. 28. *medicina* RV. | 29. *prodest* Rh edd. | *cadmia* B²h. | 32. *res* SBRVh, sed cf. §§. 2. 110. 117. | 33. *utilis* SB. | *alia quae* B (V *que*), *aliamque* Sv. | 36. *fornacum* h edd. (37. dh edd.; p. 52, 5. BRVdh edd.). | 37. *fluctuantur* B, *eluctantur* edd. vett., *eructantur* RVh Hard. (Td . . *tatur*). — 52. 1. *ea ab* S (B *ea ab*). | *botyitis* B, *botryonis* RTVdh. | 2. *cognom.* Vh edd. | 3. *pumicis* B (RV *pun.*), *pumiceus* Sv. | 5. *fornacium* S, . . *cum* v; vid. ad p. 51, 36. | 8. *fiunt* SB, *fluunt* v. | 11. *cadmia* B²dh. | *Cyprio* RVd, . . *iis* T prob. Sillig. | 13. *redit* BV. | *amineo* S, *amm.* v. | 14. *soras* B, *ysora* V (*d is.*). | 15. *tusam urunt* Bd edd., *iusaurunt* RV¹, *ius hauriunt* V²h. | *ac* d edd. | 17. *et* R edd., om. STVdh, *est* B. | 19. *ex pluvia* dh. | *iterumque terit* SB, *nigrumque sedit* RV (d *ingrum*, h *sed id*). | 20. *similis* RVh edd. | *iolliae* R (Vd *loll.*), *lolie* Ph. | 21. *ratio* SB, *actio* v. | *elegit* RVd. | 22. *sanare* TVdh. | 23. *terygia* B, *teria* RV, *terra* h. | *scabritiem* edd., *segnitiam* Vd (Rh . . *tiem*). | 24. *Aes* SB, *et aes* v. | 26. 27. *itemque* Vh, *idque* R edd., *atque* d. | 27. *collyrii* (om. *id*) edd., . . *rio* d. | 29. *vase* om. edd., *vaso* RV. | 31. *alii al.* Redd. | *aliqui nih.* P. | 32. *teritur aspergunt* RV, *perfundunt* h. | 36. *minor* Bdh. | 37. *utile* BRV. | 38. *furnaces* B. | *transl.* Sv. — 53. 1. *veluti* B, *velut* Sv. | *millis quam aequas* B¹ (B² *mellis*), *mili squamae quas* S (RV *simili*, h *similes*), *similes qua quas* (cum ras.) d. | 3. *similiter ex eis fit* codd. Barb. edd. | *squama* Ph edd., *quam ex* RV. | 4. *veneant* B, *veniat* PRTVdh. | *pro eo* . . *squama aeris* SB (codd. Barb. edd. vett. *squama haec*), om. PRTVdh Hard. | 5. *ferrum.* dh edd. | 6. *hoc* B, *haec* Sv., cf. 17, 122. | 7. *ictu* B, . . *tus* RV, . . *tibus* Sv. | *idem panibus* BRVd, om. h, Sill. censet esse glossema: *i. e. panibus.* | 11. *paret* (om. *maior et*) SB,

sed cf. 18, 237. | *his* RTVh, om. d edd. | 12. *solebant* BV. | 13. *incide* B[1], (B[2] ..*derit*). | 14. *miseratum* RVdh. | *commentariaque* B (Sill. . . *tarique*). | 15. *Simplasiae* TVd (R . . *sia*). | 16. *dabes* R (V . . *pes*), *pubes* h. | 17. *Sempl.* RV, *Sympl.* d, *exempla* h. | *sicce taxetur* I (B[1] *siccexate, tur*, B[2] . . *sanetur*), *sic exteritur* Sv. | 18. *deinde* Vh edd. | 19. *idem* SR, *itemque* h edd. | 20. *fistulas* dh edd. | *in afflatu* B[1] (B[2] *effl.*). | 21. *fit et* R edd. | 23. *panesque. Quidam* Sv (V edd. add. *vero*), dist. I. | 23. *excussuri* B, . . *ssum* d, . . *ssu* h fr. Vind., . . *ssas* V, . . *ssam* SR edd. | 24. *squama* Vdh, *quam* fr. Vind. | *que* om. Rh edd. | *pluviali* RVdh. | 25. *drachmis* om. RVdh. | 26. *usus est.* SB, *usus. Sed* v. | 28. 29. *aceto* B, sed cf. §. 175. et 19, 115; 26, 121; 29, 95. | 29. *aere* V fr. Vind., *aereo* h edd. | 29. *probatior est* I[1]S, . . *tiorē* B, . . *tiore* PTdh edd., . . *tiores* RV. | 30. *si* om. RV, *quom si* Ph edd. | 31. *aceto* h edd. | 32. 33. *delimata* V (h *declim.*). | 33. *spathiis* B, . . *tis* Vd, . . *ciis* h. | 34. *eadem scobe* RVh, *eandemque scob.* edd. | 35. 36. *conariorum* Vd, *conerariorum* B[1] (B[2] *cumer.*), *cenatiorum* h, *tenacior* d. | 36. *id* om. dh edd. | 37. *punice* V (h . . *ci*). | 38. *gummi* B[2]Rdh edd. | *sutolario* B. — 54. 1. *stridenda* B. | 2. *in bat.* Rh edd., *ut in illo* B, cf. 33, 127. | *sunt suum* (e dittographia, ut videtur) BRVd fr. Vind., *est suum* h edd. | 3. *retinent* BRVd, *detinet* fr. Vind. | *rubesc̄.* V, . . *cunt* R. | 5. *deprehendentur* B. | 6. *sinc. sive* om. B. | *adulteratam* dh edd. | *est eius* PRTVdh, *est* (om. *elui*) edd. | 6. 7. *siccatam* (om. *que*) Tdh edd. (P . . *ta*). | 8. *et rec.* Rd edd. | 9. *figulinum* Vd fr. Vind., *figulim* h. | 15. *id ammon.* S, *idem mun.* RV, *idem hammon.* dh. | *uncias* Vd. | 17. *mysios* B (h *mis.*, RV . . *sions*), *misyos vero* edd. (d *mysioni*). | 18. *collinuntur* B, sed cf. 17, 207. | 20. *at scab.* Vh edd. | *generum* B, . . *ra* h. | 21. *etiam* om. RV Hard. | 22. *labrorum* B, sic S 11, 159; 25, 171; 28, 188; 30, 27., *labiorum* SRVdh (fr. Vind. *lav.*), sic S 24, 14; 29, 46. | 23. *quo* SB, *quod* v. | 24. *vitiorum quae* d, . . *que quae* edd. | 26. *eademque* Rh edd. | 28. *Et* (om. *est*) B, *tet* (om. *es*) fr. Vind. | 29. *coleca* fr. Vind., *scoleaca* Td (RV *col.*). | 29. *aere hic* Vdh fr. Vind. (edd. *hoc*). | 31. *aestivos.* B. | 33. *quam* BRVd, *quae* Sh edd. | 34. Lacunam deprehendit Dalecampius. Sunt

autem e Diosc. 5, 92. haec fere inserenda: *urinae veteris, sed ad feruminandum aurum admiscetur.* | *inpubis. id. autem* om. B. | 35. *santer* B. | 36. *ususque* d edd. | *scolea* PRTVd, ..*eaca* h, ..*ecia* edd. | *derasa* d, *derasa ab* h edd., *rasa* P. | 37. *lapidi* SBV, ..*de* v. | 38. *Chalcitin* dh edd., ..*tio* R. | *vocant* SB, *vocant lapidem* v. | *et ipsum* dh edd. vett. (P *etiam*), *ipsum* (om. *et*) Hard. — 55. 1. *cadmea* SB, ..*mia* v. | *subsidialibus* RVdh. | 2. *idem* Vdh. | *si* RVh. | 4. *mysios* BV, *amisios* h. | 5. *sorecis* R, *soryos* edd., *psores* h. | 7. *fricab.* B, *frag.* h Man. Dal. | 8. *sori* BRV fr. Vind., *peior* h Man. Dal. (d in ras.). | *fiant* RV fr. Vind. | 11. *imponitur* edd., *inponi... vero* om. RVh. | *porro* RV (h Man. Dal. add. *et*). | 13. *tunc* RVh edd. | 14. *soricon* RVh (d ..*cum*). | 15. *duas* RVdh. | *tertiae* Rh. | 16. *fiet* Rdh edd. | 16. 17. *temperentur* Tdh edd. | 17. *postea* B. | 18. *Sori* V, *soricum* d (h ..*rium*). | 20. *Cyprium putent* PTh (edd. ..*tant*). | 21. *olfactum* B¹h, *in olfactu* edd. | 21. .. 23. *tritum .. olfactum* om. RVh. | 21. 22. *tritu* edd. | 23. *olfactu* d edd. | 24. *natione* RVd. | 25. *et misy* PRTVd edd. vett. (h *at*). | 26. *si* om. RVdh. | *coluat* (sc. dentes) I (BRVd *coll.*, S *conl.*), *colluatur* h vet. Dal. | *oris* om. SRTVdh. | 27. *uritur* om. RVh. | *carnibus* RV. | *at* Vh, *ac* Rd. | 28. 29. *soribus* RVh. | 29. *favilla* R (edd. *pinei fav.*). | 30. *et sup.* RV. | 31. *vi* SB, *ut* PRVdh, *et* edd. | *officialis* (om. *opt. in Cypr.*) B. | 32. *sunt friatri* B (V *friat*, R *fiati*), *fiunt* Ph, *sunt ut* (*ut* in ras.) d. | *auritae* B, *laureae* V. | 33. *sin* B¹, *sine* B²RVd, *sive* Sh edd. | *torreatur* I coll. §. 119. et Dioscor. 5, 117. ἔχει δὲ καῦσιν τὴν αὐτὴν τῇ χαλκίτιδι, *terrea* S edd., *terra* BRV dh. | *chalcidi* B (h *calc.*), *chalcitidis* R. | 34. *et in lana* om. R, *in* om. TVdh. | 35. *etiam* dh edd. | 37. *heminam* RVd. — 56. 3. *additum* B, ..*tus* h. | 7. *chalcanthum* d edd. | 8. *in Hispania e* edd. vett., recte fortasse. | 10. *immobilis* RV dh. | 11. *has trastis* B¹, *abstractis* B². | *dependens* Vh. | 14. *nitrumque* RV, *utrumque* edd. vett. | 16. *sorobis* I (sic S 17, 79; 18, 322 al.), *scrobes* SB edd., ..*be* RTVdh. | *quarum* edd. | 17. *dest.* SB, *dist.* v. | 18. *si ex* RVdh, *sic ex* T. | *et colore* h. | *sentiente* SB, ..*tem* v. | 19. *violam* edd. | 24. *usum* RVh. | *pellenda* SB, *de pell.* v. | 26. *et nar.* dh Hard. |

27. *scabritie* B²RTd, . . *tiei* Ph edd. | 31. *ulcera* PRTVdh Hard. | 34. *quod* (om. *que*) Tdh, *quo* RV. | *uno* (om. *in*) RVh, *in eo* P edd. | *usu* om. R. | 35. *ut* SB, *et* RV edd. vett., *si* Td Hard. | *gravitate* RV. | *etiam per* dh edd. | 36. *nuperque* dh edd. | 37. *aspargere* R, *asperg.* Vh, *insparg.* edd. | 38. *in* SB, om. v (h *adstringendi*). — 57. 1. *Etiamnunc* RVΘ. | 2. *spondon* B, *spodion* h. | *pompolyx* B. | 3. *paratur* edd., *asperatur* h, *spluratur* Td (V *loturas plur.*, R . . *tus*), *expurgatur* Pint. | *spondos* d, *spodion si* h. | *id quod* Rd edd. | 4. *ac cadmeae* I coll. §§. 2. 100. 103. 117. (Sill. . . *miae*), *acadmiae* RV (B *ad cad.*), *et cadmeae* S (dh edd. . . *miae*). | 5. *spondon* RVd, *spodion* h. | 6. *fornacum* dh edd. | 7. *accepto* om. TVdh. | 9. *occurrent* V, . . *rerent* R, . . *rerit* Th. | 10. *spondos* RV (h . . *dios*). | 14. *cadmea* S, . . *mia* v. | *efflatur et ocius* RTd edd. | 15. *et forn.* RV. | *fulgine* S, ut B 32, 131. et bis 35, 41., *fulig.* v. | 16. *eo* d Hard. | 18. *et* om. RVdh (edd. *exhulcerat que*). | 19. *oculos* (om. *attigit*) R, *oculos attingat* h edd. Man. Dal. | 22. *penna* B²Rdh edd. | *crassior* Vdh. | *scabritie* Tdh, . . *tiem* P edd., *scabritis scabritiae* B. | 22. 23. *exterunt* edd. | 23. *et* SB, om. v. | 25. *minus apta* Hard. (h edd. vett. *nimium vigiliis fatigatorum apta*). | 26. *manet* B¹, . . *nant* Pdh edd. | *madent* Ph edd. (R *quem aderat*). | 28. *taulariotim* B, *lauriotin* dh edd., . . *rion* R. | 31. *utilissimis* Bdh. | 32. *arboris* SB, om. v. | 34. *vel oleae* SB, cf. Dioscor. 5, 86., om. v. | *cotonaei* B, . . *ni* RV, *citonii* h (edd. vett. *cyd.*). | 35. 36. *vel pseud.* Rh edd. | 36. *pseudocupiri* B, . . *cypri* Td (RV . . *ci.*), . . *cyperi* edd. | *oenanthis* V (h . . *tis*). — 58. 1. *ea* om. h, *a* RV. | 2. *figulina* B, *figil.* h, *figl.* Sv. | 3. *smegina* P, *smegna* B, *spegma* edd. vett., *pseg.* Barb. e Dioscor. 5, 88., Hard. | 4. *atque* Vdh edd. | *etiamnune* R. | *flatuque acc.* edd. | 5. *vehementiori* dh edd. | 6. 7. *marilla. Ab* Sill. (I¹S *marila*), *mariliab* B (RVdh *maxili. Ab*), μαρίλλα sive μαρίλα apud Graecos est pulvis carbonum. *Facile ab* edd. | 7. *qua* B, *aqua* RVd. | *isdem* B (V *hisd.*), *iisdem* SRh edd., *eisdem* d. | 10. *rubrica* RV. | *in* om. R. | *Cyprio* RVd. | 13. *differentiae siquidem* PTd Hard., . . *tia est quidem* edd. vett. | *catinos* SB, . . *no* v. | 13. 14. *scorea* B, sed cf.

33, 69. | 14. *remanent* BRVd. | 15. *coquatur* SB, ..*antur* v. | 17. *tralatum* I (Sd *transl.*), *tralato* B[1] (B[2]RV *transl.*). | 18. *diphryga* BVdh, ..*gem* I[1]S, ..*ges* R edd. | *vocant* Vd, ..*atur* h. | 20. *ac* om. RVd, *et* h edd. | *repurgare* B vet. Dal., *perpurg.* RVh edd. (d *per* in ras.), *purg.* S. | 22. *etiamnunc* R. | 24. *consumente* Vd (h Man. Dal. add. *eo*). | 30. *significaret* B, ..*care* Sill. | 32. *quidem* (om. *si*) B. | 33. *arbores* (ut iungatur *serimus ambusta*) om. d edd., *arb. serimus* om. PRVh. | *ponemus* Vd (R *ponemus pomaria*), *ponimus* P (edd. *pon. pomaria*), *pomeria nemus* h. | 38. *sceleratissima* RVd. — 59. 2. *didicimus* R, *adiecimus* h Man. Dal. | 3. *culta* RV, ..*tura* Tdh. | 5. *Porsena* dh edd., ..*senna* B[2]RV. | 7. *cultura* d edd. | *uterentur* h edd. | *tum* om. edd. vett., *cum* PTdh Hard. | *intutu* Rh, *institutum* B. | 9. *edicto* B. | 11. *viquea* B[1], *vique* B[2]. | 12. *artifices* RV. | 14. 15. *robiginem .. relucentem* B[1]V[1] (B[2]V[2]R *rub.*). | 16. *hodierno die* PRTVdh Hard., *hodie* edd. vett. (edd. praemisso *Thebis*). | 20. *ab* SB, *a* v. | 21. *mortalius* S coll. 36, 110, ..*libus* v. An legendum est: *in rebus mortalibus mortalius?* | *facientis* Sh, ..*te* BRTd edd. (V ..*tem*). | *esset* om. R edd., *esse* V. | *mortalitate* R. | 23. *propemodo* RV, *prope mus* h. | 24. *illa* B[2]RVdh. | 25. *adgnosc.* B[1], *cognosc.* edd. | *manifesto* B edd., ..*tato* h. | *sed ratio* V edd., om. h. | 26. *excoquendi* Bh (cf. 11, 231. *boum coriis glutinum excoquitur;* et 7, 188; 18, 301; 35, 90; 37, 198.), ..*dis* Sv. | 27. *aqua an terra* RVTh. | 28. An *redit?* | 29. *innumerosa* RVh. | *genera* RV. | 30. *vicinius* Vh edd., at cf. Isidor. XVI, 21, 3. | 34. *haec* B[1]RV, vid. ad vol. III. p. 36, 2. | 35. *fornacum* dh edd. | *maxima* RVh edd. | 36. *quidem* PRVdh Hard. | *his* RTVdh. | 36. 37. *alique* T, ..*quem* RV, ..*quae* d Hard., ..*quo* Ph. — 60. 1. *alibe atque alibe* B[1]. | *sicut* R edd. | 1. 2. *Birbilium* RVdh. | 2. *Turiasso* RVd (h *turias. socomum*). | 3. *his* RVdh edd. | *sunt* R, *fiant* h. | 4. *prima* B. | 6. *mira* RVdh. | *acie aeta* V (R *et a*), *etiam* h. | 7. *in* om. RVdh. | 7. 8. *aliube* (bis) B[1], *alibi* (bis) B[2], *alicubi* (bis) Td, *alicubi .. alibi* h Man. Dal. | 8. *Sulmone, aqua* I[1]S, *Sulmone aqua*, v. | *uti* P edd., *sicut* h. | 9. *exacuendo* SBV, *in ex.* v. | *oleare* RV (d *olea re*), ..*res* h edd. | 11. *spongias* B[2]Vd (h ..*is*). | 14. *contractum* RV, *con-*

tect. B. | *celerius subinde* RVdh edd. | 16. *vires* dh edd., *vim* Isid. XVI, 21, 4. | 18. *acolorum* RTV, *a collectione* h. | 19. *tali* d edd., *ex tali* h Man. Dal. | 20. *ut* om. RVdh edd. | 21. *bulbatione* B (edd. vett. *bubb.*). | 22. *vitro* S edd., *ultro* BRVdh. | 23. *expertum* h. | *quicquam* RVh. | 24. *Tymochares* Td, *Timocrates* Ph, *Dinochares* Salm. Hard., *Dinocrates* edd. vett. | *Alexandreae* V, . . *dri* h. | 25. *ea* Vdh. | 26. *aere* om. B, sed cf. Isid. XVI, 4, 2; 21, 4. | 26. 27. *tolemaei* B, *tpholomei* V, *tholomei* R. | 27. *regis* om. Vh edd. | *sororis vitie iussit* R. | 29. *maritimae* SB, . . *ma* v. | *qua* SBR, *quam* v. | 30. *altus* d, *praerupte altus* h edd. | *materie* Vdh edd. | 30. 31. *ut* . . *diximus* non habent quo referantur, unde Sillig. suspicatur 4, 112. nonnulla excidisse. | 33. *incipit* SB, . . *piat* v. | *accepta* RV. | *ut* RVd, *et* h. | 34. *aeri* h edd. | 35. *ferri* d, *temperatura* h edd. | 36. *quidem* RVd. | 37. *Zeuma* RVdh. | 38. *quia* PT V^2h. | *vinxerit* Θ, *coniunxerit* h, *iunxerat* RV Hard., *vinxerat* edd. vett. — 61. 1. *an refecti* (om. *qui*) B. | *sunt* h edd. | 4. *circulos* RTVdh Hard. | 5. 6. *praefixo limine* h (RV *praefixe*, d . . *xit*). | 6. *evulsis sep.* TV^2, *a sepulcro evulsis* (*clavis*) h Man. Dal., *e sepulcro evulsos* edd. | 8. *pectorumve* TVh (R . . *vel*). | *subditos* Vd (R . . *tus*), *humores* h Man. Dal. | 8. 9. *punctiones* T. | 10. *expavescentes* h edd. | 11. *ilico* BV, *ill.* Sv. | *calfit* SBV, *calef.* v. | 12. *privatimve* V (h . . *que*). | 13. *proditum* B. | 14. *ferro* RVh. | 17. *sistere, siccare* T, *siccare stringere* h Man. Dal. (edd. vett. *restr.*). 18. *scabritia* B. | 22. *subacto* RV. | *condilomatibus* d (h *et cond.*). | 23. *inlita* SB, . . *tas* v. | 26. *sanguinem* SB, . . *nemque* v. | 28. *lienium* SB, . . *num* v. | *et* SB, om. v. | 32. *omne* Rdh Hard. | 33. *panis* I coll. 22, 138; 32, 71; Plin. Val. 3, 14. p. 69., *pari* PRTVd, *pal.* B, *picis* S Hard., om. h edd. vett. | 34. *sex* . . *drachmae* om. B. In edd. vett. totus locus est mutatus. | *ferreae* RTd Hard. (V edd. *et*). | 35. *ex* RVh edd. vett., *XI* B. | 38. *hoc* (om. *candidum*) I^1S, quia adiectivum e glossa ortum esse videtur. — 62. 1. *a Graecis* dh edd. | *cassityrum* RVd (h . . *tirum*). | *in* om. B. | 2. *et* SB, om. v. | 3. *Lysinia* RVd, *Lithia* h. | *Callaecia* I, vid. ad p. 17, 21., *Gall.* SB, *galleciae* V (dh . . *llic.*). | 4. *colores* B. | 8. *alutia* PR, . . *ta* Td, *elutia* edd. vett. | *eluenti* B, *luen..* V, *eluunt*

h. | 9. *paullum* B, *paululum* d, *paulum* Sv. | 10. *calatis* d, *colat.* RV, *cutalis* B. | *in quibus* Vd edd. | 11. *posita* RVh. | *camillis* B, *camellis* d (RVh *gam.*), *caminis* Sv. | 12. *Callaecia* B¹, *Gall.* SB²h Barb., *Gallicia* d, *Gallea* R (V ..*ia*). | *vinia* Vd. | 15. *hoc ei* RVd edd. (h om. *nec* .. *oleo*). | 16. *habuit et* RV. | 17. *cassi iterum* V, *cassiritum* d (h *casir.*), *cassiteron* edd. | 20. *primum* Td. | *fuit* BRd. | *stagnum* BRVh, *stannum* Sv ubique. | 21. *secundo* Td. | *quid* RV¹, *qui* Tdh. | 23. *non* RVdh Hard., om. edd. vett. | 25. *Stagnum* RVh, *Stann.* Sv. | 26. *aeruginis virus* d edd., *aeruginem* h. | 27. *etiam* SB, *quoque* v. | 28. *Bryndisi* RVd, *Brundisii* h edd. | 29. *stagnum* I, *stann.* Sv. | *addita* om. Td. | 33. *libras* SB, ..*ris* v. | *XXX* PRVh edd. vett., *X. X* d Hard., *XX* T. | 34. *tertiarum* B¹V. | 35. *qui* d. | *incoquont* B, ..*quunt* Rd edd., ..*cunt* S (V ..*cum*). | *pretio* V, ..*tia* Rdh edd. | 36. *pondo* RVd edd., *p.* B, *primo* P, *M.p'.* h. | *XLXX* B, *CXX. LXX.* V, *CXLXX* R, *CLXX* Td Hard., *CXXX libris* Ph (edd. vett. *centum triginta. In libras*). | *pretio* V, ..*tia* RTdh edd., *et precia* P. | 37. *XLXXX* B, *X. CX* V, *XXX* Rh (edd. vett. *triginta*), *CX* PTd, *X. X* Hard. | *item nigro* Θ. | *X. VII.* Θ, *XVII* BPRh, *VII* TVd Hard., *sexdecim* edd. vett. — 63. 1. 2. *ex eo ... argentum* om. B. | 2. *confirmant quod si* Tdh Hard. | 3. *prodi* B. | 5. *vocant* Vh edd. | 7. *adiugorum* RV, *iugis* edd. | *in Alesia* h Hard. (P edd. vett. *Alexia*). | 8. *gloria biturrugum* B, *gloriabitur iugum* RV. | *essedas* dh. | 8. 9. *suaculis atque acre* R (V *aere*), *atque cre* tantum T, *et vehicula et* h codd. Barb. edd. (d in ras.). Sill. statuit colisata esse vehiculorum genus. | 9. *pecorita* R, *piturita* T, *pectoria* d. | 9. 10. *que inani luxuria* Rd (V *quae* .. *luxor.*), om. h edd. | 10. *ticula* RV, *vehicula* dh. | 11. *prodigium* Rh edd. | 20. *Iovetanum* B edd. vett., *Iovetantum* RVd, *ionetatum* h (P *tm̄*), *Ovetanum* S Hard. | 23. *eque* h, *atque* BR, (V *a erat quae*), in d ras. | 25. *Samariensi* B, *Samiarenci* V, *Santariensi* Sv. | *X* om. Td. | $\overline{CC}$ I, *CCM* R²V (R¹ *CCC*), *CC* Bd. | 26. *annus* RV, ..*nos* Td. | *X.* $\overline{XLV}$ I (B *X. XLV*), *XX. LV* V, *XXXLV* R, *XXIII* PTd, *reddit LXXXII* h, *CCLV* S Gron. | *locatum est* om. RVh. | 28. *ad pondo CCCC vectigalis* edd., om. RVdh. | *mirum et* om. RVdh Hard., *Et mirum* edd.

vett. | 29. *vasa e* Rd edd., *vas e* B, *vas e* SBh (at sequitur *eadem*). | *plumbo constat* h edd. | *sin* V, *in* (om. *si*) h edd. | *addantur* B, om. h edd. | 30. *vel aereus* S (B *ve*, V *vaea*), *vacereus* R, *vecereus* d, *aereusve* edd., om. h. | *quadras* BV, *quadrans si addatur* edd. (h om. *quadrans*). | *vas per-uri* RV edd. (h *puri*). | 32. *renium* SBR, ..*um* Vdh edd. | *parte* BRV. | 33. *inhiberi* RVh. | 34. *veneria* SBV, ..*rea* v. | *usque* om. d, *eiusque* h Man. Dal. | *in morbi genus* V edd., *morbi ingenia* h Man. Dal. | 35. *se* om. Vd edd. | 36. *labori* SB, ..*re* v. | 37. *dis* SV, *diis* v. — 64. 1. *sulpure* B[1], *sulphure* SB[2]h, *sulfuri* RV, *sulphuris* Td Hard. | 3. *coquatur* SB, ..*itur* v, vid. Sill. ad. 33, 100. | 4. *fornacibus* h (edd. vett. *e forn.*). | 8. *fit ei* V, *ficti* R, *sine* h. | 9. *plurimi* RV edd. | 13. *etiam* Vh edd. | 15. *plumbeum* SBV, ..*eo* v. | *pistillo* dh edd. | 17. *ut stibis et* S coll. 29, 118. (B *vi;* edd. vett. *stibi*), *et subis et* P, *et istius et* RTVd, *et istius vis* h, *et teritur ut* Hard. | *cadmia* PRTV edd., ..*miae* d (h *cath.*). | 18. *et eodem* BRV, *eodem* Tdh. | 19. *et maxime* Rdh edd. | 20. *inanitatem* Rd edd., ..*te* TV, *sanitatem* h. | 26. *alii limatam* T Hard. (h *lineatam*, d *lanteam*), *alie lanitam* R (V *aliae*). | 27. *cado* Vdh, *tadu* R. | 27. 28. *figlinum* SB, *figul.* v. | 28. *admiscent* SB, *misc.* v. | 29. *sic* om. T, *si* B[1]. | 30. *spondio* Rh (Vd ..*dion*). | 31. *optimaque quae* Rh edd. (Vd *quaeque*). | 37. *mirarique* B[1], cf. 17, 1; 18, 291., *mirari* v, *miraque* SB[2]. | *experientia* SB. — 65. 4. *pinnis* SBV, *pennis* v. | *detergere* edd. | 13. *lipara* BRV (d *lipp.*, h *lepra*), *liparas* S edd. | 14. *illigatur* h, *alligantur* Vd edd. | 16. *eius est* RVd edd., *eiusdem est in* h, *est* T. | *libra una* d edd. | 20. *Psinthium* RV (d *P. inth.*), *psimmyth.* h edd. | 22. *tenuissimi* RVd. | 24. *ammixto* Td, *mixto* Vh edd. | 28. *est* om. R. | 29. *rubescat* Td Hard. | *sandaracae* SBV, ..*chae* v. | 30. *nubiculae* Rd. | 32. *leviss.* Vh edd. | 33. *feminarum* om. R, *fem. adhibetur* h edd. | 34. *potu* SB vet. Dal., ..*us* v. | 36. *Sandarachae* BV edd. | *est* om. d. | 38. *rufa quoque magis* om. B. | *plura* RVh. — 66. 1. *prodere* RVh, *perrod.* d edd. | 2. *dos* Ph edd. | 4. *vocem .. facit* om. RTVdh Hard., sed cf. Dioscor. 5, 121. | *vocem* (om. *que*) P. | 6. *isdem* B, *iisd.* SRTd Hard., *eisd.* V, *eis* h, *itidem* edd. vett. | 7. *arrhen.* B, *arren.*

Sd (Vh *arreo.*, R *arr o.*), *arsen.* edd. | 10. *utraeque* B. | 11. *illum* RV. | 13. *silotris* B, *psilothris* dh edd. | 14. *et* (*quidq.*) om. R. | 15. *valdius* B, cf. 33, 147., *valid.* Sv. | *innovat testam* B.

Lib. XXXV. pag. 66. lin. 28. 29. *acnascentium quae* RV (h . . *um in*), *nascentiumque* T (Pd Hard. . . *que in*), *annascentium quoque* edd. vett. | 29. *iis* S, *is* B, *eis* v. | *conexis* BRV, vid. ad vol. III. p. 3. l. 4., *conn.* Sv. | 31. *attingendi* R (V . . *ti*), *tingendique* d. | 33. *numerosiores* BPRVdh. | *seriae* B, *aerie* d (V . . *eae*), *aere* N¹R, *aerariae* P (h *er.*). | 35. *instituti* PRTV edd. vett. | *eo modo* RV, *hoc m.* PTd Hard., *eo modo quo* h. | 36. *arti* B. | 37. *tunc* om. d. | *regibus* SB, *a reg.* v. | 38. *illos* edd. — 67. 1. *a* SB, om. v. | *pulsa, iam* SB edd., *postulatum* RVdh (T *postl.*). | *aurum* Rh. | 4. *spatio* B. | *dilatatata* R, *delitentia* Barb. edd. | 5. *lapide* BRV, . . *dem* Sv. | 6. *esse* PRVdh. | 7. *unitate* NRVd. | *varietate* N¹. | *esse* RV. | 8. *distingueamur Symnad.* B. | *optarent* edd. | 9. *ae* (i. e. *ea*) V, *ac* Rh. | 11. *Imaginem* BTd, . . *nes* h. | *quam* Pdh edd. | *similis* RVh. | 12. *eum* d, *deum* B. | *quod in* PN² edd. | 16. *se* om. B. | 17. *honore* RV. | 18. *laqueus* NRdh edd., sed cf. Zeitschr. f. Alt. Wiss. 1849. N. 57. p. 455. et Münch. Gel. Anz. 1853. Apr. N. 53. p. 428 sq., . . *eis* U. | 20. *idem* BR. | 21. *Epicuri* NP edd., *epiculi* RVd, *populi* h. | 23. *vicesima luna* ante *custodiunt* posuit U, sed hic facile poterant omitti a librario a *custodiunt* ad *luna* aberrante; Sv ea habent l. 22. post *eius.* | *hii* V, *ii* dh Hard., om. B. | 24. *viventes* Sv. | 27. *hae* edd. vett. Pro hac forma *haec* videtur positum esse, ut saepe. | 34. *aminorum* V, *minorum* Θ, *amic.* d in ras., *domitarum* Gron. Hard. | *gentium* PRTV dh Hard. | 36. *emptae* I¹U, *etme* B¹RVdh (unde olim coniiciebam *aeterno*), *etiam* B², *ipsae* S codd. Gelen. edd. (N¹ *ipē*). | *Et erat* N¹Vdh edd., *eratque* N². | 37. *stimmatio* B¹ (B² *estim.*), *stimaratio* RVh, *summa ratio* d. — 68. 1. *qua* dh edd. | *Laevin.* SU Barb., *blaevin.* V² (B¹d *blevin.*), *belvin.* R, *blaenn.* V¹, *blemin.* Ph, *plebin.* B². | 5. *Salvittonis* S marg. Vict. (Ph *Salvito.*, RV *Salvitio.*, B *Saevitto.*), cf. 7, 54; Plut. Caes. 52., *Salvittones* U Oudendorp., *Salutionis* edd. vett., . . *nes* Hard. | 6. *dedecore* N²PTdh edd. | *inrepentem* Sill.,

..*te* BRV (dh *irr.*), ..*tes* SUT Gron., ..*tis* Strack., *irrumpente* P, *notam irrepentem* edd. vett. | *nomine sed* B[1], *nominis et* RVdh. | 10. *nunc* IU, *non* SBN[1]PRTVdh, *non solum* N[2] edd. | 11. *isdem* BV, *iisd.* SUv. | 13. *sicuti* RV. | *id evenit* I coll. 9, 159; 33, 129., *devenit* B, *evenit* SUv. | 16. *Polionis* B (U in emendat.), *Poll.* SUv. | 17. *rei* R[2]d. | *publicae* V (Rdh ..*ce*). | 18. *Alexandreae* SB, ..*iae* Uv. | *reges* om. RVdh. | 20. *amore* N[2]PRTVdh Hard. | *quosdam* Hard. | *et Att.* N[2]RVh edd. | 21. *his* N[1]Vd edd. | 22. *voluminibus* PRVd. | *fecunditatium* B[1]RV (h ..*tatum*, d ..*tantium*). | 22. 23. *sed et aliquo* N[2]Ph edd. | 24. *munquis* R, *numquis* V, *quin* h (d in ras. *inventores quis eum dicat*). | 27. *ceu di* Hertz. U, *cludi* BRV, *et cludi* S (N[1] edd. vett. *claudi*), *credi* N[2]Ph (d in ras.) Hard. | 28. *suorum* N[2]R, *suorum vero* PVdh edd., *avorum vero* N[1]. | 30. *P* SUB, om. v. | 31. *CCLVIII* N[1], *CCLXX* h. | 33. *liberorum* N[1]h (d in ras.) edd. | *turbam* h, ..*bae* marg. Vict., om. PTd Hard. | *imaginibus* B, *parvulis im.* SURTVdh edd. (P marg. Vict. *parvis*). | 34. *ostendant* RVd. | 38. *est* om. V Hard. — 69. 3. *plenam* RVd. | 4. *et ex* RVh. | 5. *venere* RVd, *vescere* N, *tulere* h edd. | *cap tis* B, *captis eis* N[2]h edd. | 8. *maiorem* RVh. | *nostrum* BVh (R ..*am*). | *in aere* V Osann. (R *ere*). | 9. *Manilio* B[1]N[1]RVdh. | *Q.* om. RVh, *que* B. | 10. *Capitolii* RVdh edd. | 15. *transirent* B[1], ..*ieret* V (h ..*rent*). | 17. *linteis* N[3]RVdh (N[1] *linth.*). | 18. *talem primam fuisse* edd., *pr. fuisse tal.* N[1]. | 18. 19. *monochromato* B. | 20. *liniarem dicunt* Pd edd. (h *dicunt lin.*). | 21. *Cleante* BN[2]Vh. | *Oriontio* RVd (h ..*otino*). | *Aridices* Keil SU, *Arad.* BN[1], *Ard.* N[2]RVd edd., *serd.* h. | 22. *ei annum* B, *etiamnunc* NRTV, *et nunc* P. | 23. *pingere* BRVdh. | 24. *colorare*, *colore* I coll. §. 31., *colore* SUB, ..*res* PRVdh, *colorare* codd. Gel. edd. | *testa* codd. Gel. edd., om. P. | 24. 25. *ut ferunt triste* B (codd. Gel. edd. *trita*, h *ita*, d in ras. *Aratus*), *ut feruntur ita* V (R *it*). | 25. *Ecphantus* Iahn. SU, *Euph.* Schneidew., *Eph.* B, *Eleph.* PRVh, *Cleoph.* N[1] codd. Gel. edd. | *Hunc aut* N[2] edd. | 26. *quam quem* I[1]SU, *quam* BRV, *quem* Pdh edd. | 27. *Italia* RVdh. | *Demar.* dh edd. | *regis Romani* UN[1]RVh. | 28. *ut mox* P. | 29. *enim* om. R. | 31. *eo quidem* B. | (*nulla sequi*) *minor* RVd, *demiror* edd. | 32.

durantis et *recentis* R (B om. *veluti*). | 33. *Lanivi* B[1] (cf. 8, 221. in Rd edd. *Lavinii*), *Lanuvi* SB[2] (v .. *vii*). | 35. Videntur nonnulla excidisse, ut *altera ut adultera*, cf. §. 136. | *ne minis* V (R *nem.*, dh *nom.*). | *Caius* RTd Hard., *gatus* V, *Potius legatus* h (edd. vett. *Pont.*). | 36. *tecturi* RV, *lectori* B. | 37. *dura* RVd, *duravere* h. — 70. 2. *apparet* RVd. | 4. *Fabie* h (d in ras.), ..*ia* RTV. | 5. *gentes* RVh. | 7. *aede ea* I[1]SU (B[1] *aedem*, B[2] ..*ems*), *aede a* R, *edema* V, *medea* d, *in edea* h. | 8. *aeri* RV (d *eri*), *aerii* h. | 9. *Pacui* B[1], ..*uvi* S, ..*uvii* UB[2]h edd., ..*ubi* RVd. | 11. *Turpillum* RVd. | 12. *vellet* Tdh (R *hell.*), *belleae* V (N[2] ..*le*). | *referret* RV[2]. | 15. *Titedius* B (I[1]SU ..*tid.*), *sit edius* Rh, *S. Tedius* P, *si tectius* d in ras., *aedius* V, *Aterius* edd. vett., *Antistius* Hard. | 16. *babeo* BV, *ab eo* Pdh. | 17. *in risu* N[2]RVh edd., cf. §. 145. *in maiore admiratione esse*, et *in lenocinio commendationis dolor est;* 19, 57. *etiam in exprobratione erant*, *inrisu* (una voce, pro dativo) SU (N[1]d *irr.*), *in usu* P, *inlisa* B. | *et iam* SU, *et* Hard. | *contumeliae* SUB, ..*lia* v. | 18. *principium* Bh. | *vivorum* RVdh. | 19. *cumque ped.* B. | *nepostq'* B, *nepusque* V. | *perii consulatus* Vd (R *perr.*). | 20. *a* V edd., *et a* SURT (B *et aa*), quod erat recipiendum. | *cum natura* N[2]h edd. (N[1] *nam in*). | 21. *multis* BN[1]RV. | *in eo* (sc. consilio) BPRdh (N[1] *ea*), *idco* I[1]U, *eum* SN[2] edd. | *Messalla* V. | 22. *fuerit* R, *erat* N[2]PVdh. | 23. *comprobaverit* B. | 24. An *praecipue*? | 24. 25. *a M'*. SU, *a M.* Bd edd., om. RVd. | 25. *Maximo consule cum* N[2]h. | *qui* om. N[2]RVdh, *cum* Brot. | *picturam* UB (coll. §§. 17. 24. praestare videtur: *picturam*, *tabulam*), ..*rae* N[2] edd., *pictam* SN[1]PRTVdh. | 26. *devicerat* edd. (*in Siciliam* RV), *vexerat* V. | 28. *CCCCLX* R, *CCCCXL* d, *CCCCLXXX* N[1]. | *quidem* N[2]h edd. vett. | *et* om. edd. vett., *etiam* R. | *L* om. R. | 30. *tradunt iratum* N[2] edd. vett. | 31. *et* delet Bergk. | 32. *hostili' m. S.* B. | *Mancius* RVd. | 33. *expugn.* RVh edd. | 34. *abstinens* BRVdh (P *subst.*). | *spectante* RVh. | 36. *et* om. B. | 37. 38. *imaginem* SBR, sed cf. §. 121. | 38. *advolarant* R. — 71. 3. *Nam* N[2]h. | *cum* om. R. | *res distraxisset et rex* N[2] vet. Dal. | *Attalus distraxisset et* Ph Brot. | 4. *XIII* R. | *Aristides* RV, ..*dae* Gron. | *pretio* RVd probante Gron. | 7. *primum*

BPRh. | 9. *egentis* RVdh. | *Caesaris orat.* et 10. *Caesar* Sill. Pigh. coll. Cic. Or. 2, 66; Quintil. VI., 3, 38. | 10. 11. *mensores* PRdh (V *mems.*), *me esse ores* N¹ (N² edd. *reris*). | 11. *tabulam* BPh (R *tapab.*). | *pictam* Ph, om. B. | 13. *tauto norum* B, *tehon.* Rd, *theloboum* h. | 14. *ne* om. N²Ph edd. | *eum* om. T, *istum* N¹. | 17. *Media* UB (B etiam §§. 136. 137; S 25, 10., vid. ad vol. II, p. 24, 36.), *Medea* Sv. | 18. *proprior* RVd, *prior* B. | 23. *HS.* |XII|. I, *HS.* XII. U, *HS.* XII. S, *HS. XII. M.* edd. vett., *his XII.* B, *HS. XIII.* Θ, *XIII. libris* h, *XIII p⁰* P, *XIII.* RTVd Hard. | 25. *refigerentur* d, *refrig.* N²TV, *refrigerarentur* h (P . . *raret*). | 28. *ad Vict.* RVdh. | 31. *Nemeam* Vh edd. | 32. *adstantem* BRVdh. | *senem* d, *sine* BR. | 33. *bigere* B¹, *palmigere* B². | 35. *patris* RV. | 36. *supervolantē* B, . . *ti* R. | *aquilam* B. | *dracone* RV. | *complexam* B, *convexa* V. — 72. 1. *Philocharem* dh edd. | *aliqui* BR (V . . *quis*, d . . *quos*). | 7. *his* om. d edd., *is* B. | *quae* S. | 7. 8. *monochromatea* (om. *mox*) h edd. | 8. *quae* add. I. | *vocaverint* N²PVh edd. (N¹Rd . . *runt*). | 13. *postea* om. h edd. | 14. *quod quia* h, *quem quia* N² edd. | *hoc* N² edd. | *umbra* V, . . *am* PRdh edd. | *essent* PRVd. | 18. *Armenium* om. B, sed cf. §. 47. | 21. *fretia* B, *feretria* PRVd. | 25. *inde* om. dh Hard., *in* R. | 27. *e* edd., *ex* N¹, *et* SB, *et in* N²RVdh. | 28. *pars* om. PVh edd., *trans* Rd. | *excelli* RV, . . *et* B. | 30. *et inter* N²Vdh edd. | 31. *X. II* B, *XII* SRVd, *XII D.* h, *in libras XII* edd. | 32. *et usque* RVdh. | 33. *circum* B. | *quae magis* R edd. | 34. *eius* (om. *et*) dh edd. | 35. *usus eius* RVd edd. | *bases* B²Vdh edd. | 37. *si ita* B. | *volut* R, *veluti* V edd., *velut in* dh. — 73. 1. *et vino* SB. | 7. *phragidem* B (d . . *den*), *frageden* h. | 9. *hac* B, *et* Vdh edd., *e* R. | *aegilopias* Ph, . . *pas* edd. | 11. *renium* SBR, . . *num* v. | 14. *Ex* RVdh edd. | 15. *sorbentur picturis; nascitur autem* N¹Td Hard., *sorbentur; picturis autem apta nascitur* N²h edd. vett. | 17. *ochra. Ex ea fit* Td Hard. | 19. *ex empl.* RV, *et empl.* dh edd. | 22. *Graeciensis* SN²h edd., cf. 4, 51. | 25. *Paraetonion* d edd., *parétoniom* V, *paraeconioni* R. | 29. VI. *XI* TV, *VI* R, *CXL D.* h. | 30. 31. *livorem* B²h. | 35. *venas* N²dh edd. | 36. *fretria* RVd (B . . *tia*). | 37. *metica ut* B (R *metc.*, Vd *mecc.*), *mectia* h. | 38. *et can-*

didus V (N[1] .. *dis*, N[2] edd. *Est et colos tertius e candidis*). | *cerussae* RVdh edd. (T .. *sse*). — 74. 4. *est* om. N[2]h edd. | *in* om. edd. | *pira et* BRVdh (N[1] *pirae*). | 5. *in urcis* B[1] (B[2] .. *ceis*), *in ortu* N[1] (N[2] *hortis*), om. h. | 7. *XVI* RV, *VI* Td, *XVI. D* h. | 9. *Fretria* B (h *feret.*). | 10. *parnasius* B, *parintasius* RV (d .. *inth.*), *paretasius* h. | *emollitque* RV edd. | 12. *deprehendendam* RVdh. | 13. *inlinunt non* B. | *aerescat* V (R *er.*), *crescat* h. | 14. *tradit* N[2]RVdh edd. | 15. *Topaizo* B. | *et inde* TV, *inde* Rd Hard., *deinde* P. | *nunc* PTd Hard. | 16. *et adulterina* S edd. | 17. *colos* N[2]Vdh edd. | 19. 20. *sandygem* B, ..*icem* V. | 22. *vestiet* Sh edd. et Verg. Ecl. 4, 45. | 24. *duo* om. N[2]h edd. | 26. *et in* RV. | *sanduce* B. | 28. *terra* Vd edd. | 30. *carbones infectos sepulchris* d (N[1] *e sepulcris*), *e sepulchris carb. infectos* SN[2]h edd., *carbones infectant sepulchris* BRV, *carbone infectum sepulcris* T. | 30. 31. *effodere* B (SNTh edd. ..*rent*), *infoderet* RV (d .. *rent*). | 31. *in fortuna* RVdh. | *et ful.* N[2]RVh edd. | *fulg.* SB[1], *flig.* R, *fulig.* v. | 33. 34. *laudatissimam* B[1]RV, ..*mum* dh edd. | 34. *fornacum* N[1] Vdh edd. | 35. *quo* (sc. atramento) SVdh, *qua* BN[2]R, *quod* N[1]. | 36. *affirmant* RVh edd. | 37. *faex* RVd edd., *sex* h. — 75. 1. *appellantes* SB, ..*ant* v. | 3. *ex India* om. Td edd. | 8. *cumme* S, *comme* RVd, *gummi* edd., *me* B[1], *et* B[2]h. | 9. *est* om. RVdh. | 12. *e creta* edd. Isidor. XIX, 17, 15., *e reca* R. | 13. *ferventem* B[1], ..*ti* RVdh. | 15. 16. *elevatur* SB Isid., *lev.* v. | 17. *laudatur* Ph edd. | 18. *hygino* BN[1], *ysgono* V, *gygeno* R, *id genus* N[2]h (d in ras.). | 19. *rubiaque quae* I, *rubiaque* RTh (B .. *quae*), *rubiamque* Sd, cf. Isid. XIX, 17, 15. | 20. *pretium huic* N[2]R edd. | 22. *purpura* BRV. | 26. *ceruliqne* SB, *caeruleique* Rh edd. | 29. *silenusiam* BVd. | 29. 30. *vel anulariam* om. B. | 30. *ultro* RVdh edd. vett. | 32. *e* om. RVh. | 33. *XXX* V, *XX* RTd, *X: X.* Hard., *XX D.* h (P *denariis*). | 36. *optimumque* SB, ..*musque* v (Vd Hard. *opim.*). | 37. *vicinus* dh Hard., *viride* P, *viret* edd. vett. — 76. 3. *usum* N[2]h edd. | 5. *etiamnunc* Rh. | *et vilissimi* Rdh Hard. (V *e*, P *util.*). | 6. *virides* BRV. | 10. *et creta* RVd, *ex cr.* h edd. | 14. *ad planum* B (V *plen.*). | 14. 15. *isdem his* B (S *iisdem*, N[1]V *hisdem*), *iisdem* v. | 15. *inberuntur* B[1] (B[2] ..*ger.*, an *imburuntur?*), *illiniuntur* h. | 22. *silaciis* RVd (B *silaci*, om.

Attico, ex), *silaceis* Sh edd. | 23. *Aetion* I, *etion* RV (Bd *et ion*), *et dion* N[1], *Echion* SN[2]h edd. | 25. *venissent* B. | 26. *et* (*drac.*) om. N[1]RVd. | 30. *in* om. R, *ex* N[2] edd. vett. | 31. *coloseum* Bv, *colosum* h, om. R. | 33. *Malanis* BP. | 35. *gladiatorum* SB (sic B etiam 37, 45.), ..*rium* Uv (cf. l. 38. *gladiatoria munera* et 8, 4; 19, 23; 15, 78.). | *ecuravit* RV. *investivit* h edd. — 77. 1. *a* om. B. | 2. *paria* om. B[1]. | 3. *merore* RVd. | 4. *quam max. brevitate* om. B. | 6. *velut* N[2] dh Hard. | 12. *eliptum* R, *Olympium* Hard. | 14. *paneum* dh, *paen, unum* B. | 15. *et ei* SUB[2] (B[1] *et e*), *et* RVdh edd. | 20. *etenim duo* Sill. U, *enim duo* BRVd, *duo enim* SPh edd. | 23. *absolutioni* B, ..*tiore* Pdh, *non absolutae* Brot. | *praecipi* RV (h ..*itur*), *percipi* N[1] (N[2]d ..*itur*). | 24. *apparet* UTd edd., ..*ent* N[1]. | 25. *monochromata* N[2]dh edd. (N[1] ..*tas*), sed cf. §. 149. et 36, 189. *encausto pingere.* | 26. *hygiaenortem* (*r* e corr.) B, *higiaemontem* RV, *hiegiemonemtem* d, *Hygiaemonem* edd. vett. Keil. (N[2]Ph Hard. ..*giem.*), *hygianondem* N[1]. | *Dianian* RV (d ..*man*), *Diniam* edd. (N[1] *dim.*, P *dian.*). | *Chramadan* B (d *cram.*), *Charmadam* edd. (RV *cram.*). | *et* om. N[2]dh. | 27. *femina* (om. *a*) RVd, ..*namque* Uh edd. | *discrevit* Ph Hard. | 29. *excoluit* vet. Dal. Hard. | 30. 31. *respicientesve vel* B, *respicientes suspicientesque vel* P (edd. ..*que et*), *respicientis, suspicientis vel* S (U ..*tes* ..*tes*). | 32. *praetulit* RVh. | *veste brugas* B (edd. *et rug.*), *verugas* h (RV *verr.*). | 32. 33. *Panaeus* B edd. vett. (Vdh ..*eus*, R ..*etis*). | 33. 34. *adversum* dh edd. | 35. *increbruerat* Ud Hard. | *adeo .. erat* om. Bh Hard. | 36. *Miltiadem* edd. (B *milit.*, *mitridaten* RV (dh ..*em*). | 37. *Cynaegirum* SB, *Cyneg.* v. | *Artaphernem* UT edd. (RV *atrap.*, d *atrat.*, h *tisaf.*, N[2] *thyssaph.*). | 38. *picturae etiam* Uh edd. — 78. 2. *Calchid.* V, *Chalchid.* B. | 6. *tralucida* SUB[1] (B[2] *transl.*), *lucida* v. | 10. *an* SUB, om. v. | 11. *clupeo* B. | 14. *unde maior* N[2]Pdh edd. Fortasse Plinius scripsit *unde vel.* | 15. *et grat.* RV. | 19. *Cephissodorus* RVd edd., *cephisodotus* N[2]. | *Erillus* SB (Sill. U *Her.*), *frillus* d (RV ..*lius*), *Phryllus* Hard., *Perillus* Keil. | 23. *XCIIII* TΘ. | 26. *quae* SUB, cf. §§. 69. 136., *qui* v. | 28. *XCII* V. | 30. *loquimur* UPdh edd., ..*itur* RV. | 31. *LXXIX* PTVd. | *cum quo* U Ritsch.,

sed vide ne plura exciderint. | 32. *Nesea Thasium* SU Keil. (B *nese ath.*, RV *nese ad th.*, h *neseast.*), *Neseam Thas.* d edd. | 34. *scriptos* RV, *dictus* edd. | *versus* N²dh edd. | 35. *Zeuxin* Vdh edd., *Zeusim* R (N² .. *sin*). | 36. *ostentationem* U Gron., .. *one* Sv. | 37. *in sextum* V, *insertum* N¹Rdh edd. | *ostentare* RV, .. *tarit* edd. vett., *gestaret* Gron. | 38. *digne* N¹P, .. *num* R. | *permutare* URh. — 79. 1. *acmena* R, *agmena* Vd (h .. *min.*). | *Aggragent.* R. *Agragant.* TV, *Agrigent* N²Pdh edd., cf. §§. 64. 179. | 2. *amores* N¹d, *moras* Creuz. | 5. *et* (*Herc.*) om. Td edd. | 6. *draconem* B, sed cf. Apollod. Bibl. II, 4, 8, §. 4. | *instrangulans* d (*Vin str.*, RV .. *las*). | *acmena* RV (d *agm.*). | 7. *repreh.* SUB, *depreh.* v. | 8. *capitulis* B. | *alioquin* B. | 8. 9. *agragant.* d, *agrigent.* Vh edd. | 9. *quamquam* RV. | *batiniae* RVh. | 11. *ut in* RVh. | *laudatissimum* RVd edd. | 12. *monochromatas* RVd, .. *cromatos* h. | *et* om. B. | 13. *androgydes* B (RVd .. *gides*). | *teupompus* h, *tumpomp.* B. | 14. *hic* om. B. | 15. *cenam* R. | 16. *advolassent* Td (P *devol.*). | 17. *Zeusis* B. | *timens* RV. | 22. *advolasset* TΘ Hard., .. *arent* Ph, .. *aret* RV. | *avis* RTVhΘ Hard. | 24. *avis* ... *debuerat* RTVdΘ Hard. | *et* om. B. | *friglina* B, *figul.* h. | 26. *Zeusidis* B. | 28. *contulit* SUB, *constituit* v. | 29. *symmetriam* N²Rdh edd. (N¹V .. *tria in*). | 31. *picturae* SUB, *in pictura* v. | 32. *suptilitas* B (SU *subt.*), *sublim.* v. | 36. *sponse se* B¹ (B² .. *te*). — 80. 1. *confitentes et alia. Multa graph.* SB, dist. I., *conf. ut alia multa. Graph.* U, *confitentes. Alia multa graph.* edd. (RVh *alias*). | 2. *eius* om. RVh. | 5. *ingeniose* Vh, .. *nio* N¹. | *debebat* (natum ex *ingeniostendebat*) PRTVdh, *volebat* edd. | 6. *exortabilem* V (d .. *hort.*), *inexorabilem* R². | 7. *gloriosum* edd. post *excelsum*, del. Iahn, uncis inclusit U. | 8. *pariter ostendere* PRVdh edd. | *ethesea* RV (B¹ .. *sia*), *Thesea* d Hard., (*pinxisse*) *Theseum* P. | 9. *qui* RVdh edd., vid. ad p. 78, 26. | 13. *Deculo* SUB (ind. h. lib. et lib. X.), *depulo* PV, *de populo* R, *Decius Eculeo* codd. Barb. edd. (N² *epulo*), (*ab auctore*) *duplo* d, om. h. | 13. 14. $\overline{HS}$. $\overline{LX}$. B, HS. $\overline{LX}$. S (U add. *i. e. sexagies*), *LX* RVd, *LX sestertiis* h edd. | 14. *chressam* RV, *cress.* Pdh edd. | 16. 17. *exspectatur* V (R .. *pectur*), *et spectatur* h. | 17. *aetatis et* U. | 17. 18. *adstan-*

tem RVd (N[1] *et adst.*) | 18. *puerum* N. | 19. *hoplites* SU (B *popl.* in ras.), *hoplitites* RVdh Hard., . . *tides* edd. vett. | *alter in* N[2] edd., *ad* R. | 20. *hanella re* B (V *hanel.*) | 21. *Laudatur* PRVdh. | 22. Post *Ulixes* U inseruit (30 . . 32) *pinxit* . . . *reficiens*, quae e margine illuc irrepsisse statuit Bergk. | 23. *et arrogantius* om. UBN[1]PRTdh. | 24. *abrod.* Ph edd. (R *abrodia et ver.*). | 25. *verbis* RVd edd., om. h. | 27. *inditatem* B. | 34. *praecipue* (om. *que*) PRVdh. | 35. *patrem* BN[1]. | *cum trist.* N[2]d[2]. | 37. *exempla* UB, cf. §. 120., . . *plaria* Sv. | *cyclobs* B. | 38. *cum et* N[1]RV. — 81. 5. *vires* N[2]Pdh C. F. Herm. | 6. *est* om. SUB (an excidit post *Romae?*). | *Euxen.* h edd. | 9. *genera tria* Sd edd. | 10. *et Asiticum, quod Asiaticum* RVdh. | 13. *victoriam* B. | 14. *Ulixem* B, *Ulysses* dh edd. | 15. *arithmetica* SB, . . *ce* v. | *geometrice* dh edd., . . *cae* Θ. | 16. *docuit autem* B. | 16. 17. *talenti* d. | 17. *minus* N[1]. | *anno* N[1] Hard. | *annis decem* edd. vett. | *X D* SBV, *D* Ph, *d ta* d, om. N[1]R edd., [*IↃↃCIↃ denariis*] U. | 17. *ei Apelles* d Hard. | *dedere et* RVdh Hard. (edd. vett. *ei ded. Et*). | 19. *in* SB, *et in* v. | 19. 20. *omnia ante graficen* B, *ante omnia graph.* Hard. (edd. vett. *diagr.*), *omnia antigraphicen* N[2]PRTdh (V . . *ce*), om. N[1]. | 20. *hoc est pict.* uncis inclusit U. | 22. *eam* om. d Hard. | 25. *etiam* Sh edd. | *etion* PRVd, *Echion* h edd. | 25. 26. *etionis* d (h *act.*), *Echionis* edd., *Aetioni* V. | *et anc.* B. | 27. *apiscens* SUV (B[1] *aspicens*, B[2] . . *ciens*), *adipiscens* v. | 29. *et* om. B edd. | 30. *propinquam* RV, *propinavit quam* Td prob. Sill. | 34. *sillam unam* V (Rh om. *unam*), *iis unam illam* N[2] edd. vett. (Hard. om. *illam*). — 82. 2. *manum ille* V edd., *unum* R. | *non sciret* RTVdh Hard., *nesciret* N[2] edd. vett. | 4. *miamphio* RVdh (N *nua.*, P . . *pho*), (*nam cedebat*) *Amphioni* edd. | *de* om. BRVd. | 5. *a quo* N[2]d edd. | 6. *Scitum* UB, *Scitum et* PRVdh (S edd. *est*). | *Protogenem et* dh edd., . . *ne nec* RV. | 7. *quod* B[1]V. | 10. *aptatam picturae* RVdh edd. | 11. *Protogenen* SUB, . . *nem* v. | 12. *erepto* B. | 15. *contemptatum* B, . . *platam* RV, . . *plata* Pd. | *subtilitate* Pd. | *Apellem* dh edd. | 16. *enim* SBN[2], om. v. | 20. *revertit* SUBR, . . *titur* v. | 21. *subtilitatis* V[2]h, . . *tem* RV[1]. | 25. 26. *audi* RV, *avide* N[2]h edd. vett. | 26. *nobis* librarii interpolationem esse statuit Sill., uncis inclusit U, *a nobis* NPh edd. vett. |

tanto Pint. Hard. | *spatio* Pint. Hard., *spatiosiore amplitudine* N^2Ph edd. vett. | 27. *in linias* R (V .. *eas*), *III lineas* S Gron. | 30. *occupatam* Rd edd. | 35. *crepidinis* N^1RV, .. *dini* dh, .. *datis* T. | 36. *super vocem* PRVdh. — 83. 1. *venit* Vd edd. | 2. *quod* Ph. | 7. *et clar.* N^1RVh. | *praebuit* Bd edd. vett. | 8. *e* SUBN^1, *ex* v. | 9. *Pancaspen* B, .. *sten* SU Perizon. ad Aelian. V. H. 12, 34., *Campaspen* PRdh Hard. (V edd. vett. ..*spem*). | 11. *ei* l^1SU (P ante *dono*), *et* BRV, om. dh edd. | 12. *aliqua*, *ipse* I (B *alia qua*), *alia*, *ipse* U, *aliqua. Quippe* Sv. | 14. *quae modo* N^2 edd. | *ea* om. N^2V edd. | 15. *ab* SUBN^1, om. v. | 16. *putent* SUBN^1, .. *ant* v. | 18. *ille suis* UN^2 edd. | *percunctanti* dh Hard. (V .. *tati*). | *licerent* Sill. U, sed cf. 12, 123. et Martial. 5, 66. | 24. *Appio* R, *Apion* dh edd. (V *App.*). | 24. 25. *hominem* PRVdh. | 25. *addivin.* N^2Rdh edd. | 27. *cum* om. RVdh. | 31. *adrepto* S, *arr.* UB^2Rdh edd., *abr.* B^1, *ar.* V. | *e* om. B. | 33. *inchoatum* SUB, *ex .. to* v. | 34. *prius* PRh Hard. | 38. *et exsp.* SUB, *exsp.* v. — 84. 4. *non victo* Denso et Brot. | 8. *Cois* R edd., *cui* Vh. | *famam* B, cf. 29, 2; .. *ma* U, *etiam* Sv. | 11. *in templum* Vh, om. R. | 12. *auri ar* V, *aviar* RT, *auri argenti* h. | 14. *facta* om. RTVdh, *constare* N^2. | *immane pretium eius tabula* N^1P, *immane tabulae pretium* N^2 Brot., *tabulae immane* R, *tabulae* Vh (Td .. *la*). | 15. *mensuram* BN^1PTd. | 15. 16. *Megabyxi* B (RV *Mig.*, N^1 .. *bryxis*), .. *lysi* N^2. | 16. *glitum cum* B, *cliticum* N^1RVh, *Clitum* (om. *cum*) Hard. (edd. vett. *clyt.*) | 18. *Asandrum* Bursian N. Jahrb. f. Ph. u. Päd. 77. p. 115. | 19. *Abronem* dh edd. (RV .. *nen*). | *Samii* PV edd. | 20. *Rhodii* P edd., .. *da* RVdh. | *Antaeum* UB, *Anc.* SRVh (d .. *ceum*). | 22. *Victoriam* (om. *et*) B. | 20. 21. *Alexandreae* SBR, .. *iae* Uv ut §. 89. | 26. *plura* BN^1Pd. | 27. *dedere* BRVdh *subdere* Barb. edd. | *imagineas* Vd, .. *nem* R edd. | *manum* B, .. *nu* SUv. | *Annae* SB, sed vid. Url. | 32. *quo* SUB, vet. Dal. Pint., *quod* v. | *ab hominibus* om. U, *ab omnibus* Vh. | 35. *evenit ut* SUB, *vinis* RV, *unius* hΘ, *illius* d edd., *huius* P. | 36. *illis* P, *allis* h, om. edd. | 36. *ostentaret* P, ... *tatur* dΘ edd. | 37. post *Persas* U indicavit lacunam statuens excidisse *pugnantem*. — 85. 1. *euntem* B^1Vd. | *in eo equo* B^1, *equo* (om. *in*) R. | *et* SUB, om. v. | 4. *fulgetra fulgura* SU (B cum ras. post *tra*),

fulgetra et fulgura T (d ..*gora*, edd. vett. ..*gura que*), *fulgura, fulgetra* Ph Hard. (V ..*ora*, RV ..*era*). | *quae* om. V, *que* RTh edd. vett. | 5. *et Cer*. U. | *Ceraunoboliam* B; *ceranobcitan* V (d ..*beit*, R ..*btit*.). | 7. 8. *repercussum* B¹P. | 8. *claritatis* SUBh, ..*tes* v. | *colorum* (om. *alium*) RVdh edd. (*Poculorum*). | 9. *et ad* U Bergk. | *et dem*. B. | 10. *etium* B¹ (B² ..*iam*). | *colorum claritas oculorum* N² edd. | 11. *e longinquo et* edd., *et* om. RVdh. | 16. *opera* UB *pictura* SPRVdh (edd. .. *ra est*). | *e* d edd. | 18. *flacte* B¹, *facta* RVh. | 19. *Pellan* B. | 24. *leontio* R, .. *tione* Vd, .. *tionem* h edd., .. *ticen* P. | *Epicuri* uncis inclusit U, *picturi* RVd, *pictori* Ph, .. *torem* edd. | *propter fratris amorem* U posuit l. 23. post *voce*. | 25. *Liberum patrem* SN²PRd. | *Artamenen* SBU, *arianen* d, *Ariadnen* v, *Artemonem* Bergk., vid. Bursian N. Jahrb. f. Ph. u. Päd. 77. p. 116. | 29. *imago senis* UN²R edd. | 30. *tantumque in arte* N¹, *qua in arte tantum* N²P edd., *que arte* (om. *tantum*) Rh (V *quae*, d *qua*). | 31. *talentum* B¹RV. | 32. *Sic simul* B. | 33. *obi. subiecia* R (PVdh *suble*.) | 37. 38. *propylon* (coll. 36, 32; Cic. ad Att. VI, 1, 26.) UBV (Rd .. *pilon*), *propylaeon* Sh Barb. edd. | 38. *pharalum* B, *parh*. V, *parb*. R, *pat*. N¹. | *hammoniadam* R (PV *hamo*., Td *amo*.), *hemionida* Barb. edd. vett. — 86. 1. *Nausican* B, ..*caam* dh edd., .. *cam* RV. | 2. *parerga* SUN²h edd. | 4. *Almam habent* RVd. | *talisus* RVh. | 5. *quem cum ping*. N²R edd. | 6. *pinxisse* RVdh. | 7. *ne* Sd, *et* B. | *obstrueret* SBh. | 8. *contra* om. Barb. edd., *contrahens* U. | *subsidio* (om. *contra*) edd. vett. Hard. | 9. *decidente* B. | 13. *pars* B. | 14. *spumaque* SU (B *quae*), .. *que illa* v. | 18. *intellegitur* V (PRdh .. *lig*.). | *spongeam eam* BR (Vdh edd., .. *iam*) | *in ipso* B. | 19. *ex illa* N²PRVdh. | 21. *Nealcem* dh edd. | *spumae qui* B, *in spume equi* V (R *quia*), *in spuma equi* h edd. (d *qui*). | 22. *popyzonta* N²RVh. | 22. 23. *par ecum* S Seidler., *pane cum* PRTdh (V *pamec*.), *cum* N¹, *eum* UB, *equum* N² edd. | 23. *canem ita* vet. Dal. edd. | *fortunam* UB (S *Fort*.), .. *na* v. | 24. *palysum* V (R .. *usium*), *casum* d in ras. | *nec remanere* RVh (d *ne*). | *tabula* Rh, .. *las* V edd. | 25. *posse* RVdh. | *incendi* RVd. | 30. *bellum* om. d. | 31. *ergo rex* N¹ edd. | 32. *manus servaret* SUB, *posset man. servare* v. | *quibus iam* Vdh edd. | 34. *murorum* B, ut Hard.

ed. 1741., non *multorum*, ut propter sui ed. Hard. exemplaris errorem typogr. suspicatus est Sill. | 38. *et Tlep.* I[1]SU, *et lep.* P, *fitlep.* B, *Tlep.* v (h *thlep.*). | *et Philiscum.* S e marg. Vict., *thill.* R, *Zhill.* Vd (Ph *Zill.*), *Syl.* N[1] (N[2] *cyl.*). — 87. 2. *et matrem* S, *et imaginem matris* N[2] edd. | 5. *Pane* RV. | 6. *fuit* om. RVh. | 7. *Mnaso* SUBN[1], *..son* v. | 8. *diis* BN[1]h edd., *his* RVd. | *minas* U, *mnas* Sv. | 9. *heratos* RVdh. | *mnas vicenas* Hard. (N[2] edd. vett. *cent.*). | 10. *et* om. R edd. | *Aristiaci* B (S *..iaei*), *Aristidi* U, *ariste* (cum ras.) V, *aristicheimi* R (dh *..stech.*), *aristitechni* P, *Aristodemi* edd. | 11. *fuit* om. B edd. vett. | 12. *super* Vdh edd. | *inentalis* V (h *minent.*, T *minem.*, d *minerv.*), *neniatis* B. | 14. *Ulixi ... pileum* U posuit l. 17. post *Pacis*. | *pilleum* B[2]Vh (B[1] *pell.*). | 15. *ac* om. P, *ad* B[1], *at* v. | 16. *obrept.* SUB, *arrept.* v. | 23. *Aristonem* SUB, *..tidem* v. | *Aristiden* SUB (U *..dem*), *..toclem* v (V *..toden*). | 24. *rege* N[1]RTVdh. | 28. *nichopanes* RV, *encho et panes* B. | 29. *ac* SB, *et* Uv. | *ita ut eiustate ei p. comp.* R (h *fit aut vet.*, V *sit aut vet.*), *ita ut venustate computaretur* N[1], *ita ut vetusta opera pingeret propter aeternitatem rerum, impetuosi animi et cui p. comp.* N[2] edd. vett. e §. 106. | 30. *ei* om. BP. | 30. 31. *Multum ... abest Apellis* edd., dist. S suffragante B. | 32. *qui huius* N[2] edd. vett. | *fuerat* om. Brot., *fuit* N[2] edd. vett., sed cf. 36, 6. | *Aristides* N[1]RTdh Hard., *..todes* V. | *discipulus* RTVd Hard. | 33. *cuius et* U. | 34. *Antenorides* U Letronn. | *quibus* Pd edd. | 37. *Piraeicus* I[1]SU (B *piraf.*), *Pyreicus* edd., *praeicus* V (RTd *pre.*), *peritus* h, *Pincus* P. | 38. *distruxerit* BVh. — 88. 3. *hoc* Rh edd. | *rhopicographos* U. | *his* V. | 3. 4. *summae* B. | *voluntatis* BRVh. | 6. *oportebat* B. | 9. *parve* RVh. | 10. *nam* SBN[2]V, *namque* Uv. | 13. *philippi olympum* B. | 15. *iocosis* (sc. tabellis) UBR (Vdh *loc.*), *loco si* N[1], *iocoso* SN[2] edd. | *grytlum* B[1], *gryulum* B[2], *egrillum* Vdh, *aegellum* R. | *dirid.* BV (T *diriculi*). | 16. *aegrilli* V (Rh *egr.*). | 20. *Digno* Hermann. opusc. 7. p. 403. | *dignu'* SU Barb., Bentl. Herm., *digna* V. | *luco* Bergk. | 22. *Plautiu' Marcus* SU (Bergk., Lachm. *Marcu'*, B *plaucius*), *marcus plautus marcus* P (RV *plautis*, T *plaustis*). | *cluet Asia lata* I (Bergk. *qui Asia*), *cluetas alata* B, *cletas ialata*

P, *cloetasia lata* R (T *do et.*, h *clet.*), *Cleoetas Alalia* S. | *esse oriundus* UBRTVh, *exoriundus* S, *praeneste or.* P. | 26. *S. Tadio* U, *studio* B, *Ludio* Sv. | 27. *porticus* Sd edd., *portus* UBRVh, at cf. 31, 6; Plin. ep. I, 3, 1; II, 17, 4. al.; certe *portus* non hoc loco erant memorandi. | 29. *litoria* RVd. | 31. *aucupantes* UB, ..*tesque* v. | 32. *nobilis* RVd. | 34. *trepidis quae* U (BV .. *disquae*), .. *disque* Rdh Brot., .. *dique* ST Gron. Hard., .. *deque* P (Barb. edd. vett. .. *daeque*). | 35. *subsidialibus* RTVh. | 37. *gloria* om. RVdh. | *eorum qui* N^2 edd. | 38. *eoque* N edd. — 89. 2. *una* RVdh. | 3. *casula* N^2 edd. | *nullo* RVh. | 5. *pingere* Pd edd. | *omnis* N^2 edd. | 7. *ne* RVh, *nisi* N^2 edd. | 8. *ei lenocinans cuius feminae* B (U *ei fem. len. cui*), *alicuius feminae* Sv (V *alicus*). | 8. 9. *flagraret* U, ..*grans* Sv. | 11. *floridissimus* U, *floridis umidus* B, *floridus* S, *floridus humidus* N^1 (d *humilis*, N^2h edd. *humilis rei*). | *Fabullus* Sill. U ed. princ., *Famulus* BN^1Vd (R ..*lis*), *Fabius* Ph, *Amulius* SN^2 edd. | 15. *exemplaria* (om. *alia*) Ph. | 16. 17. *Accius* SV Hard., *Actius* edd. vett. | 18. *Pristus* R, *sed Priscus* Ph edd. | 22. *cum spontero* V (R *sponthо*), *que postero* dh. | 23 *contentu* B^1V, *cantu* B^2. | 24. *loco* URVh edd. | 25. *narrantur* RTdh Hard. | *cognitum est ita* om. BRVdh. | 26. *pictura minuere* BV. | *qui* d Hard. | 29. *encauste* RV (h ..*ti*), *incausteae* d. | 29. 30. *et Arces. Pariorum* SUPh edd., *e manesilai pariorum* Rd (V *aem.*), *mens imperiorum* B. | 30. *Elasippus* SU Schneidewin. (B *eias.*), *Lasippus* h (RVd *Lass.*), *Lysippus* edd. | 34. *incausta* BRV, *encausto* h, *encaustica* edd. vett. | *Pasian* B, *Pausiam* P edd. vett. | 35. *Brietis* RVh edd. (d ..*etatis*). | 37. *Thespis* B, *Thepis* RTV, *Thebis* dh Hard. — 90. 2. *cameras* dh edd. | 5. *arti daturus* codd. Gel. edd., *daturus artis* P. | *et* om. RTVdh. | 6. *hemerisios* BV, *emeros.* h. | 7. *municerem* B. | 14. *Dionysius* BRTVd, om. h, *a dionysiis* edd. vett. | 15. *Pansias* B. | 16. *porticibus* dh edd. | *bovum* V, *bo* R. | 17. *quam* om. d. | 18. *ostendere* h. | 19. *transv.* SUdh edd. | 20. 21. *candicantia* dh edd. | 21. *facient* RV. | *coloremque* RVdh edd. | *condant* dh Hard. (edd. vett. .. *diant*). | 22. *ipso* PRV dh edd. | 23. *ostendens* edd., *extondente* RVd. | 25. *e* om. B. | 28. *cilli* V (B ..*ii*), *CLI* dh. | *a nobis* h edd. | 29. *marmora*

Ph edd. | *ac* Ph edd. | *typos* UBTd (R *thipos*, V *pos*), cf. §. 151., *scyphos* SPh edd. | 31. *et express.* RVh. | *dignitatis* B[1] (RV *dignatis*), ..*tes* SUv. | 32. *symmetriam* dh edd. | *in* om. P edd. | *universitatem* B. | 36. *nobiles* B[1]Vd edd. | 37. *tabula Ephesi est* I[1]S (d *est* in ras., B *ephesiae est*, U *est Ephesi*), *tabulae Ephesi* edd. (h ..*la*), *tabulae phesius et* RV. | *Ulysses* dh edd. | 38. *palati* RVd, *Palamedes* (om. *cogit.*) h. — 91. 1. *fuere* BPRVdh, *fuit* SU edd. | *et Cydias* S non indicata lacuna, *cydi et cydias* BRV (d *cydius*, P *ciclius*), *ciclius et ciclias* h, *et Cydias Cythnius* U. | 3. *Euphenoris* RVdh, *Euphanonis* B. | 4. *discipulus fuit* P edd. | 5. *tibicen* dh edd, *iub.* V. | 6. *severior* Tdh Brot. | 7. *nincta* B, *nia* R (h *via*), *ni* V. | *Atheniensae* V, ..*ses* B[1], ..*si* B[2]d edd. | 8. *custodit* RVh, ..*divit* d edd. | 12. 13. *Alexandrea* SUB, ..*ia* v. | 14. *danaen* B, *Dianae* P (d edd. ..*na*). | *megabysi* V (d ..*lysi*, B ..*lysis*), ..*gysi* B. | 15. 16. *necromantia* Rdh edd. (V *nechr.*). | 24. *circumlitione* Bh (R ..*lycinione*). | 25. *faciunt* BRTVh. | 26. *comparantur* B, ..*rabatur* RVh. | *aliquanto* Rdh edd. | 26. 27. *Athenion amron.* B. | 27. *et aust.* RV. | 29. *Phylarcum* BR (V ..*tum*). | 31. *ulysse* dh edd. | *deprendente* S (B ..*ti*), *deprehendente* Uv. | *et* del. Bergk. | 32. *VI signa* SU Gron. Hard., *ut s.* BPRVh, *et s.* T, om. edd. vett. | 33. *obisset* V (h *ab.*). | *nemo ei* dh edd. | 36. *philosophos* RV. | 38. *petiisset* SUB, *petisset* v. | *uti* UV, *ut ii* B, *ut* v. — 92. 1. *idem* R, *itemque* edd. | 4. *Timomacus* PV, ..*chracus* B. | 5. *Mediam* UB (25, 10 etiam. S; vid. ad vol. II, p. 24. l. 36.), *media* RV, *Medeam* SPdh edd. | 7. *X* $\overline{VI}$ *taxat M. Varro* SU Hotom. (B *X VI. m.*), *XVI taxatum varro* RV (d om. *XVI*), *ut ait Varro, XVI aliis taxatur* h. | 8. *et* om. R edd. | 9. *aegil.* BV (R *eg.*). | *palpati* RVh, *palatii* d. | 11. *et fav.* BR (h *fu.*). | 13. *Medea* Sdh edd., vid. ad l. 5. | 14. *bovom* B[1], *boum* SUv. | *Nicophanes* SUB, *Mechop.* v (V *incohop.*). | 18. *et thygiaegle* B, *et hygiagle* Rd (V *hygiagle*), *aeginagle* h, *egia et le* P. | *panaca* Bd, *penaca* RV (h *pena ta*), *pana* P. | *iasus* B, *lacus* Vd, *locus* R, *lapus* h, *cilasus* P. | 24. *ferant* B. | 26. *ancaium* B, *ancalum* RVd (h ..*cul.*). | 27. *vulneratum* RVdh, *vineratumo* B. | 28. *Helena* om. RVh. | *Ulys-*

ses dh edd. | 29. *scillum* Pdh, *Scyllin* Barb. edd. | 33. *exuta* dh edd. | 34. *liomed.* P, *idomedonis* B. | 37. *ethesilocus* R (h *et es.*), *et aesilocius* V. — 93. 1. *ingemisc.* Rdh edd. | *obstetricae* (*adearum*) V (Th ..*ces*), *optretiola* B. | 2. *Ctestidemus* V (R *Clest.*), *Test.* Pdh. | 4. *voluntatem* B (RV ..*tantem*), *voluptantem* h (Hard. ..*ptua.*). | *pisator* B (V ..*ture*). | 6. *raptus est* h edd. | 8. *Pompeo* marg. Vict. Hard. | *Euthycides* B (V *Eithy.*, d *Euthi.*), *Euclides* h. | 10. *Hippys* S Keil., *hyppus* B, *hyppis* d, *hypis* RV, *ipis* P (h edd. vett. *iph.*), *Hippias* Hard. | *Abron* R edd. vett. | *amicam* BRVdh, ..*citiam* S edd. | 11. *Leontiscum* B. | 12. 13. *Nicarcus* R, *Nicaearcus* V (dh edd. ..*chus*), *Niceratus* P. | 14. 15. *solles in te* B, *soppersime* RV, *opere sumpsit* h, om. d. | 16. *in cuius Nilo est* RVd (B *eius*), *in nylo fuit* P. | *aquam* BPVh. | 18. *et* om. B. | 23. *Nemesin* dh edd. | *Theodorus* PTh edd. | 23. 24. *se inungu.* S, *et inung.* RTh Hard., *et mung.* Vd, *emung.* BP (edd. vett. *vero em.*). | 24. *item* RVh. | *matris* B. | 26. *Casandr.* R. | 28. *Thamyran* SB, ..*ram* v. | 29. *Paniscon* SB, ..*cum* v. | 33. *Pasiam* dh edd., *pastam* B. | 34. *parvam* RVdh. | *est* SB, *et* RVh, *etiam* d edd. | 35. *Irin* h edd. | 36. *Media* B, ..*eam* Sd edd., vid. ad p. 92. l. 5. | 37. *maiore* SB, ..*ri* v. | *fessa* B. — 94. 2. *agerent* B edd. | *exstinctae desiderantur* d edd. | *etiamnunc* PRVdh Hard., *etiam* edd. vett. | 3. 4. *Aristochides* d, ..*tonides* h edd. (P *aur.*), ..*toquides* R (V ..*quidem*). | 4. *Surus* BRVd. | 5. *Coroebos* S Keil., *Corbius* PRh (Bd ..*os*), *Cordius* V, *Corybas* edd. | *Charmantides* S Keil., *Charmanides* B (v *Carm.*). | 6. *Dionysiodorus* BRVdh Hard. | *Dicaogenes* BRVd, *Diogenes* Ph edd. | 7. *Eutymides* B (V ..*tim.*, R *eitim.*), *Euthymedes* h edd. | *Midon* h (edd. *Myd.*). | 8. *Pyromachis* P, *Pirhomachi* RV, *Pilomm.* P, *Phyrom.* Keil. et Bergk. | *discipuli* BPV, ..*lus* SRdh edd. | *Mnasiteos* RV, *Nasitheus* d (Ph ..*teus*). | 8. 9. *Mnasitius* V, ..*theus* B, ..*tienus* Ph. | 9. *Aristocydae* Keil. | *Hadronis* B. | 10. *Sannos* RVd, *Sanos* B. | *Stadius* PRh edd. vett., *Stadieus* Hard., *Stratius* V. | 13. *antiquissimis* RV (dh Hard. *in ant.*). | 13. 14. *Gratinis* B[1]RVd. | 15. *Alcistenem* d, *Alcisthene* (..*tore*) edd. | 17. *Iaia* SB, *Lala* v. | *perpetuo*

RTVd. | 19. *Neapolitanum* BPVdh edd. vett. | 22. *ea aetate* Sill. | *Sopolym* V, ..*lin* dh Hard., *Sopylon* edd. vett. | 25. *Autobolum* R (h *Ant.*, B ..*teb.*). | 26. *fuisse* RVd edd. | *antiquius* B. | *genera constat* edd. | 27. *vericulo* S coll. 33, 107. | 29. *in nav.* h edd. | *vestisque* RV (h ..*tisam*). | 31. *vestis* SB, ..*tes* v. — 95. 1. *ex vino* RTVh edd. vett. | 2. *eae* SB[1] (B[2] *he*), om. v. | *usibus* SB, om. v (RV *firmioribus*). | 6. *Butades* SU coll. §. 152 (B ..*aces*), *Dibutades* dh edd. (RV *Deb.*). | 11. *everteret* Pdh edd. | 12. *tradunt* RVdh. | 13. *Bach.* BTV, *bapt.* h, *batt.* edd. vett. | 14. *Demar.* dh edd. | 15. *Tarq. Priscum* d edd. | 16. *Eugrammа* BVd. | 17. Post *plasticen* U inseruit ex l. 28. 29. *quo .. aeris.* | *Bucadis* Ph, *butidis* R, *Dibutadis* edd. | 18. *rubrica* Pd edd. | *cretam* PVh edd. | 19. *prostipa* PV, *protypa* edd. | 21. *hanc* Hard. | 25. *similitudinis* B, ..*nem* v. | 26. *studebat* B, *spudebatur* RV, *spondebant* T. | 26. 27. *effigies* SUB, ..*em* v. | 30. *Gorgaus* B, *Corgasus* d, *Gorganus* R (V *Corg.*), *Corganius* h. | 32. *excoluerunt* h edd. | 33. *significarunt* Rh edd. | *ŏpera* om. SB. | 34. *ab laeva* SU Gron. Hard. (Ph edd. vett. *a parte l.*), *aplane* V (R ..*one*), *abimia* B. | 35. *M. Varro* d edd. | *et* om. Rd edd. — 96. 1. *Posim* codd. Gel. edd., *Possum* h, *Pasimium* P. | 2. *item piscis* SRTVh (B edd. vett. ..*ces*), *poscis* d, om. U Gron. Hard. | *non possis* I (Gron. *ut non*), *ut non posses* U Hard., *ut non sit* S (edd. vett. *it aut*), om. BRTVd (Brot. *quos asp. disc. a ver. vix posses*). | 4. *propriasmata* B, *plaurosamta* RVd. | 7. *deinde eid.* edd. | *LX* RVd, *IXI* B. | 8. *mors utrisque* RV, *vino verusque* h (d in ras.). | 10. *talentum* RVh. | *Pasitelem* Vd edd. | 11. *sculpturaeque* SUB[2]d Hard. | *edixit* d, *esse dix.* edd. | 14. *Etruria* TVd, *et* P, om. h. | *Volcam Veis* I (U *Vu. Veiis*), *et Vulcanium Veiis* I[1] (S *Volc.*), *vulcaniveis* B, *vulgamulis* RV (Td *et vulg.*), *et vulgum huc* P, *Turianum* h (edd. ..*numque*), om. Brot. | *accitum a Fregellis* P Hard. (h *Frigillis*, edd. vett. *a Freg. acc.*). | 15. *Capitoli* (om. *in*) RV (d ..*lii*). | 15. .. 17. *fictilem ... diximus* uncis inclus. Bergk. | 16. *minari* B, *mirari* RVdh. | 16. 17. *quadrigae* h (RV ..*grae*). | 17. An *supra diximus?* | 18. *haec* BRVh, vid. ad vol. III, p. 36, 2. | 19. *deum* V edd. | *lautissi-*

mae TVd. | 22. *etiamnum* SB, ..*nunc* v. | 24. *suique* SB, *eiusq.* P, *aeviq.* v. | *sanctior* B, ..*ore* h, *certiora* edd. vett., *firmiora* P. | 25. *innocentior* BRVh. | *iam* RVdh. | 26. *murrhinis* Rd edd. | 27. *simpuis* RV, *sin puls* B[1] (B[2] ..*sa*), *in pivis* d, *simpuviis* S vir doct. ap. Barb. Ph. | *qui* SB, *quis* v. | 28. *Et iam* S. | *ut* om. B, *aut* P. | 29. *et frut.* SBV, *frut. et* d. | 30. *que quae* V, *quae* R Hard. | *ad hoc* B. | *vel quae* B edd. vett. | 31. *satiat* Sill., sed cf. 12, 81. | 31. 32. *ad tecta ... fiunt* huc transposui ex l. 33., ubi post *mammatis* leguntur in SBP (Hard. *laterculis frontatisque*, om. *aut quae rota fiunt;* RVd *aut quae*, T *aque*, h *atqui;* RTVdh om. *rota fiunt* de quibus vid. infra; edd. vett. *vel ad. ... laterculis frontatisque, aut quae rota fiunt, etiam fictilibus doliis ad vina excogitatis et ad aquas*); cf. Isidor. orig. XX, 4. 3. Similia coniecerunt Schneider et Sill. | 33. *tubulis tegulisque* edd. vett., *tabulis* PRTVdh. | *balneas* Td. | *hamatis* edd. vett. | 33. 34. *propter quae* (cum verbis *rota fiunt*, vid. ad l. 31. 32.) om. RTVdh, *ob quae* Hard. | 37. *maior quoque* edd. | 38. *Samiae* V (d ..*ie*). | *etiamnunc* SB, ..*num* v. — 97. 2. *hasta* Bd (RVh ..*tam*). | 3. *Trallis* S (B *Trailis*, R *tralis*, V *tradi sibi*), *Tralles* dh Hard., ..*eis* edd. vett. | *ibi* om. dh edd. | 4. *et* (ante *haec*) om. edd. | 5. *terrasque ult. citroque* edd. | 8. *Adrianis* dh, *adiutoris* R (V ex emend.). | 9. *Q.* SBh, *quantum* RV, *q. antium* d. | 9. 10. *Copionium* V (B ..*pionum*). | 11. *e luxu* I[1]S (P *flu.*), *fruxu* B[1]d (B[2] ..*cu*, RV ..*xo*), *luxu* edd., *saxo* h. | 12. *tripalinum* edd. (h om. *tri.*). | 14. *mixa* d, *myxonis* edd. | 17. *Nam nos* h edd. | 19. |*C*| B. | 20. |*X*| *hs* B, $\overline{X}$ *HS* RV Hard., *X* $\overline{HS}$. T, $\overline{X}$. $\overline{HS}$. Sd, *X talentis* h. | 20. *condit* BRV. | 23. 24. *conquisit.* edd. vet. Dal. | 25. *Aspern.* BR. | *Gass.* B. | 31. *Quid non* S, dist. I. coll. §. 169. | 31. 32. *excogitavit vita* I, ..*tat vita* SB, ..*tavit a* RV, ..*tavt* d, ..*tavit ars* Ph edd. | 36. *medioque* RVd (h ..*umq.*). | 36. 37. *pulvere* Vd. | 37. *appellatum* P edd. | 38. *lapitiam* RV. — 98. 3. *qua libet* dh edd. | 5. *Casand.* R, *Cassandriam* d edd. | *Cnedio* B, *Gnidio* h edd. | 11. 12. *Leonn. et Crat.* Vh edd. | 12. *sabium* B, *sabulum* dh edd. | 13. *portare* BRVd. | 14. *sum dict.* edd. | 17. *non et* SRTdh. | *e* om. RVdh, *ex* edd. | 19. *instruuntur* Sh vet. Dal. Isidor. orig.

XIX, 10, 1. | 23. *contraque* SB, *contra* v. | 26. *e sabul.* dh edd., *ea sabol.* R, *eas obol.* V. | 28. *etiam* SB, *si iam* v. | *ex sabuloso e* edd. | 31. *qui* B, om. d edd., *que* RVh, *quae* S. | 32. *sesquipede* Ph edd., .. *de in* RV. | *pede* PRh edd. | 33. *tert. pentad.* om. B. | 36. *est* (om. *et*) V edd. | *in priv.* h edd. | 37. *aut in* BRd. | 38. *Hispaniae* Vh edd. vett. | *canlento* d (R .. *ent*), *callent* B, *cunlent* V, *Cale* Voss. — 99. 5. *De eo et* RTVd Hard., *ideo et in* edd. vett. | 6. *hymetum* BV (R *heym.*). | 8. *trailibus* B, *tral.* V. | 9. *gerusia* RV (B .. *sta*), .. *sii* h (d in ras.). | *alicarnasi* B, *Halicarnassi* Sd edd., ..*carnus* h. | *Mausolus* BR (h *una sblus*), *masoliis* d. | 13. *Muraena* dh edd. | 14. *transl.* B[2]Rdh. | 15. *arrecti* B, *acreti* RVdh, *Areti* S (Barb. edd. .. *tii*). | 16. *quam valan* B. | 20. *reliquis* om. h, *regionis* d. | *sulpuris* BV, *sulph.* Sv. | 22. *Milo* RV. | 24. *leucocelii bi e* B (V .. *geli biae*, Td *ge lybiae*), .. *ge, ibi e* h. | 26. .. 29. *solum ex omnibus generibus medici utuntur alterum genus* (ex l. 28. 29.), *cetera enim* ... *viret*, *solo* ... *alterum genus* RV (B om. *generibus*, B[2] ab init. *solo*), *quo solum ex omn. gen. med. utuntur. cetera en. liqu. const. et conf. oleo incocta. vivum* ... *viret. Alterum genus* Td Hard. (Ph edd. vett. *eo solo;* edd. vett. *vivum autem*). | 31. *genere* RTVd. | *sufficiendas* BRVdh, sed *suffiend.* Isidor. orig. XVI, 1, 10. | 32. *mollitiam* (om. *que*) R, *et moll.* d, *mollitiemque* h edd. | 33. *quartum caute* BRTd (V *cate*). | 34. *tantum* BRTVd. | 35. *addens* SB, *candens* v. | *calicem* SB, .. *ce* v. | *vino* RTVdh, *novo* P edd. vett. | 38. *excalef.* dh. — 100. 3. *e facie* Rdh, *a facie* edd. | *terebenti* B. | 4. *harpaxita* B (dist. I[1]S), *arp.* PRd, *apr.* h, *harpacticeon* edd. | *vocantur* Rd, .. *ant* h. | *prendendi* I, coll. Pallad. 3, 10. *sine ambiguitate prendendi* i. e. radices agendi, *praebendi* BS, *vellendi* Ph, *prevelli* d, *praevellia* R, *avellendi* edd. | *velli* h (P *velei*), om. R. | 5. *linctu* I[1]S, *unctu* B, *linctum* dh edd. (P .. *itum*), *linctus* R[2] (R[1] *lict.*). | 7. *vium* B. | *et* om. Rd edd. | 8. *admixto* R edd. | 9. *et* om. B, *enim et* d. | *expianda* B. | *suffitu modo* B, sed cf. Hom. Od. χ, 482. | 11. *et* B[1]R, *etiam* Pdh, *etiam ei* edd. | 12. *et fulg.* S edd., cf. Non. p. 439. *est fulmen telum ipsum*, *fulgur ignis qui coruscat fulmine.* | 14. *aliube* (bis) B[1], *alibi* B[2]dh edd. (R altero

loco om.). | 15. *a iud.* Rh. | 19. *et* om. B. | 20. *pic et* dh edd. | 21. *etiam ping.* edd., *et imping.* T (Rd *in ping.*). | 22. *Agragant.* edd. (Rd *Acr.*), *agrigent* B²h. | 24. *ad scab.* B²h edd., *ad scab. ad* d. | 25. *napham* B (Rd . . *a*), *napta* h. | 28. *ac grave* S edd. (h *atque*). | 29. *laeve* Rd Hard. | 29. 30. *sulphuri* SR, *sulpurei* B, *sulphuris* h edd., *bituminis* Td. | 34. *replicant. Dent.* S edd., dist. I. | 35. *medetur* Sh. | 36. *potum* BRdh, *potum emendat* S edd., sed plura videntur excidisse. | 38. *ac* om. R, *et* dh edd. — 101. 2. *sui* Rd (edd. *nominis*). | *colligat* edd. | 7. *eicit* dh, *eiec.* R. | 9. *aes* SB, *ex* v. | *statuas et* edd. | 11. *et ferr.* R edd. | 11. 12. *clavorumque* dh edd. (R *duor.*). | 13. *aut* om. R. | *ab eo* Td. | *alumini* SB, . . *nis* v. | 15. *nigrum* Pdh edd. | *coloribusque* B. | 16. *magna* S Pint., . . *ni* v. | 26. *fricantium* h edd. | *cum* om. h, *dum* R. | *coloris* BRdh, sed Sill. conf. Dioscor. 5, 122. *καὶ πυρῶδες ἀποπνέουσαν.* | *phorimon* S Hard. e Galen., *porthmon* Rd (B *portm.*), *potinon* h, *phormion* edd. vett. | 28. *ea nigrescit* om. Bd (h *mixturam fugit*). | 29. *id quod* B. | *a* SB, om. v. | 30. *liquidi aluminis vis* I, *liq. aluminis* (om. *vis*) B, *Vis liq. alum.* Sv. | 35. *concrete* R, (*admixta*) *cum creta* dh. | 38. *aes* I¹S (B *hes*), om. PRd edd., *quod* h. | *vocatur* Rdh, *vocant* P, *vocant, ut sit* edd. — 102. 2. *minus . . . sistit* SB, *siccat minus minusque sistit* vet. Dal. (edd. vett. om. *minus*), *minus sistit* PRTdh Hard. | *corporis* PRdh, . . *ribus* T edd. | 3. *sed* edd. | *et* (*oris*) SB, *vel* v. | 4. *si* SPh edd., *et is* B, *et* Rd. | 6. *catinis* SB, *pat.* v. | *liquare* Rd, . . *ere* h. | *desinant* B. | *Interi.* Rh edd. | 7. *et* SB, om. v. | 13. *quod ex omn.* B¹Rdh. | 17. *intus potum* I¹S (B *totum*, T *tritum*, d *tutum*), *intus tutum* R, *in totum* edd. | 18. *illitum* h edd., *inlitus* B¹R (d *ill.*). | *vulsis* T edd., *invulsis* B¹d, *inulpis* R, *evulsis* B² (S . . *vol.*), *Aufert* Ph. | *illitum* PRh edd. | *renascentemque* P (h edd. om. *que*). | 19. *in* om. Ph edd. | *lan. summam* PTd edd. vett. | 21. *inhibet* h edd. | 21. 22. *ulcera* T. | 27. 28. *capill. animalia* om. B. | *aquae permixtum* Sill. (B² *aque*, B¹ *atque*, Rdh *que*), *perm. aquae* Sd edd. | 30. *quamque* (om. *uvam*) B¹ (B² . . *quam*), unde videtur scribendum esse *uvamque.* | 34. *medicinam* SB, . . *as* v. | 36. *prioribus* B. | *et* dh edd. — 103. 3. *et alba* h, *et alba est* edd. |

4. *mollitie* h edd. | 5. *reddidit* B. | 12. ... 16. *Samiae ... idem qui* om. B. | 15. *Pnigitis* S Pint. Hard. e Dioscor. 5, 176; *pign.* edd. vett., *pnitis* Td, *phinicis* h. | 17. *tamen* SB²d edd. | 20. *ad* (om. *et*) Vh edd. | 24. *fluxiones* Vd edd. | 25. 26. *lichenas* edd. (h ..*nam*). | 26. *inlitam* V (Pdh *ill.*). | *pust.* BP. | *cyprus* Brot., *nitrum* edd. | 27. *et* om. B. | 32. *in* om. Bh. | 35. *utilissima* TVdh, *sima* B. — 104. 1. *meti lia* (cum ras.) B, *Metella* V edd. vett., *metalla* dh. | 2. *dictam* B. | *C* om. RV. | 7. *id quod* B. | 8. *contriblatus* TVd (Rh ..*bul.*). | 8. 9. *saxo util. ac* BPRVdh. | 10. *tympaigo* B, *tympauco* RVd (h ..*tum pauco*). | 13. *maria* SB, ..*ri* T, ..*re* v. | 14. *publium* PRTdh. | *Lochium* om. edd. (praeter Brot.), *lucilium* h. | 16. *protem* B. | 17. *qui* d, *quis* R. | *refero* edd. | *aliquo* edd., *aliquos quos* h. | 19. *amphionemque* (om. *Q.*) B. | *interfectorem* Td, *Heronem* edd., om. P. | 20. *augemque demetri* B. | 21. *hillarcum* RVd, *hilarium* h. | 22. *Menecraten* SB, ..*tem* v. | 23. *e sang.* Pd edd. | 24. *dictatos* V, *dic.* h, *dil.* B. | 26. *a* om. RVdh. | 27. *Agrippinae* V (Rd ..*ne*, h ..*ne et*). | *Claudii* Rdh edd. | *viderimus* dh (edd. add. *libertis*). | 28. *unde illo* d, *inde illo* RV, *leo unde* B, *his qui illo* h. | 31. *naturae* RV, ..*ra terrae* h. | 32. *Clypeam* S, *clip.* h. | 33. *Balliaris* RTd (V *bell.*, B *gall.*), *Balearis* h edd. | *busitana* RVdh.

Lib. XXXVI. pag. 105. lin. 13. *causa genita* Td edd. (h *aliqua ex c.*). | 15. *densando* RVh, ..*das* edd. | 16. *fluctuus refrang.* B. | 19. *ab* om. RVdh. | 21. *promunturia* BV. | 22. *naturae* RV. | 25. *etiamnunc* RT. | 27. *glacies. et cum* B. | 28. *et quae* B, *quae* SRVd edd. vett., *cum* h Hard. | 29. *videat ad* Pd (RV ..*eam*), *videat* (om. *et*) h Hard., *videat. Sed et* edd. vett. | *his* Rd edd. | *sit* om. P, *fuerit* edd. | *vita, ad quam multorum neces sit necesse* h Hard. (edd. vett. *quamque*, d *necem ad quam mult.*, P om. *ad quam multorum*). | 30. *immo* om. RVdh. | 31. *ut* om. B. | 35. *claudianae* B, at cf. 8, 209. | *glires* SB, sed cf. 16, 18., ..*resque* v. | 36. *et maria* V edd., *in m.* R, *et m. in* h. — 106. 2. *temporari* S (Vd ..*per.*). | *viderint* RVh. | 5. *illa venere* PRdh edd. (V ..*le*). | 6. *quid* om. B. | *relinqu.* R edd. | 9. *illud* RVh edd. | 10. *satisdare* (sc. Scaurum) SB, ..*ri* v. | 11. *eae trah.* SB, *ex tr.* v. | *nec*

RTV. | 12. *caveri* SB, ..*re* v. | 18. *palatio* SB edd., *atrio* Tdh (RV *in at.*) | 22. 23. *Haec atque* (om. *quae*) RV, *Haec et quae* Pd Hard. (T *que*), *Qui nos* h edd. vett. | 25. *praefer*. BPR Hard. | 27. *sculp*. SUB². | 28. *diedenus* B. | *Scylus* RVd (h *scil.*). | 30. *hi* om. V, *Ii* Rdh edd. | 31. *omnium metallum* PRVd (h edd. ..*lorum*). | *deor. quorundam* edd. | 32. *locaverat* B, *simulaverant* RVdh. | *iis* SUB, om. v. | *qui* Rv. | 33. *abiere* om. V, ..*runt* Ph edd. | 34. *protenus* B¹. | *Sicyonios* P edd. vett. | 36. *scylus* V (h ..*il.*, R ..*el.*), *scyllus* d. — 107. 3. *ii* dh edd., *g* R. | *Melas* SUB, *Mal.* v. | 4. *sculpt*. SUB². | 5. *butalus* RV (dh ..*lis*). | 5. 6. *et* ... *Hippon*. om. RVdh. | 5. *Anthemus* P (edd. vett. ..*ermus*). | 8. *inveniet* dh edd. | 9. *initio* SUB, *origine* v. | 11. *ii* d edd. | 13. *laqueos eos* Td (RVh om. *eos*). | 16. *et* om. B. | *achermi* RVd, *archemi* P, *Anthermi* edd. vett. | *Lasi* Vd, *Iasii* URh edd. | 17. *et in* Vd edd. | 22. *lebedo* BRVd (P *lib.*). | 27. *vero* SUB, om. v. | An *Luniensium*, ut B habet §§. 48 et 135. | 29. *intus* om. Hard., *in his* RVd, *ex his* h. | 32. *ludorum olymp*. Vdh (R *olim ita de*). | 33. *sculps*. SUB². | 33. 34. *eius esse* om. SB. | 35. *Alcamanem* dh edd., *alchamen* B. | 36. *sunt* om. RVh. | 37. *praeclaraque* RVdh edd. | *Venus* R edd. | 38. *encepoes* Bd (RV ..*ues*). — 108. 1. *Eiusdem* SUB edd., *ipse* RVdh. | 4. *victusque* d, *victiusque* RV, *victi usque ad* h. | *alcham*. B. | 7. *Nemesim* SV. | 8. *Varro* SUB, *M. Varro* v. | 11. *de iovis* RV (dh *dei*). | 12. *viderunt* Rdh edd. (V ..*rint*). | *proferimus* RVd. | 17. *intumescente* om. h., *inter* RV. | 18. *dimicationes* SUB, ..*nem* v. | *verbis* RVd. | 19. *omnium* RV, ..*nis* h. | *caiacia* V (Td ..*acta*, R ..*atita*), *compacta* edd. vett. | 21. *di* om. d, *dii* BV, *ibi dii* Ph edd. | *sunt nascenti adstantes* I, *adsunt nascenti* U, *sunt adstantes* Gerhard., *sunt nascentes* BVd (R ..*tis*, edd. XX *numero nascentes*). | 21. 22. ,*Vict*. ... *mirâbili*. edd., dist. SU Gerh. | 22. *praecipua et* RVd. | *sub* U Panofka, *et sub* Sv. | 23. *aureum*ac** U (Panof. *aer.*), sed vide ne exciderint verba *et in casside*, cf. Pausan. I, 24, 5. | 23. *sunt* edd. | 28. *est* SUB, *et* v. | *Praxitele* B. | 29. 30. *Gnidum* Ph edd. | 32. *etiam eodem* R (Vd *ead.*), *et eod.* h, *alteram etiam eod.* edd. | 33. *Gnidii* Rh edd., *Cnidi* Vd (B¹

nidi, B² *gn.*). | 34. *Gnidiis* Ph edd., *cnidis* RV. | 38. *dea* SBU, *deae* v. — 109. 1. *facto* V edd. | *admirata* RV (h om. *est*). | 2. *detulisset* d (RVh ..*sse*). | 4. *Sunt* om. BRVd. | 8. *quam* RVd. | 11. *Alcedas* d (PVh *alch.*, R *elch.*), *Alchides* edd. | 13. *Servilii* Hard., ..*lii ac* Td, ..*lia* RV. | 14. *item et* Uh edd. | 17. *cephisidotus* B, ..*isodorus* T (edd. ..*isso.*), ..*isodovae* RV, ..*isodo* d (P ..*de*), *ephisodone* h. | 18. *pergamis* RVd. | 22. *et phaetontem qui* edd. (Ph *phet.*). | 22. 23. *samothraces* R, ..*ciae* edd. vett. | 25. *lampteras* I¹, quod commendavit nuper Stark. Denkm. u. Forsch. 1859. Jul. N. 127., *campteras* SUB, *camit.* PRVdh, *chametaeras* edd. | 26. *canephorus* RV edd. vett. | 29. *aut* om. RVdh, *et* edd. | 30. *pristes* edd. | 31. *manus* d edd., *magnus* RV (Ph ..*num*). | 33. *colosseus* URd edd. (V ..*ose.*). | *manu* I¹SU, *manci* B, om. v. | *Callaici* d edd. (RVh *cal.*). | 34. *euntem* RVh, *eundem ad Labicanam portam eunti* edd. vett | 35. *Praxitelia* Vh, ..*licam* edd. vett. | 36. *multitudo* om. V, *magnit.* v. | *et* P, *eam* edd. | 36. 37. *obliterata* PTd, ..*rat* edd. | 37. *ac* om. P, *a* RVdh. | *magi* B¹, *magnis* P (edd. ..*ni*). | *negotiatorum quia* RVh. | 38. *tali* PRTh, *talium* vet. Dal. edd. — 110. 1. *latis admir.* RV (h *ammiratione*, om. *est*), *lata adm. talis* d (edd. *apta*). | 4. *Sosiarii* P, *Sosia* Rdh, om. V. | *nitobe* RV, *in tobe* dh, *in iebe* P, *Nioben* edd. | *liberus* RV (Ph ..*riis*), *cum liberis* edd. | 5. *morientem* edd. | 7. *manus sit* UBd edd., ..*nu sit* SVh, ..*nus it* R. | *occultatur* Pdh Hard. | 11. *pala* B. | *humeris* UP edd. vett., *umeri* B, *Veneris* RTV dh Hard., *ulnis* S. | 18. *Leocharem* dh edd. | 19. 20. *Mausoleum* . . . *factum* om. RTVd Hard. (in h legitur tantum *Mausolo*). | 21. *CVI.* T (RV *cui*), *centesimae* Ph edd. (d in ras.). | *ut id* RVd, *idem* h. | 23. *centenos* add. U. | 24. *quadring. undecim* (i. e. *XL*) PRVdh edd. | *XXXX* U (V *viginti. XX*), *XXV* Sv. | 25. 26. *pteron* .. *circumitum* om. h edd. | 28. *regina Artemisia quae mariti memoriae id opus exstrui iusserat obiit* h edd. | 31. *altitudinem* U Iahn. Neuto, ..*ne* Sv. | *aequat* SUB, ..*avit* v. | 36. *Aulanius* Rd edd. (P ..*amus*, h *eil.*), om. V. | 37. *est* om. V, *est et* Rdh edd. | 38. 111. 1. *contemplationem* Rh, ..*nes* V. | 2. *propyro* RV (d ..*iro*), *empireo* (om. *in*) h, *propylaeo*

edd., cf. 35, 101. | 4. *in* om. RV. | 7. *iis* Bdh edd. | 8. *Heniochi* I^1S Keil. (B *eni.*), *Entochi* vet. Dal. edd. (RV *enth.*), *hentoci* d, *enchonchi* P, *Antiochi* U, *chiron* h. | *Hippiades Stephani* codd. Gel. edd., om. PRTVdh. | 10. *Traliani* BV. | *papypi* d, *papuli* h, *papli* RV, *Pamphyli* edd. | *fraxit.* B, *praxileli* Vd. | 12. *a* om. edd. | 13. *ii* h edd. | *Menecratem* d edd. | 16. *Rhodi* B, ..*diodi* RVdh. | 19. *aedem* (om. *in*) B. | 20. *Pasiteles* Td. | 21. *idem* ... *Dionysius* om. PRTVdh Hard. | *iidem* I^1U, *item* edd. vett. | *fili'* B, *fili* d, *filii* Uv. | *quem* B, *iovis* RVd, *iovis ede* h. | 24. *sese Daedalus aliam stantem* I (U *at stantem*, Steph. *ad stant.*, Ph *astant.*, edd. *stantem*), *sese dedalsa stantem* RVd (B *se sed aedalsus*), *se sed et aliam stantem* S. | 30. 31. *Callisthenem* Rdh edd. (V ..*ste*). | 31. Post *scriptorem* U inseruit *Similiter* ..*celebrata.* (p. 112. l. 1..7.), sed referas *similiter* ad *de consilii sententia* (p. 111. l. 37. 38.). | 36. *praepon.* PRTVdh Hard. | 37. *et lib.* dh edd. | 38. *Hagesander* B, *Ages.* SUv. — 112. 1. *Rhodi* B (R *hodi*), *hodie* h. | 3. *Polydeuches* B^2 (B^1 *lyd.*, TV *pollyd.*, Ph *pollid.*, R ..*decuches*), *Polydectes* d edd. | 5. *ameniensis* RV (h *ameien.*). | 6. *carsatides* PRVdh (RVd etiam §. 23.), *cariatidas* B. | 9. *sacrificaverant* SUB, ..*runt* v. | 12. *admirator* B Pint. | 13. *fraxit.* B (sed in ind. auct. *pasit.*). | 14. *Graecia* PRTVdh Hard. (edd. vett. ..*ciae*). | 16. *qua* ... *petitur* uncis inclus. U. | *accedit* RVh. | 20. *fertur* RVh. | 24. *coronio* B, *copunio* Vdh (R *quopu.*). | 24. ..26. *XIIII* ... *invenio* om. B. | 25. *Pompeium* RVdh, ..*ii* edd., ..*ii theatrum* SU Brot. | 32. *epistyliis* Ph. | *insculptae* SB^2, *inscalpta* Rdh edd. (V ..*pia*), *insculpta* UP. | *argumenta* PR. | 33. *ex iis* SUB, *extitisse* v. | *picturam* Rdh edd. | 34. *reliquus omnis* SUB (d om. *omnis*), *reliquos omnes* Rh edd. (V ..*quo*). | 36. *id* om. SB. | *relegione* B, *regioni* Vd (R *reio.*). | 38. *parvelis* SUB^1 (B^2 ..*vul.*), *parvis* v. — 113. 2. *Gallic.* B, *Callig.* V. | 4. *marmorum* h edd. | *sculpt.* SB^2. | 5. *quo instructus ubita* V (R *constr.*), *quo instructus subiit in* d, *constructum. ubi tamen* h. | 6. 7. *et e Thasio* SB (edd. om. *et*), *e thapso* d, *et abso* R^1 (R^2 *ab ciso*), *et apro* V, *et apparo* h. | 10. 11. *in templis* ... *intelleg.* om. RVdh. | 16. *domos* dh edd., om. V. | 17. *lauda-*

tissime PRd edd. (V^2 . . *mo tum*), om. V^1h. | 21. 22. *inquit* . . . *lapide* om. V. | 21. *mire sit* B (d om. *magis*, h *esset*). | 22. *et* om. RV. | 22. 23. *picturae* h edd. | 23. *alius* B. | 25. *cactae* V, *arte* B^1d (h *hac arte*), *ante* B^2. | 26. *alicarnasi* B, *Halicarnassi* Sv. | 28. *CVI.* PT (RV *cui*, h *cent. sextae*), *CIII* d, *centesimae* edd. | 29. *CCCC⁰ II⁰* P (edd. vett. *II*, h *secundo*), *CCCCIIII* RTd, *CCCLXXV* Brot. | 31. *totus* R^2Vd, *totas* R^1, *totius* edd. | *tradit* SB, . . *didit* v. | 32. *Formis* BVd. | 33. *neque id* RVh (P *nec*), *neque* d edd. | *indignati desit* RV, *indignatio sit* P edd. (d om. *sit*), *desinimus indignati* h. | 34. *Catuli* Bh. | 34. 35. *Veroniensis* BRV, vid. ad p. 48, l. 19, . . *nensis* Sdh edd. | 35. *ipsius* om. h, *uis* B. | 36. *Catulus* RVh. | 38. *primus* B, *eum primum* h edd. — 114. 1. *et* SB, om. v. | 2. *caristo* Rh (Vd om. *e*). | *luniense* B, vid. ad p. 113, l. 34., *lunensi* Sv. | 3. *Q.* SB, om. v. | 5. *reprens.* SB, *reprehens.* v. | 11. *advexit* SB, *inv.* v. | 12. *autem* om. R (in V lac.). | *Melo* S Pint. I Observ. crit. p. 31, *Millo* P, *illo* R, *Nili* edd. vett., *heo* B, *Chio* Hard. ex Isidor. orig. XVI, 5, 17. | 13. *hoc marmor* S Isid. (B . . *ore*), *horum marmorum* Ph edd. (Rd . . *mor*), in V lacuna. | An *internos?* | 15. *M. Scauri* Rd edd. | *sectos* Rh edd. | *politos* Th, *positos* edd., in V lac. | 16. *aedes* Rh edd. | 17. *invento* RV, . . *tum* Ph, . . *erat* (om. *in*) edd. vett. | 18. *primum* dh edd., in V lac. | 21. *ipsas* RVh. | *Aethiopicae* B. | *ad* om. BVd. | 22. *ad Aethiopas* R edd. (d . . *pias*, V . . *phies*) | 23. *etiam* om. Td Hard., *et* h. | 26. *laevigat* edd. | 27. *simile* SB, . . *le et* v. | 28. *naxio* d, *vario* h. | *Coptidi* RVdh edd. (P . . *ide*). | 30. *est ars* h, *est arena* edd. | 37. *e toro* Vd, *e roro* h, *ex oro* R. — 115. 1. *sculp.* B^2. | *naxum* BRV (37, 109. *naxo* B^1Θ), *saxo* B^2P, *noxo* dh; sed cf. Pind. Isthm. 6, 107. cum schol., Steph. Byz. et Suid. s. h. v.: *Ναξία λίθος ἡ Κρητικὴ ἀκόνη. Νάξος γὰρ πόλις Κρήτης*, ut suspiceris l. 2. Plinium scripsisse *Cypro* pro *Creta*). | 8. *tamen* R edd. | 10. *sicuti* RTVdh Hard., om. edd. vett. | *sicut et* SB, *sic et* v. | 11. et 15. *Augustaeum* B, *Augustum* edd. vett. | *Tiberium* RVd edd. vett. (infra l. 15. etiam T, ubi RV habent . . *eum*), . . *rianum* Ph Hard. | 13. *dum* d, *ctum* Rh. | *inde* RVd. | 17. *molli* RV. | 17. 18. *candidum et durum* h edd. | 21. *iis* SB^1, *his* v. |

quam RVh. | *tephriam* edd. (Rd *tepr.*, V *teper.*), *tepizan* h. | 24. *interline* B. | 25. *eadem* om. Rh. | *ex eodem* om. ST, *exeadem* Vd, *exadem* R, *eadem* h, *ex eo* edd. | 26. *leptosephos* BPRTVd, *leucosticos* edd. vett. | 28. 29. *Vitriasius* RTVdh, . . *iarius* B, *Triarius* edd. vett., *tres Asinius* P. | 29. *Pollio* SBPR edd., *polici* h. | 30. *IANvenit* B[1]. | 31. *basaniten* SB, . . *alten* v. | 32. *id* (*maior*) RVd, *id autem* h. | 34. *liberis* om. B. | 38. *dicunt* Vdh edd. — 116. 1. *Onychim* Vd, *onydum* R. | 2. *alibi* S. | *Sudes* RVd, *sed* h. | *Germania* RVh edd. | 8. *et* SB, om. v. | 10. *calistus* V, *calixt.* d. | 12. *et* SB, om. v. | 13. 14. *dicitur* Vh edd. (P *dr̄*). | 14. *exustus* (om. *et*) TVd Hard., *exetus* R. | 17. 18. *viliss. . . . Cappadocia* om. d (RVh etiam *et sine*). | 18. 19. *vertice* h edd. vett. (d in ras.). | 19. *tralucidi* B[1] (V *si tral.*), *transl.* Sv. | *his* RV. | *colos* SB, . . *or* v. | 20. *quidquid* RVd Hard. (Ph edd. vett. *quicq.*; cf. §. 73. *aliquid emota*), *quid* B[1], *quod* B[2]. | *similis* SB, . . *le* v. | 21. *fidem* Vdh (V *viti*, h *uti*, d *multi*). | 22. *ligdinos* RV, *lygdinos* B (h *lıgd.*). | *Taro* PRTVd, *Tauro* h edd. vett. | 24. *duabus* B. | 25. *coroll.* B, *coral.* V edd. vett. | 26. *proxime* B. | 28. *Mileti . . . per latera* (p. 117. l. 7.) om. V. | 29. *igni . . . per latera cubitis* (p. 117. l. 7.) om. Rh. | *liquatum* d, . . *tu* Rh. | *ac funditur* edd. | *ad usum . . . Aegyptio* (l. 36.) om. d. | 30. *lapis* om. edd. | 31. *Africa e* SB. | *adscriptae* edd. | 33. *ante* edd. | *pyrrhophoecilion* B. | 36. *et ita* edd. | 37. *Mespheres* B (SU Zoega . . *phres*, cf. §. 69.), *mestires* P (Td Hard. . . *tres*), *Mitres* edd. vett. — 117. 1. *sculpt.* SB[2]. | *effigiesve* Td. | 2. *excidere* om. Pd edd. | 3. *Sochis* edd., *efotis* d. | 4. *Rhamses is* U (SB . . *sesis*), *Ramisesis* d, *Ramises* P edd., *Rhamesis* Bunsen. | 5. *quadraginta* Pd edd. | *digressis* B, *D gressus* Bursian. prob. Gutschmid. | 6. *inneuuidis* B. | 6. 7. *quidem . . . crassitudine* SUB, om. v. | 7. *undecenis pedibus per latera cubitis quatuor* edd. (Brot. *undecentenis*). | 8. *CXX* BPTd, *CXXI* h. | 8. 9. *subrect.* SURdh edd. | 9. *verebaturque* B. | 14. *exstingui ignem* codd. Rom. edd. | 15. *habuerit* B. | *Sunt* SB, *Sunt et* Uv. | 16. *a raphio* Pd, *ab Eraphio* Hard. (edd. vett. . . *ito*). | 18. *ceciderat* BRd (V *caec.*). | 18. 19. *Nectabis* edd., *Nectnebis* Bunsen, *Nectanebis* U. | 20. *multo est* URVd (Hard. *fuit*). | *Natyro*

(om. *a*) RVd. | *alioqui* RVd (h .. *quin*). | 21. *rati* B. | *Calix*. edd. vett., *callistenus* Td (P *Cali*.). | *perducta* Rh edd. | 22. *e Nilo* edd. (h *in*). | 22. 23. *altitudinem* d (B .. *dine*). | 26. *adlevatis* RVd (h *all*.). | 27. *statum* B. | *in monte* P edd. vett., *monte et* h. | 28. *Arsineo* Td, om. h. | 29. 30. *coniugem eandemque sororem Arsinoen* Pint. edd. | 30. *quidem* S codd. Zoegae. | 32. *voluit* SB, *vult* Uv., an *volt?* | 34. *Mesphres* SUB, cf. §. 64, *Mestres* T Hard., *mestires* dh (R .. *tyr*., V .. *tor*.), *Mesphees* edd. vett. | 35. *adveh*. h. | 36. *eam quam* h, om. edd., *eam* RTd. | 37. *miraculique* edd. | 38. *sedinc*. (om. *ea*) h edd. — 118. 1. *quā* B, *quae* V (d *que*), *eam quam* Ph. | 2. *in ipsa* om. dh edd., *in* PR, *it* V. | 3. *ex* Rh edd. | 4. *Tiberis* RV. | 5. *pati sit* RVd, *palam fit* h Hard. | 6. *amnis* B¹, om. V, *omnia* d, *comma* R. | 7. 8. *Spemetnepserphreo* B, *Psemetnepher*. U, *Semetnepserteo* Rd, *Semenpserteo* S Palat., *semeserteo* P (h ..*mis*., edd. ..*mnes*.). | 10. *pedum* RTVd. | 10. 11. *assesothide* B (Vd *asse so*.), *a sochide* R, *a Sesostride* edd. | 11. *inscribi* RVd, ..*ptus* h. | 14. *deprend*. SB, *deprehend*. Uv. | 15. *ad longit*. SB. | 16. *fieri* RVdh. | 18. *rursum* d. | 19. *et ing*. UTh edd. | *facundo* Ph, *fecundi* T (edd. .. *do*). | *mathematici* (om. *is*) T (d ..*chi*), ...*cis* RV, ..*cus* Ph. | 20. 21. *in se ipsam* I¹S (edd. vett. *semet*), *ipse ipsam* B, *in se ipsa* URVh Hard., *in ipsa* Td. | 22. *deservatio* RV. | 28. *dicantur* h edd. | 30. *est* om. RV edd. | 31. 32. *in immolat*. B. | 32. *eius quem* Ph edd. | *Sesothidis* U, cf. §. 71., *Sesodis* Bh, *Sesosidis* PRVd, *Sesostridis* edd. | *Nencoreus* UB, *Nuncor*. S Hard. codd. Zoegae (edd. vett. *Nunccor*.), *Noncor*. PRVdh. | 34. *visui* B. | 38. *ne* om. Td. — 119. 3. *et* om. RVdh. | 5. *et* I¹U. | *Aegyptis* V, ..*tus* Rd edd., ..*tii* Ph. | *narrata* I¹SUh, ..*ato* TVd, ..*atio* B, *narrat* R edd., ..*ant* P. | 6. *cacumina Lulnas* I¹ coll. §. 87. | *extrema quam* RV (PTd edd. *quae*, h *quoniam alia*). | 7. *res* RVh. | 10. *ad Memphim* B. | 11. *VII. D*. RTVd, *VII milibus* Ph, *sex* edd. vett. | *Busirin* UBVd, *uisirim* R, *irim* h. | *in quo* edd. | 13. *Ante ea* V (Rdh *antea*), *Ante has* edd. | *de qua silvestre* PTVd, *quasi silvestre* edd., *quae silvestria* h, *quasi si vestra* R. | 14. *Armain* RT (Vd ..*ma in*), *arma* P, *Amasin* h edd. | 16.

lubrica Vd (PRh *et lub.*). | *facies* SUB, om. v. | *capitis monstri colitur capitis* RVd, *capitis monstris colitur* P, *capitis monstri* h edd. | 17. 18. *pedum ... altitudo* om. RPVdh. | 17. *CCXLIII* B. | 18. *summum* Ph edd. vett. | *aspide* V, *apsidem* Td Hard., *apicem* (om. *in capite*) Ph. | *LXII* (om. *S*) RVd edd., *CLXXII* Ph. | 19. *Sed pyr.* edd. vett. | *amplissimi* B. | 21. *LXXIX* (cum ras. ante *IX*) B. | *et mensibus IV* edd., *mepte* RV, *nempe* d, *inepte* h. | *his* RVh. | *scripseserunt* RVdh. | 23. *butoriadas* PRVd, *..rides* edd. | 24. *Demotelaerathon* R (V *..theler.*), *demotelaraton* h, *emotheles aton* d, *sesaton* T. | 25. *eos* om. B. | 26. *his* RVdh edd. | 27. *allium* B²Rd edd. | *M. DC* RT Hard. (U *∞DC*), *CCDC* V, *M. VI* P, *octingenta* h, *mille octing.* edd. vett. | 28. 29. *paribus ... singulorum* om. B. | 29. *intervallis per* edd. | *DCCLXXXIII.* RVh Hard. | 29. 30. *latit.* h edd. vett. | 30. *ac* h. | *cacumine ... ambitus* om. RVh (PTd edd. om. *ad solum .. cacuminis* l. 31.). | 31. *XV S.* Td Hard., *XVII* h, *XXV* edd. vett. | *singulae* RV. | 32. *pares* RVd edd., *partes* h. | *DCCXXXVII S.* V (h edd. om. *S*), *DCCCXXXVII S.* d (R om. *S*). | 35. *circa* SUB, *circum* v. | 36. *similitudinem* SBV. | 37. *subvecta* Uh edd. | 38. *concresc.* PRVh. — 120. 1. *opera* Ph. | *ac* Vh edd. | 1. 2. *peracto ... pontis* om. PRVdh. | 2. *exstructos ... lateribus* om. T Hard., *lateribus* om. edd. vett., *lateribus e luto factis* PRVdh. | 3. *distributos* edd. vett. | 5. *admisso* RV. | 6. *omnem qui* B, *omniumque* h edd. | *similium* h edd., *similitudinem* d. | 8. *corporis* R. | 9. *opus* UVd edd. | 10. *Rhodopide* SU (B *..pede*), *Rhodope* Rh edd., *rodopes* V (d *..pem*). | 12. *conquis. quaestu* h edd. | 16. *quo* SB, *quod* Uv. | *Gnidi* B, *Casidi* RVdh. | 17. *structurae* R edd. | *ipsius* edd., *in ipsa* d. | 23. *Gnidi* R edd. | 24. *et* SUB, om. v. | 25. *incendi* RV, *ingenii* edd. vett. | 26. *etiamnum* SUB, *..nunc* v. | *in* om. RVd. | *in Heracl.* SUBh. | 28. *Tithone* U, *Titho* V, *Thito* R (Th *Ti.*, d *Ty.*). | 29. *XII* SUB, om. v. | *novissimeque* Ph. | *Psamethichi* B, *Spametici* PR, in V lac. | *causam* h edd. | 30. *Moturidis* Pd (RVh *..rudis*), *Motherudis* edd. | 32. *extremum* RVdh. | 35. *iterum* RTVdh. | 37. *lacines* B. | 38. *foris* RVdh. — 121. 1. 2. *eodem* RV. | 2. *Aegypto* BRh. | 4. *quo*

RV. | *mirer equ.* R (h . . *rere qu.*). | *lapide* V Hard., . . *deis* Ph. | 5. *Pario* d Hard. | *reliqua* I, cf. §. 189., *que reliqua* B, *domoque reliqua* S, *reliquae* P (TVd . . *que*), *reliquis* URh Hard. (edd. vett. *que reliquis*). | *e syenite* UR Hard. (S . . *tae*, PTVdh om. *e*), *estenite* B[1] (B[2] *exien.*), *e* edd. vett. | 7. *quid* V, *qui id* Rd edd. | *in usu* Tdh (RV . . *so*). | *spectavere* UB, *infect.* R, *infest.* SVd edd., *manifestare* h. | 9. *atque in* Rd edd. | *vocavi* RTVd Hard. coll. 5, 49. | 10. *XXI* I, *XXL* SB, *XXVII* U Bunsen. | *earum* edd. | 12. *Nemesis* BRVd, . . *ses* SPh edd., *Amênemesis* U. | *XL* SUB, *quindecim* P, *XI* v. | 13. *quadringenarum* B (V . . *drig.*). | *senos* P edd. vett., *senagi* R. | *radice muros* P edd. vett., . . *cem oras* R (Td Hard. . . *cum*), . . *cem muralem* h. | 14. *fundo* BRdh, in V lacuna. | 15. *porticus eiusque* RTd (P . . *que qua*, edd. vett. *que*). | 15. 16. *ascend.* edd. vett. | 16. *grad. omnes* edd. vett. | *columnae* U (SBRVd . . *na*), . . *nae de* edd. (Ph. . . *na*). | 17. *monstriferae* RTdh Hard., in V lac. | 18. *domuum* SB[2]Th, . . *mum* B[1]RVd, . . *morum* U edd. | 21. *iteron* Vd (R . . *ren*), *itron* edd. | 23. *Circummon* PTVdh Hard. (edd. vett. . . *amm.*). | *et thebis* Pdh, *Nectabis* edd. vett., in V lac., *Nectanebis* U (Buns. . . *ctneb.*). | *regis* om. RVdh. | 24. *annis* om. B. | *is* vet. Dal. | 25. 26. *lapides adsurgerent* B, *lopi adurg.* R, *lop surgerunt* (cum lac.) V, *lopicad urg.* d (h . . *ca turg.*). | 26. *De Aegyptio et* Ph edd., sed cf. §. 85. | 27. *illi* SUB, *illis* v. | 29. *ut* om. RV. | 30. *Zmilis* S (v . . *lus*), *Smilis* U Heyn., *milus* B. | *Rhoecus* SUB Heyn., *Rhocus* edd. | *indignae* B[1] (P . . *gne*), . . *gena* RV edd. (d . . *gna*), . . *gnum* h. | 33. *Porsinna* RV, . . *enna* dh edd. | 34. *Italis* URTVd, *talis* SB, *ab Italis* h edd. | 36. *verbis* (om. *eius*) SUd, *exverbis* B[2]RV (B[1] *exur.*). | *est, inquit* om. UBRVdh, nunc vellem me ea omisisse. | 38. *quadratum* SUBd, om. v. — 122. 1. *trecenum* V, suffragante Strack., *tric.* SUBRd, *lata tric.* h edd. vett. | *in que* dh edd. | 2. *inextricabile* BVd. | 3. *introierit* SUB Isidor. XV, 2, 36., *improperet* v. | 5. *et* om. V edd. | 6. *in imo* edd. (h *uno*). | 7. *centum* URd edd. | *fastigiatae* RV edd. vett. | 8. *in* om. RVd. | 16. *ad eas vaesana* B (RV *ves.*, d *easve s.*), dist. I, *adeo ves.* SUh edd. | 20. *sub terra* B, *subito* h. | 26. *CXX* SUBPT, *ducentis viginti* v. | *a* om. RVd. | 29. *colaren-*

tur V (Rd add. *tante*, h *ante*). | 30. *CCCXXV* B. | 31. *ducent. viginti* edd., *CXX* PRTVdh. | 32. *a sing. .. XXXVI* om. RVdh. | 33. *a* om. RVd. | *cheresiphron* B, *cresiphro* RV (Th ..*pheon*), *cresippus* h. | 35. *eronibus* Bd, *ber.* h, *per.* edd. vett., *scrobibus* P. | *harenae* SB (U *ar.*), *arena* v. | 37. *onus in loco* I coll. §. 73., *opus in loco* SUB, *opus in cubili* Gron. Hard., *otus in cole* RV, *motus in colo* Td (h *colle*), *totus in loco* P, *totum* (*insid.*) edd. vett. — 123. 4. *fiebat* Vdh edd. | 5. *post erat ut* Pd, *postera ait* R, *postero die* Uh edd. | 7. *speciemen* B¹, *specimen* B²R. | 8. *millum* I, vid. ad p. 7. l. 19., *milium* B, *illud* PR (d *in ill.*), *filum* Sh edd. | 11. *translucet .. pictura* RTdh Hard. | 12. *refovente* (om. *et*) Rdh edd. | 13. *ingeriei* I, *ingenii* SBRd, om. h edd. | 16. *eum* Rd. | 18. *tracia* B, *trachia* Td, *tertia* P. | 19. *numerosiore* Pdh edd. | 20. *numen* Td, *vocem nomen* R, *nomenque* edd. | *dictum* Td. | 21. *at* d, *ad* R, *et* h edd. | 24. *buleuterion* h edd. | 30. *nongentorumque* Pdh edd. vett. | 33. *coiecta* B, *coni.* Sv. | 34. *exsurgit* et 35. *narraretur* RTh Hard. | 35. *Ne* (i. e. *nae*) B, *nec* SUPTd, *nam* Rh edd. | 38. *nonter* B¹d (B² *non inter*), *nonne ter* R, *non ne inter* h edd. — 124. 1. *e* om. h, *et* Rd. | 3. *vidit orbis, non et tectum* S (B *non ut*, I¹ *nonne*), om. v. | 3. 4. *diribitori* I¹ coll. Dione Cass. LV, 8, §. 70. SU (B *dil.*), *ultori* Rd, *iovi ultori* P, *pantheon Iovi ultori* edd. (h ..*theum*). | 4. *facti* I¹SUR, ..*tis* B, ..*tum* dh edd., ..*ta* P. | *cum* om. d. | 5. *ostensis* R. | *pyramides* edd. vett. | 6. *HS. milies* S (d *mill.*), *he.* ∞ B, *HS. li* Rh. | 7. *si quidem* Rdh edd. | *impensa* UB, ..*sae* Sv. | *movet* U, ..*ent* Sv. | *captos* edd. | 8. *animi* Rd, ..*ma* h, ..*mos* edd. | 10. *et ipsum* Rdh edd. | 12. *dico* SB, *duco* Uv. | *tum* SUB, *tunc* v. | *senis* dh. | *et* om. Rh. | 13. *insanas* SB, om. Uv. | *opus* SB, *operum* Uv. | 14. *omnibus dictum* Rd. | *subfossa* B. | 15. *navigatam* (om. *M*) B, ..*ta A M.* edd. | 16. *Agrippae* SUB, ..*pa* v. | *per meatus* edd., om. h. | *corrivatis* Rh. | 17. *amnibus* h. | 18. *super* Rdh. | 19. *latere* B¹ (B² ..*res*). | 20. *intus* om. B. | 21. *superne* I, ..*nae* SUB, *infernae* v. | 22. *cavis* SU Reines., *caūis* P, *cautis* B, *cas* h, *causis* Rd edd. | 25. *vel eo* h edd. | 27. *fecerit* Rd. | 28. *an longior* (om. *maior*) Rd, *longior an periculosior* Ph edd. |

29. *et* om. B. | 30. *ante* SB, ..*ea* Uv. | *remediis menienit* R, *remedii usum inv.* Td. | 34. 35. *in post vitam* I (B *postuit.*, U *in tempore post*), *imposuit iam* SRdh Hard. (edd. vett. *tum*). — 125. 4. *non continuit* RTd (h om. *non*). | 7. *domos* Ud edd., ..*um* h. | 9. *moralius* Rdh. | *esse* om. edd. | 12. *et huius* R edd. | 12. .. 14. *deesset repertum triumph.* Rdh. | 12. 13. *habitaverant* UB, ..*arunt* edd. | 13. *tantas ad* P edd. | 15. *modum* om. Rdh. | 16. *sellaria* edd. vett. (Ph *celar.*). | *subiit vero* SB, *subituque* R (d ..*tuquo*, h ..*toque*). | 18. *exaed.* SB, *aed.* Uv. | 20. *M. Br.* Rdh. | 24. *patiaris post* Rdh (T om. *post*), *patieris* P, *patiemur* edd. | *Gaios ... Nerones* uncis incl. I (U [*duos Gaios ... Nerones*] suadente Bergk.), *Gaios vel duos* om. B. | 25. *gloria stante* Td. | 26. *operibus* Rd edd. | *isauri* (om. *M.*) R (d *ys.*). | 27. *mores civiles* h edd. | *maius cives id* Rd. | 32. *altitudine* (om. *in*) Rdh. | 37. *III* B (Rd *tres*). | 37. 38. *numerum* B^1R^2. | 38. *LXXX* B. — 126. 2. $\overline{XXXX}$ SB (U *XXXX milium*, Rd edd. *quadrag. millibus*). | *sede* I coll. §. 102. (U *sedi*), *sedere* SBRh, *sedexe* d, *Sedet* edd. | 3. *chora* B, *corago* Rd, *vorago* h. | 5. $\overline{HS.}$ $\overline{CCC}$ S, *HS.* $\overline{CCC}$ U, *HS. millies* Rd Hard. (edd. vett. *ad HS.*). | 6. *Auferat* B, *fert* h. | *ab estim.* Rd. | *degredi* B^1 (sic B^1 etiam §. 126, M 12, 63; ibid. STadΘ; 2, 215. R^1Tad; 3, 43. A; 18, 169. TaΘ, 264. STad), *decreti* R, *digredi* SUB^2d edd. (sic M 13, 68., et codd. omnes 4, 93; 6, 100; 9, 167; 10, 51; 11, 107.), *decedere* h. | 7. *conectit* BRd (SU *conn.*), vid. ad vol. III, p. 3, 4., *connecti* h edd. | 11. *metalla* B (R *mit.*), *marcella* h. | 12. *Marianis sodalitiis* edd. | 13. *rapinarumque* RTd. | 14. *sibi parasse* Rd, *comparari sibi* P edd. | *posse* Rdh. | 16. *ingenium* Ph. | *erat pudendum* PRh (d *put.*). | 17. *suo Curioni et aliquo excogitandum* Pd (R *ex al.*, h *Curionique aliud*, om. *suo*), om. edd. | 18. *est* om. R, *ergo est* h. | *ac nostro* PRd edd. (h ..*rorum*). | 20. *e ligno* Rdh edd. | 23. *ut contra stat* R (S Barb. edd. *starent*). | *post primos dies etiam* UB (Td *trinos*), *postremos dies et etiam* R, *postremo etiam die* Ph (S edd. *iam*). | 23. 24. *sedentibus aliquis* UBRTd (Ph *aliquibus*), *discedentibus tabulis* S vet. Dal. Hard. (edd. vett. *descend.*). | 24. *et corn.* Ph edd. | 28. 29. *an suscip. an iubere* BRdh, *an suscipere? parere an*

iubere? SU edd. | 29. *aut si* Rd. | 31. *dominator* h. | *et regna* Rh edd. | *diriperet* Rdh. | *externis* dh edd. | *mittit* om. R, *mitteret* h. | 32. *genere humano* Td, *..ris ..ni* h. — 127. 1. *in trib.* RTdh Hard. | 2. *qualia et* Rdh (P om. *et*), *faceret. Qualis hic* edd. | 3. *vere* dh (B *vere.*), *Vera* SUv. | 7. *versis* B, *diversis* SRTdh, om. Uv. | 8. *contrario* (om. *e*) Rdh. | 12. *quae* BRd, *quae Q.* edd. | 13. *Appiae* om. h, *nithe* R, *nita est* Td, om. h. | *alienis* RT (d *ab.*). | *tegulae* Rd (T *..le*). | 16. *ceteris* (om. *que*) R edd. | 17. *psallentes* B, *sapi.* Rdh, *fontes* P. | *centum sex* R Hard. (h *cui*), *CV* P edd. vett. (d *cum*). | 20. *in aed.* h edd. | 23. *nunc* om. dh, *que* R. | 26. *ut in* R edd. | 26. 27. *lavaretur* R, *lavacra* h, *levarentur* edd. | 27. *et ante novos* dh (P *an̄*, R *anto*), om. edd. vett. | 28. *erogat* Rd, *..gata* h, *..gatos* B. | *hs.* |∞∞∞| *D* B, $\overline{HS.}$ $\overline{∞∞∞ D}$ S (U *HS*), $\overline{HS.}$ *LV. D.* T, *sestertium* $\overline{LV.}$ $\overline{D.}$ Rd Hard., *talenta quingenta LV millia* h. | 29. *balineis* UB^2, *baln.* Sv. | 30. *suburbanis, villis* SUv, comma del. I. | *spatiaque* Tdh (R edd. *..oque*). | 33. *maxima* BRdh. | 38. *omniaque* Rdh edd. — 128. 3. *et mont.* PRdh, *inter montes* edd. | 3. 4. *excisos* P, *excitas* Rh (d *exit.*). | 5. *et impend.* Td. | 5. 6. *ipsius marmora miracula* Rd (h *..ris*), *miracula, ipsa marmora* edd. | 6. *lapidicinis* Bd. | 9. *defuturam* h edd. | *luxuriam* h edd., *de luxuriae* d (R *..oria*). | 10. *A* om. Rd, *E* B. | *degred.* B^{1}R, *digred.* Sv, vid. ad p. 126, 6. | 11. *magnitem* B^1 (etiam §§. 128 et 130). | 16. *pedes et pertivit* B, *cedet sed inpertivit* RTd, *sed cedit et patitur* Ph edd. | *et moris* B, *mores* (om. *et*) edd., *morsu* P, *an morsu* h. | *namque ma.* Rd, *a ma.* Ph Hard., *namque a ma.* edd. vett. | 18. *adsilit* SB, *assistit* v. | 19. *haeret et* B. | *sideritim* dh edd. | 20. *Heracleon* dh edd., *eraclem an* R. | 21. *India* Isid. orig. XVI, 4, 1. | *reperta* BRd. | 22. *invenitur* h edd. | *in* Bd, *ut in* v. | 23. *baculique* Isid., *baculi* SBRd, *et baculi* h edd. | 25. *et* (om. *a*) Pdh, *e* R edd. | 25. 26. *ab Eione Bolben lacum* I, *a boebone iolanum* B, *a boebone locatum* R (d *abebonie*, h *asia boneam*), *Boebeida lacum* edd., *a Boebe Iolcum* S. | 26. *hietio* h (R *hret.*), *hyrtio* Td, *hircio* P, *Hyrietico* Hard., *Echio* edd. vett. | 28. *differentiam* B^1 Rd. | *primam* Rd. | *an sit am* R, *an sit mas an* Td. | *proxi-*

mam R. | 30. *boeoti* B, ..*tius* dh edd., ..*tus* R. | *habet* dh edd. | 31. *iis qui* B[1], om. Rd, *qui* h, *Is qui in* edd. | 32. *Asiae* om. Rdh. | 35. *summa* Ph (Rd *in s.*), *laus summa* edd. | 36. *aethiopia* dh. | *zmirura* d, *Zimiri* edd. | 38. *ferrum* Rdh. — 129. 1. *haematili* SB (h *ematici*; cf. §. 158. *genus ophitis*), ..*tae* v. | 2. *magnetem* P edd. | 3. *ii* dh edd. | 4. *maxime* (om. *que*) dh. | 6. *gignit* .. *qui* om. BRd. | 9. *Syro* BRTd Isid. orig. XVI, 4, 10. | *integrum* om. RTd. | *fluctuare* h Hard. | 11. *Asa* R, *asia* h. | 14. *et* om. Rh. | *strigileas* B. | *in lana* Rd. | 15. *Eiusdem* SB, *eius* v. | 18. *Mitior est* d edd. | 19. *chemites* BRd, *crem.* h. | 20. *tamen* h edd. | 21. *torus* Rdh. | 22. *quam* R, *inveniri quos* edd. vett. | *phio* Td, *phito* Rh, *ophitae* edd. vett. | *simile* R, ..*lis* h, ..*les* edd. vett. | *quod fort.* P edd. | 23. *ii des.* h edd. | *Asius* Rd. | 24. *gustu* h edd. | *vas* SB, *vase* v. | *cavato* Ph edd. | 26. *vitiantur* B, *videntur* Rd, *nudentur* h. | 28. *aeri* edd. (h *eri*, P *aere* vel *cere*). | *Cyprio* h edd. | 29. *emendat* Ph edd. | 32. *ad best. morsus* PRdh (edd. add. *utilis*). | *curationis* B, ..*ni ac* edd. | 33. *fit et* S edd. | 35. *Theophrastus auctor est et* Pd edd. (cf. l. 21.) | 37. *candidum et nigrum* (om. *colore*) Td. | *colore* ... *nasci* om. B. (Fortasse in archetypo fuit *inveniri colore*). | 38. *myndam* d (R *mi.*), *mutinam* B[2]. — 130. 3. *genarius* Rh. | 4. *coronas* Rd, ..*a nios* h, *tornis* edd. | 5. *Luniensem* B, *Lunens.* Sv; vid. ad p. 48, 19. et 114, 2. | 7. *item* dh edd. | 11. *meliores* Rh. | 12. *laevig.* edd. | *ophitae* R edd., ..*tus* d. | *possint* h edd. | 13. *ut lignum* edd. | 13. 14. *similior* d, ..*lis* h. | 14. *imbre* R, ..*res* Sv. | 16. *sentiant* Td. | *et cand.* RTd. | 16. 17. *oleum vitent* Td (R *utenus*). | 19. *spong.* ... *alius* SB, om. v. | 21. *et in metall.* PRh edd. | *acamenta* B, *atamata* P, *Acarnaniam* h edd. | 22. *tertioque* Ph edd. | 24. *in* add. I. | *ac* BRT, *et* dh edd. | 25. *humorem exten.* Ph edd. | *et dur.* RTdh edd. vett. | 26. *in ius* T (R *nius*, d *iis*), *nimias* Ph edd. | *mollire* h edd. | 27. *etiamnunc* d. | 28. *ignis habent ii* SB (d[1] *habenti*, R *hapenti*, Td[2] *habentis*), *habent ignis* h (edd. *habens*). | *et pond.* Rh edd. | 29. *ii* SB, *hi* T (v *Hi*). | 30. *scintillas* et 31. *exceptae* h edd. | 31. *sulpure* B, *sulph.* v (edd. vett. *sulphuratis*). | 32. *trahent* R (PTdh ..*unt*). | 34. *lav.* Td, *laevig.* edd. | 38.

Geomen d (R ..*mer*, h ..*mes*). — 131. 3. *Melitines* h, ..*tites* Pint. ę Dioscor. 5, 150. edd. | *melleusq*. Td, ..*eq*. P, ..*iumq*. R, ..*itumq*. h edd. | 6. *vellere* SB, ..*ri* v. | 7. *habet* om. Rd (h *amnis habet*). | 8. *Leucola* edd. vett., *leucocolla* T, *leucoa* h. | 9. 10. *non* ... *differens*, *levis* (vel *laevis*) Rh edd. | 12. *ex rest*. B[1] (B[2] *ex eo*), *extinguitur* h. | 15. *cera* h, *terrae* d. | 17. *venturum* SB coll. Liv. IX, 12, 1., *event*. v. | 18. *Spongitae* SB, ..*giae* v. | 19. *nativi* h edd. | *vesicae* dh edd. | 23. *flaturque* dh edd. (R *flatus*, h *flat*). | 24. *externis* Rd, T ..*rius*, *et hoc ternis* Hard. (edd. vett. *trinis*). | 27. *hostus* R, *tritus* h. | 28. 29. *adulteratum* I[1]S (Hard. add. *schisto*), ..*atur* BRd (edd. vett. add. *schisto*), ..*atus* h. | 29. *haemätite* B[1]R, ..*tites* dh. | 30. *profluvium* Rh edd. | 31. *potus* ... *sanguinem* om. Rdh. | 33. *eadem* om. h, *haec eadem* edd. | 33. 34. *in eo que* B (h *quae*, R *quam*), *est quem* edd. | 34. *commotior* d (R *como*.), *commendat*. Ph. | 35. *peculiarius* h edd., ..*riter* P. | *explendit* d, ..*det* R, ..*det*. *Proficit* h, *splendet*. *Proficit* edd., *expellit* P. | *lacrymis* h edd. (P ..*mas*). | 37. *scripserunt* Td. — 132. 3. *appellant* dh edd. | 4. *nigrum* SB, ..*ro* v. | 11. *elatiten* PRd edd., *elaticen* h. | 12. *rubricae* B, ..*cam* d. | 13. *schisto* h, *scystus* d. | *reprimit* Ph. | *In totum* Rd edd., *Eius in tot*. P (h add. *vis*). | 14. *tritas* Rd, ..*tus* h. | 15. *Idem auctor* Ph edd. | 16. *vocant* Rdh edd. | 20. *Aetites* R (d *et*., h *ath*.). | *lapis* h. | *et* R, *etiam* h. | 22. 23. *marmae* R, ..*em et* dh edd. | 24. *quattuor* SB, *qua bibitur* Rd, om. h. | 25. *se et* R edd., *semet* d. | 27. *nascatur* SB, ..*citur* v. | 32. *frigetur* B[1] (B[2]h ..*cet*.). | 33. *thapiusius* BRd. | *leuchaba* B, ..*cadam* Rh, ..*cadem* P edd. | 33. 34. *in Taphiusa qui locus est* S edd. vett. (R om. *in*; d *thap*., B ..*usa eq'*), *ubi est mons in taphiusia quia locus est* P, *ubi est mons Taphius qui locatus est* Hard. (h *capius*). | 34. *ex itacha* B, *ex hac ad* Rd edd. vett., *ad* Ph Hard. | 36. *calamus* Rh. | *teretius* I[1]S, *terreat* BRd, *tenerius* Ph edd. | 37. 38. *fellicolis* d, *pelliculа* Rh. — 133. 1. *alioquin* B[2]T. | *excidium* P (Td Hard. add. *fit*). | 2. *pureant* B[1], ..*iunt* Rdh edd. | 4. *utilis et* T, *utilis*. *Utilis et* h edd. | 7. *mentes* (om *que*) Rh edd. | 10. *Vulvas et* .. *eo tradunt* h edd. | 13.

insuper (om. *aut*) Rd (h edd. post *lint.*). | *inpositi* Rh (d ..*tus*). | 15. *erosa saminae d effusis* R, *rosa samiae diffusis* d (h *erosi amne*). | *musaea* B, ..*ea* Sv. | 17. *hi* B (R *hic*), *et ii* edd., *inopum sunt turb. in usu* h (Man. Dal. *et qui inop. turbis sunt*). | *lavand.* Tdh, *laevigand.* edd. | 18. *ut invenio in catulli* Man. Dal. (h ..*uli*). | 19. *melonis syro* h (Td *melo in*), *melo scyro* P edd. vett. | 22. *tertia ustione* Hard., *in austri natione* R (Td *cum in*), *in austro siccantur* Ph. | *uti* Bdh, *ut* SR edd. | *torreant* B, ..*tur et* h. | 23. *alvo* B, om. R. | 24. *minimum* h, *nihil* Td. | 26. *purgant* Bd. | *explent* BPRdh. | *et* om. Bd. | 26. 27. *emendant* Bdh. | 27. *a* SB, om. v. | 28. *etiam ad* PRh edd. | 29. *utilissima* d edd. | *et* om. d edd., *ad* h. | 30. *autem auctor* Rdh. | 31. *immenso* h edd. | 35. *nec* om. h, *ne* B. | 36. *mox et* dh edd. | 37. *pyrrop.* SB, *pyrop.* Td edd. | *psaronum* Pd, ..*onium* Rh edd. | 38. *medici aut. et ba.* P edd. — 134. 1. ..*niten* P edd. (h ..*tem*). | *hi* T (d *hii*), *ii autem* h edd. (P *hi*). | 4. *poenicum* dh edd. (P *pen.*). | 6. 7. *potiorem* (om. *que*) edd., *potior est* Pd, *potionem* h. | 10. *vel* om. Ph edd. | *vel* om. Td. | *esculentos* SB, ..*torum* v. | 11. *et* SB, om. v. | *vendi* h, *iendi* Td. | 13. *qualitatium* B¹, ..*tum* Sv. | 13. 14. *mollitie* h, ..*tiae et* edd. | 14. *translatis* dh. | *exempla. In* Sv, dist. I. | 15. 16. *secantium* Bd, ..*ant* Sv. | 16. *ad quae* Sh edd. | 17. *legendi* B, *tegenti* (om. *genera*) d. | 19. *lapidis* SB, *lapis* v. | 20. *quamlibet* dh. | 22. *Segobrigam* B, cf. 3, 25, ..*cam* Sv. | 25. *mollissimos* Td, ..*mum* Ph, ..*mis et amplissimae* edd. | *magnitudinis* edd., *maximum* Ph. | *obscurum* Ph, ..*ris* edd. | 26. *maculose* dh, *macula* B. | 26. 27. *alligate* dh, ..*tae* B. | 27. *quarum* B. | *nat. apparent* Ph. | *similes* Ph, ..*lis eis qui* edd. | 28. *e* SB, om. v. | 29. *extr.* ... *exciditur* om. B. | 30. *in segmenti* T (edd. om. *in*), *in sementi* Pd, *sementis* h. | 32. *quidam autumant* Ph edd. | 38. *non arsit* dh Hard., *inarsit* T. — 135. 1. *squama quae* B, *quamque* d, *quoque* Ph edd. | 7. *construxerant* d, ..*xit* h. | *seiani* B. | 8. *aur. domo compl.* h edd. | 9. *apertis* h edd. | 11. 12. *utantur* SB, ..*untur* v. | 15. 16. *et augeto* B (d *agg.*), *et argento* h. | 16. *utraeque oleo* h edd., *ol. utraque* Td. | 18. *arsinoeticae* h edd., *exinoet.* T (d ..*noit.*). |

reperta Bd. | 19. *acerrima* B, ..*me* d. | 21. *lustrin.* d, *lucern.* h. | *officiis* dh. | 21. 22. *inut. frag. mollitia* om. Bdh. | 22. *Flaminit.* Ph Hard., *Flamminit.* edd. vett. (d .. *mmit.*). | 24. *E* om. PTdh edd. vett. | *multitudo* Ph edd. vett. | *totus* Td, *totum* h (edd. vett. *in t.*), *cotum* P. | 25. *mollitia* om. PTdh, *mollitiae* edd., *et mollitia* Isidor. XIX, 10, 6. | 26. 27. *in africa* ... *vento* om. Tdh. | 26. *exestur* I¹S (B a corr. ..*tus*), *ex aestu* Isid., *exercetus* P edd. | 27. *verb.* dh, *et verb.* edd. | 28. *eroditur* Pint. B², *prod.* Tdh. | 29. *viva* P, *vinum* h edd. | 31. *in* om. B. | *umbri quoque* d, *liguria quoque* h, *Liguria quoque, Umbria* edd. | 32. *opera* d. | 34. *contra humores et* edd. | 36. *optumi* ... *locis* om. dh. | 37. *et ibi* dh. | *in* om. d. | 38. *lapidicinis* Bh. | *stationensi* B (P ..*con.*), *statonensem* d. — 136. 1. *ignis* B¹h edd. | *nocet* h edd. | *in* om. Td. | 3. *viridis* I¹S, *viridis lapis* BPh edd. vett. (d *lap. vir.*), *viridis silex* Hard. ex Isid. XIX, 10, 12. | 5. *Est* (*rel.*) B, *et* d, *in* h. | 5. 6. *pall. incrementa* d, *in crem. validus* h. | 6. 7. *ad structuram* Ph edd., *contra structuras* d. | 7. *nisi* om. B. | 9. *rubro* Hard. e Vitruv. II, 7, 5. | 10. *eum inser.* Ph edd. | 11. *subterranea in structura* d (Pd edd. *in subt.*, T .. *anei in*). | 12. *captentur* d, *aptantur* T edd. | 14. *vel* h, *ac* edd. vett. | *aequo* T (d *eq.*), om. h. | *construunt* Ph. edd. | 15. *fecerint* Ph edd. | *isidomos* dh. | 17. *coria* om. edd., *cona* Pdh. | *seudisod.* B cum ras., *pseudipsod.* Pdh. | 21. *patiatur* SB, ..*itur* v. | 22. *diatonicon* I coll. Vitruv. II, 8, 7. (B ..*chon*), *diatoichon* I¹S, *diamechon* P (d *diem.*, h *dem.*), *diomethon* T, *diamicton* Pint. Hard., *Dictyotheton* edd. vett. | 22. 23. *reticulatam structuram* edd. vett. | 23. *quam* h edd. vett., *que* d. | 24. *et ad* h edd. | 26. *asperae* om. h, *et asp.* S codd. Gel. edd. | 27. *duab. constr. fragm.* om. Pdh. | *construi convenit* S edd. Nisi forte in archetypo fuit *convenit construi*, intelligendum est e l. 25. *oportet.* | 29. *ut in* dh edd. | *aquae atque* edd. | 30. *in proxima* d, ..*mas* B, om. h. | *maxime pura aqua* edd. (h *aqua pura*). | 32. *melior quam* BPdh edd. vett. (T *qua*). | *et struct.* edd. vett. | 38. *marina* d (h .. *na. Fit.*). | *si* (om. *et*) h, *sit et* d. — 137. 1. *Appenn.* SB, *Apenn.* v. | 1. 2. *ad Padum* om. h, *ad earum* Td | 2. *invenitur* SB, *non inven.* v. | *trans marina* d (h. om. *trans*).

| 3. *fulto* Tdh. | 5. *ea* om. h edd., *et a* d. | *antiquorum* SB, ..*arum* v. | 6. *nullae* SB vet. Dal., ..*la* v. | 7. *Tectorium quidem* Tdh Hard., ..*umque* edd. vett. | *quod nisi* P, *nisi* (om. *quod*) d edd., *ubi* h. | 8. *numquam* SB, *non* v. | 9. *vitia at* B, *vitia* dh. | 10. *Graeciae* SB, ..*cia* v. | *quod* Ph edd. | 12. *ultro* Tdh. | 13. 14. *glutinum* dh edd. | 14. *glaebam* I coll. Vitruv. VII, 2, 1., ..*ba* SB, *ex gleba* Tdh Hard. (edd. vett. *a*). | 14. 15. *In Elide aedes* edd. | 16. *lacte e* I (SB *late*, dh edd. *et*). | *ideoque edd.* | 19. *in aede* h edd. (P *ede*). | 21. *crassitudinem* B, ..*nis* h. | *minima* P, *nimia* d, *una* h. | 22. *corinthi* B. | 23. *capitularis* dh. | 23. 24. *corinthearum* B. | 24. *imae* Bh, *nimia* d. | 25. *Ionici* edd., ..*cae* h. | 28. *qua* d, *de qua* edd. | 28. *fuit sermo* edd. | 31. *crassitudini* h edd. | 32. *has* h edd. | 37. 38. *mixta* . . . *rosaceo* om. dh edd. | 38. *perduxit* d, ..*ulcta* B. — 138. 4. 5. *lenimento* I[1]S (vet. Dal. et coni. Hard. *lin.*), *linamento* edd. vett. Hard., *liniamento* PTdh Brot. | 8. *lapide* (om. *et*) Bh. | *et* om. dh. | 9. *ut* om. Td. | *Perrhaebia e* I (S *Perrae.*), ..*biae* Bd (PT ..*ebie*), ..*bis e* edd., *thebis* h. | *et* om. Sh. | 10. *tympha icum* cum ras. B, *ymeicum* d, *thimeacum* h. | 12. *cum* om. dh edd., *in* P. | 15. *coit ac siccatur* edd. vett., *siccatur* h. | 17. *cornis* dh. | *inlustrem* Bd. | 18. *in maximo* h edd. | 24. *pavimento* Pdh edd. | *verri* d. Hard. | 25. *e testulis* P Hard. (edd. vett. ..*ticulis*), *set esse utilis* d (h *esset*). | 27. *stabentes* B[1] (B[2] *statu.*), *scabantes* d, *lavantes* (om. *sese*) h. | 29. *sub regul.* B, sed cfr. §. 186. | *fistucis* edd., *e festuc.* h. | *cautia* dh. | 30. *aperte* T (d *apa.*), *apte* h. | *scutol.* P, *scalptur.* v. | 33. *Virgilianus* dh. | 35. *Ante* Ph edd. vett. | *pavimenta* Ph edd. vett., ..*to* Hard. | *embl. vermiculatos* B, *emblemata vermiculata* Ph edd. vett. | 37. *facili* (post *tractu*) P, om. Tdh Hard. | *tractus* B, ..*tum* h. | *tepentes* B, *repente* h (P *et rep.*). | 38. *coationes* P, *taxationes* dh. — 139. 1. *et* (*cap.*) I[1]S, *e* B, om. v. | 3. *fistuc.* edd. | *nunc* B. | 4. *inducit essella* B (d *esse illa*), *induci sed illos* Ph, *induci et ex tessera* edd. | *grande* d, ..*des* Ph. | 5. *alios* Ph. | 6. *despumare* dh edd. (P *disp.*). | *quernisque* edd. (Pd *vern.*). | 7. *contabulare* edd., *tribulari* Pd. | *qua* h, *quae* P edd. | *torqueantur* Sh. | *inutilia* edd. | *felice* B[1], vid. ad vol. III, p. 50, 27.,

vol. IIII, p. 110, 18. (SB²d *fil.*), *filicem* Hard., *silice* edd. vett, ..*cem* h. | 8. *paleam* h Hard. | 9. *et* om. h, *est* Td. | *gleb.* d. | *substerni* h. | 12. *fist.* Hard. | 13. *ex* et *et* om. edd. | 16. *politum* dh Hard. | *visum* d edd. | 17. *acceptavere* Th Hard. (d ..*ta vere*). | *silla* B² (B¹ *se il.*). | 19. *camara* d, ..*eras* v. | 20. *transire* Bd. | *utro novicium* (om. *e*) B, *ut prono victu* h, *ut prorio victum* d. | 21. *figil.* B¹, *figl.* d edd. | 24. 25. *quamobr. . . . est* om. d, *quamobr. originem vitri dicemus* h. | 26. *Pars est* Ph edd. (d *est p.*). | *poenice* B, *phoenicia* d. | 27. *habet* SB, ..*ens* v. | 28. *Candebia* B¹ (B² ..*via*, dh ..*bea*), *Cendevia* edd. (S ..*bia* coll. Ioseph. ant. Iud. 13, 13. et Suid.). | *ex ea* om. d. | 30. *hic currit insalubri potu* edd., om. dh. | 31. *profundas* dh. | *refulso* Tdh (Man. Dal. *rep.*). | 32. *fatentur* dh. | 33. *manu* dh. | 36. *adpulsam navem* d. — 140. 1. *traluc.* B¹, *transl.* Sv. | 3. *est astuta et* h edd. vett. | 7. *deinde* h edd. | *conchae et* edd. (d ..*ce*), *concretae* h. | 7. 8. *et crystallus facta* B. | 9. *cypro* BT (Isid. *cu.*), *cyprió* SPdh. | 10. *ofirio* T (P *off.*), *cyprio* B. | 15. *his* SB, *iis* v. | 17. *mane* B¹, *mare* d, *mari* Ph edd. | 19. *litorum* Tdh. | *qua* SB, *quae* v. | *molave* B, ..*que* Sv Isidor. XVI, 16, 3. | 23. *vero* (om. et) Ph edd. | 24. *arenae temperantur* Pdh edd. | 25. *excogitatum . . . temperamentum* Ph edd. | *flexibile* dh edd. | *et tot.* Ph edd. | 26. *obolitam* BP. | 29. *pterotos* Barb. edd. | 30. *VI* d (h *ut*), *sex millibus* edd. | 31. *obsian* h, *obsina* d, *obsidiana* P edd. | 32. *Obsidius* Pd edd., *sidius* h. | 33. *speluncis* dh. | 35. *vidimusque* edd. | *capti* Pd edd., *capita* h. | 36. *materiae* P Hard. | *crassitudine* BTd Hard. | 37. *obsidianos* dh edd. | *VII* Td. | 38. *repertam ibi* edd. — 141. 1. *obsidianam* d edd., *ut persid.* h. | 2. *quo* h edd. | 3. *obsianum* T (B *ops.*), *obsidianum* dh edd. | 4. *in* B²h edd., om. B¹, *et in* Sd. | *Samio* Bh, *camnio* d. | 5. *tinct. genera* B¹, *tenetum ex genere* h. | *opsianum* B, *obsiani* h, *obsidianum* d edd. | 6. *et* SBd, om. h. | *haematinon* edd., *hematicum* h. | 7. *murrinam* d (B *murian.*), *mirtinum* h, *murrhinum* edd. | 7. 8. *soppirosque* B, vid. ad p. 15, 31. (edd. *sapph.*), *aut sapphiros* Td, *sapphirusque et* d. | 10. *tral.* B, *transl.* Sv (h ..*te*). | 14. *candescat* d, *excandescant* edd. (h ..*scit*). | 15. *tamen* SB². | 16. *abrupto* d (h ..*ruto*). | *tin-*

guit has d, *tingit* h, *Tingit ars* Hard. | 17. *ab oculis* Bd. | *etiam* edd. | 20. *At* edd. | 20. 21. *artem natura* P edd. | 21. *fieri* h. | *igne* d Hard. | 22. *Ignis accipit* h edd. | 22 . . . 24. *aliube* (sexies) B¹, *alibi* B²dh edd. | 22. *aliubi vitrum* om. dh. | 24. *igni* S, . . *ne* Bdh edd. | *igne* h edd. | 25. *igni aurum perf.* SB Isidor. XIX, 6, 2., om. v. | *igne* dh edd. | 27. *gignitur* Tdh. | 29. *interiisse* dh edd. | 30. *et* deleri vult Th. Bergk. | 33. *in ignes* B. | *si fiunt* d, *suffitu* edd. | *multiformia* B, . . *ma* d. | 34. 35. *demonstraverat* B. | 35. *interiora* om. h edd. | 36. *ut M.* edd. | *Varro auctor est* edd. vett. | 37. *pyx sis sit* B, *pixis* (om. *sit*) P, *lixivus* h, *lix cinis est* edd. | *idem* h. | *lixius* B, . . *ivus* Ph edd. vett., . . *ivius* d Hard. | 38. *ut licet* edd. | 38. 142. 1. *deluserint* edd. vett., *convulsi sunt* h. | 3. *in* om. Th, *ut* d. | 4. *tam* SB, *iam* v. | *incommoda* P, *remedia* h edd. | 5. *ut in* edd., *et* dh. | *carbonem* dh. | *et* h edd. | *cinerem* dh. | 6. *exemplar* Tdh. | 8. *e* om. d (h *genitalem*). | *masculi* SB, . . *lini* v. | 9. 10. *ocrestam* dh, *Ocrisiam* edd. | 11. *et* om. Ph. | *accubanti* Ph. | *ei* om. edd., *et* Pdh. | 12. *arsisset* d, . . *sse visum* Ph edd. | 13. *et ludos* edd.

Lib. XXXVII. pag. 142. lin. 30. 31. *quae . . . est* om. Ph. | 31. *quasdam* om. Bdh, *gemmas* P edd. | 34. *origo gemmarum* P edd. | *a* SB, om. v. | 35. *in* om. Ph. | 37. *a rupe Caucasea* P edd. (B¹ . . *se*, SB² . . *si*), *aruspices ex asia* dh. | 38. *eius* om. CPdh, *huius* edd. — 143. 3. 4. *His . . . ut* om. dh. | 4. *Polycrates* dh. | 4. 5. *Samio . . . nimiam* om. dh. | 4. *severo samio* CP (edd. *Sam. sev.*). | 5. *etiam* om. P. | *quod felix erat* dh, om. SP edd. | 7. *fecisset* SB, *faceret* v. | 9. *gaudio lassus ergo* B, *ergo gaudio lassus*, Sv (P *laxus*, C *luxus* om. *ergo*). | *profectus* edd. (C *eo profectus a*). | 10. *regi notus* Pdh, *reminatus* B. | 11. *culinam* Pdh edd. | *domini* Pdh edd., *domus* C. | 12. *manui* Ch. | 14. *Augusti* Sdh edd. | *incluso* dh. | 15. *praelatis multis* B, *totius regionis* h (d *tot vis*). | *optinente* Pdh. | 16. *regis alterius in* SB, *regina* h, *regia* Pd edd. | *gemmae* d edd. | 18. *dicitur* SB, *trad.* v. | *quo* PC. | 20. *sua* om. d Hard. | 22. 23. *Ismeniam* edd., . . *nen* Pdh. | 23. *choraulem* Pd edd. | 24. *aureis denariis* P edd. vett. (Cdh Hard. . . *os* . . *os*). | *pro smar.* dh Hard. | 25. *ubi* SB, *in*

qua Pd (h edd. *quo*). | *erat* SB, *fuerat* v. | *scalpta* SB[1], *scul.* v. | *iussisse enum.* h (d *iussit*), om. C. | 26. *imminuto pretio male* Pdh edd. | *Hercules* dh Hard., *me hercule* PC (edd. . . *les*). | *factum* SB, *curatum* v. | 29. *Dionysidorus* CPd. | *et aemulus* om. B. | 31. *enim* SB, om. v. | *tantum* SBC, om. dh edd., *tamen* P. | 33. *Sed* om. codd. Gel. edd. in quibus quae sequuntur usque ad *tumere* (l. 35.) antecedentibus adnectuntur. | *forte* SB, *sorte* v. | 34. *hac ostentatione* SB, *hanc* . . *nem* v. | 35. *hoc in Polycr.* Pdh. | 36. *est* om. dh. | 36. 37. *Ismeniae . . . annos* om. B. | 37. *sculpi* B[2]Pd. | 37. 38. *confirmatur hac ead. opinione* dh. | 38. *est quo* dh. — 144. 1. *hac* SB, om. v. | *sculpi* B[2]Pd. | 2. *Apollinides* B[1]Pdh. | 3. *simillime* SB, . . . *ilem* v. | 4. *sinant* B, *signabant* edd. vett. | *Dioscorides* B[2]P edd., om. dh. | 4. 5. *Sulla . . . signavit* om. dh. | 5. *sylla* B[2]P. | 6. *inter catiensem* C (P *catin.*, B om. *inter.*). | 7. *effigies eius* B, *eius effigiem* dh. | 8. *stil. praecontini* h, *stilo plerumque incommodum valere aliquid* (quae in h inserta sunt l. 16. post *erat*) d, *sigillo ac* CP. | *quidnam fuisse* Sh edd. (B *fuisset*), *non enim hoc fuisse* d, om. CP. | *facturum eum* edd. vett. (dh Hard. *act.*), om. CP. | 9. *fuisset* SB, *esset* v. | 10. *duas autem* CP. | *eas* om. SPd, *iam* edd. | 11. *ab sese* B. | 12. *eo* d edd. | *edictaque* CPh. | *quae* om. Ph, *qua* B. | 13. *inficeto* h, *ficeto* B[1], *infaceto* SPd edd., *fac.* B[2]. | 14. *quin etiam* edd. | 15. *rana* om. B, . . *am* CP. | *collationem* d edd., *lectiones* h. | *magno terrori* Ph. | 16. *conviciis* dh. | *sphingis* om. C. | 17. *imaginem* Bh. | 18. 19. *pr. omn. Rom. hab. quod . . . dactylioth.* B. | 20. *syllae* P, *sillae* B[2] (d . . *e*). | 21. *eam quae* Pdh edd. | 22. *M. Varro* P edd. | *eiusdem aetatis* Pdh edd. | 25. *aede* SB, (CP post *Apoll.*), *cella* dh (edd. post *Apoll.*). | *Palatini* SB, . . *na* v. | 28. *Pisonis* B, sed cf. 33, 148. | *Mallii* C, *Manilii* Ph. | 31. *ipsis* dh edd. | *triumph.* om. d. | 32. *ergo* om. B. | 33. *regionibus* B. | 34. *pridie* om. dh. | 35. *die natalis sui* dh edd. (P *diem*). | 37. *effectas res* dh, *de ea re* P edd. | *nulla* SB edd., *qua* Pdh. | 38. *excedente* P (h . . *tem*). — 145. 1. *ea* Hard., *quo* C. | *lecti* Pdh. | *tris* om. B. | 2. *et* om. Pdh. | 3. *et Apoll.* Pd edd. (h *tres ap.*). | 5. *circumdatis* (om. *vite*) dh. | *musaeum* B (etiam 36, 154.), . . *seum* SP edd., . . *se* dh. | 6. *et imago* SB, *etiamne*

dh, *Imago* P edd. vett., *ut et im.* Hard. | 7. *relicino* SB, *regio ciduo* P, *regio* edd. (C ..*gis*), *reciduo* h, *rendus* d. | 7. 8. *probioris* BC (h *prop.*) cf. 7, 53., *proprioris* d. | 8. 9. *illa ... margaritis* om. d. | 8. *inquam* om. Bh, *in qua* P. | 9. *illa sever.* B. | *veriore* Ph edd., *merore* d, *verio* B[1], *verius* SB[2]. | *luxuriae* codd. Gel. edd., ..*ria et* B, ..*riaque* C, ..*ria quam* SPdh. | *numquam* SB (C *triumphorum quam*), *quam* P edd. vett., om. dh Hard. | 11. *triumphasses* dh edd. | *de* CP. | *Magne* om. CP. | 12. *quas* SB, *qua* C, *quam* v. | *te fas* SB, *quae fas* dh, *nefas* (*non*) C (P *neph.*). | *hinc* om. BC, *sic* d. | 13. *non ergo* SB, *Nonne* CP edd., *nam* dh. | *tua sim.* SB, *similior tui* v. | 15. *foedum* (om. *que*) B. | *saevom irae* S (I[1] ..*vum*), *seumirae* B, *saevum per* h, *senum a pplo Rom.* d, *sit eum* CP, *irae* codd. Gel. edd. | 16. *id* SB, om. v. | *iam tum* Ph edd. (d *tunc*). | 18. *eius* SB, *eiusdem* v. | *quam verissime* CP. | 18. 19. *HS* |$\overline{\infty\infty}$| *reip. datum, legatis I* (B *hs.* ∞.∞., S $\overline{HS}$. $\overline{\infty\infty}$), *subiiciam HS. III. rei publicae data legatis* P (C *sestertia tria millia*), *rei publicae datum mille talentum legatis* edd. vett., *reipublicae* dh Hard. | 19. *horas* C, *oram* Hard. | 20. *hs.* ∞ B, *HS.* $\overline{\infty}$ S, $\overline{HS}$ *bina millia* P edd. vett. (C *sestertia*), *datum mille talentum* dh Hard. | *commilitibus* CP edd. vett. | *sena millia sestertium* h Hard. (d ..*tiorum*), *quinquaginta* CP edd. vett. | 22. *socculos* edd., *oculos* CPdh. | *aut* SB, *et* v. | 23. *personis histrionum* Pdh Hard., *et personae* edd. vett. (B *perstruebat*, om. *sonis ... con*). | *consternebat* CP. | 24. *etiam* SB, om. v. | *videtur* B, ..*emus* CP. | *gemmaria* dh. | 25. *et in* B. | *supellectilium* Ph (d ..*lum*). | *et anulos* Pdh. | *transeuntis* Pdh edd. | 26. *non* om. dh. | *videri potest* dh. | 27. *myrrhina* B (etiam l. 31 et 34., p. 146. 6. 10., p. 147. 35., idem p. 180, 5. *myrr.*), *murrina* S Ambros. l. II. (C ..*nam*), *murrhina* v. | *induxit* C edd. vett. | 28. *lapides et* dh Hard., *sex* CP edd. vett. | 30. *inde expet.* P edd. | *excrescit* Pdh (edd. ..*citque*). | 31. *rei* om. SB. | *luxuria* SB, *luxus* v. | *LXX. hs.* B, *LXX. HS.* S, *octoginta sestertiis* C edd. vett. (P *LXXX*), *LXX talentis* dh Hard. | 32. *calice. Potavit* S. | *Annius* I (Sill. *L. Ann.*), *annos* B, *ex eo ante hos annos* Sv. | 33. *adroso* I[1]S (B ..*sso*), *abroso* dh Hard. (*Pabro*), *obroso* edd.

vett., *abraso* C. | 35. *generibus* B, ..*eris eius* SPdh. | *quantum* om. B. | *vocaverit* B, *valuerit* CP. | 36. 37. *nerone domitio* Pdh edd. | 38. *in* om. Pdh edd. | *hoc* CP. | *cavente se* h (CP ..*tes et*). | *Pompeianis* CP. — 146. 1. *qui tunc vidit* P (edd. vett. *vidit tunc*). | 2. *fracta* edd. vett. | 3. *tamquam* om. dh. | 4. *servari* om. B. | *ostentaretur* CPh. | 10. *murinam* et *invenitur* CP. | *enim ibi* P edd. | *in plur.* Pdh edd. | 11. *tamen praec.* B, *praecipue tam.* d edd. vett. | 13. *numquam* SB, *nusq.* v. | 14. *dictum est* Pdh edd. | *potentia* d, *vasi potorio* P edd. | *splendor est is* P, ..*dor his* d edd., ..*doris* Ph. | 15. *verius his* C. | 18. *in purp.* B. | *candescente aut lacte rubescente* CP edd. vett. | *in* om. B. | 19. *is* B, *his* CPh. | *laudent* SB, ..*dant* v. | 20. *imi. aliis* I (B *alis*), *aliis* I[1]S, *maculae* dh (P edd. *His mac.*). | 21. *itemque* SB, *item* v. | 22. *sale* dh. | *verruce* (om. *que*) CP. | 25. *nec* CP. | *aliubi* B[1] edd., *alibi* SB[2]Pdh. | 26. *unde et* dh edd. (P *inde*). | 27. *quoniam* SBdh Hard., *sed* C edd. vett., *si* P. | 29. *alabandam* C, ..*dum* P, *alabas* h (d *arab.*). | *hortosiam* C, *aracos iam* P, *o. si ade* d. | *finitimisque* B, ..*que montibus* SPh edd., sed cf. 6, 20., *fluminisque montes* (om. *item*) d. | *in* om. B. | *sed* om. d, *sunt* h. | 30. *et in* Pdh. | *Europae* P edd. | *est* B, *est et* Sv. | 31. *neron* C edd. vett. | 32. *topazium* B[2] (d ..*cium*), ..*zion* Ph edd. | 34. *in Lus. nasci* Pdh edd. | 35. *in Amm.* I[1]S (B *mammae ensibus*), *Ammaens.* Hard., *amnens.* d, *iniensis* C, *immensis* P edd. vett. | 36. *hoc* SBh, om. v. | *quod et* Pdh, *et quod* edd. | 37. *reper.* SB, *inveniri* v. | 38. *vero* edd. — 147. 1. *e torrentibus* B (Pd *a*). | *Sudines vero* edd. (P *sicomes*). | 3. *non enim* P edd. | *locis* SB, om. v. | 4. *e* om. Pdh edd., *a* C. | 5. *puraque* SB, *parvaq.* v. | *color* B. | 6. *nisi in* SB edd. vett., *nisi* (om. *in*) h, *non nisi* d Hard., *in* C, *ita* P. | *potui* Pd Hard. | *adicatur* h, *addicitur* d Hard. | *angulis* d (C ..*losis*). | 7. *iniri* SBh, *inveniri* v. | 9. *laevor* Sv (etiam B, sed vid. ad p. 19, 38.). | 11. *Livia Augusta* BP edd. Solin, *Iulia Aug.* S, *divus augustus* dh. | *CL* SB Solin., *quinquaginta* Ph edd., *LX* d. | 12. *Idem Xenocr.* CPdh edd. vett., *Xenocrates* (om. *idem*) Hard. | 13. *crystallum sextar.* P edd. (dh *crystalli*). | 14. *atque adeo* P edd. | *ut plerumq.* Pd edd. (h *pluriumq.*). | 16. *fer-*

rumine dh Hard., *ferrug.* CP edd. vett. | 18. *et sole* (om. *item*) edd. vett., *a sole* CP. | *aliquibus* P edd., *alioquin* dh, fortasse legendum est *aliquis.* | 19. *rimis* h, *is* Pd. | *litura* CP. | 20. *sint* SB, *sunt* v. | *pura* B Hard. | *acentela* B, ..*ena* d. | 21. *spumae* d Hard. | *colore* Hard. | *sed* SB, om. v. | *postremo* C edd. | *vero auct.* CP. | 22. *medicos* (om. *apud*) P edd., ..*corum* dh. | *quaeque* h, *quique* d. | 23. *fieri* d, *id fieri* Ph edd. | *putare* P edd., ..*ant* d, ..*at* h. | 24. *solis radiis opposita* dh (CP *appos.*), *posita sol. rad.* edd. | *et in his* SB, *hic* v. | 24. 25. *HS. CL. M.* S, *HS. L.* P. | 25. *trullas una* C. | 26. *mercatam* dh, ..*tam a* P edd. | *Nero* SB, *Idem Nero* v. | 28. *Et hoc* CP. | *suprema* SB, om. v. | *ultio* I¹S, *vitio* B, *in vitio* CP, *ratio* dh edd. | 29. *iis* SP (B¹ *is*), *his* B²C, *ex his* dh edd. | 30. *mireque* CPdh. | *his* SB, om. v. | *vitri* P, *viri* C. | 31. *usum pretii auxerunt* (om. *ut* et *crystalli non dem.*) dh. | *dimin.* B²P edd. | 33. *eademq.* BPdh. | 34. *priores* (om. *illa*) CP, *maiorem* dh edd. | *aliquis* SB, ..*quibus* v. | 35. *frigida potu murrina* CP, *et murrhina rigidi potus* edd. (d *et murr. habent*, h *et minima habent*). | *utraque* dh edd., *vitreaque* CP. | 36. *adhuc* om. C. | *excogitavere* (om. *potuerunt*) C, ..*taverunt* dh edd., ..*tarunt* P. | 37. *occasio..deteg.* om. h. | *vanitas* CPd edd. | *diligentiae* d edd., ..*enter* CP. | *legens* CP. | 38. *equa* CP, *aeque* dh edd. | *perpetiatur* CP. | *animo* I¹S, *ablimo* B, *nemo* CP, *me de ortu eorum* dh edd. | *ut sciant* (om. *vitae*) dh. — 148. 1. *nos* I¹S, *non* B, om. P, *ponere* dh, *posteros* edd. | 2. *luctum* B¹, *fletu* P edd. | 4. *vocavimus* SBC, ..*amus* v. | *et electr.* Pdh edd. | 4. 5. *vocatus* dh. | 5. *electros* CP, *helios* dh. | *dixerunt* d. | 6. 7. *satyrus menander* d, om. B. | 10. *ulla sita* B, *ullas ibi* dh edd., *ullas* (om. *ita*) P, *ullas esse* C. | *appos.* dh edd. | *esse* om. C. | 11. *devehi posset* B, ..*heretur* CP. | 12. *Hiberia* BC, *hysp.* d. | 13. *appellari* om. dh. | 13. 14. *Eurip. . . . Rhodanum* om. P. | 14. *Rhod. et* om. d. | 15. *in* om. dh. | *orbis* om. d, *urbis* h. | 16. *sed* om. d. | 17. *haec* P, *hoc* edd. | 18. *cummim* S (alias B, et M. 13, 66.), *gummim* Bd (edd. ..*mi*, h *mam*), *cummire* CP. | 19. *ibi et* SBCP, *ob id* dh edd. | 20. *ibi esse* (om. *eius*) dh edd. | 21. *fundi* dh. | 22. *alio* SB, *alio loco* v. | 23. *sualitern.* SB (C *sualter*, *nicum*), *subaltern.* v. | *demonstratus* BCP, *demon-*

strat et tertium h (d *demostratus*). | *lyncurium* I (S edd. ..*ion* coll. Theophr. de lap. §. 28.), *lyncuriarum* C, *lincuriacum* P, *luncu* B, *linceum* d (h *lic.*). | *vocat* SB, *id voc.* v. | 25. *ingenuum* CP. | *languidum* Ph. | *alii dixere* P edd., *dicit atque* d (h *et*). | 26. *languorium* d, *langonium* h. | *langurios* P edd., ..*guores* d, ..*gores* h. | 27. *affirmat* CP edd. vett. | 28. *vocari lynca* SB, om. v. | 30. *arboribus* (*effl.*) edd. vett. (C ..*ores*). | *electrinas* CP. | *vocat* d Hard. | *Guton.* SP Pragens., *guion.* B, *gutton.* h edd., *goton.* d. | 31. *genti* SP edd. | *accolis* CP Prag., *a colle* h, *collem* d. | *statuarium* h (d ..*arum*). | 31. 32. *Metonomon nomine ab oceano spatio* Prag. (C *oeconomon . . . spatio dici*), *ab oceano spatio stadiorum sex milium meconomon nomine* P, *oceani Mentonomon nomine spatio* S codd. Gel. edd., *metonidis nomine ab oceano spatio* d, *ab oceano metuonidis nomine spatio* h, *ab oceani* tantum B, quae in eius archetypo fortasse posita erant post *spatio*. | 33. *obalum* C, *nabalum* h (d *nabul.*). | *illuc* d Hard. | *per ver* SB, *vere* v. | 36. *credit* Pdh. | *basilisiam* C, *balysiam* Prag., *Baltiam* edd. vett. | *negavit* SB CP edd. vett., *vagit* hΘ, *ait* d Hard. | 38. *hoc* BCPh. | *occasum credit* d edd. | 38. . . . 149. 1. *vehem. . . . actos* om. B. | 1. *in ea* om. C, *in ea parte* d edd. | 2. *aestatibus* PdhΘ Hard. | *in* (*Aeg.*) SB, *et in* v. | 3. *et* om. B. | *et pro* SB, om. v. | *sture* h, *questu* d. | 5. *vocaris* CP Isidor. XVI, 8, 7., ..*re* v. | *qua* B. | *et pal. vestiumque* d edd. | 6. *Theophrastus* CP edd. vett. | 7. *promuntoria* B[1], (B[2] ..*unct.*). . . *montorium* h edd. vett. | *depelli* B, quod fortasse erat recipiendum. | *is vero qui* CP. | 8. *vivitque* SB, . *Vivit* v. | *tradit* SBP, *tradidit* Ch, *qui tradidit* d edd. | 9. *cephisidem* Θ, ..*siada* d edd., *cephesida* BC, *chephesidam* h. | *vocant* d edd. | 10. *excalef.* CPh. | *reddere* SB, *dare* v. | 11. *in Africa* CP. | *Sicyone* CP (h ..*tione*). | *appellatum* CP edd. vett. | *et* om. C. | 11. 12. *cratinam in eo ab oceano* CP. | 12. *lacum* (om. *e*) CP. | 13. *ut vere. ibi* h, *et vere ibi* dΘ Hard. | 14. *est in Electride lacu* Pdh (edd. ..*de El.*). | *iuxta Syrtim* Ph edd. (d add. *nasci*). | 14. . . . 18. *magnam . . . Hypobarum* om. d. | 15. *Hesperidon* SB, ..*dum* v. | 15. 16. *esse . . . cacuminibus* SB, *esse ex quo* edd., *ex quo* CP, *esse* h. | 16. 17. *in . . . esse* om. h.

| 16. *verda* P edd. | 17. *in* om. P edd. | 17. 18. *hippobarum* Ph. | 18. *bona eum ferre* SB, *vasa ferre bona* CP edd. vett. (Hard. *in se*), *soli contraria regnari candicantes radios. unde nomen invenit. difficiles ad caelandum invenit. invicem refert eadem afferre bona* d (h *contraria sibi regerit . . . invice refertur*, om. *bona . . . suavitas* (l. 22.), cf. §. 131. | 19. *exoritum* B¹ (in archet. videtur fuisse *exortium*), *exortum* B²CP. | 20. 21. *siptachoras* S Hard. e Ctesia, *psitthachora* B, *aphitacoras* P (C edd. vett. *aphyt.*), *sesapithagoras* d. | 22. *quam* SB, om. v. | 23. *vocarique eam* P edd. | *Osericlam* d edd. (h . . *riet.*), *cedron* CP. | *fluere* B. | 24. . . . 26. *Xenocrates . . . gigni* om. B. | 24. *verum* (om. *etiam*) P, *sed* C. | 25. *thy. vocari* om. dh. | *thyeum* I (SC *thie.*, P *thic.*), *thyon* Hard. | *sacrum* C Pdh, . . *rium* S edd. | *quod* dh. | 26. *ex num.* d. | *exnigis* d (h *iugis*). | 27. *cum* SB, om. v. | *gravitas ei* SB, . . *tate* (om. *ei*) v. | 28. *sit* SB, *et* v. | *principi* B, . . *pali* C, . . *pe* Sv. | *genito* SBC, . . *tus* v. | 29. *et* (bis) SB, om. edd. | 30. *fluere* SB. | 31. *quod et* edd. | *aut* SBP, *vel* v. | 32. *quam se* B. | *aut imperitiam* C. | *reperire* B. | 33. *lacrymas vitreas gr.* d (h *viceas*). | 34. *avisque quae* S (B *aves*), *avesque*) v. | *a* SB, *e* v (C *egregias*). | *Meleagrum et perisse et* (om. *ubi*) C. | *adierint* SB, *isse in* edd. (dh *misisse, esse apud* C). | 36. *inveatur* B¹, . . *eniatur* dh edd. | *ac* SB, *et hac* C, *et hoc* v. | 37. *coarguet* P. | 38. *contentio* BCh. — 150. 2. *ab* (bis) SB, *a* v. | *glaesum* SB, *gless.* v. | 3. *Glaes.* SB, *Gless.* v. | *res* SBC, *rem* v. | 4. *Austeraviam* (ut 4, 97. ABTdΘ) S (B . . *ramviam*), *Austraviam* edd. (h *astr.*), *austraniam* P, *astramam* d. | 6. *cummis* SB¹ (B² *gum.*), *gummi* v. | *sincera* CP. | *in* (*pin.*) SB, om. v. | *pineis* CP, *piris* dh. | *erupit* C (dh . . *pti*). | 6. 7. *abundantiam* dh. | 7. *tempore* h (apud Isidor. XVI, 8, 7. codd. Monn.), *tepore* SCPd (Isidori codd. duo Guelf.), *pondere* B. | *aut mari* om. CP, *autumnali* Barb. edd. (Solinus 20, 9. *autumni tempore sucino lacrimat*, quod quidem huc non pertinet.). | . *Cum* edd., dist. S. | *ipse* I, *ipsa* SB, om. edd., *vero* CP. | 8. *littore* dh. | 8. 9. *ita . . . videatur* om. d. | 9. *videatur atque considere* h edd. | *in vado* om. CP. | *quod arboris* edd. (CP . . *rum*). | 10. *etiam* om. Pd edd. |

11. *pinei* SB, . . *eae* v. | *generis* SB, om. v. | 12. 13. *accens.* . . . *adfertur* om. B. | 12. *accessum* h, *recens* d. | *flagret* P edd. | 13. *affirmatur* dh Hard. | *in paconiam* C, *inde* d, *idem* h, *ideo* Hard. | *maxime provinciam* edd. vett., *mox per provinciam* CP, *max. appetitam provinciam* dh Hard. | *et* om. C edd. vett. | *inde advectos* dh. | 14. *Enetos* SCP (edd. vett. *Hen.*), *senatos* B, *macatos* dh. | *vocant* CP edd. vett., . . *abant* dh Hard. | 15. *proximi* (om. *que*) edd. vett., . . *mae* CPdh Hard. | *et agentes* SB, om. C, *id accipientes* v. | 16. *annexo* Cdh edd. vett., . . *xae* Hard. | *fabula* (om. *est*) Cdh, . . *lae* P edd. | *evidenta* d, *videntur* CP (edd. . . *etur*). | 18. 19. *quando tonsillis creditur* Pdh edd. | 20. *Alpis* SB[1] (B[2] . . *es*), om. Pd Hard., *alios* C, *ab hio* h, *illos* edd. vett. | *hominum* SB, *ac vicinas carnes* dh edd., om. CP. | 20. 21. *at fere pass. CCC* P (C *ac*), *centum fere m. pass.* Barb. h (d *sexcentum.*). | 21. *abest a Carnunto* Barb. (d *abesse*, P *a carminto*, h *atarminos*). | *abest* codd. Barb. edd., om. CPdh. | 21. 22. *ex quo id Germaniae* P, *a germania ex quo* dh. | 22. *nuper* om. dh, *est nuper* B[2]. | *vivitque* SB, *vidit enim* edd. (P *enim vid.*), *pervidere* dh. | 23. *eques . . . comparandum* om. dh. | *missis* dh. | *ab* SB, *a* v. | 24. *gladiatorum* SB, vid. ad p. 76, 35., . . *rium* v. | *quin et* dh, *qui nec* C, *qui haec* P edd. | *ea* SB, om. v. | 25. *coherc.* C, *coarc.* P, *arc.* dh edd. | 26. *feris* om. CP. | *podiumque tegentia* S (B . . *eg.*). | *succino* d Hard. | 27. 28. *in . . . dierum* S (B *ac sing.*), om. v. | 31. *adipe suis* om. BC. (Fortasse in archetypo fuit *suis adipe.*) | *lacte* C. | 32. *et liqu.* Pdh. | *id* SB, om. v. | *distillare* Pdh (C . . *stall.*). | 33. *aut culices* (om. *que*) d edd. | *et lacerate* P (h . . *tae*, om. *et*). | 34. *quae* SB, *quas* edd., om. CPdh. | *adhaerentes in eo* CP. | *nec est* C. | *et inclusas* C edd. (P om. *et*), *et* (om. *inclusa*) dh. | 35. *durescente* SB, *indurescente* dh (edd. . . *ti*), *durescere* CP. | *eodem remansisse* SB, om. v. | 36. *sunt ex iis* SB, om. v. | 37. *cereis* dh edd., *tetris* CP. | 38. *ex his* CP, *existi* B[1] (sup. add. *it*). | *etiam nunc* CP, *etiam* B. | *amplius* B. — 151. 1. *imaginemque* P edd. | *in iis esse* SB, *in esse* P edd., *in sese* h (d *se*). | 2. *non ignem* om. d. | *reddunt quae placet* h (d *que*). | 3. *sunt in quibus et* Pdh (edd. *et in*). | 4. *placet* dh. | *notum fieri*

SB edd., *diffiniri* Pdh. | 5. *modo* om. edd. | *tingi libeat* Pdh, *ea tinguere libeat tingui* SB. | *et* om. d. | 6. *iam et* SB, *etiam* v. | 7. *vi caloris attrahunt* Pdh. | *ac fol.* P edd. | *et filyras* B, *ac phil.* edd. vett., *quae levia sunt* d Hard. (h *ut lev.*), om. CP. | 8. *eius* SBC, *succini* v. | *addita* edd. | 10. *tantum aut* dh. | *hominem* B, *bonis* h. | 11. *exsuperet* SB, *sup.* v. | 12. *misto* (edd. vett.). | 14. *quod capite* edd. (h ..*ti*, d ..*tiu*) | 15. *in digitis* dh. | *aut ost.* SB, *ost.* v. | 15. 16. *placet usus autem et* CP. | 16. *sola del.* SB, *del. tantum* v. | 17. *poppae* B, *pompeiae* dh. | 18. *hoc nomine* (om. *in*) SB. | 19. *succina* Pdh. | 20. *hic* (om. *quidam*) SB, *quidam hic* edd. | 21. *matr.* SB, *a matr.* v. | 22. *placet* (sc. *usus*) SB. | *allig.* Cd. | 23. *prodesse* SB, om. v. | *etiam* SB, *et* Ph edd., *quam* d. | 24. *tradit et* SB, *prodesse tradit* v. | 25. *allig.* C. | *novam fecit* SB, sed cf. 34, 96. al. | 26. *qua sit* P, *quasi* dh edd. | 27. *si* SB, *et si* v. | *fuerit* Ph. | 28. *allig.* C. | 29. *tritum vero* SB. | 29. 30. *ac ros.... melle* om. d. | 29...31. *et, si ... vitiis* om. h. | 30. *conteratur* d edd. | *obscuritatibus* P edd. | 32. *et* SBC, *etiam* v. | 34. *tamen* SB, om. v. | *tinguantur* BP (edd. ..*gant.*), ..*atur* Sdh. | 35. *lingurio* B. | 36. *si etiam* Pdh. | *esset* Ph. | *contendunt* SB, om. v. | 37. *volunt* SB, *contendunt* v. | *autem adfirmant* SB. | 38. *et genere* SBC, *egesta* P (dh edd. ..*tam*). | *terrae* SB, ..*ra* v. | *eo animali urinam* SB, *urinam* (om. *eo anim.*) C, *bestia* tantum Ph edd. | *operiente eam* P edd. — 152. 1. *quoniam invideat* om. C. | *invid. eam* d. | *homini* C (SB add. *ibique lapidescere*), *hominum usui* Pd edd., om. h. | 2. *igneum* SB; ..*nis* C, om. v. | *sculpique* B², om. CP. | 3. *Diocli* SBh, ..*cles* v. | *cuidam* I¹Sh, *quidam* B, *quidem* Pd edd. | 4. *Theophr. quoque* SB, *theophr.* (om. *quoque*) h, *et Theophrastus* Pd edd. | *credidit* C edd. vett. | 5. *falsum et* SB. | 7. *succurri* SB, *occ.* v. | *si peccetur* C, *si portetur* edd. (Pdh *pot.*). | 8. *ab* SB, *a* v. | 9. *etiam* SB, om. v. | *a maiore* dh, *ad maiorem* P edd. | 10. *utilitatem* B¹ edd. | *obiter* om. SB, *obitum* d. | 10. 11. *coarguetur ... infanda vanitas* Ph edd. (h *neph.*). | 11. *vel prima* B. | *ab* SB, om. v. | 12. *ex his blanda specie* dh Hard. (CP edd. vett. *species blando*). | *ad* SB, om. v. | *prodigio* CP edd. vett. | 15. *cognitu sit* (cum ras.)

B, *cognitus* (om. *ita*) P edd., *commodus* C. | *appellatus* dh, om. P edd. | *auri nodus* SBΘ (Plato Tim. p. 59. B. χρυσοῦ ὄζος), *auri modo* dh Hard., *unus modo* CP edd. vett. | 16. *comes auro* dh, om. B, *com. auri* SB edd. | *et nec* Pdh. | 17. *videtur* dh. | 18. *et* SBC, *atque* v. | 20. *primum* SB, om. v. | *nasc.* B. | 21. *in* om. CPdh. | *nascentes et* SB, . . *tis sed* v. | 22. *differunt* SB, . . *fert* v. | 23. *livore* B[2]Ph, *leviore* d, *leva* C. | *turbinati* SB, . . *tus* v. | *mucrone* BPdh. | *e* om. d, *aut* edd. | 24. *quo magis miremur* om. Hard. | 24. 25. *quo . . partibus* om. dh. | 24. *suis* om. SB. | 25. *nuculei* B[1], *nucl.* Sv. | 26. *huic quidem* edd. | *Arabicus* Pdh edd., sed cf. 13, 127. | *et* om. dh. | 27. *pallidior* Ph. | *gentis* C edd. vett. | 27. *et in auro* om. B, *et auro* dh. | 28. *natales* d Hard. | *id deprehendunt* d (h add. *ubi*). | *ictum* P edd. | 29. *incudes* SB, . . *desque* v. | *etiam* (om. *ipsae*) CP, *etiam ipsae* dh edd. | *exiliant* BC. | 31. *et* om. B. | 32. *Graeca* om. C. | 33. *quod milii* C (edd. *quod est*). | 34. *et hic* edd., *hoc* h. | 35. *ad* SB, *in* v. | *aereum* SBC, . . *ium* v. | 36. *medicamine de quo* Ph, . . *cina ut* d edd. | *hunc* SB, *hunc et* v. | 37. *autem ceteris* C (P *ante*). | *sed* SB, *et* v. | 38. *frangi* SBC, . . *itur* v. — 153. 1. *qui ex cyprio venit* dh. | 2. *Nunc* SB, *Id que* P edd. *Id enim* dh. | *totis* SB, *tantis* v. | 3. *his docere* S (B *is*), *inducere* dh, *his docere et mandare* P edd. | 4. 5. . . *phatian* B, . . *pathiam* v. 4. *voc. graeci*, Ph, *appellavere Gr.* edd. | 6. *duarumque* Cdh. | *violentissimae* C edd. vett. | 7. *igniumque* SBC, . . *isque* v. | 9. *tunc quoque* B. | 10. *ferreos* SBC, om. v. | *invento* CPdh, *ingenio inventum* edd. | 11. *preti* S (B . . *ii*), *secreti* v. | *in* B, *et in* v. | 12. *numinum* SB codd. Gel. edd., *omnium* CPdh. | *muneris* om. SB, sed cf. 2, 62., *hominum muneris* dh. | 12. 13. *inventio hominis* CP (edd. *omnis*). | *est* om. dh, *est, et hoc munus omne* SB. | 14. *ut cum* CP, *Et cum* edd. | *rumpere contigit* h Hard. (CPd edd. vett. . . *ting.*). | 15. *friatur* P[1]S (B *fru.*), *feriantur* C, *frangatur* P (d . . *antur*, h . . *untur*, edd. . . *itur*). | *hae a* CP, *a* dh edd. | *sculpt.* Pd. | 17. *magnete* SB, *magn. lapide* v. | 18. *extrahi* d. | 18. 19. *depreh.* Ph. | 19. 20. *vincit atque* SB, om. v. | 21. *anunciten* SB Salmas., *anach.* edd. vett. Hard., *anch.* CP, *eunaciten* h Brot. (d . . *aticen*). | 21. . . . 24. *Metrod. . . . dubitet* om. B. | 22.

Germania et edd., ..*nia a* dh. | *Basilia* S Barb. edd. (ex 4, 95, ubi d habet *balisia*), *balista* CPdh. | 22. 23. *in . . . sucinum* om. d. | 29. *quippe* SB, om. v. | 30. *silentis* S (B ..*tes*), *virentes* Pdh edd. cod. Isidor. XVI, 7, 1., om. C. | *despectamus* (om. *avide*) Pdh, *virides haud desp.* C. | 32. *contuitu* P edd. (S ..*tutu*), cf. 11, 145; 29, 132., *collutu* B, *convivarum* h, *communiarum* d. | 33. *alia* SBh, *alia obscurata* v. | 34. *sculp.* B²dh. | 35. *in* SB, *ita* v. | *mulcens* SB, ..*ent* v. | 36. *e long.* Ph. | 38. *et vis. admittentes* om. C. — 154. 2. *nos situat* P, *non fit* C edd. vett. | *idem* B. | *concavi* SB, *et conc.* v. | 3. *quapropter* dh edd. | *is* B, *his* CP. | 4. *durities* P dh. | 5. 6. *ut . . . est* om. C. | 5. *nequeant* d edd. | *extensum* edd. | 6. *speculatione* (om. *qua*) dh. | *supinis rebus* SB, sed cf. Solin. c. 15. p. 26. D. *quibus planities resupina est et extenta.* | 7. *in* SB, *et* P, om. v. | 11. *ut quant.* Pdh, *Et quant.* edd. | 12. *Scythici* edd. | 13. *sicut* (om. *et*) C, *sic et* (om. *ut*) B. | *quos in* (om. *eos*) P edd. | 14. *deoperta* SB (Isidor. XVI, 7, 1. *tellure disco operta*, Solin. *detecto solo*), *tersa* Pdh Brot., om. edd. vett. Hard. | 14. 15. *internitent* B edd. vett. Hard. Solin. (Isidor. *intermicant*), *nitent* SPdh Brot. | 15. *et quia* SB, *quod* h. | *is* B, *his* Ch. | 15. 16. *sed . . . tradunt* om. d. | 17. *eruuntur* om. dh, *qui eruuntur* P edd. | *scopton* B, *captos* dh. | *collibus* SBC, *in coll.* v. | 17. 18. *ex cautibus* dh Hard. (P edd. vett. *et c.*). | 19. *egyptii* dh (C *egipt.*). | *dosque eorum est* edd. (C *eorum ut*), om. dh. | *in* SBd, *nec in* edd., *et in* h, *et* CP. | 20. *ex* om. C. | *pinguique* (om. *quaque*) CPd. | 21. *perspiciatur* CP edd. vett. | *ut* SB, om. v. | 21. 22. *translucet et nitet, hoc est col.* CP edd. vett., *translucentem col.* dh Hard. | 22. *expellit* dh (CP edd., . . *llit et*). | *recipit* CP edd. vett., *reficit* dh Hard. | 23. *et in* dh. | *iuxta catherias* d, om. CP. | 24. *e* om. dh, *ex* edd. | 25. *territi instrumenta* C edd. vett. (P *instram.*). | *thynni* om. d, *pisces* h. | 26. *diu* om. dh. | *imitavere* C, *mutaverunt* Pdh | 26. 27. *oculos* (om. *gemmas*) C (P . . *lo*). | 28. *convenit* SB, *oportet* v. | 28. 29. *in . . . pretiis* om. C, *in tanto prodigio* P (dh ..*gio. Reperta*), *in tam proclivi erratu* edd. | 29. 30. *tamen nationum* om. CP. | 30. 31. *glauci magisque varii* CP. | 32. *auctoritatis* C edd. vett. | 32. 33. *ab hoc* d, *adhuc* h. | 33.

quidem B. An *quaedam?* | 34. *dilucior* C, .. *cidior* Pdh. | *Hincque* CP. | *et sunt* Pdh, *Sunt* edd. | 36. *varii quidam* B[2] (B[1] *vari*), *quidam varii, quidam* I[1]S, *quidam focarii, quidam* CP. *quidam varia* dh edd. | *obducti* SB, *improbati* v. | *quod aliud* CP. | *haec* B (d *hec*), om. CP, *hoc* h edd. | 37. *nubecula enim* P edd. | *vitium, cum* SP edd., *vitium* (om. *cum*) dh, *vitii cum* P, *uti* (om. *cum . . . oc* l. 38.) B. | 38. *aspectum* Pdh. — 155. 1. *candor hic coloris. sunt item vitia* SB, dist. I, *candor. Haec coloris vitia, illa corporis* P edd. (C *ista*, dh om. *vitia illa corp.*). | 2. *quae . . . sunt* S (B *ferae*), om. v. | 3. *iis* dh edd. | *ab* SB, *a* v. | *dierum* SB, *dierum trium* v. | 4. *XXV* SB, om. v. | *acriter* SBP edd. vett., cf. 33, 117., *alacriter* dh Hard. | 5. *Hermiaeos* I coll. §. 66. (B *therm.*, h[2] *hermieos*), *hermicos* CP (h[1] .. *ceos*), *Hermeos* Hard., *hermos* d, *Hermineos* S edd. vett. | 6. *intum.* SB, *extum.* v. | *pinguiter* om. d Hard. | 7. *impleri* dh. | 7. 8. *admittunt* B. *amictant* C. | 8. *eos* (om. *et*) B. | 10. *fulgere* SB, *refulg.* v. | 11. *etiamnunc* CB. | *aeris* (om. *olei*) edd. | *habeat* B[1], .. *et et* Pd edd. | 12. *in sole dil.* P edd. | *et Att.* edd. | 13. *repertorum* BC. | 14. *thyricos* C. | *sed ex* SB, *et e* v. | 15. *est in his et* SB, *at his* CP (dh edd. *iis*). | 16. *sole* Ph edd. vett. | 17. *iis* dh edd. | 18. *quoque* SB, om. v. | *viriditatis* P edd. vett. | 19. *aliquid* SB, om. v. | *sappiro* B, vid. ad p. 15, 31., *sapph.* Sv. | *Ii* dh edd. | 20. *pap. ut v. g.* CP, *ut v. g. pap.* dh edd. | *aut* om. d. | 21. *catulorumque vel pinnarum* SB (CP add. *vel capillorumque et similium* recte fortasse, dum deleas *vel*), *pinnarumque vel capillorum aut similium* Hard. (d *et cap.*, edd. vett. *catul.* dh *et sim.*). | *qui tamen viris* B (dh *veri*), *qui non omnino virides* codd. Barb. edd. | *nascuntur* (om. *vid.*) CP edd. | 22. *vino et oleo* (om. *quoniam*) edd. | *neque* om. B. | 22. 23. *amplitudo maior* B, sed cf. 13, 93; 35, 81. | 23. *carchedonii* CP, *caldonii* d. | *exoleverunt* SB, .. *rint* v. | 24. 25. *viles* dh Hard. | 25. *et* h, *sed* Sv. | *colores* d, .. *re* Ph edd. | 26. *e* om. P edd., *in* dh. | 27. *similiter* SB, .. *les* v. | *ac minus* Ph. | 28. *iidem* I (SB *id.*, vid. ad p. 157, 1.), *quidem* v. | *erat et peculiare* SBC, *Peculiare erat* edd., *peculiare* Pdh. | *in his vitium* S edd. (B *tis*), *vitium in his* C, *eorum vitium* Pdh. | *sarciom* B, *carcion* CP.

minosarcion h, *mmsartion* d. | 29. *gemma ex caron* C (P ..*mae*). | *mox* CPdh. | *est* SB, om. v. | 30. *calchad*. B etiam p. 163, 32. | *legebatur* BCh. | *vocatus* SB, ..*tus est* v. | 31. *quam* SB, *quem* v. | *chloran* I, *cloram* SB, *cholan* dh Hard. (P *col.*), *cholon* edd. vett. | 31. et 33. *vocent* SB, ..*ant* v. | 33. 34. *et in prox. mont. et* SB, *e proximis et laconicis* (edd. vett. ..*mis laconicos*, dh Hard. ..*mo*, *Laconicos*, P ..*mo laconites*). | 34. *Taygeto monte* Pdh edd. | 36. *itidem* SB, *item* v. — 156. 1. *muneri* SB, ..*re* v. | 2. *ac* SB, *et* v. | 3. *longitudine* om. B. | 4. *in una parte quattuor, in altera parte* C. | 5. *stelen amplam* S Zoega e Theophr. lap. §. 25. (B *stelenam plame*), *stentenam planam* CP, *stantem pilam* edd., *pilam* dh. | 6. *nisi si* C. | *pseudosm.* P, *ipseudosm.* B, *iaspis quam sm.* dh. | 7. *reperitur* (om. *et*) Pdh. | 10. *colosseum* P edd. | 11. *Serapin* P edd., ..*pem* (om. *e*) B. | 13. *berulli* B¹ ubique (B² ..*illi*), *berylli* Šv. | *in India originem habentes raro al. reperti* CP edd. vett. | 15. *hebescunt ni color surdus* d edd. (Ph ..*nisi color*, om. *surdus*), Solin. §. 63. habet *hebetem coloris lenitatem.* | 16. *aliter enim* edd., om. B. | *fulgorem* SB, Isidor. XVI, 7, 5., *fulg. eundem* v. | 18. *et sunt paulo* edd. | 18. 19. *exeuntes. Fulg.* SB, sed cf. §. 93. | 19. *est sed* om. P, *est* (om. *sed*) dh edd. | 20. 21. *chrysoprassum* Pdh, ..*asus* edd., *crysiopilum* C. | 21. 22. *quintos* (om. *quos*) SB, *quinto vero* d. | 22. *aeroides* edd. (h *fro.*), *eroidos* CP, (d *flo.*). | *post eos* Pdh (edd. add. *autem*). | *acerini* (om. *ac*) dh. | 23. *crystallis fere* dh edd. | *hi fere* SP (B *fecere*), *et fere* C, *hi* (om. *fere*) h edd. (d *hiis*). | 24. *omnium* dh edd. | 26, *ob* (om. *id*) B, *et ob id* h. | 26. 27. *perforato* B. | 27. *ex eleph.* C. | *subligant* SB, *rel.* v. | *aliis convenit* dh Hard., *alios conv.* P (edd. vett. *et al.*). | 28. 29. *umbilici statim* CP (edd. vett. ..*cis*), *vel binas tantum* dh. | 29. *capita* om. dh. | *ideoque* CP. | 31. *quadam* P, *quod.* d. | 33. *auro repercussa* Pdh edd. (C ..*ssio*). | *aut* om. CP. | *castrata* I coll. 8, 153. *si castratur morsu cauda*, et 18, 86. et 90. *siligo castrata*, *constrata* SB, *cavata* P, *causa* C, *castigata* dh, *castigata causa* edd. | 33. 34. *perspicuitatis crassitudine* SB Hard. (CP edd. vett. *ad* ..*dinem*), cf. §. 172., *cape is civitatis crassitudine* h (d *capere hiis cinitans*). | 34.

praeterea eadem dicta (om. *fere quae*) d. | 36. *Inde* B. | 36. ... 38. *alias ... berullos* om. d. | 37. *cristallo invento* C (P .. *int.*). | *repererunt* P edd. (C .. *riuntur*). — 157. 1. *Minumum* om. d Hard., *Nimium* CP. | *idemque* Bdh, om. Hard., *itemq.* CP. | 2. *oppali* B, *opiali* d. | *tamen* Pdh Hard. | *solum* CPdh. | 2. 3. *est mater* edd., *mater* CPh, *est* d. | 3. *ut* SB, *atque ut eis* C (P *eius*, h *ei*), *atque ideo eis* edd. vett., *atque in* dh Hard. | *pretiosissimarum gloria conpositi gemmarum* I (B *compos hi*, S *compos. Hi*, dh Hard. *gemmarum gloria compositi*), *pretiosissimam gloriam compositores gemmarum et* C edd. vett. (P om. *et*). | 4. *adferunt* SB, *dederunt* v (P .. *rint*) | *est* C, *et* B, *est enim* Sv. | *iis* dh edd. | 5. *est* bis om. Pdh. | 6. *cuncta* SB, *et c.* v. | 7. *summum* CP, .. *mo* dh edd. | *Armenio* I coll. 35, 30. 47. (SB .. *min.*), *argumento* edd. vett. (dh Hard. *augm.*), *augmentum* C (P *augum.*). | *colores* dh edd., *alii coloris* CP. | *pigmentariorum* CP. | 8. *aequare credunt* om. C, *aequavere* Pdh edd. | *alii* om. C. | *sulpuris* B (Sv *sulph.*), *fulgoris* C. | *ardentem* dh edd. | *flammae* SB, .. *mas* C, *mam* v. | *aut* SB, *ut* C, *aut etiam* v. | *olei* I[1] (C om. *ignis*). | 9. 10. *insigni apud nos historia* Pdh edd. | 11. *per quam* P, *pro qua* C. | 12. *Strumae* om. CP. | *Q. Catullus* Sdh Hard. | 14. *illeque* CP edd. vett. | 15. *fort. omn. suis* P (edd. *suis omn.*, d *omn. fort.*), om. h. | *certum* SBh, *quem cert.* v. | 15. 16. *sestertio viciens* S (B Gron. .. *es*), *sestertiis XX* C, .. *tium viginti* P, *sestertium viginti millibus* Hard. (edd. vett. .. *tiis*), *viginti mille nummum* dh. | 17. *proscribendi* dh. | *minor* dh edd. | 18. *ferae* om. CPdh. | 18. 19. *abrosas partes corp. relinquant* edd. (CPdh *relinquant bestiae*). | 19. *quam* SB, *quas* v. | *sciunt* S vet. Dal., *et* B. | 19. 20. *relicta ... credantur* SB, om. v. | 21. *opiali* d, *oppalis sunt* B. | *si* om. C. | *flore* dh. | 22. *exeat ... item* (l. 32.) om. d. | *in* SB, om. v. | 24. *fraus* SB, *India* edd. (Ph *nisi ind.*), quod commendatur §. 79. | 26. *a poll.* CPh. | *idem atq. unus* CP. | 27. *variat* P edd. (h .. *as*). | 27. 28. *et plus huc et illuc* P (edd. *illucque*). | 28. *spargi* h. | 28. 29. *indicio fungitur* B. | 30. *et qui* C, *sunt et qui* edd. | 31. *tradunt. nasci et* (om. *dicitur*) h, *dicunt. Tradunt nasci et* P Hard. (edd. vett. *Traduntur*). | 32. *vilissimi* P edd. vett., .. *mum* h

Hard. | *in graecia* dh. | 33. *qui praec. ex his* SB, *qui proficit* d (h ..*fec.*) h, *quippe* P edd. | *quidem* SB, om. v. | *habent* B^1. | 34. *illi* SB, om. v. | 34. 35. *ex aere* om. C. | 35. *constatque melior* P edd. | 36. *ille color* CP. | *vinicolor* P (C *uni*). | 37. *aquae* (sc. *colore*) SB, *aqua* v. — 158. 1. *iudicio* B. | *credita* dh. | 2. 3. *praecipueque aemulatio velut cum* SB, *et praecipue regum* v. | 4. *vel* SB, *aut* CPh, *et* d edd. | *sardonyches* SB (CP ..*nices*), *sardonychas* d edd. (h ..*nicas*). | 5. *in historia tradit* dh Hard. | *demonstr.* BCd. | 6. *gemmae huius auctoritas* I^1S (B ..*tatis*), *hanc gemmam fuisse celeberrimam* v. | *et* B^2, *e* B^1, om. v. | 7. *sicut* SB, *ut* v. | 8. 9. *veluti carne ungui hominis inposita* SB, om. C, *velut carnibus ungue hominis imposito* v. | 11. *non* om. CP (d *contral.*, h *contransl.*). | 12. *appellant* SB, ..*antes* v. | 12. 13. *vestigio Indicarum* SB, quod videtur huc translatum esse ex antecedentibus. | 15. *ungue nimium* B, *unguem* P edd. vett., *unquam* C. | *redimitum* SB, *creditum* v (CP edd. vett. add. *enim*). | 18. *ibi* om. Cd. | 19. *et plac.* P edd. | 20. *scalptae certam* B^1 (B^2 *scul.*), *sculpturam cerae* Ph. | *auferent* P (dh edd. ..*ferr.*). | 21. *et* om. B. | *iis* dh edd. | *utitur* (om. *que*) B, *itaque* d. | 22. *utique* om. Bdh. | 23. 24. *excellunt . . . atque* om. B. | 23. *excedunt* h. | 25. *renitente* CP^2 edd. vett. (P^1 *retin.*), *rime ridente* dh^1 (h^2 *rimed.*). | 26. *nigerrimi coloris* SBC, ..*mo* ..*re* v. | *Et hoc* d edd. | *caeruleum* B. | 27. *etiam* edd. | 29. *nam melleae* S (h ..*lle*), *nam illae* B, *iam melleae* edd. (CP ..*lle*). | *haud* CP. | 30. *aut* SB, *et* v. | 31. *et alios colores* (om. *si ex*) dh. | 32. *enim* om. B. | *ab al.* Ph. | 33. *arenia* B, *Armeniacae* edd. | *cetero* Hard., ..*rae* Pdh (C *ut cet.*). | *inlido* dh. | 35. *hoc in gemmam transilit ex lapide Carmaniae* edd. vett. (C *in gemma*, d *ingenium;* P *transiliit*, dh Hard. *transiit;* CP *et*, dh Hard. *a;* P *carmania*, C *ex carm.*). | 36. 37. *sive...est* B, quae S, ut glossema, non recepit, ego uncis inclusi, om. v. | 38. *similitudinem* SB, ..*ne* v, *in similitudinem* Isidor. VI, 8, 3. — 159. 2. *nigram* om. B. | *corneam* om. BC. | 4. *oculis obliquis venis* P edd. vett., *et albis venis* dh. | 4. 5. *onychem* om. dh (in edd. ante *tradit*). | 5. *sed eam a ceteris distare* edd. (dh *sed cum cet.*). | *qui* d. | 10. *abdicavit* SB, ..*cat* v. | 11. *lacteis zonis* P edd. (C

et zon.). | 12. *in* om. dh. | *conceptu suavitatis gratae* CP. | 13. *sarda est* sine lacunae signo SB, sed videtur excidisse *iam subtexenda*, cf. §. 105., *sardae natura differenda est* Pd edd. | *huic gemmae* SB, om. v. | *dividua* SB, . . *duae* v. | *et ipsa* SB, om. v. | 14. *obiterque* (om. *omnium*) edd., *quapropter omnium obiter* Pdh. | *natura* om. edd. | 16. *ignis* om. Ph. | 17. *hoc* SB, *id* v. | *acausti* Dal. Hard., *acrustes* dh, *apyrustae* CP, *apyroti* edd. vett. | *appellati* SBC, *vocati* v. | 17. 18. *et Garam.* om. CP. | 18. *vocant* dh Hard. | 19. *abaindicos* C, *navand.* h, *enanand.* d. | 20. *orcosia* P, *orchosiaca* C. | *arce* C, *caute* Pdh edd. | *alabandes* dh, *alabandicos* P (C *abaind.*). | 21. *appellati* Hard. | *acrius res* h, *acrius* d Hard. | 22. *minus ref.* B. | 23. *liquidiores ait* B. | 24. *ex alio* Pd Hard., om. C edd. vett. | 25. *amethystozontas* C (B . . *stontas*). | 27. *syrtites* CP, *syrtis* B, *siti tas* Hard., *sitices* d, *suites* h. | *pennato* C, *pinato* P, *innato* Hard. | *ubi* I[1]S, *ibi* B, *ubicumque* v. | 28. *sit* SB, om. v. | *repercussus* SB, . . *ssu* v. | 29. *horridi* d Hard. (h[1] *orr.*). | 30. *lucentem* B, *locum* h. | *nunc* d, *nunc tunc* h. | *fundentis* S, *euntes* B, *emittentes sed* CP edd. vett., *omittentes fundentes* dh (Hard. *aut fund. sed*). | 31. *ut* SB, om. v. | 32. *posuit* C, *positi* P edd., *postea* dh. | *nubilante se* I, . . *antes* (om. *se*) B (S . . *tis*), . . *antem si* codd. Gel. edd. (d *ae si*), *nubilitantem et si* CP, *nubilum at si* h. | *attollat* SB, . . *atur* d edd., *ita tollatur* CP, *tollatur* h. | 33. *ob id a plerisque* edd. (P om. *id*), *pidelleris quem* d (h *phid.*). | *nunc* h, *non* d. | *vocari* dh edd. (P *appell.*). | 34. *eum* SB, om. v. | *quia* C, *quin* d. | *langu. Indicis* S (dh . . *ex ind.*), *lang. ac lividius* P, *lang. ac lividius ex Ind.* edd. | *lucent* edd., . . *eant* Pdh. | *lignyizontem* I (S . . *yzont.*), *lignizonte* B, *livizonias* C (P add. *vocari*), *lithizontas appellari* h edd. (d *lithic.*). | *calced.* dh. | 35. *multos* d. | *indicis* dh. | *etiam minus sext.* CP. | 36. *mensura* BCPh. | *calced.* dh. | 37. *igne* dh edd. | 38. *umbrante* edd., *obumbrari* d. — 160. 1. *scint.* SBC, *et scint.* v. | 4. *stellas* P edd. | 6. 7. *et circumpletum* (cum anteced. iuncta) h, om. Pd edd., cf. Theophr. de lap. 19. | 7. *terra* SB, *icira* d, *Thracia* Ph edd. | 9. *illos* om. B, at vid. Theophr. §. 33. | *quibusdam* (om. *et*) CP. | *et fieri vascula* dh. | 11. *sed* S Salm., *et* dh Hard., *ex* C edd. vett.,

om. P. | *pallidiore candidos* CP edd. vett. (dh Hard. ..*res et*). | *a* SB, om. v. | 11. 12. *Mass. quoque inp.* om. Hard., cum seqq. iunguntur v. | 12. *erui* om. C edd. vett. | 13. *sole adusti saltibus* Pd edd. (h *soli adustis*). | 15. *in his* CP, *in eis* dh edd. | *per quam* dh. | 16. *ab aethiopis* CP, *ab Aethiopibus hebetiores* edd. | *in* om. C. | 18. *simillimi* CP. | 19. 20. *sicut . . . deprehendunt* om. CP. | 19. *factitiae; mollior enim* dh edd. | *et fragilis* dh edd. | 20. *est* om. d, *et* h edd. | *centrosas* SB, . . *sa* v. | *scobe* d edd. (h *scr.*). | *deprehenduntur* edd., . . *ditur* dh. | 21. *in* om. d edd. | *pusulis* SB[1], *pust.* v. | *more luc.* SB. | 25. *tradid.* dh edd. | *his* CP. | 26. *tradunt* SB, . . *untur* v. | *horumque* CP. | 27. *sed* SB, *est* v. | *lacte* CP, *tactu* B. | *in igne* P, om. BC, sed cf. Isidor. XVI, 14, 2. | 27. 28. *intermortui* CP. | 29. *et* om. C, *huic* v. | *sandasiros* B[1], . . *aresus* B[2]dh Hard. | *pro natura ut quam* B. | 29. 30. *garamanticam* B, . . *titen* Sv. | 30. *in Indis* SC codd. Isidor. XVI, 14, 3., om. B, *in India* v. | 32. *veluti* om. d, . . *ut* h edd. | *ignis optentus* om. CP edd. vett. | *stellantes intus fulgent* CP edd. vett., *celantesque se transfulgent* (om. *intus*) h edd. (d om. *se*). | 33. *aureis guttis* SB, . . *eae . . . ttae* v. | 34. *siderum* SB, *a sid.* v. | *cognatione ab inspectoribus* P edd., *inspectoribus* dh. | 35. *hyadum* I, *pliadum hyadumque* SB, *stellarum hyadum* P edd. (C *stell. et*), *stellarum* dh. | *et num. et dispos.* edd., *num. et disp. ab hoc numero* dh. | 35. 36. *ob . . . habitae* om. C. | 35. *ob hoc* dh. | 36. *caerimonia* dh. | *distinguat* B, . . *cta* P. | 37. *si quidem vigor* dh, *quodam vigore* P edd. | *tangens* dh. *tinguescens* CP. | *etiam* om. P, *et* h. | 38. *adlucens* S (B *all.*), *alliciens* v. — 161. 2. *fum. . . . dicant* om. B. | *fumidaeque* S codd. Barb. edd. vett., . . *doque* dh Hard., *numideque* C (P *tum.*). | *vero negat* P edd. | 3. *sandasiros* B, . . *areson* dh Hard. | *magno* SBC, *in m.* v. | 3. 4. *venire. sunt* SBCP, *errore sunt.* h edd. (d *esse*). | 4. *has* SB, om. v. | *sandasitas* CP, . . *aricas* dh Hard., . . *areson* edd. vett. | 6. *aliquando . . . nominis* om. P (h usq. ad *Nicander*). | *andaresi* B, *sandaser* CP edd. vett. (d Hard. . . *sel*). | *quod Nicander* Hard. (edd. vett. *Nicanor*, d *meander*). | 6 . . . 8. *Nicander . . . sandaresum* om. B. | 7. *sandaresion* I (dh Hard. . . *seon*), *sandaserion* SC codd. Barb.,

om. P. | *vocavit* C edd. vett. | *sandaseron* S codd. Barb. edd. vett. | *quidam vero hanc* om. P. | 7. 8. *sandasereon* d, om. P. | 8. *nascentis* B. | 8. 9. *illam ... custodientem* om. B. | 8. *illam quo* P, om. d. | 9. *magni col.* B. | 11. *est* SB, om. v. | *licnis* B, *lychnites* C edd. vett., *lichintes* P. | 12. *assensu* SB² (B¹ *abs.*), *accensarum* CP edd. vett. | *tum* om. CP edd. vett., *tamen* dh Hard. | *praecipua gratia* CP edd. vett. | 14. 15. *secundam*SB, ..*da* v. | 15. *bonitatem* B¹. | *quae* SB, om. v. | *esset* SB, *est* v. | *iovia* h, *Ionis* edd. vett., *ionia* Pd Hard., sed cf. 21, 59. 67. | *appellata a praelatis* Pdh edd. | 16. *et inter has inv. differentiam* dh Hard. | *purpuram* SB, ..*ra* v. | *radiat* dh Hard. | 17. *coccum* SB, ..*co* v. | *has* SB, *a* v. | *excalefactam* h (P ..*ta*, d ..*lestam*). | 18. *filia* B, *folia* dh Hard. | *rapit* Ph, *trahit. rapit* d. | 19. *calced.* dh. | 20. *ad* SB, *apud* v. | *nasamones* P. | 21. *divine* I (B ..*nae*), *imbre divino* v Isid. XVI, 14, 5. | *inveniuntur* SB, ..*nitur* v. | 22. *carthagine* B. | *deportabantur* SB, ..*batur* v. | 23. *tradidit* C edd. vett. | 24. *morientibus carbonibus* dh Hard. | *potoria vasa* C edd. | *hoc lapide* C edd. | 25. *lychnide* S, *lignide* B¹ (B² *licn.*), *lychnite* v. | 26. *sculpt.* B²dh. | 26. 27. *cerarent* B, fort. *cera retinet.* | 28. *ad* om. B. | 29. *ipsa* SB, *ipsa gemma* v. | 30. *Babylona* B¹ (S ..*nam*), ..*niam* v. | 30. 31. *lapidicinae* BCPd. | 31. *appellantur* SB, *aperirentur* v. | *haerentes* SB, ..*ens* v. | *corde* CP, *credis* d. | 32. *reperiuntur* SB, om. v (CP *Hocque modo*). | *tradunt* SB, ..*ditur* v. | 33. *invenitur* CP. | *ut* SB, *sicut* v. | *ephiro et asso* dh, *paroeta* CP. | 34. *rubrae* SB, ..*rum* v. | *quas* SB, *quod* v. | *pionias* SB² (B¹ ..*nius*), *dionium* Pdh Hard., *demium* edd. vett. | 35. *ab* B. | *pinguedine* CPh² edd. vett., *magnitudine* dh¹ Hard. | *genus est* SB, om. v. | 36. *subliniunt* C, *sublinitur* v. | *perlucente* C, *prelucent* P. | 37. *leucadas* Ph (d ..*da*;). | *circa Aegyptum* Pdh edd. | 38 ... 162. 1. *fulgent ... sunt* om. B. | 1. *pinguiores* edd. vett. | *sunt et* om. C. | 2. *certe enim* CP. | 3. *et Phil.* om. C. | *ulla est* Θ Hard. (d *illa*), *ullae ex* P, *ulla est ex* h. | 4. *tralucentium* B¹ (SB²Θ *transl.*), *translucentibus* Pdh. | *quam tardius* dh Hard. | *subfusae* SB, *suffuso* v. | *hebetetur* dh Hard. | *oleae* SB, cf. 3, 60., *oleo* v. | 5. *umore* SB, sed cf. 3, 60; 12, 4; 14, 150; 35, 179. | 5.

..7. *ex*...*Egregia* om. B. | 5. 6. *valdius* I ut B 33, 147 al., *validius* Sv. | 7. *etiamnunc* PdhΘ Hard. | *sua* SB, om. v. | *topazo* SB, ..*zio* v. | *vir.* SB, *suo vir.* v. | 8. *cum primum* SB, quod erat recipiendum. | *praelata* CP. | *accidit* om. CP, *id accid.* dh edd. | 9. *Cytis* Hard. ex 6, 170., *chytis* CP (edd. vett. *chit.*), *echitis* B, *trogodytis* dh. | *vocabatur* SB² (B¹ ..*bantur*), *vocatur* v. | *quam* SB, *qua* v. | *devenerant* SB, om. v. | 10. *diutius fame* Θ Hard. (Pdh edd. vett. *cum diut.*). | *pressi* P edd. | *ut, cum* SB, *cum* Θ Hard., om. v. | 11. *foderent* SBC, *effod.* v. | *eruerent* I¹S, ..*runt* v (d *et er.*). | *topazion* edd., ..*zium* P (d ..*cium*, h ..*ziumque*). | 12. *Topazon* edd., ..*zion* Pdh. | 12. 13. *continenti* SB, ..*te* v. | 13. *stadiis CCC* SCP (B om. *stadiis*, Θ *CC*), *diei navigatione* dh Hard. | *dicit* SB, *tradit* v. | 14. *saepe* h edd., *saepe a* CPd. | *topazum* d, ..*zium* Ph. | 17. *ab* B, *ad* v (P om. *a*...*Ptolemaei* l. 18.). | *filone* B, *Philemone* d edd., *philenicem* h. | *regis* dh, *regis ac* edd. | 18. 19. *Philadelphi* om. B. | 21. *nabastrum* B, *alabastre* C. | 22. *prasoiden* S (edd. ..*dem*), *prassioden* B, *trasoidem* P (C ..*de*), *transudem* dh. | *chrysoterum* Pdh. | *similem* dh edd. | 22. 23. *chrysoprasso* Bd (P ..*presso*). | 23. *tota enim* SBC, *eius enim tota* edd. (d om. *tota*), *etenim* Ph. | 25. *naxρ* B¹Θ, *saxo* B², *noxo* h (d ..*oque*), *Naxiis* edd. vett. | *et cotibus* om. S, *cotibus* (om. *et*) edd. vett., *et cote* Ph, *cote* (om. *et*) d. | 28. *calame* dh, *callais* P edd., *callaica* Isidor. et Solin. | *e* om. CPdh. | *viride* CP. | *palla* dh. | 29. *Phyc.*...*Dahas* om. B. | *Phicaros* edd. vett., *Est et phic.* dh. | *Sacas*, *Dahas* S, *a cas datas* P, *ac asdathas* C (edd. vett. ..*tas*), *apud Sacas et Dahas* Hard., *sacas apud dacas* h (d *satas*). | 31. *multoque praest.* d, *multo praestantiorque* Ph edd., *praestantiorque* (om. *multo*) C. | *Germ.* dh Isidor. et Solin. | 33. 34. *quapropter* dh edd. vett. | 34. *eas* SBC, *eam* v. | 35. *euntes* CPdh. | 36. *et*...*excutiunt* om. B. | 36. 37. *hoc est gest.* Pdh Hard., *hocque gest.* edd. vett. | 37. *digitis* B, *et dig.* PdΘ, *ac dig.* Hard., *divites* S edd. vett., *diutius* C. | *norunt* om. dhΘ edd. | *hic* C edd. | 37...163 l. 22. *hinc*...*Non tralucet* om. dh (P ...*genera* l. 11.). | 38. *deiectorum* edd. — 163. 2. *ad senectam* SB, *in sectando* edd., *in secundo* C. | *venatus* om. C. | 2. 3. *callaidis* edd.,

..*des* C. | 3. *tali* C. | *est* om. C edd. | *faciles* SB. | 3. 4. *optimus* edd. | 4. *apparet, ex alieno est* edd. | 5. *placeant* edd. | 6. *et etiam* C, *et* edd. | 7. *util.* B. | 11. *viliorisque* P (C ..*rique*), ..*ris est* edd. | 12. *prassius* P, *prassias* C, *prastas* B, *prasius pro viriditate coloris est sed vilis* dh (Isid. XVI, 7, 4. *pro viridanti colore*). | 13. *tertium est* dh Hard. | *tribus* om. dh. | *est candidum* CP edd. vett. | 14. *crysoprassus* P, *chrysoprasius* edd., ..*aso* B. | *referente* CP. | *et haec* B, *sed et* CP. | 15. *declinat* I, ..*ans* S edd., ..*ante* BCP. | *topazio* P edd. | 16. *cymbi* CP. | *creberrime* S vet. Dal., ..*mi* B^2 (B^1 *acreb.*), *celerrime* P edd. | 17. *nihilion* B, *nylon* P. | *nilion fulgore* S edd., dist. I. | *fulgoris* CP. | 17. 18. *ab ea distantem* B (S add. *hebeti ac*, quae sola leguntur in edd.), *si ante habeas* CP. | 18. *brevis* CP. | *cum* om. B. | *fallacis* CP. | *sud. vero dic.* C (P *subd.*). | *Sibero* SB (an *Sciro?* cf. Pausan. I, 36, 3., *siv.* P, *Syv.* edd. | 22. *molochites* dh edd. | *viret* B, ..*rens* Sv. | 22. 23. *et crassius quam* om. BCP edd. vett., sed commendantur ab Isid. XVI. 7, 11. et a Solino 33, 20. | 23. *ab* SB, *a* v. | *albo nomen accepit* dh. | 23. 24. *in signis redd. laud.* (om. *et* ... *medicamine* l. 25.) dh. | 24. *infantum* SB, ..*tium* v. | *quodam* SB, *quad.* v. | 25. *pericula ipsorum* P edd. | *nasc. in Arabia* om. CP edd. vett. | 26.. 164. 11. *Viret* ... *vero* om. dh. | 26. *etiam* B, *etiamsi* Sv. | *victa a* S edd., *victus a* CP, *visa* B. | 27. *glor.* B, *tamen glor.* Sv. | 28. *indicae* CP. | *duram* SB edd., *dicunt* CP. | *glaucum pinquemque* CP. | 29. *quae* B, om. Sv. | 30. *Thermodontem* SB (sic etiam M. 11, 59.), ..*doontem* v. | 31. *et* SB, om. v. | *tristis* SB, om. v. | 32. *amissos* B (ut codd. 6, 7. bis), *thracia* CP. | *calchadon* B (sic etiam §. 73., item in nummis, vid. Steph. thes. Gr. ling., sed §. 72. *calched.*), *chalcidia* CP. | 34. *opt.* B, *opt. ergo* Sv. | *aliquid* SB, *quidquam* v. | 35. *sing.* B, *sing. autem* Sv. | 36. *borea* edd., *doria* B. | 37. *et* om. B, recte fortasse. | 37. 38. *quae arizufa dicetur* (om. *similis* ... *violas*) B. — 164. 1. *sunt* SB, om. v. | *vitium* SB, ..*io* v. | *caerulae* B. | 2. *ut* SB, *et* CP, om. edd. | *miris* P. | 2. 3. *inpr.* ... *generis* om. B. | 4. *cluduntur* SB, *claud.* v. | 5. *ut sint* SB, *id est* CP edd. vett., om. Hard. | *ab utraque parte* SB, om. v. | *nec patentes* CP. | *praeter* SB, ..*terquam* v. |

5. 6. *quicquam* SB, om. v. | 7. *nec* SB, *et* v. | *splendescens* SB, ..*dens* v. | *quae ceteris omnia* B, *omnia quae in ceteris* v. | 7... 9. *et vitro ... diversae* om. B. | 9. *nec in diversa* CP. | *quae* CP, *reliquas* B. | 10. *domino* C, *nomine* B. | 11. *quon. ... signent* om. B. | *oriens iaspidum species XVI* h (d *omnes*). | 11. 12. *amaleto* B, *omuletis* edd., *molechite* P, om. cum praep. dh. | 12. *traditur gestare eam* edd. (C *testari*, CPdh om. *eam*). | *ea quae* BC, quod fortasse erat recipiendum. | *his* BCPh. | 13. *saepe transversa* SB, *e petra versa* C, *et transversa* edd. vett., *et per transversum* d Hard. (Ph om. *et*). | *media* om. Ph. | 13. 14. *monogrammos* I[1]S (B ..*ma*), *grammatias* P edd. (dh *gran.*, d ..*cias*). | 14. *polychamos* C, ..*clamos* d, ..*chinos* P. | *Licet* P edd. | 15. *arguere* B. | 16. *prodidere* C. | *onychiiuncta* B, ..*puncta* CPh edd., ..*ponix* d. | 17. *asponyx* P, *polix* h, *puncta* d. | *in summitate* dh Hard. | *et est* d, *est et* h Hard., *quae* C, *est quae* P, *haec* edd. vett. | *stellata est* CP. | 18. *et sali Meg. similis* edd. vett. (SP *et est*, C *sale*, S *sim. Megar.*), om. B, *est et salem imitata* dh Hard. | *velut* SB, ..*uti* v. | 19. *apnias* d, *apinas* h, *cadmias* CP, cf. §. 151. *capnitis*. | 19... 21. *Magn. ... thoracatam* om. B. | 19. *magnitudine* (om. *iaspidis*) CP. | *duodecim* C, *und.* edd. vett. | 20. *vidimusque* CP, *videmus* h. | *formatam* (om. *que*) Cdh. | 20. 21. *in effigie ... thoracata* h. | 22. *cianeo* Pdh, *grano* C. | *accommodata gratia* Pdh Hard. | 23. *et iaspidi* SB, *iaspidis* (om. *et*) CP edd. vett., om. dh Hard. | *nominato* dh Hard. | *a* SB[1] (B[2] *ac*), om. v. | 23. 24. *optuma ... Aegyptia* om. d. | 23. *testica* h. | 25. *gloriam* SB, ..*ia* v. | *rerum* C, *regis* dh edd. | *Aegyptii* edd. vett., ..*tiorum* P, ..*tiarum* C, *Aegypti; adscr*, S, dist. I. | *et* SB, *ei* CP, om. v. | 26. *dividitur ... feminasque* om. C. | *mares* S, sed cf. 7, 33. al. | *ei* om. d. | 27. *qualis* SB, *non qual.* v. | *sappiris* I, vid. ad p. 15, 31., *sappiris inest* B, *in sapphiris* S, *in sapphirinis* v. | *in iis* SB, *In sapphiris* dh Hard., *sapphirus* CP edd. vett. | 28. *aureis* P (C edd. vett. *et aur.*). | 29. *Caeruleí* CP ..*leis* (iunctum cum anteced.) h Hard., ..*las* d. | *et* SCP, om. v. | *sapirirarumque* B[1] (B[2] ..*phir.*), *sapphirarumque* d (S *sapphiri*, h *saphiri*), *sapphirorumque* Hard., *sapphirirároque* CP edd. vett. | *ut*

SBh, om. v. | 30. *praeterea* SB edd., *ceterum* Pdh. | 31. *scalpturis* SB, ..*rae* v (P *sculp.*). | *quae vero* CP. | 32. *ex ... mares* om. B. | *his* CP. | *vesani col.* C. | 33. *aut quae* om. h, *aut* Pd, *et* edd. | *ex* P. | 34. *his* CPdh, *illis* edd. | *descendunt* SB, ..*dentibus* v. | 35. *Petraea* Ph edd. | 36. *et in aeg. et* d (Ph edd. *et in*). | *Gallia* C edd. vett. | 37. *atque vil.* Pdh. | *tharo* C, *tharso* P, *tarso* d. | 38. *accedunt* h (Pd Hard. *non acc.*). — 165. 1. *viola* SBC, ..*lam* v. | *desinant* B[1], ..*nit* Pdh Hard. | *alii quia* S, *aliqui* B, *aliqua* dh Hard., *que* CP edd. vett | 1. 2. *sit quiddam* SB, *siquidem* dh Hard., *quidam* CP edd. vett. | 2. *illa purpurae* CP edd. vett., *illis purpura* Hard. | *in igneum* Hard., *igneus* CPdh edd. vett. | 3. *violatio* B. | *decore* SB, *colore* v. | 4. *Indica* SB, ..*cae* v. | *felicis* S codd. Gel. edd., *phenicis* dh, *fellis et* B, om. CP. | *habet* SB, ..*ent* v. | 5. *ad hancque* d edd., *et ad hanc* P. | *fundunt* d Hard. | 5. 6. *autem fulgorem* l coll. §§. 96 et 125., *autem* SB, *autem eum* v. | 6. *adspectum* SB. | 7. *vibrant* Pdh Hard., ..*at* edd. vett. | *alterum* SB, *alt. earum* v. | 8. *socon* SB, *sac.* v. | 8. 9. *socondion* SBC, *sac.* v. (edd. vett. *sacod.*). | 9. *dilutior vero* C, ..*tiorem* h (d ..*cidiorem*). | *ex ead.* P, *eadem et* dh Hard. | *sapinos* C edd. vett. | *eadem* (om. *que*) edd. vett., *ead. et* dh Hard. | 9. 10. *faranitis* B, *paran.* P (edd. vett. ..*nites*, C ..*nytis*). | 10. *in ora et term.* d (h *hora*). | *nomine* om. Pdh. | 10. 11. *genus ... quintum* om. B. | 11. *habet* om. dh. | *viciniam* dh edd. | 13. *debeat* SB, ..*et* v. | *in* om. CP. | 14. *color* SB, *nitor* v. | 15. *vocare* SBC, ..*ri* v. | 15. 16. *genam* SB (cf. in ind. *Aphrodites blepharon* et §. 184. *Veneris crines*), *gemmam* v. | 16. 17. *quod ... gemmae* om. B. | 16. *quod* om. d, *quo* h. | *de re* C, *et de re* Pdh. | 16. 17. *specie et colore extremo gemmae* C edd. vett. (S om. *extremo*, sed cf. §. 129. *nitor semper extremus in visu*, §. 93. *quorum extremus igniculus*), *species et colos. Eas gemmas* dh Hard. (P *colore*). | 17. *eas* om. Pdh Hard., *fas* C. | 18. *ac* SB, *aut* v. | 19. *scribatur* C edd. vett., *inseratur* dh Hard. (P ..*fer.*). | *is* B[1], *his* B[2]P *hiis* C. | *suspendatur* Pd. | *a collo* C, *collo* P, *collo e* dh Hard. | 19. 20. *cum pilis* SB, *capillis* v. | 21. *quoquo* (om. *modo*) C (dh Hard. *quoque*), *quo modo* edd. vett. | *regem* dh. |

22. *quoque* om. d Hard., *que* CPh. | *ac* SB, *et* v. | *luc.* B¹. | 23. *nec non in* SB, *Nam e* edd. vett., *Nam* Pdh Hard. | 25. *in risu* C, *risu* Pdh. | 26. *ab hac* om. dh. | 26. 27. *ab vicino tamen colore* SB, *tamen e vicino* v. | 27. *est* B, om. v. | 28. *dilutus est* edd. | *hyacintho* B, *in hyac.* Sd edd., *et in hyac.* Ph. | *primoque* SB Salm., *primo quoque* v. | 31. 32. *flore hyacintho. Aeth.* dh. | 33. *colore transl.* C edd. vett. | *iis* dh edd. | 34. *Tibaranae* Salm. Hard. (dh *Zib.*), *Bactrianae* CP edd. vett. | 35. *et* (*fulg.*) om. B. | *fulgentes interpellatae* dh Hard. | 36. *scobae* B, *scobe sua* Sv. | *refertis* CP. | 37. *optimi* dh, ..*mae vero* edd. | *qui* Ph. | *auri* Bd. | 37. 38. *albicare facie non argenti videntur* B. | 38. *hae* S (B *he*), om. v. | *respicuae* B. — 166. 1. *orichalcum* B edd. vett., sed cf. 34, 2, 4. | 1...3. *Tametsi... usu*, *appellantur* SB, dist. l. | 1. *Tam etsi experte de* (om. *iam*) P, *iam etsi expertae. De* d, *tam etiam ex parte. De* h, *Tametsi iam expertes* (om. *de*) edd. vett. (Hard. *Iam etiam*), *Iam etsi iam* (om. *exiere* et *de*) C; cf. Cic. Tusc. IV, 36, 77. *exisse de potestate.* | 3. *aliquae* SB, ..*qui* v. | *chryselectros* C, ..*tri* h edd. (P *chrysol.*, d *crisoel.*). | 4. *tamen* SB, om. v. | *tantum* om. C edd. vett. | *adspectu iucundi* Pdh Hard. (edd. vett. ..*diore*, Isid. XVI, 15, 3. ..*dus*), *a spectus iucundior* C. | 5. *quaedam in iis* dh edd. (P *his*). | *ac rufo* C, *rufaeque* Pdh edd. | 6. *quaedam* om. Pdh, *quae* B. | *molles* SB, ..*les et* v. | *est in* (om. *et*) B. | 7. *repertam* SB, ..*tas* v. | *dixit* SBC, *dic.* v. | *aquae* om. B, sed cf. §. 24. | 8. *defossis* BC edd. vett., *depressis* Sv, ut §. 24 et 31, 49. | *erui* SB, *erutam* v (C *inde erutam et*). | 9. *Sunt* Pd. | *leucochryses* C, ..*se* P (h *lento crise*). | 10. *capniae* SBdh edd., *gemmae* CP. | *vitro* CP. | *velut* SB (C *sunt vel.*), ..*uti* v. | 11. *fulgentes* SB, *refulg.* v. | *vitro adulterantur* SB, *vitreae vero* C edd. vett. (Pdh Hard. ..*ei*). | *ut* om. B. | 12. *tactus autem* edd. vett. (C *tatus*). | *deprendit* SB, *deprehend.* v. | 13. *qui veluti* dh Hard. | 14. *tralucente* B¹ (SB²CP edd. vett., *transl.*), *translucent* dh Hard. | *chas* d, *quas* CP edd. vett. | *fert* SB, *mittit* P edd., *vult* d (h *vo.*). | *in duritia* Bdh Hard., *ad iniuriam* CP edd. vett. | 15. *fragilem* Pdh. | *non ingratae* SB, om. v. | *in eadem* dh Hard. | *et* om. dh. | *xythios* CP, *xystion* edd. vett., *xinti* d (h ..*chi*), *xanthi*

Hard. | *parit* om. dh Hard. | *plebeia* edd. | *sibi* om. dh, *ibi* CP edd. | *gemma* edd. | 16. *Et cand.* (om. *est*) edd. vett. | 17. *in quo colore* SB Isid. XVI, 10, 2., *in col. an* CP, *an in col.* dh edd. | 18. *ut* SB Isidor., om. v. | 19. *sit* om. CP, *est* edd. | *sed tamen* SB, *Est* v. | 19. *exspect.* SB, *spect.* Pdh. | 20. *quippe* SB, om dh edd., *enim* CP. | *intus translucida crystallis* dh (Hard. . . *lus*). | 21. *purpurae* SB, . . *ra* v. | *aurei* BPdh (cf. 14, 80. *fulvum*), . . *us* C edd. vett., *ac croci* Hard. Salm. e Solin. 33, 22. | 22. *semper* SB, om. v. | 22. 23. *madere . . . singulis* om. d Hard., *mad. sing. videtur* C edd. vett., *videtur singulis* P, *videtur* h. | *et his* d Hard. | 24. *esse . . . potest* SB, *ulla est liquidior* v. | *captis iucunda* h Hard. (d *capitis* CP edd. vett. *capiti*). | *suavitate* SB Salm., . . *vis et* CP edd. vett., *vanitate* dh Hard. | *haec* SB, om. v. | 25. *sagenon* dh Hard., *arg.* CP edd. vett. | 26. *in Aeg.* SBC, *apud Aegyptios* v. | *senites* CP edd. vett. | 27. *tum* SB, om. v. | *mollius radiat Pontica* dh edd. vett., *molliorque radi et pont.* C, *alias meliorque radi pont.* P. | *Thasia . . . est* SB, dist. I, *et Asiatica. Ipsae vero molliores sunt* v. | 28. 29. *Galat. . . . celerarum* om. B. | 30. *Proxime* B. | 31. *habet* BC, . . *ens* Sv. | *pupilla* SB, . . *lae* v. | 31. 32. *quandam* C, *modo quandam* Pd edd. (h *quod.*). | 32. *hanc* SB, *ac* v. | 33. *alio* SB, *ex alio* v. | 33. . . 35. *eadem . . . praeferuntur* om. dh, leguntur inserta §. 39. p. 149, 18. | 33. *eademque* P edd. | 34. *regerent* C, *regerens* edd., *regens* P. | *in mod. stellae* SB, om. v, sed cf. Isidor. XVI, 10, 3. | 35. *difficilis ad caelandum. Indicae* P edd. | *praefertur* P edd. | 36. *in Carmania nata* P edd. (dh *Germ.*). | 37. *astrion* SBC, *astrios* v. | 38. *propinquas* d, . . *quans* h edd. | *in . . . litoribus* om. B. | *in* I, *et in* SPdh. | *Patalenes* Sill. coll. Stephan. thes. l. Gr. s. v. *Πάταλα*, *Pattelenes* Güthe (über den Astrios d. Pl. p. 5), *Pallenes* Sv. — 167. 1. *huic* SB, om. v. | *stella* B, *cui st.* CP, *ceu st.* edd., *astolos st.* dh. | *pleno lunae* SB, *lunae plenae* v Isidor. XVI, 13, 7. | 3. *et* SB, *ac* v. | *dicunt* SB, om. v. | 3. 4. *nullique* (om. *minus*) d Hard. | 4. *eam* I, *etiam* B, *enim* v, om. S. | 5. *lanternarum* SB[1] (B[2] *lat.*), *lucern.* v. | 6. *astriotem* CP, . . *ionem* dh, *astroiten* edd. | 7. *Zoroastren* I (SM 11, 242), . . *trem* Sv, *soroasteren* B. | *quidam . . . ea* C edd. vett., om. SB. | *quicquam* d, *qui-*

cumque h, *quicunque* h, *qui circa eas* Hard. | *diligentes* Pdh Hard. | *sunt* (om. *de ea*) d Hard. | 9. *Astrolon* CP, *astolon* dh, *astalon* B (in ind. *aspol.*). | 10. *radiare fulgore* SB, *et radiare* (om. *fulg.*) v. | *in solem* d, *ut solem* BCP edd. vett. | 11. *Est et* Ph. | 12. 13. *ipsa . . . nascens* om. B. | 13. *nascens in Carm.* Pd (h *germ.*). | 14. *coruscantem* S Gesner. de fossil., *concursantem* v. | 15. *in* SB, om. v. | 16. *relanguescit* SC, . . *scere* Pdh. | 17. *nigras* CP edd. vett., om. B, . . *rae* Sdh Hard. | *rubentesque* C edd. vett. | 18. *ac sim.* d edd. vett. | *sim. . . securibus* om. B. | *ex* SB, om. v. | *iis* d Hard.; *per illas* CP edd. vett. | *qua* B. | *nigrae sunt ac* P (edd. *sunt et*), *nigrantur sutet* d (h *situ*). | 19. *sacras esse* SB, om. v. | *per illas* om. P edd. | *classes easque* P edd. | *baetulos* 1 (d *bet..* B, . . *ulo*, S (B in ind.) . . *ylos*), *betillos* P. | 20. *sint* SC (B *sin*), *sunt* v. | 21. *magorum studiis expetitam* SB, *Parthorum magis quaesitam* v (P edd. *et Parth.*). | *alibi* SB²h. | 22. *in* om. Pdh. | 24. *vocatur* SB, *appell.* v. | 25. *LX p.* B, $\overline{XL}$ *pass.* S. | 26. *eam* SB, om. v. | 28. *proximo pariter* dh. | 30. *aliqui* SB, *esse aliqui* CP (d . . *qua*, h . . *quam*, edd. . . *quas*). | 31. *aequal.* B. | 31. 32. *proiectam* om. B, . . *ta* C, . . *tas* edd. | 32. *in se candentes* BPh, *recand.* C. | *aliquo* SB, . . *quas* v. | 33. *colorem* CP. | *autem* SBCP, *vero* dh edd. | 34. *ex oroscopo* C (P *hor.*). | *ut diximus* SB, om. v. | 35. *repercussos in* CP, *esse percussu* h. | *parietem* CPh. | *illidant* dh. | 36. *iris* P edd. | *ceteras* B¹ (B² . . *ris*), . . *ro* Hard., *cerae* P edd. vett., *arae* C. | 37. *sed* SB, *et* Pdh, *at* Hard., om. C edd. vett. | *quam* edd. | *orus* BC, *corus* d, *coriis* Ph. | *igneomonum* C, *ignes et canum* dh. | 38. *scripsit* SB, om. edd., *dicunt* Pdh. | *in Pers. traditur* CP (edd. *tradit*). — 168. 2. *leros* S (B in ind.), *ieros* B, *zeros* P edd., *erros* d, *erios* h. | 2. 3. *distinguentibus* SB, . . *ente* v. | 4. *principalibus* SB, . . *lium* v. | 5. *per* SB, om. v. | *ordinem* SB, . . *ne* v. | 6. *est* om. Pdh Hard. | 8. *in terris* SB, om. C, *locis* v. | 8. 9. *variet. diversis* C edd. vett. | 9. . *Multa et cogn.* dh Hard. | *enim* om. Ph. | *phasp.* CP, *psaps.* dh, *phass.* edd. vett. | 10. *zmaragdach.* S (B *smaradd.*), om. P, *sardach.* edd., *saroch.* d (h . . *oc.*). | *haemach.* om. B, *emach.* C. | *leuvach.* h, *lavach.* d. | 11. *quae* SB, om. v. | *velut* SBdh edd., *et si* CP.

| *arbuscula* d edd. (h . . *la in*). | 11. 12. *insignis . . . cum* om. CP. | 11. *est* SB, om. v. | *aethach.* I, *anthac.* B, *antach.* edd., *autach.* Sd. | 12. *quae* SB, om. v. | *inuritur* CP. | *murram redolet* SB, *myrrh. . . lent* v. | *corolloch.* P, *thorallach.* d, *solloch.* B. | 13. *sappiri* B[1], *sapph.* Sv. | *sparsa* SB Hard., *pars* dh, *distincta* CP edd. vett. | 13. 14. *quae et* SB, om. v. | 14. *appellatur* SB, . . *ata* v. | 14. *quoniam putant* B, *putantque* C, *put. eam.* Pdh edd. | 15. *eam* SBC, om. v. | 17. *invenitur . . . pollens* SB, *inventae . . . pollent* v. | 19. *et ium.* d edd., *iumenta et aliorum* (om. *iam . . . ornamenta*) B. | *iam* Sdh, *et iam* P (edd. *etiam*). | *e cerea* I coll. Solin. 5, 27. *nam qui sunt facie cerea trivialiter negliguntur*, *edera* P, *hedera e ederas* dh, *esseda et* Barb. edd., *et deorum* Strack. | *statie. . . . ornamenta* om. CP. | *et* om. h. | 20. *medicis* B[1], *Inde medici* P (dh *unde*). | *inde aeque* I[1]S (B *indeeque*), om. v. | *coteculas* B, vid. ad p. 169, 21. et p. 178, 23., *cotic.* Sv. | *nam* SB, om. v. | 21. *phrigia* h (d *prig.*). | 22. *viridiam habent. hesbis* B. | 22. 23. *repertae . . . albis* om. B. | 23. *eae* B[1], *hae* SB[2]h (P *he*), *Et hae* d edd. | 24. *et* om. C. | *Cypriis est* Pdh edd. | 25. *perspic. in his* d edd. | *thracia et* Pd edd., *terracina et* h. | 26. *etiam in* h, *in* d. | *Parnasso* B[1] edd. | *et Mess.* (om. *in*) P (edd. vett. *ac*), *et in Syene* h (d om. *in*). | 26. 27. *limitum* Bdh edd., *illitis* CP. | 27. *et in Rhodo.* om. B, *et rhodo* CP. | 27. 28. *sunt in iis: quae* S (B *is quae*), om. v. | 28. *leoninis pellibus* SB, . . *nae* . . *li* v. | *reperiuntur* SB, om. v. | 29. *dicunt* SB, . . *tur* v. | *in Persis vero* om. B. | 30. *et* om. B. | *presteras* I[1]S, cf. 2, 133., *presferas* B[1] (B[2] *prefera*), *praeterea* v. | 30. *flumina* SBC edd. vett. Isid. XVI, 11, 1., cf. 28, 118., *fulm.* Pdh Hard. | *sisti* om. Pd Hard. | 31. *cortinas* SB edd., *lebetes* Ph (d *liberes*). | 32. *allig.* P edd. | *additae* SB, cf. 28, 115., *pelli similem* Pdh edd. | 33. *discordiam* SB, . . *dialem* v. | 34. *argumentum eius* edd., . . *esse eius* Pdh. | *ollam plenam* SB, . . *la* . . *na* v. | *coiecta* I coll. 32, 75., . . *tu* B (S *coni.*), *cocta* v. | *inter* P, *et intra* d edd. | 36. *faciant* Ph, . . *it* d edd. vett. | *nitro colore* S, *nigro colori* B. | 38. *credamus* d edd., *creditum* B. | *solvit* om. B. — 169. 1. *Alabastrites* dh edd. | *alabastride* P, . . *trida* dh. | 2. *intertincto* CP Isid. XVI, 5, 7., . . *stricto* B, . . *cincta* dh. |

3. *et* (*trita*) om. h, *ac* Pd edd.. | 4. *ventribus* B, sed cf. 29, 105; 30, 108; Isid. XVI. 13, 8; Solin. 1, 77. | 6. *Crotonensem* B, . . *niens.* Sv. | 7. *ut* om. Bdh. | *adamas* om. B, . . *ans* C. | 7. 8. *quadratis* SB, . . *ta* v. | *et semper* C, *semperque* Ph edd. | 10. *Antiphates* BCP. | 11. *ut* SBdh, *si* P edd. | *excoquatur* CP, *loqu.* d, *coquitur* h. | 12. *id* SB, om. h, *hoc* v. | *murrae* SB, *myrrhae* v. | *inmensum* SB, *immissum* dh (P edd. . . *ssa*). | 12. . . 14. *quiddam . . . data* om. P edd. | 12. *quoddam* h. | 13. *exempti sunt. possessio est* dh. | 14. *Eamque contra* CP edd. vett. (Hard. om. *que*). | *eam* om. P edd. (dh *auxiliariam*). | 15. *Arabici* dh, *Abarica* B[1]. | *est* om. dh. | *sed et* Pdh. | 16. *hanc* SB, *quamquam* C, om. v, ut §. 148. | 17. *Aromatites* dh edd. | 18. *Philas* Salm., *filias* B, *phinas* Pdh, *Phiras* S edd., *pyras* edd., *Pisas* C. | *lapidosas* B. | *murrae* SP, *myrr.* B, *myrrh.* v. | 19. *et . . . frequentiata* in dh leguntur post *coloris* l. 21. | 20. *Aspillatim* Ph, . . *ilaten* d edd. | 21. *gigni* CP edd. | *tradidit* dh. | 22. *spleneticis* Pd edd. vett. (h *plen.*). | *inveniri que in* dh edd. | *Arabicarum* SBP edd., *ibicum* d (h *ibi cum*). | 24. *radiantem* om. C. | *contra* SP edd., *cum* Bdh. | *lympatum* B, *lima habitum* d (h *luna*). | *habentiam* P, . . *dam* edd. | *Atizon* CP, *azitoen* d, *aciz.* h. | 25. *perside* dh, *in Pers.* edd. | *Acidiae* C, *accidie* P, *ac Ida* edd., *acido* h, *in acito* d. | *nasci tradit* d edd. (h . . *tur*). | 26. *lenteculae* B[1], vid. ad p. 168, 20., *lentic.* Sv. | 27. *regum* Pd. | 27. 28. *constitutionibus* dh. | 28. *Augitis* B in ind., . . *ites* d edd., . . *etis* S, . . *etes* B. | *non alia videtur multis* l (B om. *non*), *multis non alia videtur* SP (dh Hard. om. *non*), *non alia multis videtur* C, *non multis alia vid.* edd. vett. | *quam* SB, *quam quae* v. | *callaina* S, cf. §. 110., *callais* edd., *callaina. Lapis* B, *calais lapis* P, *callalapis* h. | 29. *Amphitanes* d, *amphitane* edd., *amphiranes* P, *adpirames* h. | *nascens* SB, om. v. | *in* om. B. | 30. *quo* SBC, *qua* v. | *et* om. d edd. | 31. *adfirmaturque* B[2] edd. | 32. *esse* SB, om. v. | *agere* Barb., *trahere* edd. | 33. *Absuctos* B[1] (d . . *sic.*), *Asyctos* B[2] edd. vett., *apistos* CP. | 34. *excalf.* Sd edd. | 36. *Agiptillam* CP, *Agistilla* dh. | *Iacus* P, *magis* dh. | *intellegitur* Pdh. | 36. *album* SB, *alv.* v. | *sardae* (sc. coloris) SB, . . *da* v. | *nigrumque* SB. | 37. *vena transeunte* CP edd. vett. |

37. 38. *caerulea facie* S coll. Isid. XVI, 11, 3. (B . . *ile*), . . *leam facit* v. | 38. *nomen a loco* SB, om. v. — 170. 1. *sunt* SB, *habent* v. | *subviridis* SPh, . . *des* Bd edd., . . *de* C. | 2. *illa* om. dh. | *a* om. dh edd. | *ab* SB, *ex* v. | *Troglodytica* edd. (C add. *regione*), *Troglodite* dh. | *vens* B, *veniunt* dh. | 3. *mediam* S Isidor. XVI, 15, 10; cf. 3, 7; 5, 53; 6, 48; . . *ia* BPdh, . . *ias* edd. | *Batrach. et Copt.* C, *Copt. et batr.* Pdh edd. | 4. *colorem* BP. | *e venis* B, *e bori* CP edd. vett. | 5. *rubetis* CP. | *excellet* B, . . *ens* Pdh Hard. | 6. *pingit* C edd. vett. | 6. 7. *colore fulg.* SB, *fulgore lucentem* v. Isidor. XVI, 10, 9. | 7. *et* SBC Isid., *Haec* v.* | 8. *dicatam* SB Isid., . . *atur* v. | *Belum autem aliam quam sic vocant* B. | 10. *Baripen* B, *paropin* C, *baroptin* vet. Dal. Isidor. XVI, 11, 5. | *notis* vet. Dal. Isidor. | 11. *alligatae* CP edd. vett., *aliis sacra* dh Hard. | *proicitur* SB, *dicitur* v. | *veluti* SB, . . *ut* v. | *Botyitis* (in ind. *Botryctis*) B, *botryites* Hard. (edd. vett. . . *ytes*), *botritus* dh, *boctrites* P. | 12. *pinea* dh Hard. | *Bostrychiten* h edd., . . *ygiten* B, . . *iciten* P, . . *icten* d, . . *aciten* v. | 13. *a crinibus* (om. *similiorem*) dh Hard. | 14. *Brontea* SB, . . *tia* edd. vett. (Isidor. XVI, 15, 24. *brontica*), . . *tea* Hard. (d *bronee*), *broniena* C (P *brov.*). | *capiti* SB (Isid. . . *te*), . . *tibus* v. | 14. 15. *testudinum similis* CP edd. vett. | *e tonitribus* S Isidor. (B *etonib.*), *tonitribus* dh Hard., *et tonitrua* CP, *et cum tonitruis* edd. vett. | 15. *cadit, ut* I[1]S codd. Barb. (B *cadilui*), *cadens ut* edd. vett. (CP . . *entia*), *cadit* (om. *ut*, sed *putantque*) dh Hard. | *restinguitque* I[1]S (B . . *gui*, edd. vett. om. *que*), *ea restingui* Hard. (h *eo*), *ea restringi* d, *restringit et* CP. | *fulmine iacta* B, . . *nis ictum* dh Hard. (Isid. *ictus*). | 16. *bolee* P (C . . *eae*), . . *enias* dh. | *in Ibero* SB, *nimbo* dh (P *nym.*). | *inveniur* Bh. | *gleb. simil.* om. B, *gl. sim. per omnia* d. | 17. *Cadmites* B, *admitis* C, *calamitis* dh. | *quoque quae eadem* B. | *esset* codd. Barb. edd., *esset quod est* B. | *quae* SB, *quam* v. | *ostracitin* dh edd., . . *citen* CP. | *vocatur* SB, . . *ant* v. | 18. *caerulae* B, . . *leam* Pdh. | *bullae cingunt* SB (d *vocant*), *cingunt bullae* edd. (P *ping.*). | 19. *camitis* Pdh, *capnites* Barb. edd. vett. | 20. *plurimis* edd. | *iaspidis* B, cf. §. 118. (d *isp.*, h *hisp.*), *spiris* SP edd. | *fumidae* B, . . *da* Sv. | 21. *et* om. Sdh Hard. | 22. *Calamitam* dh,

. . *ainas* edd. vett. | *vocant . . . callaino* om. edd. vett. | *callaino* om. C, *calamo* h. | *feruntquę* CP. | *plures callaicas* C, *plures simul* Ph Hard. | 23. *coniunctos* codd. Barb. edd. | *semper* om. d Hard. | 24. *et cet.* SCP. | *et magis* SB, om. v. | 25. *Catoptritis* SB, *cathoprytis* C, *catopyritis* v. | *in* SBC, *e* v. | 26. *cand. im. reg.* SB, vulgo leguntur post *coeuntibus* l. 27. | *Cepites* CP edd. vett. (dh *cap.*). | *cepotatites* P (C *cepoth.*), *cepolames* dh, *cepocapites* edd. vett. | 27. *coeunt. lin. in un.* SB, *nodis coeuntibus* v, cf. §. 189. | *Ceramites* edd. vett. | 29. *mirae* SB, . . *randaę* v. | 30. 31. *nub. vel tranq.* SB, *nubilo colore aut tranquillitate* v (CP *coloris*). | 31. *triorchi* I ex 10, 21. 204; 25, 69., *tribus circulis* B, *irís* P, *piris* C (edd. vett. *pyr.*), *accipitri* Hard. (d *accap.*). | *corsides* Ph (d *corsni.*), *corsoites* edd. vett. | 32. *canitiae* SB, . . *tiei* v. | *capitis* S (B add. *similis*), *hominis* v. | *corallachates* C (P *corala.*, B in ind. *coballach.*), *choraliach.* d, *coreliach.* h. | 32. 33. *coralloach. . . . distincta* in B leguntur post *natura* l. 35. | 32. *corallio similis* B, *et coralio* P, *corallo* edd., *coracia* d, *et curatia* h. | 32. 33. *distincta* SB, . . *tae* v. | 33. *minio* SBC, *minio similis* v. | *et Syene* om. B. | *Crateritis* h edd. | 34. 35. *praedurae naturae* P edd., *praedura videtur* dh. | 35. *crocaltis* B, *crocollis* dh, *chrocalis* P. | *ceras* BC. | *cysitis* C (P *cis.*), *cytis* Hard. ex ind., *cissites* edd. vett., *cipre prea* d (h *cipte.*). | *in Copto* dh. | 36. *partum* SC edd. vett. (P *pert.*), *petram* dh Hard., *lapidem* B. | *quae* dh Hard. | 36. 37. *sentitur* Pd. | 37. *crepitu* SB, (C *si creditur*), *strepitu* Pd codd. Barb. edd. (h . . *ta*). | *Calleoponos* dh. — 171. 1. *et alt.* codd. Gel. edd., *ex alia* dh. | 2. *purpurea et alia.* S Isidor. XVI, 9, 6. (B . . *reae al.*), om. v. | *in purpura* SB, *purpurea* CP Isidor., *purpureae* dh edd. | 2. 3. *maculis . . . oculus* om. B. | 3. *oc. sed ind.* B. | 4. *sunt mag. mendacia* B. | *colluto ore* SBC edd. vett., sed vid. ad vol. IV. p. 291, 35., *collutam et* Pdh Hard. | 5. *lingunt* B. | *divinationem* SC edd. vett. (B . . *ne*), *scientiam* Pdh Hard. | *promittentes* B. | 6. *et* SB, om. v. | *silente* SBCP edd., *fulgorem eius decrescere* h (d *ei*). | *toto* SB, *tota* v. | 6. *decrescente vero* P edd., om. dh. | 6. 7. *a solis ortu* dh. | 7. *horam hanc celidoniam*

vocant B. | 8. *aliorum testudinum superiori sim.* B, unde Sill. coni. *labrorum.* | 9. *ea* dh edd. | *ex iis* SB, *sit* v. | 9. 10. *adspersa sit* SB, om. v. | 10. *deiecta* codd. Gell. edd. vett., *decocta et deiecta* dh Hard. | 11. *moveri* Pdh Hard., *averti* codd. Gel. edd. vett. | *Chlorites* Barb. edd. vett. | *eam* SB, *quam* CP edd., om. dh. | 11. 12. *inveniri in scyllae avis ventre* C (P *scylleanis*), et *inveniri montacillam in canis ventre* h (d *morac.*). | 12. 13. *et ferro* B, *ferroque* edd. | 14. *ex viridi* SB codd. Isidor. XVI, 7, 16., *viridis* v. | *Chrysolampsis* I (CPdh *crys.*, B ..*lapsis*, B in ind. et 4 codd. Isidori XVI, 15, 4. ..*lamsis*), ..*lampis* libri Salm. edd. | 15. *pallida alias* SB, ..*da die* dh Hard., ..*di coloris die* CP edd. vett. | *sed* SB, *et* CPdh Hard. om. edd. vett. | *in nocte* dh Hard. | *ignei* CPdh edd. vett. | 16. *cepionides* vir doct. ap. Barb. edd. vett. (C *ceppion.*, B *cetion.*), *ceponides* Sdh Hard. (P *ceppon.*). | *Aeolidis* d edd. | *Atarneo nunc* Bergk. exerc. Plin. I, 33., *ad arneon nunc* P (C *nunc ad arn.*), *olim nunc alarnione* B, *Atarne nunc* codd. Gel. edd. (S om. *nunc*), *et acarnania* h, *et carmania* d. | 17. *in pago* dh, *pagum* P (C *pad.*). | *quodam* d. | *oppidum* CP. | 18. *iaspides* B, ..*dis* C. | *et* om. B. | 20. *Dapnean* B, *Daphneam* CP (d *dapn.*), *Daphniam* h edd. | 20. 21. *monstrat* Pdh. | 21. *berullo* B[1], ..*yllo* Sv. | *Diffyes* B, *Diphies* C, *diphris* edd. vett., *dipses* dh, *diaspes* P. | 22. *utriusque* SB, *utr. sexus* v. | 23. *Dyonulas* C, *diomilas* P. | 25. *drachonitis* h, *dracontitis* C, *dracontis* Pd, *draconites* Barb. edd. vett., ..*ontites* Hard. | 26. *absciss o* P edd. vett., *abscisa* dh. | *capite* SB, om. v. | *non* SBh, *nunquam* v. | 26. 27. *in india igitur moris est ut dormientibus dentes amputent* d (h *dorm. animalibus*). | 27. *ig.* ... *amputant* om. B. | *amputent* P. | 28. *eam* om. B. | *sibi* om. d. | 29. *somni* SB, *omnia* CPdh, *somnifica* edd. | 30. *sopitis* I[1]S Isidor. XVI, 14, 7. (B[1] *opitis*, B[2] *caput his*), om. v. | 30. *esse autem* P edd. | 32. *cognominabatur* CP, *sive* B. | *et ariste* Sdh Hard. (B om. *et*), *et cardisce* Barb. edd. vett., *enharistae* C, *encariste* P. | *in nigra* dh, *in qua nigra* P (C ..*ri*), *una in qua nigra* edd. | *colore* SB om. v. | 33. *effigiae* B, ..*ies* v. | *eminente* SB, ..*net* v. | 34. *speciem* I (B ..*e*), *speciem repraesentat* v. | *aliqua* CP. | *sui* B, *sui*

parte SCP edd., *sunt parte* d (h *arte*). | 35. *divisaque fragmenta* dh (edd. ..*tis*). | 35. 36. *testarum effigiem* C, om. dh. | 36. *Exheb.* B, *Xebenum et* C. | 37. *poliunt* Pdh edd. | *Erythallis* S (B in ind.), *erytallis* B^2 (B *erut.*), *cristallis* C, *Eristalis* P edd., *eristilla* dh. | 38. *Erichilos* Pdh. — 172. 1. *eadem* (om. *quae*) dh edd., *sive* B. | *amphicome* edd., *empicomes* dh, *mepicores* P (C ..*pych.*). | *et ... laudatur* om. dh. | *et* SPC edd., *sive* B. | *a Democr.* P edd. | 2. *Eumeges* B (in ind. ...*ces*), *eumethes* C (d ..*tres*). | 3. *et cap.* C. | 4. *Eumitrem* P, ..*thren* edd., *emitren* dh. | *telum* dh. | *sibi* SP edd., *ut* B, *oraculis* d (h ..*lum*). | 5. *observant* B. | 7. *Eureus* Ph, ..*neos* d Hard. | *nuculeo* B, *nucl.* Sv. | *est* om. B. | 9. *quae* I, *qui* B, *quo* Sh, *ex quo* Pd edd. | *traditur imago* Pdh. | 9. 10. *Tyri in Herc.* edd., *Herc. in Tyri* Pdh. | 10. *sed* dh. | *dii facile* P edd. (h *ti fac..* d *diffic.*). | An *surgant?* | 11. *in* om. d edd. | *colos* om. B, sed cf. Isidor. XVI, 10, 10. | 12. *Galaxian* SB, ..*iam* v. | 14. *Galactites* P (C ..*lat.*). | *vino* C edd. vett., *Nilo* Salm. Hard. | *leuceam* dh, *leucam* Salm. edd. vett. | 15. *leucographiam* edd., *leugographitiam* C. | *synnephitim* S (C *syneph.*, C edd. vett. ..*tin*), *sinefitim* P (h ..*etit.*, d ..*tin*), *synechitim* B, *synophiten* Hard. | *in attritu* om. CP, *inattriti* h, *matti* d, *tritam* edd. | 17. *fecunda* S (Bh ..*dam*), ..*ditatem* v. | 17. 18. *traditur* SB, *dicitur* v. | 19. *mitt. ... amnes* om. d. | *mittit* P edd. | *Nilus* om. P edd. | *amnis* P edd. | 20. *venis* om. dh. | 20. 21. *Gallaicos* CP (edd. vett. *gala.*) | 21. *invenitur* dh. | 22. *iuncta* om. dh, *autem* P edd. | *binae vel ternae* P edd., *in aetna eque* h, *terra equae* d. | *Gasidanem* edd., *gessinaden* d, *gessidanen* h (P ..*nem*). | 23. *orobi* d (h *obr.*), *olormi* CP. | *arbellis* P. | 25. *autem* om. B. | 27. *selenomantiae* SB, *et lepocinantae* P, *et lenocinanti* edd. vett., *solo memoriaeque esse* Ph, *memoriae quoque* d Hard. | 28. *crederemus ... fecit* SB, *credamus ... facit* e. | *ventrem* d. | 29. *curalium* I^1S (B ..*litium*), *corallium* d edd. (CPh ..*allum*). | 30. *nominis causa* om. d. | *nam nominis* CP. | *quod e ligno* P (dh *quo*). | *emollit* P edd., *mollit* dh. | 31. *in mari* SB, *maria* Barb. edd., *marina* CPdh. | *hanc* om. P edd., *hoc et* dh. | *fascin.* SB, *fulminibus et*

ind. ..*octis*), *Morochites* Pdh, *Merochthes* C (edd. vett. ..*ctes*). | 18. *colore* SB, om. v. | *Mormorion* SB, *Morion* edd. vett. (C ..*rryon*), *Morio* Pdh Hard. | *ab* SB, om. C edd. vett., *in* Pdh Hard. | *Indica* C edd. vett. | *nig.* SB, *quae nig.* v. | 19. *quae voc.* CP. | *et* SBCP, om. v. | *promniom* B (in ind. ..*on*), *prominium* dh, *prommum* P, *pramnion* codd. Barb. edd. | *cum in ea* SB, *in qua* dh edd. | 20. *carbunculus* d. | *color* S (B *cor.*), *colos* Ph edd., om. d. | *sardeae* B. | *Cyprium* om. C, *in Cypro* P. | 21. *in cipro tyro* C. | 22. *quae* om. B. | *ectypas* om. CP. | *sculpt.* B^2C. | 23. *Myrrhitis* codd. Salm. (h edd. ..*tes*), *myritis* C (B *mir.*), *muritis* d (P *miur.*), *Murritis* S. | *murrae* SB, *myrrhae* v. | *facie* (om. *que*) Pdh Hard. | 23. 24. *minimae* C edd. vett. (B ..*me*), *minima* dh Hard. | 24. *gemma* dh Hard. | *odore* h om. Pd. | *unguenti* om. Hard. | *attritum* dh. | 25. *nigra* om. BPd. | *ab eminentia simili* B. *myrsinites* Bh edd. | 26. *colorem habet* P edd. | *myrti odorem* Sd edd. (CP *myrrae*, h *mirre*), *odorem murrae* B. | 26. 27. *in media gemma* (om. *est*) B. | 27. *candida* d edd., ..*das* h, om. CP. | *limbo* SB, *liro* h, *linea* d edd., *nigro* CP. | 29. *est* om. B. | *Nebrites* edd. vett. (C ..*ides*). | 30. *a* om. B. | *nebridum eius* edd. (C *nebrium*, dh *nebride*, P *nebrice*). | 31. *alia est* I, *albae* B, *est alia* dh, *est et alia* P, *et aliae* C, *sunt et aliae* edd. | *nigrae* edd., ..*ro* B. | *Nipparene generis eiusdem* B, *Nipparena* Pdh (edd. *Nymph.*). | 33. *Olca* dh Hard. (B in ind.), *olea* CP, *orca* edd. vett. | *nigris* C. | *fulvoque ac viridi* C edd. vett., *et viridi* (om. *fulvo*) P. | 34. *alii* S (B *ali*), *aliqui* v. | *et* SB, om. v. | 35. *brontia* dh edd., *broniena* C. | 36. *habere* SB, *habere quem brontia narratur* v. | *hac* SB, om. v. | *addita hac* dh, *add. ea* P edd. | 37. *lib. non amburi* om. CP. | 37. 38. *Onoc. ...ea* om. CP, ...*traditur* om. dh edd. — 175. 1. *ignis* S (B ..*es*), ..*em* v. | *Ostrateas* P, ..*cea* d, ..*tea* h. | 1. 2. *ostracites* edd. vett. | 2. *est* om. B. | *ceramitide* S, ..*mite* B, om. P, *aliter* C, *altera* dh edd. | *achatae* SB, ..*ti* v. | 3. *illa, cum pol.* SB, *achates politura* v. | *huic* SB, *duriori* v. | *tantaque* CP. | *duritia inest* SB, *inest vis* v. | 4. *alia* C. | *gemmae* om. B, ..*ma* (*scalpatur*) C. | *Ostritidi* S Man. Dal., *ostrite* B (in ind. *osirilis*), *ostrititidi* d, *ostracitidi* h edd., ..*acidi* CP. |

ostreae C. | 5. *a sim. nom.* SB, *nomen similitudine* C, *nomen in similitudinem* v. | 6. *nigro* B. | *colore* d. | *obsiano* SCP (B *ops.*), *obsidiano* v. | 7. *priore* B, *primo* P. | 9. *Samo* Pdh. | *et ut* SB, *ut* edd., om. Pdh. | 9. 10. *et in litoribus Hispaniensis oceani* Pdh edd. | 11. *Panchrum* CP, *partrus* d. | 11. 12. *Pangonius* Barb. edd. | 13. *facit* SB, *cavet* dh Hard. (P *can.*, edd. vett. ..*etur*). | 14. *eam* SB, *eadem* v. | *Veneri* om. B, *inveniri* CP. | 15. *adiutam* B (h *ad vit.*, d *ad mt.*), *additam ei* SP edd. | 16. *hanc* ... *vocant* om. B. | *quidam hanc* Sdh edd. | *panerast.* S (B in ind.), *panebast.* Cdh, *pansebast.* P edd. | 17. *atris* CP edd. vett. | 18. *alias* dh. | 18. 19. *eosd. colores* (om. *linias*) CP. | 19. *Pthoginos* B, *Philogenos* P (C *phylogem.*). | 20. *quem* dh edd. | *chrystim* B, ..*siten* dh edd. | *ocreae* P, *ostreae* C edd. vett., *ostraceae* d. | 22. *fit ab oris* S (B *toris*, C *ore*, P Hard. *ora*), *filo ab ore* edd. vett., *ficatiris* h (d *phic.*). | 23. *albo* SB, *candido* v. | *Paeanitides* I¹S (B in ind.), *paeanides* B, *Paeant.* v. | *gaeanidas* S (B in ind.), *gean.* BC, *geann.* h (d ..*amn.*), *gemanidas* P, *gemon.* codd. Barb. edd. | 24. *praegnates* I, vid. ad vol. IIII. p. 22. 1., ..*nas* B¹, ..*nantes* Sv. | 25. *natales* SCP (B ..*lis*), *nam tales* v. | *iis* I¹S (B *is*), om. v. | *et iuxta* I¹ propter Pausan. IX, 33, 1. | 25. 26. *Tiresiae inveniuntur* Ph edd. (d ..*nitur*). | 26. *speciesque est* CP, *specie* dh edd. | 27. *ad* SBC, *et ad* v. | 28. *fulgentis* SB, ..*tes* Pd edd., ..*tem* h. | *spargens* SB, ..*git* v. | *Sacdam* B, *sagdan* P, *sagadam* d (h ..*dan*). | *vocant et* B, om. Sv. | 29. *adhaerentem, ut ferunt* B, *adhaerescentem* Sv. | 29. 30. *Samothraca* SB, ..*cia* (ut 6, 217.) v. | 30. *dat sui nom.* B (S *eiusdem dat*), *eiusdem nominis gemmam dat* v. | 31. *Sauritin* Hard., ..*item* CP, ..*iten* edd. vett., *Sauritis* dh. | *vena est terrae* (om. *in*) dh. | *similis viridis* Pdh. | *lacerti* Pdh edd. | *dissecta* dh, ..*te* P, ..*ti* edd. | 32. *ventre inveniri tradunt* B, om. dh. | *praesentat* CPh edd. vett. | 32. 33. *Selenites* CP edd. vett. | 33. *et mell.* CP. | 33. 34. *continet* C. | *ea* SB, *eam* v. | 35. *sideris speciem, si verum est* SB, *numero* CP edd. vett. (dh Hard. ..*ris*). | *nascique putatur* P edd. vett., *nascitur* dh Hard. | 35. 36. *Siderites* edd. vett. | 36. *est* SB, om. edd., *et* C, *etiam* Pdh. | 36. 37. *litigio* ... *fit* om. B. | 36. *interlata* Pdh. | *dis-*

cordiam C. | 36. 37. *quaeque* om. Pdh. | 37. *nasc. in Aeth.* om. d. | 38. *spongiae nomen* (om. *suum*) Pd edd. — 176. 1. *Syrtitides* I[1]S (B .. *titis*), *Syrtides* Pdh Hard., .. *titae* edd. vett. | 2. *et* om. Ph. | *Lucaniae* I[1]S (B *luyc.*), *in Lucania* v. | *e* om. Pdh. | 3. *colore fulg.* (om. *croco re*) B. | 4. *stipulam retinente* C. | *perparva* C. | 5. *clavata* B. | 6. *venit, nigra* B, *nigra est* SPd edd. (h .. *ger*). | 7. *a* h edd., *ad* (*radicem*) CP. | *nitrum* Pdh Hard. | *sanguineum* CPh edd. vett. | *ochrum* B, *candidum* P edd. vett. (C .. *dam*). | 9. . *candido* C, *cordis* Sv. Plinius videtur scripsisse *colore candido et specie cordis.* | 10. *mulc eam* I, *mulc* S (B in ind.), *muchulam* Hard., *muculamque* edd. vett., *muculaquam* C (P .. *ulla*), *macula* d, *maclam* h. | *Thraciam* C, *tragia* d, *tratiam* P. | 11. *viridis* Sd edd., *ligdini* CP, *insignia* h. | *pallidi in tertio* CP (h .. *dior*), *pallidior tertia* Sd edd. | 13. *in colore cineris* C. | *nuculeus* I, cf. §§. 161. et 188. (Pdh Hard. *nucl.*), *nucleo similis* SC. | 14. *lingentium* C edd. vett. (d Hard. *ung.*), *linguentum* P (h *ung.*), *tinguentium* S. | 14. 15. *pellit frangitque* CPh. | 16. *crines* SC edd. vett. (B in ind.), .. *nis* Pdh Hard. | *continet* Pdh Hard. | *in se* om. Hard., *in* (om. *se*) edd. vett. | 17. *Veis* I, *Veiis* Sdh edd., *a veis* P, *a veriis* C. Cf. Isidor. XVI, 11, 5., ubi codd. Mon. habent *ab eis.* | 19. *Zathenen* SC (P .. *nem*, B in ind. .. *thaene*), *zacenen* d, *Zanthenem* h edd. | 21. *Zamilamfis* B in ind., *zmilatis* P, *zmylacis* C, *zmilaces* edd. vett. (Apud Isidor. XVI, 15, 14. codd. Monn. habent a *zimilantus*, b[1]d[1] .. *anitius*, b[2]cd[2] .. *anicus*). | 22. *proconnisso* C, .. *onneso* P. | 23. *Zoranisceos* dh Hard., .. *niscaea* S (B in ind.), *zoranisseos* C (P *oran.*, edd. vett. .. *nisios*). | 25. *etiamnunc* P. | 27. *corporis* C edd. vett., .. *rum* SPdh Hard. | *iecinore* C. | 28. *Addedunefe ros. Adadyopthalmos. Adadyodactylos* B in ind., *Adadurenis* C, *Adureneis* Ph, *Adnenepros* d. Videtur Plinius tale quid scripsisse: *Adadu nephros dicitur quasi Adadu dei ren, Adadu ophthalmos et Adadu dactylos eiusdem oculus et digitus dei.* | 29. *Syris* (om. *a*) edd. vett. | 30. *cum onyche* S codd. Gel. edd., *conice* P, *synonice* d (h *sin.*). | *simul* om. d. | 32. *cognominatur* Ph. | *carcinea* B in ind. | 34. *scauri* CP, *scari piscis* Sdh edd. | *trigilitis* C, ..

glites edd. vett. | 35. *itemque alia* C (edd. *item*), *item alias* (*uilloque*) d, *temallias* h (P *hem.*), *hyophthalmos* S (B in ind. *hyoopth.*). | *et* om. d, *est et* C. | *agyris collo* P, *acrius collo est aries* h (d om. *acrius*). | *geranites* edd. vett., om. dh. | *hieracitis* om. CP. | 35. 36, *ab accip.* CP, *accipitris* Sh edd., *acopinis* d. | 36. *aetitis aquilae* I, *aetitis a colore aquilae* S (edd. vett. . . *tes*), *ethytis colore* C, *colore echitus aquilae* d (h *est col.*), *chitis aquilae collo* P. | *candida a* I, . . *data* Sdh, *candicante* edd. (P *excand.*). | *ignota* P (C . .*tam*). | 38. *est* om. dh. | *sanguineo* C (Pdh *et sang.*). — 177. 1. *cingit* dh. | 1. 2. *illis . . . similis* om. P. | 2. *similis . . . est* om. dh. | *draconi* CP. | *itemque* CP, *item* Sv. | *ex aspide* d (h . . *ce*). | 3. *vocant* Pdh. | *timictoniam* S ex B in ind. (C *tymicl.*), *timiçomam* h, *tuniclomam* P, *inimicorum* d, *chelidoniam* Barb. edd. Ex 8, 86. coniicias legendum esse *timesictoniam.* | *inventio* P, . . *nta* dh. | 4. *aranearum* P, *rerum* dh. | 5. *milii granis velut sparsis* dh edd. (P *veluti spisis est*). | 6. *e truncis* dh edd. | *quae* CP, *haec* Sv. | 7. *in candido perlucet* om. B. | *collucet* C edd. vett. | *polis* h, *oculis* d. | 7. 8. *quae . . . distinguitur* om. B. | 8. *et edere* P, *etiam ederae* edd. vett. (h *et amed.*, C *hed.*). | *distinguitur* SC, . . *ncta* v (h . . *tam*). | *cyamea* edd., *cymea* C (P *cim.*), *cimata* dh. | 9. *sed fracta* om. P, . . . *fabae* om. d. | *pyrena* C (P *pir.*). | 10. *nuculeo* B[1], . . *cleo* Sv, *mula* C. | *dicta* B, *dicta est* Sv. | *inesse* om. B. | 11. *Phoen. ut bal.* S (B *foen.*), cf. ind. om. v. | 11. 12. *colorem* C edd. vett. | 12. *adamantinam duritiem* Pdh. | *ut narrent* SB, . *Narrant* d edd., *inesse narrant* Ph. | 13. *in ignis etiam* S (B . . *nes*), *etiam in ignes* C (d edd. *in ignem*, Ph *igni*). | 14. *est* SB, om. v. | *digitorum* B. | *polygonus* CP, . . *liximus* dh. | 14. 15. *multis distincta lineis* B, cf. §. 152., *in zonis multis* C, *in nigro multis zonis* SPdh (edd. *nigra*, om. *in*). | 15. *Astrapaea* B, . . *piae* h edd. | *in . . . cyaneo* om. B. | *in nigro* dh Hard. | *cyano* P. | 15. 16. *a discurrentibus* B. | 16. *in med.* SB. | *radiis* B, *rapidi* dh. Vide ne codici B fuerit obsequendum. | 16. *in phalangonitide* C (P *phalag.*), *in phlegontide* edd. vett., *imago de* dh. | *intus* om. P. | 16. 17. *ardere quaedam videtur flamma* Pdh edd. (C *arida*). | 17. *anthracide* P,

anthracite h (B ..*cites*, d ..*tite*). | 17. 18. *discurrere* B, *disc. aliquando videntur* P edd., *discurrunt aliquando et nigrae* dh. | 18. *enhygros* SB, ..*dros* v. | 19. *est* om. B. | *levi* B, *lenis* d. | *admodum* BC. | *fluctuat* om. B. | *veluti* om. C, *uti* (*novis*) B. | 20. *Polytrix* C edd. vett. (B in ind.), ..*ytrex* B, ..*ithryx* P, ..*ytrichos* Hard., *polycromum* d, ..*itonium* h. | *capillaturam ostendit* SB, ..*atur* v. | *defluia* B, ..*uvia* SP edd., *de pluvia* dh. | 20. 21. *comam* Pdh. | 21. *a panth.* SB, *pantherae* Pdh edd. | *leont. pardalios* om. Bh, vid. ad p. 176. 35. | 22. *drosolithum* SB, *dros. herbaceus* C, *drosolithum aureus, chrysoprasum herbaceus* P (v *chrysol.*). | 23. *melichrus est melleus* S (B ..*chrys*), *melitron melleus* C, *melleus melichron* P, ..*chrota* edd., ..*crin* dh. | *quamvis plura* dh edd. | *eius genera sint* edd., *genera melichrorum sint* h (d ..*chrotorum*). | *melichloron* edd. vett., *mellichroros* P (C ..*choros*). | *est* om. CPdh. | 24. *gemina* P (C ..*ma*). | *flava ... mellea* CP. | *crocian* Bdh (S add. *vocant*), ..*cias* CP, ..*cia* edd. | *a croco* C. | 24. 25. *similitudinem quand. sparg.* B (S ad superiora trahens), om. v. | 25. *polian* SB (h ..*am*), ..*ias* P, ..*ia* d edd. | *canities* (sc. *appellat*) I, ..*tiem* SB, *canitiem quandam inducit, eandemque duriorem nigro* P (dh *quand. surdi*, edd. *quand. sparti*, dh edd. om. *que*). | 25. 26. *spartopolian* SB, ..*polia* CP (dh ..*polla*), ..*polios* edd. | 26. *rarior* B, ..*orem* S, om. v. | *rhodites* edd. vett. (P *rod.*). | *rosae sim. est* SB, *a rosa* (om. *similis*) CP edd. (dh om. *a*). | *est. malitis mali* P (C om. *est*), *est. melitis mali coloris* dh edd. | *aeri* SB, *erei* dh, *aeris* P edd. | 27. *fici* Ph edd. | *bostrygitis* B in ind., *borsycitis* B, *ratio nominum non est. Borsicite* P (C edd. *in borsycite*, dh *in his. borsicitis*). | *ramoso* C, ..*sae* h, ..*se* P, *ramo* d. | *vel ... candidis* (l. 28.) om. dh. | *vel* SB, *aut* P edd. | 28. *chernitis* I[1]S, *chem.* B, *nec gemytis* C (P *gemitis*, edd. *gemite*). | 29. *Ananchitide* Ph edd., *ancantilide* d, *anancites quem* B. | *necrom.* P. | *evocare* B. | 30. *synochites quem* B. | *teneri ... evocatas* I (B *detinere ... evocatas adfirmant*), *umbras inf. evoc. teneri* v. | 31. 32. *dendr. ... hebetari* om. dh. | 31. *suffusa* B. | *securium* SB, ..*ris* v. | 32. *hebetari adseverant* B. | *Sunt* B, *Et sunt* Sv. | 33. *bar-*

bara SBC, . . *ri* v. | 34. *non gemmas* B, om. Sv. | 35. *et nasc.* B, *nasc. et* SPd edd., *nasc.* (om. *et*) h. | *sine* B, *ac sine* Sv. | 36. *sicut* SB (CP . . *uti*), *ut* dh edd. | 36. 37. *olim in met. aur. Lampsaci unam inventam* S (B *laps.*), *Lamps. in met. aur. una inventa* P edd., *selemnsacam unam invenio in met. aur. repertam* d (h *selemsac.*). | 38. *sit* SBh, *est* d, *fuit* P edd. | *auctor* S, *ut auct.* v. | 38. 178. 1. *volgo latissimae* B, *vulgatae* d, *vulgatae famae* h. | 2. *quas* SBCP, om. v. | 3. *terreno pulvere* (om. *vitiosoque*) h (d *terrae*). | 5. *in* om. Bdh. | 6. *secant.* S vet. Dal., *sectant.* v, *spectant* B. | 7. *factas* SB, *fecere* v. | *regum* om. C. | *front. ac* om. h. | *ac* SB, *atque* v. | 8. *et* om. dh. | 9. *acrimoniam* P Hard., *acriora* C edd. vett. | 10. *abhorr. . . . accedere* om. B. | *abhorrentis* vir doctus ap. Barb. Strack., cf. §. 113. et 30, 28., . . *tes* Sv. | *sunt* om. dh. | *excedere* d (h . . *cid.*). | 11. *calliditati* dh. | *contigit* h edd. | *ut quaedam* B. | 12. *physes* Ph edd. | 13. *in is* B[1] (B[2]C *his*), *nimis* h, om. d. | *vendicantes* CP, . . *dentes* dh. | 14. *et* Bh, *ex* Sv. | *conficta* om. B. | 15. *immo vero* om. d edd., *vero* om. CPh. | *plebeis* I, . . *beiis* SPh edd., . . *bis* Bd. | 15. 16. *rarorum* edd. vett., . . *arum* CP. | 16. *genere* SB, . . *rum* dh edd., om. CP. | *dictu dignos* edd. (h . . *no*), *dictu* (om. *dign.*) CP. | *erat* edd. | *illud vero* CP edd. vett. | 17. *meminisse* om. B. | *ac* d edd. | 19. *mutata saepius* dh Hard. | 20. 21. *observationes* C edd. vett. | 22. *aut* om. dh. | *videntur eae* B. | 23. *dein* C. | *lentecula* B, vid. ad p. 168, 20., *lentic.* Sv. | 24. *epipedos* S Turneb. Adv. I, 21. (B *epicp.*), *clypeidos* CP edd. vett., *clitedos* dh, *cycloides* Salm. Hard. | 25. *a* om. C. | *discernere* SB Isidor. XVI, 15, 27., . . *nendi* v. | 26. *veris gemmis* v, *vitrei* B. | *generis alterius in aliud* SBC, *in alterius generis* v (P om. *alterius . . . glutinantur* l. 27.). | 27. *ut* SB, *et* C, om. v. | *e ternis* Hard. ex Isidoro, *alternis* B, *e cerauniis* C edd. vett., *e granatis* dh. | *glutinentur* B. | 28. 29. *aliumde* (ter) B. | 31. *demonstrabo* SBC, . . *arim* v. | *e cr.* Ph. | 31. 32. *zmaragdi tingantur* Ph (d edd. *ting. smar.*). | 32. *aliasque* SB, . . *aeque* v. | *sardonychem* S (B . . *nicem*), . . *nyx* v. | 33. *celeras* SB, . . *rae* v. | *enim* SB, om. v. | 35. *fraudem* dh. | *moneri* SB, *muniri* d edd. (h *muni*), *munire* C, *minui* P. | 36. *Igitur* SB, om. v. | *princ. cui. gen.* SB, *prin-*

cipalibus quibusque generibus v (d *quibuslibet*). | 37. *translucentem* CP. | *provocari* dh. | 37. 38. *aut . . . horam* om. d. — 179. 1. *plurimis* d. | *pondere* est ultima vox codicum dh. | 1. . . 3. *si graviores* (om. *enim . . . gelidiores*) P edd. | 3. *factitiis* edd. vett. | *pusula* I¹S (B *puns.*), *pus ulae* P Hard. (C edd. vett. *pust.*). | *e* I¹S, *et* B, *in* v. | 4. *adparet* S (B *app.*), *appareat* v. | *cocte* B¹, *cote* B². | *et capillamenta* B, *e . . to* v. | *frigoris* CP. | 5. *nitor* est ultima vox codicum CP. | 6. *cussi* B. | *paulum quod* edd. | *lima* I¹S, cf. 34, 43. *e reliquiis limae*, *ima* B, *lamna* edd. | *ferrea* edd. | *teratur* edd., unde olim coniiciebam: *in lamna ferri torreatur.* | 7. *experimento* edd. | *excussa te* B. | 8. *Obsidianae* edd. | 9. *scarificant* edd. | 9. 10. *Fictitiae scarificationes candicantium fugiunt: tantaque* edd. | 11. *verum omnes* edd. | 12. *is* B¹, *his* B² edd. | 13. *Acesinus* S coll. 6, 71., *acaecinus* B, *Acesines* edd. | 14. *Indiae* B. | 15. *Et iam* edd. | *naturae* om. B. | 16. 17. *conveniat* edd. | 17. *et quac.* edd. | 18. *in* om. edd. | 19. *optinent* B¹, *obtinens* edd. | 23. 24. *etenim contingit procurrentis positio* Hard. (edd. vett. *recurr.*). | 28. *olea* edd. | 29. *ullis* B, *praeferri ullos* S edd. | 29. 30. *vernaculis animadverto* S edd. | 30. 31. *libuit* edd., sed cf. 3, 138. | 31. *terris* om. edd. | *et iis* edd. | *in se* edd. | 34. *mari* est ultima vox exemplarium editorum antequam a me (anno MDCCCXXXI.) in cod. B inventa sunt ea quae sequuntur (vid. praefat.). | 35. *ferucem* I¹S, *facem* B. | 36. *metallorum* I¹S, *aliorum* B. | 37. *suis* I¹S, *uis* B. — 180. 5. *myrrinis* B, sed vid. ad p. 145. 27., *murr.* S. | 5. 6. *lasere, in fronde* I¹S, *in lasere. fronde* B¹ (B² . . *are*). | 8. *opolisamo* B¹. | 10. *testitudinum* B. | 11. *ladanum* I¹S, *lanum* B. | 12. *iis* I¹S, *his* B. | 12. 13. *purpurae* I¹S, . . *ra* B. | 13. *bellicos* I¹S, . . *cas* B. | 16. *decumum* S (I¹ *decim.*), *demum* B. | *vicens.* B, *vices.* S.

C. PLINI SECUNDI

NATURALIS HISTORIAE

LIBRI XXXIII—XXXVII.

C. PLINI SECUNDI
NATURALIS HISTORIAE
LIBER XXXIII.

(Sect. 1.) Metalla nunc ipsaeque opes et rerum pretia 1
dicentur tellurem intus exquirente cura multiplici modo,
quippe alibi divitiis foditur quaerente vita aurum, argentum,
electrum, aes, alibi deliciis gemmas et parietum digitorum-
que pigmenta, alibi temeritati ferrum auro etiam gratius in-
ter bella caedisque. persequimur omnis eius fibras vivimus-
que super excavatam, mirantes dehiscere aliquando aut in-
tremescere illam, ceu vero non hoc indignatione sacrae
parentis exprimi possit. imus in viscera et in sede ma- 2
nium opes quaerimus tamquam parum benigna fertilique
qua calcatur. et inter haec minumum remediorum gratia
scrutamur, quoto enim cuique fodiendi causa medicina est?
quamquam et hoc summa sui parte tribuit ut fruges, larga
facilisque in omnibus quaecumque prosunt. illa nos peremunt, 3
illa nos ad inferos agunt quae occultavit atque demersit, illa
quae non nascuntur repente. mens ad inane evolans reputet
quae deinde futura sit finis omnibus saeculis exhauriendi eam,
quousque penetratura avaritia. quam innocens, quam beata,
immo vero etiam delicata esset vita, si nihil aliunde quam
supra terras concupisceret, breviterque, nisi quod se-
cum est!

(2.) Eruitur aurum et chrysocolla iuxta, ut pretiosior 4
videatur nomen ex auro custodiens. parum enim erat unam
vitae invenisse pestem, nisi in pretio esset auri etiam sanies.
quaerebat argentum avaritia, boni consuluit interim invenisse
minium, rubentisque terrae excogitavit usum. heu prodiga
ingenia, quot modis auximus pretia rerum! accessit ars pi-
cturae et aurum argentumque caelando carius fecimus, di-
dicit homo naturam provocare. auxere et artem vitiorum

inritamenta, in poculis libidines caelare iuvit ac per obsce-
5 nitates bibere. abiecta deinde sunt haec et sordere coepere,
et auri argentique nimium fuit. murrina ex eadem tellure et
crystallina effodimus quibus pretium faceret ipsa fragilitas.
hoc argumentum opum, haec vera luxuriae gloria existi-
mata est, habere quod posset statim perire totum. nec hoc
fuit satis, turba gemmarum potamus et zmaragdis teximus
calices, ac temulentiae causa tenere Indiam iuvat, et aurum
iam accessio est.
6 Cap. 1. (3.) Utinamque posset e vita in totum abdicari
sacrum fame, ut celeberrimi auctores dixere, proscissum
conviciis ab optumis quibusque et ad perniciem vitae reper-
tum, quanto feliciore aevo cum res ipsae permutabantur
inter sese, sicut et Troianis temporibus factitatum Homero
7 credi convenit! ita enim, ut opinor, conmercia victus gratia
invecta. alios coriis boum, alios ferro captivisque rebus
emptitasse tradit, quamquam ipse iam mirator auri aestima-
tiones rerum ita fecit ut C boum arma aurea permutasse
Glaucum diceret cum Diomedis armis VIIII boum. ex qua
consuetudine multa legum antiquarum pecore constat etiam
Romae.
8 (4.) Pessumum vitae scelus fecit qui primus induit digi-
tis, nec hoc quis fecerit traditur. nam de Prometheo omnia
fabulosa arbitror, quamquam illi quoque ferreum anulum de-
dit antiquitas, vinculumque id, non gestamen, intellegi vo-
luit. Midae quidem anulum quo circumacto habentem nemo
9 cerneret quis non etiam fabulosiorem fateatur? Manus et
prorsus sinistrae maxumam auctoritatem conciliavere auro,
non quidem Romanae, quarum in more ferrei erant et vir-
tutis bellicae insigne. De regibus Romanis non facile dixe-
rim. nullum habet Romuli in Capitolio statua nec praeter
Numae Servique Tulli alia ac ne L. quidem Bruti. hoc in
Tarquiniis maxume miror, quorum e Graecia fuit origo, unde
hic anulorum usus venit, quamquam etiam nunc Lacedaemone
10 ferreo utuntur. sed a Prisco Tarquinio omnium primo filium,
cum in praetextae annis occidisset hostem, bulla aurea dona-
tum constat, unde mos bullae duravit, ut eorum qui equo
meruissent filii insigne id haberent, ceteri lorum. et ideo

miror Tarquini eius statuam sine anulo esse. quamquam et
de nomine ipso ambigi video. Graeci a digitis appellavere,
apud nos prisci ungulum vocabant, postea et Graeci et nostri
symbolum. Longo certe tempore ne senatum quidem Roma- 11
num habuisse aureos manifestum est, siquidem iis tantum
qui legati ad exteras gentis ituri essent anuli publice daban-
tur, credo, quoniam ita exterorum honoratissimi intellege-
bantur. neque aliis uti mos fuit quam qui ex ea causa publice
accepissent, volgoque sic triumphabant, et cum corona ex
auro Etrusca sustineretur a tergo, anulus tamen in digito
ferreus erat aeque triumphantis et servi fortasse coronam
sustinentis. sic triumphavit de Iugurtha C. Marius aureum- 12
que non ante tertium consulatum sumpsisse traditur. hi quo-
que qui ob legationem acceperant aureos in publico tantum
utebantur iis, intra domos vero ferreis, quo argumento etiam
nunc sponsae muneris vice ferreus anulus mittitur, isque
sine gemma. Equidem nec Iliacis temporibus ullos fuisse
anulos video, nusquam certe Homerus dicit, cum et codicillos
missitatos epistularum gratia indicet et conditas arcis vestis
ac vasa aurea argenteaque, et eas conligatas nodi, non anuli
nota. sortiri quoque contra provocationes duces non anulis
tradit. fabricae etiam deum fibulas et alia muliebris cultus
sicut inauris in primordio factitasse, sine mentione anulo-
rum. Et quisquis primus instituit cunctanter id fecit, laevis 13
manibus latentibusque induit, cum, si honos securus fuisset,
dextra fuerit ostentandus. quodsi inpedimentum potuit in
eo aliquod intellegi, etiam serioris usus argumentum est, et
maius in laeva fuisset qua scutum capitur. est quidem apud
eundem Homerum virorum crinibus aurum inplexum, ideo
nescio an prior usus a feminis coeperit.

(5.) Romae ne fuit quidem aurum nisi admodum exiguum 14
longo tempore. certe cum a Gallis capta urbe pax emeretur,
non plus quam ∞ pondo effici potuere. nec ignoro ∞∞ pon-
do auri perisse Pompei III. consulatu e Capitolini Iovis solio a
Camillo ibi condita, et ideo a plerisque existimari ∞∞ pondo
conlata. sed quod accessit ex Gallorum praeda fuit detractum-
que ab iis in parte captae urbis delubris. Gallos cum auro 15
pugnare solitos Torquatus indicio est. adparet ergo Gallo-

rum templorumque tantundem nec amplius fuisse, quod qui-
dem in augurio intellectum est, cum Capitolinus duplum
reddidisset. illud quoque obiter indicari convenit — et iam
de anulis sermonem repetivimus —, aedituum custodiae eius
conprehensum fracta in ore anuli gemma statim exspirasse et
16 indicium ita exstinctum. ergo ut maxume ∞∞ tantum pondo,
cum capta est Roma, anno CCCLXIIII. fuere, cum iam ca-
pitum liberorum censa essent CLII milia DLXXIII. in eadem
post annos CCCVII, quod ex Capitolinae aedis incendio ce-
terisque omnibus delubris C. Marius filius Praeneste detu-
lerat, $\overline{\text{XIIII}}$ pondo, quae sub eo titulo in triumpho transtu-
lit Sulla et argenti $\overline{\text{VI}}$. idem ex reliqua omni victoria pridie
transtulerat auri pondo $\overline{\text{XV}}$, argenti pondo $\overline{\text{CXV}}$.
17 (6.) Frequentior autem usus anulorum non ante Cn. Fla-
vium Anci filium deprehenditur. hic namque publicatis diebus
fastis quos populus a paucis principum cotidie petebat tantam
gratiam plebei adeptus est, — libertino patre alioqui geni-
tus et ipse scriba Appi Caeci, cuius hortatu exceperat eos
dies consultando adsidue sagaci ingenio promulgaratque, —
ut aedilis curulis crearetur cum Q. Anicio Praenestino, qui
paucis ante annis hostis fuisset, praeteritis C. Poetelio et
18 Domitio quorum patres consules fuerant. additum Flavio ut
simul et tribunus plebei esset, quo facto tanta indignatio
exarsit ut *anulos abiectos* in antiquissimis reperiatur
annalibus. fallit plerosque quod tum et equestrem ordinem
id fecisse arbitrantur. at enim adiectum hoc quoque: *sed
et phaleras positas*, propterque nomen equitum adiectum
est, anulos quoque depositos a nobilitate in annalis relatum
19 est, non a senatu universo. hoc actum P. Sempronio P. Sul-
picio consulibus. Flavius vovit aedem Concordiae, si populo
reconciliasset ordines. et cum ad id pecunia publice non de-
cerneretur, ex multaticia faeneratoribus condemnatis aedi-
culam aeream fecit in Graecostasi, quae tunc supra comitium
erat, inciditque in tabella aerea factam eam aedem CCIIII an-
20 nis post Capitolinam dedicatam. ita CCCCXLVIIII a condita
urbe gestum est et primum anulorum vestigium exstat, pro-
miscui autem usus alterum secundo Punico bello, neque
enim aliter potuissent trimodia anulorum illa Carthaginem ab

Hannibale mitti. Inter Caepionem quoque et Drusum ex
anulo in auctione venali inimicitiae coepere, unde origo so-
cialis belli et exitia rerum. ne tunc quidem omnes senatores 21
habuere, utpote cum memoria avorum multi praetura quoque
functi in ferreo consenuerint — sicut Calpurnium et Manilium,
qui legatus Gai Mari fuerit Iugurthino bello, Fenestella tra-
dit et multi L. Fufidium illum ad quem Scaurus de vita sua
scripsit —, in Quintiorum vero familia aurum ne feminas qui-
dem habere mos fuerit, nullosque omnino anulos maior pars
gentium hominumque etiam qui sub imperio nostro degunt
hodieque habeat. non signat oriens aut Aegyptus etiam nunc
litteris contenta solis. Multis hoc modis ut cetera omnia lu- 22
xuria variavit gemmas addendo exquisiti fulgoris censuque
opimo digitos onerando, sicut dicemus in gemmarum volu- 37, 2 sqq.
mine, mox et effigies varias caelando, ut alibi ars alibi ma-
teria esset in pretio. alias dein gemmas violari nefas putavit
ac, ne quis signandi causam in anulis esse intellegeret, solidas
induit. quasdam vero neque ab ea parte quae digito occulta- 23
tur auro clusit aurumque milis lapillorum vilius fecit. contra
vero multi nullas admittunt gemmas auroque ipso signant. id
Claudi Caesaris principatu repertum. Nec non et servitia iam
ferrum auro cingunt — alia per sese mero auro decorant —,
cuius licentiae origo nomine ipso in Samothrace id institutum
declarat. Singulis primo digitis geri mos fuerat qui sunt mi- 24
numis proxumi. sic in Numae et Servi Tulli statuis videmus.
postea pollici proxumo induere, etiam deorum simulacris,
dein iuvit et minumo dare. Galliae Britanniaeque medio di-
cuntur usae. hic nunc solus excipitur, ceteri omnes oneran-
tur, atque etiam privatim articuli minoribus aliis. Sunt qui 25
uni tantum minumo congerant, alii vero et huic tantum unum
quo signantem signent. conditus ille ut res rara et iniuria
usus indigna velut e sacrario promitur, et unum in minumo
digito habuisse pretiosioris in recondito supellectilis osten-
tatio est. iam alii pondera eorum ostentant. aliis pluris
quam unum gestare labor est, alii bratteas infercire le-
viore materia propter casum tutius gemmarum sollicitudini
putant, alii sub gemmis venena cludunt, sicut Demosthenes
summus Graeciae orator, anulosque mortis gratia habent.

26 denique ut pluruma opum scelera anulis fiunt! quae fuit
illa vita priscorum, qualis innocentia, in qua nihil signaba-
tur! nunc cibi quoque ac potus anulo vindicantur a rapina.
hoc profecere mancipiorum legiones, in domo turba ex-
terna ac iam servorum quoque causa nomenclator adhiben-
dus. aliter apud antiquos singuli Marcipores Luciporesve
dominorum gentiles omnem victum in promiscuo habebant,
27 nec ulla domi a domesticis custodia opus erat. nunc rapien-
dae conparantur epulae pariterque qui rapiant eas, et clavis
quoque ipsas signasse non est satis. gravatis somno aut
morientibus anuli detrahuntur, maiorque vitae ratio circa
hoc instrumentum esse coepit, incertum a quo tempore.
videmur tamen posse in externis auctoritatem eius rei in-
tellegere circa Polycraten Sami tyrannum, cui dilectus ille
anulus in mare abiectus capto relatus est pisce, ipso circiter
28 CCXXX. annum urbis nostrae interfecto. celebratior qui-
dem usus cum faenore coepisse debet. argumento est con-
suetudo volgi ad sponsiones etiamnum anulo exsiliente, tracta
ab eo tempore quo non erat arra velocior, ut plane adfir-
mare possimus nummos ante apud nos, mox anulos coepisse.
42 de nummis paulo post dicetur.
29 (7.) Anuli distinxere alterum ordinem a plebe, ut semel
coeperant esse celebres, sicut tunica ab anulis senatum,
quamquam et hoc sero, volgoque purpura latiore tunicae
usos invenimus etiam praecones, sicut patrem Luci Aeli
Stilonis Praeconini ob id cognominati. sed anuli plane ter-
tium ordinem mediumque plebei et patribus inseruere, ac
quod antea militares equi nomen dederant hoc nunc pecuniae
30 indices tribuunt. nec pridem id factum. divo Augusto de-
curias ordinante maior pars iudicum in ferreo anulo fuit,
iique non equites sed iudices vocabantur. equitum nomen
subsistebat in turmis equorum publicorum. iudicum quoque
non nisi quattuor decuriae fuere primo, vixque singula milia
in decuriis inventa sunt nondum provinciis ad hoc munus
admissis, servatumque in hodiernum est ne quis e novis ci-
31 vibus in iis iudicaret. 2. Decuriae quoque ipsae pluribus
discretae nominibus fuere, tribunorum aeris et selectorum
et iudicum. praeter hos etiamnum nongenti vocabantur ex

omnibus electi ad custodiendas suffragiorum cistas in comi-
tiis. et divisus hic quoque ordo erat superba usurpatione
nominum, cum alius se nongentum, alius selectum, alius tri-
bunum appellaret.

(8.) Tiberi demum principatu, nono anno, in unitatem 32
venit equester ordo, anulorumque auctoritati forma consti-
tuta est C. Asinio Polione C. Antistio Vetere coss. anno
urbis conditae DCCLXXV., quod miremur, futili paene de
causa, cum C. Sulpicius Galba iuvenalem famam apud prin-
cipem popinarum poenis aucupatus questus esset in senatu
volgo institores eius culpae defendi anulis. hac de causa
constitutum ne cui ius esset nisi qui ingenuus ipse, patre,
avo paterno HS. $\overline{CCCC}$ census fuisset et lege Iulia theatrali
in XIIII ordinibus sedisset. postea gregatim insigne id ad-
peti coeptum. propter haec discrimina Gaius princeps de- 33
curiam quintam adiecit, tantumque enatum est fastus ut quae
sub divo Augusto inpleri non potuerant decuriae non capiant
eum ordinem, passimque ad ornamenta ea etiam servitute
liberati transiliant, quod antea numquam erat factum, quo-
niam in ferreo anulo et equites iudicesque intellegebantur.
adeoque id promiscuum esse coepit ut apud Claudium Caesa-
rem in censura eius unus ex equitibus Flavius Proculus
quadringentos ex ea causa reos postularet. ita dum separa-
tur ordo ab ingenuis, conmunicatus est cum servitiis. iudi- 34
cum autem appellatione separare eum ordinem primi omnium
instituere Gracchi discordi popularitate in contumeliam se-
natus, mox debellata auctoritas nominis vario seditionum
eventu circa publicanos substitit et aliquamdiu tertiae sortis
viri publicani fuere. M. Cicero demum stabilivit equestre
nomen in consulatu suo Catilinanis rebus, ex eo ordine
profectum se celebrans eiusque viris peculiari popularitate
quaerens. ab illo tempore plane hoc tertium corpus in re
publica factum est, coepitque adici senatui populoque Ro-
mano et equester ordo. qua de causa et nunc post populum
scribitur, quia novissime coeptus est adici.

(9.) Equitum quidem etiam nomen ipsum saepe variatum 35
est in iis quoque qui id ab equitatu trahebant. celeres sub
Romulo regibusque sunt appellati, deinde flexuntes, postea

trossuli, cum oppidum in Tuscis citra Volsinios p. $\overline{\text{VIIII}}$ sine ullo peditum adiumento cepissent eius vocabuli, idque du-
36 ravit ultra C. Gracchum. Iunius certe qui ab amicitia eius Gracchanus appellatus est scriptum reliquit his verbis: *Quod ad equestrem ordinem attinet antea trossulos vocabant, nunc equites vocant ideo quia non intellegunt trossulos nomen quid valeat multosque pudet eo nomine appellari*, et causam quae supra indicata est exponit invitosque etiamnum tamen trossulos vocari.

37 (10.) Sunt adhuc aliquae non omittendae in auro differentiae. auxilia quippe et externos torquibus aureis donavere, at civis non nisi argenteis, praeterque armillas civibus dedere quas non dabant externis.

38 (11.) Iidem, quo magis miremur, coronas ex auro dedere et civibus. quis primus donatus sit ea non inveni equidem, quis primus donaverit a L. Pisone traditur. A. Postumius dictator apud lacum Regillum castris Latinorum expugnatis eum cuius maxume opera capta essent **. hanc coronam ex praeda dedit item L. Lentulus cos. Servio Cornelio Merendae Samnitum oppido capto, sed huic quinque librarum. Piso Frugi filium ex privata pecunia donavit, eamque coronam testamento ei praelegavit.

39 3. (12.) Deorum honoris in sacris nihil aliud excogitatum est quam ut auratis cornibus hostiae, maiores dumtaxat, inmolarentur. sed in militia quoque in tantum adolevit haec luxuria ut M. Bruti e Philippicis campis epistulae reperiantur frementis fibulas tribunicias ex auro geri. ita, Hercules, idem enim tu, Brute, mulierum pedibus aurum gestatum tacuisti, et nos sceleris arguimus illum qui primus auro dignitatem per anulos fecit! habeant in lacertis iam quidem et viri, quod ex Dardanis venit itaque et Dardanium vocabatur
40 — viriolae Celtice dicuntur, viriae Celtiberice —, habeant feminae in armillis digitisque totis, collo, auribus, spiris, discurrant catenae circa latera et in secreto margaritarum sacculi e collo dominarum aureo pendeant ut in sommo quoque unionum conscientia adsit, etiamne pedibus induetur atque inter stolam plebemque hunc medium feminarum eque-

strem ordinem faciet? honestius viri paedagogiis id damus,
balineasque dives puerorum forma convertit. Iam vero et 41
Harpocraten statuasque Aegyptiorum numinum in digitis viri
quoque portare incipiunt. fuit et alia Claudi principatu dif-
ferentia insolens iis quibus admissionis liberae ius dedissent
imaginem principis ex auro in anulo gerendi, magna crimi-
num occasione, quae omnia salutaris exortus Vespasiani im-
peratoris abolevit aequaliter publicando principem. De anulis
aureis usuque eorum hactenus sit dictum.

(13.) Proxumum scelus fuit eius qui primus ex auro de- 42
narium signavit, quod et ipsum latet auctore incerto. Popu-
lus Romanus ne argento quidem signato ante Pyrrhum re-
gem devictum usus est. libralis — unde etiam nunc libella
dicitur et dupondius — adpendebatur assis. quare aeris
gravis poena dicta, et adhuc expensa in rationibus dicuntur,
item inpendia et dependere. quin et militum stipendia, hoc 43
est stipis pondera, dispensatores, libripendes, qua consue-
tudine in iis emptionibus quae mancipi sunt etiamnum libra
interponitur. Servius rex primus signavit aes. antea rudi
usos Romae Timaeus tradit. signatum est nota pecudum,
unde et pecunia appellata. maxumus census $\overline{\text{CXX}}$ assium fuit
illo rege et ideo haec prima classis. Argentum signatum 44
anno urbis CCCCLXXXV. Q. Ogulnio G. Fabio coss., quin-
que annis ante primum Punicum bellum. et placuit dena-
rium pro decem libris aeris [valere], quinarium pro quinque,
sestertium pro dupondio ac semisse. librale autem pondus
aeris inminutum est bello Punico primo, cum inpensis res
publica non sufficeret, constitutumque ut asses sextantario
pondere ferirentur. ita quinque partes lucri factae dissolu-
tumque aes alienum. nota aeris eius fuit ex altera parte Ianus 45
geminus, ex altera rostrum navis, in triente vero et qua-
drante rates, — quadrans antea teruncius vocatus a tribus
unciis —. postea Hannibale urguente Q. Fabio Maxumo di-
ctatore asses unciales facti, placuitque denarium sedecim
assibus permutari, quinarium octonis, sestertium quaternis.
ita res publica dimidium lucrata est, in militari tamen stipen-
dio semper denarius pro decem assibus datus est. Notae ar- 46
gentifuere bigae atque quadrigae, inde bigati quadrigatique

dicti. mox lege Papiria semunciarii asses facti. Livius Dru-
sus in tribunatu plebei octavam partem aeris argento miscuit.
is qui nunc Victoriatus appellatur lege Clodia percussus est.
antea enim hic nummus ex Illyrico advectus mercis loco
habebatur. est autem signatus Victoria et inde nomen.
47 Aureus nummus post annos LI percussus est quam argen-
teus, ita ut scripulum valeret sestertiis vicenis, quod ef-
ficit in librali ratione ** sestertii qui tunc erant CCCC.
postea placuit XL signari ex auri libris, paulatimque prin-
cipes inminuere pondus, et novisissime Nero ad XLV.
48 (14.) Sed a nummo prima origine avaritiae faenore ex-
cogitata quaestuosaque segnitia nec paulatim exarsit rabie
quadam non iam avaritia sed fames auri, utpote cum Septu-
muleius Gai Gracchi familiaris auro rependendum caput eius
abscisum ad Opimium tulerit plumboque in os addito parri-
cidio suo rem publicam etiam circumscripserit, nec iam Qui-
ritium aliquis sed universo nomine Romano infami rex Mithri-
dates Aquilio duci capto aurum in os infudit. haec parit ha-
49 bendi cupido! pudet intuentem nomina ista quae subinde
nova Graeco sermone excogitantur insperso argenteis vasis
auro et incluso, quibus deliciis pluris veneunt inaurata quam
aurea, cum sciamus interdixisse castris suis Spartacum ne
quis aurum haberet aut argentum. tanto plus fuit animi fu-
50 gitivis nostris! Messala orator prodidit Antonium triumvirum
aureis usum vasis in omnibus obscenis desideriis, pudendo
crimine etiam Cleopatrae. summa apud exteros licentiae
fuerat Philippum regem poculo aureo pulvinis subdito dor-
mire solitum, Hagnonem Teium Alexandri Magni praefectum
aureis clavis suffigere crepidas. Antonius sophus contu-
melia naturae vilitatem auro fecit. o dignum proscriptione,
sed Spartaci!
51 (15.) Equidem miror populum Romanum victis gentibus
in tributo semper argentum imperasse, non aurum, sicut
Carthagini cum Hannibale victae octingenta milia, $\overline{XVI}$ pondo
annua in quinquaginta annos, nihil auri. nec potest videri
paenuria mundi id evenisse. iam Midas et Croesus infini-
tum possederant, iam Cyrus devicta Asia pondo $\overline{XXIIII}$
invenerat praeter vasa aurumque factum et in eo foliatam

platanum vitemque. qua victoria argenti $\overline{D}$ talentorum re-
portavit et craterem Semiramidis cuius pondus ∞∞∞ talento-
rum colligebat. talentum Aegyptium pondo LXXX patere 52
Varro tradit. iam regnaverat in Colchis Saulaces Aeetae
subolis, qui terram virginem nactus plurumum auri argenti-
que eruisse dicitur in Suanorum gente et alioqui velleribus
aureis incluto regno. et illius aureae camarae, argenteae
trabes et columnae atque parastaticae narrantur victo Se-
sostri Aegypti rege tam superbo ut prodatur annis qui-
busque sorte reges singulos e subiectis iungere ad currum
solitus atque ita triumphare.

(16.) Et nos fecimus quae posteri fabulosa arbitrarentur. 53
Caesar qui postea dictator fuit primus in aedilitate munere
patris funebri omni adparatu harenae argenteo usus est, fe-
rasque etiam argenteis vasis incessivere tum primum noxii,
quod iam etiam in municipiis aemulantur. C. Antonius ludos
scaena argentea fecit, item L. Murena, Gaius princeps in
circo pegma duxit in quo fuere argenti pondo $\overline{CXXIIII}$.
Claudius successor eius, cum de Britannia triumpharet, inter 54
coronas aureas $\overline{VII}$ pondo habere quam contulisset Hispa-
nia citerior, $\overline{VIIII}$ quam Gallia comata, titulis indicavit. huius
deinde successor Nero Pompei theatrum operuit auro in
unum diem quo Tiridati Armeniae regi ostenderet. et quota
pars ea fuit aureae domus ambientis urbem!

(17.) Auri in aerario populi Romani fuere Sex. Iulio L. 55
Aurelio coss., septem annis ante bellum Punicum tertium,
pondo $\overline{XVII}$. CCCCX, argenti $\overline{XXII}$. LXX, et in numerato
|$\overline{LXI}$|. $\overline{XXXV}$. CCCC, Sex. Iulio L. Marcio coss., hoc est belli
socialis initio, auri |$\overline{XVI}$|. $\overline{XX}$. DCCCXXXI. C. Caesar primo 56
introitu urbis civili bello suo ex aerario protulit laterum
aureorum $\overline{XV}$, argenteorum $\overline{XXX}$, et in nummo |$\overline{CCC}$|. nec
fuit aliis temporibus res publica locupletior. intulit et Aemi-
lius Paulus Perseo rege victo e Macedonica praeda |∞∞∞∞∞∞|,
a quo tempore populus Romanus tributum pendere desiit.

(18.) Laquearia, quae nunc et in privatis domibus auro 57
teguntur, post Carthaginem eversam primo in Capitolio in-
aurata sunt censura L. Mummi. inde transiere in camaras

quoque et parietes, qui iam et ipsi tamquam vasa inaurantur, cum varia sua aetas de Catulo existimaverit, quod tegulas aereas Capitoli inaurasset.
58 (19.) Primos inventores auri, sicut metallorum fere omni-
7, 197 um, septumo volumine diximus. Praecipuam gratiam huic
materiae fuisse arbitror non colore, qui clarior in argento
est magisque diei similis, ideo militaribus signis familiarior,
quoniam longius fulget, manifesto errore eorum qui colorem
siderum placuisse in auro arbitrantur, cum in gemma aliis-
59 que rebus non sit praecipuus. nec pondere aut facilitate
materiae praelatum est ceteris metallis, cum cedat per
utrumque plumbo, sed quia rerum uni nihil igne deperit
etiam in incendiis rogisque. quin immo quo saepius arsit
proficit ad bonitatem, aurique experimentum ignis est, ut
simili colore rubeat ignescatque, et ipsum obrussam vocant.
60 primum autem bonitatis argumentum quam difficillime ac-
cendi. praeterea mirum prunae violentissimi ligni indomi-
tum palea citissime ardescere, atque ut purgetur cum plumbo
coqui. altera causa preti maior, quod minumum usus deterit,
cum argento, aere, plumbo liniae praeducantur manusque
61 sordescant decidua materia. nec aliud laxius dilatatur aut
numerosius dividitur, utpote cuius unciae in septingenas
quinquagenas plurisque bratteas quaternum utroque digito-
rum spargantur. crassissimae ex iis Praenestinae vocantur
etiamnum retinente nomen Fortunae inaurato fidelissime
62 ibi simulacro. proxuma brattea quaestoria appellatur. Hi-
spania strigiles vocat auri parvolas massas. super omnia solum
in massa aut ramento capitur. cum cetera in metallis reperta
igni perficiantur, hoc statim aurum est consummatamque ma-
teriam suam protinus habet, cum ita invenitur. haec enim in-
68 sqq. ventio eius naturalis est, alia quam dicemus coacta. super
cetera non robigo ulla, non aerugo, non aliud ex ipso quod
consumat bonitatem minuatve pondus. iam contra salis et
aceti sucos domitores rerum constantia, superque omnia
63 netur ac texitur lanae modo vel sine lana. tunica aurea
triumphasse Tarquinium Priscum Verrius docet. nos vidimus
Agrippinam Claudi principis edente eo navalis proeli specta-
culum adsidentem ei indutam paludamento aureo textili sine

alia materia. Attalicis vero iampridem intexitur invento re-
gum Asiae.
(20.) Marmori et iis quae candefieri non possunt ovi 64
candido inlinitur, ligno glutini ratione conposita, leucopho-
rum vocant. quid sit hoc aut quemadmodum fiat suo loco 35, 36
docebimus. Aes inaurari argento vivo aut certe hydrargyro
legitimum erat, de quis dicemus illorum naturam redden- 100 125
tes. excogitata fraus est, namque aes cruciatur in pri- 65
mis accensumque restinguitur sale, aceto, alumine postea
exharenatur, an satis recoctum sit splendore deprehendente,
iterumque exhalatur igni, ut possit edomitum mixtis pumice,
alumine, argento vivo inductas accipere bratteas. alumen
in purgando vim habet qualem esse diximus plumbo. 60
4. (21.) Aurum invenitur in nostro orbe, ut omittamus In- 66
dicum a formicis aut apud Scythas grypis erutum, [apud nos]
tribus modis: fluminum ramentis, ut in Tago Hispaniae, Pado
Italiae, Hebro Thraciae, Pactolo Asiae, Gange Indiae, nec
ullum absolutius aurum est, ut cursu ipso attrituque perpo-
litum. alio modo puteorum scrobibus effoditur aut in ruina
montium quaeritur, utraque ratio dicatur. Aurum qui quae- 67
runt ante omnia segutilum tollunt, ita vocatur indicium. al-
veus hic est, harenaeque lavantur, atque ex eo quod rese-
dit coniectura capitur. invenitur aliquando in summa tellure
protinus rara felicitate, ut nuper in Delmatia principatu Ne-
ronis singulis diebus etiam quinquagenas libras fundens.
cum ita inventum est in summo caespite, talutatium vocant,
si et aurosa tellus subest. cetero montes Hispaniarum aridi
sterilesque et in quibus nihil aliud gignatur huic bono ferti-
les esse coguntur. Quod puteis foditur canalicium vocant, 68
alii canaliense, marmoris glareae inhaerens, non illo modo
quo in oriente sappiro atque Thebaico aliisque in gemmis
scintillat, sed micas amplexum marmoris. vagantur hi ve-
narum canales per latera puteorum et huc illuc, inde nomine
invento, tellusque ligneis columnis suspenditur. quod effos- 69
sum est tunditur, lavatur, uritur, molitur. farinam apitascu-
dem vocant, argentum quod exit a fornace sudorem. quae e
camino iactatur spurcitia in omni matallo scoria appellatur.
haec in auro tunditur iterumque coquitur, catini fiunt ex ta-

sconio, hoc est terra alba similis argillae. neque enim alia
70 flatum ignemque et ardentem materiam tolerat. Tertia ratio
opera vicerit Gigantum. cuniculis per magna spatia actis
cavantur montes lucernarum ad lumina. eadem mensura vi-
giliarum est, multisque mensibus non cernitur dies. arru-
gias id genus vocant, siduntque rimae subito et opprimunt
operatos, ut iam minus temerarium videatur e profundo ma-
ris petere margaritas atque purpuras. tanto nocentiores fe-
cimus terras! relinquontur itaque fornices crebri montibus
71 sustinendis. occursant in utroque genere silices. hos igne
et aceto rumpunt, saepius vero, quoniam id cuniculos va-
pore et fumo strangulat, caedunt fractariis CL libras ferri
habentibus, egeruntque umeris noctibus ac diebus per tene-
bras proxumis tradentes, lucem novissimi cernunt. si lon-
gior videtur silex, latus sequitur fossor ambitque, et ta-
72 men in silice facilior existimatur opera. est namque terra
ex quodam argillae genere glarea mixta — gangadiam vocant
— prope inexpugnabilis. cuneis eam ferreis adgrediuntur et
iisdem malleis, nihilque durius putant, nisi quod inter omnia
auri fames durissima est. peracto opere cervices fornicum
ab ultimo cadunt. dat signum ruina, eamque solus intelle-
73 git in cacumine eius montis vigil. hic voce, nutu evocari
iubet operas pariterque ipse devolat. mons fractus cadit ab
sese longe fragore qui concipi humana mente non possit,
eque efflatu incredibili spectant victores ruinam naturae.
nec tamen adhuc aurum est, nec sciere esse, cum foderent,
tantaque ad pericula et inpendia satis causae fuit sperare
74 quod cuperent. alius par labor ac vel maioris inpendi; flu-
mina ad lavandam hanc ruinam iugis montium obiter duxere
a centesimo plerumque lapide — corrugos vocant, a conri-
vatione credo —. mille et hic labores: praeceps esse libra-
mentum oportet, ut ruat verius quam fluat, itaque altissimis
partibus ducitur. convalles et intervalla substructis canalibus
iunguntur. alibi rupes inviae caeduntur sedemque trabibus
cavatis praebere coguntur. qui caedit funibus pendet, ut
procul intuenti species ne ferarum quidem sed alitum fiat.
75 pendentes maiore ex parte librant et linias itineri praedu-
cunt, quaque insistentis vestigiis hominis locus non est amnes

trahuntur ab homine. vitium lavandi et si fluens amnis lu-
tum inportet, id genus terrae urium vocant. ergo per silices
calculosve ducunt et urium evitant. ad capita deiectus in su-
perciliis montium piscinae cavantur ducenos pedes in quasque
partis et in altitudinem denos. emissaria in iis quina pedum
quadratorum ternum fere relinquontur, ut repleto stagno
excussis opturamentis erumpat torrens tanta vi ut saxa pro-
volvat. alius etiamnum in plano labor. fossae per quas pro- 76
fluat cavantur — agogas vocant —, hae sternuntur gradatim
ulice. frutex est roris marini similis, asper aurumque reti-
nens. latera cluduntur tabulis ac per praerupta suspenduntur
canales. ita profluens terra in mare labitur ruptusque mons
diluitur, ac longe terras in mare his de causis iam promovit
Hispania. In priore genere quae exhauriuntur inmenso labore, 77
ne occupent puteos, in hoc rigantur. aurum arrugia quaesitum 67
non coquitur, sed statim suum est. inveniuntur ita massae,
nec non in puteis et denas excedentes libras, palagas, alii pa-
lacurnas, iidem quod minutum est balucem vocant. ulex sic-
catur, uritur, et cinis eius lavatur substrato caespite herboso,
ut sidat aurum. vicena milia pondo ad hunc modum annis 78
singulis Asturiam atque Callaeciam et Lusitaniam praestare
quidam prodiderunt, ita ut plurumum Asturia gignat. neque
in alia terrarum parte tot saeculis haec fertilitas. Italiae
parci vetere interdicto patrum diximus, alioqui nulla fecun- 3, 138
dior metallorum quoque erat tellus. exstat lex censoria
Victumularum aurifodinae in Vercellensi agro qua cavebatur
ne plus quinque milibus hominum in opere publicani ha-
berent.

(22.) Aurum faciendi est etiamnum una ratio ex auri- 79
pigmento, quod in Syria foditur pictoribus in summa tellure
auri colore sed fragile lapidum specularium modo. invitave-
ratque spes Gaium principem avidissimum auri, quamobrem
iussit excoqui magnum pondus, et plane fecit aurum excel-
lens, sed ita parvi ponderis ut detrimentum sentiret propter
avaritiam expertus, quamquam auripigmenti librae X IIII per-
mutarentur, nec postea temptatum ab ullo est.

(23.) Omni auro inest argentum vario pondere, aliubi 80
decuma parte aliubi octava. in uno tantum Callaeciae me-

tallo quod vocant Albucrarense tricesima sexta portio inve-
nitur, ideo ceteris praestat. ubicumque quinta argenti por-
tio est electrum vocatur. scobes hae reperiuntur in cana-
liensi. fit et cura electrum argento addito. quod si quintam
81 portionem excessit, incudibus non resistit. Vetusta et ele-
ctro auctoritas Homero teste qui Menelai regiam auro, ele-
ctro, argento, ebore fulgere tradit. Minervae templum
habet Lindos insulae Rhodiorum, in quo Helena sacravit ca-
licem ex electro, adicit historia, mammae suae mensura.
Electri natura est ad lucernarum lumina clarius argento splen-
dere. quod est nativom et venena deprehendit. namque
discurrunt in calicibus arcus caelestibus similes cum igneo
stridore, et gemina ratione praedicunt.
82 (24.) Aurea statua prima omnium nulla inanitate et ante-
quam ex aere aliqua modo fieret, quam vocant holosphyra-
ton, in templo Anaetidis posita dicitur, quo situ terrarum
5, 83 nomen hoc signavimus, numine gentibus illis sacratis-
83 simo. direpta ea est Antoni Parthicis rebus, scitumque nar-
ratur veteranorum unius Bononiae hospitali divi Augusti
cena, cum interrogatus esset, verumne esset eum qui pri-
mus violasset id numen oculis membrisque captum exspirasse,
respondit enim tum maxume Augustum e crure eius ce-
nare seque illum esse totumque sibi censum ex ea rapina.
Hominum primus et auream statuam et solidam LXX. circi-
ter olympiade Gorgias Leontinus Delphis in templo posuit
sibi. tantus erat docendae artis oratoriae quaestus.
84 (25.) Aurum pluribus modis pollet in remediis, volne-
ratisque et infantibus adplicatur ut minus noceant quae in-
ferantur veneficia. est et ipsi superlato vis malefica, galli-
narum quoque et pecuariorum feturis. remedium abluere
inlatum et spargere eos quibus mederi velis. torretur et cum
salis gemino pondere, triplici misyis ac rursus cum duabus
salis portionibus et una lapidis quem schiston vocant. ita
virus tradit rebus una crematis in fictili vase ipsum purum et
85 incorruptum. relicus cinis servatus in fictili ex aqua inlitus
lichenas in facie — lomento eo convenit ablui —, fistulas
etiam sanat et quae vocantur haemorrhoides. quodsi tritus
pumex adicitur, putria ulcera et taetri odoris emendat, ex

melle vero decoctum cum melanthio et inlitum umbilico leviter solvit alvom. auro verrucas curari M. Varro auctor est.

5. (26.) Chrysocolla umor est in puteis quos diximus 86
per venam auri defluens crassescente limo rigoribus hiber- 67 sq.
nis usque in duritiam pumicis. laudatiorem eandem in aerariis metallis et proxumam in argentariis fieri conpertum est. invenitur et in plumbariis vilior etiam auraria. in omnibus autem his metallis fit et cura multum infra naturalem illam inmissis in venam aquis leniter hieme tota usque in Iunium mensem, dein siccatis Iunio et Iulio, ut plane intellegatur nihil
aliud chrysocolla quam vena putris. nativa duritia maxume 87
distat, uvam vocant. et tamen illa quoque herba quam lutum appellant tinguitur. natura est quae lino lanaeve ad sucum bibendum. tunditur in pila, dein tenui cribro cernitur, postea molitur ac deinde tenuius cribratur. quidquid
non transmeat repetitur in pila, dein molitur. pulvis sem- 88
per in catinos digeritur et ex aceto maceratur ut omnis duritia solvatur, ac rursus tunditur, dein lavatur conchis, siccatur, tunc tinguitur alumine schisto et herba supra dicta pingiturque antequam pingat. refert quam bibula docilisque sit. nam nisi rapuit colorem, adduntur et scytanum atque turbistum. ita vocant medicamenta sorbere cogentia.

(27.) Cum tinxere pictores, orobitin vocant eiusque 89
duo genera faciunt, elutam quae servatur in lomentum et liquidam globulis sudore resolutis. haec utraque genera in Cypro fiunt. laudatissima autem est in Armenia, secunda in Macedonia, largissima in Hispania. summa est commendationis ut colorem in herba segetis laete virentis quam simil-
lime reddat. visumque iam est Neronis principis spectaculis 90
harenam circi chrysocolla sterni, cum ipse concolori panno aurigaturus esset. indocta opificum turba tribus eam generibus distinguit: asperam quae taxatur in libras X VII, mediam quae X V, attritam, quam et herbaceam vocant, X III. sublinunt autem harenosam priusquam inducant atra-
mento et paraetonio. haec sunt tenacia eius, colore blanda. 91
paraetonium, quoniam est natura pinguissimum et propter levorem tenacissimum, atramento adspergitur, ne paraetoni

candor pallorem chrysocollae adferat. luteam putant a luto herba dictam, quam ipsam caeruleo subtritam pro chrysocolla inducunt, vilissimo genere atque fallacissimo.

92 (28.) Usus chrysocollae et in medicina est ad purganda volnera cum cera atque oleo. eadem per se arida siccat et contrahit. datur et in angina orthopnoeave lingenda cum melle. concitat vomitiones, miscetur et collyriis ad cicatrices oculorum ac viridibus emplastris ad dolores mitigandos, cicatrices trahendas. hanc chrysocollam medici acesin appel-
93 lant, quae non est orobitis. (29.) Chrysocollam et aurifices sibi vindicant adglutinando auro, et inde omnis appellatas similiter virentis dicunt. temperatur autem Cypria aerugine et pueri inpubis urina addito nitro, teriturque Cyprio aere in Cypriis mortariis, santernam vocant. ita feruminatur aurum quod argentosum vocant. signum est, si addita santerna nitescit. e diverso aerosum contrahit se hebetaturque et difficulter feruminatur. ad id glutinum fit auro et septuma argenti [parte] ad supra dicta additis unaque tritis.

94 (30.) Contexique par est reliqua circa hoc, ut universa naturae contingat admiratio. Auro glutinum est tale, argilla ferro, cadmea aeris massis, alumen lamnis, resina plumbo et marmori, et plumbum nigrum albo iungitur ipsumque album sibi oleo, item stagnum aeramentis, stagno argentum. Pineis optume lignis aes ferrumque funditur, sed et Aegyptio papyro, paleis aurum. Calx aqua accenditur et Thracius lapis, idem oleo restinguitur, ignis autem aceto maxume et visco et ovo. Terra minume flagrat, carboni vis maior exusto iterumque flagranti.

95 6. (31.) Ab his argenti metalla dicantur, quae sequens insania est. Nonnisi in puteis reperitur nullaque spe sui nascitur, nullis ut in auro lucentibus scintillis. terra est alias rubra, alias cineracea. excoqui non potest, nisi cum plumbo nigro aut cum vena plumbi, galenam vocant, quae iuxta argenti venas plerumque reperitur. et eodem opere ignium discedit pars in plumbum, argentum autem innatat superne
96 ut oleum aquis. Reperitur in omnibus paene provinciis, sed in Hispania pulcherrimum, id quoque in sterili solo atque etiam montibus, et ubicumque una inventa vena est non pro-

cul invenitur alia. hoc quidem et in omni fere materia, unde
metalla Graeci videntur dixisse. mirum adhuc per Hispanias
ab Hannibale inchoatos durare puteos. sua nomina ab inven-
toribus habent, ex quis Baebelo appellatur hodie qui CCC 97
pondo Hannibali subministravit in dies, ad ∞ D passus iam
cavato monte, per quod spatium Aquitani instantes nocti-
bus diebusque egerunt aquas lucernarum mensura amnem-
que faciunt. argenti vena in summo reperta crudaria ap- 98
pellatur. finis antiquis fodiendi solebat esse alumen in-
ventum, ultra nihil quaerebatur. nuper inventa aeris vena
infra alumen nullam finem spei fecit. odor ex argenti fodi-
nis inimicus omnibus animalibus, sed maxume canibus.
Aurum argentumque quo mollius eo pulchrius. linias ex ar-
gento nigras praeduci plerique mirantur.

(32.) Est et lapis in his venis cuius vomica liquoris 99
aeterni argentum vivom appellatur. venenum rerum omnium
est perrumpitque vasa permanans tabe dira. omnia ei inna-
tant praeter aurum, id unum ad se trahit. ideo et optume
purgat, ceteras eius sordis exspuens crebro iactatu fictilibus
in vasis. ita vitiis eiectis, ut et ipsum ab auro discedat, in
pellis subactas effunditur per quas sudoris vice defluens
purum relinquit aurum. ergo et cum aera inaurentur, sub- 100
litum bratteis pertinacissime retinet, verum pallore detegit
simplicis aut praetenuis bratteas. quapropter id furtum quae-
rentes ovi liquore candido usum eum adulteravere, mox et
hydrargyro, de quo dicemus suo loco. Et alias argentum 123
vivom non largum inventum est.

(33.) In iisdem argenti metallis invenitur, ut proprie 101
dicamus, spumae lapis candidae nitentisque, non tamen tra-
lucentis, stimi adpellant, alii stibi, alii alabastrum, aliqui
larbasim. duo eius genera, mas ac femina. magis probant
feminam, horridior est mas scabriorque et minus ponderosus
minusque radians et harenosior, femina contra nitet, friabi-
lis, fissurisque non globis dehiscens.

(34.) Vis eius adstringere ac refrigerare, principalis 102
autem circa oculos, namque ideo etiam plerique platy-
ophthalmon id appellavere, quoniam in calliblepharis mulie-
rum dilatet oculos. et fluctiones inhibet oculorum exulcera-

tionesque farina eius ac turis cummi admixto. sistit et sanguinem e cerebro profluentem, efficacissime et contra recentia volnera et contra veteres canum morsus inspersa farina et contra ambusta igni cum adipe ac spuma argenti cerussaque
103 et cera. uritur autem offis bubuli fimi circumlitum in clibanis, dein restinguitur mulierum lacte teriturque in mortariis admixta aqua pluvia. ac subinde turbidum transfunditur in aereum vas emundatum nitro. faex eius intellegitur plumbosissima quae subsedit in mortario abiciturque. dein vas in quod turbida transfusa sint opertum linteo per noctem relinquitur et postero die quidquid innatat effunditur spongeave
104 tollitur. quod ibi subsedit flos intellegitur ac linteo interposito in sole siccatur, non ut perarescat, iterumque in mortario teritur et in pastillos dividitur. ante omnia autem urendi modus necessarius est, ne plumbum fiat. quidam non fimo utuntur coquentes, sed adipe. alii tritum in aqua triplici linteo saccant faecemque abiciunt idque quod effluxit transfundunt, quidquid subsidat colligentes emplastris quoque et collyriis miscent.

105 (35.) Scoriam in argento Graeci vocant helcysma. vis eius adstringere et refrigerare corpora. additur emplastris
34, 173 sq. ut molybdaena, de qua dicemus in plumbo, cicatricibus maxume glutinandis et contra tenesmos dysenteriasque, infusa clysteribus cum myrteo oleo. addunt et in medicamenta quae vocant liparas ad excrescentia ulcerum aut ex attritu
106 facta aut in capite manantia. Fit in iisdem metallis et quae vocatur spuma argenti. genera eius tria: optuma quam chrysitim vocant, sequens quam argyritim, tertia quam molybditim. et plerumque omnes hi colores in isdem tubulis inveniuntur. probatissima est Attica, proxuma Hispaniensis. chrysitis ex vena ipsa fit, argyritis ex argento, molybditis e plumbi ipsius fusura, quae fit Puteolis et inde habet nomen.
107 omnis autem fit excocta sua materia ex superiore catino defluens in inferiorem et ex eo sublata vericulis ferreis atque in ipsa flamma convoluta vericulo, ut sit modici ponderis. est autem, ut ex nomine intellegi potest, fervescentis et futurae materiae spuma. distat a scoria quo potest spuma a faece distare, alterum purgantis se materiae, alterum pur-

gatae vitium est. Quidam duo genera faciunt spumae quae 108
vocant scirerytida et peumenen, tertium molybdaenam in
plumbo dicendam. Spuma ut sit utilis iterum coquitur 34, 173
confractis tubulis ad magnitudinem anulorum. ita accensa
follibus ad separandos carbones cineremque abluitur aceto
aut vino simulque restinguitur. quodsi sit argyritis, ut
candor ei detur magnitudine fabae confracta in fictili coqui
iubetur ex aqua addito in linteolis tritico et hordeo novis,
donec ea purgentur. postea sex diebus terunt in mortariis, 109
ter die abluentes aqua frigida et, cum desinat, calida, addito
sale fossili, in libram spumae obolo. novissimo die dein con-
dunt im plumbeo vase. alii cum faba candida et tisana co-
cunt siccantque sole, alii in lana candida cum faba, donec
lanam non denigret. tunc salem fossilem adiciunt subinde
aqua mutata siccantque diebus XL calidissimis aestatis. nec
non in ventre suillo in aqua cocunt exemptamque nitro fricant
et ut supra terunt in mortariis cum sale. sunt qui non co- 103
quant, sed cum sale terant et adiecta aqua abluant. Usus 110
eius ad collyria et litu ad muliebrium cicatricum foedita-
tes tollendas maculasque, ad alendum capillum. vis autem
siccare, mollire, refrigerare, temperare, purgare, explere
ulcera, tumores lenire. talibusque emplastris additur et li-
paris supra dictis. ignis etiam sacros tollit cum ruta myrtis- 105
que et aceto, item perniones cum myrtis et cera.

7. (36.) In argentariis metallis invenitur minium quo- 111
que, et nunc inter pigmenta magnae auctoritatis et quondam
apud Romanos non solum maxumae, sed etiam sacrae. enu-
merat auctores Verrius quibus credere necesse sit Iovis ipsius
simulacri faciem diebus festis minio inlini solitam trium-
phantiumque corpora, sic Camillum triumphasse. hac reli- 112
gione etiamnum addi in unguenta cenae triumphalis et a
censoribus in primis Iovem miniandum locari. cuius rei cau-
sam equidem miror, quamquam et hodie id expeti constat
Aethiopum populis totosque eo tingui proceres, hunc ibi deo-
rum simulacris colorem esse. quapropter diligentius perse-
quemur omnia de eo.

(37.) Theophrastus XC annis ante Praxibulum Athe- 113
niensium magistratum — quod tempus exit in urbis nostrae

CCCCXXXIX. annum — tradit inventum minium a Callia
Atheniense initio sperante aurum excoqui posse harenae
rubenti in metallis argenti. hanc fuisse originem eius,
114 reperiri autem iam tum in Hispania, sed durum et hare-
nosum, item apud Colchos in rupe quadam inaccesa ex qua
iaculantes decuterent. id esse adulterum, optumum vero
supra Ephesum Cilbianis agris harena cocci colorem ha-
bente, hanc teri, dein lavari farinam et quod subsidat ite-
rum lavari. differentiam artis esse quod alii minium faciant
prima lotura, apud alios id esse dilutius, sequentis autem
loturae optumum.

115 (38.) Auctoritatem colori fuisse non miror. iam enim
Troianis temporibus rubrica in honore erat Homero teste,
qui navis ea commendat, alias circa pigmenta picturasque
rarus. milton vocant Graeci, miniumque cinnabarim. unde
116 natus error Indico nomine. sic enim appellant illi saniem
draconis elisi elephantorum morientium pondere permixto
8, 34 utriusque animalis sanguine, ut diximus. neque est alius
color qui in picturis proprie sanguinem reddat. illa cinna-
baris antidotis medicamentisque utilissima est. at, Hercules,
medici, quia cinnabarim vocant, utuntur hoc minio, quod
124 venenum esse paulo mox docebimus.

117 (39.) Cinnabari veteres quae etiam nunc vocant mono-
chromata pingebant. pinxerunt et Ephesio minio, quod de-
relictum est, quia curatio magni operis erat. praeterea
utrumque nimis acre existimabatur. ideo transiere ad rubri-
35, 31 sqq. cam et sinopidem, de quibus suis locis dicam. cinnabaris
adulteratur sanguine caprino aut sorvis tritis. pretium sin-
cerae nummi quinquaginta.

118 (40.) Iuba minium nasci et in Carmania tradit, Tima-
genes et in Aethiopia, sed neutro ex loco invehitur ad nos,
nec fere aliunde quam ex Hispania, celeberrimo Sisaponensi
regione in Baetica miniario metallo vectigalibus populi Ro-
mani, nullius rei diligentiore custodia. non licet ibi perfi-
cere id excoquique. Romam adfertur vena signata ad bina
milia fere pondo annua, Romae autem lavatur, in vendendo
pretio statuto lege, ne modum excederet, HS. LXX in li-
bras. sed adulteratur multis modis, unde praeda societati.

Namque est alterum genus omnibus fere argentariis item- 119
que plumbariis metallis quod fit exusto lapide venis per-
mixto, non ex illo cuius vomicam argentum vivom appella-
vimus, — is enim et ipse in argentum excoquitur —, sed 99
ex aliis simul repertis. steriles etiam plumbi deprehenduntur
solo colore, nec nisi in fornacibus rubescentes exustique
tunduntur in farinam. hoc est secundarium minium perquam
paucis notum, multum infra naturalis illas harenas. hoc 120
ergo adulteratur minium in officinis sociorum, et ubivis Sy-
rico. quonam modo Syricum fiat suo loco docebimus, sub- 35, 40
lini autem Syrico minium conpendi ratio demonstrat. et alio
modo pingentium furto opportunum est, plenos subinde ablu-
entium penicillos. sidit autem in aqua constatque furantibus.
Sincero cocci nitor esse debet, secundarii autem splendor 121
in parietibus sentire imaginem, quamquam hoc robigo quae-
dam metalli est. Sisaponensibus autem miniariis sua vena ha-
renae sine argento excoquitur auri modo. probatur auro can-
dente, fucatum enim nigrescit, sincerum retinet colorem.
invenio et calce adulterari, ac simili ratione ferri candentis
lamna, si non sit aurum, deprehendi. inlito solis atque lunae 122
contactus inimicus. remedium ut pariete siccato cera Punica
cum oleo liquefacta candens saetis inducatur iterumque ad-
motis gallae carbonibus inuratur ad sudorem usque, postea
candelis subigatur ac deinde linteis puris, sicut et marmora
nitescunt. qui minium in officinis poliunt faciem laxis vesi-
cis inligant, ne in respirando pernicialem pulverem trahant
et tamen ut per illas spectent. minium in voluminum quo-
que scriptura usurpatur clarioresque litteras vel in auro vel
in marmore etiam in sepulchris facit.

8. (41.) Ex secundario invenit vita et hydrargyrum in 123
vicem argenti vivi, paulo ante dilatum. fit autem duobus 64
modis: aereis mortariis pistillisque trito minio ex aceto aut
patinis fictilibus inpositum ferrea concha, calice coopertum,
argilla superinlita, dein sub patinis accenso follibus conti-
nuis igni atque ita calici sudore deterso qui fit argenti co-
lore et aquae liquore. idem guttis dividi facilis et lubrico
umore conpluere, quod cum venenum esse conveniat, 124
omnia quae de minio in medicinae usu traduntur temeraria ar-

bitror, praeterquam fortassis inlito capiti ventrive sanguinem sistit, dum ne qua penetret in viscera ac volnus attingat, aliter utendum non equidem censeam.

125 (42.) Hydrargyro argentum inauratur solum nunc prope,
cum et in aerea simili modo duci debeat. sed eadem fraus
quae in omni parte vitae ingeniosissima est viliorem exco-
100 gitavit materiam, ut docuimus.

126 (43.) Auri argentique mentionem comitatur lapis quem coticulam appellant, quondam non solitus inveniri nisi in flumine Tmolo, ut auctor est Theophrastus, nunc vero passim. alii Heraclium, alii Lydium vocant. sunt autem modici, quaternas uncias longitudinis binasque latitudinis non excedentes. quod a sole fuit in his melius quam quod a terra. his coticulis periti, cum e vena ut lima rapuerunt experimentum, protinus dicunt quantum auri sit in ea, quantum argenti vel aeris, scripulari differentia mirabili ratione non fallente.

127 (44.) Argenti duae differentiae. vatillis ferreis candentibus ramento inposito quod candidum permaneat probatur. proxuma bonitas rufo, nulla nigro. sed experimento quoque fraus intervenit. servatis in urina virorum vatillis inficitur ita ramentum obiter dum uritur candoremque mentitur. est aliquod experimentum politi et in halitu hominis, si sudet protinus nubemque discutiat.

128 9. (45.) Lamnas duci, speciem fieri non nisi ex optumo
posse credimus. fuerat id integrum, sed id quoque iam fraude
corrumpitur. sed natura mira imagines reddendi, quod reper-
cusso aere atque in oculos regesto fieri convenit. eadem
vis in speculi usu. polita crassitudine paulumque propulsa di-
latatur in inmensum magnitudo imaginum. tantum interest
129 repercussum illum respuat an excipiat. quin etiam pocula
ita figurantur expulsis intus crebris ceu speculis ut vel
uno intuente totidem populus imaginum fiat. excogitantur
et monstrifica, ut in templo Zmyrnae dicata. id evenit figura
materiae. plurumum refert concava sint et poculi modo an
parmae Threcidicae, media depressa an elata, traversa
an obliqua, supina an infesta, qualitate excipientis figurae
130 torquente venientis umbras. neque enim est aliud illa

imago quam digesta claritate materiae accipientis umbra. atque ut omnia de speculis peragantur in hoc loco, optuma apud maiores fuerant Brundisina, stagno et aere mixtis. praelata sunt argentea. primus fecit Pasiteles Magni Pompei aetate. nuper credi coeptum certiorem imaginem reddi auro opposito aversis.

(46.) Tinguit Aegyptus argentum ut in vasis Anubim 131 suum spectet, pingitque, non caelat argentum. unde transit materia et ad triumphalis statuas, mirumque crescit pretium fulgoris excaecati. id autem fit hoc modo: miscentur argento tertiae aeris Cyprii tenuissimi quod coronarium vocant et sulpuris vivi quantum argenti, conflantur ita in fictili circumlito argilla, modus coquendi, donec se ipsa opercula aperiant. nigrescit ovi indurati luteo, ut tamen aceto et creta deteratur. Miscuit denario triumvir Antonius ferrum, 132 miscent aera falsae monetae, aliae pondere subtrahunt, cum sit iustum LXXXIIII e libris signari. igitur ars facta denarios probare, tam iucunda plebei lege ut Mario Gratidiano vicatim totas statuas dicaverit. mirumque, in hac artium sola vitia discuntur et falsi denari spectatur exemplar pluribusque veris denariis adulterinus emitur.

10. (47.) Non erat apud antiquos numerus ultra cen- 133 tum milia, itaque et hodie multiplicantur haec, ut deciens centena aut saepius dicantur. faenus hoc fecit nummusque percussus, et sic quoque aes alienum etiamnum appellatur. postea Divites cognominati, dummodo notum sit eum qui primus hoc cognomen acceperit decoxisse creditoribus suis. ex eadem gente M. Crassus negabat locupletem esse ni qui 134 reditu annuo legionem tueri posset. in agris HS. |$\overline{\infty\infty}$| possedit Quiritium post Sullam divitissimus. nec fuit satis nisi totum Parthorum usurpasset aurum, atque ut memoriam quidem opum occupaverit, — iuvat enim insectari inexplebilem istam habendi cupidinem, — multos postea cognovimus servitute liberatos opulentiores, pariterque tris Claudi principatu, paulo ante, Callistum, Pallantem, Narcissum. atque 135 ut hi omittantur, tamquam adhuc rerum potiantur, C. Asinio Gallo C. Marcio Censorino coss. a. d. VI. Kal. Febr. C. Caecilius Claudius Isidorus testamento suo edixit, quamvis

multa bello civili perdidisset, tamen relinquere servorum
quattuor milia centum sedecim, iuga boum tria milia sex-
centa, reliqui pecoris CC quinquaginta septem milia, in nume-
136 rato HS. |$\overline{DC}$|, funerari se iussit HS. |$\overline{XI}$|. congerant exce-
dentis numerum opes, quota tamen portio erunt Ptolemaei
quem Varro tradit Pompeio res gerente circa Iudaeam octona
milia equitum sua pecunia toleravisse, mille convivas totidem
aureis potoriis mutantem ea vasa cum ferculis saginasse,
quota vero ille ipse — neque enim de regibus loquor —
137 portio fuerit Pythii Bithyni! platanum auream vitemque no-
bilis illas Dario regi donavit, Xerxis copias, hoc est |$\overline{VII}$|
$\overline{LXXXVIII}$ hominum, excepit epulo, stipendium quinque
mensum frumentumque pollicitus, ut e quinque liberis in
delectu senectuti suae unus saltem concederetur. hunc quo-
que ipsum aliquis conparet Croeso regi. quae, malum!
amentia est id in vita cupere quod aut et servis contigerit
aut ne in regibus quidem invenerit finem!

138 (48.) Populus Romanus stipem spargere coepit Sp.
Postumio Q. Marcio coss., tanta abundantia pecuniae erat ut
eam conferret L. Scipioni ex qua is ludos fecit. nam quod
Agrippae Menenio sextantis aeris in funus contulit, honoris
id necessitatisque propter paupertatem Agrippae, non lar-
gitionis esse duxerim.

139 11. (49.) Vasa ex argento mire inconstantia humani in-
geni variat nullum genus officinae diu probando. nunc Fur-
niana, nunc Clodiana, nunc Gratiana, — etenim tabernas
mensis adoptamus —, nunc anaglypta asperitatemque exciso
140 circa liniarum picturas quaerimus, iam vero et mensas re-
positoriis inponimus ad sustinenda opsonia, interradimus
alia, ut quam plurumum lima perdiderit. vasa coquinaria
ex argento fieri Calvos orator quiritat, at nos carrucas ar-
gento caelare invenimus, nostraque aetate Poppaea coniunx
Neronis principis soleas delicatioribus iumentis suis ex auro
quoque induere.

141 (50.) Triginta duo libras argenti Africanus sequens
heredi reliquit idemque, cum de Poenis triumpharet, $\overline{IIII}$.
CCCLXX pondo transtulit. hoc argenti tota Carthago habuit
illa terrarum aemula, quot mensarum postea adparatu victa!

Numantia quidem deleta idem Africanus in triumpho militibus X VII dedit. o viros illo imperatore dignos quibus hoc satis fuit! frater eius Allobrogicus primus omnium pondo mille habuit, at Drusus Livius in tribunatu plebei X. nam 142 propter quinque pondo notatum a censoribus triumphalem senem fabulosum iam videtur, item Catum Aelium, cum legati Aetolorum in consulatu prandentem in fictilibus adissent, missa ab iis vasa argentea non accepisse, neque aliud habuisse argenti ad supremum vitae diem quam duo pocula quae L. Paulus socer ei ob virtutem devicto Perseo rege donavisset. invenimus legatos Carthaginiensium dixisse nul- 143 los hominum inter sese benignius vivere quam Romanos. eodem enim argento apud omnis cenitavisse ipsos. at, Hercules, Pompeium Paulinum Arelatensis equitis Romani filium paternaque gente pellitum XII pondo argenti habuisse apud exercitum ferocissimis gentibus oppositum scimus. (51.) 144 lectos vero iam pridem mulierum totos operiri argento, quaedam et triclinia, quibus argentum addidisse primus traditur Carvilius Pollio eques Romanus, non ut operiret aut Deliaca specie faceret, sed Punicana. eadem et aureos fecit, nec multo post argentei Deliacos imitati sunt. quae omnia expiavit bellum civile Sullanum.

(52.) Paulo enim ante haec factae sunt lances e centenis 145 libris argenti, quas tunc super CL numero fuisse Romae constat multosque ob eas proscriptos dolo concupiscentium. Erubescant annales qui bellum civile illud talibus vitiis inputavere. nostra aetas fortior fuit. Claudi principatu servos eius Drusilianus nomine Rotundus, dispensator Hispaniae citerioris, quingenariam lancem habuit cui fabricandae officina prius exaedificata fuerat et comites eius octo ad CCL libras, quaeso ut quam multi eas conservi eius inferrent, aut quibus cenantibus? Cornelius Nepos tradit ante Sullae vi- 146 ctoriam duo tantum triclinia Romae fuisse argentea, repositoriis argentum addi sua memoria coeptum, Fenestella qui obiit novissimo Tiberi Caesaris principatu ait et testudinea tum in usum venisse, ante se autem paulo lignea rotunda solida nec multo maiora quam mensas fuisse, se quidem puero quadrata et conpacta aut acere operta aut citro coe-

pisse, mox additum argentum in angulos liniasque per com-
missuras, tympana vero se iuvene appellata, tum a stateris
et lancis, quas antiqui magides vocaverant.
147 (53.) Nec copia argenti tantum furit vita, sed valdius
paene manipretiis, idque iam pridem, ut ignoscamus nobis.
Delphinos quinis [milibus] sestertiis in libras emptos G. Grac-
chus habuit, Lucius vero Crassus orator duos scyphos Men-
toris artificis manu caelatos sestertiis C. confessum tamen
est numquam iis uti propter verecundiam ausum, sicut eun-
148 dem HS. $\overline{\text{VI}}$ in singulas libras vasa empta habuisse. Asia
primum devicta luxuriam misit in Italiam, siquidem Lucius
Scipio in triumpho transtulit argenti caelati pondo MCCCC
et vasorum aureorum pondo MD, at eadem Asia donata
multo etiam gravius adflixit mores, inutiliorque victoria illa
149 hereditas Attalo rege mortuo fuit. tum enim haec emendi
Romae in auctionibus regiis verecundia exempta est [urbis
anno sexcentesimo vigesimo secundo], mediis quinquaginta
septem annis erudita civitate amare etiam, non solum ad-
mirari opulentiam externam, inmenso et Achaicae victoriae
momento ad inpellendos mores, quae et ipsa in hoc inter-
vallo anno urbis sexcentesimo octavo parta signa et tabulas
150 pictas invexit, ne quid deesset, pariterque luxuria nata est
et Carthago sublata, ita congruentibus fatis ut et liberet
amplecti vitia et liceret. petiere et dignationem hinc aliqui
veterum. C. Marius post victoriam Cimbricam cantharis po-
tasse Liberi patris exemplo traditur, ille arator Arpinas et
manipularis imperator.
151 12. (54.) Argenti usum in statuas primum divi Augusti
temporum adulatione transisse falso existimatur. iam enim
triumpho Magni Pompei reperimus tralatam Pharnacis qui
primus regnavit in Ponto argenteam statuam, item Mithrida-
152 tis Eupatoris et currus aureos argenteosque. Argentum suc-
cedit aliquando et auro luxu feminarum plebis compedes sibi
facientium, quas induere aureas mos tritior vetet. vidimus
et ipsi Arellium Fuscum motum equestri ordine ob insignem
calumniam, cum celebritatem adsectarentur adulescentium
scholae, argenteos anulos habentem. et quid haec attinet
colligere, cum capuli militum ebore etiam fastidito caelen-

tur argento, vaginae catellis, baltea laminis crepitent, iam
vero paedagogia in transitu virilitatis costodiantur argento,
feminae laventur et nisi argentea solia fastidiant, eademque
materia et cibis et probris serviat. videret haec Fabricius 153
et stratas argento mulierum balineas, ita ut vestigio locus
non sit, cum viris lavantium, Fabricius, qui bellicosos imperatores plus quam pateram et salinum habere ex argento vetabat, videret hinc dona fortium fieri aut in haec frangi. heu
mores, Fabrici nos pudet!

(55.) Mirum auro caelando neminem inclaruisse, ar- 154
gento multos. maxume tamen laudatus est Mentor de quo
supra diximus. quattuor paria ab eo omnino facta sunt, ac 7, 127
iam nullum exstare dicitur Ephesiae Dianae templi aut Capitolini incendiis. Varro se et aereum signum eius habuisse
scribit. Proxumi ab eo in admiratione Acragas et Boethus 155
et Mys fuere. exstant omnium opera hodie in insula Rhodiorum, Boethi apud Lindiam Minervam, Acragantis in templo Liberi patris in ipsa Rhodo Centauros Bacchasque caelati scyphi, Myos in eadem aede Silenos et Cupidines. Acra-
gantis et venatio in scyphis magnam famam habuit. Post 156
hos celebratus est Calamis, Antipater quoque qui Satyrum in phiala gravatum somno conlocavisse verius quam caelasse dictus est. Stratonicus mox Cyzicenus, Tauriscus, item Ariston et Eunicus Mitylenaei laudantur et Hecataeus et circa Pompei Magni aetatem Pasiteles, Posidonius Ephesius, Hedystratides qui proelia armatosque caelavit, Zopyrus qui Areopagitas et iudicium Orestis in duobus scyphis HS. |$\overline{XII}$| aestimatis. fuit et Pytheas cuius duae unciae X $\overline{X}$ venierunt. Ulixes et Diomedes erant in phialae emblemate Palladium
subripientes. fecit idem et cocos magiriscia appellatos par- 157
volis potoriis, e quibus ne exemplaria quidem liceret exprimere, tam opportuna iniuriae subtilitas erat. habuit et Teucer crustarius famam, subitoque ars haec ita exolevit ut sola iam vetustate censeatur, usuque attritis caelaturis, ne figura discerni possit, auctoritas constet.

Argentum medicatis aquis inficitur atque adflatu salso, 158
sicut in mediterraneis Hispaniae. (56.) In argenti et auri metallis nascuntur etiamnum pigmenta, sil et caeruleum. Sil

proprie limus est. optumum ex eo quod Atticum vocatur,
pretium in pondo libras X II, proxumum marmorosum dimi-
159 dio Attici pretio. tertium genus est pressum, quod alii
Scyricum vocant, ex insula Scyro, iam et ex Achaia, quo utun-
tur ad picturae umbras, pretium in libras HS. bini, dupon-
diis vero detractis quod lucidum vocant e Gallia veniens. hoc
autem et Attico ad lumina utuntur, ad abacos non nisi mar-
moroso, quoniam marmor in eo resistit amaritudini calcis.
effoditur et ad XX. ab urbe lapidem in montibus. postea uri-
tur pressum appellantibus qui adulterant. sed esse falsum
exustumque amaritudine adparet et quoniam resolutum in
160 pulverem est. Sile pingere instituere primi Polygnotus
et Micon, Attico dumtaxat. secuta aetas hoc ad lumina usa
est, ad umbras autem Scyrico et Lydio. Lydium Sardibus
emebatur, quod nunc obmutuit.
161 13. (57.) Caeruleum harena est. huius genera tria
fuere antiquitus: Aegyptium maxume probatum, Scythicum
— hoc diluitur facile et, cum teritur, in IIII colores muta-
tur, candidiorem nigrioremve et crassiorem tenuioremve —,
praefertur huic etiamnunc Cyprium. accessit his Puteolanum
et Hispaniense, harena ibi confici coepta. tinguitur autem
omne et in sua coquitur herba bibitque sucum. reliqua con-
162 fectura eadem quae chrysocollae. Ex caeruleo fit quod vo-
catur lomentum, perficitur id lavando terendoque. hoc est
caeruleo candidius. pretia eius X X in libras, caerulei X
VIII. usus in creta, calcis inpatiens. nuper accessit et Ve-
storianum ab auctore appellatum. fit ex Aegyptii levissima
parte, pretium eius in libras X I. idem et Puteolani usus,
163 praeterque ad fenestras, cylon vocant. Non pridem ad-
portari et Indicum coeptum est, cuius pretium X VII. ratio
in pictura ad incisuras, hoc est umbras dividendas ab lu-
mine. Est et vilissimum genus lomenti, quod tritum vocant,
quinis assibus aestimatum. Caerulei sinceri experimentum
in carbone ut flagret, fraus viola arida decocta in aqua su-
coque per linteum expresso in cretam Eretriam. vis in me-
dicina ut purget ulcera. itaque et emplastris adiciunt, item
164 causticis. teritur autem difficillime sil. in medendo leniter
mordet adstringitque et explet ulcera. uritur in fictilibus,

ut prosit. pretia rerum quae usquam posuimus non ignoramus alia aliis locis esse et omnibus paene mutari annis, prout navigatione constiterint aut ut quisque mercatus sit aut aliquis praevalens manceps annonam flagellet, non obliti Demetrium a tota Seplasia Neronis principatu accusatum apud consules, poni tamen necessarium fuit quae plerumque erant Romae ut exprimeretur auctoritas rerum.

C. PLINI SECUNDI
NATURALIS HISTORIAE
LIBER XXXIIII.

Cap. 1. (Sect. 1.) Proxume dicantur aeris metalla, cui 1
et in usu proxumum est pretium, immo vero ante argentum
ac paene etiam ante aurum Corinthio. stipis quoque aucto-
ritas, ut diximus. hinc aera militum, tribuni aerarii et aera- [33, 43 138]
rium, obaerati, aere diruti. docuimus quamdiu populus Ro-
manus aere tantum signato usus esset, et alia vetustas [33, 42 sqq.]
aequalem urbi auctoritatem eius declarat a rege Numa colle-
gio tertio aerarium fabrum instituto.

(2.) Vena quo dictum est modo foditur ignique perfici- 2
tur. fit et e lapide aeroso quem vocant cadmean, celebri [32, 95 sqq.]
trans maria et quondam in Campania, nunc in Bergomatium
agro extrema parte Italiae, ferunt nuper etiam in Germania
provincia repertum. 2. Fit et ex alio lapide quem chalci-
tim appellant in Cypro, ubi prima aeris inventio, mox vili-
tas praecipua reperto in aliis terris praestantiore, maxumeque
auricalco, quod praecipuam bonitatem admirationemque
diu optinuit nec reperitur longo iam tempore effeta tellure.
proxumum bonitate fuit Sallustianum in Ceutronum Alpino 3
tractu, non longi et ipsum aevi, successitque ei Livianum in

Gallia. utrumque a metallorum dominis appellatum, illud ab
4 amico divi Augusti, hoc a coniuge, velocis defectus. Livia-
num quoque certe admodum exiguum invenitur. summa glo-
riae nunc in Marianum conversa, quod et Cordubense dicitur.
hoc a Liviano cadmean maxume sorbet et aurichalci bonita-
tem imitatur in sestertiis dupondiariisque, Cyprio suo assi-
bus contentis. Et hactenus nobilitas in aere naturalis se
habet.
5 (3.) Reliqua genera cura constant, quae suis locis red-
dentur summa claritate ante omnia indicata. Quondam aes
confusum auro argentoque miscebatur, et tamen ars pretio-
sior erat, nunc incertum est peior haec sit an materia, mi-
rumque, cum ad infinitum operum pretia creverint, auctoritas
artis exstincta est, quaestus enim causa ut omnia exerceri
coepta est quae gloriae solebat. ideo autem etiam deorum
adscripta operi, cum proceres gentium claritatem et hac via
quaererent, adeoque exolevit fundendi aeris pretiosi ratio
6 ut iamdiu ne fortuna quidem in ea re ius artis habeat. Ex
illa autem antiqua gloria Corinthium maxume laudatur. hoc
casus miscuit Corintho, cum caperetur, incensa, mireque
circa id multorum adfectatio furit, quippe cum tradatur non
alia de causa Verrem quem M. Cicero damnaverat proscri-
ptum cum eo ab Antonio, quonim Corinthiis cessurum se ei
negavisset. ac mihi maior pars eorum simulare eam scientiam
videtur ad segregandos sese a ceteris magis quam intellegere
7 aliquid ibi suptilius, et hoc paucis docebo. Corinthus capta
est olympiadis CLVIII. anno tertio, nostrae urbis DCVIII.,
cum ante saecula fictores nobiles esse desissent, quorum
isti omnia signa hodie Corinthia appellant. quapropter ad
coarguendos eos ponemus artificum aetates. nam urbis no-
strae annos ex supra dicta conparatione olympiadum colli-
gere facile erit. sunt ergo vasa tantum Corinthia quae isti
elegantiores modo ad esculenta transferunt, modo in lucer-
8 nas aut trulleos nullo munditiarum dispectu. eius tria ge-
nera: candidum argento nitore quam proxume accedens in
quo illa mixtura praevaluit, alterum in quo auri fulva natura,
tertium in quo aequalis omnium temperies fuit. praeter
haec est cuius ratio non potest reddi, quamquam hominis

manu sed ad fortunam temperatur in simulacris signisque,
illud suo colore pretiosum ad iocineris imaginem vergens,
quod ideo hepatizon appellant, procul a Corinthio, longe
tamen ante Aegineticum atque Deliacum, quae diu optinuere
principatum.

(4.) Antiquissima aeris gloria Deliaco fuit mercatus in 9
Delo concelebrante toto orbe, et ideo cura officinis. tricli-
niorum pedibus fulcrisque ibi prima aeris nobilitas, pervenit
deinde et ad deum simulacra effigiemque hominum et aliorum
animalium.

(5.) Proxuma laus Aeginetico fuit. insula ipsa est — 10
nec quod ibi gigneretur, sed officinarum temperatura — no-
bilitata. bos aereus inde captus in foro boario est Romae.
hoc erit exemplar Aeginetici aeris, Deliaci autem Iuppiter
in Capitolio Iovis tonantis aede. illo aere Myron usus est,
hoc Polyclitus, aequales atque condiscipuli, sed aemulatio in
materia fuit.

3. (6.) Privatim Aegina candelabrorum superficiem dum- 11
taxat elaboravit, sicut Tarentum scapos. in his ergo iuncta
commendatio officinarum est. nec pudet tribunorum milita-
rium salariis emere, cum ipsum nomen a candelarum lumine
inpositum adpareat. accessio candelabri talis fuit Theonis
iussu praeconis Clesippus fullo gibber et praeterea et alio
foedus adspectu, emente id Gegania HS. $\overline{L}$. eadem ostentante 12
in convivio emptum ludibri causa nudatus atque inpudentia
libidinis receptus in torum, mox in testamentum, praedives
numinum vice illud candelabrum coluit et hanc Corinthiis fa-
bulam adiecit, vindicatis tamen moribus nobili sepulchro per
quod aeterna supra terras Geganiae dedecoris memoria du-
raret. sed cum esse nulla Corinthia candelabra constet, no-
men id praecipue in his celebratur, quoniam Mummi victoria
Corinthum quidem diruit, sed e conpluribus Achaiae oppidis
simul aera dispersit.

(7.) Prisci limina etiam ac valvas in templis ex aere factita- 13
vere. invenio et a Cn. Octavio qui de Perseo rege navalem
triumphum egit factam porticum duplicem ad circum Flami-
nium quae Corinthia sit appellata a capitulis aereis columna-
rum, Vestae quoque aedem ipsam Syracusana superficie tegi

placuisse. Syracusana sunt in Pantheo capita columnarum a M. Agrippa posita, quin etiam privata opulentia eo modo usurpata est. Camillo inter crimina obiecit Sp. Carvilius quaestor quod aerata ostia haberet in domo.

14 (8.) Nam triclinia aerata abacosque et monopodia Cn. Manlium Asia devicta primum invexisse triumpho suo quem duxit anno urbis DLXVII. L. Piso auctor est, Antias quidem heredes L. Crassi oratoris multa etiam triclinia aerata vendidisse. Ex aere factitavere et cortinas tripodum nomine ac Delphicas, quod eae maxume Apollini Delphico dicabantur. placuere et lychnuchi pensiles in delubris aut arborum mala ferentium modo lucentes, qualis est in templo Apollinis Palatini, quod Alexander Magnus Thebarum expugnatione captum in Cyme dicaverat eidem deo.

15 4. (9.) Transiit deinde ars volgo ubique ad effigies deorum. Romae simulacrum ex aere factum Cereri primum reperio ex peculio Sp. Cassi quem regnum adfectantem pater ipsius interemerit. transiit et a dis ad hominum statuas atque imagines multis modis. Bitumine antiqui tinguebant eas, quo magis mirum est placuisse auro integere. hoc nescio an Romanum fuerit inventum, certe etiam nomen non habet
16 vetustum. Effigies hominum non solebant exprimi nisi aliqua inlustri causa perpetuitatem merentium, primo sacrorum certaminum victoria maxumeque Olympiae, ubi omnium qui vicissent statuas dicari mos erat, eorum vero qui ter ibi superavissent ex membris ipsorum similitudine expressa,
17 quas iconicas vocant. Athenienses nescio an primis omnium Harmodio et Aristogitoni tyrannicidis publice posuerint statuas. hoc actum est eodem anno quo et Romae reges pulsi. excepta deinde res est a toto orbe terrarum humanissima ambitione, et in omnium municipiorum foris statuae ornamentum esse coepere prorogarique memoria hominum et honores legendi aevo basibus inscribi, ne in sepulchris tantum legerentur. mox forum et in domibus privatis factum atque in atriis honos clientium instituit sic colere patronos.

18 5. (10.) Togatae effigies antiquitus ita dicabantur. placuere et nudae tenentes hastam ab epheborum e gymnasiis exemplaribus, quas Achilleas vocant. Graeca res nihil ve-

lare, at contra Romana ac militaris thoracas addere. Caesar
quidem dictator loricatam sibi dicari in foro suo passus est.
nam Lupercorum habitu tam noviciae sunt quam quae nuper
prodiere paenulis indutae. Mancinus eo habitu sibi statuit
quo deditus fuerat. notatum ab auctoribus et L. Attium poe- 19
tam in Camenarum aede maxuma forma statuam sibi posuisse,
cum brevis admodum fuisset. equestres utique statuae Ro-
manam celebrationem habent orto sine dubio a Graecis ex-
emplo, sed illi celetas tantum dicabant in sacris victores,
postea vero et qui bigis vel quadrigis vicissent. unde et
nostri currus nati in iis qui triumphavissent. serum hoc, et
in his non nisi a divo Augusto seiuges, sicut elephanti.

(11.) Non vetus et bigarum celebratio in iis qui praetura 20
functi curru vecti essent per circum, antiquior columnarum,
sicuti C. Maenio qui priscos devicerat Latinos, quibus ex
foedere tertias praedae populus Romanus praestabat, eodem-
que in consulatu in suggestu rostra devictis Antiatibus fixe-
rat anno urbis CCCCXVI. item Gaio Duilio qui primus na-
valem triumphum egit de Poenis, quae est etiam nunc in foro, 21
item L. Minucio praefecto annonae extra portam Trigeminam
unciaria stipe conlata — nescio an primo honore tali a po-
pulo, antea enim a senatu erat —, praeclara res, nisi frivolis
coepisset initiis. namque et Atti Navi statua fuit ante curiam
— basis eius conflagravit curia incensa Publi Clodi funere —,
fuit et Hermodori Ephesii in comitio, legum quas decemviri
scribebant interpretis, publice dicata. alia causa, alia aucto- 22
ritas Horati Coclitis statuae, quae durat hodieque, cum hostis
a ponte sublicio solus arcuisset. equidem et Sibyllae iuxta
rostra esse non miror, tres sint licet: una quam Sextus
Pacuius Taurus aed. pl. restituit, duae quas M. Messala. pri-
mas putarem has et Atti Navi, positas aetate Tarquini Prisci,
ni regum antecedentium essent in Capitolio. 6. Ex his 23
Romuli et Tati sine tunica, sicut et Camilli in rostris et ante
aedem Castorum fuit Q. Marci Tremuli equestris togata, qui
Samnites bis devicerat captaque Anagnia populum stipendio
liberaverat. inter antiquissimas sunt et Tulli Cloeli, L. Rosci,
Spuri Nauti, C. Fulcini in rostris, a Fidenatibus in lega-
tione interfectorum. hoc a re publica tribui solebat iniu- 24

ria caesis, sicut aliis et P. Iunio, Ti. Coruncanio, qui ab
Teuta Illyriorum regina interfecti erant. non omittendum
videtur quod annales adnotavere tripedaneas iis statuas in
foro statutas. haec videlicet mensura honorata tunc erat.
non praeteribo et Cn. Octavium ob unum S. C. verbum. hic
regem Antiochum daturum se responsum dicentem virga
quam tenebat forte circumscripsit priusque quam egrederetur
circulo illo responsum dare coegit. in qua legatione inter-
fecto senatus statuam poni iussit quam oculatissimo
25 loco, eaque est in rostris. invenitur statua decreta et Ta-
raciae Gaiae sive Fufetiae virgini Vestali, ut poneretur
ubi vellet, quod adiectum non minus honoris hābet quam
feminae esse decretam. meritum eius ipsis ponam anna-
lium verbis: quod campum Tiberinum gratificata
esset ea populo.

26 (12.) Invenio et Pythagorae et Alcibiadi in cornibus
comiti positas, cum bello Samniti Apollo Pythius iussisset
fortissimo Graiae gentis et alteri sapientissimo simulacra ce-
lebri loco dicari. eae stetere donec Sulla dictator ibi cu-
riam faceret. mirumque est illos patres Socrati cunctis ab
eodem deo sapientia praelato Pythagoran praetulisse aut
tot aliis virtute Alcibiaden et quemquam utroque Themi-
27 stocli. Columnarum ratio erat attolli super ceteros mortalis,
quod et arcus significant novicio invento. primus tamen ho-
nos coepit a Graecis, nullique arbitror pluris statuas dicatas
quam Phalereo Demetrio Athenis, siquidem CCCLX statuere
nondum anno hunc numerum dierum excedente, quas mox
laceravere. statuerunt et Romae in omnibus vicis tribus
33, 132 Mario Gratidiano, ut diximus, easdemque subvertere
Sullae introitu.

28 (13.) Pedestres sine dubio Romae fuere in auctoritate
longo tempore, et equestrium tamen origo perquam vetus
est cum feminis etiam honore communicato Cloeliae statua
equestri, ceu parum esset toga eam cingi, cum Lucretiae ac
Bruto, qui expulerant reges propter quos Cloelia inter ob-
29 sides fuerat, non decernerentur. hanc primam cum Coclitis
publice dicatam crediderim, — Atto enim ac Sibyllae Tar-
quinium ac reges sibi ipsos posuisse verisimile est, — nisi

Cloeliae quoque Piso traderet ab iis positam qui una obsides
fuissent, redditis a Porsina in honorem eius, e diverso An-
nius fetialis equestrem, quae fuerit contra Iovis Statoris
aedem in vestibulo Superbi domus, Valeriae fuisse Publi-
colae consulis filiae, eamque solam refugisse Tiberimque
transnatavisse ceteris obsidibus qui Porsinae mittebantur
interemptis Tarquini insidiis.

(14.) Lucius Piso prodidit M. Aemilio C. Popilio iterum 30
coss. a censoribus P. Cornelio Scipione M. Popilio statuas
circa forum eorum qui magistratum gesserant sublatas omnis
praeter eas quae populi aut senatus sententia statutae essent,
eam vero quam apud aedem Telluris statuisset sibi Sp. Cas-
sius qui regnum adfectaverat etiam conflatam a censoribus.
nimirum in ea quoque re ambitionem providebant illi viri.
exstant Catonis in censura vociferationes mulieribus statuas 31
Romanis in provinciis poni. nec tamen potuit inhibere quo
minus Romae quoque ponerentur, sicuti Corneliae Graccho-
rum matri, quae fuit Africani prioris filia. sedens huic po-
sita soleisque sine ammento insignis in Metelli publica por-
ticu, quae statua nunc est in Octaviae operibus.

(15.) Publice autem ab exteris posita est Romae C. 32
Aelio tribuno plebis lege perlata in Sthennium Stallium Lu-
canum qui Thurinos bis infestaverat. ob id Aelium Thurini
statua et corona aurea donarunt. iidem postea Fabricium
donavere statua liberati obsidione, passimque gentes in
clientelas ita receptae, et adeo discrimen omne sublatum ut
Hannibalis etiam statuae tribus locis visantur in ea urbe cuius
intra muros solus hostium emisit hastam.

7. (16.) Fuisse autem statuariam artem familiarem Italiae 33
quoque et vetustam indicant Hercules ab Evandro sacratus,
ut produnt, in foro boario, qui triumphalis vocatur atque
per triumphos vestitur habitu triumphali, praeterea Ianus
geminus a Numa rege dicatus, qui pacis bellique argumento
colitur digitis ita figuratis ut CCCLXV dierum nota aut per si-
gnificationem anni temporis et aevi esse deum indicent. signa 34
quoque Tuscanica per terras dispersa, quae *quin* in Etruria
factitata sint non est dubium. deorum tantum putarem ea
fuisse, ni Metrodorus Scepsius cui cognomen a Romani no-

minis odio inditum est propter ∞ ∞ statuarum Volsinios ex-
pugnatos obiceret. mirumque mihi videtur, cum statuarum
origo tam vetus Italiae sit, lignea potius aut fictilia deo-
rum simulacra in delubris dicata usque ad devictam Asiam,
35 unde luxuria. Similitudines exprimendi quae prima fuerit
origo, in ea quam plasticen Graeci vocant dici convenien-
35, 153 sqq. tius erit, etenim prior quam statuaria fuit. sed haec ad
infinitum effloruit multorum voluminum operi, si quis plura
persequi velit, omnia enim quis possit?
36 (17.) M. Scauri aedilitate signorum ∞∞∞ in scaena
tantum fuere temporario theatro. Mummius Achaia devicta
replevit urbem non relicturus filiae dotem. cur enim non
cum excusatione ponatur? multa et Luculli invexere. Rhodi
etiamnum tria milia signorum esse Mucianus ter consul pro-
didit, nec pauciora Athenis, Olympiae, Delphis superesse
creduntur. quis ista mortalium persequi possit aut quis usus
37 noscendi intellegatur? insignia maxume et aliqua de causa
notata voluptarium sit attigisse artificesque celebratos nomi-
navisse, singulorum quoque inexplicabili multitudine, cum
Lysippus MD opera fecisse prodatur, tantae omnia artis ut
claritatem possent dare vel singula. numerum adparuisse
defuncto eo, cum thesaurum effregisset heres, solitum enim
ex manipretio cuiusque signi denarios seponere aureos sin-
38 gulos. Evecta supra humanam fidem ars est successu, mox
et audacia. in argumentum successus unum exemplum ad-
feram, nec deorum hominisve similitudinis expressae. aetas
nostra vidit in Capitolio, priusquam id novissime conflagra-
ret a Vitellianis incensum, in cella Iunonis canem ex aere
volnus suum lambentem, cuius eximium miraculum et indis-
creta veri similitudo non eo solum intellegitur quod ibi di-
cata fuerat, verum et satisdatione, nam quoniam summa nulla
par videbatur, capite tutelarios cavere pro ea institutum pu-
blice fuit.
39 (18.) Audaciae innumera sunt exempla. molis quippe
excogitatas videmus statuarum, quas colossaeas vocant, tur-
ribus paris. talis est in Capitolio Apollo tralatus a M. Lu-
cullo ex Apollonia Ponti urbe, XXX cubitorum, quingen-
40 tis talentis factus, talis in campo Martio Iuppiter a divo

Claudio Caesare dicatus, qui devoratur Pompeiani theatri
vicinitate, talis et Tarenti factus a Lysippo XL cubitorum.
mirum in eo quod manu, ut ferunt, mobilis — ea ratio libra-
menti est — nullis convellatur procellis. id quidem provi-
disse et artifex dicitur modico intervallo, unde maxume flatum
opus erat frangi, opposita columna. itaque magnitudinem pro-
pter difficultatemque moliendi non attigit eum Fabius Verruco-
sus, cum Herculem qui est in Capitolio inde transferret. ante 41
omnis autem in admiratione fuit Solis colossus Rhodi, quem
fecerat Chares Lindius, Lysippi supra dicti discipulus. se- 39
ptuaginta cubitorum altitudinis fuit. hoc simulacrum post
quinquagesimum sextum annum terrae motu prostratum, sed
iacens quoque miraculo est. pauci pollicem eius amplectun-
tur, maiores sunt digiti quam pleraeque statuae. vasti spe-
cus hiant defractis membris, spectantur intus magnae molis
saxa quorum pondere stabiliverat constituens. duodecim an-
nis tradunt effectum CCC talentis quae contigerant ex ad-
paratu regis Demetrii relicto morae taedio opsessa Rhodo.
Sunt alii centum numero in eadem urbe colossi minores hoc, 42
sed ubicumque singuli fuissent, nobilitaturi locum, praeter-
que hos deorum quinque quos fecit Bryaxis. Factitavit co- 43
lossos et Italia. videmus certe Tuscanicum Apollinem in bi-
bliotheca templi Augusti quinquaginta pedum a pollice, dubium
aere mirabiliorem an pulchritudine. fecit et Sp. Carvilius Io-
vem qui est in Capitolio victis Samnitibus sacrata lege pu-
gnantibus e pectoralibus eorum ocreisque et galeis. amplitudo
tanta est ut conspiciatur a Latiari Iove. e reliquiis limae suam
statuam fecit quae est ante pedes simulacri eius. habent in 44
eodem Capitolio admirationem et capita duo quae P. Lentu-
lus consul dicavit, alterum a Charete supra dicto factum, 41
alterum fecit Decius conparatione in tantum victus ut arti-
ficum minume probabilis videatur. verum omnem amplitu- 45
dinem statuarum eius generis vicit aetate nostra Zenodorus
Mercurio facto in civitate Galliae Arvernis. per annos de-
cem, HS. |$\overline{\text{CCCC}}$| manipreti, postquam satis artem ibi adpro-
baverat, Romam adcitus a Nerone, ubi destinatum illius
principis simulacro colossum fecit CXIX pedum longitudine,
qui dicatus Soli venerationi est damnatis sceleribus illius

46 principis. mirabamur in officina non modo ex argilla similitudinem insignem, verum et de parvis admodum surculis quod primum operis instaurati fuit. ea statua indicavit interisse fundendi aeris scientiam, cum et Nero largiri aurum argentumque paratus esset et Zenodorus scientia fingendi caelan-
47 dique nulli veterum postponeretur. statuam Arvernorum cum faceret provinciae Dubio Avito praesidente, duo pocula Calamidis manu caelata, quae Cassio Salano avonculo eius praeceptori suo Germanicus Caesar adamata donaverat, aemulatus est ut vix ulla differentia esset artis. quanto maior in Zenodoro praestantia fuit, tanto magis deprehenditur aeris oblitteratio.

48 8. Signis quae vocant Corinthia plerique in tantum capiuntur ut secum circumferant, sicut Hortensius orator sphingem Verri reo ablatam, propter quam Cicero illo iudicio in altercatione neganti ei aenigmata se intellegere respondit debere, quoniam sphingem domi haberet. circum-
82 tulit et Nero princeps Amazonem, de qua dicemus, et paulo ante C. Cestius consularis [signum,] quam secum etiam in proelio habuit. Alexandri quoque Magni tabernaculum sustinere traduntur solitae statuae, ex quibus duae ante Martis Ultoris aedem dicatae sunt, totidem ante regiam.

49 (19.) Minoribus simulacris signisque innumera prope artificum multitudo nobilitata est, ante omnis tamen Phidias Atheniensis Iove Olympio facto ex ebore quidem et auro, sed et ex aere signa fecit. floruit autem olympiade LXXXIII., circiter CCC. nostrae urbis anno, quo eodem tempore aemuli eius fuere Alcamenes, Critias, Nesiotes, Hegias, et deinde olympiade LXXXVII. Hagelades, Callon, Gorgias Lacon, rursus LXXXX. Polyclitus, Phradmon, Myron, Pythagoras, Sco-
50 pas, Perellus. ex his Polyclitus discipulos habuit Argium Asopodorum, Alexim, Aristiden, Phrynonem, Dinonem, Athenodorum, Demean Clitorium, Myron Lycium. LXXXXV. olympiade floruere Naucydes, Dinomenes, Canachus, Patroclus, CII. Polycles, Cephisodotus, Leuchares, Hypatodorus, CIIII. Praxiteles, Euphranor, CVII. Aetion, Theri-
51 machus. CXIII. Lysippus fuit, cum et Alexander Magnus, item Lysistratus frater eius, Sthenis, Euphron, Eucles, Sostratus, Ion, Silanion — in hoc mirabile quod nullo doctore nobilis

fuit, ipse discipulum habuit Zeuxiaden —, CXXI. Eutychides,
Euthycrates, Laippus, Cephisodotus, Timarchus, Pyroma-
chus. Cessavit deinde ars, ac rursus olympiade CLVI. re- 52
vixit, cum fuere longe quidem infra praedictos, probati tamen,
Antaeus, Callistratus, Polycles, Athenaeus, Callixenus, Pytho-
cles. Ita distinctis celeberrimorum aetatibus insignis raptim 53
transcurram reliqua multitudine passim dispersa. venere autem
in certamen laudatissimi, quamquam diversis aetatibus geniti,
quoniam fecerant Amazonas, quae cum in templo Dianae Ephe-
siae dicarentur, placuit eligi probatissimam ipsorum artificum
qui praesentes erant iudicio, cum adparuit eam esse quam
omnes secundam a sua quisque iudicassent. haec est Polycliti,
proxuma ab ea Phidiae, tertia Cresilae, quarta Cydonis, quinta
Phradmonis. [1] Phidias praeter Iovem Olympium quem 54
nemo aemulatur fecit ex ebore aeque Minervam Athenis,
quae est in Parthenone stans. ex aere vero praeter Ama-
zonem supra dictam Minervam tam eximiae pulchritudinis ut
formae cognomen acceperit. fecit et cliduchum et aliam Mi-
nervam quam Romae Paulus Aemilius ad aedem Fortunae
huiusce diei dicavit, item duo signa quae Catulus in eadem
aede palliata et alterum colossicon nudum, primusque artem
toreuticen aperuisse atque demonstrasse merito iudicatur.
[2] Polyclitus Sicyonius Hageladae discipulus diadumenum fe- 55
cit molliter iuvenem centum talentis nobilitatum, idem et
doryphorum viriliter puerum. fecit et quem canona artifices
vocant liniamenta artis ex eo petentes veluti a lege quadam,
solusque hominum artem ipsam fecisse artis opere iudicatur.
fecit et destringentem se et nudum talo incessentem duosque
pueros item nudos talis ludentis qui vocantur astragalizontes
et sunt in Titi imperatoris atrio — hoc opere nullum abso-
lutius plerique iudicant —, item Mercurium qui fuit Lysi- 56
macheae, Herculem qui Romae hagetera arma sumentem,
Artemona qui periphoretos appellatus est. hic consummasse
hanc scientiam iudicatur et toreuticen sic erudisse ut Phidias
aperuisse. proprium eius est uno crure ut insisterent signa
excogitasse, quadrata tamen esse ea ait Varro et paene ad
exemplum. [3] Myronem Eleutheris natum Hageladae et 57
ipsum discipulum bucula maxume nobilitavit celebratis ver-

sibus laudata, quando alieno plerique ingenio magis quam
suo commendantur. fecit et canem et discobolon et Perseum
et pristas et Satyrum admirantem tibias et Minervam, Del-
phicos pentathlos, pancratiastas, Herculem qui est apud
circum maxumum in aede Pompei Magni. fecisse et cica-
dae monumentum ac locustae carminibus suis Erinna signi-
58 ficat. fecit et Apollinem quem ab triumviro Antonio sub-
latum restituit Ephesiis divos Augustus admonitus in quiete.
primus hic multiplicasse veritatem videtur, numerosior in
arte quam Polyclitus et in symmetria diligentior, et ipse
tamen corporum tenus curiosus animi sensus non expres-
sisse, capillum quoque et pubem non emendatius fecisse quam
59 rudis antiquitas instituisset. [4] Vicit eum Pythagoras Rhe-
ginus ex Italia pancratiaste Delphis posito — eodem vicit
et Leontiscum —, fecit et stadiodromon Astylon qui Olym-
piae ostenditur et Libyn puerum tenentem tabellam eodem
loco, et mala ferentem nudum, Syracusis autem claudican-
tem, cuius ulceris dolorem sentire etiam spectantes videntur,
item Apollinem serpentemque eius sagittis configi, citharoe-
dum, qui Dicaeus appellatus est, quod, cum Thebae ab Ale-
xandro caperentur, aurum a fugiente conditum sinu eius ce-
latum esset. hic primus nervos et venas expressit capillum-
60 que diligentius. [5] Fuit et alius Pythagoras Samius, initio
pictor, cuius signa ad aedem Fortunae huiusce diei septem
nuda et senis unum laudata sunt. hic supra dicto facie quo-
que indiscreta similis fuisse traditur, Rhegini autem disci-
61 pulus et filius sororis fuisse Sostratus. [6] Lysippum Sicyo-
nium Duris negat ullius fuisse discipulum, sed primo aerarium
fabrum audendi rationem cepisse pictoris Eupompi responso.
eum enim interrogatum, quem sequeretur antecedentium,
dixisse monstrata hominum multitudine naturam ipsam imi-
62 tandam esse, non artificem. plurima ex omnibus signa fecit,
37 ut diximus, fecundissimae artis, inter quae destringentem
se quem Marcus Agrippa ante Thermas suas dicavit mire
gratum Tiberio principi. non quivit temperare sibi in eo,
quamquam imperiosus sui inter initia principatus, trans-
tulitque in cubiculum alio signo substituto, cum quidem
tanta populi Romani contumacia fuit ut theatri clamoribus

reponi apoxyomenon flagitaverit princepsque quamquam
adamatum reposuerit. nobilitatur Lysippus et temulenta ti- 63
bicina et canibus ac venatione, in primis vero quadriga cum
Sole Rhodiorum. fecit et Alexandrum Magnum multis ope-
ribus a pueritia eius orsus. quam statuam inaurari iussit
Nero princeps delectatus admodum illa, dein, cum pretio
perisset gratia artis, detractum est aurum, pretiosiorque talis
existimabatur etiam cicatricibus operis atque concisuris in
quibus aurum fuerat remanentibus. idem fecit Hephaestio- 64
nem Alexandri Magni amicum, quem quidam Polyclito ad-
scribunt, cum is centum prope annis ante fuerit, item Ale-
xandri venationem quae Delphis sacrata est, Athenis Satyrum,
turmam Alexandri in qua amicorum eius imagines summa
omnium similitudine expressit — hanc Metellus Macedonia
subacta transtulit Romam —, fecit et quadrigas multorum ge-
nerum. Statuariae arti plurumum traditur contulisse capillum 65
exprimendo, capita minora faciendo quam antiqui, corpora
graciliora siccioraque, per quae proceritas signorum maior
videretur. non habet Latinum nomen symmetria quam dili-
gentissime custodivit nova intactaque ratione quadratas vete-
rum staturas permutando, volgoque dicebat ab illis factos
quales essent homines, a se quales viderentur esse. pro-
priae huius videntur esse argutiae operum custoditae in
minumis quoque rebus. [7] Filios et discipulos reliquit lauda- 66
tos artifices Laippum et Boedan, sed ante omnis Euthycra-
ten, quamquam is constantiam potius imitatus patris quam
elegantiam austero maluit genere quam iucundo placere. ita-
que optume expressit Herculem Delphis et Alexandrum
Thespiis venatorem et proelium equestre, simulacrum ipsum
Trophonii ad oraculum, quadrigas conpluris, ecum cum fusci-
nis, canes venantium. [8] Huius porro discipulus fuit Tisi- 67
crates et ipse Sicyonius, sed Lysippi sectae propior, ut vix
discernantur conplura signa, ceu senex Thebanus et Deme-
trius rex, Peucestes Alexandri Magni servator, dignus tanta
gloria. [9] Artifices qui conpositis voluminibus condidere 68
haec miris laudibus celebrant Telephanen Phocaeum ignotum
alias, quoniam Thessaliae habitaverit, et ibi opera eius
latuerint, alioqui suffragiis ipsorum aequatur Polyclito, My-

roni, Pythagorae. laudant eius Larisam et Spintharum pent-
athlum et Apollinem. alii non hanc ignobilitatis fuisse cau-
sam, sed quod se regum Xerxis atque Darei officinis
69 dediderit, existimant. [10] Praxiteles quoque marmore feli-
cior, ideo et clarior fuit. fecit tamen et ex aere pulcher-
rima opera: Proserpinae raptum, item catagusam, et Liberum
patrem, ebrietatem nobilemque una Satyrum quem Graeci
periboeton cognominant, et signa quae ante Felicitatis aedem
fuere, Veneremque quae ipsa aedis incendio cremata est
Claudi principatu, marmoreae illi suae per terras inclutae
70 parem, item stephanusam, pseliumenen, canephoram, Har-
modium et Aristogitonem tyrannicidas, quos a Xerxe Per-
sarum rege captos victa Perside Atheniensibus remisit Ma-
gnus Alexander. fecit et puberem Apollinem subrepenti
lacertae comminus sagitta insidiantem quem sauroctonon vo-
cant. spectantur et duo signa eius diversos adfectus expri-
mentia, flentis matronae et meretricis gaudentis. hanc
putant Phrynen fuisse deprehenduntque in ea amorem arti-
71 ficis et mercedem in voltu meretricis. [11] habet simulacrum
et benignitas eius, Calamidis enim quadrigae aurigam suum
inposuit, ne melior in equorum effigie defecisse in homine
crederetur. ipse Calamis et alias quadrigas bigasque fecit
equis semper sine aemulo expressis. sed, ne videatur in
hominum effigie inferior, Alcumena nullius est nobilior.
72 [12] Alcamenes Phidiae discipulus et marmorea fecit et
aereum pentathlum qui vocatur encrinomenos, at Polycliti
discipulus Aristides quadrigas bigasque. Amphicratis Leaena
laudatur scortum. haec lyrae cantu familiaris Harmodio et
Aristogitoni consilia eorum de tyrannicidio usque in mortem
excruciata a tyrannis non prodidit, quamobrem Athenienses,
et honorem habere ei volentes nec tamen scortum celebrasse,
animal nominis eius fecere atque, ut intellegeretur causa
73 honoris, in opere linguam addi ab artifice vetuerunt. [13]
Bryaxis Aesculapium et Seleucum fecit, Boedas adorantem,
Baton Apollinem et Iunonem qui sunt Romae in Concordiae
74 templo. [14] Cresilas volneratum deficientem in quo possit
intellegi quantum restet animae et Olympium Periclen di-
gnum cognomine, mirumque in hac arte est quod nobilis viros

nobiliores fecit. Cephisodotus Minervam mirabilem in portu
Atheniensium et aram ad templum Iovis Servatoris in eodem
portu, cui pauca conparantur. Canachus Apollinem nudum 75
qui Philesius cognominatur in Didymaeo Aeginetica aeris
temperatura, cervomque una ita vestigiis suspendit ut linum
supter pedes trahatur alterno morsu calce digitisque retinen-
tibus solum, ita vertebrato dente utrisque in partibus ut a
repulsu per vicis resiliat. idem et celetizontas pueros, Chae-
reas Alexandrum Magnum et Philippum patrem eius fecit,
[15] Ctesilaus doryphoron et Amazonem volneratam. De- 76
metrius Lysimachen quae sacerdos Minervae fuit LXIIII annis,
idem et Minervam quae myctica appellatur — dracones in
Gorgone eius ad ictus citharae tinnitu resonant —, idem
equitem Semonem qui primus de equitatu scripsit. Daedalus
et ipse inter fictores laudatus pueros duos destringentis se fe-
cit, Dinomenes Protesilaum et Pythodemum luctatorem. [16] 77
Euphranoris Alexander Paris est, in quo laudatur quod omnia
simul intellegantur, iudex dearum, amator Helenae et tamen
Achillis interfector. huius est Minerva Romae quae dicitur
Catuliana, infra Capitolium a Q. Lutatio dicata, et simulacrum
Boni Eventus, dextra pateram, sinistra spicam ac papavera
tenens, item Latona puerpera Apollinem et Dianam infantis
sustinens in aede Concordiae. fecit et quadrigas bigasque 78
et cliticon eximia forma, et Virtutem et Graeciam, utrasque
colossaeas, mulierem admirantem et adorantem, item Alexan-
drum et Philippum in quadrigis. Eutychides Eurotam, in
quo artem ipso amne liquidiorem plurumi dixere. Hegiae
Minerva Pyrrhusque rex laudatur, et celetizontes pueri, et
Castor ac Pollux ante aedem Iovis tonantis, Hagesiae in Pa- 79
rio colonia Hercules, Isidoti buthytes. [17] Lycius Myronis
discipulus fuit, qui fecit dignum praeceptore puerum sufflan-
tem languidos ignis et Argonautas, Leochares aquilam sen-
tientem quid rapiat in Ganymede et cui ferat parcentemque
unguibus etiam per vestem puero, Autolycum pancratii vi-
ctorem propter quem Xenophon symposium scripsit, Io-
vemque illum tonantem in Capitolio ante cuncta laudabilem,
item Apollinem diadematum, Lyciscum mangonem, puerum
subdolae ac fucatae vernilitatis, Lycius et ipse puerum suffi-

80 torem. [18] Menaechmi vitulus genu premitur replicata cer-
vice, ipse Menaechmus scripsit de sua arte. [19] Naucydes
Mercurio et discobolo et inmolante arietem censetur, Nauce-
rus luctatore anhelante **, Niceratus Aesculapium et Hy-
giam qui sunt in Concordiae templo Romae. [20] Pyromachi
quadriga ab Alcibiade regitur. Polycles Hermaphroditum
nobilem fecit, Pyrrhus Hygiam et Minervam, Phanis Lysippi
81 discipulus epithyusan. [21] Styppax Cyprius uno celebra-
tur signo, splanchnopte, Periclis Olympii vernula hic fuit
exta torrens ignemque oris pleni spiritu accendens. Silanion
Apollodorum fudit — fictorem et ipsum, sed inter cunctos
diligentissimum artis et iniquom sui iudicem, crebro perfecta
signa frangentem, dum satiari cupiditate artis non quit,
82 ideoque insanum cognominatum. hoc in eo expressit, nec
hominem ex aere fecit, sed iracundiam — et Achillem no-
bilem, idem epistaten exercentem athletas, Strongylion
Amazonem quam ab excellentia crurum eucnemon appellant,
ob id in comitatu Neronis principis circumlatam. idem fecit
puerum quem amando Brutus Philippiensis cognomine suo
83 inlustravit. [22] Theodorus, qui labyrinthum fecit, Sami
ipse se ex aere fudit, praeter similitudinis mirabilem famam
magna suptilitate celebratus. dextra limam tenet, laeva tri-
bus digitis quadrigulam tenuit translatam Praeneste, tantae
parvitatis ut miraculo pictam eam currumque et aurigam
integeret alis simul facta musca. [23] Xenocrates Tisicratis
discipulus, ut alii Euthycratis, vicit utrosque copia signo-
84 rum et de sua arte conposuit volumina. [24] Plures artifices
fecere Attali et Eumenis adversus Gallos proelia, Isigonus,
Pyromachus, Stratonicus, Antigonus qui volumina condidit
de sua arte. Boethi, quamquam argento melioris, infans
ex animo anserem strangulat. Atque ex omnibus quae retuli
clarissima quaeque in urbe iam sunt dicata a Vespasiano
principe in templo Pacis aliisque eius operibus, violentia
Neronis in urbem convecta et in sellariis domus aureae dis-
85 posita. [25] Praeterea sunt aequalitate celebrati artifices,
sed nullis operum suorum praecipui, Ariston qui et argen-
tum caelare solitus est, Callides, Ctesias, Cantharus Sicyo-
nius, Dionysiodorus Critiae discipulus, Deliades, Euphorioni,

Eunicus et Hecataeus argenti caelatores, Lesbocles, Pro-
dorus, Pythodicus, Polygnotus idem pictor e nobilissimis,
item e caelatoribus Stratonicus, Scymnus Critiae discipulus.
[26] Nunc percensebo eos qui eiusdem generis opera fece- 86
runt, ut Apollodorus, Androbulus, Asclepiodorus, Alevas
philosophos, Apellas et adorantis feminas, Antignotus et
perixyomenum tyrannicidasque supra dictos, Antimachus, 72
Athenodorus feminas nobilis, Aristodemus et luctatores bigas-
que cum auriga, philosophos, anus, Seleucum regem. habet
gratiam suam huius quoque doryphorus. [27] Cephisodoti 87
duo fuere: prioris est Mercurius Liberum patrem in infantia
nutriens, fecit et concionantem manu elata, persona in in-
certo est. sequens philosophos fecit. Colotes qui cum Phi-
dia Iovem Olympium fecerat philosophos, item Cleon et Cen-
chramis et Callicles et Cepis, Chalcosthenes et comoedos
et athletas, [28] Daippus perixyomenon, Daiphron et Damo-
critus et Daemon philosophos. [29] Epigonus omnia fere 88
praedicta imitatus praecessit in tubicine et matri interfectae
infante miserabiliter blandiente. Eubuli mulier admirans
laudatur, Eubulidis digitis conputans. [30] Micon athletis
spectatur, Menogenes quadrigis. [31] Nec minus Niceratus
omnia quae ceteri adgressus repraesentavit Alcibiaden lam-
padumque accensu matrem eius Demaraten sacrificantem. [32] 89
Tisicratis bigae Piston mulierem inposuit, idem fecit Mar-
tem et Mercurium qui sunt in Concordiae templo Romae.
Perillum nemo laudet saeviorem Phalaride tyranno, qui tau-
rum fecit mugitus hominis pollicitus igni subdito et primus
expertus cruciatum eum iustiore saevitia. huc a simulacris
deorum hominumque devocaverat humanissimam artem. ideo
tot conditores eius laboraverant ut ex ea tormenta fierent!
itaque una de causa servantur opera eius, ut quisquis illa
videat oderit manus. [33] Sthennis Cererem, Iovem, Mi- 90
nervam fecit, qui sunt Romae in Concordiae templo, idem
flentis matronas et adorantis sacrificantisque. Simon canem
et sagittarium fecit, Stratonicus caelator ille philosophos, 33, 156
copas uterque. [34] athletas autem et armatos et venatores 91
sacrificantisque Baton, Euchir, Glaucides, Heliodorus, Hi-
canus, Iophon, Lyson, Leon, Menodorus, Myagrus, Poly-

crates, Polyidus, Pythocritus, Protogenes idem pictor e cla-
35, 101 sqq. rissimis, ut dicemus, Patrocles, Pollis, Posidonius qui et
argentum caelavit nobiliter, natione Ephesius, Periclyme-
nus, Philon, Symenus, Timotheus, Theomnestus, Timarchi-
92 des, Timon, Tisias, Thrason. [35] Ex omnibus autem
maxume cognomine insignis est Callimachus semper calu-
mniator sui, nec finem habentis diligentiae, ob id catatexi-
technus appellatus, memorabili exemplo adhibendi et curae
modum. huius sunt saltantes Lacaenae, emendatum opus
sed in quo gratiam omnem diligentia abstulerit. hunc qui-
dam et pictorem fuisse tradunt. Non aere captus, nec arte,
unam tantum Zenonis statuam Cypria expeditione non vendi-
dit Cato, sed quia philosophi erat, ut obiter hoc quoque
93 noscatur tam inane exemplum. [36] In mentione statuarum est
et una non praetereunda, quamquam auctoris incerti, iuxta
rostra, Herculis tunicati, sola eo habitu Romae, torva facie,
sentiensque suprema tunicae. in hac tres sunt tituli: L. Lu-
culli imperatoris de manubiis, alter: pupillum Luculli filium
ex S. C. dedicasse, tertius: T. Septimium Sabinum aedilem
curulem ex privato in publicum restituisse. tot certaminum
tantaeque dignationis simulacrum id fuit.

94 (20.) Nunc praevertemur ad differentias aeris et mixtu-
ras. In Cyprio coronarium et regulare est, utrumque ductile.
coronarium tenuatur in lamnas, taurorumque felle tinctum
speciem auri in coronis histrionum praebet, idemque in un-
cias additis auri scripulis senis praetenui pyropi brattea igne-
scit. regulare et in aliis fit metallis, itemque caldarium. dif-
ferentia quod caldarium funditur tantum, malleis fragile,
quibus regulare obsequitur ab aliis ductile appellatum, quale
omne Cyprium est. sed et in ceteris metallis cura distat a
caldario, omne enim diligentius purgatis igni vitiis excoctis-
95 que regulare est. In reliquis generibus palma Campano per-
hibetur utensilibus, vasis probatissimo. pluribus fit hoc
modis. namque Capuae liquatur non carbonis ignibus, sed
ligni, purgaturque roboreo cribro perfusum aqua frigida, ac
saepius simili modo coquitur, novissime additis plumbi ar-
gentarii Hispaniensis denis libris in centenas aeris. ita len-
tescit coloremque iucundum trahit qualem in aliis generibus

aeris adfectant oleo ac sole. Fit Campano simile in multis 96
partibus Italiae provinciisque, sed octonas plumbi libras ad-
dunt et carbone recocunt propter inopiam ligni. quantum ea
res differentiae adferat in Gallia maxume sentitur ubi inter
lapides candefactos funditur, exurente enim coctura nigrum
atque fragile conficitur. praeterea semel recocunt, quod
saepius fecisse bonitati plurumum confert. 9. Id quoque no-
tasse non ab re est, aes omne frigore magno melius fundi.
Sequens temperatura statuaria est eademque tabularis hoc 97
modo: massa proflatur in primis, mox in proflatum additur
tertia portio aeris collectanei, hoc est ex usu coempti. pe-
culiare in eo condimentum adtritu domiti et consuetudine
nitoris veluti mansuefacti. miscentur et plumbi argentarii
pondo duodena ac selibrae centenis proflati. Appellatur 98
etiamnum et formalis temperatura aeris tenerrimi, quoniam
nigri plumbi decuma portio additur et argentarii vicesima,
maxumeque ita colorem bibit quem Graecanicum vocant. No-
vissima est quae vocatur ollaria, vase nomen hoc dante, ter-
nis aut quaternis libris plumbi argentarii in centenas aeris
additis. Cyprio si addatur plumbum, colos purpurae fit in
statuarum praetextis.

(21.) Aera extersa robiginem celerius trahunt quam ne- 99
glecta, nisi oleo perunguantur. servari ea optume in liquida
pice tradunt. usus aeris ad perpetuitatem monumentorum
iam pridem tralatus est tabulis aereis in quibus publicae
constitutiones inciduntur.

10. (22.) Metalla aeris multis modis instruunt medici- 100
nam, utpote cum ulcera omnia ibi ocissime sanentur, maxume
tamen prosunt cadmea. Fit sine dubio haec et in argenti for-
nacibus, candidior ac minus ponderosa, sed nequaquam con-
paranda aerariae. plura autem genera sunt. namque ut ipse
lapis ex quo fit aes cadmea vocatur, fusuris necessarius,
medicinae inutilis, sic rursus in fornacibus exsistit alia quae
nominis sui originem recipit. fit autem egesta flammis at- 101
que flatu tenuissima parte materiae et camaris lateribusve
fornacium pro quantitate levitatis adplicata. tenuissima est
in ipso fornacium ore, qua flammae fluctuantur, appellata
capnitis, exusta et nimia levitate similis favillae. interior

optuma, camaris dependens et ab eo argumento botryitis
nominata, ponderosior haec priore, levior porro secuturis.
102 duo eius colores, deterior cinereus, pumicis melior, fria-
bilis oculorumque medicamentis utilissima. tertia est in la-
teribus fornacium, quae propter gravitatem ad camaras per-
venire non potuit. haec dicitur placitis, et ipsa ab argumento,
crusta verius quam pumex, intus varia, ad psoras utilior et
103 ad cicatrices trahendas. fiunt ex ea duo alia genera: ony-
chitis extra paene caerulea, intus onychis maculis similis,
ostracitis tota nigra et e ceteris sordidissima, volneribus
maxume utilis. omnis autem cadmea in Cypri fornacibus
optuma, iterum a medicis coquitur carbone puro atque, ubi
in cinerem rediit, exstinguitur vino Amineo quae ad em-
104 plastra praeparatur, quae vero ad psoras aceto. quidam in
ollis fictilibus tunsam urunt et lavant in mortariis, postea
siccant. Nymphodorus lapidem ipsum quam gravissimum
spississimumque urit pruna et exustum Chio vino restinguit
tunditque, mox linteo cribrat atque in mortario terit, mox
aqua pluvia macerat iterumque terit quod subsedit donec
cerussae simile fiat, nulla dentium offensa. eadem Iollae
ratio, sed quam purissimum eligit lapidem.
105 (23.) Cadmeae effectus siccare, persanare, sistere flu-
ctiones, pterygia et sordis oculorum purgare, scabritiam ex-
166 tenuare, et quidquid in plumbi effectu dicemus. Aes ipsum
uritur ad omnia eadem praeterque albugines oculorum et
cicatrices, ulcera quoque oculorum cum lacte sanat, ita-
que Aegyptii collyri id modo terunt in coticulis. facit et
106 vomitiones e melle sumptum. uritur autem Cyprium in ficti-
libus crudis cum sulpuris pari pondere [vase] circumlito spi-
ramento in caminis, donec vasa ipsa percoquantur. quidam
et salem addunt, aliqui alumen pro sulpure, alii nihil, sed
aceto tantum adspergunt. ustum teritur mortario Thebaico,
aqua pluvia lavatur iterumque adiecta largiore teritur et
dum considat relinquitur, hoc saepius, donec ad speciem
mini redeat. tunc siccatum in sole in aerea pyxide servatur.
107 11. (24.) Et scoria aeris simili modo lavatur, minore
effectu quam ipsum aes. sed et aeris flos medicinae utilis
est. fit aere fuso et in alias fornacis tralato, ibi flatu cre-

briore excutiuntur veluti milli squamae quas vocant florem. cadunt autem, cum panes aeris aqua refrigerantur, rubentque similiter squamae aeris quam vocant lepida, et sic adulteratur flos ut squama veneat pro eo. Est autem squama aeris decussa vi clavis in quos panes aerei feruminantur. in Cypri maxume officinis omnia. differentia hoc est quod squama excutitur ictu iisdem panibus, flos cadit sponte.

(25.) Squamae est alterum genus suptilius, ex summa 108
scilicet lanugine decussum, quod vocant stomoma. Atque haec omnia medici — quod pace eorum dixisse liceat — ignorant, pars maior et nominibus. in tantum a conficiendis iis medicaminibus absunt, quod esse proprium medicinae solebat. nunc quotiens incidere in libellos, conponere ex his volentes aliqua, hoc est inpendio miserorum experiri commentaria, credunt Seplasiae omnia fraudibus corrumpenti. iam quidem facta emplastra et collyria mercantur, tabesque mercium aut fraus
Seplasiae sicce taxetur! Et squama autem et flos uruntur 109
in patinis fictilibus aut aereis, dein lavantur ut supra ad eos- 106
dem usus, et amplius narium carnosa vitia, item sedis, et gravitates aurium per fistulam in eas flatu inpulsa, et uvas oris farina admota tollit, et tonsillas cum melle. Fit ex candido aere squama longe Cypria inefficacior. nec non urina pueri prius macerant clavos panesque quidam excussuri squamam, teruntque et aqua pluvia lavant. dant et hydropicis eam drachmis duabus in mulsi hemina et inlinunt cum polline.

(26.) Aeruginis quoque magnus usus est. pluribus fit 110
ea modis. namque et lapidi ex quo coquitur aes deraditur, et aere candido perforato atque in cadis suspenso super acetum acre opturatumque operculo. multo probatior est, si hoc idem squamis fiat. quidam vasa ipsa candidi aeris
fictilibus condunt in acetum raduntque decumo die. alii vi- 111
naceis contegunt totidem post dies radunt, alii delimatam aeris scobem aceto spargunt versantque spathis saepius die donec absumatur. eandem scobem alii terere in mortariis aereis ex aceto malunt. ocissime vero contingit co-
ronariorum recisamentis in acetum id additis. Adulterant 112
marmore trito maxume Rhodiam aeruginem, alii pumice aut cummi. praecipue autem fallit atramento sutorio adulterata.

cetera enim dente deprehenduntur stridentia in frendendo. experimentum in vatillo ferreo, nam quae sincera suum colorem retinet, quae mixta atramento rubescit. deprehenditur et papyro galla prius macerato, nigrescit enim statim aerugine inlita. deprehenditur et visu maligne virens.

113 Sed sive sinceram sive adulteram aptissimum est elui siccatamque in patina nova uri ac versari donec favilla fiat, postea teritur ac reconditur. aliqui in crudis fictilibus urunt donec figlinum percoquatur. nonnulli et tus masculum ad-
106 miscent. Lavatur autem aerugo sicut cadmea. vis eius collyriis oculorum aptissima et delacrimationibus mordendo proficiens, sed ablui necessarium penicillis calidis donec rodere desinat.

114 (27.) Hieracium vocatur collyrium quod ita maxume constat, temperatur autem id hammoniaci unciis quattuor, aeruginis Cypriae duabus, atramenti sutorii quod chalcanthum vocant totidem, misyos una, croci sex. haec omnia trita aceto Thasio colliguntur in pilulas excellentis remedi contra initia glaucomatum et subfusionum, contra caligines
115 aut scabritias et albugines ac genarum vitia. cruda autem aerugo volnerariis emplastris miscetur. oris etiam gingivarumque exulcerationes mirifice emendat et labrorum ulcera cum oleo. quo si et cera addatur, purgat et ad cicatricem perducit. aerugo et callum fistularum erodit vitiorumque circa sedem sive per se sive cum hammoniaco inlita vel collyri modo in fistulas adacta. eadem cum resinae terebinthinae tertia parte subacta lepras tollit.

116 12. (28.) Est et alterum genus aeruginis quam vocant scoleca, in Cyprio aere trito alumine et sale aut nitro pari pondere cum aceto albo quam acerrimo. non fit hoc nisi aestuosissimis diebus circa canis ortum, teritur autem donec viride fiat contrahatque se vermiculorum specie, unde et nomen. quod vitium ut emendetur duae partes quam fuere aceti miscentur ** urina pueri inpubis. idem autem in medica-
33, 93 mentis et santerna efficit qua diximus aurum feruminari, usus utriusque qui aeruginis. scolex fit et per se derasus aerario lapidi de quo nunc dicemus.

117 (29.) Chalcitim vocant, ex quo et ipso aes coquitur. di-

stat a cadmea quod illa super terram ex subdialibus petris caeditur, haec ex obrutis, item quod chalcitis friat se statim mollis natura, ut videatur lanugo concreta. est et alia distinctio quod chalcitis tria genera continet, aeris et misyos et soreos, de quibus singulis dicemus suis locis, habet autem 120 121 aeris venas oblongas. probatur mellei coloris, gracili venarum 118 discursu, friabilis, nec lapidosa. putant et recentem utiliorem esse, quoniam inveterata sory fiat. vis eius ad excrescentia in ulceribus, sanguinem sistere, gingivas, uvam, tonsillas farina conpescere, volvae vitiis in vellere inponi, cum suco vero porri verendorum additur emplastris. maceratur autem in fictili ex aceto circumlito fimo 119 diebus XL, et colorem croci trahit. tum admixto cadmeae pari pondere medicamentum efficit psoricon dictum. quod si duae partes chalcitidis tertia cadmeae temperentur, acrius hoc idem fiat, etiamnum vehementius si aceto quam vino temperetur, tosta vero efficacior fit ad eadem omnia.

(30.) Sory Aegyptium maxume laudatur multum supe- 120 rato Cyprio Hispaniensique et Africo, quamquam oculorum curationi quidam utilius putent Cyprium, sed in quacumque natione optumum cui maxumum virus olfactu, tritumque pinguiter nigrescens et spongeosum. stomacho res contraria in tantum ut quibusdam olfactum modo vomitiones moveat. Et Aegyptium quidem tale, alterius nationis contritum splendescit ut misy et est lapidosius. prodest autem et dentium dolori, si contineatur atque coluat, et ulceribus oris gravibus quaeque serpunt. uritur carbonibus ut chalcitis.

(31.) Misy aliqui tradiderunt fieri exusto lapide in scrobibus, 121 flore eius luteo miscente se ligni pineae favillae. revera autem e supra dicto fit lapide, concretum natura discretumque vi, optumum in Cypriorum officinis, cuius notae sunt friati aureae scintillae et, cum teratur, harenosa natura, sin torreatur, chalcitidi similis. Hoc admiscent qui aurum purgant. utilitas eius infusi cum rosaceo auribus purulentis et in lana inpositi capitis ulceribus. extenuat et scabritias oculorum inveteratas, praecipue utile tonsillis contraque anginas et suppurata. ratio ut sedecim drachmae in hemina aceti 122 coquantur addito melle donec lentescat. sic ad supra dicta

utile est. quotiens opus sit molliri vim eius, mel adspergi-
tur. erodit et callum fistularum ex aceto foventium et col-
lyriis additur, sistit et sanguinem ulceraque quae serpant
quaeve putrescant, absumit et excrescentis carnis. peculia-
riter virilitatis vitiis utile et feminarum profluvium sistit.
123 (32.) Graeci cognationem aeris nomine fecerunt et atra-
mento sutorio — appellant enim chalcanthon —, nec ullius
aeque mira natura est. Fit in Hispaniae puteis stagnisve id
genus aquae habentibus. decoquitur ea admixta dulci pari
mensura et in piscinas ligneas funditur. inmobilibus super
has transtris dependent restes lapillis extentae quibus ad-
haerescens limus vitreis acinis imaginem quandam uvae red-
dit. exemptum ita siccatur diebus XXX. color est caeru-
leus, perquam spectabili nitore, vitrumque esse creditur,
124 diluendo fit atramentum tinguendis coriis. Fit et pluribus
modis: genere terrae eo in scrobis cavato, quorum e lateri-
bus destillantis hiberno gelu stirias stalagmian vocant, ne-
que est purius aliud. sed ex eo candidum colorem sentiente
125 viola lonchoton appellant. fit et in saxorum catinis pluvia
aqua conrivato limo gelante, fit et salis modo flagrantissimo
sole admissas dulcis aquas cogente. ideo quidam duplici
differentia fossile aut facticium appellant, hoc pallidius et
126 quantum colore tantum bonitate deterius. Probant maxume
Cyprium in medicinae usu. sumitur ad pellenda ventris ani-
malia drachmae pondere cum melle. purgat et caput dilu-
tum ac naribus instillatum, item stomachum cum melle aut
aqua mulsa sumptum. medetur et oculorum scabritiae do-
lorive et caligini et oris ulceribus. sistit et sanguinem na-
rium, item haemorrhoidum. extrahit ossa fracta cum semine
hyoscyami, suspendit epiphoras penicillo fronti inpositum,
efficax et in emplastris ad purganda volnera et excrescentia
127 ulcerum. tollit et uvas, vel si decocto tangantur, cum lini
quoque semine superponitur emplastris ad dolores tollendos,
quodque ex eo candicat in uno usu praefertur violaceis,
ut gravitati aurium per fistulas inspiretur. volnera per se
inlitum sanat, sed tinguit cicatrices. nuper inventum ur-
sorum in harena et leonum ora spargere illo, tantaque est
vis in adstringendo ut non queant mordere.

13. (33.) Etiamnum in aerariis reperiuntur quae vocant 128
pompholygem et spodon. differentia quod pompholyx lo-
tura separatur, spodos inlota est. aliqui quod sit candidum
levissimumque pompholygem dixere et esse aeris ac cadmeae
favillam, spodon nigriorem esse ponderosioremque, derasam
parietibus fornacium, mixtis scintillis, aliquando et carboni-
bus. Haec aceto accepto odorem aeris praestat et, si tan- 129
gatur lingua, saporem horridum. convenit oculorum medica-
mentis, quibuscumque vitiis occurrens et ad omnia quae
spodos. hoc solum distat, quod huius elutior vis est. addi-
tur et in emplastra quibus lenis refrigeratio quaeritur et
siccatio. utilior ad omnia quae vino lota est.

(34.) Spodos Cypria optuma. fit autem liquescentibus 130
cadmea et aerario lapide. levissimum hoc est flaturae totius,
evolatque e fornacibus et tectis adhaerescit, a fulgine di-
stans candore. quod minus candidum ex ea inmaturae forna-
cis argumentum est. hoc quidam pompholygem vocant. quod
vero rubicundius ex iis invenitur acriorem vim habet et ex-
ulcerat adeo ut, cum lavatur, si attigit oculos, excaecet. Est 131
et mellei coloris spodos, in qua plurumum aeris intellegi-
tur. sed quodcumque genus lavando fit utilius, purgatur
ante pinna, dein crassiore lotura, digitis scabritiae excernun-
tur. et media vis est eius quae vino lavatur. Est aliqua et
in genere vini differentia. leni enim lota collyriis oculorum
minus utilis putatur, eademque efficacior ulceribus quae
manent vel oris quae madeant, et omnibus medicamentis
quae parentur contra gangraenas. Fit et in argenti fornaci- 132
bus spodos, quam vocant lauriotim. utilissima autem oculis
adfirmatur quae fiat in aurariis, nec in alia parte magis est
vitae ingenia mirari. quippe ne quaerenda essent metalla
vilissimis rebus utilitates easdem excogitavit.

(35.) Antispodon vocant cinerem fici arboris vel capri- 133
fici vel myrti foliorum cum tenerrimis ramorum partibus vel
oleastri vel oleae vel cotonei mali vel lentisci, item ex moris
inmaturis, id est candidis, in sole arefactis vel e buxi coma aut
pseudocypiri aut rubi aut terebinthi vel oenanthes. taurini
quoque glutinis aut linteorum cinerem similiter pollere in-

ventum est. uruntur omnia ea crudo fictili in fornacibus donec figulina percoquantur.

134 (36.) In aerariis officinis et smegma fit iam liquato aere ac percocto additis etiamnum carbonibus paullatimque accensis, ac repente vehementiore flatu exspuitur aeris palea quaedam. solum quo excipiatur stratum esse debet marilla.

135 (37.) Ab ea discernitur quam in isdem officinis diphrygem vocant Graeci ab eo quod bis torreatur, cuius origo triplex. fieri enim traditur ex lapide pyrite cremato in caminis donec excoquatur in rubricam. fit et in Cypro ex luto cuiusdam specus arefacto prius, mox paullatim circumdatis sarmentis. tertio fit modo in fornacibus aeris faece subsidente. differentia est quod aes ipsum in catinos defluit, sco-
136 ria extra fornacis, flos supernatat, diphryges remanet. quidam tradunt in fornacibus globos lapidis qui coquatur ferruminari, circa hunc aes fervere, ipsum vero non percoqui nisi tralatum in alias fornacis, et esse nodum quendam materiae, id quod ex cocto supersit diphryga vocari. Ratio eius in medicina similis praedictis, siccare et excrescentia consumere ac repurgare. probatur lingua ut eam siccet tactu statim saporemque aeris reddat.

137 (38.) Unum etiamnum aeris miraculum non omittemus. Servilia familia inlustris in fastis trientem aereum pascit auro, argento, consumentem utrumque. origo atque natura eius incomperta mihi est. verba ipsa de ea re Messalae senis ponam: *Serviliorum familia habet trientem sacrum cui summa cum cura magnificentiaque sacra quotannis faciunt, quem ferunt alias crevisse alias decrevisse videri et ex eo aut honorem aut deminutionem familiae significari.*

138 14. (39.) Proxume indicari debent metalla ferri, optumo pessumoque vitae instrumento, siquidem hoc tellurem scindimus, arbores serimus, arbusta tondemus, vitis squalore deciso annis omnibus cogimus iuvenescere, hoc exstruimus tecta, caedimus saxa, omnisque ad alios usus ferro utimur, sed eodem ad bella, caedis, latrocinia, non comminus solum sed etiam missili volucrique, nunc tormentis excusso nunc lacertis, nunc vero pennato, quam sceleratissimam humani

ingeni fraudem arbitror, siquidem, ut ocius mors perveniret
ad hominem, alitem illam fecimus pinnasque ferro dedimus.
quamobrem culpa eius non naturae fiat accepta. Aliquot ex- 139
perimentis probatum est posse innocens esse ferrum. in foe-
dere quod expulsis regibus populo Romano dedit Porsina,
nominatim conprehensum invenimus ne ferro nisi in agri
cultu uteretur, et tum stilo scribere intutum vetustissimi au-
ctores prodiderunt. Magni Pompei in tertio consulatu exstat
edictum in tumultu necis Clodianae prohibentis ullum telum
esse in urbe.

(40.) Et tamen vita ipsa non defuit honorem mitiorem 140
habere ferro quoque. Aristonidas artifex cum exprimere
vellet Athamantis furorem Learcho filio praecipitato residen-
tem paenitentia, aes ferrumque miscuit ut robigine eius per
nitorem aeris relucente exprimeretur verecundiae rubor.
hoc signum exstat hodie Rhodi. est in eadem urbe et fer- 141
reus Hercules, quem fecit Alcon laborum dei patientia in-
ductus. videmus et Romae scyphos e ferro dicatos in templo
Martis Ultoris. obstitit eadem naturae benignitas exigentis
ab ferro ipso poenas robigine eademque providentia nihil
in rebus mortalius facientis quam quod esset infestissimum
mortalitati.

(41.) Ferri metalla ubique propemodum reperiuntur, 142
quippe etiam insula Italiae Ilva gignente, minumaque diffi-
cultate agnoscuntur colore ipso terrae manifesta. ratio ea-
dem excoquendi venis. In Cappadocia tantum quaestio est,
aquae an terrae fiat acceptum, quoniam perfusa certo fluvio
terra neque aliter ferrum e fornacibus reddit. Differentia 143
ferri numerosa: prima in genere terrae caelive, aliae molle
tantum plumboque vicinum subministrant, aliae fragile et
aerosum rotarumque usibus et clavis maxume fugiendum, cui
prior ratio convenit, aliud brevitate sola placet clavisque
caligariis, aliud robiginem celerius sentit. stricturae vocantur
hae omnes, quod non in aliis metallis, a stringenda acie voca-
bulo inposito. et fornacium magna differentia est, nucleus- 144
que quidam ferri excoquitur in iis ad indurandam aciem, alio-
que modo ad densandas incudes malleorumve rostra, summe
autem differentia in aqua cui subinde candens inmergitur. haec

alibi atque alibi utilior nobilitavit loca gloria ferri, sicuti Bil-
bilim in Hispania et Turiassonem, Comum in Italia, cum fer-
145 raria metalla in iis locis non sint. Ex omnibus autem gene-
ribus palma Serico ferro est. Seres hoc cum vestibus suis
pellibusque mittunt. secunda Parthico, neque alia genera
ferri ex mera acie temperantur, ceteris enim admiscetur mol-
lior conplexus. in nostro orbe aliubi vena bonitatem hanc
144 praestat ut in Noricis, aliubi factura ut Sulmone, aqua ubi
146 diximus, quippe cum exacuendo oleariae cotes aquariaeque
differant et oleo delicatior fiat acies. mirumque, cum exco-
quatur vena, aquae modo liquari ferrum, postea in spongeas
frangi. tenuiora ferramenta oleo restingui mos est, ne aqua
in fragilitatem durentur. A ferro sanguis humanus se ulcisci-
tur, contactum namque eo celerius robiginem trahit.

147 (42.) De magnete lapide suo loco dicemus concordiaque
36, 126 sqq. quam cum ferro habet. sola haec materia virus ab eo la-
pide accipit retinetque longo tempore, aliud adprehendens
ferrum, ut anulorum catena spectetur interdum, quod vol-
gus inperitum adpellat ferrum vivom, volneraque talia aspe-
148 riora fiunt. hic lapis et in Cantabria nascitur, non ut ille
magnes verus caute continua, sed sparsa bullatione — ita
appellant —, nescio an vitro fundendo perinde utilis, nondum
enim expertus est quisquam, ferrum utique inficit eadem vi.
Magnete lapide architectus Timochares Alexandriae Arsinoes
templum concamarare inchoaverat, ut in eo simulacrum e
ferro pendere aere videretur. intercessit ipsius mors et Pto-
lemaei regis qui id sorori suae iusserat fieri.

149 15. (43.) Metallorum omnium vena ferri largissima
est. Cantabriae maritimae parte qua oceanus adluit, mons
praealtus, incredibile dictu, totus ex ea materia est, ut in
ambitu oceani diximus. Ferrum accensum igni, nisi duretur
ictibus, corrumpitur. rubens non est habile tundendo, ne-
que antequam albescere incipit. aceto aut alumine inlitum fit
aeris simile. A robigine vindicatur cerussa et gypso et li-
150 quida pice. haec est ferro a Graecis antipathia dicta. ferunt
quidam et religione quadam id fieri et exstare ferream ca-
tenam apud Euphraten amnem in urbe quae Zeugma appella-
tur, qua Alexander Magnus ibi iunxerit pontem, cuius anu-

los qui refecti sint robigine infestari carentibus ea prio-
ribus.
(44.) Medicina e ferro est et alia quam secandi. namque 151
et circumscribi circulo terve circumlato mucrone et adultis
et infantibus prodest contra noxia medicamenta, et praefi-
xisse in limine evolsos sepulchris clavos adversus nocturnas
lymphationes, pungique leviter mucrone quo percussus homo
sit contra dolores laterum pectorumque subitos qui punctio-
nem adferant. quaedam ustione sanantur, privatim vero canis
rabidi morsus, quippe etiam praevalente morbo expaventes-
que potum usta plaga ilico liberantur. calfit etiam ferro can-
dente aqua in multis vitiis, privatim vero dysentericis.
(45.) Est et robigo ipsa in remediis, et sic proditur 152
Telephum sanasse Achilles, sive id aerea sive ferrea cuspide
fecit. ita certe pingitur ex ea decutiens gladio. sed robigo
ferri deraditur umido ferro clavis veteribus. Potentia eius 153
ligare, siccare, sistere, emendat alopecias inlita. utuntur et
ad scabritias genarum pusulasque totius corporis cum cera
et myrteo oleo, ad ignis vero sacros ex aceto, item ad sca-
biem, paronychia digitorum et pterygia in linteolis. sistit et
feminarum profluvia inposita velleribus, plagis quoque re-
centibus vino diluta et cum murra subacta condylomatis ex
aceto. podagras quoque inlita lenit.
(46.) Squama quoque ferri in usu est ex acie aut mu- 154
cronibus, maxume simili sed acriore vi quam robigo, quam-
obrem et contra epiphoras oculorum adsumitur. sanguinem
sistit, cum volnera ferro maxume fiant. sistit et femina-
rum profluvia. inponitur et contra lienium vitia, et haemor-
rhoidas conpescit ulcerumque serpentia. et genis prodest
farinae modo adspersa paullisper. praecipua tamen commen- 155
datio eius in hygremplastro ad purganda volnera fistulasque
et omnem callum erodendum et rasis ossibus carnis recrean-
das. conponitur hoc modo: panis oboli sex, Cimoliae cretae
drachmae sex, aeris tunsi drachmae duae, squamae ferri
totidem, cerae sex, olei sextarius. his adicitur, cum sunt
repurganda volnera aut replenda, ceratum.
16. (47.) Sequitur natura plumbi, cuius duo genera, 156
nigrum atque candidum. pretiosissimum hoc [candidum],

Graecis appellatum cassiterum fabuloseque narratum in insulas
Atlantici maris peti vitilibusque navigiis et circumsutis corio
advehi. nunc certum est in Lusitania gigni et in Callaecia
summa tellure harenosa et coloris nigri. pondere tantum ea
157 deprehenditur, interveniunt et minuti calculi, maxume tor-
rentibus siccatis. lavant eas harenas metallici, et quod sub-
sedit cocunt in fornacibus. Invenitur et in aurariis metallis
quae alutias vocant, aqua inmissa eluente calculos nigros
paullum candore variatos, quibus eadem gravitas quae auro
et ideo in calathis quibus aurum colligitur cum eo remanent,
postea camillis separantur conflatique in plumbum album re-
158 solvontur. Non fit in Callaecia nigrum, cum vicina Canta-
bria nigro tantum abundet, nec ex albo argentum, cum fiat
ex nigro. iungi inter se plumbum nigrum sine albo non
potest nec hoc sine oleo, ac ne album quidem secum sine
nigro. album habuit auctoritatem et Iliacis temporibus teste
159 Homero, cassiterum ab illo dictum. Plumbi nigri origo du-
plex est, aut enim sua provenit vena nec quicquam aliud ex
sese parit, aut cum argento nascitur mixtisque venis con-
flatur. huius qui primus fluit in fornacibus liquor stagnum
appellatur, qui secundus argentum, quod remansit in forna-
cibus galena, quae fit tertia portio additae venae. haec rur-
sus conflata dat nigrum plumbum deductis partibus nonis
duabus.
160 17. (48.) Stagnum inlitum aereis vasis saporem facit
gratiorem et conpescit virus aeruginis, mirumque, pondus
33, 130 non auget. specula etiam ex eo laudatissima, ut diximus,
Brundisi temperabantur, donec argenteis uti coepere et an-
cillae. nunc adulteratur stagnum addita aeris candidi tertia
portione in plumbum album. fit et alio modo mixtis albi plumbi
nigrique libris. hoc nunc aliqui argentarium appellant. iidem
et tertiarium vocant, in quo duae sunt nigri portiones et
tertia albi. pretium eius in libras X XX. hoc fistulae solidan-
161 tur. inprobiores ad tertiarium additis partibus aequis albi
argentarium vocant et eo quae volunt incoquont. pretium
huius faciunt in pondo X LXX. albo per se sincero pretium
sunt X LXXX, nigro X VII. Albi natura plus aridi habet,
contraque nigri tota umida est. ideo album nulli rei sine

mixtura utile est, neque argentum ex eo plumbatur, quoniam
prius liquescit argentum. confirmantque, si minus albo 162
nigri quam satis sit misceatur, erodi ab eo argentum. album
incoquitur aereis operibus Galliarum invento ita ut vix dis-
cerni possit ab argento, eaque incoctilia appellant. deinde et
argentum incoquere simili modo coepere equorum maxume
ornamentis iumentorumque ac iugorum Alesia oppido, re-
liqua gloria Biturigum fuit. coepere deinde et esseda sua 163
colisataque ac petorita exornare simili modo, quae iam luxu-
ria ad aurea quoque non modo argentea staticula pervenit,
quaeque in scyphis cerni prodigum erat, haec in vehiculis
atteri cultus vocatur. Plumbi albi experimentum in charta
est, ut liquefactum pondere videatur non calore rupisse.
India neque aes neque plumbum habet gemmisque ac marga-
ritis suis haec permutat.

(49.) Nigro plumbo ad fistulas lamnasque utimur, la- 164
boriosius in Hispania eruto totasque per Gallias, sed in
Britannia summo terrae corio adeo large ut lex ultro dicatur,
ne plus certo modo fiat. nigri generibus haec sunt nomina:
Iovetanum, Caprariense, Oleastrense, nec differentia ulla
scoria modo excocta diligenter. mirum in his solis metallis
quod derelicta fertilius revivescunt. hoc videtur facere 165
laxatis spiramentis ad satietatem infusus aer aeque ut femi-
nas quasdam fecundiores facere abortus. nuper id conpertum
in Baetica Samariensi metallo, quod locari solitum X $\overline{\text{CC}}$
annuis, postquam oblitteratum erat, X $\overline{\text{XLV}}$ locatum est. si-
mili modo Antonianum in eadem provincia pari locatione
pervenit ad HS. $\overline{\text{CCCC}}$ vectigalis. mirum et addita aqua non
liquescere vasa e plumbo, eadem, si in aqua addatur calcu-
lus vel aereus quadrans, peruri.

18. (50.) In medicina per se plumbi usus cicatrices 166
reprimere adalligatisque lumborum et renium parti lamnis
frigidiore natura inhibere impetus veneris, visaque in quiete
veneria sponte naturae erumpentia usque in genus morbi
his lamnis Calvos orator cohibuisse se traditur virisque
corporis studiorum labori custodisse. Nero, quoniam ita pla-
cuit dis, princeps, lamna pectori inposita sub ea cantica ex-
clamans alendis vocibus demonstravit rationem. Coquitur 167

ad medicinae usus patinis fictilibus substrato sulpure minuto, lamnis inpositis tenuibus opertisque sulpure et ferro mixtis. cum coquatur, munienda in eo opere foramina spiritus convenit, alioqui plumbi fornacium halitus noxius sentitur et pestilens, et canibus ocissime, omnium vero metallorum muscis et culicibus, quamobrem non sunt ea taedia in me-
168 tallis. quidam in coquendo scobem plumbi lima quaesitam sulpuri miscent, alii cerussam potius quam sulpur. fit et lotura plumbi usus in medicina, cum se ipso teritur in mortariis plumbeis addita aqua caelesti donec crassescat. postea supernatans aqua tollitur spongeis, quod crassissimum fuit siccatum dividitur in pastillos. quidam limatum plumbum sic terunt, quidam et plumbaginem admiscent, alii vero acetum,
169 alii vinum, alii adipem, alii rosam. quidam in lapideo mortario et maxume Thebaico plumbeum pistillum terere malunt, candidiusque ita fit medicamentum. id autem quod ustum est
33, 103 33, 104 plumbum lavatur ut stibis et cadmea. potest adstringere, sistere, contrahere cicatrices. usus ex eodem et in oculorum medicamentis, maxume contra procidentiam eorum et inanitates ulcerum excrescentiave rimasque sedis aut hae-
170 morrhoidas et condylomata. Ad haec maxume lotura plumbi facit, cinis autem usti ad serpentia ulcera aut sordida, eademque quae chartis ratio profectus. uritur autem in patinis per lamnas minutas cum sulpure, versatum rudibus ferreis aut ferulaceis, donec liquor mutetur in cinerem. dein refrigeratum teritur in farinam. alii elimatam scobem in fictili crudo cocunt in caminis donec percoquatur figlinum. aliqui cerussam admiscent pari mensura aut hordeum
168 teruntque ut in crudo dictum est, et praeferunt sic plumbum spodio Cyprio.

171 (51.) Scoria quoque plumbi in usu est. optuma quae maxume ad luteum colorem accedit, sine plumbi reliquiis aut sulpuris specie et terra carens. lavatur haec in mortariis minutim fracta donec aqua luteum colorem trahat, et transfunditur in vas purum, idque saepius, usque dum subsidat quod utilissimum est. effectus habet eosdem quos plumbum, sed acriores. mirarique succurrit experientiam vitae, ne faece quidem rerum excrementorumque foeditate intemptata tot modis.

(52.) Fit et spodium ex plumbo eodem modo quo ex 172
Cyprio aere, lavatur in linteis raris aqua caelesti separa- 180
turque terrenum transfusione, cribratum teritur. quidam
pulverem eum pinnis digerere malunt ac terere in vino
odorato.

(53.) Est et molybdaena, quam alio loco galenam ap- 173
pellavimus, vena argenti plumbique communis. melior 83, 95
haec quanto magis aurei coloris quantoque minus plumbosa,
friabilis et modice gravis. cocta cum oleo iocineris colorem
trahit. adhaerescit et auri argentique fornacibus. hanc
metallicam vocant. laudatissima quae Zephyrio fiat. proban-
tur minume terrenae minumeque lapidosae, cocuntur lavan-
turque scoriae modo. usus in lipara ad lenienda ac re- 174
frigeranda ulcera et emplastris quae non inligantur sed inlita
ad cicatricem perducunt in teneris corporibus mollissimisque
partibus. compositio eius e libris tribus et cerae libra olei
tribus heminis, quod in senili corpore cum fracibus ad-
ditur. temperatur cum spuma argenti et scoria plumbi ad
dysenteriam et tenesmum fovenda calida.

(54.) Psimithium quoque, hoc est cerussam, plumbariae 175
dant officinae. laudatissimum in Rhodo. fit autem ramentis
plumbi tenuissimis super vas aceti asperrimi inpositis atque
ita destillantibus. quod ex eo cecidit in ipsum acetum are-
factum molitur et cribratur iterumque aceto admixto in pa-
stillos dividitur et in sole siccatur aestate. fit et alio modo,
addito in urceos aceti plumbo opturatos per dies decem
derasoque ceu situ ac rursus reiecto donec deficiat materia.
quod derasum est teritur et cribratur et coquitur in patinis 176
misceturque rudiculis donec rufescat et simile sandaracae
fiat. dein lavatur dulci aqua donec nubeculae omnes eluan-
tur. siccatur postea similiter et in pastillos dividitur. vis
eius eadem quae supra dictis, lenissima tantum ex omni-
bus, praeterque ad candorem feminarum. est autem letalis
potu sicut spuma argenti. postea cerussa ipsa si coquatur,
rufescit.

(55.) Sandaracae quoque propemodum dicta natura est. 177
invenitur autem et in aurariis et in argentariis metallis, melior
quo magis rufa quoque magis virus redolens ac pura friabi-

lisque. valet purgare, sistere, excalfacere, erodere, summa eius dote septica, explet alopecias ex aceto inlita, additur oculorum medicamentis, faucis purgat cum melle sumpta. vocemque limpidam et canoram facit, suspiriosis et tussientibus iucunde medetur cum resina terebinthina in cibo sumpta, suffita quoque cum cedro ipso nidore isdem medetur.

178 (56.) Et arrhenicum ex eadem est materia. quod optumum coloris etiam in auro excellentis, quod vero pallidius aut sandaracae simile est deterius iudicatur. est et tertium genus quo miscetur aureus color sandaracae. utraque haec squamosa. illud vero siccum purumque, gracili venarum discursu fissile. vis eadem quae supra, sed acrior. itaque et causticis additur et psilotris. tollit et pterygia digitorum carnisque narium et condylomata et quidquid excrescit. torretur, ut valdius prosit, in nova testa donec mutet colorem.

C. PLINI SECUNDI
NATURALIS HISTORIAE
LIBER XXXV.

---

1 (Sect. 1.) Metallorum quibus opes constant adgnascentiumque iis natura indicata propemodum est, ita conexis rebus ut inmensa medicinae silva officinarumque tenebrae et morosa caelandi fingendique ac tinguendi suptilitas simul dicerentur. restant terrae ipsius genera lapidumque vel numerosiore serie, plurumis singula a Graecis praecipue voluminibus tractata. nos in iis brevitatem sequemur utilem instituto, modo nihil necessarium aut naturale omittentes.

2 Cap. 1. Primumque dicemus quae restant de pictura, arte quondam nobili, tunc cum expeteretur regibus populisque, et alios nobilitante quos esset dignata posteris tradere, nunc

vero in totum a marmoribus pulsa, iam quidem et auro, nec
tantum ut parietes toti operiantur, verum et interraso mar-
more vermiculatisque ad effigies rerum et animalium crustis.
non placent iam abaci nec spatia montis in cubiculo dilatantia, 3
coepimus et lapide pingere. hoc Claudi principatu inven-
tum, Neronis vero maculas quae non essent in crustis inse-
rendo unitatem variare, ut ovatus esset Numidicus, ut pur-
pura distingueretur Synnadicus, qualiter illos nasci optassent
deliciae. montium haec subsidia deficientium, nec cessat
luxuria id agere ut quam plurumum incendiis perdat.

2 (2.) Imaginum quidem pictura, qua maxume similes 4
in aevom propagabantur figurae, in totum exolevit. aerei
ponuntur clipei, argenteae facies surdo figurarum discrimine,
statuarum capita permutantur, volgatis iam pridem salibus
etiam carminum. adeo materiam conspici malunt omnes quam
se nosci. et inter haec pinacothecas veteribus tabulis con-
suunt alienasque effigies colunt, ipsi honorem non nisi in
pretio ducentes, ut frangat heres furisque detrahat laqueum.
itaque nullius effigie vivente imagines pecuniae, non suas 5
relincunt. iidem palaestras athletarum imaginibus et ceromata
sua exornant, Epicurios voltus per cubicula gestant ac cir-
cumferunt secum. natali eius sacrificant, feriasque omni
mense custodiunt vicesima luna quas icadas vocant, hi ma-
xume qui se ne viventis quidem nosci volunt. ita est pro-
fecto: artis desidia perdidit, et quoniam animorum imagines
non sunt, negleguntur etiam corporum. aliter apud maiores 6
in atriis haec erant quae spectarentur, non signa externorum
artificum, nec aera aut marmora, expressi cera voltus sin-
gulis disponebantur armariis, ut essent imagines quae comi-
tarentur gentilicia funera, semperque defuncto aliquo totus
aderat familiae eius qui umquam fuerat populus. stemmata
vero liniis discurrebant ad imagines pictas. tabulina codici- 7
bus inplebantur et monimentis rerum in magistratu gestarum.
aliae foris et circa limina animorum ingentium imagines erant
adfixis hostium spoliis quae nec emptori refigere liceret,
triumphabantque etiam dominis mutatis emptae domus. erat
haec stimulatio ingens exprobrantibus tectis cotidie inbellem
dominum intrare in alienum triumphum. Exstat Messalae 8

oratoris indignatio quae prohibuit inseri genti suae Laevino-
rum alienam imaginem. similis causa Messalae seni expressit
volumina illa quae de familiis condidit, cum Scipionis Pom-
poniani transisset atrium vidissetque adoptione testamentaria
Salvittonis — hoc enim fuerat cognomen — Africanorum
dedecori inrepentem Scipionum nomini. sed, pace Messalarum
dixisse liceat, etiam mentiri clarorum imagines erat aliquis
virtutum amor, multoque honestius quam mereri ne quis suas
9 expeteret. Non est praetereundum et novicium inventum,
siquidem nunc ex auro argentove aut certe ex aere in biblio-
thecis dicantur illis quorum inmortales animae in locis isdem
locuntur, quin immo etiam quae non sunt finguntur, pariunt-
que desideria non traditos voltus, sicut in Homero id evenit.
10 quo maius, ut equidem arbitror, nullum est felicitatis speci-
men quam semper omnis scire cupere qualis fuerit aliquis.
Asini Polionis hoc Romae inventum, qui primus bibliothecam
dicando ingenia hominum rem publicam fecit. an priores
coeperint Alexandreae et Pergami reges, qui bibliothecas
11 magno certamine instituere, non facile dixerim. imaginum
amorem flagrasse quondam testes sunt Atticus ille Ciceronis
edito de iis volumine et M. Varro benignissimo invento, insertis
voluminum suorum fecunditati septingentorum inlustrium ali-
quo modo imaginibus, non passus intercidere figuras aut
vetustatem aevi contra homines valere, inventor muneris
etiam dis invidiosi, quando inmortalitatem non solum dedit,
verum etiam in omnis terras misit, ut praesentes esse ubique
ceu di possent.
12 3. (3.) Et hoc quidem alienis ille praestitit. verum cli-
peos in sacro vel publico dicare privatim primus instituit, ut
reperio, Appius Claudius, qui consul cum P. Servilio fuit anno
urbis CCLIX. posuit enim in Bellonae aede maiores suos,
placuitque in excelso spectari et titulos honorum legi,
decora res, utique si liberum turba imaginibus ceu nidum
aliquem subolis pariter ostendat, qualis clipeos nemo non
13 gaudens favensque adspicit. (4.) Post eum M. Aemilius
collega in consulatu Quinti Lutati non in basilica modo Ae-
milia verum et domi suae posuit, id quoque Martio exemplo.
scutis enim, qualibus apud Troiam pugnatum est, contine-

bantur imagines, unde et nomen habuere clipeorum, non, ut perversa grammaticorum suptilitas voluit, a cluendo. origo plena virtutis, faciem reddi in scuto cuiusque qui fuerit usus illo. Poeni ex auro factitavere et clipeos et imagines 14 secumque in castris vexere. certe captis talem Hasdrubalis invenit Marcius Scipionum in Hispania ultor, isque clipeus supra foris Capitolinae aedis usque ad incendium primum fuit. maiorum quidem nostrorum tanta securitas in ea re adnotatur, ut L. Manlio, Q. Fulvio coss. anno urbis DLXXV. M. Aufidius tutelae Capitolio redemptor docuerit patres argenteos esse clipeos qui pro aereis per aliquot iam lustra adsignabantur.

(5.) De picturae initiis incerta nec instituti operis quae- 15 stio est. Aegyptii sex milibus annorum apud ipsos inventam priusquam in Graeciam transiret adfirmant vana praedicatione, ut palam est, Graeci autem alii Sicyone alii apud Corinthios repertam, omnes umbra hominis liniis circumducta. itaque primam talem, secundam singulis coloribus et monochromaton dictam postquam operosior inventa erat, duratque talis etiam nunc. Inventam liniarem a Philocle Aegyptio vel 16 Cleanthe Corinthio primi exercuere Aridices Corinthius et Telephanes Sicyonius, sine ullo etiamnum hi colore, iam tamen spargentes linias intus. ideo et quos pingerent adscribere institutum. Primus invenit eas *colorare*, colore testae, ut ferunt, tritae, Ecphantus Corinthius. hunc eodem nomine alium fuisse quam quem tradit Cornelius Nepos secutum in Italiam Damaratum Tarquini Prisci Romani regis patrem fugientem a Corintho tyranni iniurias Cypseli mox docebimus. 152

(6.) Iam enim absoluta erat pictura etiam in Italia. ex- 17 stant certe hodieque antiquiores urbe picturae Ardeae in aedibus sacris, quibus equidem nullas aeque miror, tam longo aevo durantes in orbitate tecti veluti recentes. similiter Lanivi, ubi Atalante et Helena comminus pictae sunt nudae ab eodem artifice, utraque excellentissima forma, sed ** altera ut virgo, ne ruinis quidem templi concussae. Gaius 18 princeps tollere eas conatus est libidine accensus, si tectori natura permisisset. durant et Caere antiquiores et ipsae. fatebiturque quisquis eas diligenter aestimaverit nullam ar-

tium celerius consummatam, cum Iliacis temporibus non
fuisse eam adpareat.
19 4. (7.) Apud Romanos quoque honos mature huic arti
contigit, siquidem cognomina ex ea Pictorum traxerunt Fabii
clarissimae gentis, princepsque eius cognominis ipse aedem
Salutis pinxit anno urbis conditae CCCCL., quae pictura
duravit ad nostram memoriam aede ea Claudi principatu exu-
sta. proxume celebrata est in foro boario aede Herculis
Pacui poetae pictura. Enni sorore genitus hic fuit, clario-
20 remque artem eam Romae fecit gloria scaenae. Postea non
est spectata honestis manibus, nisi forte quis Turpilium
equitem Romanum e Venetia nostrae aetatis velit referre
pulchris eius operibus hodieque Veronae exstantibus. laeva
is manu pinxit, quod de nullo ante memoratur. parvis glo-
riabatur tabellis exstinctus nuper in longa senecta Titedius
Labeo praetorius, etiam proconsulatu provinciae Narbonen-
21 sis functus, sed ea re in risu etiam contumeliae erat. Fuit
et principum virorum non omittendum de pictura celebre
consilium. cum Qu. Pedius nepos Qu. Pedi consularis trium-
phalisque et a Caesare dictatore coheredis Augusto dati na-
tura mutus esset, in eo Messala orator, ex cuius familia pueri
avia fuerat, picturam docendum censuit, idque etiam divos
Augustus conprobavit, puer magni profectus in ea arte obiit.
22 Dignatio autem praecipua Romae increvit, ut existimo, a
M'. Valerio Maxumo Messala, qui princeps tabulam, picturam
proeli quo Carthaginiensis et Hieronem in Sicilia vicerat,
proposuit in latere curiae Hostiliae anno ab urbe condita
CCCCXC. fecit hoc idem et L. Scipio, tabulamque victoriae
suae Asiaticae in Capitolio posuit, idque aegre tulisse fratrem
Africanum tradunt haud inmerito, quando filius eius illo proe-
23 lio captus fuerat. non dissimilem offensionem et Aemiliani
subiit Lucius Hostilius Mancinus qui primus Carthaginem
inruperat situm eius oppugnationesque depictas proponendo
in foro et ipse adsistens populo spectanti singula enarrando,
qua comitate proxumis comitiis consulatum adeptus est.
habuit et scaena ludis Claudi Pulchri magnam admirationem
picturae, cum ad tegularum similitudinem corvi decepti ima-
gine advolarent.

(8.) Tabulis autem externis auctoritatem Romae publice 24
fecit primus omnium Lucius Mummius cui cognomen Achaici
victoria dedit. namque cum in praeda vendenda rex Attalus
X$\overline{\text{VI}}$ emisset tabulam Aristidis, Liberum patrem, pretium mi-
ratus suspicatusque aliquid in ea virtutis quod ipse nesciret,
revocavit tabulam Attalo multum querente et in Cereris de-
lubro posuit, quam primam arbitror picturam externam Ro-
mae publicatam. Deinde video et in foro positas volgo.
hinc enim ille Crassi oratoris lepos agentis sub Veteribus, 25
cum testis conpellatus instaret: dic ergo, Crasse, qualem me
noris? talem, inquit, ostendens in tabula pictum inficetis-
sime Gallum exserentem linguam. in foro fuit et illa pastoris
senis cum baculo, de qua Teutonorum legatus respondit in-
terrogatus, quantine eum aestimaret, sibi donari nolle talem
vivom verumque.

(9.) Sed praecipuam auctoritatem publice tabulis fecit 26
Caesar dictator Aiace et Media ante Veneris Genetricis ae-
dem dicatis, post eum M. Agrippa vir rusticitati propior
quam deliciis. exstat certe eius oratio magnifica et maxumo
civium digna de tabulis omnibus signisque publicandis, quod
fieri satius fuisset quam in villarum exsilia pelli. verum
eadem illa torvitas tabulas duas Aiacis et Veneris mercata
est a Cyzicenis HS. |$\overline{\text{XII}}$|. in Thermarum quoque calidissima
parte marmoribus incluserat parvas tabellas paulo ante, cum
reficerentur, sublatas.

(10.) Super omnis divos Augustus in foro suo celeber- 27
rima in parte posuit tabulas duas quae Belli faciem pictam
habent et Triumphum. idem Castores ac Victoriam posuit et
quas dicemus sub artificum mentione in templo Caesaris pa- 91
tris. idem in curia quoque quam in comitio consecrabat duas
tabulas inpressit parieti, Nemean sedentem supra leonem
palmigeram ipsam adstante cum baculo sene cuius supra ca-
put tabula bigae dependet. Nicias scripsit se inussisse,
tali enim usus est verbo. alterius tabulae admiratio est 28
puberem filium seni patri similem esse aetatis salva differen-
tia supervolante aquila draconem conplexa. Philochares hoc
suum opus esse testatus est. inmensa, vel unam si tantum
hanc tabulam aliquis aestimet, potentia artis, cum propter

Philocharen ignobilissimos alioqui Glaucionem filiumque eius
Aristippum senatus populi Romani tot saeculis spectet. po-
suit et Tiberius Caesar minume comis imperator in templo
181 ipsius Augusti quas mox indicabimus.

29 5. (11.) Hactenus dictum sit de dignitate artis morientis.
33, 117 Quibus coloribus singulis primi pinxissent diximus, cum
de his pigmentis traderemus in metallis. qui mox neogram-
matea genera picturae *quae* vocantur, qui deinde et quae in-
venerint et quibus temporibus, dicemus in mentione artifi-
cum, quoniam indicare naturas colorum prior causa operis
instituti est. tandem se ars ipsa distinxit et invenit lumen
atque umbras, differentia colorum alterna vice sese exci-
tante. postea deinde adiectus est splendor, alius hic quam
lumen. quod inter haec et umbras esset appellarunt tonon,
conmissuras vero colorum et transitus harmogen.

30 6. (12.) Sunt autem colores austeri aut floridi. utrumque
natura aut mixtura evenit. floridi sunt — quos dominus pin-
genti praestat — minium, Armenium, cinnabaris, chryso-
colla, Indicum, purpurissum, ceteri austeri. Ex omnibus
alii nascuntur alii fiunt. nascuntur Sinopis, rubrica, parae-
tonium, Melinum, Eretria, auripigmentum, ceteri finguntur,
33, 111. 158 al. primumque quos in metallis diximus, praeterea e viliori-
bus ochra, cerussa usta, sandaraca, sandyx, Syricum, atra-
mentum.

31 (13.) Sinopis inventa primum in Ponto est. inde nomen
a Sinope urbe. nascitur et in Aegypto, Baliaribus, Africa,
sed optuma in Lemno et in Cappadocia effossa e speluncis.
pars quae saxis adhaesit excellit. glaebis suus colos, extra
maculosus. hacque usi sunt veteres ad splendorem. Species
Sinopidis tres: rubra et minus rubens atque inter has me-
dia. pretium optumae X II. usus ad penicillum, aut si
32 lignum colorare libeat. eius quae ex Africa venit octoni as-
ses, cicerculum appellant. magis ceteris rubet, utilior aba-
cis. idem pretium et eius quae pressior vocatur et est ma-
xume fusca. usus ad basis abacorum. in medicina vero
blandus emplastrisque et malagmatis, sive sicca conpositione
sive liquida facilis, contra ulcera in umore sita, velut oris, sedis.
alvom sistit infusa, feminarum profluvia pota denari pon-

dere. eadem adusta siccat scabritias oculorum, e vino maxume.

(14.) Rubricae genus in ea voluere intellegi quidam, se- 33
cundae auctoritatis, palmam enim Lemniae dabant. minio proxuma haec est, multum antiquis celebrata cum insula in qua nascitur. nec nisi signata venumdabatur, unde et sphragidem appellavere. hac minium sublinunt adulterant-que. In medicina praeclara res habetur. epiphoras enim 34
oculorum mitigat ac dolores circumlita et aegilopia manare prohibet, sanguinem reicientibus ex aceto datur bibenda. bibitur et contra lienum reniumque vitia et purgationes feminarum, item et contra venena et serpentium ictus terrestrium marinorumque, omnibus ideo antidotis familiaris.

(15.) E reliquis rubricae generibus fabris utilissima Ae- 35
gyptia et Africana, quoniam maxume sorbentur. picturis autem nascitur et in ferrariis metallis.

(16.) Ex ea fit ochra, exusta rubrica in ollis novis luto circumlitis. quo magis arsit in caminis, hoc melior. omnis autem rubrica siccat ideoque emplastris convenit et igni etiam sacro.

(17.) Sinopidis Ponticae selibra, silis lucidi libris X 36
et Melini Graecensis duabus mixtis tritisque una per dies XII leucophorum fit. hoc est glutinum auri, cum inducitur ligno.

(18.) Paraetonium loci nomen habet ex Aegypto. spumam maris esse dicunt solidatam cum limo, et ideo conchae minutae inveniuntur in eo. fit et in Creta insula atque Cyrenis. adulteratur Romae creta Cimolia decocta conspissataque. pretium optumo in pondo sex X L. e candidis coloribus pinguissimum et tectori tenacissimum propter levorem.

(19.) Melinum candidum et ipsum est, optumum in Melo 37
insula, in Samo quoque nascitur. eo non utuntur pictores propter nimiam pinguitudinem. adcubantes effodiunt ibi inter saxa venam scrutantes. in medicina eundem usum habet quem Eretria creta. praeterea linguam tactu siccat. pilos detrahit, mitigat. pretium in libras sestertii singuli. Tertius e candidis colos est cerussa, cuius rationem in plumbi me-

34, 175 tallis diximus. fuit et terra per se in Theodoti fundo inventa Zmyrnae qua veteres ad navium picturas utebantur. nunc omnis ex plumbo et aceto fit ut diximus.

38 (20.) Usta casu reperta est in incendio Piraeei cerussa
27 in ocris cremata. hac primum usus est Nicias supra dictus. optuma nunc Asiatica habetur, quae et purpurea appellatur. pretium eius in libras X VI. fit et Romae cremato sile marmoroso et restincto aceto. sine usta non fiunt umbrae.

(21.) Eretria terrae suae habet nomen. hac Nicomachus et Parrhasius usi. refrigerat, emollit, explet volnera, si coquatur, ad siccanda utilis, praecipua et capitis doloribus et ad deprehendenda pura. subesse enim ea intellegunt, si ex aqua inlita non arescat.

39 (22.) Sandaracam et ochram Iuba tradidit in insula Rubri maris Topazo nasci, sed inde non pervehuntur ad nos. San-
34, 177 daraca quomodo fieret diximus. fit adulterina et ex cerussa in fornace cocta. color esse debet flammeus. pretium in libras asses quini.

40 (23.) Haec si torreatur aequa parte rubrica admixta, sandycem facit, quamquam animadverto Vergilium existimasse herbam id esse illo versu:

S p o n t e s u a s a n d y x p a s c e n t i s v e s t i a t a g n o s.

pretium in libras dimidium eius quod sandaracae. nec sunt alii duo colores maioris ponderis.

(24.) Inter facticios est et Syricum, quo minium sublini
33, 120 diximus. fit autem Sinopide et sandyce mixtis.

41 (25.) Atramentum quoque inter facticios erit, quamquam est et terrae geminae originis. aut enim salsuginis modo emanat, aut terra ipsa sulpurei coloris ad hoc probatur. inventi sunt pictores qui carbones infectos sepulchris effodere. inportuna haec omnia ac novicia. fit enim e fulgine pluribus modis resina vel pice exustis, propter quod officinas etiam aedificavere fumum eum non emittentis. laudatissima eodem modo fit e taedis. adulteratur fornacium balinearumque fulgine, quo ad volumina scribenda utuntur.

42 Sunt qui et vini faecem siccatam excoquant, adfirmentque, si ex bono vino facta fuerit, Indici speciem id atramentum praebere. Polygnotus et Micon celeberrimi pictores Athe-

nis e vinaceis fecere tryginon appellantes. Apelles commentus est ex ebore combusto facere quod elephantinum vocatur.
Adportatur et Indicum ex India inexploratae adhuc inventio- 43
nis mihi. fit etiam apud infectores ex flore nigro qui adhaerescit aereis cortinis. fit et ligno e taedis combusto tritisque in mortario carbonibus. mira in hoc saepiarum natura, sed ex his non fit. omne autem atramentum sole perficitur, librarium cumme, tectorium glutino admixto. quod aceto liquefactum est aegre eluitur.

(26.) E reliquis coloribus quos a dominis dari diximus 44
propter magnitudinem preti ante omnis est purpurissum. [30]
creta argentaria cum purpuris pariter tinguitur, bibitque eum colorem celerius lanis. Praecipuum est primum fervente aheno rudibus medicamentis inebriatum, proxumum egesto eo addita creta in ius idem. et quotiens id factum est elevatur bonitas pro numero dilutiore sanie. quare Puteolanum 45
potius laudetur quam Tyrium aut Gaetulicum vel Laconicum, unde pretiosissimae purpurae, causa est quod hysgino maxume inficitur rubiaque quae cogitur sorbere. vilissimum a Canusio. pretium a singulis denariis in libras ad triginta. pingentes sandyce sublita, mox ovo inducentes purpurissum, fulgorem mini faciunt. si purpuram facere malunt, caeruleum sublinunt, mox purpurissum ex ovo inducunt.

(27.) Ab hoc maxuma auctoritas Indico. ex India venit 46
harundinum spumae adhaerescente limo. cum cernatur, nigrum, at in diluendo mixturam purpurae caerulique mirabilem reddit. Alterum genus eius est in purpurariis officinis innatans cortinis, et est purpurae spuma. qui adulterant vero Indico tingunt stercora columbina, aut cretam Selinusiam vel anulariam vitro inficiunt. probatur carbone, reddit enim quod sincerum est flammam excellentis purpurae et, dum fumat, odorem maris. ob id quidam e scopulis id conligi putant. pretium Indico X xx in libras. in medicina Indicum rigores et impetus sedat siccatque ulcera.

(28.) Armenia mittit quod eius nomine appellatur. lapis 47
est hic quoque chrysocollae modo infectus, optumumque est quod maxume vicinum est communicato colore cum caeruleo. solebant librae eius tricenis nummis taxari. Inventa per

Hispanias harena est similem curam recipiens. itaque ad denarios senos vilitas rediit. distat a caeruleo candore modico qui teneriorem hunc efficit colorem. usus in medicina ad pilos tantum alendos habet maxumeque in palpebris.

48 (29.) Sunt etiamnum novicii duo colores e vilissimis: viride quod Appianum vocatur et chrysocollam mentitur, ceu parum multa dicta sint mendacia eius. fit et creta viridi aestimatum sestertiis in libras. (30.) anulare quod vocant candidum est, quo muliebres picturae inluminantur. fit et ipsum creta admixtis vitreis gemmis e volgi anulis, inde et anulare dictum.

49 7. (31.) Ex omnibus coloribus cretulam amant udoque inlini recusant purpurissum, Indicum, caeruleum, Melinum, auripigmentum, Appianum, cerussa. Cerae tinguntur isdem his coloribus ad eas picturas quae inuruntur, alieno parietibus genere, sed classibus familiari, iam vero et onerariis navibus, quoniam et pericula expingimus, ne quis miretur et rogos pingi, iuvatque pugnaturos ad mortem aut certe caedem speciose vehi. qua contemplatione tot colorum tanta varietate subit antiquitatem mirari.

50 (32.) Quattuor coloribus solis inmortalia illa opera fecere — ex albis Melino, e silaciis Attico, ex rubris Sinopide Pontica, ex nigris atramento — Apelles, Aetion, Melanthius, Nicomachus, clarissimi pictores, cum tabulae eorum singulae oppidorum venirent opibus. nunc et purpuris in parietes migrantibus et India conferente fluminum suorum limum et draconum elephantorumque saniem nulla nobilis pictura est. omnia ergo meliora tunc fuere, cum minor copia. ita est, quon-
4 iam, ut supra diximus, rerum, non animi pretiis excubatur.

51 (33.) Et nostrae aetatis insaniam in pictura non omittam. Nero princeps iusserat colosseum se pingi CXX pedum in linteo, incognitum ad hoc tempus. ea pictura cum peracta esset in Maianis hortis, accensa fulmine cum optuma horto-
52 rum parte conflagravit. libertus eius cum daret Anti munus gladiatorum, publicas porticus occupavit pictura, ut constat, gladiatorum ministrorumque omnium veris imaginibus redditis. hic multis iam saeculis summus animus in pictura, pingi autem gladiatoria munera atque in publico exponi coepta a

C. Terentio Lucano. is avo suo a quo adoptatus fuerat tri-
ginta paria in foro per triduum dedit tabulamque pictam in
nemore Dianae posuit.

8. (34.) Nunc celebris in ea arte quam maxuma brevitate 53
percurram, neque enim instituti operis est talis exsecutio, ita-
que quosdam vel in transcursu et in aliorum mentione obiter
nominasse satis erit, exceptis operum claritatibus quae et
ipsa conveniat attingi sive exstant sive intercidere. Non con- 54
stat sibi in hac parte Graecorum diligentia multas post olym-
piadas celebrando pictores quam statuarios ac toreutas, pri-
mumque olympiade nonagesima, cum et Phidian ipsum initio
pictorem fuisse tradatur clipeumque Athenis ab eo pictum,
praeterea in confesso sit octogesima tertia fuisse fratrem
eius Panaenum, qui clipeum intus pinxit Elide Minervae quam
fecerat Colotes discipulus Phidiae et ei in faciendo Iove Olym-
pio adiutor. quid quod in confesso perinde est Bularchi 55
pictoris tabulam, in qua erat Magnetum proelium, a Candaule
rege Lydiae Heraclidarum novissimo, qui et Myrsilus voci-
tatus est, repensam auro? tanta iam dignatio picturae erat.
circa Romuli id aetatem acciderit necesse est, etenim duo-
devicesima olympiade interiit Candaules aut, ut quidam tra-
dunt, eodem anno quo Romulus, nisi fallor, manifesta iam
tunc claritate artis, adeo absolutione. quod si recipi necesse 56
est, simul adpareat multo vetustiora principia eosque qui
monochromatis pinxerint, quorum aetas non traditur, ali-
quanto ante fuisse, Hygiaenontem, Dinian, Charmadan et
qui primus in pictura marem a femina discreverit Eumarum
Atheniensem figuras omnis imitari ausum, quique inventa eius
excoluerit Cimonem Cleonaeum. hic catagrapha invenit, hoc
est obliquas imagines, et varie formare voltus, respicientis
suspicientisve vel despicientis. articulis membra distinxit, ve-
nas protulit, praeterque in veste rugas et sinus invenit. Pa- 57
naenus quidem frater Phidiae etiam proelium Atheniensium ad-
versum Persas apud Marathona factum pinxit. adeo iam colo-
rum usus increbuerat, adeoque ars perfecta erat ut in eo proe-
lio iconicos duces pinxisse tradatur, Atheniensium Miltiaden,
Callimachum, Cynaegirum, barbarorum Datim, Artaphernen.

9. (35.) Quin immo certamen etiam picturae florente eo 58

institutum est Corinthi ae Delphis, primusque omnium certa-
vit cum Timagora Chalcidense, superatus ab eo Pythiis,
quod et ipsius Timagorae carmine vetusto adparet chronico-
rum errore non dubio. Alii quoque post hos clari fuere ante
nonagesimam olympiadem, sicut Polygnotus Thasius qui
primus mulieres tralucida veste pinxit, capita earum mitris
versicoloribus operuit plurumumque picturae primus contu-
lit, siquidem instituit os adaperire, dentis ostendere, vol-
59 tum ab antiquo rigore variare. Huius est tabula in porticu
Pompei, quae ante curiam eius fuerat, in qua dubitatur an
ascendentem cum clipeo pinxerit an descendentem. hic Del-
phis aedem pinxit, hic et Athenis porticum quae Poecile vo-
catur gratuito, cum partem eius Micon mercede pingeret.
vel maior huic auctoritas, siquidem Amphictyones, quod est
publicum Graeciae concilium, hospitia ei gratuita decrevere.
Fuit et alius Micon qui minoris cognomine distinguitur, cuius
filia Timarete et ipsa pinxit.

60 (36. 1.) Nonagesima autem olympiade fuere Aglao-
phon, Cephisodorus, Erillus, Evenor pater Parrhasii et prae-
67 ceptor maxumi pictoris de quo suis annis dicemus, omnes
iam inlustres, non tamen in quibus haerere expositio debeat
festinans ad lumina artis in quibus primus refulsit Apollo-
dorus Atheniensis LXXXXIII. olympiade. Hic primus spe-
cies exprimere instituit primusque gloriam penicillo iure
contulit. eius est sacerdos adorans et Aiax fulmine incensus,
quae Pergami spectatur hodie. neque ante eum tabula ullius
61 ostenditur quae teneat oculos. [2.] Ab hoc artis fores aper-
tas Zeuxis Heracleotes intravit olympiadis LXXXXV. anno
IIII., audentemque iam aliquid penicillum — de hoc enim ad-
huc loquamur — ad magnam gloriam perduxit, a quibusdam
falso in LXXXVIIII. olympiade positus, cum ** fuisse ne-
cesse est Demophilum Himeraeum et Nesea Thasium, quon-
62 iam utrius eorum discipulus fuerit ambigitur. in eum Apol-
60 lodorus supra scriptus versum fecit, artem ipsis ablatam
Zeuxim ferre secum. opes quoque tantas adquisivit ut in
ostentationem earum Olympiae aureis litteris in palliorum
tesseris intextum nomen suum ostentaret. postea donare
opera sua instituit, quod nullo pretio satis digno permutari

posse diceret, sicuti Alcmenam Agragentinis, Pana Arche-
lao. fecit et Penelopen in qua pinxisse mores videtur, et 63
athletam, adeoque in illo sibi placuit ut versum subscriberet
celebrem ex eo, invisurum aliquem facilius quam imitaturum.
Magnificus est et Iuppiter eius in throno adstantibus dis et
Hercules infans dracones strangulans Alcmena matre coram
pavente et Amphitryone. reprehenditur tamen ceu grandior 64
in capitibus articulisque, alioqui tantus diligentia ut Agra-
gentinis facturus tabulam quam in templo Iunonis Laciniae
publice dicarent inspexerit virgines eorum nudas et quinque
elegerit, ut quod in quaque laudatum esset pictura redderet.
pinxit et monochromata ex albo. [3] Aequales eius et aemuli
fuere Timanthes, Androcydes, Eupompus, Parrhasius. 10. 65
Descendisse hic in certamen cum Zeuxide traditur. et cum
ille detulisset uvas pictas tanto successu ut in scaenam aves
advolarent, ipse detulisse linteum pictum ita veritate re-
praesentata ut Zeuxis alitum iudicio tumens flagitaret tan-
dem remoto linteo ostendi picturam atque intellecto errore
concederet palmam ingenuo pudore, quoniam ipse volucres
fefellisset, Parrhasius autem se artificem. [4] Fertur et post- 66
ea Zeuxis pinxisse puerum uvas ferentem, ad quas cum
advolassent aves, eadem ingenuitate processit iratus operi
et dixit: uvas melius pinxi quam puerum, nam si et hoc con-
summassem, aves timere debuerant. Fecit et figlina opera,
quae sola in Ambracia relicta sunt, cum inde Musas Fulvius
Nobilior Romam transferret. Zeuxidis manu Romae Helena
est in Philippi porticibus, et in Concordiae delubro Marsyas
religatus. [5] Parrhasius Ephesi natus et ipse multa contulit. 67
primus symmetrian picturae dedit, primus argutias voltus,
elegantiam capilli, venustatem oris, confessione artificum in
liniis extremis palmam adeptus. Haec est picturae summa
suptilitas. corpora enim pingere et media rerum est quidem
magni operis sed in quo multi gloriam tulerint, extrema cor-
porum facere et desinentis picturae modum includere rarum
in successu artis invenitur. ambire enim se ipsa debet ex- 68
tremitas et sic desinere ut promittat alia post se ostendatque
etiam quae occultat. hanc ei gloriam concessere Antigonus
et Xenocrates qui de pictura scripsere, praedicantes quo-

que, non solum confitentes, et alia multa graphidis vestigia exstant in tabulis ac membranis eius, ex quibus proficere dicuntur artifices. minor tamen videtur sibi conparatus in mediis
69 corporibus exprimendis. pinxit demon Atheniensium argumento quoque ingenioso. ostendebat namque varium, iracundum, iniustum, inconstantem, eundem exorabilem, clementem, misericordem, gloriosum, excelsum humilem, ferocem fugacemque et omnia pariter. idem pinxit et Thesea, quae Romae in Capitolio fuit, et navarchum thoracatum, et in una tabula, quae est Rhodi, Meleagrum, Herculem, Persea. haec ibi ter fulmine ambusta neque oblitterata hoc ipso
70 miraculum auget. pinxit et Archigallum, quam picturam amavit Tiberius princeps atque, ut auctor est Deculo, HS. |$\overline{LX}$| aestimatam cubiculo suo inclusit. pinxit et Thressam nutricem infantemque in manibus eius et Philiscum et Liberum patrem adstante Virtute, et pueros duos in quibus spectatur securitas et aetatis simplicitas, item sacerdotem ad-
71 stante puero cum acerra et corona. sunt et duae picturae eius nobilissimae, hoplites in certamine ita decurrens ut sudare videatur, alter arma deponens ut anhelare sentiatur. laudantur et Aeneas Castorque ac Pollux in eadem tabula, item Telephus, Achilles, Agamemnon, Ulixes. fecundus artifex, sed quo nemo insolentius [et arrogantius] usus sit gloria artis, namque et cognomina usurpavit habrodiaetum se adpellando aliisque versibus principem artis et eam ab se consummatam, super omnia Apollinis se radice ortum et Herculem, qui est Lindi, talem a se pictum qualem saepe in
72 quiete vidisset. ergo magnis suffragiis superatus a Timanthe Sami in Aiace armorumque iudicio herois nomine se moleste ferre dicebat quod iterum ab indigno victus esset. pinxit et minoribus tabellis libidines, eo genere petulantis ioci se re-
73 ficiens. [6] Nam Timanthi vel plurumum adfuit ingeni. eius enim est Iphigenia oratorum laudibus celebrata, qua stante ad aras peritura cum maestos pinxisset omnis praecipueque patruum, et tristitiae omnem imaginem consumpsisset, patris ipsius voltum velavit quem digne non poterat ostendere.
74 sunt et alia ingeni eius exempla, veluti Cyclops dormiens in parvola tabella, cuius et sic magnitudinem exprimere cupiens

pinxit iuxta Satyros thyrso pollicem eius metientis. atque
in unius huius operibus intellegitur plus semper quam pingi-
tur et, cum sit ars summa, ingenium tamen ultra artem est.
pinxit et heroa absolutissimi operis artem ipsam conplexus
viros pingendi, quod opus nunc Romae in templo Pacis
est. [7] Euxinidas hac aetate docuit Aristiden praeclarum 75
artificem, Eupompus Pamphilum Apellis praeceptorem. Est
Eupompi victor certamine gymnico palmam tenens. ipsius
auctoritas tanta fuit ut diviserit picturam in genera. quae
ante eum duo fuere—Helladicum et Asiaticum appellabant—,
propter hunc, qui erat Sicyonius, diviso Helladico tria facta
sunt, Ionicum, Sicyonium, Atticum. [8] Pamphili cognatio 76
et proelium ad Phliuntem ac victoria Atheniensium, item
Ulixes in rate. ipse Macedo natione, sed primus in pictura
omnibus litteris eruditus, praecipue arithmetica et geometria,
sine quibus negabat artem perfici posse, docuit neminem ta-
lento minoris annuis X D, quam mercedem et Apelles et Melan-
thius dedere ei. huius auctoritate effectum est Sicyone primum, 77
deinde in tota Graecia, ut pueri ingenui omnia ante graphi-
cen, hoc est picturam, in buxo docerentur recipereturque
ars ea in primum gradum liberalium. semper quidem honos
ei fuit ut ingenui eam exercerent, mox ut honesti, perpetuo
interdicto ne servitia docerentur. ideo neque in hac neque
in toreutice ullius qui servierit opera celebrantur. [9] Clari 78
et CVII. olympiade exstitere Aetion et Therimachus. Aetio-
nis sunt nobiles picturae Liber pater, item Tragoedia et Co-
moedia, Semiramis ex ancilla regnum apiscens, anus lampa-
das praeferens et nova nupta verecundia notabilis. [10] Ve- 79
rum et omnis prius genitos futurosque postea superavit Apel-
les Cous olympiade CXII. picturae plura solus prope quam
ceteri omnes contulit, voluminibus etiam editis quae doctri-
nam eam continent. praecipua eius in arte venustas fuit, cum
eadem aetate maxumi pictores essent, quorum opera cum
admiraretur omnibus conlaudatis, deesse illam suam Vene-
rem dicebat, quam Graeci Charita vocant, cetera omnia con-
tigisse, sed hac sola sibi neminem parem. et aliam gloriam 80
usurpavit, cum Protogenis opus inmensi laboris ac curae
supra modum anxiae miraretur, dixit enim omnia sibi cum

illo paria esse aut illi meliora, sed uno se praestare, quod
manum de tabula sciret tollere, memorabili praecepto no-
cere saepe nimiam diligentiam. fuit autem non minoris sim-
plicitatis quam artis. Melanthio de dispositione cedebat,
Asclepiodoro de mensuris, hoc est quanto quid a quoque
81 distare deberet. [11] Scitum inter Protogenen et eum quod
accidit. ille Rhodi vivebat, quo cum Apelles adnavigasset
avidus cognoscendi opera eius fama tantum sibi cogniti, con-
tinuo officinam petiit. aberat ipse, sed tabulam amplae
magnitudinis in machina aptatam una custodiebat anus. haec
foris esse Protogenen respondit interrogavitque a quo quae-
situm diceret. ab hoc, inquit Apelles, adreptoque penicillo
82 liniam ex colore duxit summae tenuitatis per tabulam. re-
verso Protogeni quae gesta erant anus indicavit. ferunt ar-
tificem protinus contemplatum suptilitatem dixisse Apellen
venisse, non enim cadere in alium tam absolutum opus,
ipsumque alio colore tenuiorem liniam in ipsa illa duxisse
abeuntemque praecepisse, si redisset ille, ostenderet adi-
ceretque hunc esse quem quaereret, atque ita evenit.
revertit enim Apelles et vinci erubescens tertio colore li-
83 nias secuit nullum relinquens amplius suptilitati locum. at
Protogenes victum se confessus in portum devolavit hospi-
tem quaerens, placuitque sic eam tabulam posteris tradi
omnium quidem, sed artificum praecipuo miraculo. con-
sumptam eam priore incendio Caesaris domus in Palatio au-
dio, spectatam [nobis] ante spatiose nihil aliud continen-
tem quam linias visum effugientis inter egregia multorum
opera inani similem et eo ipso adlicientem omnique opere
84 nobiliorem. [12] Apelli fuit alioqui perpetua consuetudo
numquam tam occupatum diem agendi ut non liniam ducendo
exerceret artem, quod ab eo in proverbium venit. idem
perfecta opera proponebat in pergula transeuntibus, atque
ipse post tabulam latens vitia quae notarentur auscultabat
85 volgum diligentiorem iudicem quam se praeferens, feruntque
reprehensum a sutore, quod in crepidis una pauciores intus
fecisset ansas, eodem postero die superbo emendatione pri-
stinae admonitionis cavillante circa crus, indignatum pro-
spexisse denuntiantem ne supra crepidam sutor iudicaret,

quod et ipsum in proverbium abiit. fuit enim et comitas illi,
propter quam gratior Alexandro Magno frequenter in offici-
nam ventitanti, nam, ut diximus, ab alio se pingi vetuerat 7, 125
edicto, sed in officina inperite multa disserenti silentium co-
miter suadebat rideri eum dicens a pueris qui colores tere-
rent. tantum erat auctoritati iuris in regem alioqui iracun- 86
dum. quamquam Alexander honorem ei clarissimo perhibuit
exemplo, namque cum dilectam sibi e pallacis suis praecipue,
nomine Pancaspen, nudam pingi ob admirationem formae ab
Apelle iussisset eumque, dum paret, captum amore sensis-
set, dono dedit ei magnus animo, maior imperio sui, nec
minor hoc facto quam victoria aliqua. ipse se vicit, nec to- 87
rum tantum suum sed etiam adfectum donavit artifici, ne
dilectae quidem respectu motus, cum modo regis ea fuisset,
modo pictoris esset. sunt qui Venerem anadyomenen ab illo
pictam exemplari putent. [13] Apelles et in aemulis benignus
Protogeni dignationem primus Rhodi constituit. sordebat 88
suis ut plerumque domestica, percontantique quanti liceret
opera effecta parvom nescio quid dixerat, at ille quinqua-
genis talentis poposcit famamque dispersit se emere ut pro
suis venderet. ea res concitavit Rhodios ad intellegendum
artificem, nec nisi augentibus pretium cessit. [14] Imagines
adeo similitudinis indiscretae pinxit ut — incredibile dictu —
Apio grammaticus scriptum reliquerit quendam ex facie ho-
minum divinantem, quos metoposcopos vocant, ex iis dixisse
aut futurae mortis annos aut praeteritae. Non fuerat ei gra- 89
tia in comitatu Alexandri cum Ptolemaeo, quo regnante
Alexandream vi tempestatis expulsus subornato fraude aemu-
lorum plano regio invitatus ad cenam venit, indignantique
Ptolemaeo et vocatores suos ostendenti, ut diceret a quo
eorum invitatus esset, adrepto carbone exstincto e foculo
imaginem in pariete deliniavit, adgnoscente voltum plani rege
inchoatum protinus. Pinxit et Antigoni regis imaginem al- 90
tero lumine orbam primus excogitata ratione vitia condendi,
obliquam namque fecit, ut quod deerat corpori picturae
deesse potius videretur, tantumque eam partem e facie
ostendit quam totam poterat ostendere. sunt inter opera
eius et exspirantium imagines. quae autem nobilissima sint

91 non est facile dictu. [15] Venerem exeuntem e mari divos Augustus dicavit in delubro patris Caesaris, quae anadyomene vocatur, versibus Graecis tali opere, dum laudatur, victo sed inlustrato, cuius inferiorem partem corruptam qui reficeret non potuit reperiri, verum ipsa iniuria cessit in gloriam artificis. consenuit haec tabula carie, aliamque pro
92 ea substituit Nero principatu suo Dorothei manu. Apelles inchoaverat et aliam Venerem Coi superaturus famam illam suam priorem. invidit mors peracta parte, nec qui succederet operi ad praescripta liniamenta inventus est. pinxit et Alexandrum Magnum fulmen tenentem in templo Ephesiae Dianae viginti talentis auri. digiti eminere videntur et fulmen extra tabulam esse — legentes meminerint omnia ea quattuor coloribus facta —, manipretium eius tabulae in num-
93 mo aureo mensura accepit, non numero. [16] pinxit et Megabyzi sacerdotis Dianae Ephesiae pompam, Clitum cum equo ad bellum festinantem, galeam poscenti armigerum porrigentem. Alexandrum et Philippum quotiens pinxerit enumerare supervacuum est. mirantur eius Habronem Sami et Menandrum regem Cariae Rhodi, item Antaeum, Alexandreae Gorgosthenen tragoedum, Romae Castorem et Pollucem cum Victoria et Alexandro Magno, item Belli imaginem restrictis ad terga manibus, Alexandro in curru triumphante,
94 quas utrasque tabulas divos Augustus in fori sui celeberrimis partibus dicaverat simplicitate moderata, divos Claudius pluris existimavit utrisque excisa Alexandri facie divi Augusti imagines addere. eiusdem arbitrantur manum esse et in Antoniae templo Herculem aversum, ut, quod est difficillimum, faciem eius ostendat verius pictura quam promittat. pinxit et heroa nudum, eaque pictura naturam ipsam
95 provocavit. [17] est et ecus eius sive fuit pictus in certamine, quo iudicium ad mutas quadripedes provocavit ab hominibus. namque ambitu praevalere aemulos sentiens singulorum picturas inductis equis ostendit, Apellis tantum equo adhinnivere, idque et postea semper evenit, ut experimentum ar-
96 tis illud ostentaretur. fecit et Neoptolemum ex equo adversus Persas, Archelaum cum uxore et filia, Antigonum thoracatum cum equo incedentem. peritiores artis praeferunt

omnibus eius operibus eundem regem sedentem in equo et
Dianam sacrificantium virginum choro mixtam, quibus vicisse
Homeri versus videtur id ipsum describentis. pinxit et quae
pingi non possunt, tonitrua, fulgetra, fulgura, quae Bronten,
Astrapen, Ceraunobolian appellant. [18] Inventa eius et ce- 97
teris profuere in arte. unum imitari nemo potuit, quod abso-
luta opera atramento inlinebat ita tenui ut id ipsum reper-
cussu claritatis colorem alium excitaret custodiretque a pul-
vere et sordibus, ad manum intuenti demum adpareret, sed
et cum ratione magna, ne claritas colorum aciem offenderet
veluti per lapidem specularem intuentibus et e longinquo
eadem res nimis floridis coloribus austeritatem occulte da-
ret. [19] Aequalis eius fuit Aristides Thebanus. is omnium 98
primus animum pinxit et sensus hominis expressit, quae vo-
cant Graeci ethe, item perturbationes, durior paulo in co-
loribus. huius opera oppido capto ad matris morientis ex
volnere mammam adrepens infans, intellegiturque sentire
mater et timere ne emortuo lacte sanguinem lambat, quam
tabulam Alexander Magnus transtulerat Pellam in patriam
suam. idem pinxit proelium cum Persis, centum homines 99
tabula ea conplexus pactusque in singulos minas denas a ty-
ranno Elatensium Mnasone. pinxit et currentis quadrigas et
supplicantem paene cum voce et venatores cum captura et
Leontion Epicuri et anapauomenen propter fratris amorem,
item Liberum et Artamenen spectatos Romae in aede Cere-
ris, tragoedum et puerum in Apollinis, cuius tabulae gratia 100
interiit pictoris inscitia cui tergendam eam mandaverat M.
Iunius praetor sub die ludorum Apollinarium. spectata est
et in aede Fidei in Capitolio senis cum lyra puerum docen-
tis. pinxit et aegrum sine fine laudatum, tantumque arte va-
luit ut Attalus rex unam tabulam eius centum talentis emisse
tradatur. [20] Simul, ut dictum est, et Protogenes floruit. 101
patria ei Caunus, gentis Rhodiis subiectae. summa pauper- 81
tas initio artisque summa intentio et ideo minor fertilitas.
quis eum docuerit non putant constare. quidam et navis pin-
xisse usque ad quinquagesimum annum. argumentum esse,
quod cum Athenis celeberrimo loco Minervae delubri pro-
pylon pingeret, ubi fecit nobilem Paralum et Hammoniada,

quam quidam Nausicaan vocant, adiecerit parvolas navis lon-
gas in iis quae pictores parergia appellant, ut adpareret a
quibus initiis ad arcem ostentationis opera sua pervenis-
102 sent. Palmam habet tabularum eius Ialysus, qui est Ro-
mae dicatus in templo Pacis. cum pingeret eum, traditur
madidis lupinis vixisse, quoniam simul et famem sustinerent
et sitim nec sensus nimia dulcedine obstruerent. huic pictu-
rae quater colorem induxit contra subsidia iniuriae et vetu-
statis, ut decedente superiore inferior succederet. est in ea
canis mire factus ut quem pariter et casus pinxerit. non iu-
dicabat se in eo exprimere spumam anhelantis, cum in reli-
qua parte omni, quod difficillimum erat, sibi ipse satisfecis-
103 set. displicebat autem ars ipsa nec minui poterat, et vide-
batur nimia ac longius a veritate discedere, spumaque pingi,
non ex ore nasci, anxio animi cruciatu, cum in pictura verum
esse, non verisimile vellet, absterserat saepius mutaveratque
penicillum, nullo modo sibi adprobans. postremo iratus arti,
quod intellegeretur, spongeam inpegit inviso loco tabulae,
et illa reposuit ablatos colores qualiter cura optaverat, fe-
104 citque in pictura fortuna naturam. Hoc exemplo eius similis
et Nealcen successus spumae equi similiter spongea inpacta
secutus dicitur, cum pingeret poppyzonta retinentem par
102 ecum. ita Protogenes monstravit et fortunam. Propter hunc
Ialysum, ne cremaret tabulam, Demetrius rex, cum ab ea
parte sola posset Rhodum capere, non incendit, parcentem-
105 que picturae fugit occasio victoriae. erat tunc Protogenes
in suburbano suo hortulo, hoc est Demetrii castris, neque
interpellatus proeliis inchoata opera intermisit omnino nisi
accitus a rege, interrogatusque qua fiducia extra muros age-
ret respondit scire se cum Rhodiis illi bellum esse, non cum
artibus. disposuit rex in tutelam eius stationes, gaudens
quod manus servaret quibus pepercerat, et ne saepius avo-
caret, ultro ad eum venit hostis relictisque victoriae suae
votis inter arma et murorum ictus spectavit artificem, sequi-
turque tabulam illius temporis haec fama, quod eam Proto-
106 genes sub gladio pinxerit. Satyrus hic est quem anapauo-
menon vocant, ne quid desit temporis eius securitati, tenen-
tem tibias. fecit et Cydippen et Tlepolemum, Philiscum

tragoediarum scriptorem meditantem et athletam et Antigo-
num regem, matrem Aristotelis philosophi, qui ei suadebat
ut Alexandri Magni opera pingeret propter aeternitatem re-
rum. impetus animi et quaedam artis libido in haec potius
eum tulere. novissime pinxit Alexandrum ac Pana. fecit et 84, 91
signa ex aere, ut diximus. [21] Eadem aetate fuit Ascle- 107
piodorus, quem in symmetria mirabatur Apelles. huic Mnaso
tyrannus pro duodecim dis dedit in singulos minas tricenas,
idemque Theomnesto in singulos heroas vicenas. [22] His 108
adnumerari debet et Nicomachus Aristiaci filius ac discipu-
lus. pinxit raptum Proserpinae, quae tabula fuit in Capito-
lio in Minervae delubro supra aediculam Iuventatis, et in
eodem Capitolio, quam Plancus imperator posuerat, Victoria
quadrigam in sublime rapiens. Ulixi primus addidit pileum.
pinxit et Apollinem ac Dianam, deumque matrem in leone 109
sedentem, item nobilis Bacchas obreptantibus Satyris, Scyl-
lamque quae nunc est Romae in templo Pacis. nec fuit alius
in ea arte velocior. tradunt namque conduxisse pingendum
ab Aristrato Sicyoniorum tyranno quod is faciebat Telesti
poetae monumentum praefinito die intra quem perageretur,
nec multo ante venisse tyranno in poenam accenso paucisque
diebus absolvisse et celeritate et arte mira. Discipulos ha- 110
buit Aristonem fratrem et Aristiden filium et Philoxenum
Eretrium, cuius tabula nullis postferenda Cassandro regi
picta continuit Alexandri proelium cum Dario. idem pinxit
et lasciviam, in qua tres Sileni comissantur. hic celeritatem
praeceptoris secutus breviores etiamnum quasdam picturae
conpendiarias invenit. [23] Adnumeratur his et Nicophanes 111
elegans ac concinnus ita ut venustate ei pauci conparentur.
cothurnus ei et gravitas artis multum a Zeuxide et Apelle
abest. Apellis discipulus Perseus, ad quem de hac arte scri-
psit, huius fuerat aetatis. Aristidis Thebani discipuli fue-
runt et filii Niceros et Ariston, cuius est Satyrus cum scypho
coronatus, discipuli Antorides et Euphranor, de quo mox
dicemus. 123

(37.) Namque subtexi par est minoris picturae celebris 112
in penicillo, e quibus fuit Piraeicus. arte paucis postferen-
dus proposito nescio an destruxerit se, quoniam humilia

quidem secutus humilitatis tamen summam adeptus est glo-
riam. tonstrinas sutrinasque pinxit et asellos et opsonia ac
similia, ob haec cognominatus rhyparographos, in iis con-
summatae voluptatis, quippe eae pluris veniere quam ma-
113 xumae multorum. E diverso Maeniana, inquit Varro, omnia
operiebat Serapionis tabula sub Veteribus. hic scaenas
optume pinxit, sed hominem pingere non potuit contra
Dionysius nihil aliud quam homines pinxit, ob id anthropo-
114 graphos cognominatus. Parva et Callicles fecit, item Cala-
tes comicis tabellis, utraque Antiphilus. nam et Hesionam
nobilem pinxit et Alexandrum ac Philippum cum Minerva,
qui sunt in schola in Octaviae porticibus, et in Philippi Li-
berum patrem, Alexandrum puerum, Hippolytum tauro emisso
expavescentem, in Pompeia vero Cadmum et Europen. idem
iocosis nomine Gryllum deridiculi habitus pinxit, unde id
genus picturae grylli vocantur. ipse in Aegypto natus didi-
115 cit a Ctesidemo. Decet non sileri et Ardeatis templi picto-
rem, praesertim civitate donatum ibi et carmine quod est in
ipsa pictura his versibus:

Dignis dignu' loco picturis condecoravit
reginae Iunoni' supremi coniugi' templum
Plautiu' Marcus, cluet Asia lata esse oriundus,
quem nunc et post semper ob artem hanc
Ardea laudat,

116 eaque sunt scripta antiquis litteris Latinis, non fraudan-
do et S. Tadio divi Augusti aetate qui primus instituit
amoenissimam parietum picturam, villas et porticus ac to-
piaria opera, lucos, nemora, collis, piscinas, euripos,
amnis, litora, qualia quis optaret, varias ibi obambulantium
species aut navigantium terraque villas adeuntium asellis
aut vehiculis, iam piscantis, aucupantis aut venantis aut
117 etiam vindeminantis. sunt in eius exemplaribus nobiles
palustri accessu villae, succollatis sponsione mulieribus
labantes trepidis quae feruntur, plurumae praeterea tales
argutiae facetissimi salis. idem subdialibus maritimas urbis
pingere instituit, blandissimo aspectu minumoque inpen-
118 dio. Sed nulla gloria artificum est nisi qui tabulas
pinxere, eo venerabilior antiquitatis prudentia adparet.

non enim parietes excolebant dominis tantum, nec domos
uno in loco mansuras quae ex incendiis rapi non possent.
casa Protogenes contentus erat in hortulo suo, nulla in
Apellis tectoriis pictura erat. nondum libebat parietes totos
tinguere, omnium eorum ars urbibus excubabat pictorque
res communis terrarum erat. Fuit et Arellius Romae cele- 119
ber paulo ante divom Augustum, ni flagitio insigni corru-
pisset artem, semper ei lenocinans cuius feminae amore fla-
graret et ob id deas pingens, sed dilectarum imagine. ita-
que in pictura eius scorta numerabantur. Fuit et nuper 120
gravis ac severus idemque floridissimus pictor Fabullus.
huius erat Minerva spectantem spectans quacumque aspicere-
tur. paucis diei horis pingebat, id quoque cum gravitate, quod
semper togatus, quamquam in machinis. carcer eius artis
domus aurea fuit, et ideo non exstant exempla alia magno-
pere. Post eum fuere in auctoritate Cornelius Pinus et At-
tius Priscus, qui Honoris et Virtutis aedis imperatori Vespa-
siano Augusto restituenti pinxerunt, Priscus antiquis similior.
11. (38.) Non est omittenda in picturae mentione cele- 121
bris circa Lepidum fabula, siquidem in triumviratu quodam
loco deductus a magistratibus in nemorosum hospitium mi-
naciter cum iis postero die expostulavit somnum ademptum
sibi volucrum concentu, at illi draconem in longissima mem-
brana depictum circumdedere luco eoque terrore avis tunc
siluisse narratur et postea *cognitum est ita* posse conpesci.
(39.) Ceris pingere ac picturam inurere quis primus ex- 122
cogitaverit non constat. quidam Aristidis inventum putant
postea consummatum a Praxitele, sed aliquanto vetustiores
encausticae picturae exstitere, ut Polygnoti et Nicanoris et
Arcesilai Pariorum. Elasippus quoque Aeginae picturae suae
inscripsit *ἐνέκαεν*, quod profecto non fecisset nisi encau-
stica inventa.
(40.) Pamphilus quoque Apellis praeceptor non pinxisse 123
solum encausta sed etiam docuisse traditur Pausian Sicyo-
nium primum in hoc genere nobilem. Bryetis filius hic fuit
eiusdemque primo discipulus. pinxit et ipse penicillo parie-
tes Thespiis, cum reficerentur quondam a Polygnoto picti,
multumque conparatione superatus existimabatur, quoniam

124 non suo genere certasset. idem et lacunaria primus pin-
gere instituit, nec camaras ante eum taliter adornari mos
fuit. parvas pingebat tabellas maxumeque pueros. hoc ae-
muli interpretabantur facere eum, quoniam tarda picturae
ratio esset illa. quamobrem daturus et celeritatis famam ab-
solvit uno die tabellam quae vocata est hemeresios puero
125 picto. amavit in iuventa Glyceram municipem suam, in-
ventricem coronarum, certandoque imitatione eius ad nu-
merosissimam florum varietatem perduxit artem illam. po-
stremo pinxit et ipsam sedentem cum corona, quae e nobi-
lissimis tabula appellata est stephaneplocos, ab aliis stepha-
nopolis, quoniam Glycera venditando coronas sustentaverat
paupertatem. huius tabulae exemplar, quod apographon vo-
cant, L. Lucullus duobus talentis emit Dionysiis Athenis.
126 [24] Pausias autem fecit et grandis tabulas, sicut spectatam
in Pompei porticu boum inmolationem. eam primus inve-
nit picturam, quam postea imitati sunt multi, aequavit nemo.
ante omnia, cum longitudinem bovis ostendi vellet, adver-
sum eum pinxit, non traversum, et abunde intellegitur am-
127 plitudo. dein, cum omnes quae volunt eminentia videri can-
dicanti faciant colore, quae condunt nigro, hic totum bovem
atri coloris fecit umbraeque corpus ex ipsa dedit magna pror-
sus arte in aequo exstantia ostendente et in confracto solida
omnia. Sicyone et hic vitam egit, diuque illa fuit patria
picturae. tabulas inde e publico omnis propter aes alienum
128 civitatis addictas Scauri aedilitas Romam transtulit. [25] Post
eum eminuit longe ante omnis Euphranor Isthmius olym-
34, 50 piade CIIII., idem qui inter fictores dictus est nobis. fecit
et colossos et marmorea et typos scalpsit, docilis ac labo-
riosus ante omnis et in quocumque genere excellens ac sibi
aequalis. hic primus videtur expressisse dignitatis heroum et
usurpasse symmetrian, sed fuit in universitate corporum exilior
129 et capitibus articulisque grandior. volumina quoque con-
posuit de symmetria et coloribus. opera eius sunt equestre
proelium, duodecim dei, Theseus, in quo dixit eundem apud
Parrhasium rosa pastum esse, suum vero carne. nobilis
eius tabula Ephesi est, Ulixes simulata insania bovem cum
equo iungens et palliati cogitantes, dux gladium condens.

[26] Eodem tempore fuere** et Cydias, cuius tabulam Ar- 130
gonautas HS. CXXXXIIII Hortensius orator mercatus est
eique aedem fecit in Tusculano suo, [27] Euphranoris au-
tem discipulus Antidotus. huius est clipeo dimicans Athenis
et luctator tubicenque inter pauca laudatus. [28] ipse dili-
gentior quam numerosior et in coloribus severus maxume
inclaruit discipulo Nicia Atheniense qui diligentissime mu-
lieres pinxit. lumen et umbras custodiit atque ut eminerent 131
e tabulis picturae maxume curavit. opera eius: Nemea
advecta ex Asia Romam a Silano quam in curia diximus po- 27
sitam, item Liber pater in aede Concordiae, Hyacinthus,
quem Caesar Augustus delectatus eo secum deportavit Ale-
xandrea capta, et ob id Tiberius Caesar in templo eius di-
cavit hanc tabulam, et Danae, Ephesi vero est Megabyzi 132
sacerdotis Ephesiae Dianae sepulchrum, Athenis necyo-
mantea Homeri. hanc vendere Attalo regi noluit talentis
sexaginta, potiusque patriae suae donavit abundans opibus.
fecit et grandis picturas, in quibus sunt Calypso et Io et An-
dromeda, Alexander quoque in Pompei porticibus praecel-
lens et Calypso sedens. huic eidem adscribuntur quadripe- 133
des, prosperrime canes expressit. hic est Nicias de quo di-
cebat Praxiteles interrogatus quae maxume opera sua pro-
baret in marmoribus: quibus Nicias manum admovisset, tan-
tum circumlitioni eius tribuebat. Non satis discernitur alium
eodem nomine an hunc eundem quidam faciant olympiade
CXII. [29] Niciae conparatur et aliquando praefertur Athe- 134
nion Maronites Glaucionis Corinthii discipulus, austerior co-
lore et in austeritate iucundior, ut in ipsa pictura eruditio
eluceat. pinxit in templo Eleusine Phylarchum et Athenis
frequentiam quam vocavere syngenicon, item Achillem vir-
ginis habitu occultatum Ulixe deprendente, et in una tabula
VI signa, quaque maxume inclaruit agasonem cum equo.
quod nisi in iuventa obiisset, nemo conpararetur. [30] Est 135
nomen et Heraclidi Macedoni. initio navis pinxit, captoque
Perseo rege Athenas conmigravit, ubi eodem tempore erat
Metrodorus pictor idemque philosophus, in utraque scientia
magnae auctoritatis. itaque cum L. Paulus devicto Perseo
petiisset ab Atheniensibus uti sibi quam probatissimum phi-

losophum mitterent ad erudiendos liberos, item pictorem ad
triumphum excolendum, Athenienses Metrodorum elegerunt
professi eundem in utroque desiderio praestantissimum, quod
136 ita Paulus quoque iudicavit. Timomachus Byzantius Cae-
saris dictatoris aetate Aiacem et Mediam pinxit ab eo in
Veneris Genetricis aede positas, octoginta talentis venun-
datas. talentum Atticum X $\overline{\text{VI}}$ taxat M. Varro. Timomachi
aeque laudantur Orestes, Iphigenia in Tauris et Lecythion
agilitatis exercitator, cognatio nobilium, palliati quos dicturos
pinxit, alterum stantem, alterum sedentem. praecipue tamen
137 ars ei favisse in Gorgone visa est. [31] Pausiae filius et di-
scipulus Aristolaus e severissimis pictoribus fuit, cuius sunt
Epaminondas, Pericles, Media, Virtus, Theseus, imago At-
ticae plebis, bovom inmolatio. Sunt quibus et Nicophanes
eiusdem Pausiae discipulus placeat diligentia quam intellegant
soli artifices, alias durus in coloribus et sile multus — nam
Socrates iure omnibus placet —. tales sunt eius cum Aescu-
lapio filiae Hygia, Aegle, Panacea, Iaso et piger qui ap-
pellatur Ocnos, spartum torquens quod asellus adrodit. [32]
138 Hactenus indicatis proceribus in utroque genere non sile-
buntur et primis proxumi: Aristoclides qui pinxit aedem
Apollinis Delphis. Antiphilus puero ignem conflante lauda-
tur ac pulchra alias domo splendescente ipsiusque pueri ore,
item lanificio in quo properant omnium mulierum pensa, Pto-
lemaeo venante, sed nobilissimo Satyro cum pelle panthe-
rina, quem aposcopeuonta appellant. Aristophon Ancaeo
volnerato ab apro cum socia doloris Astypale numerosaque
tabula in qua sunt Priamus, Helena, Credulitas, Ulixes, Dei-
139 phobus, Dolus. Androbius pinxit Scyllum ancoras praeci-
dentem Persicae classis, Artemon Danaen mirantibus eam
praedonibus, reginam Stratonicen, Herculem et Deianiram,
nobilissimas autem, quae sunt in Octaviae operibus, Hercu-
lem ab Oeta monte Doridos exusta mortalitate consensu deo-
rum in coelum euntem, Laomedontis circa Herculem et Ne-
ptunum historiam. Alcimachus Dioxippum, qui pancratio
Olympia citra pulveris iactum, quod vocant aconiti, vicit,
140 Coenus stemmata. [33] Ctesilochus Apellis discipulus petu-
lanti pictura innotuit, Iove Liberum parturiente depicto mi-

trato et muliebriter ingemescente inter opstetricia dearum, Cleon Cadmo, Ctesidemus Oechaliae expugnatione, Laodamia, Ctesicles reginae Stratonices iniuria. nullo enim honore exceptus ab ea pinxit volutantem cum piscatore quem reginam amare sermo erat, eamque tabulam in portu Ephesi proposuit ipse velis raptus. regina tolli vetuit utriusque similitudine mire expressa. Cratinus comoedus Athenis in Pompeio pinxit. [34] Eutychidis bigam regit Victoria. Eu- 141
dorus scaena spectatur, — idem et ex aere signa fecit —, [35] Hippys Neptuno et Victoria. Habron amicam et Concordiam pinxit et deorum simulacra, Leontiscus Aratum victorem cum tropaeo, psaltriam, Leon Sappho, [36] Nearchus Venerem inter Gratias et Cupidines, Herculem tristem insaniae poenitentia. Nealces Venerem, ingeniosus et sollers 142
in arte, siquidem, cum proelium navale Persarum et Aegyptiorum pinxisset, quod in Nilo, cuius est aqua mari similis, factum volebat intellegi, argumento declaravit quod arte non poterat. asellum enim bibentem in litore pinxit et crocodilum insidiantem ei. [37] Oenias syngenicon, [38] Phi- 143
liscus officinam pictoris ignem conflante puero, Phalerion Scyllam, [39] Simonides Agatharchum et Mnemosynen, Simus iuvenem requiescentem, officinam fullonis quinquatrus celebrantem, idemque Nemesim egregiam, [40] Theorus se 144
inunguentem, idem ab Oreste matrem et Aegisthum interfici, bellumque Iliacum pluribus tabulis, quod est Romae in Philippi porticibus. et Cassandram, quae est in Concordiae delubro, Leontium Epicuri cogitantem, Demetrium regem. Theon Orestis insaniam, Thamyran citharoedum, Tauriscus discobolum, Clytaemnestram, Paniscon, Polynicen regnum repetentem, et Capanea. [41] Non omittetur inter hos in- 145
signe exemplum. namque Erigonus tritor colorum Nealcae pictoris in tantum ipse profecit ut celebrem etiam dicipulum reliquerit Pasian, fratrem Aeginetae fictoris. illud vero perquam rarum ac memoria dignum est suprema opera artificum inperfectasque tabulas, sicut Irim Aristidis, Tyndaridas Nicomachi, Mediam Timomachi et quam diximus Venerem 92
Apellis, in maiore admiratione esse quam perfecta, quippe in iis liniamenta reliqua ipsaeque cogitationes artificum

spectantur, atque in lenocinio commendationis dolor est
146 manus, cum id ageret, exstinctae. [42] Sunt etiamnum non ignobiles quidem, in transcursu tamen dicendi Aristocydes, Anaxander, Aristobulus Syrus, Arcesilas Tisicratis filius, Coroebus Nicomachi discipulus, Charmantides Euphranoris, Dionysodorus Colophonius, Dicaeogenes qui cum Demetrio rege vixit, Euthymides, Heraclides Macedo, Milon Soleus Pyromachi statuari discipuli, Mnasitheus Sicyonius, Mnasitimus Aristonidae filius et discipulus, Nessus Habronis filius, Polemon Alexandrinus, Theodorus Samius et Stadios Nicosthenis discipuli, Xenon Neoclis discipulus Sicyonius. [43]
147 Pinxere et mulieres: Timarete Miconis filia Dianam quae in tabula Ephesi est antiquissimae picturae, Irene Cratini pictoris filia et discipula puellam quae est Eleusine, Calypso senem et praestigiatorem Theodorum, Alcisthenen saltatorem, Aristarete Nearchi filia et discipula Aesculapium. Iaia Cyzicena perpetua virgo Marci Varronis iuventa Romae et penicillo pinxit et cestro in ebore imagines mulierum maxume et Neapoli anum in grandi tabula, suam quoque ima-
148 ginem ad speculum. nec ullius velocior in pictura manus fuit, artis vero tantum ut multum manipretiis antecederet celeberrimos aetate imaginum pictores Sopolim et Dionysium, quorum tabulae pinacothecas inplent. pinxit et quaedam Olympias, de qua hoc solum memoratur, discipulum eius fuisse Autobulum.

149 (41.) Encausto pingendi duo fuere antiquitus genera, cera et in ebore cestro, id est viriculo, donec classes pingi coepere. hoc tertium accessit resolutis igni ceris penicillo utendi, quae pictura navibus nec sole nec sale ventisque corrumpitur.

150 (42.) Pingunt et vestis in Aegypto inter pauca mirabili genere candida vela, postquam attrivere, inlinentes non coloribus sed colorem sorbentibus medicamentis. hoc cum fecere, non adparet in velis, sed in cortinam pigmenti ferventis mersa post momentum extrahuntur picta. mirumque, cum sit unus in cortina colos, ex illo alius atque alius fit in veste accipientis medicamenti qualitate mutatus, nec postea ablui potest, ita cortina non dubie confusura colores, si pi-

ctos acciperet, digerit ex uno pingitque, dum coquit, et adustae eae vestes firmiores usibus fiunt quam si non urerentur.

12. (43.) De pictura satis superque. contexuisse his et 151
plasticen conveniat. Eiusdem opere terrae fingere ex argilla similitudines Butades Sicyonius figulus primus invenit Corinthi filiae opera quae capta amore iuvenis, abeunte illo peregre, umbram ex facie eius ad lucernam in pariete liniis circumscripsit, quibus pater eius inpressa argilla typum fecit et cum ceteris fictilibus induratum igni proposuit, eumque servatum in Nymphaeo, donec Mummius Corinthum everterit, tradunt. Sunt qui in Samo primos omnium plasticen inve- 152
nisse Rhoecum et Theodorum tradant multo ante Bacchiadas Corintho pulsos, Damaratum vero ex eadem urbe profugum, qui in Etruria Tarquinium regem populi Romani genuit, comitatos fictores Euchira, Diopum, Eugrammum, ab iis Italiae traditam plasticen. Butadis inventum est rubricam addere aut ex rubra creta fingere, primusque personas tegularum extremis imbricibus inposuit, quae inter initia prostypa vocavit, postea idem ectypa fecit. hinc et fastigia templorum orta. propter hunc plastae appellati.

(44.) Hominis autem imaginem gypso e facie ipsa pri- 153
mus omnium expressit ceraque in eam formam gypsi infusa emendare instituit Lysistratus Sicyonius, frater Lysippi de quo diximus. hic et similitudines reddere instituit, ante eum 34. 61
quam pulcherrimas facere studebant. idem et de signis effigies exprimere invenit, crevitque res in tantum ut nulla signa statuaeve sine argilla fierent. quo adparet antiquiorem hanc fuisse scientiam quam fundendi aeris.

(45.) Plastae laudatissimi fuere Damophilus et Gorgasus, 154
iidem pictores, qui Cereris aedem Romae ad circum maxumum utroque genere artis suae excoluerant versibus inscriptis Graece quibus significarent ab dextra opera Damophili esse, ab laeva Gorgasi. ante hanc aedem Tuscanica omnia in aedibus fuisse auctor est Varro, et ex hac, cum reficeretur, crustas parietum excisas tabulis marginatis inclusas esse, item signa ex fastigiis dispersa. fecit et Chalcosthenes 155
cruda opera Athenis, qui locus ab officina eius Ceramicos

appellatur. M. Varro tradit sibi cognitum Romae Possim no-
mine, a quo facta poma et uvas item piscis *non possis*
aspectu discernere a veris. idem magnificat Arcesilaum,
L. Luculli familiarem, cuius proplasmata pluris venire solita
156 artificibus ipsis quam aliorum opera. ab hoc factam Vene-
rem Genetricem in foro Caesaris et prius quam absolvere-
tur festinatione dedicandi positam, eidem a Lucullo HS. $\overline{LX}$
signum Felicitatis locatum, cui mors utriusque inviderit.
Octavio equiti Romano cratera facere volenti exemplar e
gypso factum talento. laudat et Pasitelen qui plasticen ma-
trem caelaturae et statuariae scalpturaeque dixit et, cum es-
set in omnibus his summus, nihil umquam fecit antequam
157 finxit. praeterea elaboratam hanc artem Italiae et maxume
Etruriae, Volcam Veis accitum cui locaret Tarquinius Priscus
Iovis effigiem in Capitolio dicandam. fictilem eum fuisse et
ideo miniari solitum, fictilis in fastigio templis eius quadri-
28, 6 gas, de quibus saepe diximus. ab hoc eodem factum Her-
culem qui hodieque materiae nomen in urbe retinet. hae
enim tum effigies deorum erant laudatissimae, nec poenitet
nos illorum qui talis deos coluere, aurum enim et argentum
ne dis quidem conficiebant.

158 (46.) Durant etiamnum plerisque in locis talia simu-
lacra. fastigia quidem templorum etiam in urbe crebra et
municipiis, mira caelatura et arte suique firmitate sanctiora
auro, certe innocentiora. in sacris quidem etiam inter has
opes hodie non murrinis crystallinisve, sed fictilibus proli-
batur simpuis, inenarrabili terrae benignitate, si qui sin-
159 gula aestimet, etiam ut omittantur in frugum, vini, pomo-
rum, herbarum, fruticum, medicamentorum, metallorum ge-
neribus beneficia eius quaeque adhuc diximus. vel adsidui-
tate satiant figlinarum opera imbricibus ad tecta coctilibus,
laterculis fundamentisque aut, quae rota fiunt, doliis ad vina
excogitatis, ad aquas tubulis, ad balineas mammatis, pro-
pter quae Numa rex septumum collegium figulorum instituit.
160 quin et defunctos sese multi fictilibus soliis condi maluere,
sicut M. Varro Pythagorio modo in myrti et oleae atque po-
puli nigrae foliis. maior pars hominum terrenis utitur va-
sis. Samia etiamnunc in esculentis laudantur. retinet hanc

nobilitatem et Arretium in Italia, et calicum tantum Surren-
tum, Asta, Pollentia, in Hispania Saguntum, in Asia Perga-
mum. habent et Trallis ibi opera sua et in Italia Mutina, 161
quoniam et sic gentes nobilitantur et haec quoque per maria
terras ultro citro portantur insignibus rotae officinis. Ery-
thris in templo hodieque ostenduntur amphorae duae propter
tenuitatem consecratae discipuli magistrique certamine, uter
tenuiorem humum duceret. Cois laus maxuma, Hadrianis firmi-
tas, nonnullis circa hoc severitatis quoque exemplis. Q. Co- 162
ponium invenimus ambitus damnatum, quia vini amphoram de-
disset dono ei cui suffragi latio erat. atque, ut e luxu quo-
que aliqua contingat auctoritas figlinis, tripatinium, inquit
Fenestella, appellabatur summa cenarum lautitia. una erat
murenarum, altera luporum, tertia mixti piscis, inclinatis
iam scilicet moribus, ut tamen eos praeferre Graeciae etiam
philosophis possimus, siquidem in Aristotelis heredum au-
ctione LXX patinas venisse traditur. nos cum unam Ae- 163
sopi tragoediarum histrionis in natura avium diceremus 10, 141
sestertiis C̄ stetisse, non dubito indignatos legentis, at, Her-
cules, Vitellius in principatu suo |X̄| HS. condidit patinam,
cui faciendae fornax in campis exaedificata erat, quoniam eo
pervenit luxuria ut etiam fictilia pluris constent quam mur-
rina. propter hanc Mucianus altero consulatu suo in con- 164
questione exprobravit patinarum paludis Vitelli memoriae,
non illa foediore cuius veneno Asprenati reo Cassius Se-
verus accusator obiciebat interisse convivas CXXX. nobi-
litantur his quoque oppida, ut Rhegium et Cumae. Samia 165
testa Matris deum sacerdotes qui Galli vocantur virilitatem
amputare, nec aliter citra perniciem, M. Caelio credamus,
qui linguam sic amputandam obiecit gravi probro, tamquam
et ipse iam tunc eidem Vitellio malediceret. quid? non ex-
cogitavit vita fractis etiam testis utendo sic ut firmius durent,
tunsis calce addita quae vocant Signina? quo genere etiam
pavimenta excogitavit.

13. (47.) Verum et ipsius terrae sunt alia commenta. 166
quis enim satis miretur pessumam eius partem ideoque pul-
verem appellatam in Puteolanis collibus opponi maris flucti-
bus, mersumque protinus fieri lapidem unum inexpugnabilem

undis et fortiorem cotidie, utique si Cumano misceatur cae-
167 mento? Eadem est terrae natura et in Cyzicena regione,
sed ibi non pulvis, verum ipsa terra qua libeat magnitudine
excisa et demersa in mare lapidea extrahitur. hoc idem circa
Cassandream produnt fieri, et in fonte Cnidio dulci intra octo
menses terram lapidescere. ab Oropo quidem Aulida usque
quidquid attingitur mari terrae mutatur in saxa. Non mul-
tum a pulvere Puteolano distat e Nilo harena tenuissima sui
parte, non ad sustinenda maria fluctusque frangendos, sed
168 ad debellanda corpora palaestrae studiis. inde certe Patro-
bio Neronis principis liberto advehebatur. quin et Cratero
et Leonnato ac Meleagro Alexandri Magni ducibus sablum
hoc portari cum reliquis militaribus commerciis reperio,
plura de hac parte non dicturus, non, Hercules, magis quam
de terrae usu in ceromatis, quibus exercendo iuventus nostra
corporis viris perdit animorum.

169 14. (48.) Quid? non in Africa Hispaniaque e terra parie-
tes quos appellant formaceos, quoniam in forma circumdatis
duabus utrimque tabulis inferciuntur verius quam struuntur,
aevis durant, incorrupti imbribus, ventis, ignibus, omnique
caemento firmiores? spectat etiam nunc speculas Hannibalis
Hispania terrenasque turris iugis montium inpositas. hinc et
caespitum natura castrorum vallis adcommodata, contraque
fluminum impetus aggeribus. inlini quidem cratis parietum
luto et lateribus crudis exstrui quis ignorat?

170 (49.) Lateres non sunt ex sabuloso neque harenoso mul-
toque minus calculoso ducendi solo, sed e cretoso et albi-
cante aut ex rubrica vel etiam e sabulo, masculo certe. fin-
guntur optume vere, nam solstitio rimosi fiunt. aedificiis
non nisi bimos probant. quin et intritam ipsam eorum prius
171 quam fingantur macerari oportet. Genera eorum qui tria
Lydion, quo utimur, longum sesquipedem, latum pedem,
alterum tetradoron, tertium pentadoron, Graeci enim anti-
qui doron palmum vocabant et ideo dora munera, quia manu
darentur. ergo a quattuor et quinque palmis, prout sunt,
nominantur. eadem est et latitudo. minore privatis operibus,
maiore in publicis utuntur in Graecia. Pitanae in Asia et in
ulteriore Hispania, civitatibus Maxilua et Calento, fiunt la-

teres qui siccati non merguntur in aqua. sunt enim e terra pumicosa, cum subigi potest, utilissima. Graeci praeterquam 172 ubi e silice fieri poterat structura, latericios parietes praetulere. sunt enim aeterni, si ad perpendiculum fiant. ideo et publica opera et regias domos sic struxere, murum Athenis qui ad montem Hymettum spectat, Patris aedis Iovis et Herculis, quamvis lapideas columnas et epistylia circumdarent, domum Trallibus regiam Attali, item Sardibus Croesi, quam gerusian fecere, Halicarnasi Mausoli, quae etiam nunc durant. Lacedaemone quidem latericiis parietibus excisum 173 opus tectorium propter excellentiam picturae ligneis formis inclusum Romam deportavere in aedilitate ad comitium exornandum Murena et Varro. cum opus per se mirum esset, tralatum tamen magis mirabantur. in Italia quoque latericius murus Arreti et Mevaniae est. Romae non fiunt talia aedificia, quia sesquipedalis paries non plus quam unam contignationem tolerat, cautumque est ne communis crassior fiat, nec intergerivorum ratio patitur.

15. (50.) Haec sint dicta de lateribus. In terrae autem 174 reliquis generibus vel maxume mira natura est sulpuris, quo pluruma domantur. nascitur in insulis Aeoliis inter Siciliam et Italiam quas ardere diximus, sed nobilissimum in Melo s. 92 sq. insula. In Italia quoque invenitur, in Neapolitano Campanoque agro, collibus qui vocantur Leucogaei. ibi e cuniculis effossum perficitur igni. Genera quattuor: vivom, quod 175 Graeci apyron vocant, nascitur solidum, hoc est glaeba. solum — cetera enim liquore constant et conficiuntur oleo incocta — vivom effoditur tralucetque et viret, solo ex omnibus generibus medici utuntur. alterum genus appellant glaebam, fullonum tantum officinis familiare. tertio quoque generi unus tantum est usus ad lanas suffiendas, quoniam candorem tantum mollitiamque confert — egula vocatur hoc genus —, quarto autem ad ellychnia maxume conficienda. cetero tanta vis est ut morbos comitialis deprehendat nidore inpositum igni. lusit et Anaxilaus eo addens in calicem vini prunaque subdita circumferens exardescentis repercussu pallorem dirum velut defunctorum effundentem convivis. Natura 176 eius excalfacit, concoquit, sed et discutit collectiones cor-

porum, ob hoc talibus emplastris malagmatisque miscetur.
renibus quoque et lumbis in dolore cum adipe mire prodest
inpositum. aufert et lichenas faciei cum terebinthi resina et
lepras harpax. ita vocatur a celeritate prendendi, avelli enim
177 subinde debet. prodest et suspiriosis linctu, purulenta quo-
que extussientibus et contra scorpionum ictus. vitiligines
vivom nitro mixtum atque ex aceto tritum et inlitum tollit,
item lendes, et in palpebris aceto sandaracato admixtum.
Habet et in religionibus locum ad expiandas suffitu domos.
sentitur vis eius et in aquis ferventibus, neque alia res fa-
cilius accenditur, quo adparet ignium vim magnam ei inesse.
fulmina, fulgura quoque sulpuris odorem habent, ac lux
ipsa eorum sulpurea est.

178 (51.) Et bituminis vicina natura est, aliubi limus, aliubi
5,72 terra, limus e Iudaeae lacu, ut diximus, emergens, terra in
Syria circa Sidonem oppidum maritimum. spissantur haec
utraque et in densitatem coeunt. est vero liquidum bitumen,
sicut Zacynthium et quod a Babylone invehitur. ibi quidem
et candidum gignitur. liquidum est et Apolloniaticum, quae
omnia Graeci pissasphalton appellant ex argumento picis ac
179 bituminis. gignitur et pingue oleique liquoris in Sicilia,
Agragentino fonte, inficiens rivom. incolae id harundinum
paniculis colligunt citissime sic adhaerescens, utunturque eo
ad lucernarum lumina olei vice, item scabiem ad iumentorum.
2,235 Sunt qui et naphtham, de qua in secundo diximus volumine,
bituminis generibus adscribant, verum eius ardens natura et
180 ignium cognata procul ab omni usu abest. Bituminis pro-
batio ut quam maxume splendeat sitque ponderosum, grave,
leve autem modice, quoniam adulteratur pice. vis quae sul-
puri, sistit, discutit, contrahit, glutinat. serpentis accensum
nidore fugat. ad subfusiones oculorum et albugines Babylo-
nium efficax traditur, item ad lepras, lichenas pruritusque
corporum. inlinitur et podagris, omnia autem eius genera
incommodos oculorum pilos replicant, dentium doloribus
181 medentur simul nitro inlito. tussim veterem et anhelitus
cum vino potum **, dysintericis etiam datur eodem modo
sistitque alvom. cum aceto vero potum discutit concretum
sanguinem ac detrahit. mitigat lumborum dolores, item arti-

culorum, cum farina hordeacia inpositum emplastrum pecu-
liare facit suo nomine. sanguinem sistit, volnera colligit, glu-
tinat nervos. utuntur etiam ad quartanas bituminis drachma
et hedyosmi pari pondere cum murrae obolo subacti. co- 182
mitialis morbos ustum deprendit, volvarum strangulationes
olfactu discutit cum vino et castoreo, procidentis suffitu re-
primit, purgationes feminarum in vino potum elicit. in reli-
quo usu aeramentis inlinitur firmatque ea contra ignis.
diximus et tingui solitum aes eo statuasque inlini. calcis 34, 15
quoque usum praebuit ita feruminatis Babylonis muris.
placet in ferrariis fabrorum officinis tinguendo ferro clavo-
rum capitibus et multis aliis usibus.

(52.) Nec minor est aut adeo dissimilis alumini opera, 183
quod intellegitur salsugo terrae. plura et eius genera. In
Cypro candidum et nigrius, exigua coloris differentia, cum
sit usus magna, quoniam inficiendis claro colore lanis can-
didum liquidumque utilissimum est contraque fuscis aut ob-
scuris nigrum. et aurum nigro purgatur. fit autem omne ex 184
aqua limoque, hoc est terrae exsudantis natura. conriva-
tum hieme aestivis solibus maturatur. quod fuit ex eo prae-
cox candidius fit. gignitur autem in Hispania, Aegypto, Ar-
menia, Macedonia, Ponto, Africa, insulis Sardinia, Melo,
Lipara, Strongyle. laudatissimum in Aegypto, proxumum in
Melo. huius quoque duae species, liquidum spissumque.
liquidi probatio ut sit limpidum lacteumque sine offensis
fricandi, cum quodam igniculo caloris. hoc phorimon vocant.
an sit adulteratum deprehenditur suco Punici mali, sincerum
enim mixtura ea nigrescit. alterum genus est pallidi et sca-
bri et quod inficiatur a galla, ideoque hoc vocant paraphoron.
liquidi aluminis vis adstringere, indurare, rodere. melle 185
admixto sanat oris ulcera, papulas pruritusque. haec curatio
fit in balneis duabus mellis partibus, tertia aluminis. virus
alarum sudoresque sedat. sumitur pilulis contra lienis vitia
pellendumque per urinam sanguinem. emendat et scabiem
nitro ac melanthio admixtis. Concreti aluminis unum genus 186
schiston appellant Graeci, in capillamenta quaedam canescen-
tia dehiscens, unde quidam trichitim potius appellavere. hoc
fit e lapide ex quo et aes — chalcitim vocamus —, sudor

quidam eius lapidis in spumam coagulatus. hoc genus alumi-
nis minus siccat minusque sistit umorem inutilem corporum,
et auribus magnopere prodest infusum vel inlitum et oris
ulceribus dentibusque, si saliva cum eo contineatur, et ocu-
lorum medicamentis inseritur apte verendisque utriusque
187 sexus. coquitur in catinis donec liquari desinat. Inertio-
ris est alterum generis quod strongylen vocant. duae et eius
species, fungosum atque omni umore dilui facile, quod in
totum damnatur. melius pumicosum et foraminum fistulis
spongeae simile rotundumque natura, candido propius, cum
quadam pinguitudine, sine harenis, friabile, nec inficiens
nigritia. hoc coquitur per se carbonibus puris donec cinis
188 fiat. Optumum ex omnibus quod Melinum vocant ab insula,
184 ut diximus. nulli vis maior neque adstringendi neque deni-
grandi neque indurandi, nullum spissius. oculorum scabritias
extenuat, combustum utilius epiphoris inhibendis, sic et ad
pruritus corporis. sanguinem quoque sistit intus potum, foris
inlitum. volsis pilis ex aceto inlinitur renascentisque mollit
189 in lanuginem. Summa omnium generum vis in adstringendo,
unde nomen Graecis. ob id oculorum vitiis aptissima sunt,
sanguinis fluctiones inhibent cum adipe. putrescentia ulce-
rum conpescit cum adipe sic et infantium ulcera et hydropi-
corum eruptiones siccat et aurium vitia cum suco Punici mali
et unguium scabritias cicatricumque duritias et pterygia ac
perniones. phagedaenas ulcerum ex aceto aut cum galla pari
pondere cremata, lepras cum suco olerum, cum salis vero
duabus partibus vitia quae serpunt, lendes et alia capillorum
190 animalia aquae permixtum. sic et ambustis prodest et fur-
furibus corporum cum sero picis. infunditur et dysintericis,
uvam quoque in ore conprimit ac tonsillas. Ad omnia quae in
ceteris generibus diximus efficacius intellegatur ex Melo ad-
vectum, nam ad reliquos usus vitae in coriis lanisque perfi-
183 ciendis quanti sit momenti significatum est.

191 16. (53.) Ab his per se ad medicinam pertinentia terrae
genera tractabimus. Samiae duae sunt quae collyrium et
quae aster appellantur. prioris laus ut recens sit ac lenissi-
ma linguaeque glutinosa, altera glaebosior, candida, utraque
uritur, lavatur. sunt qui praeferant priorem. prosunt san-

guinem exspuentibus, emplastrisque quae siccandi causa con-
ponuntur, oculorum quoque medicamentis miscentur.

(54.) Eretria totidem differentias habet, namque est alba 192
et cinerea, quae praefertur in medicina. probatur mollitia et
quod, si aere perducatur, violacium reddit colorem. vis et
ratio eius in medendo dicta est inter pigmenta. 38

(55.) Lavatur omnis terra — in hoc enim loco dicemus 193
— perfusa aqua siccataque solibus, iterum ex aqua trita ac
reposita, donec considat et digeri possit in pastillos. coqui-
tur in calicibus crebro concussis.

(56.) Est in medicaminibus et Chia terra candicans, ef- 194
fectus eiusdem qui Samiae. usus ad mulierum maxume cutem,
idem et Selinusiae. lactei coloris est haec et aqua dilui ce-
lerrima, eadem lacte diluta tectoriorum albaria interpolan-
tur. Pnigitis Eretriae simillima est, grandioribus tantum
glaebis glutinosaque, effectus eius idem qui Cimoliae, infir-
mior tantum. Bitumini simillima est ampelitis. experimentum
eius, si cerae modo accepto oleo liquescat et si nigricans
colos maneat tostae. usus ad molliendum discutiendumque,
et ad haec medicamentis additur, praecipue in calliblepharis
et inficiendis capillis.

17. (57.) Cretae plura genera. ex iis Cimoliae duo ad 195
medicos pertinentia, candidum et ad purpurissum inclinans.
vis utrique ad discutiendos tumores, sistendas fluctiones
aceto adsumpto. panos quoque et parotidas cohibet et lie-
nem inlita pusulasque, si vero aphronitrum et cyprum adicia-
tur et acetum, pedum tumores, ita ut in sole curatio haec fiat
et post sex horas aqua salsa abluatur. testium tumoribus cy- 196
pro et cera ita addita prodest. et refrigerandi quoque natura
cretae est, sudoresque inmodicos sistit inlita, atque ita papu-
las cohibet ex vino adsumpta in balineis. laudatur maxume
Thessalica. nascitur et in Lycia circa Bubonem. Est et alius
Cimoliae usus in vestibus. nam Sarda quae adfertur e Sar-
dinia candidis tantum adsumitur, inutilis versicoloribus, et
est vilissima omnium Cimoliae generum, pretiosior Umbrica
et quam vocant saxum. proprietas saxi quod crescit in ma- 197
cerando, atque pondere emitur, illa mensura. Umbrica non
nisi poliendis vestibus adsumitur. neque enim pigebit hanc

quoque partem attingere, cum lex Metilia exstet fullonibus dicta quam C. Flaminius L. Aemilius censores dedere ad po-
198 pulum ferendam. adeo omnia maioribus curae fuere. ergo ordo hic est: primum abluitur vestis Sarda, dein sulpure suffitur, mox desquamatur Cimolia quae est coloris veri. fucatus enim deprehenditur nigrescitque et funditur sulpure, veros autem et pretiosos colores emollit Cimolia et quodam nitore exhilarat contristatos sulpure. candidis vestibus saxum utilius a sulpure, inimicum coloribus. Graecia pro Cimolia Tymphaico utitur gypso.

199 (58.) Alia creta argentaria appellatur nitorem argento reddens. est et vilissima qua circum praeducere ad victoriae notam pedesque venalium trans maria advectorum denotare instituerunt maiores, talemque Publilium Lochium mimicae scaenae conditorem et astrologiae consobrinum eius Manilium Antiochum, item grammaticae Staberium Erotem eadem nave
200 advectos videre proavi. 18. Sed quid hos referat aliquis litterarum honore commendatos? talem in catasta videre Chysogonum Sullae, Amphionem Q. Catuli, rectorem L. Luculli, Demetrium Pompei, Augenque Demetrii, quamquam et ipsa Pompei credita est, Hipparchum M. Antoni, Menam et Menecraten Sex. Pompei aliosque deinceps quos enumerare iam non est sanguine Quiritium et proscriptionum licentia
201 ditatos. hoc est insigne venaliciis gregibus opprobriumque insolentis fortunae, quod et nos adeo potiri rerum vidimus ut praetoria quoque ornamenta decerni a senatu iubente Agrippina Claudi Caesaris videremus, tantumque non cum laureatis fascibus remitti illo unde cretatis pedibus advenissent.

202 19. (59.) Praeterea sunt genera terrae proprietatis suae
3, 78; 5, 42 de quibus iam diximus, sed et hoc loco reddenda natura: ex Galata insula et circa Clupeam Africae scorpiones necat, Baliaris et Ebusitana serpentis.

C. PLINI SECUNDI
NATURALIS HISTORIAE
LIBER XXXVI.

Cap. 1. (Sect. 1.) Lapidum natura restat, hoc est praeci- 1
pua morum insania, etiam ut gemmae cum sucinis atque cry-
stallinis murrinisque sileantur. omnia namque quae usque
ad hoc volumen tractavimus hominum genita causa videri
possunt, montis natura sibi fecerat et quasdam conpages tel-
luris visceribus densandis, simul et fluminum impetus do-
mandos fluctusque frangendos ac minume quietas partis
coercendas durissima sui materia. caedimus hos trahimusque
nulla alia quam deliciarum causa, quos transcendisse quoque
mirum fuit. In portento prope maiores habuere Alpis ab 2
Hannibale exsuperatas et postea a Cimbris, nunc ipsae cae-
duntur in mille genera marmorum, promontoria aperiuntur
mari, et rerum natura agitur in planum. evehimus ea quae
separandis gentibus pro terminis constituta erant, navesque
marmorum causa fiunt ac per fluctus, saevissimam rerum na-
turae partem, huc illuc portantur iuga maiore etiamnum venia
quam cum ad frigidos potus vas petitur in nubila caeloque
proxumae rupes cavantur ut bibatur glacie. secum quisque 3
cogitet et quae pretia horum audiat, quas vehi trahique molis
videat, et quam sine iis multorum sit beatior vita, ista facere,
immo verius pati mortalis quos ob usus quasve ad volupta-
tes alias nisi ut inter maculas lapidum iaceant, ceu vero non
tenebris noctium, dimidia parte vitae cuiusque, gaudia haec
auferentibus.

(2.) Ingens ista reputantem subit etiam antiquitatis rubor. 4
exstant censoriae leges glandia in cenis, gliris et alia dictu
minora adponi vetantes, marmora invehi, maria huius rei
causa transiri quae vetaret lex nulla lata est. 2. dicat for-
tassis aliquis: non enim invehebantur. id quidem falso. tre- 5

centas LX columnas M. Scauri aedilitate ad scaenam theatri
temporarii et vix mense uno futuri in usu viderunt portari
silentio legum, sed publicis nimirum indulgentes voluptati-
bus. id ipsum cur? aut qua magis via inrepunt vitia quam
publica? quo enim alio modo in privatos usus venere ebora,
6 aurum, gemmae, aut quid omnino dis reliquimus? verum
esto, indulserint publicis voluptatibus, etiamne tacuerunt
maxumas earum atque adeo duodequadragenum pedum Lu-
cullei marmoris in atrio Scauri conlocari? nec clam id occul-
teque factum est. satisdare sibi damni infecti coegit redem-
ptor cloacarum, cum in Palatium eae traherentur. non ergo
in tam malo exemplo moribus caveri utilius fuerat? tacuere
tantas molis in privatam domum trahi praeter fictilia deorum
fastigia.

7 3. (3.) Nec potest videri Scaurus rudi et huius mali in-
providae civitati obrepsisse quodam viti rudimento. iam L.
Crassum oratorem illum qui primus peregrini marmoris co-
lumnas habuit in eodem Palatio, Hymettias tamen nec pluris
sex aut longiores duodenum pedum, M. Brutus in iurgiis ob
8 id Venerem Palatinam appellaverat. nimirum ista omisere
moribus victis, frustraque interdicta quae vetuerant cernen-
tes nullas potius quam inritas esse leges maluerunt. Haec
atque quae secuntur meliores esse nos probabunt. quis enim
hodie tantarum columnarum atrium habet? sed prius quam
de marmoribus dicamus hominum in iis proferenda iudicamus
pretia, ante igitur artifices percensebimus.

9 4. (4. 1.) Marmore scalpendo primi omnium inclaruerunt
Dipoenus et Scyllis geniti in Creta insula etiamnum Medis im-
perantibus priusque quam Cyrus in Persis regnare inciperet,
hoc est olympiade circiter L. hi Sicyonem se contulere,
quae diu fuit officinarum omnium talium patria. deorum si-
mulacra publice locaverant iis Sicyonii, quae prius quam
absolverentur artifices iniuriam questi abiere in Aetolos.
10 protinus Sicyonem fames invasit ac sterilitas maerorque di-
rus. remedium petentibus Apollo Pythius respondit: si
Dipoenus et Scyllis deorum simulacra perfecissent, quod
magnis mercedibus obsequiisque inpetratum est. fuere autem

simulacra ea Apollinis, Dianae, Herculis, Minervae quod
e caelo postea tactum est.
5. [2] Cum hi essent, iam fuerat in Chio insula Melas 11
scalptor, dein filius eius Micciades, ac deinde nepos Ar-
chermus, cuius filii Bupalus et Athenis vel clarissimi in
ea scientia fuere Hipponactis poetae aetate, quem cer-
tum est LX. olympiade fuisse. quodsi quis horum familiam
ad proavom usque retro agat, inveniat artis eius originem
cum olympiadum initio coepisse. Hipponacti notabilis foedi- 12
tas voltus erat, quamobrem imaginem eius lascivia iocorum
hi proposuere ridentium circulis, quod Hipponax indignatus
destrinxit amaritudinem carminum in tantum ut credatur ali-
quis ad laqueum eos conpulisse, quod falsum est, conplura
enim in finitimis insulis simulacra postea fecere, sicut in
Delo, quibus subiecerunt carmen non vitibus tantum censeri
Chion sed et operibus Archermi filiorum. Ostendunt et Lasii
Dianam manibus eorum factam. in ipsa Chio narrata est ope- 13
ris eorum Dianae facies in sublimi posita, cuius voltum in-
trantes tristem, abeuntes hilaratum putant. Romae eorum
signa sunt in Palatina aede Apollinis in fastigio et omnibus
fere quae fecit divos Augustus. patris quoque eorum et Deli
fuere opera et in Lesbo insula. Dipoeni quidem Ambracia, 14
Argos, Cleonae operibus refertae fuere. omnes autem tan-
tum candido marmore usi sunt e Paro insula, quem lapidem
coepere lychniten appellare, quoniam ad lucernas in cuni-
culis caederetur, ut auctor est Varro, multis postea candi-
dioribus repertis, nuper vero etiam in Lunensium lapicidinis.
sed in Pariorum mirabile proditur glaeba lapidis unius cuneis
dividentium soluta imaginem Sileni intus exstitisse. [3] Non 15
omittendum hanc artem tanto vetustiorem fuisse quam picturam
aut statuariam, quarum utraque cum Phidia coepit LXXXIII.
olympiade, post annos circiter trecentos triginta duos. et
ipsum Phidian tradunt scalpsisse marmora, Veneremque eius
esse Romae in Octaviae operibus eximiae pulchritudinis.
Alcamenen Atheniensem, quod certum est, docuit in primis 16
nobilem, cuius sunt opera Athenis conplura in aedibus sacris
praeclarumque Veneris extra muros quae appellatur Aphro-
dite ἐν κήποις. huic summam manum ipse Phidias inpo-

17 suisse dicitur. Eiusdem discipulus fuit Agoracritus Parius et
aetate gratus, itaque e suis operibus pleraque nomini eius
donasse fertur. certavere autem inter se ambo discipuli
Venere facienda, vicitque Alcamenes non opere sed civita-
tis suffragiis contra peregrinum suo faventis. quare Agora-
critus ea lege signum suum vendidisse traditur, ne Athenis
esset, et appellasse Nemesin. id positum est Rhamnunte
pago Atticae, quod Varro omnibus signis praetulit. est
et in Matris magnae delubro eadem civitate Agoracriti
18 opus. [4] Phidian clarissimum esse per omnis gentis quae
Iovis Olympii famam intellegunt nemo dubitat, sed ut laudari
merito sciant etiam qui opera eius non videre, proferemus
argumenta parva et ingeni tantum. neque ad hoc Iovis
Olympii pulchritudine utemur, non Minervae Athenis factae
amplitudine, cum sit ea cubitorum viginti sex, — ebore haec
et auro constat, — sed in scuto eius Amazonum proelium
caelavit intumescente ambitu parmae, eiusdem concava parte
deorum et Gigantum dimicationes, in soleis vero Lapitha-
rum et Centaurorum, adeo momenta omnia capacia artis illi
19 fuere. in basi autem quod caelatum est Pandoras genesin
appellavit, di sunt nascenti *adstantes* XX numero. Victoria
praecipue mirabili periti mirantur et serpentem sub ipsa
cuspide ** aeream sphingem. Haec sint obiter dicta de
artifice numquam satis laudato, simul ut noscatur illam ma-
20 gnificentiam aequalem fuisse et in parvis. [5] Praxitelis
34, 50 aetatem inter statuarios diximus, qui marmoris gloria su-
peravit etiam semet. opera eius sunt Athenis in Ceramico,
sed ante omnia est non solum Praxitelis verum in toto orbe
terrarum Venus quam ut viderent multi navigaverunt Cni-
dum. duas fecerat simulque vendebat, alteram velata specie,
quam ob id praetulerunt quorum condicio erat Coi, cum
eodem pretio detulisset, severum id ac pudicum arbitrantes.
21 reiectam Cnidii emerunt inmensa differentia famae. voluit
etiam a Cnidiis postea mercari rex Nicomedes, totum aes
alienum quod erat ingens civitatis dissoluturum se promit-
tens. omnia perpeti maluere, nec inmerito, illo enim signo
Praxiteles nobilitavit Cnidum. aedicula eius tota aperitur
ut conspici possit undique effigies dea favente ipsa, ut cre-

ditur, facta. nec minor ex quacumque parte admiratio est.
ferunt amore quendam captum, cum delituisset noctu, simu-
lacro cohaesisse, eiusque cupiditatis esse indicem maculam.
Sunt in Cnido et alia signa marmorea inlustrium artificum, 22
Liber pater Bryaxidis et alter Scopae et Minerva, nec maius
aliud Veneris Praxiteliae specimen quam quod inter haec sola
memoratur. Eiusdem est et Cupido obiectus a Cicerone
Verri, ille propter quem Thespiae visebantur, nunc in
Octaviae scholis positus. eiusdem et alter nudus in Pario
colonia Propontidis, par Veneri Cnidiae nobilitate et iniuria,
adamavit enim Alcetas Rhodius atque in eo quoque simile
amoris vestigium reliquit. Romae Praxitelis opera sunt 23
Flora, Triptolemus, Ceres in hortis Servilianis, Boni even-
tus et Bonae fortunae simulacra in Capitolio, item Maenades
et quas Thyiadas vocant et Caryatidas, et Sileni in Polionis
Asini monimentis, et Apollo et Neptunus. [6] Praxitelis 24
filius Cephisodotus et artis heres fuit. cuius laudatum est
Pergami symplegma nobile digitis corpori verius quam mar-
mori inpressis. Romae eius opera sunt Latona in Palati de-
lubro, Venus in Polionis Asini monimentis et intra Octaviae
porticus in Iunonis aede Aesculapius ac Diana. [7] Scopae 25
laus cum his certat. is fecit Venerem et Pothon, qui Sa-
mothrace sanctissimis caerimoniis coluntur, item Apollinem
Palatinum, Vestam sedentem laudatam in Servilianis hortis
duosque lampteras circa eam, quorum pares in Asini mo-
nimentis sunt, ubi et canephoros eiusdem. sed in maxuma 26
dignatione delubro Cn. Domiti in circo Flaminio Neptunus
ipse et Thetis atque Achilles, Nereides supra delphinos et
cete aut hippocampos sedentes, item Tritones chorusque
Phorci et pistrices ac multa alia marina, omnia eiusdem
manu, praeclarum opus, etiam si totius vitae fuisset. nunc
vero praeter supra dicta quaeque nescimus Mars etiamnum
est sedens colossiaeus eiusdem manu in templo Bruti Callaeci
apud circum eundem, praeterea Venus in eodem loco nuda
Praxiteliam illam antecedens et quemcumque alium locum no-
bilitatura. [8] Romae quidem multitudo operum, etiam oblit- 27
teratio ac magis officiorum negotiorumque acervi omnis a
contemplatione tamen abducunt, quoniam otiosorum et in

magno loci silentio talis admiratio est. qua de causa ignora-
tur artifex eius quoque Veneris quam Vespasianus imperator
28 in operibus Pacis suae dicavit antiquorum dignam fama. Par
haesitatio est in templo Apollinis Sosiani, Niobae liberos
morientis Scopas an Praxiteles fecerit, item Ianus pater in
suo templo dicatus ab Augusto ex Aegypto advectus utrius
manus sit, iam quidem et auro occultatus. similiter in curia
Octaviae quaeritur de Cupidine fulmen tenente. id demum
adfirmatur, Alcibiaden esse principem forma in ea aetate.
29 Multa in eadem schola sine auctoribus placent: Satyri quat-
tuor, ex quibus unus Liberum patrem palla velatum umeris
praefert, alter Liberam similiter, tertius ploratum infantis
cohibet, quartus cratere alterius sitim sedat, duaeque Aurae
velificantes sua veste. nec minor quaestio est in saeptis
Olympum et Pana, Chironem cum Achille qui fecerint, prae-
30 sertim cum capitali satisdatione fama iudicet dignos. [9] Sco-
pas habuit aemulos eadem aetate Bryaxim et Timotheum et
Leocharen, de quibus simul dicendum est, quoniam pariter
caelavere Mausoleum. sepulchrum hoc est ab uxore Arte-
misia factum Mausolo Cariae regulo, qui obiit olympiadis
CVII. anno secundo. opus id ut esset inter septem miracula
hi maxume fecere artifices. patet ab austro et septentrione
centenos sexagenos ternos pedes, brevius a frontibus, toto
circumitu pedes CCCCXXXX, attollitur in altitudinem XXXX
cubitis, cingitur columnis triginta sex. pteron vocavere cir-
31 cumitum. ab oriente caelavit Scopas, a septentrione Brya-
xis, a meridie Timotheus, ab occasu Leochares, priusque
quam peragerent regina obiit. non tamen recesserunt nisi
absoluto iam, id gloriae ipsorum artisque monimentum iudi-
cantes, hodieque certant manus. accessit et quintus artifex.
namque supra pteron pyramis altitudinem inferiorem aequat,
viginti quattuor gradibus in metae cacumen se contrahens.
in summo est quadriga marmorea quam fecit Pythis. haec
adiecta centum quadraginta pedum altitudine totum opus in-
32 cludit. [10] Timothei manu Diana Romae est in Palatio
Apollinis delubro, cui signo caput reposuit Avianius Evan-
der. In magna admiratione est Hercules Menestrati et He-
cate Ephesi in templo Dianae post aedem in cuius contem-

platione admonent aeditui parcere oculis, tanta marmoris
radiatio est. non postferuntur et Charites in propylo Athe-
niensium quas Socrates fecit alius ille quam pictor, idem 35, 137
ut aliqui putant. nam Myronis illius qui in aere laudatur anus 34, 57
ebria est Zmyrnae in primis incluta. Polio Asinius, ut fuit 33
acris vehementiae, sic quoque spectari monimenta sua vo-
luit. in his sunt Centauri Nymphas gerentes Arcesilae, The-
spiades Cleomenis, Oceanus et Iuppiter Heniochi, Appiades
Stephani, Hermerotes Taurisci, non caelatoris illius sed 33, 156
Tralliani, Iuppiter hospitalis Papyli Praxitelis discipuli, 34
Zethus et Amphion ac Dirce et taurus vinculumque ex
eodem lapide, a Rhodo advecta opera Apollonii et Taurisci.
parentum hi certamen de se fecere, Menecraten videri pro-
fessi, sed esse naturalem Artemidorum. Eodem loco Liber
pater Eutychidis laudatur. ad Octaviae vero porticum Apollo
Philisci Rhodii in delubro suo, item Latona et Diana et Musae
novem et alter Apollo nudus. eum qui citharam in eodem 35
templo tenet Timarchides fecit, intra Octaviae vero porticus
in aede Iunonis ipsam deam Dionysius et Polycles aliam,
Venerem eodem loco Philiscus, cetera signa Praxiteles.
idem Polycles et Dionysius Timarchidis filius Iovem qui est
in proxuma aede fecerunt, Pana et Olympum luctantis eodem
loco Heliodorus, quod est alterum in terris symplegma no- 24
bile, Venerem lavantem sese Daedalus, aliam stantem Poly-
charmus. Ex honore adparet in magna auctoritate habitum 36
Lysiae opus, quod in Palatio super arcum divos Augustus
honori Octavi patris sui dicavit in aedicula columnis ador-
nata, id est quadriga currusque et Apollo ac Diana ex uno
lapide. In hortis Servilianis reperio laudatos Calamidis Apol-
linem illius caelatoris, Dercylidis pyctas, Amphistrati Calli- 33, 155
sthenen historiarum scriptorem. [11] Nec deinde multo 37
plurium fama est, quorundam claritati in operibus eximiis
obstante numero artificum, quoniam nec unus occupat glo-
riam nec plures pariter nuncupari possunt, sicut in Lao-
coonte, qui est in Titi imperatoris domo, opus omnibus et
picturae et statuariae artis praeferendum. ex uno lapide
eum ac liberos draconumque mirabilis nexus de consili sen-
tentia fecere summi artifices Hagesander et Polydorus et

38 Athenodorus Rhodii. similiter Palatinas domos Caesarum
replevere probatissimis signis Craterus cum Pythodoro,
Polydeuces cum Hermolao, Pythodorus alius cum Artemone,
et singularis Aphrodisius Trallianus. Agrippae Pantheum
decoravit Diogenes Atheniensis, in columnis templi eius
Caryatides probantur inter pauca operum, sicut in fastigio
posita signa sed propter altitudinem loci minus celebrata.
39 [12] Inhonorus est nec in templo ullo Hercules ad quem
Poeni omnibus annis humana sacrificaverant victima, humi
stans ante aditum porticus ad nationes. Sitae fuere et The-
spiades ad aedem Felicitatis, quarum unam amavit eques
Romanus Iunius Pisciculus, ut tradit Varro, admiratur et
Pasiteles, qui et quinque volumina scripsit nobilium operum
40 in toto orbe. Natus hic in Graeca Italiae ora et civitate Ro-
mana donatus cum iis oppidis Iovem fecit eboreum in Metelli
aede qua campus petitur. accidit ei, cum in navalibus ubi
ferae Africanae erant per caveam intuens leonem caelaret,
ut ex alia cavea panthera erumperet non levi periculo dili-
gentissimi artificis. fecisse opera conplura dicitur, quae
41 fecerit nominatim non refertur. [13] Arcesilaum quoque
magnificat Varro, cuius se marmoream habuisse leaenam
aligerosque ludentis cum ea Cupidines, quorum alii religa-
tam tenerent, alii cornu cogerent bibere, alii calciarent
soccis, omnis ex uno lapide. idem et a Coponio XIIII na-
tiones quae sunt circa Pompeium factas auctor est, [14] in-
34, 50 venio et Canachum laudatum inter statuarios fecisse mar-
42 morea. nec Sauram atque Batrachum oblitterari convenit
qui fecere templa Octaviae porticibus inclusa natione ipsi
Lacones. quidam et opibus praepotentis fuisse eos putant
ac sua inpensa construxisse inscriptionem sperantis, qua
negata hoc tamen alio modo usurpasse. sunt certe etiamnum
in columnarum spiris insculpta nominum eorum argumento
43 lacerta atque rana. in Iovis aede ex iis pictura cultusque
reliquos omnis femineis argumentis constat, erat enim facta
Iunoni, sed, cum inferrentur signa, permutasse geruli tradun-
tur, et id religione custoditum velut ipsis dis sedem ita par-
titis. ergo et in Iunonis aede cultus est qui Iovis esse de-
buit. [15] Sunt et in parvolis marmoreis famam consecuti

Myrmecides, cuius quadrigam cum agitatore operuit alis musca, et Callicrates, cuius formicarum pedes atque alia membra pervidere non est.

6. (5.) Haec sint dicta de marmoris scalptoribus summa- 44
que claritate artificum, quo in tractatu subit mentem non fuisse tum auctoritatem maculoso marmori. fecere et e Thasio Cycladum insularum aeque et e Lesbio, lividius hoc paullo. versicolores quidem maculas et in totum marmorum adparatum etiam Menander diligentissimus luxuriae interpres primus et raro attigit. columnis demum utebantur in templis, 45
nec lautitiae causa, nondum enim ista intellegebantur, sed quia firmiores aliter statui non poterant. sic est inchoatum Athenis templum Iovis Olympii, ex quo Sulla Capitolinis aedibus advexerat columnas. fuit tamen inter lapidem atque marmor differentia iam et apud Homerum, dicit enim mar- 46
moreo saxo percussum, sed hactenus, regias quoque domus cum lautissime praeter aes, aurum, electrum, argentum, ebore tantum adornans. primum, ut arbitror, versicolores istas maculas Chiorum lapicidinae ostenderunt, cum exstruerent muros, faceto in id M. Ciceronis sale. omnibus enim ostentabant ut magnificum. multo, inquit, magis mirarer, si Tiburtino lapide fecissetis. et, Hercules, non fuisset picturis honos ullus, non modo tantus, aliqua marmorum auctoritate.

(6.) Secandi in crustas nescio an Cariae fuerit inven- 47
tum. antiquissima, quod equidem inveniam, Halicarnasi domus Mausoli Proconnesio marmore exculta est latericiis parietibus. is obiit olympiadis CVII. anno II., urbis Romae CDIII.

(7.) Primum Romae parietes crusta marmoris operuisse 48
totos domus suae in Caelio monte Cornelius Nepos tradit Mamurram Formiis natum, equitem Romanum, praefectum fabrum C. Caesaris in Gallia, ne quid indignitati desit tali auctore inventa re. hic namque est Mamurra Catulli Veroniensis carminibus proscissus quem, ut res est, domus ipsius clarius quam Catullus dixit habere quidquid habuisset Comata Gallia. namque adicit idem Nepos primum totis aedibus nul-

lam nisi e marmore columnam habuisse, et omnis solidas e
Carystio aut Luniensi.
49 (8.) M. Lepidus Q. Catuli in consulatu conlega primus
omnium limina ex Numidico marmore in domo posuit magna
reprensione. is fuit consul anno urbis DCLXXVI. hoc pri-
mum invecti Numidici marmoris vestigium invenio, non in
48 columnis tamen crustisve, ut supra Carystii, sed in massa ac
vilissimo liminum usu. post hunc Lepidum ferme quadrien-
nio L. Lucullus consul fuit, qui nomen, ut ex re adparet,
Luculleo marmori dedit admodum delectatus illo, primusque
Romam advexit, atrum alioqui, cum cetera maculis aut colo-
50 ribus commendentur. nascitur autem in Melo insula, solumque
paene hoc marmor ab amatore nomen accepit. inter hos
primum, ut arbitror, marmoreos parietes habuit scaena
Scauri, non facile dixerim secto an solidis glaebis polito,
sicuti est hodie Iovis Tonantis aedis in Capitolio. nondum
enim secti mormoris vestigia invenio in Italia.
51 (9.) Sed quisquis primus invenit secare luxuriamque
dividere, inportuni ingeni fuit. harena hoc fit, et ferro vide-
tur fieri, serra in praetenui linia premente harenas versan-
doque tractu ipso secante. Aethiopica ad haec maxume
probatur, nam id quoque accessit ut ab Aethiopia usque
peteretur quod faceret marmora, immo vero etiam in Indos,
quo margaritas quoque peti severis moribus indignum erat.
52 haec proxume laudatur. mollior tamen quae Aethiopica.
illa nulla scabritie secat, Indica non aeque levat, sed con-
busta ea polientes marmora fricare iubentur. simile Na-
xiae vitium est et Coptitidi quae vocatur Aegyptia. Haec
fuere antiqua genera marmoribus secandis. postea re-
perta est non minus probanda ex quodam Hadriatici maris
53 vado, aestu nudante, observatione non facili. iam quidem
quacumque harena secare e fluviis omnibus fraus artificum
ausa est, quod dispendium admodum pauci intellegunt. cras-
sior enim harena laxioribus segmentis terit et plus erodit
marmoris maiusque opus scabritia politurae relinquit, ita
sectae attenuantur crustae. rursus Thebaica polituris ad-
commodatur et quae sit e poro lapide aut e pumice.
54 7. (10.) Signis e marmore poliendis gemmisque etiam

scalpendis atque limandis Naxium diu placuit ante alia. ita
vocantur cotes in Cypro insula genitae. vicere postea ex Ar-
menia vectae.

(11.) Marmorum genera et colores non attinet dicere in
tanta notitia, nec facile est enumerare in tanta multitudine.
quoto cuique enim loco non suum marmor invenitur? et ta-
men celeberrimi generis dicta sunt in ambitu terrarum cum
gentibus suis. non omnia autem in lapicidinis gignuntur, 55
sed multa et sub terra sparsa, pretiosissimi quidem generis,
sicut Lacedaemonium viride cunctisque hilarius, sicut et
Augusteum ac deinde Tibereum in Aegypto Augusti ac Ti-
beri primum principatu reperta. differentia eorum est ab
ophite, cum sit illud serpentium maculis simile, unde et no-
men accepit, quod haec maculas diverso modo colligunt,
Augusteum undatim crispum in vertices, Tibereum sparsa,
non convoluta canitie. Neque ex ophite columnae nisi parvae 56
admodum inveniuntur. duo eius genera: molle candidi, nigri-
cans duri. dicuntur ambo capitis dolores sedare adalligati
et serpentium ictus. quidam phreneticis ac lethargicis adal-
ligari iubent candicantem. contra serpentis autem a quibusdam
praecipue laudatur ex iis quem tephrian appellant a colore
cineris. Vocatur et Memphites a loco, gemmantis naturae.
huius usus conteri et iis quae urenda sint aut secanda ex
aceto inlini. obstupescit ita corpus nec sentit cruciatum.
Rubet porphyrites in eadem Aegypto, ex eodem candidis 57
intervenientibus punctis leptopsephos vocatur. quantislibet
molibus caedendis sufficiunt lapicidinae. statuas ex eo Claudio
Caesari procurator eius in urbem ex Aegypto advexit Vi-
trasius Polio, non admodum probata novitate. nemo certe
postea imitatus est. Invenit eadem Aegyptus in Aethiopia 58
quem vocant basaniten, ferrei coloris atque duritiae, unde
et nomen ei dedit. numquam hic maior repertus est quam in
templo Pacis ab imperatore Vespasiano Augusto dicatus ar-
gumento Nili, sedecim liberis circa ludentibus per quos tot-
idem cubita summi incrementi augentis se amnis intellegun-
tur. non absimilis illi narratur in Thebis delubro Serapis, ut
putant, Memnonis statuae dicatus, quem cotidiano solis ortu
contactum radiis crepare tradunt.

59 (12.) Onychem in Arabiae tantum montibus nec usquam
aliubi nasci putavere nostri veteres, Sudines in Carmania.
potoriis primum vasis inde factis, dein pedibus lectorum
sellisque, Nepos Cornelius tradit magno fuisse miraculo
cum P. Lentulus Spinther amphoras ex eo Chiorum magnitu-
dine cadorum ostendisset, post quinquennium deinde triginta
60 duorum pedum longitudine columnas vidisse se. variatum in
hoc lapide et postea est, namque pro miraculo insigni quat-
tuor modicas in theatro suo Cornelius Balbus posuit, nos am-
pliores triginta vidimus in cenatione quam Callistus Caesaris
Claudi libertorum potentia notus sibi exaedificaverat. 8.
Hunc aliqui lapidem alabastriten vocant, quem cavant et ad
vasa unguentaria, quoniam optume servare incorrupta dica-
61 tur. idem et ustus emplastris convenit. nascitur circa Thebas
Aegyptias et Damascum Syriae. hic ceteris candidior, pro-
batissimus vero in Carmania, mox in India, iam quidem et
in Syria Asiaque, vilissimus autem et sine ullo nitore in
Cappadocia. probantur quam maxume mellei coloris, in verti-
ces maculosi atque non tralucidi. vitia in iis corneus colos
aut candidus et quidquid similis vitro est.

62 (13.) Paulum distare ab eo in unguentorum fide multi
existimant lygdinos in Paro repertos amplitudine qua lancis
craterasque non excedant, antea ex Arabia tantum advehi
solitos, candoris eximii. magnus et duobus contrariae inter
se naturae honos, corallitico in Asia reperto mensurae non
ultra bina cubita, candore proxumo ebori et quadam simili-
tudine. e diverso niger est Alabandicus terrae suae nomine,
quamquam et Mileti nascens, ad purpuram tamen magis ad-
spectu declinante. idem liquatur igni funditurque ad usum
63 vitri. Thebaicus lapis interstinctus aureis guttis invenitur in
Africae parte Aegypto adscripta, coticulis ad terenda colly-
ria quadam utilitate naturali conveniens, circa Syenen vero
Thebaidis syenites quem antea pyrrhopoecilon vocabant.

64 (14.) Trabes ex eo fecere reges quodam certamine obe-
liscos vocantes, Solis numini sacratos. radiorum eius ar-
gumentum in effigie est, ita significatur nomine Aegyptio.
[1] primus omnium id instituit Mespheres qui regnabat in
Solis urbe somnio iussus. hoc ipsum inscriptum in eo, etenim

scalpturae illae effigiesque quas videmus Aegyptiae sunt lit-
terae. [2] Postea et alii excidere reges. statuit eos in supra 65
dicta urbe Sesothes quattuor numero, quadragenum octonum
cubitorum longitudine, Rhamses is autem quo regnante Ilium
fuit captum est CXXXX cubitorum. idem digressus inde ubi
Mnevidis regia posuit alium longitudine quidem CXX cubito-
rum, sed prodigiosa crassitudine, undenis per latera cubitis. 9.
Opus id fecisse dicuntur $\overline{\text{CXX}}$ hominum. ipse rex, cum sur- 66
recturus esset vereretur que ne machinae ponderi non suf-
ficerent, quo maius periculum curae artificum denuntiaret,
filium suum adalligavit cacumini ut salus eius apud molientis
prodesset et lapidi. Hac admiratione operis effectum est
ut, cum oppidum id expugnaret Cambyses rex ventumque
esset incendiis ad crepidines obelisci, exstingui iuberet mo-
lis reverentia qui nullam habuerat urbis. [3] Sunt alii duo, 67
unus a Zmarre positus, alter a Phio sine notis, quadrage-
num octonum cubitorum. Alexandreae statuit unum Ptole-
maeus Philadelphus octoginta cubitorum. exciderat eum Nec-
thebis rex purum, maiusque opus in devehendo statuendove
multo quam in excidendo. a Satyro architecto aliqui deve-
ctum tradunt rate, Callixenus a Phoenice fossa perducto
usque ad iacentem obeliscum Nilo, navisque duas in latitudi- 68
nem patulas pedalibus ex eodem lapide ad rationem gemi-
nati per duplicem mensuram ponderis oneratas ita ut subirent
obeliscum pendentem extremitatibus suis in ripis utrimque,
postea egestis laterculis adlevatas navis excepisse onus,
statutum autem in sex talis e monte eodem, et artificem do-
natum talentis quinquaginta. hic fuit in Arsinoeo positus a
rege supra dicto, munus amoris in coniuge eademque sorore
Arsinoe. inde eum navalibus incommodum Maxumus quidam 69
praefectus Aegypti transtulit in forum, reciso cacumine, dum
voluit fastigium addere auratum, quod postea omisit. [4] Et
alii duo sunt Alexandreae ad portum in Caesaris templo, quos
excidit Mesphres rex quadragenum binum cubitorum. Super
omnia accessit difficultas mari Romam devehendi spectatis
admodum navibus. divos Augustus eam quae priorem ad- 70
vexerat miraculi gratia Puteolis perpetuis navalibus dicave-
rat, incendio consumpta ea est. divos Claudius aliquot per

annos adservatam qua Gaius Caesar inportaverat omnibus
quae umquam in mari visa sunt mirabiliorem, in ipsa turri-
bus Puteolis e pulvere exaedificatis, perductam Ostiam por-
tus gratia mersit. alia ex hoc cura navium quae Tiberi sub-
vehant, quo experimento patuit non minus aquarum huic
71 amni esse quam Nilo. [5] Is autem obeliscus quem divos
Augustus in circo magno statuit excisus est a rege Psemet-
nepserphreo, quo regnante Pythagoras in Aegypto fuit,
LXXXV pedum et dodrantis praeter basim eiusdem lapidis,
is vero quem in campo Martio, novem pedibus minor, a Se-
sothide. inscripti ambo rerum naturae interpretationem Ae-
gyptiorum philosophia continent.

72 10. (15.) [6] Ei qui est in campo divos Augustus addidit
mirabilem usum ad deprendendas solis umbras dierumque ac
noctium ita magnitudines, strato lapide ad magnitudinem
obelisci cui par fieret umbra brumae confectae die, sexta
hora, paullatimque per regulas, quae sunt ex aere inclusae,
singulis diebus decresceret ac rursus augesceret, digna
cognitu res, ingenio Facundi Novi mathematici. is apici
auratam pilam addidit cuius vertice umbra colligeretur in se
ipsam, alias enormiter iaculante apice, ratione, ut ferunt, a
73 capite hominis intellecta. haec observatio triginta iam fere
annis non congruit, sive solis ipsius dissono cursu et caeli
aliqua ratione mutato, sive universa tellure a centro suo
aliquid emota, ut deprehendi et in aliis locis accipio, sive
urbis tremoribus ibi tantum gnomone intorto, sive inun-
dationibus Tiberis sedimento molis facto, quamquam ad alti-
tudinem inpositi oneris in terram quoque dicuntur acta fun-
damenta.

74 11. [7] Tertius est Romae in Vaticani Gai et Neronis prin-
cipum circo — ex omnibus unus omnino fractus est in moli-
tione — quem fecerat Sesothidis filius Nencoreus. eiusdem
remanet et alius centum cubitorum quem post caecitatem
visu reddito ex oraculo Soli sacravit.

75 12. (16.) Dicantur obiter et pyramides in eadem Aegypto,
regum pecuniae otiosa ac stulta ostentatio, quippe cum fa-
ciendi eas causa a plerisque tradatur ne pecuniam successo-
ribus aut aemulis insidiantibus praeberent aut ne plebs esset

otiosa. multa circa hoc vanitas hominum illorum fuit. ve-
stigia conplurium inchoatarum exstant. una est in Arsinoite
nomo, duae in Memphite, non procul labyrintho, de quo et 84
ipso dicemus. totidem ubi fuit Moeridis lacus, hoc est fossa 76
grandis, sed Aegyptiis inter mira ac memoranda narrata.
harum cacumina ** extra aquam eminere dicuntur. reliquae
tres, quae orbem terrarum inplevere fama, sane conspicuae
undique adnavigantibus, sitae sunt in parte Africae monte
saxeo sterilique inter Memphim oppidum et quod appellari
diximus Delta, a Nilo minus IIII milia passuum, a Memphi 3, 121
$\overline{\text{VII}}$ D, vico adposito quem vocant Busirim, in eo sunt adsueti
scandere illas.

(17.) Ante est sphinx vel magis narranda de qua siluere, 77
numen adcolentium. Harmain regem putant in ea conditum
et volunt invectam videri. est autem saxo naturali elaborata.
rubrica facies monstri colitur, capitis per frontem ambitus
centum duos pedes colligit, longitudo pedum CXLIII est,
altitudo a ventre ad summam aspidem in capite, LXI S.
Pyramis amplissima ex Arabicis lapicidinis constat. $\overline{\text{CCCLX}}$ 78
hominum annis XX eam construxisse produntur. tres vero
factae annis LXXVIII, mensibus IIII. Qui de iis scripserint 79
sunt Herodotus, Euhemerus, Duris Samius, Aristagoras,
Dionysius, Artemidorus, Alexander polyhistor, Butoridas,
Antisthenes, Demetrius, Demoteles, Apion. inter omnis
eos non constat a quibus factae sint, iustissimo casu oblitte-
ratis tantae vanitatis auctoribus. aliqui ex iis prodiderunt
in raphanos et alium ac cepas ∞D talenta erogata. Amplis- 80
sima octo iugera optinet soli. quattuor angulorum paribus
intervallis DCCCLXXXIII pedes singulorum laterum, alti-
tudo a cacumine ad solum pedes DCCXXV colligit, ambitus
cacuminis pedes XVI S. alterius intervalla singula per quat-
tuor angulos pedes DCCLVII S. conprendunt. tertia minor
quidem praedictis, sed multo spectatior Aethiopicis lapidi-
bus adsurgit CCCLXIII pedibus inter angulos. Vestigia 81
aedificationum nulla exstant. harena late pura circa lentis
similitudine, qualis in maiore parte Africae. quaestionum
summa est quanam ratione in tantam altitudinem subiecta
sint caementa. alii nitro ac sale adaggeratis cum crescente

opere et peracto fluminis inrigatione dilutis, alii lateribus e luto factis exstructos pontis, peracto opere lateribus in privatas domos distributis, Nilum enim non putant rigare potuisse multo humiliorem. in pyramide maxuma est intus puteus octoginta sex cubitorum, flumen illo admissum arbitrantur. 82 Mensuram altitudinis earum omnemque similem deprehendere invenit Thales Milesius umbram metiendo qua hora par esse corpori solet. haec sunt pyramidum miracula, supremumque illud, ne quis regum opes miretur, minumam ex iis sed laudatissimam a Rhodopide meretricula factam. Aesopi fabellarum philosophi conserva quondam et contubernalis haec fuit, maiore miraculo tantas opes meretricio esse conquisitas.

83 (18.) Magnificatur et alia turris a rege facta in insula Pharo portum optinente Alexandreae, quam constitisse octingentis talentis tradunt, magno animo, ne quid omittamus, Ptolemaei regis quo in ea permiserit Sostrati Cnidii architecti structura ipsa nomen inscribi. usus eius nocturno navium cursu ignis ostendere ad praenuntianda vada portusque introitum, quales iam conpluribus locis flagrant, sicut Ostiae ac Ravennae. periculum in continuatione ignium, ne sidus existimetur, quoniam e longinquo similis flammarum adspectus est. Hic idem architectus primus omnium pensilem ambulationem Cnidi fecisse traditur.

84 13. (19.) Dicamus et labyrinthos, vel portentosissimum humani inpendi opus, sed non, ut existimari potest, falsum. [1] Durat etiamnum in Aegypto Heracleopolite nomo qui primus factus est ante annos, ut tradunt, ∞ ∞ ∞ DC a Petesuchi rege sive Tithoe, quamquam Herodotus totum opus XII regum esse dicit novissimique Psammetichi. causas faciendi varie interpretantur. Demoteles regiam Moteridis fuisse, Lyceas sepulchrum Moeridis, plures Soli sacrum id 85 exstructum, quod maxume creditur. [2] Hinc utique sumpsisse Daedalum exemplar eius labyrinthi quem fecit in Creta non est dubium, sed centesimam tantum portionem eius imitatum quae itinerum ambages occursusque ac recursus inexplicabilis continet, non — ut in pavimentis puerorumve ludicris campestribus videmus — brevi lacinia milia passuum plura ambulationis continentem, sed crebris foribus

inditis ad fallendos occursus redeundumque in errores eosdem. Secundus hic fuit ab Aegyptio labyrinthus, tertius in 86 Lemno, quartus in Italia, omnes lapide polito fornicibus tecti, Aegyptius, quod miror equidem, introitu lapidis e Paro columnis, reliqua e syenite molibus conpositis quas dissolvere ne saecula quidem possint, adiuvantibus Heracleopolitis, quod opus invisum mire spectavere. positionem 87 operis eius singulasque partis enarrare non est, cum sit in regiones divisum atque praefecturas quas vocant nomos, XXI nominibus eorum totidem vastis domibus attributis, praeterea templa omnium Aegypti deorum contineat superque Nemesis XL aediculis incluserit, pyramides conpluris quadragenarum ulnarum senas radice aruras optinentis. fessi iam eundo perveniunt ad viarum illum inexplicabilem errorem, quin et cenacula clivis excelsa, porticus quoque de- 88 scenduntur nonagenis gradibus, intus columnae porphyrite lapide, deorum simulacra, regum statuae, monstrificae effigies. quarundam domuum talis est situs ut adaperientibus fores tonitruum intus terribile exsistat, maiore autem in parte transitus est per tenebras. aliae rursus extra murum labyrinthi aedificiorum moles, pteron appellant. inde aliae perfossis cuniculis subterraneae domus. refecit unus omnino 89 pauca ibi Chaeremon spado Necthebis regis D ante Alexandrum Magnum annis. id quoque traditur, fulsisse trabibus spinae oleo incoctae, dum fornices quadrati lapidis adsurgerent. Et de Cretico labyrintho satis dictum est. [3] Le- 90 mnius similis illi columnis tantum centum quinquaginta memorabilior fuit, quarum in officina turbines ita librati pependerunt ut puero circumagente tornarentur. architecti illum fecere Zmilis et Rhoecus et Theodorus indigenae. exstantque adhuc reliquiae eius, cum Cretici Italicique nulla vestigia exstent. [4] Namque et Italicum dici convenit 91 quem fecit sibi Porsina rex Etruriae sepulchri causa, simul ut externorum regum vanitas quoque Italis superetur. sed cum excedat omnia fabulositas, utemur ipsius M. Varronis in expositione eius verbis: Sepultus est, inquit, sub urbe Clusio, in quo loco monimentum reliquit lapide quadrato quadratum, singula latera pe-

dum trecenum, alta quinquagenum, in qua basi
quadrata intus labyrinthum inextricabilem, quo
si quis introierit sine glomere lini, exitum in-
92 venire nequeat. supra id quadratum pyramides
stant quinque, quattuor in angulis et in medio
una, imae latae pedum quinum septuagenum,
altae centenum quinquagenum, ita fastigatae ut
in summo orbis aeneus et petasus unus omnibus
sit inpositus, ex quo pendeant exapta catenis
tintinabula quae vento agitata longe sonitus
93 referant ut Dodonae olim factum. supra quem
orbem quattuor pyramides insuper singulae
stant altae pedum centenum. supra quas uno
solo quinque pyramides, quarum altitudinem Varro-
nem puduit adicere, fabulae Etruscae tradunt eandem fuisse
quam totius operis ad eas. vaesana dementia quaesisse glo-
riam inpendio nulli profuturo. praeterea fatigasse regni
viris, ut tamen laus maior artificis esset.
94 (20.) Legitur et pensilis hortus, immo vero totum op-
pidum Aegyptiae Thebae exercitus armatos subter educere
solitis regibus nullo oppidanorum sentiente, etiamnum hoc
minus mirum quam quod flumine medium oppidum inter-
fluente. quae si fuissent, non dubium est Homerum dicturum
fuisse, cum centum portas ibi praedicaret.
95 14. (21.) Graecae magnificentiae vera admiratio exstat
templum Ephesiae Dianae CXX annis factum a tota Asia.
in solo id palustri fecere, ne terrae motus sentiret aut hiatus
timeret, rursus ne in lubrico atque instabili fundamenta tan-
tae molis locarentur, calcatis ea substravere carbonibus, dein
velleribus lanae. universo templo longitudo est CCCCXXV
pedum, latitudo CCXXV, columnae centum viginti septem
a singulis regibus factae LX pedum altitudine, ex iis XXXVI
caelatae, una a Scopa. operi praefuit Chersiphron archite-
96 ctus. summa miraculi epistylia tantae molis attolli potuisse.
id consecutus est ille aeronibus harenae plenis, molli clivo
super capita columnarum exaggerato, paullatim exinaniens
imos ut sensim onus in loco sederet. difficillime hoc conti-
git in limine ipso quod foribus inponebat. etenim ea ma-

xuma moles fuit nec sedit in cubili, anxio artifice mortis
destinatione suprema. tradunt in ea cogitatione fessum no- 97
cturno tempore in quiete vidisse praesentem deam cui tem-
plum fieret hortantem ut viveret, se conposuisse lapidem,
atque ita postera luce adparuit, pondere ipso correctus vide-
batur. cetera eius operis ornamenta plurium librorum instar
optinent nihil ad speciem naturae pertinentia.

15. (22.) Durat et Cyzici delubrum, in quo millum 98
aureum conmissuris omnibus politi lapidis subiecit artifex,
eboreum Iovem dicaturus intus coronante eum marmoreo
Apolline. translucent ergo iuncturae tenuissimis capillamen-
tis lenique adflatu simulacra refovent, et praeter ingenium
artificis ipsa materia ingeriei quamvis occulta in pretio operis
intellegitur.

(23.) Eodem in oppido est lapis fugitivos appellatus, 99
Argonautae eo pro ancora usi reliquerant ibi. hunc e pry-
taneo — ita vocatur locus — saepe profugum vinxere
plumbo. Eadem in urbe iuxta portam, quae Thracia vocatur
turres septem acceptas voces numeroso repercussu multipli-
cant. nomen huic miraculo Echo est a Graecis datum.
et hoc quidem locorum natura evenit ac plerumque conval- 100
lium, ibi casu accidit, Olympiae autem arte, mirabili modo,
in porticu quam ob id heptaphonon appellant, quoniam se-
ptiens eadem vox redditur. Cyzici et buleuterium vocant
aedificium amplum sine ferreo clavo, ita disposita contigna-
tione ut eximantur trabes sine fulturis ac reponantur, quod
item Romae in ponte sublicio religiosum est, posteaquam
Coclite Horatio defendente aegre revolsus est.

(24.) Verum et ad urbis nostrae miracula transire con- 101
veniat DCCCque annorum docilis scrutari viris et sic quo-
que terrarum orbem victum ostendere, quod accidisse totiens
paene quod referentur miracula, adparebit, universitate vero
acervata et in quendam unum cumulum coiecta non alia
magnitudo exsurget quam si mundus alius quidam in uno
loco narretur. [1] Ne, ut circum maxumum a Caesare di- 102
ctatore exstructum longitudine stadiorum trium, latitudine
unius, sed cum aedificiis iugerum quaternum, ad sedem $\overline{CCL}$
inter magna opera dicamus, non inter magnifica basilicam

Pauli columnis e Phrygibus mirabilem forumque divi Augusti
et templum Pacis Vespasiani imperatoris Augusti, pulcher-
rima operum quae umquam vidit orbis, non et tectum diri-
bitori ab Agrippa facti, cum theatrum ante texerit Romae
103 Valerius Ostiensis architectus ludis Libonis? [2] pyramidas
regum miramur, cum solum tantum foro exstruendo HS. |∞|
Caesar dictator emerit et, si quem inpensa movet captis
avaritia animis, HS. |CXLVIII| domo empta Clodius quem
Milo occidit habitaverit, quod equidem non secus ac regum
104 insaniam miror. itaque ipsum Milonem sestertium septin-
gentiens aeris alieni debuisse inter prodigia animi humani
dico. sed tum senes aggeris vastum spatium et substructio-
nes insanas Capitoli mirabantur, praeterea cloacas, opus
omnium dictu maxumum subfossis montibus atque, ut paul-
94 lo ante retulimus, urbe pensili subterque navigata M. Agrip-
105 pae in aedilitate post consulatum. [3] permeant conrivati
septem amnes cursuque praecipiti torrentium modo rapere
atque auferre omnia coacti, insuper imbrium mole conci-
tati vada ac latera quatiunt, aliquando Tiberis retro in-
fusus recipitur, pugnantque diversi aquarum impetus intus,
106 et tamen obnixa firmitas resistit. trahuntur moles superne
tantae non succumbentibus cavis operis, pulsant ruinae sponte
praecipites aut inpactae incendiis, quatitur solum terrae
motibus, durant tamen a Tarquinio Prisco annis DCC prope
inexpugnabiles. non omittendo memorabili exemplo vel ma-
gis, quoniam celeberrimis rerum conditoribus omissum est.
107 cum id opus Tarquinius Priscus plebis manibus faceret,
essetque labor incertum maior an longior, passim con-
scita nece Quiritibus taedium fugientibus, novom et inex-
cogitatum ante posteaque remedium invenit ille rex ut
omnium ita defunctorum corpora figeret cruci spectanda simul
108 civibus et feris volucribusque laceranda. quamobrem pudor
Romani nominis proprius, qui saepe res perditas servavit
in proeliis, tunc quoque subvenit, sed illo tempore in post
vitam erubescens, cum puderet vivos tamquam pudituram
esset exstinctos. amplitudinem cavis eam fecisse proditur
109 ut vehem faeni large onustam transmitteret. [4] Parva sunt
cuncta quae diximus et omnia uni conparanda miraculo, an-

tequam nova attingam. M. Lepido Q. Catulo coss., ut constat
inter diligentissimos auctores, domus pulchrior non fuit
Romae quam Lepidi ipsius, at, Hercules, intra annos XXXV
eadem centesimum locum non optinuit. conputet in hac aesti- 110
matione qui volet marmorum molem, opera pictorum, in-
pendia regalia et cum pulcherrima laudatissimaque certantis
centum domus posteaque ab innumerabilibus aliis in hunc
diem victas. profecto incendia puniunt luxum, nec tamen
effici potest ut mores aliquid ipso homine mortalius esse in-
tellegant. [5] sed omnis eas duae domus vicerunt. bis 111
vidimus urbem totam cingi domibus principum Gai et Nero-
nis, huius quidem, ne quid deesset, aurea. nimirum sic ha-
bitaverunt illi qui hoc imperium fecere tantum, ad devin-
cendas gentis triumphosque referendos ab aratro aut foco
exeuntes, quorum agri quoque minorem modum optinuere
quam sellaria istorum. [6] subit vero cogitatio, quota 112
portio harum fuerint areae illae quas invictis imperatoribus
decernebant publice ad exaedificandas domos, summusque
illarum honos erat, sicut in P. Valerio Publicola primo consule
cum L. Bruto post tot merita et fratre eius qui bis in eodem
magistratu Sabinos devicerat, adici decreto ut domus eorum
fores extra aperirentur et ianua in publicum reiceretur. hoc
erat clarissimum insigne inter triumphalis quoque domos.
[7] non patiar istos duos [Gaios vel duos Nerones] ne hac 113
quidem gloria famae frui, docebimusque etiam insaniam
eorum victam privatis opibus M. Scauri, cuius nescio an
aedilitas maxume prostraverit mores maiusque sit Sullae ma-
lum tanta privigni potentia quam proscriptio tot milium.
in aedilitate hic sua fecit opus maxumum omnium quae um- 114
quam fuere humana manu facta, non temporaria mora verum
etiam aeternitatis destinatione. theatrum hoc fuit, scaena
ei triplex in altitudinem CCCLX columnarum in ea civitate
quae sex Hymettias non tulerat sine probro civis amplissimi.
ima pars scaenae e marmore fuit, media e vitro, inaudito
etiam postea genere luxuriae, summa e tabulis inauratis,
columnae, ut diximus, imae duodequadragenum pedum. [6]
signa aerea inter columnas, ut indicavimus, fuerunt $\overline{III}$ nu- 115
mero, cavea ipsa cepit hominum $\overline{LXXX}$, cum Pompeiani [34, 36]

theatri totiens multiplicata urbe tantoque maiore populo sufficiat large $\overline{\text{XXXX}}$ sede. relicus adparatus tantus Attalica veste, tabulis pictis, cetero choragio fuit ut, in Tusculanam villam reportatis quae superfluebant cotidiani usus deliciis, incensa villa ab iratis servis concremaretur HS. |$\overline{\text{CCC}}$|.
116 [8] Aufert animum et a destinato itinere degredi cogit contemplatio tam prodigae mentis aliamque conectit maiorem insaniam e ligno. C. Curio, qui bello civili in Caesarianis partibus obiit, funebri patris munere cum opibus adparatuque non posset superare Scaurum — unde enim illi vitricus Sulla et Metella mater proscriptionum sectrix, unde M. Scaurus pater, totiens princeps civitatis et Mariani sodalici rapinarum provincialium sinus? —, cum iam ne ipse quidem Scaurus sibi par esse posset, quando hoc certe incendi illius praemium habuit convectis ex orbe terrarum rebus ut
117 nemo postea par esset insaniae illi, ingenio ergo utendum suo Curioni et aliquid excogitandum fuit. operae pretium est scire quid invenerit et gaudere moribus nostris ac verso modo nos vocare maiores. theatra iuxta duo fecit amplissima ligno, cardinum singulorum versatili suspensa libramento, in quibus utrisque antemeridiano ludorum spectaculo edito inter sese aversis ne invicem obstreperent scaenae, repente circumactis, ut constat, post primos dies etiam sedentibus aliquis, cornibus in se coeuntibus faciebat amphitheatrum gladiatorumque proelia edebat, ipsum magis auctoratum
118 populum Romanum circumferens. quid enim miretur quisque in hoc primum, inventorem an inventum, artificem an auctorem, ausum aliquem hoc excogitare an suscipere an iubere? super omnia erit populi sedere ausi furor tam infida instabilique sede. en hic est ille terrarum victor et totius domitor orbis qui gentis, regna diribet, iura exteris mittit, deorum quaedam inmortalium generi humano portio, in ma-
119 china pendens et ad periculum suum plaudens! quae vilitas animarum ista aut quae querela de Cannis, quantum mali potuit accidere! hauriri urbis terrae hiatibus publicus mortalium dolor est, ecce populus Romanus universus veluti duobus navigiis inpositus binis cardinibus sustinetur et se ipsum depugnantem spectat periturus momento aliquo luxatis

machinis, et per hoc quaeritur tribuniciis concionibus gratia,
ut pensilis tribus quatiat in rostris quid non ausurus apud 120
eos quibus hoc persuaserit! vere namque confitentibus populus Romanus funebri munere ad tumulum patris eius depugnavit universus. variavit hanc suam magnificentiam fessis turbatisque cardinibus et amphitheatri forma custodita novissimo die versis duabus per medium scaenis athletas edidit raptisque e contrario repente pulpitis eodem die victores e gladiatoribus suis produxit. nec fuit rex Curio aut gentium imperator, non opibus insignis, ut qui nihil in censu habuerit
praeter discordiam principum. [9] Sed dicantur vera aesti- 121
matione invicta miracula. Q. Marcius Rex iussus a senatu aquarum Appiae, Anienis, Tepulae ductus reficere novam a nomine suo appellatam cuniculis per montis actis intra praeturae suae tempus adduxit, Agrippa vero in aedilitate adiecta Virgine aqua ceterisque conrivatis atque emendatis lacus septingentos fecit, praeterea salientis D, castella centum triginta, conplura et cultu magnifica, operibus iis signa trecenta aerea aut marmorea inposuit, columnas ex marmore quadringentas, eaque omnia annuo spatio. adicit ipse aedilitatis suae conmemoratione et ludos diebus undesexaginta factos et gratuita praebita balnea centum septuaginta, quae
nunc Romae ad infinitum auxere numerum. [10] Vicit ante- 122
cedentis aquarum ductus novissimum inpendium operis inchoati a Gaio Caesare et peracti a Claudio, quippe a XXXX. lapide ad eam excelsitatem ut omnes urbis montes lavarentur, influxere Curtius atque Caeruleus fontes et Anien novos.
erogatum in id opus HS. |ↀↀↀ D|. Quod si quis diligen- 123
tius aestimaverit abundantiam aquarum in publico, balineis, piscinis, euripis, domibus, hortis, suburbanis villis, spatia venientis, exstructos arcus, montis perfossos, convallis aequatas, fatebitur nihil magis mirandum fuisse in toto orbe
terrarum. [11] Eiusdem Claudi inter maxume memoranda 124
equidem duxerim quamvis destitutum successoris odio montem perfossum ad lacum Fucinum emittendum inenarrabili profecto inpendio et operarum multitudine per tot annos, cum aut conrivatio aquarum qua terrenus mons erat egereretur in verticem machinis, aut silex caederetur, quantaque intus

in tenebris fierent quae neque concipi animo nisi ab iis qui
125 videre neque enarrari humano sermone possunt. [12] Nam
portus Ostiensis opus praetereo, item vias per montis exci-
sas, mare Tyrrhenum a Lucrino molibus seclusum, tot pontis
tantis inpendiis factos. et inter pluruma alia Italiae ipsius
miracula marmora in lapicidinis crescere auctor est Papirius
Fabianus naturae rerum peritissimus, exemptores quoque
adfirmant conpleri sponte illa montium ulcera. quae si vera
sunt, spes est numquam defutura luxuriae.
126 16. (25.) A marmoribus degredienti ad reliquorum la-
pidum insignis naturas quis dubitet in primis magnetem oc-
currere? quid enim mirabilius aut qua in parte naturae maior
100 inprobitas? dederat vocem saxis, ut diximus, respondentem
homini, immo vero et obloquentem. quid lapidis rigore
pigrius? ecce sensus manusque tribuit illi. quid ferri du-
127 ritia pugnacius? pedes ei inpertivit et mores, trahitur ma-
gnete lapide, domitrixque illa rerum omnium materia ad
inane nescio quid currit atque ut propius venit adsilit, tene-
tur amplexuque haeret. sideritim ob id alio nomine vocant,
quidam Heraclion. magnes appellatus est ab inventore, ut au-
ctor est Nicander, in Ida repertus, namque et passim inve-
niuntur, in Hispania quoque. invenisse autem fertur clavis cre-
pidarum baculique cuspide haerentibus, cum armenta pasce-
128 ret. Quinque genera magnetis Sotacus demonstrat: Aethio-
picum et a Magnesia Macedoniae contermina ab Eione Bol-
ben lacum petentibus dextra, tertium in Hyetto Boeotiae,
quartum circa Alexandriam Troadem, quintum in Magnesia
Asiae. differentia prima, mas sit an femina, proxuma in
colore. nam qui in Magnesia Macedonica reperiuntur rufi
nigrique sunt, Boeotii vero rufi coloris plus habent quam
nigri. is qui Troade invenitur niger est et feminei sexus
ideoque sine viribus, deterrimus autem in Magnesia Asiae,
candidus neque attrahens ferrum similisque pumici. conper-
129 tum tanto meliores esse quanto sint magis caerulei. Ae-
thiopico palma datur pondusque argento rependitur. inveni-
tur hic in Aethiopiae Zmiri. ita vocatur regio harenosa,
ibi et haematites magnes sanguinei coloris sanguinemque
reddens, si teratur, sed et crocum. in attrahendo ferro non

eadem haematiti natura quae magneti. Aethiopici argu-
mentum est quod magneta quoque alium ad se trahit.
Omnes autem hi oculorum medicamentis prosunt ad suam 130
quisque portionem, maxumeque epiphoras sistunt. sanant et
adusta cremati tritique. Alius rursus in eadem Aethiopia
non procul mons gignit lapidem theameden qui ferrum
omne abigit respuitque. de utraque natura saepius di- 2, 211 / 20, 2
ximus.

(26.) Lapidem e Scyro insula integrum fluctuari tradunt,
eundem conminutum mergi.

17. (27.) In Asso Troadis sarcophagus lapis fissili vena 131
scinditur. corpora defunctorum condita in eo absumi constat
intra XL. diem exceptis dentibus. Mucianus specula quo-
que et strigilis et vestis et calciamenta inlata mortuis lapi-
dea fieri auctor est. Eiusdem generis et in Lycia saxa sunt
et in oriente quae viventibus quoque adalligata erodunt
corpora.

(28.) Mitiores autem servandis corporibus nec absu- 132
mendis chernites ebori simillimus, in quo Darium conditum
ferunt, Parioque similis candore et duritia, minus tantum
ponderosus, qui porus vocatur. Theophrastus auctor est et
tralucidi lapidis in Aegypto quem Chio similem ait. fortassis
tunc fuerit, quoniam et desinunt et novi reperiuntur. Assius
gustatu salsus podagras lenit, pedibus in vas ex eo cavatum
inditis. praeterea omnia crurum vitia in iis lapicidinis sanan-
tur, cum in metallis omnibus crura vitientur. Eiusdem lapi- 133
dis flos appellatur in farinam mollis, ad quaedam perinde
efficax. est autem similis pumici rufo. admixtus cerae Cy-
priae mammarum vitia sanat, picti autem resinaeve strumas
et panos discutit. prodest et phthisicis linctu. cum melle
vetera ulcera ad cicatrices perducit, excrescentia erodit,
et a bestiarum morsu repugnantia curationi suppurata sic-
cat. fit cataplasma ex eo podagricis mixto fabae lo-
mento.

18. (29.) Idem Theophrastus et Mucianus esse aliquos 134
lapides qui pariant credunt. Theophrastus et ebur fossile
candido et nigro colore inveniri et ossa e terra nasci inveni-
rique lapides osseos. Palmati circa Mundam in Hispania, ubi

Caesar dictator Pompeium vicit, reperiuntur, idque quotiens
135 fregeris. Sunt et nigri quorum auctoritas venit in marmora, sicut Taenarius. Varro nigros ex Africa firmiores esse tradit quam in Italia, e diverso albos Coranos duriores quam Parios. idem Luniensem silicem serra secari, Tusculanum dissilire igni, Sabinum fuscum addito oleo etiam lucere, idem molas versatilis Volsiniis inventas, aliquas et sponte motas invenimus in prodigiis.

136 (30.) Nusquam hic utilior quam in Italia gignitur, lapisque non saxum est. in quibusdam vero provinciis omnino non invenitur. Sunt quidam in eo genere molliores qui et cote levantur ut procul intuentibus ophites videri possit, neque est alius firmior, quando et lapidis natura ligno similiter imbris solesque aut hiemes non patitur in aliis generibus atque aliis. sunt et qui lunam non tolerent et qui vetustate robiginem trahant coloremve candidum oleo mutent.

137 19. Molarem quidam pyriten vocant, quoniam plurumus sit ignis illi, sed est alius spongeosior tantum et alius etiamnum pyrites similitudine aeris. in Cypro eum reperiri volunt metallis quae sunt circa Acamanta, unum argenteo colore, alterum aureo. cocuntur varie, ab aliis iterum tertiumque in melle, donec consumatur liquor, ab aliis pruna prius, dein *in* melle, ac postea lavantur ut aes. usus eorum in medicina excalfacere, siccare, discutere, extenuare, duritias in pus vertere. utuntur et crudis tunsisque ad strumas atque
138 furunculos. Pyritarum etiamnum unum genus aliqui faciunt, plurumum ignis habent ii quos vivos appellamus, ponderosissimi sunt ii, exploratoribus castrorum maxume necessarii, qui clavo vel altero lapide percussi scintillam edunt, quae excepta sulpure aut fungis aridis vel foliis dicto celerius praebet ignem.

139 (31.) Ostracitae similitudinem testae habent. usus eorum pro pumice ad levandam cutem. poti sanguinem sistunt et inlita cum melle ulcera doloresque mammarum sanant. Amiantus alumini similis nihil igni deperdit. hic veneficiis resistit omnibus, privatim Magorum.

140 (32.) Geoden ex argumento appellant, quoniam con-

plexus est terram, oculorum medicamentis utilissimum, item mammarum ac testium vitiis.

(33.) Melitinus lapis sucum remittit dulcem melleumque. tunsus et cerae mixtus eruptionibus pituitae maculisque corporis medetur et faucium exulcerationi, epinyctidas tollit, volvarum dolores inpositus vellere.

(34.) Gagates lapis nomen habet loci et amnis Gagis 141
Lyciae. aiunt et in Leucolla expelli mari atque intra XII stadia colligi. niger est, planus, pumicosus, levis, non multum a ligno differens, fragilis, odore, si teratur, gravis. fictilia ex eo inscripta non delentur, cum uritur, odorem sulpureum reddit, mirumque, accenditur aqua, oleo restinguitur. fugat serpentis ita recreatque volvae strangulatio- 142
nes. deprendit sonticum morbum et virginitatem suffitus. idem ex vino decoctus dentibus medetur strumisque cerae permixtus. hoc dicuntur uti Magi in ea quam vocant axinomantiam, et peruri negant, si venturum sit quod aliquis optet.

(35.) Spongitae lapides inveniuntur in spongeis et sunt 143
marini. quidam eos tecolithos vocant, quoniam vesicis medentur, calculos rumpunt in vino poti.

(36.) Phrygius lapis gentis habet nomen, est autem glaeba pumicosa. uritur ante vino perfusus, flatur follibus donec rufescat, ac rursus dulci vino exstinguitur ternis vicibus, tinguendis vestibus tantum utilis.

20. (37.) Schistos et haematites cognationem habent. 144
haematites invenitur in metallis, ustus mini colorem imitatur, uritur ut Phrygius, sed non restinguitur vino. adulteratum haematiten discernunt venae rubentes et friabilis natura. oculis cruore subfusis mire convenit. sistit profluvia mulierum potus. bibunt et qui sanguinem reiecerunt cum 145
suco Punici mali. et in vesicae vitiis efficax, bibitur et in vino contra serpentium ictus. infirmiora omnia eadem in eo quem schiston appellant. in iis commodior croco similis, peculiaris explendis. oculorum lacunis in lacte muliebri, procidentisque oculos praeclare cohibet. haec est sententia eorum qui nuperrime scripsere.

(38.) Sotacus e vetustissimis auctoribus quinque genera 146

haematitarum tradit praeter magnetem: principatum dat ex
iis Aethiopico oculorum medicamentis utilissimo et iis quae
panchresta appellat, item ambustis. alterum androdamanta
dicit vocari, colore nigrum, pondere ac duritia insignem,
et inde nomen traxisse praecipueque in Africa repertum,
147 trahere autem in se argentum, aes, ferrum. experimentum
eius esse in cote ex lapide basanite, reddere enim sucum
sanguineum et esse ad iocineris vitia praecipui remedi. ter-
tium genus Arabici facit, simili duritia, vix reddentis sucum
ad cotem aquariam, aliquando croco similem. quarti generis
hepatiten vocari quamdiu crudus sit, coctum vero miltiten,
utilem ambustis, ad omnia utiliorem rubrica, quinti generis
148 schiston, haemorrhoidas reprimentem in potu. omnis autem
haematitas tritos in oleo trium drachmarum pondere a ieiunis
bibendos ad vitia sanguinis. Idem schiston et alterius generis
quam haematiten tradit, quem vocat anthraciten. nasci in
Africa nigrum, attritum aquariis cotibus reddere ab ea parte
quae fuerit ab radice nigrum colorem, ab altera parte croci.
ipsum utilem esse oculorum medicamentis.
149 21. (39.) Aetitae lapides ex argumento nominis ma-
gnam famam habent. reperiuntur in nidis aquilarum, sicut
10 12 in decumo volumine diximus. aiunt binos inveniri, marem
ac feminam, nec sine iis parere quas diximus aquilas, et
ideo binos tantum. genera eorum quattuor: in Africa na-
scentem pusillum ac mollem, intra se velut in alvo ha-
bentem argillam suavem, candidam. ipsum friabilem femi-
nei sexus putant, marem autem qui in Arabia nascatur durum,
gallae similem aut subrutilum, in alvo habentem durum la-
150 pidem. tertius in Cypro invenitur colore illis in Africa
nascentibus similis, amplior tamen atque dilatatus, ceteris
enim globosa facies. habet in alvo harenam iucundam et
lapillos, ipse tam mollis ut etiam digitis frietur. quarti ge-
neris Taphiusius appellatur nascens iuxta Leucada in Ta-
phiusa, qui locus est dextra navigantibus ex Ithaca Leucadem.
invenitur in fluminibus candidus ac rotundus. huic est in
151 alvo lapis qui vocatur callimus, nec quicquam teretius. Ae-
titae gravidis adalligati mulieribus vel quadripedibus pellicu-
lis sacrificatorum animalium continent partus, non nisi par-

turiant removendi, alioqui volvae excidunt. sed nisi partu-
rientibus auferantur, omnino non pariant.

(40.) Est et lapis Samius in eadem insula ubi terram 152
laudavimus, poliendo auro utilis, in medicina oculorum 34, 191
ulceribus cum lacte quo supra dictum est modo et contra 145
veteres lacrimationes. prodest et contra vitia stomachi po-
tus, vertigines sedat mentisque conmotas restituit. quidam
et morbis comitialibus utiliter dari putant et ad urinae dif-
ficultates, et acopis miscetur. probatur gravitate, candore.
volunt et partus contineri adalligato eo.

(41.) Arabus lapis ebori similis dentifriciis adcommo- 153
datur crematus. privatim haemorrhoidas sanat cum lanugine
linteorum aut super linteolis inpositis.

(42.) Non praetermittenda est et pumicum natura. ap- 154
pellantur quidem ita erosa saxa in aedificiis quae musaea
vocant dependentia ad imaginem specus arte reddendam,
sed ii pumices qui sunt in usu corporum levandorum feminis,
iam quidem et viris, atque, ut ait Catullus, libris, lauda-
tissimi sunt in Melo, Nisyro et Aeoliis insulis. probatio in 155
candore minumoque pondere et ut quam maxume spongeosi
aridique sint, teri faciles nec harenosi in fricando. vis eorum
in medicina extenuare, siccare, trina ustione ita uti torreantur
carbone puro, totiens vino restinguantur albo. lavantur
deinde ut cadmea et siccati conduntur quam minume uligi- 34, 106
noso loco. Usus farinae eius oculorum maxume medicamen- 156
tis, ulcera purgat eorum leniter expletque cicatrices et emen-
dat. quidam a tertia ustione refrigeratos potius quam
restinctos terere malunt ex vino. adduntur et in malagmata
capitum verendorumque ulceribus utilissimi. fiunt ex iis et
dentifricia. Theophrastus auctor est potores in certamine
bibendi praesumere farinam eam sed, nisi universo potu
inpleantur, periclitari, tantamque refrigerandi naturam esse
ut musta fervere desinant pumice addito.

22. (43.) Auctoribus curae fuere lapides mortariorum 157
quoque, nec medicinalium tantum aut ad pigmenta pertinen-
tium. Etesium lapidem in iis praetulere ceteris, mox The-
baicum quem pyrrhopoecilon appellavimus, aliqui psaranum 63
vocant, tertium ex chalazio chrysiten, medicis autem ex ba-

sanite. hic enim lapis nihil ex sese remittit. ii lapides qui
sucum reddunt oculorum medicamentis utiles existimantur,
158 ideo Aethiopici ad ea maxume probantur. Taenarium lapi-
dem et Phoeniceum et haematiten iis medicamentis prodesse
tradunt quae ex croco conponantur, ex alio Taenario qui
niger est et ex Pario lapide non aeque medicis utilem, po-
tioremque ex alabastrite Aegyptio vel ex ophite albo. est
enim hoc genus ophitis ex quo vasa et cados etiam faciunt.

159 (44.) In Siphno lapis est qui cavatur tornaturque in
vasa vel coquendis cibis utilia vel ad esculentos usus, quod
et in Comensi Italiae lapide viridi accidere scimus, sed in
Siphnio singulare quod excalfactus oleo nigrescit durescit-
que mollissimus. tanta qualitatium differentia est, nam mol-
litiae trans Alpis praecipua sunt exempla in Belgica provincia
candidum lapidem serra qua lignum faciliusque etiam secan-
tium ad tegularum et imbricum vicem vel, si libeat, quae
vocant pavonacea tegendi genera. et hi quidem secti-
les sunt.

160 (45.) Specularis vero, quoniam et hic lapidis nomen
optinet, faciliore multo natura finditur in quamlibeat tenuis
crustas. Hispania hunc tantum citerior olim dabat, nec tota,
sed intra centum milia passuum circa Segobrigam urbem,
iam et Cypros et Cappadocia et Sicilia et nuper inventum
Africa, postferendos tamen omnis Hispaniae, Cappadocia
161 amplissimos magnitudine, sed obscuros. Sunt et in Bono-
niensi Italiae parte breves, maculosi, conplexu silicis ad-
ligati, quorum tamen adpareat natura similis. puteis in Hi-
spania effoditur e profunda altitudine, nec non et saxo in-
clusus sub terra invenitur extrahiturque aut exciditur. sed
maiori parte fossili natura, absolutus in se caementi modo,
numquam adhuc quinque pedum longitudine amplior. umo-
rem hunc terrae quadam anima crystalli modo glaciari et in
lapidem concrescere manifesto adparet, quod cum ferae de-
cidere in puteos talis, medullae in ossibus earum post unam
162 hiemem in eandem lapidis naturam figurantur. Invenitur et
niger aliquando, sed candido natura mira, cum sit mollitia
nota, perpetiendi soles rigoresque, nec senescit, si modo
iniuria absit, cum hoc etiam in caementis multorum generum

accidat. Invenere et alium usum in ramentis squamaque, circum maxumum ludis Circensibus sternendi ut sit in commendatione candor.

(46.) Nerone principe in Cappadocia repertus est lapis 163
duritia marmoris, candidus atque tralucens etiam qua parte fulvae inciderant venae, ex argumento phengites appellatus. hoc construxerat aedem Fortunae quam Seiam appellant, a Servio rege sacratam, amplexus aurea domo, quare etiam foribus opertis interdiu claritas ibi diurna erat alio quam specularium modo tamquam inclusa luce, non transmissa. In Arabia quoque esse lapidem vitri modo tralucidum quo utantur pro specularibus Iuba auctor est.

(47.) Nunc ad operarios lapides transisse conveniat pri- 164
mumque cotes ferro acuendo. multa earum genera: Creticae diu maxumam laudem habuere, secundam Laconicae e Taygeto monte, oleo utraeque indigentes. inter aquarias Naxiae
laus maxuma fuit, mox Armeniacae, de quibus diximus. ex 54
oleo et aqua Ciliciae pollent, ex aqua Arsinoiticae. repertae 165
sunt et in Italia aqua trahentes aciem acerrimo effectu, nec non et trans Alpis quas passernices vocant. quarta ratio est saliva hominis proficientium in tonstrinarum officinis, inutilis fragili mollitia. Laminitanae ex Hispania citeriore in eo genere praecipuae.

(48.) E reliqua multitudine lapidum tofus aedificiis in- 166
utilis est mortalitate, mollitia. quaedam tamen loca non alium habent, sicuti Carthago in Africa. exestur halitu maris, fricatur vento, everberatur imbri. sed cura tuentur picando parietes, quoniam et tectori calce roditur, sciteque dictum est ad tecta eos pice, ad vina calce uti, quoniam sic musta
condiunt. Alia mollitia circa Romam Fidenati et Albano. 167
in Umbria quoque et Venetia albus lapis dentata serra secatur. hi tractabiles in opere laborem quoque tolerant, sub tecto dumtaxat. aspergine et gelu pruinisque rumpuntur in testas, nec contra auram maris robusti. Tiburtini ad reliqua fortes vapore dissiliunt.

(49.) Nigri silices optumi, quibusdam in locis et ruben- 168
tes. nonnusquam vero et albi, sicut in Tarquiniensi Anicianis lapicidinis circa lacum Volsiniensem et in Statoniensi

quibus ne ignes quidem nocent. iidem et in monimentis
scalpti contra vetustatem quoque incorrupti permanent, ex
169 iis formae fiunt in quibus aera funduntur. Est et viridis
vehementer igni resistens, sed nusquam copiosus, et ubi
invenitur, lapis non saxum est. E reliquis pallidus in cae-
mento raro utilis, globosus contra iniurias fortis, sed stru-
cturae infidelis, nisi multa suffrenatione devinctus. nec cer-
ior fluviatilis, semper veluti madens.
170 (50.) Remedium est in lapide dubio aestate eum exi-
mere nec ante biennium inserere tecto domitum tempe-
statibus. quae ex eo laesa fuerint subterraneae structurae
aptentur utilius, quae restiterint tutum est vel caelo com-
mittere.
171 (51.) Graeci e lapide duro aut silice aequato struunt
veluti latericios parietes. cum ita fecerut, isodomon vocant
genus structurae, at cum inaequali crassitudine structa sunt
coria, pseudisodomon. tertium est emplecton, tantummodo
172 frontibus politis, reliqua fortuito conlocant. alternas co-
agmentationes fieri ut conmissuras antecedentium medii lapi-
des optineant necessarium est, in medio quoque pariete, si
res patiatur, si minus, utique a lateribus. medios parietes
farcire fractis caementis diatonicon vocant. reticulata stru-
ctura, qua frequentissime Romae struunt, rimis opportuna
est. structuram ad normam, libellam fieri, ad perpendi-
173 culum respondere oportet. 23. (52.) Cisternas harenae
purae asperae quinque partibus, calcis quam vehementis-
simae duabus construi fragmentis silicis non excedentibus
libras, ita ferratis vectibus calcari solum parietesque simi-
liter. utilius geminas esse ut priore vitia considant atque
per colum in proxumam transeat pura aqua.
174 (53.) Calcem e vario lapide Cato censorius inprobat.
ex albo melior. quae ex duro structurae utilior, quae ex
fistuloso tectoriis, ad utrumque damnatur ex silice. utilior
eadem effosso lapide quam ex ripis fluminum conlecto, uti-
lior e molari, quia est quaedam pinguior natura eius. mirum
aliquid, postquam arserit, accendi aquis.
175 (54.) Harenae tria genera: fossicia cui quarta pars calcis
addi debet, fluviatili aut marinae tertia. si et testae tunsae

**tertia pars addatur, melior materia erit. ab Appennino ad
Padum invenitur fossicia, nec trans maria.**

(55.) Ruinarum urbis ea maxume causa, quod furto cal- 176
cis sine ferumine suo caementa conponuntur. intrita quoque
ea quo vetustior eo melior. in antiquorum aedium legibus
invenitur ne recentiore trima uteretur redemptor. ideo nullae
tectoria eorum rimae foedavere. Tectorium, nisi quod ter
harenato et bis marmorato inductum est, numquam satis splen-
doris habet. uliginosa et ubi salsugo vitiat testaceo sublini
utilius. In Graeciae tectoriis etiam harenatum quo indu- 177
cturi sunt prius in mortario ligneis vectibus subigunt. expe-
rimentum marmorati est in subigendo donec rutro non co-
haereat, contra in albario opere ut macerata calx ceu glu-
tina haereat. macerari non nisi glaebam oportet. Elide
aedis est Minervae in qua frater Phidiae Panaenus tectorium
induxit lacte e croco subactum, ut ferunt, ideo, si tera-
tur hodie in eo saliva pollice, odorem croci saporemque
reddit.

(56.) Columnae eaedem densius positae crassiores vi- 178
dentur. genera earum quattuor: quae sextam partem altitu-
dinis in crassitudine ima habent Doricae vocantur, quae no-
nam Ionicae, quae septumam Tuscanicae, Corinthiis eadem
ratio quae Ionicis, et differentia, quoniam capitulis Corin-
thiarum eadem est altitudo quae colligitur crassitudine ima,
ideoque graciliores videntur, Ionicis enim capituli altitudo
tertia pars est crassitudinis. antiqua ratio erat columnarum 179
altitudinis tertia pars latitudinum delubri. in Ephesiae Dianae
aede quae prius fuit primum columnis spirae subditae et
capitula addita, placuitque altitudinis octava pars in crassi-
tudine et ut spirae haberent crassitudinis dimidium septu-
maeque partes detraherentur summarum crassitudine. praeter
haec sunt quae vocantur Atticae columnae quaternis angulis,
pari laterum intervallo.

**24. (57.) Calcis et in medicina magnus usus. eligitur 180
recens nec adspersa aquis, urit, discutit, extrahit incipientis-
que serpere ulcerum impetus coercet. aceto et rosaceo mixta
atque inlita, mox cera atque rosaceo temperata perducit ad**

cicatricem. luxatis quoque cum liquida resina aut adipe suillo ex melle medetur, eadem conpositione et strumis.

181 (58.) Maltha e calce fit recenti. glaeba vino restinguitur, mox tunditur cum adipe suillo et fico, duplici lenimento, quae res omnium tenacissima et duritiam lapidis antecedens. quod malthatur oleo perfricatur ante.

182 (59.) Cognata calci res gypsum est. plura eius genera. nam et e lapide coquitur, ut in Syria ac Thuriis, et e terra foditur, ut in Cypro ac Perrhaebia, e summa tellure et Tymphaicum est. qui coquitur lapis non dissimilis alabastritae esse debet aut marmoroso. in Syria durissimos ad id eligunt cocuntque cum fimo bubulo, ut celerius urantur. omnium autem optumum fieri conpertum est e lapide specu-
183 lari squamamve talem habente. Gypso madido statim utendum est, quoniam celerrime coit, tamen rursus tundi et in farinam resolvi patitur. usus gypsi in albariis, sigillis aedificiorum et coronis gratissimus. Exemplum inlustre C. Proculeium Augusti Caesaris familiaritate subnixum in stomachi dolore gypso poto conscivisse sibi mortem.

184 25. (60.) Pavimenta originem apud Graecos habent elaborata arte picturae ratione donec lithostrota expulere eam. celeberrimus fuit in hoc genere Sosus qui Pergami stravit quem vocant asaroton oecon, quoniam purgamenta cenae in pavimentis quaeque everri solent velut relicta fecerat parvis e tessellis tinctisque in varios colores. mirabilis ibi columba bibens et aquam umbra capitis infuscans. apricantur aliae scabentes sese in canthari labro.

185 (61.) Pavimenta credo primum facta quae nunc vocamus barbarica atque subtegulanea, in Italia festucis pavita. hoc certe ex nomine ipso intellegi potest. Romae scutulatum in Iovis Capitolini aede primum factum est post tertium bellum Punicum initum, frequentata vero pavimenta ante Cimbricum magna gratia animorum indicio est Lucilianus ille versus:

Arte pavimenti atque emblemate vermiculato.

186 (62.) Subdialia Graeci invenere talibus domos contegentes facile tractu tepente, sed fallax ubicumque imbres gelant. necessarium binas per diversum coassationes sub-

sterni et capita earum praefigi ne torqueantur et ruderi novo tertiam partem testae tunsae addi, dein rudus in quo duae quintae calcis misceantur pedali crassitudine festucari. tunc 187 nucleo crasso sex digitos induci tessella grandi non minus alta duos digitos strui, fastigium vero servari in pedes denos sescunciae ac diligenter cote despumari. quernis axibus contabulari, quia torquentur, inutile putant, immo et felice aut palea substerni melius esse, quo minor vis calcis perveniat. necessarium et globosum lapidem subici. Similiter fiunt spicata testacea.

(63.) Non neglegendum est etiamnum unum genus Grae- 188 canici: solo festucato inicitur rudus aut testaceum pavimentum, dein spisse calcatis carbonibus inducitur ex sabulo et calce ac favilla mixtis, materia crassitudine semipedali ad regulam et libellam exigitur, et est forma terrena. si vero cote depolitum est, nigri pavimenti usum optinet.

(64.) Lithostrota coeptavere iam sub Sulla, parvolis 189 certe crustis exstat hodieque quod in Fortunae delubro Praeneste fecit. pulsa deinde ex humo pavimenta in camaras transiere e vitro, novicium et hoc inventum. Agrippa certe in thermis quas Romae fecit figulinum opus encausto pinxit in calidis, reliqua albario adornavit, non dubie vitreas facturus camaras, si prius inventum id fuisset aut a parietibus scaenae, ut diximus, Scauri pervenisset in camaras. quam- 114 obrem et vitri natura indicanda est.

26. (65.) Pars Syriae quae Phoenice vocatur finitima 190 Iudaeae intra montis Carmeli radices paludem habet quae vocatur Candebia. ex ea creditur nasci Belus amnis quinque M pass. spatio in mare perfluens iuxta Ptolemaidem coloniam. lentus hic cursu, insaluber potu, sed caerimoniis sacer, limosus, vado profundus, non nisi refuso mari harenas fatetur, fluctibus enim volutatae nitescunt detritis sordibus. tunc et marino creduntur adstringi morsu, non prius 191 utiles. quingentorum est passuum non amplius litoris spatium, idque tantum multa per saecula gignendo fuit vitro. fama est adpulsa nave mercatorum nitri, cum sparsi per litus epulas pararent nec esset cortinis attollendis lapidum occasio, glaebas nitri e nave subdidisse, quibus accensis, per-

mixta harena litoris, tralucentis novi liquoris fluxisse rivos
et hanc fuisse originem vitri.
192 (66.) Mox, ut est ingeniosa sollertia, non fuit con-
tenta nitrum miscuisse, coeptus addi et magnes lapis, quon-
iam in se liquorem vitri quoque ut ferrum trahere creditur.
simili modo et calculi splendentes multifariam coepti uri,
dein conchae ac fossiles harenae. auctores sunt in India e
193 crystallo fracta fieri et ob id nullum conparari Indico. levi-
bus autem aridisque lignis coquitur addito cypro ac nitro
94, 95 maxume Ophirio. continuis fornacibus ut aes liquatur,
massaeque fiunt colore pingui nigricantes. acies tanta est
quacumque ut citra sensum ullum ad ossa consecet quidquid
adflaverit corporis. ex massis rursus funditur in officinis
tinguiturque, et aliud flatu figuratur, aliud torno teritur,
aliud argenti modo caelatur, Sidone quondam his officinis
194 nobili, siquidem etiam specula excogitaverat. Haec fuit an-
tiqua ratio vitri. iam vero et in Volturno amne Italiae ha-
rena alba nascens sex M pass. litore inter Cumas atque
Liternum, qua mollissima est, pila molave teritur. dein mi-
scetur tribus partibus nitri pondere vel mensura ac liquata
in alias fornacis transfunditur. ibi fit massa quae vocatur
hammonitrum atque haec recoquitur et fit vitrum purum ac
massa vitri candidi. iam vero et per Gallias Hispaniasque
195 simili modo harena temperatur. Ferunt Tiberio principe
excogitato vitri temperamento ut flexile esset totam offici-
nam artificis eius abolitam, ne aeris, argenti, auri metallis
pretia detraherentur, eaque fama crebrior diu quam certior
fuit. sed quid refert Neronis principatu reperta vitri arte
quae modicos calices duos quos appellabant petrotos HS.
$\overline{\text{VI}}$ venderet.
196 (67.) In genere vitri et obsiana numerantur ad simili-
tudinem lapidis quem in Aethiopia invenit Obsius, nigerrimi
coloris, aliquando et tralucidi, crassiore visu atque in specu-
lis parietum pro imagine umbras reddente. gemmas multi ex
eo faciunt, vidimus et solidas imagines divi Augusti capaci
materia huius crassitudinis, dicavitque ipse pro miraculo in
197 templo Concordiae obsianos quattuor elephantos. remisit
et Tiberius Caesar Heliopolitarum caerimoniis repertam in

hereditate eius qui praefuerat Aegypto obsianam imaginem Menelai, ex qua adparet antiquior materiae origo, nunc vitri similitudine interpolata. Xenocrates obsianum lapidem in India et in Samnio Italiae et ad oceanum in Hispania tradit nasci. Fit et tincturae genere obsianum, ad escaria vasa 198
et totum rubens vitrum atque non tralucens, haematinum appellatum. fit et album et murrina aut hyacinthos sappirosque imitatum et omnibus aliis coloribus, nec est alia nunc sequacior materia aut etiam picturae adcommodatior. maxumus tamen honos in candido tralucentibus quam proxuma crystalli similitudine. usus vero ad potandum argenti metalla 199
et auri pepulit. est autem caloris inpatiens, ni praecedat frigidus liquor cum addita aqua vitreae pilae sole adverso in tantum candescant ut vestis exurant. Fragmenta teporata adglutinantur tantum, rursus tota fundi non queunt praeterquam abrupta sibimet in guttas, veluti cum calculi fiunt quos quidam abaculos appellant, aliquos et pluribus modis versicolores. vitrum sulpuri concoctum feruminatur in lapidem.

(68.) Et peractis omnibus quae constant ingenio, arte 200
naturam faciente, succurrit mirari nihil paene non igni perfici. 27. accipit harenas ex quibus aliubi vitrum, aliubi argentum, aliubi minium, aliubi plumbi genera, aliubi pigmenta, aliubi medicamenta fundit. igni lapides in aes solvontur, igni ferrum gignitur ac domatur, igni aurum perficitur, igni cremato lapide caementa in tectis ligantur. alia saepius uri 201
prodest, eademque materia aliud gignit primis ignibus, aliud secundis, aliud tertiis, quando ipse carbo viris habere incipit restinctus atque interisse creditus maioris fit virtutis. inmensa, inproba rerum naturae portio et in qua dubium sit plura absumat an pariat.

(69.) Est et ipsis ignibus medica vis. pestilentiae quae 202
obscuratione solis contrahitur, ignes si fiant, multiformiter auxiliari certum est. Empedocles et Hippocrates id demonstravere diversis locis. Ad convolsa interiora viscera aut contunsa, M. Varro — ipsis enim verbis eius utar —, pyxis sit, inquit, focus. inde enim cinis lixius po- 203
tus medetur, licet videre gladiatores, cum de-

luserunt, hac iuvari potione. quin et carbunculum
26, 5 genus morbi, quo duos consularis nuper absumptos indicavimus, querneus carbo tritus cum melle sanat. adeo in rebus damnatis quoque ac tam nullis sunt aliqua commoda, ut carbone ecce atque cinere.

204 (70.) Non praeteribo et unum foci exemplum Romanis litteris clarum: Tarquinio Prisco regnante tradunt repente in foco eius conparuisse genitale e cinere masculi sexus eamque quae insederat ibi Tanaquilis reginae ancillam Ocresiam captivam consurrexisse gravidam. ita Servium Tullium natum qui regno successit, inde et in regia cubanti ei puero caput arsisse creditumque laris familiaris filium. ob id Compitalia ludos laribus primum instituisse.

C. PLINI SECUNDI

NATURALIS HISTORIAE

LIBER XXXVII.

---

1 (Sect. 1.) Ut nihil instituto operi desit gemmae supersunt et in artum coacta rerum naturae maiestas, multis nulla sui parte mirabilior. tantum tribuunt varietati, coloribus, materiae, decori, violari etiam signis, quae causa gemmarum est, quasdam nefas ducentes, aliquas vero extra pretia ulla taxationemque humanarum opum arbitrantes, ut plerisque ad summam absolutamque naturae rerum contemplatio-
2 nem satis sit una aliqua gemma. Quae fuerit origo et a
33, 8 quibus initiis in tantum admiratio haec exarserit, diximus quadamtenus in mentione auri anulorumque. fabulae primordium a rupe Caucasea tradunt, Promethei vinculorum interpretatione fatali, primumque saxi eius fragmentum in-

clusum ferro ac digito circumdatum, hoc fuisse anulum et
hoc gemmam.

Cap. 1. (2.) His initiis coepit auctoritas in tantum amorem 3
elata ut Polycrati Samio insularum ac litorum tyranno felici-
tatis suae, quam nimiam fatebatur etiam ipse qui felix erat,
satis piamenti in unius gemmae voluntario damno videretur,
si cum Fortunae volubilitate paria fecisset, planeque ab
invidia eius abunde se redimi putaret, si hoc unum doluisset
adsiduo gaudio lassus. ergo provectus navigio in altum anu- 4
lum mersit. at illum piscis eximia magnitudine regi natus
escae vice raptum, ut faceret ostentum, in culina domino
rursus Fortunae insidiantis manu reddidit. sardonychem eam
gemmam fuisse constat, ostenduntque Romae, si credimus,
in Concordiae delubro cornu aureo Augustae dono inclusam
et novissimum prope locum tot praelatis optinentem.

(3.) Post hunc anulum regis alterius in fama est gemma, 5
Pyrrhi illius qui adversus Romanos bellum gessit. namque
habuisse dicitur achaten in qua novem Musae et Apollo
citharam tenens spectarentur, non arte sed naturae sponte
ita discurrentibus maculis ut Musis quoque singulis sua red-
derentur insignia. nec deinde alia quae tradatur magnopere 6
gemmarum claritas exstat apud auctores, praeterquam Isme-
nian choraulen multis fulgentibusque uti solitum comitante
fabula vanitatem eius, indicato in Cypro sex aureis zmaragdo
ubi erat scalpta Amymone, iussisse numerari et, cum duo
relati essent, male, Hercule, factum, dixisse, multum enim
detractum gemmae dignitati. hic videtur instituisse ut omnes 7
musicae artis hac quoque ostentatione censerentur, veluti
Dionysodorus aequalis eius et aemulus, ut sic quoque par
videretur, qui tertius eodem tempore inter musicos fuit,
Nicomachus enim multas tantum habuisse gemmas traditur,
sed nulla peritia electas.

Sed, forte quadam his exemplis initio voluminis oblatis 8
adversus istos qui sibi hac ostentatione adrogant, ut palam
sit eos tibicinum gloria tumere, (4.) Polycratis gemma quae
demonstratur intacta inlibataque est. Ismeniae aetate multos
post annos adparet scalpi etiam zmaragdos solitos. confir-
mat hanc eandem opinionem edictum Alexandri Magni quo

vetuit in hac gemma ab alio se scalpi quam a Pyrgotele non
dubie clarissimo artis eius. Post eum Apollonides et Cro-
nius in gloria fuere quique divi Augusti imaginem simillime
expressit, qua postea principes signant, Dioscurides. Sulla
9 dictator traditione Iugurthae semper signavit. Est apud aucto-
res et Intercatiensem illum cuius patrem Scipio Aemilianus
ex provocatione interfecerat pugnae eius effigie signasse,
volgato Stilonis Praeconini sale, quidnam fuisse facturum,
10 si Scipio a patre eius interemptus fuisset. divos Augustus
inter initia sphinge signavit. duas in matris anulis eas indis-
cretae similitudinis invenerat. altera per bella civilia absente
ipso amici signavere epistulas et edicta quae ratio temporum
nomine eius reddi postulabat, non inficeto lepore accipien-
tium, aenigmata adferre eam sphingem. quippe etiam Mae-
cenatis rana per conlationes pecuniarum in magno terrore
erat. Augustus postea ad evitanda convicia sphingis Alexan-
dri Magni imagine signavit.

11 (5.) Gemmas pluris, quod peregrino appellant nomine
dactyliothecam, primus omnium Romae habuit privignus
Sullae Scaurus, diuque nulla alia fuit, donec Pompeius
Magnus quae Mithridatis regis fuerat inter dona in Capito-
lio dicaret, ut Varro aliique aetatis eius auctores con-
firmant, multum praelatam Scauri. hoc exemplo Caesar
dictator sex dactyliothecas in aede Veneris Genetricis con-
secravit, Marcellus Octavia genitus in aede Palatini Apolli-
nis unam.

12 (6.) Victoria tamen illa Pompei primum ad margaritas
gemmasque mores inclinavit, sicut L. Scipionis et Cn. Manli
ad caelatum argentum et vestis Attalicas et triclinia aerata,
sicut L. Mummi ad Corinthia et tabulas pictas. 2. Id uti
planius noscatur, verba ex ipsius Pompei triumphorum actis
13 subiciam. ergo tertio triumpho, quem de piratis, Asia, Ponto
7, 98 gentibusque et regibus in septumo volumine operis huius
indicatis M. Pisone M. Messala consulibus pridie kalend.
Octobris natali suo egit, transtulit alveum cum tesseris
lusorium e gemmis duabus latum pedes tris, longum pedes
quattuor, et, ne quis effetas res dubitet nulla gemmarum ma-
gnitudine hodie prope ad hanc amplitudinem accedente, in

eo fuit luna aurea pondo XXX —, lectos tricliniaris tris, 14
vasa ex auro et gemmis abacorum novem, signa aurea tria
Minervae, Martis, Apollinis, coronas ex margaritis triginta
tris, montem aureum quadratum cum cervis et leonibus et
pomis omnis generis circumdata vite aurea, musaeum ex
margaritis in cuius fastigio horologium. erat et imago Cn.
Pompei e margaritis, illa relicino honore grata, illius probi
oris venerandique per cunctas gentis, illa, inquam, ex mar-
garitis, severitate victa et veriore luxuriae triumpho. num- 15
quam profecto inter illos viros durasset cognomen Magni, si
prima victoria sic triumphasset! e margaritis, Magne, tam pro-
diga re et feminis reperta, quas gerere te fas non sit, hinc fieri
tuos voltus? sic te pretiosum videri? non ergo illa tua similior
est imago quam Pyrenaei iugis inposuisti? grave profecto 16
foedumque probrum erat, ni verius saevom irae deorum
ostentum id credi oporteret clareque intellegi posset tantum
illud caput orientis opibus sine reliquo corpore ostentatum.
cetera triumphi eius quam virilia! HS. |$\overline{\infty\infty}$| reipublicae
datum, legatis et quaestoribus qui oras maris defendissent
HS. |$\overline{\infty}$|, militibus singulis HS. sena milia. tolerabiliorem 17
tamen causam fecit Gai principis qui super cetera muliebria
soccos induebat e margaritis aut Neronis principis qui sce-
ptra personis et cubilia amatoria unionibus construebat. quin
immo etiam ius videmur perdidisse corripiendi gemmata po-
toria et varia supellectilis genera, anulos translucentis. quae
enim non luxuria innocentior existimari possit?

(7.) Eadem victoria primum in urbem myrrhina invexit, 18
primusque Pompeius capides et pocula ex eo triumpho Capi-
tolino Iovi dicavit, quae protinus ad hominum usum transiere,
abacis etiam escariisque vasis expetitis, et crescit in dies
eius rei luxuria. myrrhino $\overline{\text{LXX}}$ HS. empto, capaci plane ad
sextarios tris calice potavit Annius consularis ob amorem
adroso margine eius, ut tamen iniuria illa pretium augeret,
neque est hodie myrrhini alterius praestantior indicatura.
idem in reliquis generibus quantum voraverit licet aestimare 19
ex multitudine, quae tanta fuit ut auferente liberis eius Ne-
rone exposita occuparent theatrum peculiare trans Tiberim
in hortis, quod a populo inpleri canente se, dum Pompeiano

praeludit, etiam Neroni satis erat. vidi tunc adnumerari
unius scyphi fracti membra, quae in dolorem, credo, saeculi
invidiamque Fortunae tamquam Alexandri Magni corpus in
20 conditorio servari ut ostentarentur placebat. T. Petronius
consularis moriturus invidia Neronis ut mensam eius ex-
heredaret, trullam myrrhinam HS. $\overline{CCC}$ emptam fregit, sed
Nero, ut par erat principem, vicit omnis HS. $|\overline{X}|$ capidem
unam parando. memoranda res tanti imperatorem patremque
patriae bibisse!

21 (8.) Oriens myrrhina mittit. inveniuntur ibi pluribus
locis nec insignibus, maxume Parthici regni, praecipua tamen
in Carmania. umorem sub terra putant calore densari. am-
plitudine numquam parvos excedunt abacos, crassitudine
raro quanta dicta sunt potoria. splendor est iis sine viribus
nitorque verius quam splendor. sed in pretio varietas colorum
subinde circumagentibus se maculis in purpuram candorem-
que et tertium ex utroque, ignescente veluti per transitum
22 coloris purpura aut rubescente lacteo. sunt qui maxume in
iis laudent extremitates et quosdam colorum repercussus
quales in caelesti arcu spectantur imi. aliis pingues placent,
— tralucere quicquam aut pallere vitium est — itemque
sales verrucaeque non eminentes sed ut in corpore etiam
plerumque sessiles. aliqua et in odore commendatio est.

23 (9.) Contraria huic causa crystallum facit gelu vehemen-
tiore concreto. non aliubi certe reperitur quam ubi maxume
hibernae nives rigent, glaciemque esse certum est, unde
nomen Graeci dedere. oriens et hanc mittit, quoniam Indi-
cae nulla praefertur. nascitur et in Asia, vilissima circa
Alabanda et Orthosiam finitimisque, item in Cypro, sed
24 laudata in Europa Alpium iugis. Iuba auctor est in qua-
dam insula Rubri maris ante Arabiam sita nasci quae Necron
vocetur, et in ea quae iuxta gemmam topazum ferat, cubi-
talemque effossam a Pythagora Ptolemaei regis praefecto,
Cornelius Bocchus et in Lusitania perquam mirandi ponderis
in Ammaensibus iugis, depressis ad libramentum aquae
25 puteis. hoc mirum, quod Xenocrates Ephesius tradit, aratro
in Asia et Cypro excitari, non enim reperiri in terreno,
nec nisi inter cautis creditum fuerat. similius veri est, quod

idem Xenocrates tradit, torrentibus saepe deportari. Sudines negat nisi ad meridiem spectantibus locis nasci, quod certum est. non reperitur in aquosis locis, quamquam in regione praegelida, vel si ad vada usque glacientur amnes. e caelesti 26 umore puraque nive id fieri necesse est, ideo caloris inpatiens nisi in frigido potu abdicatur. quare nascatur sexangulis lateribus, non facile ratio iniri potest, eo magis quod neque in mucronibus eadem species est et ita absolutus laterum levor est ut nulla id arte possit aequari.

(10.) Magnitudo amplissima adhuc visa nobis erat quam 27 in Capitolio Livia Augusta dicaverat, librarum circiter CL. Xenocrates idem auctor est vas amphorale visum, et aliqui 25 ex India sextariorum quattuor. nos liquido adfirmare possumus in cautibus Alpium nasci adeo inviis plerumque ut fune pendentes eam extrahant. peritis signa et indicia nota sunt. infestantur plurumis vitiis, scabro ferumine, maculosa 28 nube, occulta aliquando vomica, praeduro fragilique centro item sale appellato. est et rufa alicui robigo, aliis capillamentum rimae simile. hoc artifices caelatura occultant. quae vero sine vitio sint puras esse malunt, acenteta appellantes, nec spumei coloris sed limpidae aquae. postrema auctoritas in pondere est. invenio apud medicos quae sint urenda corporum non aliter utilius uri putari quam crystallina pila adversis opposita solis radiis. alius et in his furor, centum 29 quinquaginta milibus trullam unam non ante multos annos mercata matre familias nec divite. Nero amissarum rerum nuntio accepto duos calices crystallinos in suprema ira fregit inlisos. haec fuit suprema ultio saeculum suum punientis, ne quis alius iis biberet. fragmenta sarciri nullo modo queunt. mire his ad similitudinem accessere vitrea, sed prodigi modo ut suum pretium auxerint crystalli, non deminuerint.

(11.) Proxumum locum in deliciis, feminarum tamen ad- 30 huc tantum, sucina optinent, eandemque omnia haec quam gemmae auctoritatem, sane priora illa aliquis de causis, crystallina frigido potu, myrrhina utroque. in sucinis causam ne deliciae quidem adhuc excogitare potuerunt. occasio est vanitatis Graecorum detegendae. legentes modo 31 aequo perpetiantur animo, cum hoc quoque intersit vitae scire

nos quidquid illi prodidere mirandum. Phaethontis fulmine icti sorores luctu mutatas in arbores populos lacrimis electrum omnibus annis fundere iuxta Eridanum amnem quem
8, 117 Padum vocavimus, electrum appellatum, quoniam sol vocitatus sit Elector, plurumi poëtae dixere, primique, ut arbitror, Aeschylus, Philoxenus, Euripides, Satyrus, Nican-
32 der, quod esse falsum Italiae testimonio patet. diligentiores eorum Electridas insulas in mari Hadriatico esse dixerunt ad quas delaberetur Pado. qua appellatione nullus umquam ibi fuisse certum est, nec vero ullas ita positas esse in quas quicquam cursu Padi devehi possit. nam quod Aeschylus in Iberia, hoc est in Hispania, Eridanum esse dixit eundemque appellari Rhodanum, Euripides rursus et Apollonius in Hadriatico litore confluere Rhodanum et Padum, faciliorem
33 veniam facit ignorati sucini in tanta ignorantia orbis. modestiores, sed aeque falsum, prodidere in extremis Hadriatici sinus inviis rupibus arbores stare quae canis ortu hanc effunderent cummim. Theophrastus effodi in Liguria dixit, Chares vero Phaethontem in Aethiopia Hammonis obiisse, ibi et delubrum eius esse atque oraculum electrumque gigni. Philemon fossile esse et in Scythia erui duobus locis, candidum atque cerei coloris quod vocaretur electrum, in alio fulvom quod
34 appellaretur sualiternicum. Demostratus lyncurium vocat et fieri ex urina lyncum bestiarum, e maribus fulvom et igneum, e feminis languidius atque candidum. alios id dicere langurium et esse in Italia bestias languros. Zenothemis langas vocat easdem et circa Padum iis vitam adsignat, Sudines arborem quae gignat in Liguria vocari lynca. in eadem
35 sententia et Metrodorus fuit. Sotacus credidit in Britannia petris effluere quas electridas vocavit, Pytheas Gutonibus Germaniae gente adcoli aestuarium Metonomon nomine ab oceano spatio stadiorum sex milium, ab hoc diei navigatione abesse insulam Abalum, illo per ver fluctibus advehi et esse concreti maris purgamentum, incolas pro ligno ad
36 ignem uti eo proxumisque Teutonis vendere. huic et Timaeus credidit, sed insulam Basiliam vocavit. Philemon negavit flammam ab electro reddi. Nicias solis radiorum sucum intellegi voluit. hos circa occasum vehementiores in terram

actos pinguem sudorem in ea relinquere oceani, deinde
aestibus in Germanorum litora eici. in Aegypto nasci simili
modo et vocari sacal, item in India gratiusque et pro ture
esse Indis. in Syria quoque feminas verticillos inde facere 37
et vocari harpaga, quia folia paleasque et vestium fimbrias
rapiat. Theochrestus oceano id exaestuante ad Pyrenaei
promontoria eici, quod et Xenocrates credidit. qui de his
nuperrime scripsit vivitque adhuc Asarubas tradit iuxta
Atlanticum mare esse lacum Cephisida quem Mauri vocent Ele-
ctrum. hunc sole excalfactum e limo reddere electrum flui-
tans. Mnaseas Africae locum Sicyonem appellat et Crathin 38
amnem in oceanum effluentem e lacu, in quo avis, quas me-
leagridas et penelopas vocat, vivere. ibi nasci ratione eadem
qua supra dictum est. Theomenes Syrtim iuxta magnam hor- 37
tum Hesperidon esse et stagnum Electrum, ibi arbores popu-
los quarum e cacuminibus in stagnum cadat, colligi autem ab
virginibus Hesperidum. Ctesias in Indis flumen esse Hypoba- 39
rum, quo vocabulo significetur omnia bona eum ferre,
fluere a septentrione in exortivum oceanum iuxta montem
silvestrem arboribus electrum ferentibus. arbores eas sipta-
choras vocari, qua appellatione significetur praedulcis sua-
vitas. Mithridates in Germaniae litoribus insulam esse, quam
vocari Seritam, cedri genere silvosam, inde defluere in pe-
tras. Xenocrates non sucinum tantum in Italia verum etiam 40
thyeum vocari, a Scythis vero sacrum, quoniam et ibi nasca-
tur, alios putare in Numidia gigni. super omnis est Sopho-
cles poeta tragicus, quod equidem miror, cum tanta gravitas ei
cothurni sit, praeterea vitae fama, alias principi loco genito
Athenis, et rebus gestis et exercitu ducto. hic ultra Indiam
fieri dixit e lacrimis meleagridum avium Meleagrum deflentium.
quod credidisse eum aut sperasse aliis persuaderi posse quis 41
non miretur, quamve pueritiam tam inperitam posse reperiri
quae avium ploratus annuos credat lacrimasve tam grandis,
avisve quae a Graecia, ubi Meleager periit, ploratum adierint
Indos? quid ergo? non multa aeque fabulosa produnt poetae?
sed hoc in ea re quae cotidie invehatur atque abundet ac
mendacium coarguat serio quemquam dixisse summa homi-
num contemptio est et intoleranda mendaciorum inpunitas.

42 3. Certum est gigni in insulis septentrionalis oceani et ab Germanis appellari glaesum, itaque et ab nostris ob id unam insularum Glaesariam appellatam Germanico Caesare res ibi gerente classibus Austeraviam a barbaris dictam. nascitur autem defluente medulla pinei generis arboribus ut cummis in cerasis, resina in pinis. erumpit umoris abundantia, densatur rigore vel tempore aut mari, cum ipse intumescens aestus rapuit ex insulis, certe in litora expellitur ita
43 volubile ut pendere videatur in vado. arboris sucum esse etiam prisci nostri credidere, ob id sucinum appellantes. pinei autem generis arboris esse indicio est pineus in attritu odor et quod accensum taedae modo ac nidore flagrat. adfertur a Germanis in Pannoniam maxume, et inde Veneti primum, quos Enetos Graeci vocaverunt, famam rei fecere proxumique Pannoniae et agentes circa mare Hadriaticum.
44 Pado vero adnexa fabula est evidente causa, hodieque Transpadanorum agrestibus feminis monilium vice sucina gestantibus, maxume decoris gratia, sed et medicinae, creditur quippe tonsillis resistere et faucium vitiis, vario genere
45 aquarum iuxta Alpis infestante guttura hominum. sexcentis M pass. fere a Carnunto Pannoniae abesse litus id Germaniae ex quo invehitur percognitum nuper. vivitque eques Romanus ad id conparandum missus ab Iuliano curante gladiatorum munus Neronis principis, qui et conmercia ea et litora peragravit, tanta copia invecta ut retia coercendis feris podium protegentia sucinis nodarentur, arma vero et libitina totusque unius diei adparatus [in variatione pompae
46 singulorum dierum] esset e sucino. maxumum pondus is glaebae attulit XIII librarum. nasci et in India certum est. Archelaus qui regnavit in Cappadocia illinc pineo cortice inhaerente tradit advehi rude polirique adipe suis lactentis incoctum. liquidum id primo destillare argumento sunt quaedam intus tralucentia, ut formicae culicesque et lacertae, quae adhaesisse musteo non est dubium [et] inclusa durescente [eodem remansisse].

47 (12.) Genera eius plura [sunt. ex iis] candida odoris praestantissimi. sed nec his nec cerinis pretium. fulvis maior auctoritas. ex iis etiamnum amplior tralucentibus, praeter-

quam si nimio ardore flagrent. imaginem igneam in[iis]esse,
non ignem, placet. summa laus Falernis a vini colore dictis,
molli fulgore perspicuis. in quibus et decocti mellis lenitas
placeat. verum hoc quoque notum fieri oportet, quocumque 48
modo libeat tingui haedorum sebo et anchusae radice, quippe
iam et conchylio inficiuntur. ceterum attritu digitorum accepta
caloris anima trahunt in se paleas et folia arida et philyras ut
magnes lapis ferrum. ramenta quoque eius oleo addito flagrant
dilucidius diutiusque quam lini medulla. Taxatio in deliciis 49
tanta ut hominis quamvis parva effigies vivorum hominum vi-
gentiumque pretia exsuperet, prorsus ut castigatio una non sit
satis. in Corinthiis aes placet argento auroque mixtum, in
caelatis ars et ingenia. myrrhinorum et crystallinorum di-
ximus gratiam, uniones capite circumferuntur, gemmae 21 sqq.
digitis, in omnibus denique aliis vitiis aut ostentatio aut usus
placet, in sucinis sola deliciarum conscientia. Domitius Nero 50
in ceteris vitae suae portentis capillos quoque Poppaeae
coniugis suae in hoc nomen adoptaverat quodam etiam car-
mine sucinos appellando. quoniam nullis vitiis desunt pre-
tiosa nomina, ex eo tertius hic quidam colos coepit expeti
matronis. usus tamen aliquis sucinorum invenitur in medi-
cina, sed non ob hoc feminis placent. Infantibus adalligari 51
amuleti ratione prodest. Callistratus prodesse etiam cuicum-
que aetati contra lymphationes tradit et urinae difficultatibus
potum adalligatumque. hic et differentiam novam attulit
appellando chryselectrum, quod sit coloris aurei et matutino
gratissimi adspectus, rapacissimum ignium, si iuxta fuerint,
celerrime ardescens. hoc collo adalligatum mederi febribus
et morbis, tritum cum melle ac rosaceo aurium vitiis et, si
cum melle Attico teratur, oculorum quoque obscuritati.
stomachi etiam vitiis vel per se farina eius sumpta vel cum
mastiche poto ex aqua. Sucina et gemmis quae sunt tralucidae
adulterandis magnum habent locum, maxume amethystis,
cum tamen omni, ut diximus, colore tinguantur. 46

(13.) De lyncurio proxume dici cogit auctorum pertina- 52
cia, quippe, etiamsi non electrum id esse contendunt, lyncurium
tamen gemmam esse volunt, fieri autem ex urina quidem lyncis,
sed et genere terrae, protinus eo animali urinam operiente,

quoniam invideat homini. esse autem qualem in sucinis colo-
53 rem igneum scalpique, nec folia tantum aut stramenta ad se
rapere sed aeris etiam ac ferri lamnas quod Diocli cuidam
Theophrastus quoque credit. ego falsum id totum arbitror nec
visam in aevo nostro gemmam ullam ea appellatione et, quod
de medicina simul proditur, calculos vesicae poto eo elidi et
morbo regio succurri, si ex vino bibatur aut spectetur etiam.
54 (14.) Nunc gemmarum confessa genera dicemus ab lau-
datissimis orsi, nec vero id solum agemus, sed etiam maiore
utilitate vitae obiter coarguemus Magorum infandam vanita-
tem, quando vel pluruma illi prodidere de gemmis ab medici-
nae blandissima specie ad prodigia transgressi.
55 4. (15.) Maxumum in rebus humanis, non solum inter
gemmas, pretium habet adamas diu non nisi regibus et iis
admodum paucis cognitus. ita appellabatur auri nodus in me-
tallis repertus perquam raro, comes auro, nec nisi in auro
nasci videbatur. Veteres eum in Aethiopum metallis tantum
inveniri existimavere inter delubrum Mercuri et insulam Me-
roen, dixeruntque non ampliorem cucumis semine aut colore
56 dissimilem inveniri. nunc primum genera eius sex noscuntur:
Indici non in auro nascentes et quadam crystalli cognatione,
siquidem et colore tralucido non differunt, et laterum sexan-
gulo levore turbinati in mucronem e duabus contrariis parti-
bus, quo magis miremur, ut si duo turbines latissimis suis
partibus iungantur, magnitudine vero etiam abellani nuculei.
similis est huic Arabius, minor tantum, similiter et nascens,
ceteris pallor argenti et in auro non nisi excellentissimo
57 natalis. incudibus hi deprenduntur ita respuentes ictus
ut ferrum utrimque dissultet, incudes ipsae etiam dissiliant.
quippe duritia inenarrabilis est, simulque ignium victrix na-
tura et numquam incalescens. unde et nomen interpretatione
Graeca indomita vis accepit. unum ex iis vocant cenchron,
mili magnitudine. alterum Macedonium in Philippico auro
58 repertum, hic est cucumis semini par. post hos Cyprius
vocatur in Cypro repertus, vergens ad aereum colorem,
61 sed in medica vi, de qua dicemus, efficacissimus. post hunc
siderites ferrei splendoris, pondere ante ceteros, sed natura
dissimilis. nam et ictibus frangi et alio adamante perforari

potest, quod et Cyprio evenit, breviterque ut degeneres
nominis tantum auctoritatem habent. Nunc quod totis 59
voluminibus his docere conati sumus, de discordia re-
rum concordiaque quam antipathian Graeci vocavere ac
sympathian, non aliter clarius intellegi potest, siquidem
illa invicta vis duarum violentissimarum naturae rerum ferri
igniumque contemptrix hircino rumpitur sanguine, neque
aliter quam recenti calidoque macerata et sic quoque multis
ictibus, tunc etiam praeterquam eximias incudes malleosque
ferreos frangens. cuius hoc invento quove casu repertum, 60
aut quae fuit coniectura experiendi rem inmensi preti in
foedissimo animalium? numinum profecto muneris talis in-
ventio est, nec quaerenda ratio in ulla parte naturae, sed
voluntas! cum feliciter contigit rumpere, in tam parvas fria-
tur crustas ut cerni vix possint. expetuntur hae scalptori-
bus ferroque includuntur nullam non duritiam ex facili cavan-
tes. Adamas dissidet cum magnete in tantum ut iuxta positus 61
ferrum non patiatur abstrahi aut, si admotus magnes ad-
prehenderit, rapiat atque auferat. adamas et venena vincit
atque inrita facit et lymphationes abigit metusque vanos ex-
pellit a mente. ob id quidam eum ananciten vocavere. Me-
trodorus Scepsius in eadem Germania Basilia insula nasci, in
qua et sucinum, solus, quod equidem legerim, dicit et prae-
fert Arabicis. quod falsum esse quis dubitet?

(16.) Proxumum apud nos Indicis Arabicisque margari- 62
tis pretium est, de quibus in nono diximus volumine inter 9, 106
res marinas.

5. Tertia auctoritas zmaragdis perhibetur pluribus de cau-
sis, quippe nullius coloris adspectus iucundior est. nam herbas
quoque silentis frondisque avide spectamus, zmaragdos vero
tanto libentius, quoniam nihil omnino viridius conparatum
illis viret. praeterea soli gemmarum contuitu inplent oculos 63
nec satiant. quin et ab intentione alia adspectu zmaragdi
recreatur acies, scalpentibusque gemmas non alia gratior
oculorum refectio est in viridi lenitate lassitudinem mulcens.
praeterea longinquo amplificantur visu inficientes circa se
repercussum aera, non sole mutati, non umbra, non lucer-
nis, semperque sensim radiantes et visum admittentes, ad

crassitudinem sui facilitate tralucida, quod etiam in aquis
64 nos iuvat. iidem plerumque concavi, ut visum colligant. quam ob rem decreto hominum iis parcitur scalpi vetitis, quamquam Scythicorum Aegyptiorumque duritia tanta est ut non queant volnerari. quorum vero corpus extentum est eadem qua specula ratione supini rerum imagines reddunt. Nero princeps gladiatorum pugnas spectabat in zmaragdo.

65 (17.) Genera eorum duodecim: nobilissimi Scythici ab ea gente in qua reperiuntur appellati. nullis maior austeritas nec minus viti. quantum zmaragdi a gemmis distant tantum Scythicus a ceteris zmaragdis. proxumam laudem habent sicut et sedem Bactriani. in conmissuris saxorum colligere eos dicuntur etesiis flantibus. tunc enim tellure deoperta internitent, quia iis ventis harenae maxume moventur. sed hos minores multo Scythicis esse tradunt. tertium locum Aegyptii habent, eruuntur circa Copton oppidum Thebaidis collibus ex-
66 cavatis. reliqua genera in metallis aerariis inveniuntur, quapropter principatum ex iis optinent Cyprii. dos eorum est in colore liquido, nec diluto, verum ex umido pingui quaque perspicitur imitante tralucidum maris, pariterque ut traluceat et niteat, hoc est ut colorem expellat, aciem recipiat. ferunt in ea insula tumulo reguli Hermiae iuxta cetarias marmoreo leoni fuisse inditos oculos e zmaragdis ita radiantibus etiam in gurgitem, ut territi thynni refugerent, diu mirantibus novitatem piscatoribus, donec mutavere oculis gemmas.

67 (18.) Sed et vitia demonstrari convenit in tam prodigis pretiis. sunt quidem omnium eadem, quaedam tamen nationum peculiaria sicut in homine. ergo Cyprii varie glauci magisque ac minus in eodem zmaragdo aliis partibus tenorem illum Scythicae austeritatis non semper custodiunt. ad hoc quibusdam intercurrit umbra, surdusque fit colos qui in-
68 probatur, etiam dilutior. hinc genera distinguntur, ut sint aliqui obscuri quos vocant caecos, alii densi nec e liquido tralucidi, varii quidam nubecula obducti. aliud est haec quam
67 umbra de qua diximus. nubecula albicantis est vitium, cum viridis non pertransit adspectus, sed aut intus occurrit aut

excipit in fine visum candor hic. coloris sunt item vitia ca-
pillamentum, sal, plumbago, quae communia fere sunt. Ab 69
his Aethiopici laudantur ab Copto dierum itinere, ut auctor
est Iuba, XXV, acriter virides, sed non facile puri aut con-
colores. Democritus in hoc genere ponit Hermiaeos et Per-
sicos, illos intumescentis pinguiter, Persicos vero non tra-
lucidos sed iucundi tenoris visum inplere quem non admit-
tant, felium pantherarumque oculis similis, namque et illos
radiare nec perspici. eosdem in sole hebetari, in umbra
fulgere et longius quam ceteros nitere. Omnium horum 70
etiamnum vitium quod fellis colorem aut acris olei habent,
dilucidi quidem ac liquidi, sed non virides. haec vitia in At-
ticis maxume sentiuntur in argentariis metallis repertis in
loco qui Thoricos vocatur, semper minus pingues, sed ex
longinquo speciosiores. frequens est in his et plumbago,
hoc est ut in solo plumbei videantur. illud peculiare, quod
quidam ex his senescunt, paullatim viriditate evanida, et sole
quoque laeduntur. Post hos Medici plurumum varietatis 71
habent, interdum aliquid et e sappiro. hi sunt fluctuosi ac
rerum imagines conplexi, papaverum verbi gratia aut avium
catulorumque vel pinnarum. qui tamen virides nasci videntur,
quoniam oleo meliores fiunt, neque est aliorum magnitudo
amplior. Calchedonii nescio an in totum exoleverunt, post- 72
quam metalla aeris ibi defecerunt, et semper tamen vilis-
simi fuere minumique, iidem fragiles et coloris incerti et
virentium in caudis pavonum columbarumque e collo plumis
similiter ad inclinationem magis aut minus lucidi, venosi
iidem squamosique. erat et peculiare in iis vitium sarcion 73
appellatum, hoc est quaedam gemmae caro. mons est iuxta
Calchedonem in quo legebantur Zmaragdites vocatus. Iuba
auctor est zmaragdum quam chloran vocent in Arabia aedi-
ficiorum ornamentis includi et lapidem quem alabastriten
Aegyptii vocent, conplures vero et in proxumis montibus
et in Taygeto erui Medicis similis et alios in Sicilia.

(19.) Inseritur zmaragdis et quae vocatur tanos e Persis 74
veniens gemma ingrate viridis atque intus sordida, itidem
chalcozmaragdos e Cypro, turbida aereis venis. Theophrastus
tradit in Aegyptiorum commentariis reperiri regi eorum a

rege Babylonio muneri missum zmaragdum IIII cubitorum
longitudine ac trium latitudine, et fuisse apud eos in Iovis
delubro obeliscum e IIII zmaragdis XL cubitorum longitudine,
75 latitudine vero in parte quattuor, in parte duorum, se autem
scribente esse in Tyro Herculis templo stelen amplam e
zmaragdo, nisi potius pseudozmaragdus sit, nam et hoc
genus reperiri et in Cypro inventum ex dimidia parte zma-
ragdum, ex dimidia iaspidem, nondum umore in totum trans-
figurato. Apion cognominatus Plistonices paulo ante scri-
ptum reliquit esse etiamnunc in labyrintho Aegypti colossum
Serapis e zmaragdo novem cubitorum.

76 (20.) Eandem multis naturam aut certe similem habere
berulli videntur. India eos gignit raro alibi repertos. po-
liuntur omnes sexangula figura artificum ingeniis, quoniam
hebes unitate surda color repercussu angulorum excitetur.
aliter politi non habent fulgorem. probatissimi ex iis sunt
qui viriditatem maris puri imitantur, proxumi qui vocantur
chrysoberulli paullo pallidiores sed in aureum colorem exe-
77 unte fulgore. vicinum genus huic est sed pallidius et a qui-
busdam proprii generis existimatum vocatumque chryso-
prasum. quarto loco numerantur hyacinthizontes, quinto
quos aeroidis vocant, postea cerini ac deinde oleagini, hoc
est colore olei, postremi crystallo similes. hi fere capilla-
menta habent sordisque, alioqui evanidi, quae sunt omnia
78 vitia. Indi mire gaudent longitudine eorum solosque gem-
marum esse praedicant qui carere auro malint, ob id per-
foratos elephantorum saetis subligant. convenit non opor-
tere perforari quorum sit absoluta bonitas, umbilicis tan-
tum ex auro capita conprehendentibus. ideo cylindros ex
iis malunt facere quam gemmas, quoniam est summa com-
79 mendatio in longitudine. quidam et angulosos statim putant
nasci et perforatos gratiores fieri medulla candoris exempta
additoque auri repercussu aut omnino castrata perspicuita-
tis crassitudine. vitia praeter dicta iam eadem fere quae
in zmaragdis et pterygia. in nostro orbe aliquando circa
Pontum inveniri putantur. Indi et alias quidem gemmas
crystallum tinguendo adulterare invenerunt, sed praecipue
berullos.

6. (21.) Minumum iidemque plurumum ab iis differunt 80
opali, zmaragdis tantum cedentes. India sola et horum mater
est. ut pretiosissimarum gloria conpositi gemmarum maxume
inenarrabilem difficultatem adferunt. est in his carbunculi —
quibus tenuior — ignis, est amethysti fulgens purpura, est
zmaragdi virens mare, cuncta pariter incredibili mixtura lu-
centia. alii summam fulgoris Armenio colori pigmentorum 81
aequare credunt, alii sulpuris ardentis flammae aut ignis oleo
accensi. magnitudo abellanam nucem aequat, insignis etiam
apud historias, siquidem exstat hodieque huius generis
gemma propter quam ab Antonio proscriptus est Nonius
senator, filius Strumae Noni eius quem Catullus poeta in
sella curuli visum indigne tulit, avosque Servili Noniani
quem consulem vidimus. ille proscriptus fugiens hunc e 82
fortunis omnibus anulum abstulit secum. certum est sesterio
viciens aestimatum, sed mira Antoni feritas atque luxuria
propter gemmam proscribentis, nec minus Noni contumacia
proscriptionem suam amantis, cum etiam ferae abrosa parte
corporis propter quam periclitari se sciant relicta redimere
se credantur.

(22.) Vitia opali, si color in florem herbae quae voca- 83
tur heliotropium exeat aut in crystallum aut grandinem, si
sal interveniat aut scabritia aut puncta oculis occursantia.
nullos magis fraus indiscreta similitudine vitro adulterat.
experimentum in sole tantum, falsis enim contra radios
libratis digito ac pollice, unus atque idem tralucet colos in
se consumptus. veri fulgor subinde variatur et modo ex hoc
plus modo ex illo spargit, fulgorque lucis in digitos fundi-
tur. Hanc gemmam propter eximiam gratiam plerique ap- 84
pellavere paederota. qui privatum genus eius faciunt sange-
non ab Indis vocari tradunt. nasci dicitur in Aegypto et in
Arabia, et vilissima in Ponto, item in Galatia ac Thaso et
Cypro. qui praecellit ex his opali quidem gratiam habet,
sed mollius nitet, raro non scaber. summa illi coloris ex
aere et purpura constat, viriditas zmaragdi deest. me-
lior ille cuius fulgor vini colore fuscatur quam qui dilui-
tur aquae.

(23.) Hactenus de principatu convenit mulierum maxume 85

senatusconsulto. minus certa sunt de quibus et viri iudicant,
singulorum enim libido pretia singulis facit praecipueque
aemulatio, velut cum Claudius Caesar zmaragdos induebat
vel sardonyches. primus autem Romanorum sardonyche usus
est Africanus prior, ut tradit Demostratus, et inde Romanis
gemmae huius auctoritas. quamobrem et proxumum ei dabi-
86 mus locum. Sardonyches olim, sicut ex ipso nomine ad-
paret, intellegebantur candore in sarda, hoc est veluti carne
ungui hominis inposita et utroque tralucido. talisque esse
Indicas tradunt Ismenias, Demostratus, Zenothemis, Sotacus,
hi quidem duo reliquas omnis quae non traluceant caecas
87 appellant, quae nunc abstulere nomen. Nullo sardarum ve-
stigio Arabicae sunt, coeperuntque pluribus hae gemmae
coloribus intellegi, radice nigra aut caeruleum imitante et
ungue minium redimitum candido pingui, nec sine quadam
spe purpurae candore in minium transeunte. has Indis non
habitas in honore Zenothemis scribit, tantae alias magnitu-
88 dinis ut inde capulos factitarent. etenim constat ibi torren-
tibus detegi, placuisse in nostro orbe initio, quoniam solae
prope gemmarum scalptae ceram non auferunt. persuasimus
deinde et Indis ut ipsi quoque his gauderent. utiturque per-
foratis utique volgus in collo. et hoc nunc est Indicarum
argumentum. Arabicae excellunt candore circuli praelucido
atque non gracili, neque in recessu gemmae aut in deiectu
renidente sed in ipsis umbonibus nitente, praeterea sub-
89 strato nigerrimi coloris. Hoc in Indicis cereum aut corneum
invenitur, iam circuli albi. quaedam in iis caelestis arcus an-
helatio est, superficies vero locustarum maris crustis ruben-
tior. nam melleae aut faeculentae — hoc enim nomen est
vitio — inprobantur, aut si zona alba fundat se, non colli-
gat, simili modo si ex alio colore admittat in se aliquid
enormiter, nihil enim in sua sede interpellari alieno placet.
Sunt et Armeniae cetera probandae sed pallida zona.
90 (24.) Exponenda est et onychis ipsius natura propter
36. 59 nominis societatem. hoc aliubi lapidis, hic gemmae voca-
bulum est [sive partis eius quae ad unguis similitudinem re-
fertur, de hoc ita scriptum est]. Sudines dicit in gemma
esse candorem, unguis humani similitudinem, item chryso-

lithi colorem et sardae et iaspidis. Zenothemis Indicam
onychem pluris habere varietates, igneam, nigram, corneam,
cingentibus candidis venis oculi modo, intervenientibus qua-
rundam et obliquis venis. Sotacus et Arabicam tradit ony-
chem distare quod Indica igniculos habeat albis cingentibus
zonis singulis pluribusve aliter quam in sardonyche Indica,
illic enim momentum esse, hic circulum. Arabicas onychas 91
nigras inveniri candidis zonis. Satyrus carnosas esse Indicas,
parte carbunculi, parte chrysolithi et amethysti, totumque id
genus abdicavit. veram autem onychem plurumas variasque
cum lacteis habere venas, omnium in transitu colore inenar-
rabili et in unum redeunte concentum suavitate grata. Nec
sarda ** est huic gemmae, dividua ex eodem et ipsa nomine,
obiterque omnium ardentium gemmarum indicanda natura.

7. (25.) Principatum habent carbunculi a similitudine 92
ignium appellati, cum ipsi non sentiant ignis, a quibusdam
ob hoc acaustoe appellati. Horum genera Indici et Garaman-
tici quos et Carchedonios vocavere propter opulentiam Car-
thaginis magnae. adiciunt Aethiopicos et Alabandicos in
Orthosia Cariae nascentis, sed qui perficiantur Alabandis.
praeterea in omni genere masculi appellantur acriores et
feminae languidius refulgentes. in masculis quoque obser- 93
vant liquidioris alios flammae, nigrioris alios et quosdam
ex alto lucidos ac magis ceteris in sole flagrantis, optumos
vero amethystizontas, hoc est quorum extremus igniculus
in amethysti violam exeat, proxumos illis, quos vocant
syrtitas, pinnato fulgore radiantis. inveniri autem ubi maxume
sit solis repercussus. Satyrus Indicos non esse claros dicit ac 94
plerumque sordidos ac semper fulgoris retorridi, Aethiopi-
cos pinguis lucemque non fundentis convoluto igne flagrare.
Callistratus fulgorem carbunculi debere candidum esse ut
positus extremo visu nubilante se attollat exardescente
fulgore. ob id plerique hunc carbunculum candidum voca-
vere, eum qui languidius lucet lignyizontem. Carche- 95
donios multo minores esse, Indicos etiam in sextari unius
mensuram cavari. Archelaus Carchedonios nigrioris adspectus
esse, sed igni vel sole et inclinatione acrius quam ceteros
excitari, eosdem obumbrante tecto purpureos videri, sub

caelo flammeos, contra radios solis scintillare, ceras signan-
96 tibus his liquescere, quamvis in opaco. Multi Indicos Car-
chedoniis candidiores esse et e diverso inclinatione hebetari
scripsere, etiamnum in Carchedoniis maribus stellam intus
ardere, feminas fulgorem universum fundere extra se, Ala-
bandicos nigriores ceteris esse scabrosque. Et circa Mile-
tum nascuntur in terra coloris eiusdem ignem minume sen-
97 tientes. Theophrastus auctor est et in Orchomeno Arcadiae
inveniri et in Chio, illos nigriores e quibus et specula fieri.
esse et Troezenios varios intervenientibus maculis albis,
item Corinthios, sed pallidiores candido, a Massilia quoque
inportari. Bocchus et in Olisiponensi erui scripsit magno
labore ob argillam soli adusti.
98 (26.) Nec est aliud difficilius quam discernere haec
genera, tanta est in illis occasio artis subditis per quae tra-
lucere cogantur. aiunt hebetiores in aceto maceratos quat-
tuordecim diebus nitescere, totidem mensibus durante ful-
gore. adulterantur vitro simillime, sed cote deprehendun-
tur, sicut aliae gemmae, fictis enim mollior materia fragilisque
est. centrosas cote deprehendunt et pondere quod minus
est in vitreis, aliquando et pusulis argenti modo relucen-
tibus.
99 (27.) Est et anthracitis appellata in Thesprotia fossilis
carbonibus similis. falsum arbitror quod et in Liguria nasci
prodiderunt, nisi forte tunc nascebantur. esse in iis et prae-
cinctas candida vena tradunt. harum igneus color ut supe-
riorum, sed peculiare quod iactatae in ignem velut inter-
mortuae exstinguntur, contra aquis perfusae exardescunt.
100 (28.) Cognata est et sandastros quam aliqui Garamanti-
cam vocant. nascitur in Indis loco eiusdem nominis. gigni-
tur et in Arabia ad meridiem versa. commendatio summa
quod veluti in tralucido ignis optentus stellantibus fulget in-
tus aureis guttis, semper in corpore, numquam in cute. ac-
cedit et religio narrata siderum cognatione, quoniam fere
hyadum dispositione ac numero stellantur, ob id Chaldaeis
101 in caerimoniis habitae. Et hic mares austeritas distinguit
et quidam vigor adposita tinguens, Indicae quidem etiam
hebetare visus dicuntur. blandior feminis flamma, adlucens

magis quam accendens. sunt qui praeferant Arabicas Indicis, fumidaeque chrysolitho illas similis dicant. Ismenias negat poliri sandastros propter teneritatem, et ob id magno venire. sunt qui has sandrisitas vocent. inter omnis constat quantum numero stellarum accedat tantum et pretio accedere. Adfert 102 aliquando errorem similitudo nominis sandaresi. Nicander sandaresion vocat, alii sandareson, quidam vero hanc sandastron, illam sandaresum, in India nascentem illam quoque et loci nomen custodientem, mali colore aut olei viridis, omnibus inprobatam.

(29.) Ex eodem genere ardentium est lychnis appellata 103 a lucernarum accensu, tum praecipuae gratiae. nascitur circa Orthosiam totaque Caria ac vicinis locis, sed probatissima in Indis. quidam remissiorem carbunculum esse dixerunt, secundam bonitate quae similis esset Iovis appellatis floribus. et alias invenio differentias, unam quae purpuram radiet, alteram quae coccum, has sole excalfactas aut attritu digitorum paleas et chartarum fila ad se rapere.

(30.) Hoc idem et Carchedonia facere dicitur, quam- 104 quam multo vilior praedictis. nascitur ad Nasamonas in montibus, incolae putant, divine. inveniuntur ad repercussum lunae maxume plenae, Carthaginem quondam deportabantur. Archelaus et in Aegypto circa Thebas nasci tradit fragilis, venosas, morienti carboni similis. potoria ex hac et ex lychnide factitata invenio, omnia autem haec genera contumaciter scalpturae resistunt partemque in signo cerae tenent.

(31.) E diverso ad haec sarda utilissima quae nomen 105 cum sardonyche communicavit. ipsa volgaris et primum Sardibus reperta, sed laudatissima circa Babylona, cum lapicidinae quaedam appellantur, haerentes in saxo cordis modo reperiuntur. hoc metallum apud Persas defecisse tradunt, sed inveniuntur conpluribus aliis locis ut in Paro et Asso, in India trium generum: rubrae et quas pionias vocant a pinguitudine, tertium genus est quod argenteis bratteis sublinunt. Indicae perlucent, crassiores sunt Arabicae. in- 106 veniuntur et circa Leucada Epiri et in Aegypto quae brattea aurea sublinuntur. et in his autem mares excitatius fulgent,

feminae pigriores sunt et crassius nitent. nec fuit alia
gemma apud antiquos usu frequentior — hac certe apud
Menandrum et Philemonem fabulae superbiunt — nec ullae
tralucentium tardius subfusae umore hebetantur, oleaeque
magis quam alio liquore. damnantur ex iis melleae et val-
dius testaceae.
107 8. (32.) Egregia etiamnum sua topazo gloria est, virenti
genere et, cum reperta est, praelatae omnibus. accidit in
Arabiae insula quae Cytis vocabatur, in quam devenerant
Trogodytae praedones fame et tempestate fessi, ut, cum
herbas radicesque foderent, eruerent topazon. haec Arche-
108 lai sententia est. Iuba Topazum insulam in Rubro mari a con-
tinenti stadiis CCC abesse dicit, nebulosam et ideo quaesitam
saepius navigantibus, ex ea causa nomen accepisse, topazin
enim Trogodytarum lingua significationem habere quaerendi.
ex hac primum inportatam Berenicae reginae, quae fuit
mater sequentis Ptolemaei, ab Philone praefecto regi mire
placuisse et inde factam statuam Arsinoae Ptolemaei Phila-
delphi uxori quattuor cubitorum, sacratam in delubro quod
109 aureum cognominabatur. recentissimi auctores et circa
Thebaidis Alabastrum oppidum nasci dicunt et duo genera
eius faciunt, prasoiden atque chrysopteron simile chryso-
praso. tota enim similitudo ad porri sucum dirigitur. est
autem amplissima gemmarum. eadem sola nobilium limam
sentit, ceterae Naxio et cotibus poliuntur. haec et usu at-
teritur.
110 (33.) Comitatur eam similitudine propior quam auctori-
tate callaina e viridi pallens. nascitur post aversa Indiae,
apud incolas Caucasi montis Phycaros, Sacas, Dahas, am-
plitudine conspicua, sed fistulosa ac sordium plena, sin-
cerior praestantiorque multo in Carmania, utrobique autem
in rupibus inviis et gelidis, oculi figura extuberans leviter-
111 que adhaerens, nec ut adnata petris, sed ut adposita. quam-
obrem scandere ad eas pigritia pedum equestris populos
taedet, simul et periculum terret, ergo fundis e longinquo
incessunt et cum toto musco excutiunt. hoc vectigal, hoc
gestamen in cervice, digitis gratissimum norunt, hinc
census, haec gloria a pueritia deiectum numerum praedi-

cantium, in quo varia fortuna. quidam ictu primo cepere praeclaras, multi ad senectam nullas. et venatus quidem callainis talis est. sectura inde formantur, alias fragiles. Optu- 112 mis color zmaragdi, ut tamen adpareat alienam esse quod placeat. inclusae decorantur auro, aurumque nullae magis decent. quae sunt earum pulchriores oleo, unguento, etiam mero colorem deperdunt. viliores constantius repraesentant, neque est imitabilior alia mendacio vitri. Sunt qui in Arabia inveniri eas dicant in nidis avium quas melancoryphos vocant.

(34.) Viridantium et alia plura sunt genera. vilioris tur- 113 bae prasius, cuius alterum genus sanguineis punctis abhorret, tertium virgulis tribus distinctum candidis. Praefertur his chrysoprasus porri sucum et ipsa referens, sed haec 109 paulum declinat a topazo in aurum. huic et amplitudo ea est ut cymbia etiam ex ea fiant, cylindri quidem creberrime.

(35.) India et has generat et nilion. fulgore ab ea distan- 114 tem brevi et, cum intueare, fallaci Sudines dicit et in Sibero Atticae flumine nasci. est autem color fumidae topazi aut aliquando melleae. Iuba in Aethiopia gigni tradit in litoribus amnis quem Nilum vocamus et inde nomen trahere.

(36.) Non tralucet molochitis. spissius viret et crassius quam zmaragdus ab colore malvae nomine accepto, reddendis laudata signis et infantum custodia quodamque innato contra pericula medicamine. nascitur in Arabia.

(37.) Viret et saepe tralucet iaspis, etiam victa multis 115 antiquitatis gloriam retinens. plurumae ferunt eam gentes, zmaragdo similem Indi, Cypros duram glaucoque pingui, Persae aeri similem quae ob id vocatur aerizusa. talis et Caspia est, caerulea est circa Thermodontem amnem, in Phrygia purpurea et in Cappadocia ex purpura caerulea, tristis atque non refulgens. Amisos Indicae similem mittit, Calchedon turbidam. sed minus refert nationes quam bonitates distinguere. optuma quae purpurae aliquid habet, secunda quae 116 rosae, tertia quae zmaragdi. singulis Graeci nomina ex argumento dedere. quarta apud eos vocatur boria, caelo autumnali matutino similis, et haec erit illa quae vocatur aerizusa. similis est et sardae, imitata et violas. Non minus

multae species reliquae sunt, sed omnes in vitium caeruleae, ut crystallo similes aut myxis, item terebinthizusa, inproprio, ut arbitror, cognomine, velut e multis eiusdem generis conposita gemmis. quamobrem praestantiores funda cluduntur ut sint patentes ab utraque parte nec praeter margines quic-
117 quam auro amplectente. Vitium in iis est et brevis nitor nec longe splendescens et sal et quae ceteris omnia. et vitro adulterantur, quod manifestum fit, cum extra fulgorem spargunt atque non in se continent. nec diversae quas sphragidas vocant publico gemmarum dominio his tantum dato,
118 quoniam optume signent. 9. Totus vero oriens pro amuleto gestare eas traditur. quae ex iis zmaragdo similis est saepe traversa linia alba media praecingitur et monogrammos vocatur, quae pluribus polygrammos. libet obiter vanitatem Magicam hic quoque coarguere, quoniam *hanc utilem* esse contionantibus prodiderunt. Est et onychi iuncta quae iasponyx vocatur et nubem conplexa et nivis imitata et stellata rutilis punctis et sali Megarico similis et velut fumo infecta, quae capnias vocatur. Magnitudinem iaspidis quindecim unciarum vidimus formatamque inde effigiem Neronis thoracatam.

119 (38.) Reddetur et per se cyanos adcommodato paulo ante et iaspidi nomine a colore caeruleo. optuma Scythica, dein Cypria, postremo Aegyptia. adulteratur maxume tinctura, idque in gloriam regum Aegypti adscribitur, et qui primus tinxit. dividitur autem et haec in maris feminasque. inest ei aliquando et aureus pulvis qualis sappiris. in iis enim aurum punctis conlucet.

120 (39.) Caeruleae et sappiri, rarumque ut cum purpura, optumae apud Medos, nusquam tamen perlucidae. praeterea inutiles scalpturis intervenientibus crystallinis centris. quae sunt ex iis cyanei coloris mares existimantur.

121 (40.) Alius ex hoc ordo purpureis dabitur aut quae ab iis descendunt. Principatum amethysti tenent Indicae, sed in Arabiae quoque parte quae finitima Syriae Petra vocatur et in Armenia minore et Aegypto et Galatia reperiuntur, sordidissimae autem vilissimaeque in Thaso et Cypro. causam nominis adferunt quod usque ad vini colorem accedens prius

quam eum degustet in viola desinat fulgor, alii, quia sit quiddam in purpura illa non ex toto igneum sed in vini colorem deficiens. perlucent autem omnes violaceo decore, scalpturis faciles. Indica absolutum felicis purpurae colorem habet. 122
ad hanc tinguentium officinae dirigunt vota. fundit autem *fulgorem* adspectu leniter blandum neque in oculos ut carbunculi vibrantem. alterum genus descendit ad hyacinthos. 98
hunc colorem Indi socon vocant, talemque gemmam socondion. dilutior ex eodem sapenos vocatur, eademque pharanitis in contermino Arabiae gentis nomine. quartum genus 123
colorem vini habet. quintum ad vicina crystalli descendit albicante purpurae defectu. hoc minume probatur, quando praecellens debeat esse in suspectu velut ex carbunculo refulgens quidam leviter in purpura roseus color. talis aliqui malunt paederotas vocare, alii anterotas, multi Veneris genam, quod maxume videtur decere et specie et colore extremo gemmae. Magorum vanitas ebrietati eas resistere 124
promittit et inde appellatas, praeterea, si lunae nomen ac solis inscribatur in iis atque ita suspendantur e collo cum pilis cynocephali et plumis hirundinis, resistere veneficiis. iam vero quoquo modo adesse reges adituris, grandinem quoque avertere ac locustas precatione addita quam demonstrant. nec non in zmaragdis quoque similia promisere, si aquilae scalperentur aut scarabaei, quae quidem scripsisse eos non sine contemptu et inrisu generis humani arbitror.

(41.) Multum ab hac distat hyacinthos, ab vicino tamen 125
colore descendens. differentia haec est, quod ille emicans 122
in amethysto fulgor violaceus diluitur hyacintho primoque adspectu gratus evanescit antequam satiet, adeoque non inplet oculos ut paene non attingat, marcescens celerius nominis sui flore. 21, 65

(42.) Hyacinthos Aethiopia mittit et chrysolithos aureo 126
fulgore tralucentis. praeferuntur his Indicae et, si variae non sint, Tibarenae. deterrimae autem Arabicae, quoniam turbidae sunt et variae et fulgoris interpellati nubilo macularum, etiam quae limpidae contigere veluti scobe refertae. optumae sunt quae in conlatione aurum albicare quadam argenti facie cogunt. hae funda includuntur perspicuae, ce-

teris subicitur aurichalcum, tametsi exiere iam de gemma-
rum usu.
127 (43.) Appellantur aliquae et chryselectroe, in colo-
rem electri declinantes, matutino tamen tantum adspectu.
Ponticas deprehendit levitas. quaedam durae sunt ac rufae,
quaedam molles, sordidae. Bocchus auctor est et in Hispania
24 repertam, quo in loco crystallum dixit ad libramentum aquae
puteis defossis erui, chrysolithon XII pondo a se visam.
128 (44.) Fiunt et leucochrysi interveniente candida vena.
sunt in hoc genere capniae, sunt et vitreis similes, velut croco
fulgentes. vitro adulterantur ut visu discerni non possint,
tactus deprendit tepidior in vitreis.

(45.) In eodem genere sunt melichrysi veluti per aurum sin-
cero melle tralucente. has India fert, quamquam in duritia fragi-
lis, non ingratas. eadem et xuthon parit plebeiam *sibi gemmam*.
129 (46.) Candidarum dux est paederos, quamquam quaeri
potest in quo colore numerari debeat, totiens iactati per alie-
nas pulchritudines nominis, adeo ut decoris praerogativa in
vocabulo facta sit. sed tamen et suum genus exspectatione
tanta dignum. coeunt quippe in tralucidam crystallum viridis
suo modo aer simulque purpurae et quidam vini aurei nitor
130 semper extremus in visu, sed purpura semper coronatus. ma-
dere videtur et singulis his et pariter omnibus, nec gemma-
rum esse ulla liquidior potest iucunda suavitate oculis. haec
laudatissima est in Indis, apud quos sangenon vocatur, pro-
xuma in Aegypto, ubi tenites, tertia in Arabia, verum scabra,
tum Pontica quae mollius radiat, Thasia — et ipsa mollior
est —, Galatica et Thracia et Cypria. vitia earum languor
aut alienis turbari coloribus et quae ceterarum.
131 (47.) Proxuma candicantium est asteria. principatum
habet proprietate naturae, quod inclusam lucem pupilla qua-
dam continet. hanc transfundit cum inclinatione velut intus
ambulantem. alio atque alio loco reddens eadem contraria
soli regerit candicantis radios in modum stellae, unde nomen
invenit. difficiles in India natae ad caelandum. praeferuntur
Carmanicae.
132 (48.) Similiter candida est quae vocatur astrion, cry-
stallo propinqua, in India nascens in Patalenes litoribus.

huic intus a centro stella lucet fulgore pleno lunae. quidam
causam nominis reddunt quod astris opposita fulgorem ra-
piat et regerat. optumam in Carmania gigni dicunt nullam-
que minus obnoxiam vitio, cerauniam eam vocari quae sit
deterior, pessumam lanternarum lumini similem.

(49.) Celebrant et astrioten, mirasque laudes eius in 133
Magicis artibus Zoroastren cecinisse quidam diligentius de ea
produnt.

(50.) Astrobolon Sudines dicit oculis piscium similem
esse, radiare fulgore candido in sole.

(51.) Est inter candidas et quae ceraunia vocatur, ful- 134
gorem siderum rapiens, ipsa crystallina, splendoris caerulei,
in Carmania nascens. Zenothemis fatetur albam esse, sed
habere intus stellam coruscantem. fieri et hebetes ceraunias
quas in nitro et aceto maceratas per aliquot dies concipere
stellam eam quae post totidem menses relanguescat. Sota- 135
cus et alia duo genera fecit cerauniae, nigras rubentisque,
similis eas esse securibus, ex his quae nigrae sint ac rotun-
dae sacras esse, urbis per illas expugnari et classis, baetulos
vocari, quae vero longae sint ceraunias. faciunt et aliam ra-
ram admodum Magorum studiis expetitam, quoniam non aliubi
inveniatur quam in loco fulmine icto.

(52.) Proxumum cerauniae nomen apud eos habet quae 136
vocatur iris. effoditur in quadam insula Rubri maris quae
distat a Berenice urbe $\overline{LX}$ pass., cetera sui parte crystallus.
itaque quidam eam radicem crystalli esse dixerunt. ex argu-
mento vocatur iris, nam sub tecto percussa sole species et
colores arcus caelestis in proxumos parietes eiaculatur, sub-
inde mutans magnaque varietate admirationem sui augens.
sexangulam esse ut crystallum constat, sed aliqui scabris la- 137
teribus et angulis inaequalibus dicunt in sole aperto pro-
iectam radios in se cadentis discutere, aliquo vero ante se
proiecto nitore adiacentia inlustrare. colores autem non nisi
ex opaco, ut diximus, reddunt, nec ut ipsae habeant, sed ut 136
repercussu parietum elidant, optuma quae maxumos arcus
facit simillimosque caelestibus. Est et alia iritis, cetera si- 138
milis sed praedura. hanc Horus crematam tunsamque ad ichneu-
monum morsus remedio esse scripsit, nasci autem in Perside.

(53.) Similis adspectu est, sed non eiusdem effectus, quae vocatur leros alba nigraque macula in traversum distinguentibus crystallum.

(54.) Expositis per genera colorum principalibus gemmis reliquas per litterarum ordinem explicabimus.

139 10. Achates in magna fuit auctoritate, nunc in nulla est,
reperta primum in Sicilia iuxta flumen eiusdem nominis, post-
ea plurumis in terris, excedens amplitudine, numerosa varie-
tatibus mutantibus cognomina eius. vocatur enim iaspacha-
tes, cerachates, zmaragdachates, haemachates, leucachates,
dendrachates quae velut arbusculis insignis est, aethachates
quae, cum uritur, murram redolet, coralloachates guttis au-
reis sappiri modo sparsa, qualis copiosissima in Creta, quae
140 et sacra appellatur. Putant contra araneorum et scorpionum
ictus eam prodesse, quod in Siculis utique *crediderim*, *quon-*
iam primum eius provinciae adflatu scorpionum pestis ex-
stinguitur. et in India invenitur contra eadem pollens magnis
et aliis miraculis. reddunt enim fluminum species, nemorum,
iumentorum. iam e cerea staticula et equorum ornamenta,
medici inde aeque coteculas faciunt, nam spectasse etiam
141 prodest oculis. sitim quoque sedant in os additae. Phrygiae
viridia non habent. Thebis Aegyptiis repertae carent ru-
bentibus venis et albis. eae quoque contra scorpiones vali-
dae. eadem auctoritas et Cypriis. sunt qui maxume probent
vitream perspicuitatem. reperiuntur et in Trachinia circa
Oetam et in Parnaso et in Lesbo et in Messene similes limi-
142 tum floribus et in Rhodo. Aliae apud Magos differentiae sunt
in iis: quae leoninis pellibus similes reperiuntur potentiam
habere contra scorpiones dicunt. in Persis vero suffitu earum
tempestates averti et presteras, flumina sisti. argumentum
esse, si in ferventis cortinas additae refrigerent, sed ut pro-
sint leoninis iubis adalligandas, nam hyaenae additae ab-
ominantur discordiam domibus. eam vero quae unius coloris
sit invictam athletis esse. argumentum, quod in ollam plenam
olei coiecta cum pigmentis, intra duas horas subfervefacta
143 unum colorem ex omnibus faciat mini. Acopos nitro similis
est, pumicosa, guttis aureis stellata. cum hac oleum sub-
fervefactum perunctis lassitudinem, si credimus, solvit.

Alabastritis nascitur in Alabastro Aegypti et in Syriae Damasco candore interstincto variis coloribus. haec cremata cum fossili sale et trita gravitates oris et dentium extenuare dicitur. Alectorias vocant in ventriculis gallinaceorum inven- 144
tas crystallina specie, magnitudine fabae, quibus Milonem Crotonensem usum in certaminibus invictum fuisse videri volunt. Androdamas argenti nitorem habet ut adamas, quadratis semper tessellis similis. Magi putant nomen inpositum ab eo quod impetus hominum et iracundias domet. Argyrodamas eadem sit an alia auctores non explicant. Antipathes 145
nigra non tralucet. experimentum eius ut coquatur in lacte, facit enim id murrae simile. inmensum quiddam in hac fortassis aliquis exspectet in tot exemplis uni possessione huius nominis data. contra effascinationes auxiliari eam Magi volunt. Arabica ebori simillima est, et hoc videretur, nisi abnueret duritia. hanc putant contra dolores nervorum prodesse habentibus. Aromatitis et ipsa in Arabia invenitur, sed et in Aegypto circa Philas, ubique lapidosa et murrae coloris et odoris, ob hoc reginis frequentata. Asbestos in Arcadiae 146
montibus nascitur coloris ferrei. Aspisatim Democritus in Arabia nasci tradit ignei coloris, et oportere cum cameli fimo splenicis adalligari, inveniri utique in nido Arabicarum alitum. et aliam eodem nomine ibi in Leucopetra nasci argentei coloris, radiantem, contra lymphatum habentium. Atizoen 147
in India et Persidis Acidane monte nasci argenteo nitore fulgentem, magnitudine trium digitorum, ad lenteculae figuram, odoris iucundi, necessariam Magis regem constituentibus. Augitis non alia videtur multis esse quam callaina. 110
Amphidanes alio nomine chrysocolla appellatur, nascens in Indiae parte ubi formicae eruunt aurum, in quo et invenitur auro similis quadrata figura, adfirmatur natura eius quae magnetis esse, nisi quod augere quoque aurum traditur. Aphro- 148
disiaca ex candido rufa est. Apsyctos septenis diebus calorem tenet excalefacta igni, nigra ac ponderosa, distinguentibus eam venis rubentibus. putant prodesse contra frigora. Aegyptillam Iacchus intellegit per album sardae nigraque venis transeuntibus, volgus autem in nigra radice caerulea facie, nomen a loco.

149 (55.) Balanitae duo genera sunt, subviridis et Corinthii
áeris similitudine, illa a Copto, haec ab Trogodytica veniens
mediam secante flammea vena. Batrachitas quoque Coptos
mittit, unam ranae similem colore, alteram ebeni, tertiam
rubentis e nigro. Baptes mollis alioqui odore excellit. Beli
oculus albicans pupillam cingit nigram e medio aureo colore
fulgentem et propter speciem sacratissimo Assyriorum deo
dicatam. aliam autem quam Belum vocant in Arbelis nasci De-
mocritus tradit nucis iuglandis magnitudine, vitrea specie.
150 Baroptenus sive barippe nigra sanguineis et albis nodis
adalligata proicitur veluti portentosa. Botryitis alia nigra
est, alia pampinea, incipienti uvae similis. Bostrychitin Zo-
roastres crinibus mulierum similiorem vocat. Bucardia bubulo
cordi similis Babylone tantum nascitur. Brontea capiti testu-
dinum e tonitribus cadit, ut putant, restinguitque fulmine icta,
si credimus. Boloe in Ibero inveniuntur glaebae similitudine.
151 (56.) Cadmitis eadem est quae ostracitis vocatur, nisi
quod hanc caeruleae interdum cingunt bullae. Callais sappi-
rum imitatur candidior et litoroso mari similis. Capnitis qui-
busdam videtur suum genus habere, pluribus iaspidis fumidae,
118 ut suo loco diximus. Cappadocia et in Phrygia nascitur ebori
similis. Callaicam vocant e turbido callaino. ferunt pluris
152 coniunctas semper inveniri. Catochitis Corsicae lapis est
ceteris maior et magis mirabilis, si vera traduntur, inpositam
manum veluti cummi retinens. Catoptritis in Cappadocia pro-
venit candore imaginem regerens. Cepitis sive cepolatitis
candida est, venarum coeuntibus liniis in unum. Ceramitis
153 testae colorem habet. Cinaediae inveniuntur in cerebro piscis
eiusdem nominis, candidae et oblongae eventuque mirae, si
modo est fides praesagire eas habitum maris nubili vel tran-
quilli. Ceritis cerae similis est, circos triorchi, corsoides
canitiae capitis, coralloachates corallio aureis guttis distin-
154 cta, corallis minio, gignitur in India et Syene. Crateritis
inter chrysolithum et electrum colorem habet praedura na-
tura. Crocallis cerasum repraesentat. Cyitis circa Copton
nascitur candida et videtur intus habere partum qui sentia-
tur etiam crepitu. Chalcophonos nigra est, sed inlisa aeris
155 tinnitum reddit, tragoedis, ut suadent, gestanda. Chelido-

niae duorum sunt generum, hirundinum colore, ex altera
parte purpurea et alia in purpura nigris interpellantibus ma-
culis. Chelonia oculus est Indicae testudinis, vel portento-
sissima Magorum mendaciis. melle enim coluto ore inpositam
linguae futurorum divinationem praestare promittunt quin-
tadecuma luna et silente toto die, crescente vero ante ortum
solis, ceteris diebus a prima in sextam horam. Sunt et chelo-
nitides testudinum similes, ex quibus ad tempestates sedandas
multa vaticinantur, eam vero quae [ex iis] aureis guttis ad-
spersa sit cum scarabaeo deiectam in aquam ferventem tem-
pestates commovere. Chloritis herbacei coloris est, eam in 156
ventre motacillae avis inveniri dicunt Magi congenitam ei et
ferro includi iubent ad quaedam prodigiosa moris sui. Choa-
spitis a flumine dicta est ex viridi fulgoris aurei. Chrysolampsis
in Aethiopia nascitur, pallida alias sed noctu ignea. Chryso-
pis aurum videtur esse. Cepionides in Aeolide Atarneo nunc
pago, quondam oppido, nascuntur multis coloribus tralucen-
tes, alias vitreae, alias crystallinae, alias iaspideae, sed et
sordidis tantus est nitor ut imagines reddant ceu specula.

(57.) Daphnean Zoroastres morbis comitialibus demon- 157
strat. Diadochos berullo similis est. Diphyes duplex, candida
ac nigra, mas ac femina, genitale utriusque distinguente li-
nia. Dionysias nigra ac dura mixtis rubentibus maculis ex
aqua trita saporem vini facit et ebrietati resistere putatur.
Draconitis sive dracontia e cerebro fit draconum, sed nisi 158
viventibus absciso capite non gemmescit invidia animalis mori
se sentientis. igitur dormientibus amputant. Sotacus, qui
visam eam gemmam sibi apud regem scripsit, bigis vehi
quaerentis tradit et viso dracone spargere somni medica-
menta atque ita sopitis praecidere. esse candore tralucido,
nec postea poliri aut artem admittere.

(58.) Encardia cognominatur et ariste in nigro colore 159
effigie cordis eminente, altera eodem nomine viridi colore
cordis speciem, tertia nigrum cor ostendit reliqua sui can-
dida. Enorchis candida est divisisque fragmentis testium effi-
giem repraesentat. Exebenum Zoroastres speciosam et can-
didam tradit qua aurifices aurum poliant. Erythallis cum 160
sit candida, ad inclinationes rubescere videtur. Erotylos,

eadem quae amphicomos et hieromnemon, Democrito laudatur
in argumentis divinationum. Eumeces in Bactris nascitur
silici similis, sed capiti supposita visa nocturna oraculi modo
reddit. Eumitren Beli gemmam, sanctissimi deorum sibi,
Assyrii appellant porracei coloris, superstitionibus gratam.
161 Eupetalos quattuor colores habet, caeruleum, igneum,
mini, mali. Eureos nuculeo olivae similis est, striata con-
charum modo, non adeo candida. Eurotias situ videtur ope-
rire nigritiam. Eusebes, ex eo lapide est quae traditur in
Tyro Herculis templo facta sedes ex qua pii facile surgebant.
Epimelas fit, cum in candida gemma superne nigricat colos.
162 (59.) Galaxian aliqui galactiten vocant, similem proxume
dictis, sed intercurrentibus sanguineis aut candidis venis.
Galactitis ex uno colore lactis est. eandem leucogaeam et
leucographitim appellant et synnephitim, *in attritu lactis*
suco ac sapore notabilem. in educatione nutricibus *lactis*
fecunda infantium quoque collo adalligata salivam facere tra-
ditur, in ore autem liquescere. eandem memoriam adimere
dicunt. mittunt eam Nilus et Achelous amnes. sunt qui
163 zmaragdum albis venis circumligatum galactiten vocent. Gal-
laica argyrodamanti similis est, paullo sordidior, inveniuntur
iunctae binae ternaeque. Gassinnaden Medi mittunt coloris
orobini veluti floribus sparsam, nascitur et in Arbelis. haec
quoque gemma concipere dicitur et intra se partum fateri
164 concussa, concipere autem trimestri spatio. Glossopetra
linguae similis humanae in terra non nasci dicitur, sed defi-
ciente luna caelo decidere, selenomantiae necessaria. quod
ne crederemus, promissi quoque vanitas fecit, ventos enim
ea conprimi narrant. Gorgonia nihil aliud est quam curalium.
nominis causa, quod in duritiam lapidis mutatur emollitum
in mari. hanc fascinationibus resistere adfirmant. Goniaeam
eadem vanitate inimicorum poenas efficere promittunt.
165 (60.) Heliotropium nascitur in Aethiopia, Africa, Cypro,
porraceo colore, sanguineis venis distincta. Causa nominis,
quoniam deiecta in vas aquae fulgorem solis accidentem re-
percussu sanguineo mutat, maxume Aethiopica. eadem extra
aquam speculi modo solem accipit deprenditque defectus, sub-
euntem lunam ostendens. Magorum inpudentiae vel manife-

stissimum in hac quoque exemplum est, quoniam admixta herba
heliotropio, quibusdam additis precationibus, gerentem con-
spici negent. Hephaestitis quoque speculi naturam habet in 166
reddendis imaginibus, quamquam rutila. experimentum est,
si statim addita fervens aqua refrigerata sit aut si in sole
adposita aridam materiam statim accendat. nascitur in Co-
ryco. Hermu aedoeon ex argumento virilitatis in candida
gemma vel nigra aliquando vel pallida ambiente circulo colo-
ris aurei appellatur. Hexecontalithos in parva magnitudine 167
multicolor hoc sibi nomen adoptavit. reperitur in Trogo-
dytice. Hieracitis alternat tota milvinis nigrisque veluti plu-
mis. Hammitis ovis piscium similis est, et alia velut e nitro
conposita, praedura alioqui. Hammonis cornu inter sacra-
tissimas Aethiopiae aureo colore arietini cornus effigiem
reddens promittitur praedivina somnia repraesentare. Hor- 168
miscion inter gratissimas adspicitur ex igneo colore radians
auro portante secum in extremitatibus candidam lucem.
Hyaeniae ex oculis hyaenae et ob id invasae inveniri dicun-
tur et, si credimus, linguae hominis subditae futura praeci-
nere. Haematitis in Aethiopia quidem principalis est, sed 169
et in Arabia et in Africa invenitur, sanguineo colore, non
omittenda promissis ad coarguendas barbarorum insidias.
Zachalias Babylonius in his libris quos scripsit ad regem
Mithridatem gemmis humana fata attribuens hanc, non con-
tentus oculorum et iocineris medicina decorasse, a rege etiam
aliquid petituris dedit, eandem litibus iudiciisque interposuit,
in proeliis etiam ex ea ungui salutare pronuntiavit. Est et
alia eiusdem generis, quae vocatur menui ab Indis, xanthos
— ita appellant —, e fulvo candicans.

(61.) Idaei dactyli in Creta ferreo colore pollicem hu- 170
manum exprimunt. Icterias cuti luridae similis et ideo salu-
bris existimata contra regios morbos. est et alia eodem
nomine lividior, tertia folio similis, prioribus latior et paene
sine pondere, venis luridis, quartum genus in eodem colore
nigriore luridis venis discurrentibus. Iovis gemma candida
est, non ponderosa, tenera. hanc et drosolithon appellant.
Indica gentium suarum habet nomen, subrufo colore, sed in
attritu purpureo sudore manat. alia eodem nomine candida,

pulvereo adspectu. Ion apud Indos violacea est, rarum ut
saturo colore luceat.
171 (62.) Lepidotis squamas piscium variis coloribus imitatur.
Lesbia glaeba patriae habens nomen invenitur tamen et in In-
dia. Leucophthalmos, rutila alias, oculi speciem candidam ni-
gramque continet. Leucopoecilos candorem mini guttis ex
auro distinguit. Libanochrus turis similitudinem ostendit et
172 mellis sucum. Limoniatis eadem videtur quae zmaragdos. De
liparea hoc tantum traditur, suffita ea omnis bestias evocari.
Lysimachos Rhodio marmori similis aureatis venis politur ex
maiore amplitudine in angustias ut inutilia exterantur. Leu-
cochrysos fit e chrysolitho interalbicante.
173 (63.) Memnonia qualis sit non traditur. Media nigra est,
ab Media illa fabulosa inventa, habet venas aurei coloris, su-
dorem reddit croci, saporem vini. Meconitis papavera ex-
primit. Mithrax e Persis venit et Rubri maris montibus,
multicolor ac contra solem varie refulgens. Morochthos
[colore] porracea lacte sudat. Mormorion ab India nigerrimo
colore tralucet, vocatur et promnion, cum in ea miscetur et
carbunculi color, Alexandrinum, ubi sardae, Cyprium. na-
scitur et in Tyro et in Galatia. Xenocrates et sub Alpibus
nasci tradit. hae sunt gemmae quae ad ectypas scalpturas
174 aptantur. Myrrhitis murrae colorem habet faciemque mi-
nume gemmae, odorem unguenti, attrita etiam nardi. Myr-
mecias nigra habet eminentias similis verrucis, myrsinitis
melleum colorem, odorem myrti. Mesoleucos est mediam
gemmam candido distinguente limbo, mesomelas nigra vena
quemlibet colorem secante per medium.
175 (64.) Nasamonitis est sanguinea nigris venis. Nebritis
Libero patri sacra nomen traxit a nebridum similitudine. alia
est nigra generis eiusdem. Nipparene urbis et gentis Per-
sicae habet nomen, similis hippopotami dentibus.
176 (65.) Oica barbari nominis e nigro et fulvo viridique et
candido placet. Ombria, quam alii notiam vocant, sicut et
ceraunia et brontea cadere cum imbribus et fulminibus dicitur
eundemque effectum habere. praeterea hac in aras addita
libamenta non amburi. Onocardia cocco similis est, neque
aliud de ea traditur. Oritis globosa specie a quibusdam et

sideritis vocatur, ignis non sentiens. Ostracias sive ostra- 177
citis est testacea, durior ceramitide achatae similis, nisi quod
illa, cum politur, pinguescit. huic tanta duritia inest ut
fragmentis eius aliae gemmae scalpantur. Ostritidi ostrea
a similitudine nomen dedere. Ophicardelon barbari vocant
nigrum colorem binis liniis albis includentibus. De obsiano
lapide diximus superiore libro. inveniuntur et gemmae 36, 196 sqq.
eodem nomine ac colore non solum in Aethiopia Indiaque, sed
etiam in Samnio et, ut aliqui putant, in Hispania, litoribus
eius oceani.

(66.) Panchrus fere ex omnibus coloribus constat. Pan- 178
gonus non longior digito ne crystallus videatur numero plu-
rium angulorum facit. Paneros qualis sit a Metrodoro non
dicitur, sed carmen Timaridis reginae in eam dicatum Veneri
non inelegans ponit, ex quo intellegitur adiutam fecundita-
tem. hanc quidam paneraston vocant. Ponticarum plura 179
sunt genera: est stellata nunc sanguineis nunc auratis guttis,
quae inter sacras habetur. alia pro stellis eiusdem coloris
linias habet, alia montium convalliumque effigies. Phloginos,
quam et chrysitim vocant, ochrae Atticae adsimulata inveni-
tur in Aegypto. Phoenicitis ex balani similitudine appellatur, 180
phycitis algae. Perileucos fit ab oris gemmae ad radicem us-
que albo descendente. Paeanitides, quas quidam gaeanidas
vocant, praegnates fieri et parere dicuntur mederique partu-
rientibus. natales iis in Macedonia iuxta monimentum Tire-
siae, species aquae glaciatae.

(67.) Solis gemma candida est ad speciem sideris in 181
orbem fulgentis spargens radios. Sagdam Chaldaei vocant et
adhaerentem, ut ferunt, navibus inveniunt, prasini coloris. Sa-
mothraca insula dat sui nominis nigram ac sine pondere, similem
ligno. Sauritim in ventre viridis lacertae harundine dissecto
inveniri tradunt. Sarcitis bubulas carnis repraesentat. Sele-
nitis ex candido tralucet melleo fulgore imaginem lunae con-
tinens, redditque ea in dies singulos crescentis minuentisque
sideris speciem, si verum est. nasci putatur in Arabia. Si- 182
deritis ferro similis est, litigio inlata discordias facit, quae-
que nascitur in Aethiopia sideropoecilos ex ea fit variantibus
guttis. Spongitis nomen suum repraesentat. Synodontitis e

cerebro piscium est qui synodontes vocantur. Syrtitides in litore Syrtium, iam quidem et Lucaniae, inveniuntur e melleo colore croco refulgentes, intus autem stellas continent languidas. Syringitis stipulae internodio similis perpetua fistula cavatur.

183 (68.) Trichrus ex Africa venit, nigra, sed tris sucos reddit, ab radice nigrum, medio sanguinem, summo ochram. Thelyrrhizos cinerei coloris aut rufi candidis radicibus spectatur. Thelycardios colore candido Persas apud quos gignitur magnifice delectat, mulc eam appellant. Thracia trium generum est, viridis aut pallidi, in tertio guttis sanguineis.
184 Tephritis lunae novae speciem habet curvatae in cornua, quamvis cinerei coloris. Tecolithos oleae nuculeus videtur, neque est ei gemmae honos, sed lingentium calculos frangit pellitque.

(69.) Veneris crines nigerrimi nitoris continent in se speciem rufi crinis. Veientana Italica gemma est, Veis reperta, nigram materiam distinguente limitt albo.

185 (70.) Zathenen in Media nasci Democritus tradit electri colore et, si quis terat in vino palmeo et croco, cerae modo lentescere odore magnae suavitatis. Zmilampis in Euphrate nascitur, Proconnesio marmori similis, medio colore glauco. Zoranisceos in Indo flumine nascitur, Magorum gemma esse narratur neque aliud amplius de ea.

186 11. (71.) Est etiamnum alia distinctio quam equidem fecerim subinde variata expositione, siquidem a membris corporis habent nomina, hepatitis a iocinere, steatitis singulorum animalium adipe numerosa. Adadu nephros ** eiusdem oculus et digitus dei, et hic colitur a Syris. triophthalmos cum onyche nascitur tris hominis oculos simul exprimens.

187 (72.) Ab animalibus cognominantur: carcinias cancri marini colore, echitis viperae, scorpitis scorpionis aut colore aut effigie, scaritis scari, triglitis mulli, aegophthalmos caprino oculo, itemque alia suillo, et a gruis collo geranitis, hieracitis ab accipitre, aetitis aquilae candida a cauda. myrmecitis innatam repentis formicae effigiem habet, scarabaeorum cantharias. lycophthalmos quattuor est colorum, ex rutilo sanguinea, in

medio nigrum candido cingitur ut luporum oculi, illis per
omnia similis. taos pavoni est similis itemque aspidi quam
vocari timictoniam invenio.
(73.) Harenarum similitudo est in hammochryso velut 188
auro harenis mixto. cenchritis sparsis mili granis similis
est, dryitis truncis arborum, quae et ligni modo ardet. cis-
sitis in candido perlucet hederae foliis quae totam tenent.
narcissitis venis et odore distinguitur. cyamias nigra est,
sed fracta ex se fabae similitudinem parit, pyren ab olivae
nuculeo dicta, huic aliquando inesse piscium spinae viden-
tur, phoenicitis ut balanus. chalazias grandinum et cando- 189
rem et figuram habet, adamantinae duritiae, ut narrent
in ignis etiam additae manere suum frigus. pyritis nigra
quidem est, sed attritu digitos adurit. polyzonos multis di-
stincta liniis candicat. astrapaeae in candido aut cyaneo dis-
currunt e medio fulminis radii. in phlogitide intus flamma
videtur ardere quae non exeat, in anthracitide scintillae dis-
currere. enhygros semper rotunditatis absolutae in candore 190
est levis, sed ad motum fluctuat intus in ea veluti in ovis li-
quor. polythrix in viridi capillaturum ostendit, sed defluia co-
marum facere dicitur. sunt et a leonis pelle et a panthera no-
minatae [leontios, pardalios]. Colos appellavit drosolithum, 191
— melichrus est melleus, cuius plura genera. melichloros est
geminus, parte flavos, parte melleus —, crocian croci, si-
militudinem quandam spargentem polian canities, spartopo-
lion rarior. rhoditis rosae similis est, chalcitis aeri, sycitis
fico, bostrychitis in nigro ramosa candidis vel sanguineis fron-
dibus, chernitis velut in petra candidis manibus inter se
conplexis. Anancitide in hydromantia dicunt evocari imagi- 192
nes deorum, synochitide teneri umbras inferorum evocatas,
dendritide alba defossa sub arbore quae caedatur securium
aciem non hebetari. Sunt multo plures magisque monstrifi-
cae quibus barbara dedere nomina confessi lapides esse,
non gemmas. nobis satis erit in his coarguisse dira mendacia.
12. (74.) Gemmae et nascuntur repente novae sine 193
nominibus, sicut olim in metallis aurariis Lampsaci unam
inventam quae propter pulchritudinem Alexandro regi missa
sit auctor est Theophrastus. cochlides quoque nunc volga- 194

tissimae fiunt verius quam nascuntur in Arabia repertis ingentibus glaebis quas melle excoqui tradunt septenis diebus noctibusque sine intermissione, ita omni terreno vitiosoque decusso purgatam puramque glaebam artificum ingenio varie distribui in venas ductusque macularum quam maxume vendibili ratione secantium, quondamque tantae magnitudinis factas ut equis regum in oriente frontalia ac pro phaleris
195 pensilia facerent. Et alias omnes gemmae mellis decoctu nitescunt, praecipue Corsici in omni alio usu acrimonia abhorrentis. quae variae sunt et ad novitatem accedere calliditate ingeniorum contingit, ut nomen usitatum non habeant, physis appellant velut ipsius naturae admirationem in iis venditantes. Cum finis nominum non sit, quae persequi non equidem cogito innumera et Graeca vanitate conficta, indicatis nobilibus gemmis, immo vero etiam plebeis, rariorum genera digna dictu distinxisse satis erit. illud modo meminisse conveniet, increscentibus varie maculis atque verrucis liniarumque interveniente multiplici ductu et colore saepius mutari nomina in eadem plerumque materia.

196 (75.) Nunc communiter ad omnium gemmarum observationem pertinentia dicemus opiniones secuti auctorum. Cavae aut extuberantes viliores videntur aequalibus. figura oblonga maxume probatur, deinde quae vocatur lentecula, postea epipedos et rotunda, angulosis autem minuma gratia.
197 Veras a falsis discernere magna difficultas, quippe cum inventum sit ex veris generis alterius in aliud falsas traducere, ut sardonyches e ternis glutinantur gemmis ita ut deprendi ars non possit, aliunde nigro aliunde candido aliunde minio sumptis, omnibus in suo genere probatissimis. quin immo etiam exstant commentarii auctorum, quos non equidem demonstrabo, quibus modis ex crystallo zmaragdum tinguant aliasque tralucentis, sardonychem e sarda, item ceteras ex aliis, neque enim est ulla fraus vitae lucrosior.

198 13. (76.) Nos contra rationem deprendendi falsas demonstrabimus, quando etiam luxuriam adversus fraudes moneri deceat. Igitur praeter illa quae in principatu cuiusque generis privatim diximus tralucentis matutino probari censent aut,
199 si necesse est, in quartam horam, postea vetant. experi-

menta pluribus modis constant, primum pondere, graviores enim sunt verae, dein frigore, eaedem namque in ore gelidiores sentiuntur, post haec corpore. ficticiis pusula e profundo adparet, scabritia in cute et capillamenta, fulgoris inconstantia, prius quam ad oculos perveniat desinens nitor. decussi fragmenti quod in lima ferri moratur efficacissimum 200 experimentum excusant mangones gemmarum, recusant similiter et limae probationem. obsianae fragmenta veras gemmas non scariphant, in ficticiis scariphatio omnis candicat. iam tanta differentia est ut aliae ferro scalpi non possint, aliae non nisi retunso, omnes autem adamante. plurumum vero in iis terebrarum proficit fervor. Gemmiferi amnes sunt Acesinus et Ganges, terrarum autem omnium maxume India.

(77.) Etenim peractis omnibus naturae operibus discri- 201 men quoddam rerum ipsarum atque terrarum facere conveniet. Ergo in toto orbe, quacumque caeli convexitas vergit, pulcherrima omnium est in rebusque merito principatum naturae optinet Italia, rectrix parensque mundi altera, viris feminis, ducibus, militibus, servitiis, artium praestantia, ingeniorum claritatibus, iam situ ac salubritate caeli atque temperie, accessu cunctarum gentium facili, portuosis litoribus, benigno ventorum adflatu, quod contigit positione procurrentis in partem utilissimam et inter ortus occasusque mediam, aquarum copia, nemorum salubritate, montium articulis, ferorum animalium innocentia, soli fertilitate, pabuli ubertate. quidquid est quo carere vita non debeat nusquam 202 est praestantius: fruges, vinum, oleum, vellera, lina, vestes, iuvenci. ne equos quidem in trigariis ullos vernaculis praeferunt. metallis auri, argenti, aeris, ferri, quamdiu licuit exercere, nullis cessit terris et nunc intra se gravida pro omni dote varios sucos et frugum pomorumque sapores fundit. Ab ea exeeptis Indiae fabulosis proxumam equidem 203 duxerim Hispaniam quacumque ambitur mari, quamquam squalidam ex parte, verum, ubi gignit, feracem frugum, olei, vini, equorum metallorumque omnium generum, ad haec pari Gallia. verum desertis suis sparto vincit Hispania et lapide speculari, pigmentorum etiam deliciis, laborum

excitatione, servorum exercitio, corporum humanorum duri-
204 tia, vehementia cordis. (78.) Rerum autem ipsarum maxumum est pretium in mari nascentium margaritis, extra tellurem crystallis, intra adamanti, zmaragdis, gemmis, myrrhinis, e terra vero exeuntibus in cocco, lasere, in fronde nardo, Sericis vestibus, in arbore citro, in frutice cinnamo, casia, amomo, arboris aut fruticis suco in sucino, opobalsamo, murra, ture, in radicibus costo. ex iis quae spirare convenit animalibus in terra maxumum dentibus elephantorum, in mari testudinum cortici, in tergore pellibus quas Seres inficiunt et Arabiae caprarum villo quod ladanum
12, 78 vocavimus, ex iis quae terrena et maris conchyliis, purpurae. volucrum naturae praeter conos bellicos et Commagenum anserum adipem nullum adnotatur insigne. non praetereundum est auro circa quod omnes mortales insaniunt decumum vix esse in pretio locum, argento vero quo aurum emitur paene vicensimum.

205 Salve, parens rerum omnium Natura, teque nobis Quiritium solis celebratam esse numeris omnibus tuis fave.
